D. THOMAE AQVINATIS

IN LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS EXPOSITIO.

Cum duplici Textus translatione, Antiqua ſcilicet & Argyropyli, nuper recognita, & doctiſsimorum virorum cura & ingenio, innumeris expurgata erroribus, nec non curioſis & ante hac non viſis exactiſsimis adnotationibus, copioſiſsime referta.

Accedunt ad hæc acutiſſimæ Quæſtiones Magiſtri Dominici de Flandria, à quamplurimis mendis recens caſtigatæ, ad Textus & expoſitionis dilucidationem perutiles.

Adduntur his, omnium in hoc opere contentorum, duo accuratiſsimi, ac copioſiſsimi Indices: alter in Textus expoſitionem, alter in Dominici Flandrenſis Quęſtiones.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS APVD IVNTAS

M. D. XLIX.

B. 5.

INDEX IN TRES LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS AC Diui Thomæ eius Commentatoris ad facilitatem ſtudentium additus.

ANIMA eſt communis quędam omnibus animatis.car.1.col.1.in litera C
Apud Antiquos Philoſophos duplex erat opinio de anima.car.2.colũ. prima,in litera B
Animata ab inanimatis differunt per hoc ꝙ animata habent animam, inanimata vero nõ. car.4.col.1.in litera A
Antiqui naturales arbitrati ſunt animam eſſe eorum,quę mouentur.car.4.col.1.in litera C
Archelaus fuit magiſter Socratis.car.4.col.3. in litera G
Anima ineſt omnibus animalibus tã vilibus quàm honorabilibus:& tam magnis quàm paruis.car.5. col.4. in litera A
Alcineon dicebat animam eſſe quid mobiliſſimum.car. 6.col.quarta in litera H
Animæ tria attribuebant dicti Philoſophi, ſcilicet quòd ſit principium motus,pricipium cognitionis: & quòd ſit incorporaliſſimum.car.7.col.2. in litera C & col.4. In litera G
Aliud enim eſt motus in loco,& aliud motum eſſe ſecundum locum.car.3.col.2.litera C
Anima habet ſenſum,ideſt cognitionem connaturalem armonię.car.9.col.3.in litera G H
Ariſtote. plerunq; non reprobat opiniones Platonis quantum ad opinionem eius,ſed quantum ad ſonum verborum.car.19.col.1.in litera D
Ariſtoteles hic occulte oſtendit ꝙ intellectus de natura ſua non eſt partibilis,ſed impartibilis.car.18.col. tertia in litera G
Armonia proprie dicta,eſt conſonantia in ſonis.car.12. col.3. in litera E F
Ariſtoteles quando inquirit veritatem aliquam ſoluendo & obiĳciendo:aliquando obĳcit & ſoluit poſt determinatam veritatem: & tunc obĳcit & ſoluit ſecundum ſuam opinionem. aliquando vero ante determinatam veritatem:& tunc obĳcit & ſoluit ſupponendo opinionem aliorum.car.13.col.col.2.in litera A
Anima aliquando eſt vt terminus motus. car. 13. col.3. in litera H
Antiqui naturales venerunt in cognitionem animæ per tria:per motum,& cognitionem,& per eſſe incorporaliſſimum.car.15.col.3.in litera G
Ad demonſtrandum definitionem animæ oportet hoc quaſi pricipium accipere ꝙ animatum diſtinguitur ab inanimato in viuendo.car.21.col.3.in litera E
Ad hoc ꝙ vniuerſum ſit perfectum nullus gradus perfectionis intermittitur in rebus.car.23.col.4.in litera G
Animalia imperfecta habent quidem phantaſiam, ſed indeterminatam.car.25.col.1.in litera B
Aſperum eſt,cuius vna pars ſupereminet alteri.carte.35. col.3.in litera E
Ab odorabili reſolui quidẽ poteſt fumalis euaporatio: quæ tamen non pertingit vſq; ad terminum,vbi odor percipitur.car.38.col.3.in litera E F
Aer & aqua ſunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus car.41.col.4.in litera H
Antiqui de intellectu dupliciter opinati ſunt.car.51.col. 2.in litera D
Anima intellectiua eſt locus ſpecierum. car. [illegible] litera G H
Anima humana propter ſuam nobilitatem [illegible] tur facultatem materiæ corporalis:& non [illegible] ter includi ab ea.car.52.col.2.in litera D
Aliquis in actu habet quamlibet formam, quãdo poteſt operationem illius formæ explere.car.52.col. tertia, in litera F
Ad diuerſa cognoſcenda diuerſæ potentiæ cognoſcitiuę requiruntur.car.53.col.1.in litera A
Agens eſt nobilius patiente non niſi ſecundum ꝙ eſt in actu.car.54.col.2.in litera C
Actus eſt prior potentia natura,tempore vero in vno et eodem potentia prior eſt actu. car.54. col.4.in litera E
Anima eſt quodammodo omnia ſenſibilia & intelligibilia.car.57.col.4.in litera G
Animalia non iraſcuntur,neq; pugnant,niſi propter delectabilia,ſcilicet propter cibos & venerea.car.59.col. quarta,in litera A
Appetibile eſt vere bonum, quãdo perſiſtit in iudicio intellectus recti, aut apparens bonum, quãdo declinat à iudicio intellectus recti propter appetitum vel phantaſiam.car.60.col.2.in litera D
Animalia imperfecta habent confuſam imaginationem & concupiſcentiam.car.61.col.2.in litera D
Animalibus immobilibus exiſtit adiũctum illud, vnde nata ſunt nutriri.car.62.col.2.in litera D
Alimentum eſt quoddam corpus tangibile. car. 62.col. quarta,in litera F
BONA: quędam ſunt laudabilia tantum,& quędam laudabilia & honorabilia.car.1.col.2.in litera A
Bene operari eſt proprium intellectus ſecundum prudentiam.car.5.col.1,in litera B
COGNITIO de aia ad omnes Philoſophię partes inſignes dat occaſiones.car.1.col.3.in litera E F
Cognoſcuntur res omnes iſtis quatuor. intellectu,ſcientia,opinione, & ſenſu. & has potentias dicitur habere anima ſecundum quòd participat naturam vnitatis, dualitatis,& ternarĳ,& quaternarĳ.car.5.col. quarta, in litera F G
Concluſiones non ſunt circulares: quia nõ eſt circulo demonſtrare.car.10.col.4.in litera H
Conſyderandum quando ſenſus ſit ſingularium, ſcientia vero vniuerſalium.& quomodo vniuerſalia ſint in anima.car.10.col.4.in litera E
Color,odor,& ſapor, & qualitates tangibiles habẽt eſſe permanens & fixũ,in ſuo ſubiecto. c.34. col.3.in lr̃a E
Cur odoratum peiorem multis animalibus habemus. car.37.col.3.in litera F
Cur excellens ſenſibile corrumpat ſenſum. car.43.col.2, in litera D
Cur plantæ non ſentiant.car.43.col.3.in litera E
Compoſitio propoſitionis non eſt opus naturæ, ſed eſt opus rationis & intellectus.car.55.col.2.in litera D
Complementum Metaphyſicæ nõ peruenit ad nos. ca. 57.col.3.in litera H
Cor mouetur ad timendum abſque imperio voluntatis. car.59.col.3.in litera G
Concupiſcentia eſt appetitus quidã. c.60.col.2.in lr̃a B
Corpus, quod circulariter mouetur nõ mutat totaliter locum, niſi forte ratione.car.61.col.1.in litera C
Cor in eadem parte corporis confixum manet: ſed mouetur ſm dilatationem & conſtrictionem vt cauſet motum pulſus & tractus:& ſic quodãmodo eſt mobile,& quodammodo immobile.car.61.col.1.in litera CD
Conſiderare vtrum hoc ſit agẽdum aut hoc, quod eſt deliberare,opus eſt rationis.car.61.col.3.in litera F
Continentis eſt per deliberationem rationis vincere paſſiones.car.61.col.3.in litera H
Corpora cœleſtia habent de partibus animę intellectum car.62.col.2.in litera C
Corpora cœleſtia,quæ ſunt ingenerabilia & incorruptibilia,non ſunt tangibilia.car.62.col.3.in litera H

DE ANIMALI vniuerſali poſſumus loqui dupliciter.car.2.col.1.in litera C D

Definitionum triplex genus,car.3.col.3.in litera F G

Definitio, per quam deuenitur in cognitionem accidentium,eſt realis,& ex proprijs,& eſſentialibus rei.car.2.col.3.in litera E

Definitio,quæ eſt vtriſq;, ſcilicet ex materia & ex forma eſt magis naturalis. car. 3.col.3.in litera G H

Democritus dicit animam eſſe igneum quēdam , aut calorem. car. 4.col. 2.in litera B C

Democritus fuit huius opinionis, ꝙ nulla veritas determinate habereť de rebus, & ꝙ nihil determinate cognoſcitur.car. 4.col.in litera G

Democritus ponebat animam eſſe naturę corporeę, vt pote ex principijs materialibus compoſitam.ca.6.col. tertia, in litera E

Dubium videtur eſſe, ſcilicet quòd mouetur naturaliter moueatur violenter.car. 8.col.3.in litera E F

Differentia formæ ſubſtantialis ad accidentalem,car. 19 col. 2. in litera D

Definitio omnis,aut eſt concluſio demonſtrationis, aut eſt demonſtrationis principium. car. 18. colōna quarta in litera F

Differentia inter definitionem ſubſtantiæ & accidentis. car.18.col.4.in litera F

Duobus enim dicimur ſcire, quorum vnum eſt ſcientia, & aliud eſt anima.car.23.col.1.in litera B

Duplex eſt etiam id vti diximus, cauſa cuius cętera fiūt. atq; vnum eſt quod,alterum quo.car.26.col. prima,in litera C & col.2.in litera D

Duplex eſt inſtrumentum quo alitur, ſicut duplex eſt inſtrumentum gubernationis. car.28. colonna tertia in litera H

Diaphanum eſt,quod non habet proprium colorem vt ſecūdum ipſum videri poſſit,ſed eſt ſuſceptiuū extranei coloris, ſecundum quem aliquo modo eſt viſibile.car. 32.col. 2.in litera D

Duplici ex cauſa bonitas mentis reſpondet bonitati tactus car.37.col.4.in litera G

Diſtinctio potētiarum & obiectorum proportionabilis eſt. car. 40. col. 3. in litera H

Differentia eſt inter intelligere & ſapere:nam ſapere pertinet ad iudicium intellectus,intelligere autem ad eius apprehenſionem.car.51.col. 1.in litera D

Debilitatur intellectus ex læſione alicuius organi corporalis indirecte, inquantum ad eius operationem requiritur operatio ſenſus habentis organum.car.52.col.prima, in litera B C

Deus,qui eſt purus actus in ordine intelligibilium,et aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ ſunt media inter potentiam & actum,per ſuam eſſentiam,& intelligūt & intelligūtur.car.54.col.1.in litera A

Destructo corpore non remanet in anima ſeparata ſcientia rerum ſecundum eundem modum, quo modo intelligit.car.55.col.1.in litera A

Diuiſibile dicitur dupliciter,actu & potentia.car.55.col. tertia in litera F

Duplex eſt attendenda differentia inter intellectum & ſenſum.car.56. col.4.in litera E

Delectabile,quod eſt in præſenti eſt ſimpliciter delectabile.car.60.col.3.in litera F

Dęmones Apulei Platonici,ſūt animalia corpore aerea, mente rationalia,animo paſſiua, tempore eterna.car. 62.col. 3.in litera F

ERROR quorundam, qui dicebant animam eſſe de natura diuina.car. 4.col. 4.in litera E

Empedocles poſuit ſex pricipia , quatuor materialia,ſcilicet terram, aquam,& aerem,& ignem : & duo actiua & paſſiua, ſcilicet litem & amicitiā.car.5. col.1.in lr̄a C

Ex iſtis duobus,ſcilicet ex eodem & diuerſo Antiqui dixerunt animam eſſe compoſitam.car.5.col.ſecunda in litera D

Exanguia,puta oſſa & vngues,et dentes ſine ſenſu ſunt, licet nerui ſine ſanguine exiſtētes maxime ſenſitiui ſint. car.7.col.1.in litera D

Empedocles dixit animam componi ex omnibus principijs.car.6. col.2.in litera C

Ex naturali ſerie numerorum poteſt aliquis accipere plures ſeries.car.9.col.4.in litera E

Empedocles dixit ꝙ, quia cognitio fit per ſimilitudinē, cùm anima cognoſcat omnia, oportet animam eſſe cōpoſitam ex omnibus. car.15.col.4.in litera H

Ex notis oportet in cognitionem ignotorum deuenire. car.20.col.4.in litera D

Ex termino & fine ſpecificatur operatio,ſicut ſanatio & egrotatio.car.25.col.2.in litera C

Ex tribus cauſis,intellectus non præualet phātaſiæ.car. 51.col.1.in litera A

Error illorum,qui poſuerunt intellectum agentē ſubſtantiam ſeparatam: & ꝙ differt ſecundum ſubſtantiam ab intellectu poſſibili. car.54.col.2.in litera D

Empedocles opinabať quòd omnia generata ſunt a caſu,non propter aliquem finem,ſed ſecūdum ꝙ contingit ex diuiſione rerū per litem,& coniunctione per amicitiam.car.55.col.1.in litera D

Error Platonis de intelligentia. vide car.55.col.tertia, in litera G

Eadem eſt potentia contrariorū,ſicut viſus albi & nigri. car.59.col.1.in litera A

Excellentia ſenſibilium corrūpunt ſenſum,& quandoq; ipſum animal.car.63. col. 4.in litera E

FORMA eſt tota eſſentia. vide car.52.col.quarta, in litera F

Falſitas opinionis illorum, qui dixerūt ꝙ intellectus eſt vis imaginatiua, vel aliqua præparatio in natura humana,conſequens corporis complexionem. vide car. 52.col.prima,in litera C

GVSTABILE eſt humidum aqueum,quod eſt potabile.car.37.col.4.in litera F

Guſtus eſt alimenti, quo, ſcilicet diſcernitur alimentum vtrum ſit conueniens vel non. car.62. colūna quarta, in litera F

Guſtus neceſſario in animalibus ponitur, inquātum eſt tactus quidam alimenti, non neceſſario vero inquantum eſt ſaporum diſcretiuus.car.63.colonna quarta,in litera H

HERACLITVS poſuit vaporem, qui eſt medius inter aerem & aquam,principium rerum.car.6.col.4. in litera G

Hippus de numero rudium dixit animam eſſe aquam car.7.col. 1. in litera B

Hoc mouetur per hoc poteſt dupliciter intelligi. car.13. col.3. in litera H

Hæc eſt differentia inter circulationem & alios motus, quia impoſſibile eſt in alijs motibus vnum & eundem motum reiterari ſuper eandem quantitatem multotiēs. car.11.col.1.in litera A

IN OMNI procemio tria ſunt neceſſaria. Primo reddere auditorem beneuolum, ſicut oſtendendo ſcientiæ vtilitatem. Secundo docilem, præmittendo ordinem ac diſtinctionem libri. Tertio attentum, ſicut atteſtando difficultatem eius.car.1.col.1.in litera C

In definitione oportet non ſolum cognoſcere principia eſſentialia,ſed etiam accidentalia.car.2.col.ſecunda,in litera D

Intelligere quodammodo eſt proprium animæ,quodāmodo eſt coniuncti.car.2.col.4.in litera E

Intelligere non eſt per organum corporale: ſed indiget

obiecto

obiecto corporali.car.2.col.4.in litera F

Inuenimus in anima diuerſas potentias ad apprehenſionem entium.ſ.intellectũ,ſcientiã,opinionẽ,& ſenſum. car.5.col.quarta in litera G

In numeris ſunt diuerſæ proportiones,& infinitæ.car. 9.col.3.in litera F

Intelligentia habet actu principium, et finem.ca.10.col. quarta in litera G

Impoſſibile eſt vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales. car.17.col.3.in litera E

Idem eſt materiam vniri formę q materiam eſſe in actu. car.22.col.1.in litera F

Intellectus noſter poſſibilis eſt in potẽtia i ordine intelligibilium.fit autem actu per formam à phantaſmatibus abſtractam.car.25.col.2.in litera D

Id,cuius cauſa agitur dicitur dupliciter.car.26. col. prima in litera C

In vniuerſo ſurſum & deorſum naturaliter diſtinguuntur.car.26.col.4.in litera C

In omnibus, quæ ſunt ſecundum naturam eſt certus terminus & determinata ratio magnitudinis & augmenti.car.27.col.2.in litera E

Inter tres operationes animæ vegetabilis eſt quidam ordo.car.28.col.3.in litera F

Ignorans dicitur dupliciter. vno modo ſecundum ſimplicem negationem, alio modo ſecundum prauam diſpoſitionem.car.29.col.4.in litera F

Illa, quæ in ſui compoſitione habent aerem bene diſpoſitum,ſunt bene ſonora, ſicut ęs & argentum. in quarũ autem compoſitione aer non bene ſe habet non ſunt bene ſonora.car.34.col.4.in litera H.

Intelligibilia tantũ,non cadunt in phantaſmatibus.car. 50.col.2.in litera D

Intellectus diuinus non eſt in potentia, ſed eſt quodammodo intellectus omnium.car.51.col.4.in litera E

Intellectus poſſibilis eſt,quo hic homo formaliter intelligit.car.52. col. prima in litera D

Impoſſibile eſt q illud, quo aliquid formaliter operatur ſit ſeparatum ab eo ſecundum eſſe, vide car.52. col. primo in litera D

In his,quæ omnino ſunt ſeparata a materia idem eſt res, & quod quid eſt eius.car.53.col.1.in litera A

Intellectus nõ cognoſcit directe ſingularia,ſed ſenſus vel imaginatio.car.53.col.2.in litera B C

Intellectus poſſibilis non eſt vnus in omnibus. car. 53. col.3.in litera E

Illud,quod eſt in materia eſt intelligibile,ſed in potentia tantum: quod vero eſt in intellectu eſt ſpecies intelligibilis ſecundum actum.car.54.col.1.in litera B C

In omni natura,quę eſt quandoq; in potentia, quãdoq; in actu,oportet ponere aliquid, quod eſt ſicut materia in vnoquoq; genere,quod.ſ.eſt in potentia ad omnia, quę ſunt illius generis:et aliud,quod eſt ſicut caoſa agẽs & factiuum, quod ita ſe habet in faciendo, ſicut ars ad materiam.car.54.col.1.in litera D

Intellectus agens facit ipſa intelligibilia eſſe in actu, quæ prius erant in potentia per hoc q abſtrahit ea à materia.car.54.col.2. in litera B

Intellectus in actu conſiſtit in ipſo intelligere.car.54.col. quarta in litera F

In cognoſcendo quod quid eſt, contingit eſſe deceptionem per accidens dupliciter, ratione compoſitionis interuenientis.car.56.col.1.in litera D

Iudicium ſenſus aſſimilatur ſpeculationi intellectus. car. 56.col.3.in litera F

Intellectus mouetur aliquando ad fugiendum vel imitãdum ex ſenſibili præſente, aliquando autem ex phantaſmatibus, aut intelligibilium, quæ ſunt in anima, ratiocinatur: & deliberat futura aut pręſentia tanquam ſi actu videret.car.57.col.2.in litera A

Intellectus ſpeculatiuus conſyderat aliquid verum eſſe vel falſum in vniuerſali,quod eſt conſyderare ſimpliciter:Intellectus autem practicus applicando ad particulare operabile:quia operatio in particularibus eſt. car. 59.col.ſecunda in litera F

Intellectus abſtrahit ea,quæ ſunt in ſenſibilibus,non quidem intelligens ea eſſe ſeparata,ſed ſeparatim vel ſeorſum ea intelligens.car.59.col.3.in litera F G

Irrationale tripliciter eſt. vel quod eſt rationi contrariũ: vel quod eſt natum habere rationem & non habet: & quod rationem non habet.car.58.col.4.in litera E

Intellectus apprehendit bonum ſecũdum rationem vniuerſalem boni,ſenſus autem apprehẽdit bonum ſub determinata ratione boni.car.58.col.4.in litera H

Ira à triſtitia commouetur, & in delectationem finitur. car.58.col.quarta in litera A

Irati puniendo delectantur.car.59.col.1.in litera A

Incontinentes, qui habent rationem rectam non inherẽt rationi rectę.car.59.col.4.in litera E

Intellectus ſpeculatiuus ſpeculatur veritatem propter ſeipſum,Practicus vero propter operationem.car.60.colõna prima,in litera C

Ira habet aliquid rationis.car.60.col.1.in litera B

In animalibus duplex eſt mouens, vnum immobile, & aliud mobile.car.60.col.4.in litera C

Impoſſibile eſt aliquod corpus ſimplex eſſe corpus animalis.car.61.col.3.in litera G H

LEVCIPPVS fuit ſocius Democriti. car.4.col.2. in litera D

Lene eſt, cuius vna pars non ſupereminet alteri. car.35. col.1.in litera E

Lapis non eſt in anima,ſed ſpecies lapidis. car,58.col.1. in litera A

MOTVS, & operatio differunt,quia motus eſt actus imperfecti,& operatio eſt actus perfecti.car.8.col.quarta in litera E

Motus augmenti & decrementi eſt ſecundum contraria loca.car.21.col.3.in litera H

Manifeſtum eſt enim q corpora noſtra ſortiũtur locum naturalem, ſicut & motum naturalem ex natura elemẽti prædominantis.car.41.col.4.in litera E

Manifeſtum eſt q corpora noſtra nata ſunt immutari à qualitatibus elementorum: & ſentire eas.car.41.colõ. quarta in litera F

Manus eſt organum organorum. quia manus date ſunt homini loco omnium organorum,quæ data ſunt aliꝭ animalibus ad defenſionem, vel impugnationem, vel cooperimentum.car.58.col.4.in litera A

Motus proceſſiuus ſecũdum loocum eſt propter aliquid imaginatum & deſyderatum.car.59.col.1.in litera A

Mouentia,duo eſſe videntur, ſcilicet appetitus & intellectus,ita tamen q ſub intellectu phantaſia comprehendatur, quæ habet aliquid ſimile intellectui inquantum mouet ad abſentiam ſenſibilium, ſicuti intellectus.car. 59.col.quarta in litera H

Multi homines, prætermiſſa ſcientia intellectus ſequuntur in ſuis motibus phantaſiam. ſicut illi, qui non ſecũdum rationem agunt, ſed impetu mouentur ad aliquid agendum.car.57.col.4.in litera H

Motus animalis componitur ex tactu & pulſu. car.61. col. 1.in litera C

Mediũ patitur & mouetur a ſenſibili,ſenſus autem a medio.car.62.col.4.in litera H

NVLLVS dignatus eſt ponere ſolam terram.ſed aliꝭ poſuerunt ignem Primum principium, aliꝭ aerem, aliꝭ aquam.terram vero nullus poſuit, niſi qui poſuit omnia elementa,quatuor eſſe primum principium. car. 6. col.ſecunda in litera B

Natura nõ mouet ad cõtraria loca.c.22.col.3.in lr̃a H

Nihil proprie nutritur, niſi animatum. ignis autem videtur quidem per quandam ſimilitudinem nutriri, nõ autem proprie nutritur. car.28.col.4.in litera C

Non ſimpliciter dicitur id, quod eſt in potentia. car.31. col. 1. in litera C

Natura ſpeciei indiuiduatur per materiam. ca.52.col.4. in litera F

Natura nihil facit fruſtra, neq; deficit in neceſſarijs, niſi in animalibus orbatis & imperfectis, ſicut ſunt animalia monſtruoſa. quę quidem monſtra animalibus accidũt præter intentionẽ naturæ ex corruptione alicuius principij in ſemine. car.59.col.2. in litera C

Natura facit membra popter aliquas operationes. ca.62 col.1.in litera D

OMNIS ſcientia bona eſt, & non ſolum bona, verũ etiam honorabilis. tamen in hoc vna ſcientia ſuperexcellit aliam. car.1.col.2.in litera A

Omnis actus laudatur ex duobus, ex obiecto & qualitate, ſeu modo. car. 1.col.2.in litera B

Omnis forma, quę eſt in materia determinata, niſi in ſua definitione ponatur materia, illa definitio eſt iſufficiẽs. car.3. col. 3.in litera F

Omnes exiſtimauerunt animam eſſe id, quod maxime motiuum eſt.car.6.col.2. in litera A

Omne, quod mouetur, mouetur dupliciter: quia vel ſecũdum ſe: vel ſecundum alterum, ſeu per accidens. car.8. col.1.in litera C

Operatio animę eſt actus perfectus, motus vero eſt actus imperfectus.car.13. col.4.in litera G

Os habet octo partes, quæ non æqualiter attribuuntur omnibus elementis.car.16.col.1.in litera A

Operationes animæ, ſcilicet ſentire, intelligere, appetere, moueri ſecundum locum, & augeri, poſſunt dupliciter accipi.car.17.col.4.in litera F

Orthogoniorum, quædam conſiſtit ex omnibus lateribus ęqualibus, & vocatur quadratum, ſiue tetragoniſmum: quoddam autem non habet omnia latera ęqualia, in quo tamen quęlibet duo latera ſibi oppoſita ſunt ęqualia: & vocatur huiuſmodi orthogoniũ altera parte longius.car.21.col.1.in litera C

Omnis potentia dicitur ad actum proprium.car.23.col. tertia in litera F

Odor conſiſtit in ſicco aereo aliqualiter contemperato. car.36.col.1.in litera B

Oportet enim q̃ vox ſit ſonus quidam ſignificãs vel naturaliter, vel ad placitum.car.37.col.2.in litera A

Odor & ſapor cauſant ex determinata connexione qualitatum elementarium.car.37.col. 4.in litera H

Omne, quod eſt in potentia ad aliquid & receptiuũ eius. caret eo, ad quod eſt in potentia, & cuius eſt receptiuũ. car.51.col.3.in litera F

Opinio Auicennæ de ſpeciebus intelligibilibus & eius impugnatio.car.52.col.3.in litera F

Oportet enim ea, quæ agunt adinuicem & patiuntur cõmunicare in materia.car.53. col.3.in litera G

Opinio Platonis & Antiquorum de anima excluditur. car.53.col.4.in litera F

Operationes itellectus ſunt binę, car.55.col.1. in litera C

Omnia, quę tranſcendunt ſenſibilia hæc nota nobis nõ cognoſcuntur a nobis niſi per negationem. car.56.col. quarta, in litera A

Ordo naturalis eſt vt ſuperior appetitus moueat inferiorem, & ſi econuerſo accidit, hoc eſt præter ordinem naturalem.car.61.col.2.in litera E

Omnia elementa poſſunt eſſe organa ſenſus tactus præter terram. car.63.col.2.in litera D

PASSIONVM, quædam videntur eſſe paſſiones animæ tantum, ſicut intelligentia & ſpeculatio: quædã vero propter ipſam animam ineſſe videntur communiter animalibus, ſicut delectatio & triſtitia, ſenſus & phantaſia.car.1.col.3. in litera E

Plato dicit animam ex principijs rerum compoſitam eſſe.car.5.col. 2.in litera D

Plato poſuit q̃ intelligibilia eſſent per ſe ſubſiſtentia, et ſeparata, & eſſent ſemper in actu: & eſſent cauſa cognitionis & eſſe. quod Ariſto. tanquam inconueniens volens euitare coactus eſt ponere intellectum agentem. car.5. col.tertia in litera G

Plato dixit ideas eſſe ex numeris.ſ. ex vnitate & dualitate, quę ponebat principia rerum.car.5.col.4. in litera E

Plato poſuit ſubſtantiam omnium rerum eſſe numerum car.9.col.2. in litera D

Proprietates animæ deducebat ex proprietatibus numerorum.car.9.col.4.in litera G.

Partes dicuntur bene armonizatę: & ipſarum compoſitio vocatur armonia, quando ſunt ſic inuicẽ ſimul poſitę, & ordinatæ, vt nullus effectus eiuſdem generis ibi ſit.car.12.col.3.in litera E

Poſitio Auicebron in lib.fontis vitę tollitur. car.19.col. tertia in litera E

Phãtaſia inuenitur indeterminata in animalibus imperfectis, i animalibus vero perfectis determinata. car.21. col.3.in litera E

Per ſe dupliciter dicitur.car.22.col.2.in litera A

Piſces non reſpirant aerem: & ideo non habent propriũ ſonum, qui ſit vox.car.36.col. 4.in litera E

Phos idem eſt quod lux, & inde venit phanos q̃d eſt apparitio, vel illuminatio & phantaſia.car.50.col. quarta in litera G

Pontentia animæ, quæ eſt actus alicuius organi, conformatur illi organo, ſicut actus ſuſceptibili.car.51.col.4. in litera F

Plato ponebat quiditates rerum eſſe ſeparatas a ſingularibus, quas dicebat ideas vel ſpecies. car.52.col. quarta in litera E

Proprium obiectum intellectus eſt quiditas rei, quæ non eſt ſeparata a rebus.car.53.col.2.in litera C

Plato in alia parte corporis ponebat organum appetitiui, & in alia organum ſenſitiui.car.56.col.3.in litera G

Plato, non conſyderans modum abſtractionis coactus fuit ponere mathematica, et ſpecies ſeparatas loco cuius ad prædictam abſtractionem faciendam Ariſt. poſuit intellectum agentem.car.57.col.3. in litera G

Phantaſmata ſunt ſimilitudines particularium, intellecta autem ſunt vniuerſalia ab indiuiduantibus conditionibus abſtracta.car.58.col.2.in litera B

Partes animæ quomodo diſtinguantur.car.58.col.tertia in litera F

Potentię diſtinguuntur ſecundum rationes obiectorum. car.58.col.4.in litera H.

Plato poſuit animas eſſe ſubiecto diſtinctas.ca.57. col.3. in litera G

Partes animæ ſunt plures q̃ ponãt Antiqui. car.60.col. tertia in litera A

Phantaſia apparitio quædam eſt.car.61.col. ſecunda in litera A

Peccata ſunt monſtra in natura.car.61.colonna quarta, in litera E

Peccatum in actionibus accidit, quando opinio in particulari operabili corrumpitur propter aliquam delectationem, vel propter aliquam aliam paſſionem, quæ tamen vniuerſalem opinionem nõ corrumpit. car.61. col. quarta in litera G

Plantæ nullum habent ſenſum: quia habent multum de terreſtri.car.63.col.3.in litera E

Per priuationem tactus neceſſe eſt animalia mori.ca.63. col.tertia in litera H

QVARE ſcientia, quæ eſt de rebus melioribus & honorabilioribus, minus tamen certis dicitur melior q̄ illa, quę eſt de rebus minus honorabilibus, magis tamen certis. car.1.col.2. in litera B C

Quando inuenimus aliqua duo differre ſecundū aliquid manifeſtum, et ſecundum aliud immanifeſtum, certum eſt ꝙ ſecūdum id, quod eſt manifeſtum venimus in notitiam illius, quod eſt immanifeſtum. car. 4. col. prima in litera A

Quia magnes mouet ferrum: ideo dixit illam habere animam. car. 6. col. 3. in litera H

Quidam dixerunt ꝙ lumen neceſſariū eſt ex parte ipſius coloris. car.33.col.2. in litera C

Quare quædam lucida in tenebris videantur & non in lumine. car.33.col.4. in litera E

Quare diſtantia localis impedit viſum. car. 34. col.1. in litera B

Quidam ſoni inanimatorum aſſimilātur voci in tribus. car.36.col.3. in litera F

Quomodo conueniant vel non conueniant guſtus & tactus. car.39. col. 2. in litera A

Quanto magis aliquis elongatur a primo agente, tanto minus recipit de virtute, et ſimilitudine eius. ca. 50. col. 4. in litera E

Quomodo intelligendum eſt naturalia & mathematica ſuas concernere materias. car. 52. col. 4. in litera F. G.

Quod quid eſt carnis dupliciter diſcernitur. ca.53. col. 1. in litera B

Quid induxerit Ariſt. ad ponendum intellectum agentem. car. 54. col. 2. in litera B

Quomodo intellectus poſſibilis eſt in potentia ad intelligibilia: & quomodo intelligibilia ſunt in potētia reſpectu intellectus agentis. car. 54. col. 3. in litera F

Quāuis appetere, vel fugere, vel ſentire ſint diuerſi actus, tamen principium eorum eſt idem ſubiecto, licet ratione differat. car. 56. col. 3. in litera G

Quæ ſunt in rebus coniuncta contingit vnum ſine altero intelligi, & vere, dummodo vnum eorum non ſit in ratione alterius. car. 57. col. 3. in litera E

Quomodo intelligatur intellectum eſſe ſeparabilem, & non eſſe ſeparabilem a corpore. car. 57. col. 3. in lr̄a H.

Quæcunq; nō ſunt ſuſceptiua ſpecierum ſine materia nō habent ſenſum. car. 62. col. 1. in litera C

RATIO & intellectus nō ſunt diuerſæ partes animę, ſed ipſe intellectus dicitur ratio, inquantum per inquiſitionem quandam peruenit ad cognoſcendum intelligibilem veritatem. car. 59. col. 3. in litera F

Ratio practica, quędam eſt vniuerſalis, & quędam particularis. car. 61. col. 4. in litera F

Radij egredientes a viſu repercutiuntur a viſibili, vt Platonici poſuerunt. car. 63. col. 1. in litera D

SCIENTIÆ, quædam ſunt practicæ, & quædam ſunt ſpeculatiuæ. ſpeculatiuę ſunt & bonę & honorabiles, practicę vero laudabiles tantum. car. 1. col. ſecunda in litera A

Subiectum ſemper cadit in diffinitione paſſionis. car. 3. col. 2. in litera A

Si intellectus eſt circularis de neceſſitate intelligentia erit circulatio. car. 10. col. 4. in litera G

Senſus eſt particularium, Intellectus vero vniuerſalium. car. 23. col. 3. in litera H

Secundum triplex eſſe diſtinguitur communiter anima, .ſ. vegetabilis, ſenſibilis, & rationalis. car. 23. col. quarta in litera E

Sapor conſiſtit in humido aqueo aliqualiter digeſto. ca. 38. col. 1. in litera B

Secundum diuerſitatem actuum diſtinguūtur potentiæ. car. 50. col. 4. in litera F

Sentire non eſt proprie pati, patitur enim aliquid a cōtrario. car. 51. col. 2. in litera B

Species intelligibilis non eſt forma intellectus poſſibilis, niſi ſecundum ꝙ eſt intelligibilis actu. car. 52. col. ſecunda in litera A

Species intelligibilis ſecundum ꝙ eſt vnum cum intellectu poſſibili, eſt abſtracta à phātaſmatibus. car. 52. col. ſecunda in litera B

Sicut res ſunt ſeparabiles a materia, ita ſe habent ad intellectum. car. 53. col. 2. in litera B

Species intelligibiles, quibus intellectus poſſibilis fit in actu non ſunt obiectum intellectus. car. 53. col. 2. in litera D

Species rei intellectę ī actu, eſt ſpecies ipſius intellectus, & ſic per eā ſeipſū intelligere pōt. car. 53. col. 4. in lr̄a H

Scientia ſecūdum actum, eſt idem rei ſcitę ſecundū actū. car. 56. col. 2. in litera A

Sentire, ſi dicatur motus, eſt alia ſpēs motus ab ea, de qua determinatū eſt in lib. phy. car. 56. col. 2. in litera C

Senſus exteriores ſunt plures: & vltimū, ad qđ terminantur imutatiōes horū ſenſuū eſt vnū. c. 57. col. 1. in lr̄a A

Sine ſenſu homo non poteſt addiſcere, quaſi de nouo acquirere ſcientiam, neq; intelligere quaſi vtens ſciētia habita. car. 58. col. 1. in litera C

Spes de bono, & timor de malo pertinet ad iraſcibilem. car. 59. col. 1. in litera A

Secunda mouentia non mouentur niſi inquantum participant Primum. car. 60. col. 4. in litera E

Senſus tactus eſt ille, ſine quo nullus alius ſenſus eſſe poteſt. car. 62. col. 1. in litera B

Sapor confert ad alimentum inquātum eſt ſequela complexionis. car. 62. col. 4. in litera G

TOTA ratio diuiſionis Philoſophię ſumitur ſm̄ diffinitionem, & modum diffiniendi. car. 1. col. 3. in lr̄a H

Thales fuit vnus de ſeptē ſapientibus. ca. 6. col. 3. in lr̄a G

Tripliciter inuenitur motus in operationibus aię. in quibuſdā. n. inuenitur ꝓprie, in quibuſdā minus ꝓprie, in quibuſdam vero minime proprie. car. 13. col. 4. in litera E

Tribus modis aliquis abijcit veram opinionem. car. 50. col. 1. in litera D

Tota pars intellectiua dicitur ſeparata ex hoc ꝙ hʒ operationem ſuam ſine organo. car. 54. col. 4. in litera G

VERITAS eſt ꝙ cognitio fit per ſimilitudinem rei cognitę in cognoſcente car. 5. col. 2. in litera A

Viuentium tres ſunt gradus. car. 22. col. 1. in litera A

Viuentia inferiora, quorum actus eſt anima, habent duplex eſſe, vnum quidem naturale, in quo cōueniunt cū alijs rebus materialibus; aliud autē immateriale, in quo communicant cum ſubſtantijs ſuperioribus aliqualiter car. 25. col. 3. in litera F G

Vniuerſale poteſt accipi dupliciter. car. 31. col. 1. in lr̄a F

Viſus eſt ſpiritualior, & ſubtilior inter omnes ſenſus. car. 33. col. 1. in litera B

Virtus coloris in agendo eſt imperfecta reſpectu virtutis luminis: nam color nihil aliud eſt q̄ lux quædam quodāmodo obſcura ex admixtione corporis opaci. car. 33. col. 2. in litera D

Veritas vel falſitas cōſiſtit in quadam adęquatione, vel comparatione vnius ad alterum. car. 55. col. 2. in lr̄a A

Volentes aliquid deliberare de agendis primo ſupponimus finem: deinde procedimus per ordinē ad inquirendū illa, quę ſunt ꝓpter finem. car. 60. col. 1. in litera D

Voluntas, ſecundum quam mouet intellectus eſt quiddam appetitus. car. 60. col. 2. in litera A

Vn alimento pertinet ad animam vegetabilem, quā oīa animalia neceſſe eſt habere. car. 62. col. 1. in litera A

Viuentia generabilia habentia intellectum ſunt tantum homines. car. 62. col. 2. in litera C

FINIS.

INDEX IN QVÆSTIONES DOMINICI FLANDRENSIS IN LIbros de Anima: in quo iuxta, Textus & expoſitionis dilucidationem, primo notatur ſingularum Quæſtionum proprius titulus: moxq́ ſub eo propoſitę quęſtionis propria concluſio, vt ea omnia quis commode inueniat quæ inuenire cupiat,

INDEX QVÆSITORVM, ET CONcluſionũ in pœmio libri primi de Anima cõtentorũ.

Qõ. 1. AN de Anima ſit ſcientia car. 64. col. prima in litera D
Concl'o De Anima eſt ſcientia car. 64. col. ſecunda in litera A
An ſcientia de Anima ſit nobilior & pręſtãtior cæteris partibus Philoſophiæ Naturalis. car. 64. col. 1. litera D
Scientia de Anima nobilior, & præſtantior eſt cæteris partibus Philoſophiæ Naturalis, car. 66. col. 1. in litera B C & col. 2. in litera B
An Scientia de Anima ſit prior, cæteris partibus, Philoſophiæ car. 64. col. 1. litera D
Scientia de Anima eſt prior cæteris Philoſophiæ partibus. car. 64. colũ. prima in litera. B. & col. ſecunda in litera B
Scientia quelibet, de numero bonorum honorabilium, eſt excepta practica. car. 64. col. 1. litera C D
An ſcientia de Anima ſit vna numero. car. 64. col. 2. in litera C
Scientia de Anima eſt vna numero. car. 64. col. ſecundâ in litera C D
An ſcientia de Anima ſit vna vnitate ſpecifica. car. 64. col. 3. in litera F
Scientia de anima eſt vna ſpecie. ibidem.
An ſcientia de Anima ſit vna, vnitate generis. car. 64. col. 3. in litera F
Sciẽtia de Anima eſt vna vnitate generis ſcibilis. car. 64. col. 3. in litera F
An corpus animatum, ſiue potius anima ſit ſubiectum huius libri. car. 64. col. 3. in litera G
Anima & non corpus animatum eſt huius ſcientiæ adæquatum ſubiectum. car. 64. col. 3. in litera F G
An ſcientia de anima vtilis ſit ad omnes ſcientias & artes. car. 64. col. 3. in litera G H
Sciẽtia de Anima vtilis eſt ad omnes partes Philoſophię car. 64. col. 3. in litera. G. & col. 4. in litera E F
An prius de Animæ ſubſtantia, quàm de conſequentibus eam accidentibus tractandum ſit. car. 64. col. 4. in litera E
Prius de ſubſtantia Animæ tractandum eſt, quàm de eius accidentibus ibidem.
An Animæ notitia ſit poſſibilis, & facilis. car. 64. col. 4. in litera F
Notitia animæ (cùm difficillimorũ ſit) poſſibilis eſt aliquo modo, & de ea mouentur, quatuordecim Quęſtiones. car. 64. col. quarta in litera. F. G. H. & car. 65. col. prima in litera B C
An vniuerſalia poſteriora ſint ſingularibus. car. 65. col. prima in litera C
Vniuerſale, vel nihil eſt, aut eſt ſingularibus ipſis poſterius. car. 65. col. 1. in litera. D. & col. 4. in litera A
An accidentia magnam partem conferant ad cognoſcẽdum quodquid eſt. car. 65. col. 2. in litera B
Accidentia, plurimum cõferunt ad cognoſcendũ quodquideſt. ibidem.
An ſit animæ aliquã propria operatio, cui corpus non communicet. car. 65. col. 2. in litera B
Anima habet aliquam operationem propriam, cui nõ communicat corpus: & aliquam, cui communicat corpus. car. 65. col. 2. in litera G
Quædam ſunt paſſiones animæ tantum, quędam vero totius coniuncti. car. 65. col. 2. in litera C
An cõſyderatio de anima ad Philoſophum naturalem ſpectet. car. 65. col. 3. in litera E
Anima, & pręſertim humana, ſpectat ad Philoſophum naturalem car. 65. col. 2. in litera. D. & col. 3. litera F
An in definitione formarum & paſſionum naturalium, recte ponatur materia. car. 65. col. 4. in litera F
Definitio formarum & paſſionum naturalium, non includens materiam, eſt inſufficiens. car. 65. col. 3. in litera G. H. & col. 4. in litera E F.

Index quæſtionum & concluſionum primi libri.

AN Conſyderatio de anima, a proprijs, an à communioribus incipere debeat. car. 66. col. ſecunda in litera C Qõ. 1.
Conſyderatio de anima a communioribus incipere debet. & ex motu & ſenſu, Philoſophi Antiqui cognouerunt animã, & in his diuerſificantur et opinionibus diſtinguuntur diuerſis. car. 66. col. 1. in litera C D Concl'o
Opiniones Philoſophorum de anima declarantur & rejciuntur. a car. 66. vſq; ad car. 70. & col. 3.
An ignis ſit immaterialiſſimum corporum car. 67. col. prima in litera A
Ignis eſt immaterialiſſimum corporum. ibidem.
An Philoſophus, ſufficienter arguat Antiquos Philoſophos, determinantes animam tribus, videlicet motu ſenſu, & incorporeo car. 67. col. 3. in litera G
Philoſophus ſufficienter Arguit Antiquos, ex motu & ſenſu determinantes animam. car. 67. colõna tertia, in litera E
An Philoſophus, ſufficienter diſtinguat motum dupliciter, communiter, ſcilicet & proprie. car. 67. col. tertia, in litera G H
Philoſophus recte diſtinguit duplici acceptione motus, communiter. ſ. & proprie, omnem ſpecies motus. car. 67. col. 3. in litera F
An omnis motus fiat in loco. cär. 67. colõn. tertia in litera H
Fiunt omnes motus in loco aliquo modo, et aliquo modo non. car. 67. col. 4. in litera E
An Album moueatur per ſe, vel per accidens. car. 67. col. 3. in litera H
Album mouetur per ſe aliquo modo, & aliquo modo non. videlicet in ſenſu compoſito non mouetur per ſe, in ſenſu vero diuiſo mouetur. car. 67. col. 3. F G
An omne, quod mouetur naturaliter poſſit moueri violenter. car. 67. col. 3. in litera H
Quod mouetur motu, cui quies opponitur, moueri poteſt violenter. car. 67. col. 4. in litera E F

Index in ſecundum librum.

AN Anima ſit ſubſtantia, & actus corporis organici habentis vitam in potentia. car. 70. col. 4. in litera G. & car. 72. col. 4. in litera G Qõ. 1.
Anima eſt ſubſtantia & actus corporis organici habentis vitam in potentia. car. 70. col. 2. in litera. E F G & car. 72. col. 4. F G H Concl'o
An in inſtanti introductionis animæ in corporibus corrumpantur aliquę diſpoſitiones. car. 71. col. 1. in litera A. & col. 3. in litera. G. H. & col. 4. in litera E F
In inſtanti introductionis animæ, corrumpuntur diſpoſitiones

ſitiones conſequentes formam abijciendam: & anima introducitur in corpore diſpoſito, diſpoſitionibus, conſequentibus formam introducendam. car.71. col. prima, in litera. A.B.& col.3. in litera. G.H.& col.4. in litera E F

An Anima ſit actus primus. car.71.col.1.in litera D.

Anima eſt actus primus, ſicut ſcientia. car.71.col. prima in litera C D & col.2. in litera A

An Anima ſit actus corporis organici. car.71.col. ſecunda in litera B

Anima eſt actus corporis organici car. 71. col. ſecunda in litera B

An definitio Animę, qua dicitur ꝙ eſt actus primus corporis phyſici organici &c. car.71. col.2. in litera D.& col.3. in litera E F G

An Anima immediate vniatur corpori organico. car. 71.col.3.in litera. G. & col.4. in litera E F

Anima cùm ſit corporis propria profectio, vnitur corpori immediate. car.71.col.3. in litera. G. H. & col.4. in litera E F

An corpus conuenienter ponatur in definitione animæ car.71.col.4.in litera F

Corpus, cùm ſit ſubiectum animæ, conueniēter ponitur in eius definitione. car.71.col.4.in litera G

An Anima, inter formas naturales, ſit per ſe ſubſiſtens. car.71.col.4.in litera H

Anima rationalis, inter formas naturales, eſt per ſe ſubſiſtens. car.72.col.1.in litera A

An illud dicatur habere vitam, quod per ſeipſum habet augmentum & decrementum & alimētum. car.72.col. prima in litera B

In generabilibus et corruptibilibus, illud viuere dicitur, quod per ſeipſum habet alimentum & augmentum & decrementum. car.72.col.1.in litera B C

An in eodem compoſito ſint plures formæ ſubſtantiales eſſentialiter diſtinctæ. car.72.col.1. in litera C

In vno & eodem vna eſt tantum ſubſtātialis forma car. 72.col.2.in litera B

An Anima ſit forma corporis viuentis. car.73.col. pri. in litera C

Anima eſt viuentis corporis actus & forma car.73. col. prima in litera C

An Quatuor ſint tantum modi viuendi. car.73.col.2.in litera A

Quatuor tantum ſunt modi viuendi, videlicet per intellectum, per ſenſum, per motum localem, per motum alimenti, decrementi, & augmenti. car.73.col. ſecunda in litera A

An Animæ definitio poſſit demonſtrari. car. 73. col.2. in litera D

Materialis definitio animæ demonſtrari poteſt à priori ſecundum naturam, formalis vero quo ad nos. car.73. col.3.in litera E

An Anima ſit tota in toto, & tota in qualibet parte corporis. car.73.col.3.in litera F

Anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte corporis, ſed non totaliter. car.73.col.3. in litera H

An partes animę, videlicet vegetatiuum ſenſitiuum, motiuum, appetitiuum, ſint ſeparabiles loco & ſubiecto. car.73.col.4.in litera G

Partes prædictæ non ſunt ſeparabiles, loco, nec ſubiecto cùm in eadem parte ſemper reperiantur. car.73. col.4. in litera G

An prædictæ partes habeant aliquam diſtinctionem in eo in quo ſunt. car.74.col.1. in litera A

Dictæ animæ partes ſeparantur, ſeu diſtinguuntur ratione idest ſpecie. car.74.col.1.in litera A

An diſtinctionis potētiarum ratio, ex actibus ſumatur. car.74.col.1.in litera B

Potentiæ diſtinguūtur per actus. ibidē in litera. B. C. D.

An Vegetatiuum, Senſitiuum, Motiuum, & Appetitiuum, nominent animam vnam eſſentialiter aut potentiales partes eius. car.74.col.2.in litera A.

Prædicta principia, in diuerſis ſeorſum accepta, animas diuerſas nominant, in vno vero & eodem, animam eſſentialiter vnam, poteſtate vero plures dicunt. car.74. col.1.in litera D.& col.4.in litera A.

An definitio ſecunda Animæ, qua dicitur ꝙ eſt actus corporis phyſici organici ſit conueniēs. car.74. col.2. in litera D.

Definitio animæ, qua dicitur ꝙ eſt actus corporis &cæ. conueniens eſt omni animæ, proprie vero animę rationali, quæ eſt ſicut actus & forma, & eſt in corpore organico vt in proprio ſubiecto. car. 74. col.2. in litera D. & col.3. in litera E. & car.76.col.3. in litera. E.

An ſint tantum quinq; genera potentiarum animę. car. 74.col.4. in litera. G.H.

Quinq; tantum ſunt genera potentiarum animæ, videlicet vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, ſecundum locum Motiuum, & Intellectiuum, ex quibus appetitiuum omnibus animalibus ineſt. car.74. col.4. in litera E.F.G.& car.75.col.1.in litera C.D.

An Potentiæ animæ diſtinguantur per obiecta. car. 75. col.2.in litera A.

Potentiæ aliquo modo diſtinguuntur per obiecta, & aliquo modo non: ſpecie enim per obiectā, numero vero, potius ſubiecto ꝙ obiecto diſtinguuntur. car.72.col.2. in litera. D.& col.3. in litera E.

An in potentijs animæ aliquis ordo reperiātur. car. 75. col. 4.in litera E.

In potentiarum dependentia duplex ordo, originis videlicet & perfectionis attenditur: obiecto vero alius in eis reperitur ordo. car.75.col.3.in litera. H. & in col.4. in litera F.

An prius de obiectis & actibus determinandū ſit quàm de potentijs. car.75.col. 4.in litera H.

In propria & ſpeciali ſpeculatione, prius de actibus, & obiectis quàm de potentijs conſyderandum eſt, ſecus in communi conſyderatione. car.75.col.4. in litera H.

Potentiæ animæ realiter ab eius eſſentia diſtinguuntur. car.75.col.4.in litera H.

An omnes potentias animæ ſint in anima vt i ſubiecto. car.76.col.1. in litera A.

Potentia animæ intellectiua eſt in animā vt in ſubiecto, cætere vero vt in principio. ibidem.

An potentiæ animæ fluant ab eius eſſentia. car.76.colō. .1.in litera B.

Potentiæ animæ fluunt ab eius eſſentia. car. 76. col.1. in litera B.

An prius de potentia vegetatiua animæ ꝙ de alijs tractandum ſit. car.76.col.1.in litera D.

Prius de vegetatiua potentia tractandum eſt, ꝙ de alijs car.75.in litera C.

An, Generare tale quale ipſum, naturaliſſimum ſit cunctis viuentibus. car.76.col.2.in litera C.

Generare tale quale ipſum eſt, quod eſt opus proprium animæ vegetatiuę, cunctis viuentibus naturaliſſimum eſt. car.76.col.2.in litera A.B.

An Anima ſit finis corporis viuentis. car.76.col.3.in litera F.

Anima, ne dum corporis viuentis, ſed omnium corporum naturalium finis eſt. car.76.col.3. in litera F.

An Anima ſit principium vnde motus. car.76.col.3.in litera G.

Anima eſt principium vnde motus. car.76. col. tertia in litera G.

An Quælibet operatio animæ vegetatiuę ſit ab anima. car.76.col.3.in litera H.

Operationes

Operationes, quæ ſunt animæ vegetatiuæ ſunt ab anima.car.76.colō.tertia in litera H. & colōn.quarta, in litera E.
An Alimentum, ſit contrarium ei, quod alitur. car.77. col.1.in litera A.
Alimentum eſt contrarium ei, quod alitur. car. 76.col. 4.in litera H.& car.77.col.1.in litera A.B.C.
An ſubſtantiæ ſit aliquid contrarium.car.77.col. prima in litera B.
Licet in genere ſubſtantiæ non ſit contrarietas proprie & phyſicę, támen contrarietas communiter in ea reperitur.car.77.col.1.in litera B.
An potētia nutritiua ſit principium nutritionis . car.77. col.1.in litera D.
Tria concurrunt in nutritione, ex quibus id quo quid inſtrumentaliter alitur, eſt alimentum, quod vero alit anima vegetatiua. ibidem.& col.3.in litera E
An definitio animæ vegetatiuę, qua dicitur quod eſt generatiua ſibi ſimilis ſit competēs. car.77. col.2.in lr̄a B
Prædicta vegetatiui deſcriptio recta eſt. car.77. col. 2. in litera B.
An tres ſint diſtinctæ vegetatiui partes, videlicet nutritiua, augmentatiua, et generatiua. car.77.co.2.in litera B
Tres ſunt partes vegetatiui, nutritiua, augmētatiua, & generatiua abinuicem diſtinctæ.car.77.colō.1.in litera C & col.2.in litera C
An inanimata nutriantur.car.77.col.2.in litera D
Animata tantum proprie nutriuntur.ibidem.
An generatio conueniat tantum animatis.car.77.col.3. in litera E
Generatio proprie, prout aliquid viuēs ex principio viuente coniuncto procedit ineſſe in identitate naturæ & eſſe, diuinis tātum conuenit:id vero, quo aliquid ineſſe procedit in ſimilitudine identitatis talis, animatis tantum conuenit.car.77.col.3. in litera F
An ſenſus ſit potentia paſſiua.car.77.col.3.in litera H
Senſus eſt potentia paſſiua.cart. 77.col.3. in litera G. & car.78.col. 1.in litera C
An ſenſus in actu, ſit ipſa ſenſibilia.cart.77.col. quarta, in litera G
Senſus in actu non eſt ipſa ſenſibilia. c.77.col.4.in lr̄a F
An ſenſus ſine ſenſibilibus ſit in actu.car.77.col.quarta, iitera G
Senſus in actu non eſt ſine exteriori ſenſibili. car.77.col. 4.in litera F
An quod reducitur de potentia ad actū ſcientiæ dicatur pati.car.78.col.1.in litera D
Quod reducitur ex eſſentiali potentia ad ſcientiam, patitur et alteratur aliquo modo.car.78.col.1.per totum. et col. ſecunda, in litera A
An ſciens in potentia, ſemper reducatur in actūm à præceptore. car.78.col.2.in litera B
Sciens in potētia, in actum ſcientiæ reducitur a præcepto re addiſcenti:inueniens vero, à ſeipſo.car.78.col.ſecunda, in litera B
An ſenſus ſingularium, ſcientia vero vniuerſalium ſit. car.78.col.2.in litera D
Scientia eſt vniuerſalium, ſenſus autem ſingularium. ca. 78.col.3.in litera E
An vniuerſalę habeat eſſe in anima tantum. car.78. col. tertia, in litera F
Vniuerſalia ex vniuerſalitatis intētione, ſeu formaliter, in intellectu tantum eſſe habent.
An numerus ſit ſenſibile commune.car.78.col. quarta, in litera G
Numerus eſt ſenſibile commune, car.78.col.quarta, in litera E.& in iitera H
An per ſe ſenſibile dicatur illud, quod per ſe & non alterius ratione ſenſum immutat. cart.78.col.4.in litera H
Senſibile per ſe eſt illud, quod per ſe & non ratione alterius immutat ſenſum.car.78.col.4.in litera E F H
An ſenſibilia communia, per ſe ſenſibilia dici poſſint. car.79.col.1.in litera A
Senſibilia communia, quandoq; propria & per ſe ſenſibilia dicuntur:quandoq; per accidens. car.79.col.1.in litera A B
An Color ſit viſibilis per ſe.car.79.col.2.in litera A
Color eſt viſibilis per ſe.a car.79.col.1.in litera C.& col. ſecunda, in litera B
An Lumen ſit corpus.car.79.col.2.in litera D
Lumen non eſt corpus.car.79.col.2.in litera B C D
An Lumen ad vidēdum requiratur ex parte coloris, an ex parte medij.car.79.col.3.in litera E
Lumen, ad videndum requiritur ex parte medij & non ex parte coloris.car.79.col.3.in litera F G
An Color ſit obiectum viſus.car.79.col.3.in litera E
Color eſt obiectum viſus.car.79.col.4.in litera G H
An Sonus ſit quandoq; in actu, quandoq; in potentia. car.80.col.1.in litera A
Sonus quandoq; in actu, quandoq; in potentia eſt. car. 80.col.1.in litera A B
An In generatione ſoni, tria hęc requirātur, videlicet percutiens, percuſſum, & medium, car. 80.col.2. litera D
Tria hęc, percutiēs, percuſſum, & medium, in generatione ſoni requiruntur. car.80.col.1.in litera C D
An aer ſit proprium medium ſoni.car.80.col.2.litera B
Aer non ſonat, ſed eſt mediū in quo ſonus fit. car. 8. col. ſecunda, in litera A B
An in omni ſonatione fiat repcuſſio ſoni à corpore oppoſito corpori ſonanti, ſiue an in omni ſonatione fiat ſonus echon.car.80.col.2.in litera C
In quacunq; ſonatione fit ſoni repercuſſio à corpore oppoſito corpori ſonanti, ſiue echon.car.80.col.ſecunda in litera C D
An ſint duæ differentiæ ſeu ſpecies ſoni, ſcilicet graue & acutum.car.80.col.3.in litera F
Graue & acutum formaliter, ſunt differentiæ ſoni, materialiter vero ſpecies.car.80.F
An tam percutiens ꝙ percuſſum, ſint cauſę ſoni.car.80. col.tertia in litera G
Tam percutiens ꝙ percuſſum, ſunt cauſæ actiuæ ſoni.
An ſonus ſit obiectum auditus.car,80.col.3.litera H
Sonus eſt proprium, et per ſe obiectum auditus.ca.80.E
An vox ſit aeris repercuſſio, ſeu reuerberatio aeris reſpirati ab anima &c. car.80.col.4.litera F
Vox eſt aeris reuerberatio ad arteriam vocalem . car.8, col.3.in litera F G
An Homo præ cæteris animalibus habeat peiorem olfactum.car.81.col.1.in litera B
Homo, inter cætera animalia habet peiorem olfactum. car.81.col.1.in litera A
An ex ſenſu tactus bonitas mentis oſtēdatur.car.81.col. prima, in litera C D
Et ſi viſus nobilior ſit, tactus tamen bonitas, intellectus bonitatem arguit.car. 81.col.1. litera C
An Odor ſit proprium obiectum olfactus. car. 81. col. prima in litera A B
Odor eſt obiectum olfactus.ibidem.
An ſenſus olfactus ſit omnibus animalibus idem ſecundum ſpeciem.car.81.col.2.in litera D
Idem omnibus animalibus ſecundum ſpeciem ineſt olfactus.car.81. col.2.in litera C
An Odor transfundat ſpeciem ſuam in medio realiter, vel intentionaliter.car.81.col.3.in litera E
Licet odor transfundat in aliqua parte medij ſpeciē ſuā realiter, in toto tamen medio non ſic, ſed intentionaliter..cart.81. col.tertia, in litera E F
An Guſtus ſit quidam tactus, car,81,col.3,in litera G

Guſtus

Guſtus eſt quidam tactus.car.ibidem.
An guſtus percipiat ſuum obiectum per medium intraneum, an per medium extraneum car.81.col.3.litera G.
Guſtus percipit obiectum ſuum per medium intraneum ſicut tactus quidam exiſtens, cæteri vero ſenſus percipiunt per medium extraneum.ibidem.
An ſapor ſit obiectum guſtus.car.81.col.4.in litera G
Sapor inquantum ſapor eſt proprium obiectum ipſius guſtus.car.81.col.4.litera H
An ſenſus tactus ſit vnus, vel plures ſenſus.cart.82.col.prima,in litera A
Senſus tactus,non eſt vnus.car.82.col.1.litera A
An ſenſus plurium contrarietatum perceptiuus ſit vnus vel plures.car.82.col.1.in litera B
Senſus plurium contrarietatum vnam rationem formalem vnius ſubiecti participans, eſt vnus formaliter.ca.82.col.1.in litera B
An qualitatum tangibilium ſit vnum commune ſubiectum.car.82.col.1.in litera C D
Qualitatumq́ tangibilium,eſt aliquod commune ſubiectũ aliquo modo.eſt aliquo modo non.ibidem.
An caro ſit organum tactus.car.82.col.2.in litera B
Caro eſt organum ſenſus tactus.car.ibidem.
An inter tangens & tactum cadat medium extraneum.car.82,col.2,in litera D
Inter tangens & tactum cadit medium extraneum.car.82.col.2.in litera C
An corpora noſtra poſſint pati ab elementis vt inquit Auer.car.82.col.3.in litera F
Eſto q corpora noſtra ſe habeant ad elementa in ratione locãtis,poſſunt tamen ab his pati & alterari.car.82.col.tertia,in litera E
An viſus & diaphanum ſimul immutẽtur a lumine.car.82.col.3.in litera H
Senſus viſus & diaphanum non ſimul immutantur a lumine.car.82.col.3.in litera H
An Organum tactus habeat in ſe qualitates tangibiles.car.82.col.4.in litera E
Senſus tactus expers eſt qualitatum tangibilium in actu completo,cũm ipſarum perceptiuus ſit.ca.82.col.3.H
An proprium ſit ſenſus, eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia.car.82.col.4.in litera G
Proprium eſt ſenſus, eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia.car.82.col.4.in litera F
An excellens ſenſibile,corrumpat ſenſum.car.82.col.4.in litera H.& car.83.col.1. litera A
Senſus proportio corrumpitur ab excellẽti ſenſibili.car.82.col.4.in litera H
An plantis aliquis ſenſus inſit.car.83.col.1.litera A
Plantę nullum habent ſenſum.ibidem in litera B
An aer patiatur ab odore.car.83.col.1.in litera C
Licet aer patiatur odorem,non tamen odorat.ibidem.

Index in tertium librum.

Qō.1. AN quinq; ſint duntaxat exteriores ſenſus. car. 83.col.2.in litera C.& col.3.in litera E
Concl'o Quinq; ſunt tm̃ exteriores ſenſus.ca.83.col. ſecũda,in litera A B C
An viſus percipiat ſe videre.car.83.col.3.litera F
Viſus percipit ſe videre aliquo modo, & aliquo modo non.car.83.col.3.litera F H
An ſenſus viſus ſuprà ſeipſum reflectatur. cart.83.col.4.in litera E
Senſus viſus ſupra ſe reflexus ſentit viſionẽ.cart. 83. col. quarta,in litera F
An ſenſus & ſenſibile ſimul generentur & corrumpantur.car.83.col.4.litera H
Senſus i actu,& ſenſibile i actu ſimul ſunt et nõ ſunt.ibi.
An actio ſit ſubiectiue in agente, vel in paſſo.ca.84.col.prima,in litera A
Actio immanens in agente, actio vero trãſiens in paſſo dicitur eſſe.car.84.col.1.litera A
An ſenſus cõmunis ſit neceſſarius.car.84.col.1.litera A
Præter quinq; exteriores ſenſus, alia quædam potentia neceſſaria eſt,quę ſenſus communis dicitur. c.84.c.1.C
An ſenſus communis ſenſibilium differentias diſcernẽs, ſenſibilia diuerſa cognoſcat.car.84.col.2.litera C
Senſus communis,differentias ſenſibilium cognoſcens, ſimul cognoſcit diuerſa ſenſibilia.car.84.col.2.l.B C
An ſenſus exterior ſit perfectior ſenſu communi. ca.84. col.2.in litera D
Communis ſenſus ſimpliciter perfectior eſt. car.84.col. ſecunda,in litera D
An præter quinq; exteriores ſenſus & ſenſum communem,alĳ ſint interiores ſenſus neceſſarĳ.ca.84.col.2.D
Præter quinq; exteriores, quatuor ſunt alĳ interiores ſenſus.car.84.col.3.in litera E F
An ſapere & intelligere ſint idem cum ſentire.ca.84.col. tertia,in litera H
Sapere & intelligere,non ſunt idem cum ſentire. car. 84. col.tertia,in litera H
An opinio ſit idem cum phantaſia. car.84.col.4.lite.G
Opinio non eſt idem cum phantaſia.car.84.col.4.li.G
An phantaſia ſit ſenſus in actu, vel in potentia. cart.85. col.1.in litera A B
Phantaſia,neq; eſt ſenſus in actu, neq; in potentia.cart. 84.col.4.in litera H.& car.85.col.1.A B
An intellectus aliquo modo poſſit pati.ca.85. col.2.l.D
Intellectus nec per ſe nec per accidens patitur. carte.85. col. 2.in litera C D
An intellectus poſſibilis ſit potentia paſſiua.car.85. col. ſecunda,in litera D
Intellectus poſſibilis eſt potentia paſſiua.car.85.col. ſecũda,in litera B.& col.3.in litera F
An intellectus poſſibilis ſit ſubſtantia ſeparata.carte.85. col.3.in litera G
Intellectum poſſibilem eſſe ſubſtãtiam ſeparatam, eſt impoſſibile.car.85.col.3.in litera H
An ſingularia per ſe intelligantur ab intellectu. carte.85. col.4.in litera H
Singularia intelliguntur non directe, ſed reflexe.car.85. col.4.in litera F G
An Rei materialis quiditas ſit propriũ & per ſe obiectũ intellectus,an ens.car.86.col.1.litera B
Quiditas rei materialis,proprium & per ſe obiectum intellectus eſt.car.85.col.4.in lit.G.& car.86.col.1. lit.C
An poſt actualem conſyderationem, ſpecies intelligibiles in intellectu remaneant.car.86.col.2.in litera C
Poſt actualem conſyderationem remanent ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili.car.86.col.2.litera D
An ſpecies intelligibilis ſit id,quod intelligitur. carte.86. col.3.in litera F
Species intelligibilis non eſt illud, quod intelligitur, ſed quo intelligitur.car.86.col.3.litera G
An poſſibilis intellectus intelligere poſſit.c.86.co.3.l.H
Intellectus poſſibilis intelligere poteſt car.86. col.3.li.H
An intellectus poſſibilis ſeipſum intelligat.ca.86.col.4. in litera E
Intellectus poſſibilis,nõ per ſuam eſſentiam,ſed per ſpeciem intelligibilem intelligit ſeipſum.car.86. col.4.li.E
An neceſſe ſit ponere intellectum agentem.car.87.col.1. in litera H
Præter intellectum poſſibilem, neceſſe eſt ponere intellectum agentem.car.86.col.4.l.H
An intellectus agens ſit habitus.car.87.col.2. in litera B
Intellectus agens eſt ſicut habitus. cart. 87. col. ſecunda, in litera B

An intellectus agens ſit ſeparatur ab anima.car.87.col. ſecunda, in litera C
Intellectus agens nõ ſeparatur ab anima, ſed eſt aliquid eius.car.87.col. 2.in litera C
An intellectus agens ſit perpetuus & incorruptibilis.ca. 77.col.3.in litera E
Intellectus agens perpetuus eſt & incorruptibilis. car.87 col.3.in litera E
An intellectus agens ſit vnus in omnibus. car.87. colũ. tertia in litera F
Intellectus agens non eſt vnus in omnibus.carte.87.col. tertia,in litera F
An duæ tantum ſint operationes intellectus, indiuiſibilium intelligentia: & compoſitio & diuiſio.ca.87.col. tertia, in litera G
Tantum duæ ſunt operationes intellectus, videlicet incomplexorum,ſeu in diuiſibilium intelligentia: & compoſitio & diuiſio.car.87.col.3.in litera C H
An in prima operatione intellectus aliquis error contingat.car.87.col.4.in litera F
In prima operatione intellectus,non cõtingit errare. ca. 87.col.4.in litera E F
An intellectus noſter prius indiuiſibile attingat,quàm diuiſibile.car.87.col.4.in litera G
Indiuiſibilium, aliquod prius attingitur quàm diuiſibile & aliquod eſt,quod econuerſo ſe habet. cart.87.col.4. in litera H
An intellectus moueatur ab intelligibili.car.88.col.prima,in litera B
Intellectus ab intelligibili mouetur.car.88.col.prima,in litera A B
An intellectus intelligat ſine phantaſmate. car.88.col. prima,in litera C
Nequit intellectus abſq; phantaſmate intelligere.ca. 88. col.prima,in litera B C
An practicus & ſpeculatiuus intellectus, duæ ſint potentiæ animæ realiter diſtinctæ, an potius ratione. car.88. col.1.in litera D
Speculatiuus & practicus intellectus,non ſunt duæ potẽtiæ animæ realiter diſtinctæ ſed ratione. car.88.col. prima,in litera D
An ſicut ſenſus à ſenſibili, ita intellectus ab intelligibili moueatur.car.88.col.2.in litera C
Sicut intellectus ab intelligibili ſic ſenſus à ſenſibili mouetur.car.88.col.2.in litera C D
An intellectus,abſtrahendo à phãtaſmatibus intelligat. car.88.col.2.in litera D
Intellectus intelligit à phantaſmatibus aliquid abſtrahẽdo.car.88.col.3.in litera E
An plantę moueantur motu locali.ca.88.col.3. in lr̃a H
Plantæ non mouentur motu locali progreſſiuo, & ſuo modo mouent ad quamcunq; poſitionis differentiam car. 88.col.3.in litera H
An appetitus intellectiuus, à ſenſitiuo diſtinguatur.car. 88.col.3.in litera H.& col.4.in litera E
Appetitus intellectiuus,qui dicitur voluntas, ſpecie diſtiguitur à ſenſitiuo.car.88.col.4.in litera E
An appetitus intellectiuus, in iraſcibilem & concupiſcibilem diuidatur.car.88.col.4.in litera F
Appetitus intellectiuus,in iraſcibilem & cõcupiſcibilem diuiditur.car.88.col.4.in litera F
An ſuĳpſius motiuum,habeat phantaſiam.cart.88.col. 4.in litera H
Vnumquodq; ſeipſum mouet,Inquantum phantaſiam habet.car.88.col.in litera G H
An homo moueat ſeipſum, inquãtum habet rationem. car.89.col.1.In litera A
Homo mouet ſeipſum mediante ratione.ibidem.
An ratio & intellectus ſint duæ potentiæ. cart.89. col.1. in litera B
Ratio & intellectus licet idem eſſentialiter ſint, officĳs nihilominus diſtinguuntur diuerſis.car.89.col.prima,in litera B C
An quodlibet viuens habeat animam vegetatiuã. car. 89.col.1.in litera D
Quodcunq; viuens,quamdiu viuit,neceſſe eſt q; habeat animam vegetatiuam.car.89.col.1.in litera D
An omne viuens ſenſum habeat.car.89.col.2.in lr̃a A
Non quodcunq; viuens ſenſum habet.ca.89.col.prima in litera D
An omnibus animalibus ſenſus inſit.car.89.col. ſecunda,in litera C
Animalia cuncta ſenſum aliquem habent.car.89. col.2. in litera B C
An corpora tantum, quibus ineſt anima vegetatiua, vitam habeant.car.89.col.3.in litera E
Corpora quibus,ineſt anima vegetatiua, vitam habent. car.89.col.3.in litera E F

FINIS.

D. THOMÆ AQVINATIS ORDINIS PRÆDICATORVM IN LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS

Cum duplici textu antiquę videlicet translationis & Argyropyli: ſemper autem primo loco Argyropyli translatio deinde antiqua ponitur.

ARGI.

Scientia de anima eſt p̄ſtantiſſima.

CVM OMNEM ſciētiam rem eſſe bonam arbitremur ac honorabilem, & aliam magis, ex eo talem eſſe putemus q̄a vel exactior eſt, vel rerum eſt earum quæ magis præſtabiles, magiſq; ſunt admirabiles, ſcientiam animæ nimirū ob hæc vtraq; nō iniuria ponendā in primis eſſe cenſemus.

ANT.

BOnorum & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut ſecundum certitudinem, aut ex eo quod & meliorum, & mirabiliorum eſt, propter vtraq; hæc, animæ hiſtoriam rationabiliter vtiq; in primis ponemus.

Tex. c. 1

DIVI THOMÆ COMMENTARIA. LECTIO PRIMA.

Cap. 1.

SICVT docet Philoſophus in 11 de animalibus, in quolibet genere rerum neceſſe eſt prius conſiderare communia & ſeorſum, & poſtea propria vnicuiq; illius generis, quem quidem modum Ariſtoteles ſeruat in philoſophia prima. In metaphyſica enim primo tractat & conſiderat communia entis inquantum ens, poſtea vero cōſiderat propria vnicuiq; enti. Cuius ratio eſt, quia niſi hoc fieret, idem diceretur frequenter. Rerum autem animatarum omnium quoddam genus eſt, & ideo in conſideratione rerum animatarum oportet prius conſiderare ea quæ ſunt communia omnibus animatis, poſtmodum vero illa quæ ſunt propria cuilibet rei animatæ. Commune autē omnibus rebus animatis eſt anima, in hoc eni omnia animata cōueniunt. Ad tradēdum igitur de rebus animatis ſcientiā, neceſſarium fuit primo tradere ſcientiam de anima tanq̄ communem eis. Ariſto. ergo volens tradere ſcientiam de ipſis rebus animatis, primo tradit ſcientiam de anima, poſtmodum vero determinat de proprijs ſingulis animatis in ſequentibus libris. In tractatu autem de anima quem habemus pręmanibus, primo ponit procemium, in quo facit tria, quę neceſſaria ſunt i quolibet procemio. Qui enim facit procemium tria intendit, primo enim vt auditorem reddat beniuolum. ſecundo vt reddat docilē. tertio vt reddat attentum. Beniuolum quidē reddit, oſtēdendo vtilitatem ſcientiæ, docilem præmittendo ordinē & diſtinctionem tractatus, attentum atteſtando difficultatem tractatus. Quæ quidem tria Ariſto. facit in procemio huius tractatus. Primo enim oſtēdit dignitatem huius ſcientię. Secundo vero ordinem huius tractatus, quis ſit, ſcilicet & qualiter ſit tractandum de anima. ibi. {Inquirimus autem.} Tertio vero oſtendit difficultatem huius ſcientiæ. ibi. {omnino autem & penitus difficillimorum &c.} Circa primum duo facit. Primo enim oſtendit dignitatem huius ſcientiæ. Secundo vtilitatem eius. ibi. {Videtur autem & ad veritatem &c.} Circa primum ſciendum eſt quòd omnis ſcientia bona eſt, et non ſolum bona, verum etiam honorabilis. Nihilominus tamen vna ſcientia in hoc ſuper excellit aliam. Q. autem omnis ſcientia ſit bona, patet, quia bonum rei eſt illud, ſecundum quod res habet eſſe perfectum, hoc enim vnaquæq; res quærit & deſiderat. Cum igitur ſcientia ſit perfectio hominis inquantum homo, ſciētia eſt bonum hominis. Inter bona autem quædam ſunt laudabilia, illa ſcilicet quæ ſunt vtilia in ordine ad finem aliquem. laudamus enim bonum equum, quia bene currit: quædam vero ſunt etiam honorabilia, illa ſcilicet quæ ſunt propter ſeipſa. honoramus enim fines. In ſciētijs autem quędam ſunt practicæ, & quædam ſpeculatiuæ, & hæ differunt, quia practicę ſunt propter opus, ſpeculatiuę autem propter ſeipſas. Et ideo ſciētię ſpeculatiuæ & bonæ ſunt & honorabiles ſunt, practicæ vero laudabiles tantum. Omnis ergo ſciētia ſpeculatiua bona eſt & honorabilis. Sed & in ipſis ſciētijs ſpeculatiuis inuenitur gradus quātum ad bonitatem & honorabilitatem. Scientia nanq; omnis ex actu laudatur, omnis autem actus laudatur ex duobus, ex obiecto, & qualitate ſeu modo, ſicut ædificare eſt melius quàm facere lectum, quia obiectum ædificationis eſt melius lecto. In eodem autem, reſpectu eiuſdē rei, ipſa qualitas gradum quendam facit, quia quāto modus ædificij eſt melior, tanto melius eſt ędificium. Sic ergo, ſi conſideretur ſcientia, ſeu actus eius ex obiecto, patet quòd illa ſcientia eſt nobilior, quę eſt meliorum & honorabiliorum. Si vero conſideretur ex qualitate ſeu modo, ſic ſcientia illa eſt nobilior quę eſt certior. Sic ergo dicitur vna ſcientia magis nobilis altera, aut quia eſt meliorum & honorabiliorum, aut quia eſt magis certa. Sed hoc eſt in quibuſdam ſcientijs diuerſum, quia aliquę ſunt magis certæ alijs, & tamen ſunt de rebus minus honorabilibus, aliæ vero ſunt de rebus magis honorabilibus & melioribus, & tamen ſunt minus certæ. Nihilominus tamen illa eſt melior, quæ de rebus melioribus & honorabilioribus eſt. Cuius ratio eſt, quia ſicut dicit Philoſophus in libro vndecimo de animalibus. Magis concupiſcimus ſcire modicū de rebus honorabilibus & altiſſimis, ēt ſi topice et probabiliter illud ſciamus, q̄ ſcire multum & per certitudinem de rebus minus nobilibus. Hoc enim habet nobilitatē ex ſe & ex ſua ſubſtantia, illud vero ex modo & ex qualitate. Hæc autem ſcientia, ſcilicet de anima, vtrūq; habet, quia & certa eſt, hoc. n. quilibet experitur in ſeipſo, q. ſ. habeat aiam, & q aia viuificet. Et quia eſt nobilior, anima. n. eſt nobilior inter inferiores creaturas. Et hoc eſt quod dicit. Nos {opinantes notitiam} ideſt ſcientiam ſpeculatiuam omnium eſſe {bonorum}. i. de numero bonorum {& honorabilium} ſed altera ſcientia eſt magis bona & honorabilis altera, dupliciter, aut quia eſt magis certa, vt dictum eſt. vnde dicit {ſm certitudinem, aut ex eo q meliorū} illorū. ſ. quæ ſunt iu ſua natura bona {& mirabiliorū}. i. illorū quorū cauſa ignoratur {ppter vtraq;}. i. pp hęc duo {animę hiſtoriam.} Et dicit {hiſtoriam.} quia in quadam ſumma tractat de anima, nō perueniendo ad finalem inquiſitionem omnium quæ pertinent ad ipſam animam, in hoc tractatu. Hoc enim eſt de ratione hiſtoriæ.

Margin notes:

Docet idē Thomas in pœmio phyſicorum.

Ariſt. in libr. rhe. ad Alexandrū et in 3. li. rhe. c. 14

Ariſt. in s. li. magnorum moraliū ca. 1. et 2.

Bonitas actionis ex duobus, pendet, ex obiecto, & qualitate ſeu modo.

Vel. 1. libr. de p. ti. aialiū cap. 5.

Scia de aia, cęteras ptes naturalis philoſophiæ, vtroque mō antecellit, hoc eſt, materia & certitudine.

{in primis} hoc ſi accipiatur quantum ad totam ſcientiam naturalem, non dicit ordinem, ſed dignitatem. Si vero ad ſciẽtiam de rebus animatis tantum, ſic ly in primis dicit ordinem.

Conſequenter cum dicit.

Sciã de aĩa miræ ĩ modũ vtilis ẽ. Tex.c.2

Videtur autem & ad veritatem omnẽ, ipſius animę cognitio vehemẽter conferre, & maxime ad ipſius naturę ſcientiam. Eſt enim anima quaſi principium omnium animalium.

Videtur autem & ad veritatem omnem, cognitio ipſius multum conducere, maxime autem ad naturam. Eſt enim tanq̃ principium animalium.

Oſtẽdit vtilitatẽ

Reddit auditorem beniuolum ex vtilitate huius ſcientię dicens, ꝙ cognitio de anima videtur multum proficere ad omnem veritatem quæ traditur in alijs ſciẽtijs. Ad omnes eni partes philoſophiæ inſignes dat occaſiones, quia ſi ad philoſophiam primam attendamus, non poſſumus deuenire in cognitionem diuinarum & altiſſimarum cauſarum, niſi per ea quæ ex virtute intellectus poſſibilis acquirimus. Si.n. natura intellectus poſſibilis eſſet nobis ignota, non poſſemus ſcire ordinẽ ſubſtantiarũ ſeparatarum, ſicut dicit Cõmẽtator ſuper 1 metaphyſicę. Si vero attendatur quantum ad moralẽ, nõ poſſumus perfecte ad ſcientiã moralẽ peruenire, niſi ſciamus potentias animę. Et inde eſt ꝙ Philoſophus in ethicẽ. attribuit quaſlibet virtutes diuerſis potẽtijs animæ. Ad naturalem vero vtilis eſt, quia magna pars naturaliũ eſt habens aĩam, & ipſa aĩa eſt fons & principium oĩs motus in rebus aĩatis. Eſt enim anima tãquam principium animalium, ly {tanquam} nõ ponitur ſimilitudinarie, ſed expreſſiue.

Libro .1. phy.

Conſequenter cum dicit.

Atq; perſpicere cognoſcereq; naturã eius & ſubſtantiam quærimus, deinde ea quæ circa ipſam accidunt, quorum quædam affectus ipſius eſſe proprii, quędam animalibus etiam per ipſam ineſſe, competereq; videntur.

Tex c.3 Hic docilẽ reddit Lectorem. Subſtantia principium demũ verò etiã affectiones cõſiderãdę ſunt.

Inquirimus autem conſiderare & cognoſcere naturã ipſius & ſubam, poſtea quæcunq; accidũt circa ipſam. Quorum alię proprię paſſiones animæ eſſe videntur, aliæ autem communes & animalibus propter illam ineſſe.

Oſtendit ordinẽ huius tractatus dicens, ꝙ intẽdimus conſiderare per ſigna.ſ. & cognoſcere per demonſtrationem, ſcilicet quid ſit anima, ſeu naturã ipſius & ſubſtantiam {& poſtea quæcunq; accidunt circa ipſam}.i. paſſiones eius. Et in hoc eſt quædam diuerſitas, quia quædã videntur paſſiones animæ tantum, ſicut intelligentia & ſpeculatio, quędam vero per ipſam animam ineſſe vidẽtur communia animalibus, ſicut delectatio & triſtitia, ſenſus & phantaſia.

Conquenter cum dicit.

Hic attẽtũ facit, pria difficultas.

Verũ.n. omni ex parte, atq; oĩno difficiliũ eſt, fidem aliq̃ de ipſa tãdẽ accipe. Nã cũ hęc q̃ſtio communis ſit ẽt cũ alijs rebus cõpluribus, de ſuba dico, & quid eſt, vnus cuipiã fortaſſe modus, vna via q̃dã eſſe videtur, q̃ cognoſcere qdnã ſit vnaquęq; poſſumus rerũ, quarũ ſubam percipere volumus, & perinde atq; modus vnus eſt hiſce, quo proprii rerũ demõſtrantur affectus. Qua ꝑꝑ quęrendũ eſt, quænã ſit illa via, qs ille modus vnus, quo rerũ ſube ꝑcipi poſſunt. Q̃d ſi nõ vnus qdã atq; cõis ſit ille modus, longe difficilior ipſa ꝑtractatio ſit. Oportebit.n. de vnaquaq; rerũ accipere, qs ad vnãquãq; modus accõmodabit̃.

E Si vero pateat, illũ, demõſtrationẽ vel diuiſionẽ vel ẽt quendã aliũ modũ eſſe, cõplures inſuper difficultates erroreſq; emergũt, ĩ iis exq̃rẽdis e q̃bus vniuſcuiuſq; ꝯficienda eſt diffinitio. Aliarũ namq; rerũ alia prĩcipia ſunt, vt numerorũ ſuperficierũq;. Primũ aũt fortaſſe neceſſariũ eſt, diuidere atq; accipere in quonã generũ collocetur, qcq; ſit aĩa, vtrũ ſit ſuba, an in qualitate, vel ĩ quãtitate, vel in alio quodã ĩ ꝓdicamẽtorũ genere, collocetur. Deinde peruestigãdum eſt vtrũ eorũ ſubeat rõnẽ q̃ potẽtia ſunt, an potius qdã ſit actus. Nõ.n. parũ intereſſe videt̃. Cõſiderandũ eſt pręterea, ſi partibilis ſit, necne. Et vtrum eiuſdẽ ſit anima ſpeciei oĩs, an non. Si aũt non ſimilis ſpeciei, vtrum ſpecie tãtum, an etiã genere differat. Nũc.n. ii q dicunt atq; q̃runt de aĩa, de humana tm̃ quærere perſcrutariq; vidẽtur. At cauendũ eſt ne, nos prętereat, vtrũ vna ſit eius ratio, vt aĩalis, an vniuſcuiuſq; ſit alia ratio, vt equi, canis, hominis, aut dei. Animal autem vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius eſt, & quicquid itidem aliud cõmuniter prędicatur.

F

Omnino autẽ & penitus difficillimorum eſt, accipere aliquam fidem de ipſa, cum.n. ſit quæſtio cõis & multis aliis (dico autẽ eã quę eſt circa ſubſtãtiam, & eam quæ quid eſt) fortaſſis alicui videbitur vna quædã methodus eſſe de omnibus de quibus volumus cognoſcere ſubam, ſicut & eorũ, q̃ ſunt ſm accidens, propriorũ demonſtrationẽ. Quare quærendũ vtiq; erit methodũ iſtã. Si aũt non eſt vna quędã & cõmunis methodus de eo quodquideſt, amplius difficilius eſt negociari. Oportebit.n. accipere circa vnumquodq;, quis modus. Si autẽ manifeſtum ſit, vtrũ demõſtratio ſit, aut diuiſio, aut etiã aliqua alia methodus, adhuc multas habet dubitationes & errores, ex quibus oportet quærere. Alia.n. aliorũ principia, ſicut numerorũ & planorũ. Primũ aũt fortaſſis neceſſariũ eſt diuidere in quo generũ, & quid ſit: dico autẽ vtrum hoc aliquid & ſuba ſit, aut qualitas aut quantitas, aut etiam quoddã aliud diuiſorũ prędicamẽtorũ. Adhuc autem, vtrum eorum quę in potentia ſunt, an magis entelechia quędam ſit, differt.n. nõ aliquid parum. Conſiderandum autẽ & ſi partibilis ſit, aut impartibilis, & vtrũ ſit ſimilis ſpeciei omnis anima, an non. Si aũt non ſimilis ſpeciei, vtrũ ſpecie differant: aut genere. Non quidem .n. dicentes & quærentes de anima, de humana ſolum videntur intendere. Formidandum autem quatenus non lateat vtrum vna ratio ipſius eſt, ſicut animalis, aut ſm vnumquodq; altera, vt equi, canis, hominis, aut dei, aĩal autẽ vle, aut nihil eſt, aut poſterius. Similiter autem & ſi aliquod commune aliud prędicetur.

Tex c.4 · G · Tex.c.5 · Tex.c.6 · Tex.c.7 · Tex.c.8 · H

Oſtendit difficultatem huius tractatus. Et hoc quãtũ ad duo. Primo q̃tum ad cognoſcẽdum ſubſtantiam aię. Secundo q̃tum ad cognoſcendũ accidentia ſeu proprias paſſiones. ibi. {Dubitationem aũt &c.} Quantum aũt ad primum, oſtendit duplicem difficultatem. Et primo q̃tum ad modum diffiniendi ipſam. Secũdo q̃tum ad ea quæ intrãt diffinitionem. ibi. {Primum autem fortaſſis &c.} Dicit ergo q̃uis ſit vtilis ſcientia de anima, tamen difficile eſt ſcire de anima quid eſt, & hæc difficultas eſt in qualibet re, cum ſit vna communis quæſtio animæ & multis alijs, circa ſubſtantiam eorum, & circa quodquid eſt. Eſt ergo prima difficultas, quia nos neſcimus per quã viam procedẽdum ſit ad diffinitionem, quia quidam dicunt

Oſtẽdit difficultatem.

cunt ꝙ demonſtrando, quidam ꝙ diuidendo, quidam vero ꝙ componendo. Ariſt. autem voluit ꝙ componẽdo. Secunda difficultas eſt de his quæ ponuntur in diffinitione. Diffinitio enim notificat eſſentiam rei, quæ non poteſt ſciri niſi ſciantur principia, ſed diuerſorum ſunt diuerſa principia, et ideo difficile eſt ſcire ex quibus ſumantur principia. Illa ergo quæ ingerunt difficultatem ponẽtibus & inquirentibus diffinitionem reducuntur ad tria, quorum primum eſt circa ſubſtantiam animæ. Secundũ circa partes eius. Tertium circa adiutoriũ quod neceſſariũ eſt i diffinitionibus ex accidẽtibus animæ. Circa ſubſtantiam eſt dubitatio de genere. Hoc enim primo quærimus in diffinitione cuiuslibet rei vt. ſ. ſciamus genus. Et ideo quærendum eſt in quo genere ſit ponenda anima. vtrum. ſ. in genere ſubſtantię vel in quanto, vel in quali. Et non ſolum eſt accipere genus ſupremum, ſed propinquum. Neq; enim quando hominem diffinimus, ſubſtãtiam accipimus, ſed animal. Et ſi anima inuenitur in genere ſubſtantię, adhuc cum vnumquodq; genus dicatur dupliciter, hoc quidem potentia, hoc autem actu, quærẽdum erit vtrum ſit potentia vel actus. Item quia ſubſtantiarũ quædam ſunt compoſitæ, quædam ſimplices, quærendum erit vtrum anima ſit compoſita, aut ſimplex, et vtrum partibilis vel impartibilis. Eſt etiam quęſtio vtrũ ſit vnius ſpeciei omnis anima ad omnem animam, aut non. Et ſi non ſit vnius ſpeciei, adhuc eſt quæſtio vtrum differant etiam genere vel non. Item adhuc dubitatio eſt circa ea quæ participant diffinitione. Quędam enim diffiniuntur vt genus, quædam vero vt ſpecies. Et ideo videtur eſſe quæſtio, vtrum diffinitio animæ ſit ſicut generis, aut ſicut ſpeciei ſpecialiſſimæ. Nam aliqui quærentes de anima videntur intendere ſolũ de anima humana. Et quia apud antiquos Philoſophos erat duplex opinio de anima. Platonici enim qui ponebant vniuerſalia ſeparata. ſ. ꝙ eſſent formæ & ideæ, & erãt cauſę rebus particularibus cognitionis & eſſe, volebant ꝙ eſſet quædam anima ſeparata per ſe, quę eſſet cauſa & idea animabus particularibus, et ꝙ quicquid inuenitur in eis, deriuatur ab illa. Naturales autem Philoſophi volebant ꝙ non eſſent ſubſtantiæ vniuerſales niſi particulares tãtum, & ꝙ vniuerſalia nihil ſint in rerũ natura. Et propter hoc eſt quæſtio. vtrum ſit quęrenda ſolum vna communis ratio animæ, ſicut dicebant Platonici, vel huius vel illius animæ, ſicut dicebant naturales. ſ. vt animæ equi, vel hominis, aut dei. Et dicit {dei} quia credebant corpora cęleſtia eſſe deos, & dicebant ea eſſe animata. Ariſtote. autem vult ꝙ quæratur ratio vtriuſq;, & communis animæ, & cuiſlibet ſpeciei. Q. autem circa hoc dicit, animal autem vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius, ſciendum eſt ꝙ de animali vniuerſali poſſumus loqui dupliciter, quia aut ſm ꝙ eſt vniuerſale, qđ. ſ. eſt vnũ in multis, aut de multis aut ſm ꝙ eſt animal, et hoc, vel ſecundum ꝙ eſt in rerum natura, vel ſecundum ꝙ eſt in intellectu. Secũdũ autẽ qđ eſt in rerum natura, Plato voluit animal vniuerſale aliquid eſſe, & eſſe prius particulari, quia vt dictũ eſt, poſuit vniuerſalia ſeparata & ideas. Ariſto. autem vult ꝙ vt ſic, nihil eſt in rerum natura. Et ſi aliquid eſt, dixit illud eſſe poſterius. Si autem accipiamus naturam animalis non ſecũdum ꝙ ſubiacet intentioni vniuerſalitatis ſic aliquid eſt & prius, ſicut quod eſt in potentia, prius eſt q̃ id quod eſt in actu.

Qũo vniuerſalia aliqd ſint, aut nihil lege 1 metaph. ſtra li. 1. tex. cõ. 60.

Conſequenter cum dicit.

Pręterea, ſi nõ plures ſint animæ, ſed partes, vtrũ animam totam, aut partes, quærere prius oporteat. Difficile autem eſt id quoq; determinare, quænam inq̃ partes a quibus diuerſę ſint. Et vtrum ipſas partes an ipſarum partium operationes prius quærere perſcrutariq; oporteat, ceu intelligere, aut intellectiuum, & ſentire aut ſenſitiuũ, & eodem modo de

A cęteris. Quod ſi operationes ſint exquirendo prius rurſus profecto quiſpiam dubitabit, ſi obiecta horũ prius ſint inquirenda, vt ſenſibile priusq̃ ſenſitiuũ, & intelligibile, q̃ intellectiuum.

Amplius autem & ſi non multæ animæ, ſed partes, vtrum oportet quęrere prius totam animã, aut partes. Difficile autem & determinare quęnã hæ natura alteræ abinuicem ſint. Et vtrum partes oportet quærere primum aut opera ipſarum, vt intelligere, aut intellectum, & ſentire aut ſenſitiuũ. Similiter autem & in aliis. Si autẽ opera prius, iterũ vtiq; dubitabit aliqs, ſi obiecta horũ prius quęrẽdũ, ſicut ſenſibile ſenſitiuo, & intelligibile intellectiuo.. Tex. cõ. 9. Tex. cõ. 10.

Tangit difficultates quæ emergunt circa potẽtias animæ. In anima enim ſunt partes potẽtiales. ſ. intellectiuũ,
B ſenſitiuum, & vegetatiuum. Eſt ergo quæſtio vtrum hæ ſint diuerſæ animæ, ſicut Platonici volebãt, & etiam ponebant, au ſint partes potentiales animę. Et ſi ſint partes potentiales animæ, quæritur etiam vtrum primo debeamus quęrere potentias ipſas q̃ actus, aut primo actus q̃ potentias, vt intelligere ante intellectum, & ſentire quod eſt actus, ante ſenſitiuum quod eſt potentia, et ſimiliter in aliis potentiis & actibus. Et ſi primo debemus quærere actus q̃ potentias, adhuc erit quæſtio vtrum ſint prius quærenda obiecta horum actuum quã potentię, vt puta prius debeat quæri ſenſibile q̃ ſenſitiuum, aut intelligibile q̃ intellectiuum.

Conſequenter cum dicit.

Non ſolum autem ipſius quid eſt cognitio cõferre videtur ad perſpiciẽdas eorum cauſas accidentiũ, quæ per ſe ſubſtantiis inſunt, vt in mathematicis cõ
C fert quid eſt rectum & quid curuum, vel quid linea quid ſuperficies, ad cognoſcendum, quot rectis, trianguli anguli ſunt æquales, nam ipſum quid eſt, omnis eſt principium demonſtrationis, ſed econuerſo etiam accidẽtia magnam afferunt opem ad illud percipiẽdum. Nam cum per imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere poſſumus, tum aliquid etiam de ſubſtantia dicere poterimus optime. Quare patet eas omnis diffinitiones differendi modo vaneq; dictas & aſſignatas eſſe, quibus non fit, vt accidentia percipiantur, aut de ipſis coniectura facilis habeatur.

Quę ſint Dialectica deformes, et cur vanę ac reiiciendę, declarabit mox Ariſto tex. 16. Tex. cõ. 11.

Videtur autem non ſolum quoquideſt cognoſcere, vtile eſſe ad cognoſcendas cauſas accidẽtium ſubſtantiis, ſicut in mathematicis quid rectum & quid
D obliquum, & quid linea, & quid planum, ad cognoſcendum ꝙ rectis trianguli anguli ſunt ęquales, ſed & econtrario accidentia conferũt, magnam partem ad cognoſcendum quodquideſt. Cum enim habeamus tradere, ſecundum phantaſiam de accidẽtibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de ſubſtantia habebimus dicere aliquid quam optime. Omnis enim demõſtrationis principiũ eſt, quodquid eſt. Quare ſecundum quaſcunq; diffinitiones non contingit accidẽtia cognoſcere, ſed neq; coniecturari de ipſis facile, manifeſtũ eſt ꝙ dialecticę dictę ſunt & vanę oẽs.

Ponit difficultates, quę emergunt q̃tũ ad illa quę ſunt in adiutoriũ diffinitionis animæ, quia i diffinitione oportet non ſolum cognoſcere principia eſſentialia, ſed etiam accidẽtalia. Si. n. recte diffinirentur, & poſſent cognoſci principia eſſentialia, diffinitio nõ indigeret accidẽtibus.

E ſed quia principia eſſentialia rerum ſunt nobis ignota, ideo oportet ꝙ vtamur differentijs accidentalibus in deſignatione eſſentialium, bipes enim non eſt eſſentiale, ſed ponitur in deſignatione eſſentialis. Et per eas. ſ. per differentias accidẽtales peruenimus in cognitionem eſſentialiũ. Et iõ difficile eſt, quia oportet nos cognoſcere qđ qđ eſt anima, ad cognoſcendum facilius accidentia animæ, ſicut i mathematicis valde vtile eſt præaccipere quod vi derat eſſe recti & curui & plani ad cognoſcendum quod rectis trianguli, anguli ſint æquales. Econuerſo etiam accidentia ſi præaccipiãtur, multum conferunt ad cognoſcẽdum quodquid erat eſſe, vt dictum eſt. Si quis ergo aſſignet diffinitionem per quam non deueniatur in cognitionem accidẽtium rei diffinitę, illa diffinitio non eſt realis, ſed remota & dialectica. Sed illa diffinitio per quã deuenitur in cognitionem accidentium eſt realis & ex proprijs & eſſentialibus rei.

F Lege inferius, lectio. 10. Tex. cõ. 12. Eſt etiam de affectibus animæ dubitatio, vtrum omnes communes ſint cum eo quod habet animã, an ſit & ipſius animæ proprius aliquis.

Dubitationem autem habent & paſſiones animę vtrum ſint omnes communes & habentis, an ſit aliqua & animæ propria ipſius. Lec. ii.

POSTQVAM philoſophus oſtẽdit difficultatẽ q̃ ẽ in ſcia de anima ex parte ſubſtãtię. & quodquideſt animę, hic conſequenter oſtẽdit difficultatẽ quę eſt ex parte paſſionum & accidẽtium animæ. Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubitationem circa paſſiones animæ, & ſoluit eam. Secundo ex huiuſmodi ſolutione oſtendit ꝙ cognitio de anima pertinet ad Philoſophũ naturalem ſeu ad phyſicũ. ibi. {Et propter hoc igitur iã phyſici &c.}. Dicit ergo primo ꝙ dubitatio eſt circa paſſiones animæ & operatiões, vtrum. ſ. eſſent animę proprię ſine cõmunicatione corporis, vt Platoni videbat, vel nulla ſit propria animæ, ſed omnes ſint communes corporis & compoſiti. Deinde cum dicit.

G Hoc enim ipſum accipere quidem neceſſariũ eſt, nõ tamẽ accipi facile poteſt. Atq; plurimi ſunt, quorum ſine corpore nullum aut agere, aut pati videtur, vt iraſci, cõfidere, cupere, & omnino ſentire. Maxime aũt ipſum intelligere proprio ſimile eſt. Qđ ſi hoc etiam imaginatio ſit quędam, aut ſine imaginatione non ſit: nec iſtud eſſe ſine corpore poteſt.

Hoc. n. accipere quidẽ neceſſarium eſt, nõ autem facile. Videtur autem plurimorũ quidẽ. nullũ ſine corpore pati, neq; facere, vt iraſci, confidere, deſiderare, & omnino ſentire, maxime aũt videt̃ propriũ, ipsũ ĩtelligere. Si aũt ẽ & hoc phãtaſia q̃dã, aut nõ ſine phãtaſia, ñ ꝯtiget vtiq;, neq; hoc ſine corpe eẽ.

H Et circa hoc duo facit. Primo. n. oſtẽdit difficultatem huiuſmodi quæſtionis. Sc̃do vero neceſſitatem. ibi. {Siquidem igitur eſt aliquid.} Dicit ergo primo, ꝙ accipere hoc. ſ. vtrum paſſiones & operationes animæ ſint cõmunes vel propriæ, eſt neceſſariũ, & non eſt leue, ſed valde difficile. Et ꝙ ſit difficile oſtendit dicens, ꝙ cauſa difficultatis eſt, quia in apparenti videtur ꝙ multę paſſiones ſint communes, & non ſit pati ſine corpore, vt puta iraſci, & ſentire, et huiuſmodi. quorum nihil patitur anima ſine corpore. Sed ſi aliqua operatio eſſet propria animę, appareret hoc de operatione intellectus. Intelligere enim quæ eſt operatio intellectus, maxime videtur proprium eſſe animæ. Si quis tamen recte cõſideret, nõ videtur propriũ animę intelligere. Cum enim intelligere vel ſit phãtaſia vt Platonici ponebant, aut non ſit ſine phantaſia, fuerunt enim quidam (ſicut antiqui naturales) qui dicebant ꝙ intellectus non differebat a ſenſu, & ſi hoe eſſet, tunc intellectus in nullo differret a phãtaſia, & ideo Platonici moti ſunt ad ponendum intellectum eſſe phantaſiam. Cum ergo phãtaſia indigeat corpore, dicebant ꝙ intelligere non eſt proprium animæ, ſed commune animę, & corpori. Si autem detur ꝙ intellectus non ſit phãtaſia, nihilominus tamen non eſt intelligere ſine phantaſia. Reſtat igitur ꝙ intelligere non eſt proprium animæ, cũ phantaſia indigeat corpore. Non ergo contingit hoc. ſ. intelligere eſſe ſine corpore. Quamuis autẽ hoe Ariſt. ſatis aperte manifeſtet in tertio huius, nihilominus tamẽ quantum ad hoc aliquid exponemus. Nam intelligere quodammodo eſt proprium animæ, quodammodo eſt coniuncti. Sciendum eſt igitur ꝙ aliqua operatio animæ aut paſſio eſt, quæ indiget corpore, ſicut inſtrumento & ſicut obiecto, ſicut videre indiget corpore, ſicut obiecto quia color, qui eſt obiectum viſus, eſt in corpore. Item ſicut inſtrumento, quia viſio & ſi ſit ab anima, non eſt tamen niſi per organum viſus. ſ. pupillã quæ eſt vt inſtrumentum, & ſic videre non eſt animæ tantum, ſed etiam organi. Aliqua autem operatio eſt quæ indiget corpore. non tamen ſicut inſtrumento, ſed ſicut obiecto tantum. Intelligere. n. non eſt ꝑ organũ corꝑale, ſed indiget obiecto corporali. Sicut. n. Philoſophus dicit in tertio huius, hoc mõ phãtaſmata ſe hñt ad itelľm, ſicut colores ad viſum. Colores aũt ſe hñt ad viſũ, ſicut obiecta, phãtaſmata ergo ſe habent ad intellectum ſicut obiecta. Cum autẽ phantaſmata non ſint ſine corpore, videtur ꝙ intelligere non eſt ſine corpore, ita tamen ꝙ ſit ſicut obiectum & non ſicut inſtrumentum. Et ex hoc duo ſequuntur. Vnũ eſt ꝙ intelligere eſt propria operatio animæ, & non indiget corpore niſi vt obiecto tantum, vt dictum eſt, videre autem & aliæ operationes & paſſiones non ſunt animę tantum, ſed cõiuncti. Aliud eſt ꝙ illud quod habet operationem per ſe, habet etiam eſſe & ſubſiſtentiam per ſe, & illud quod non habet operationem per ſe, nõ habet eſſe per ſe. Et ideo intellectus eſt forma ſubſiſtens, aliæ potẽtiæ ſunt formæ in materia. Et in hoc erat difficultas huiuſmodi quæſtionis, quia. ſ. omnes paſſiones animæ ſm apparentiã videntur eſſe coniuncti. Cõſequẽter cũ dicit.

Lec. 12. Tex. cõ. 30.

Aia ꝓpriã hẽt opatiõnẽ quã ſola ac ſine vllo organo exercet, igit immortalis eſt.

Si igitur operationum animæ, vel affectuum aliquis proprius ſit ipſius, fieri poteſt vt ipſa anima ſeparetur. Sin vero nullus ſit eius proprius, non ſeparabilis eſt, ſed eſt de ipſa perinde atque de recto, cui multa quidem, vt rectum eſt, competunt, veluti pũcto pilam æneam tangere, non tamen ipſum vnquã ſeparatum tãget. Eſt enim inſeparabile, quippe cum ſemper aliquo cum corpore ſit.

Siquidem igitur eſt aliquid animæ operum aut paſſionum proprium, continget vtiq; ipſam ſeparari. Si vero nullum eſt proprium ipſius, non vtique erit ſeparabilis, ſed ſicut recto, inquantum rectum, multa accidunt, vt tangere æneam ſphæram ſecundum punctum, non tamen tãget hoc, ſeparatum ipſum rectum, Inſeparabile enim, ſiquidem, ſemper cum quodam corpore eſt. Tex. 13

Aſſignat cãm neceſſitatis huius q̃õnis, quia. ſ. ex hoc hẽtur vnũ ꝙ oẽs maxime ſcire deſiderãt circa aiam, vtrũ. ſ. cõtingat aiam ſepari dicẽs, ꝙ ſi cõtigat aliq̃ propriã operationem, aut paſſionem, animę eſſe, vtiq; contingeret ipſam animam ſeparari a corpore, quia (vt dictum eſt) quod habet operationem per ſe, habet etiam eſſe & ſubſiſtentiam per ſe. Si vero nõ eſſet aliqua propria operatio ſeu paſſio animæ, eadem ratione non contingeret ipſam animam ſeparari a corpore, ſed erit de anima, ſicut de recto. Licet enim multa accidant recto inquantum rectum. ſ. tãgere ęneã ſphęrã ſm pũctũ, nõ tñ accidit ei niſi i materia, nõ. n. tãgit rectũ i pũcto ęneã ſphęrã niſi i materia.

Sic erit de anima ſi nō habet propriam operationem, ꝙ licet ei multa accidant, non tamen accidunt ei niſi in materia. Conſequenter cum dicit.

Videntur autem omnes affectus animę cum corpore eſſe, ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, gaudium, odium deniq; atq; amor. Nā vna cum his ipſum corpus aliquid patitur. Quod quidē ita eſſe ex eo patet. Interdu enim non iraſcūtur neq; timent, etiam ſi ſe vehemētes ipſis manifeſtæue cauſæ offerant. Interdum a paruis, quibuſdam mouentur atq; exiguis, ſi feruet concitaturq; corpus, & perinde ſe habet atq; cum afficitur ira. Hoc magis ex eo patet, quia nonnulli nulla re penitus accidente, quę quidem poſſit terrere, nulloq; imminente periculo vt hi qui metuunt, perturbantur ac afficiūtur timore. Quæ ſi ita ſint, patet affectus rationes eſſe materiales. Quare & diffinitiones ipſorū ſunt tales. Iraſci namq; motus quidam talis eſt corporis, aut partis, aut potentię, ab hoc, huius gratia.

Tex. cō. 14 Vidētur autem & animæ paſſiones omnes eſſe cū corpore ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, adhuc gaudium, & amare & odire. Simul. n. cum his patitur aliquid corpus. Indicat autem hic, aliquando quidem duris & manifeſtis paſſionibus concidentibus nihil exacerbari, aut timere. Aliquando autem & a paruis & debilibus moueri, cum accēdatur corpus. & ſic ſe habeat ſicut cum iraſcitur. Adhuc autem magis hoc manifeſtum, Nullo. n. terribili imminente, in paſſionibus fiunt. iis inq̄ quibus timēs. Si autem ſic habet, manifeſtū quoniam paſſio-

Tex. cō. 15 nes rationes i materia ſunt. Quare termini tales, vt iraſci, motus quidam talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc, & gratia huius.

Manifeſtat illud quod ſupra ſuppoſuerat, ꝙ. ſ. quędā paſſiones animæ ſunt coniuncti & non animæ tantum. Manifeſtat autem hoc ex vno quod cōſiſtit ex duobus. Cuius ratio talis eſt. Omne ad quod operatur cōplexio corporis, non eſt animæ tantum ſed etiam corporis, ſed complexio corporis operatur ad omnes paſſiones animæ, vtputa ad iram, manſuetudinem, timorem, confidētiam, miſericordiam, & huiuſmodi. videtur ergo animę paſſiones omnes eſſe cū corpore. Et ꝙ ad huiuſmodi paſſiones operetur cōplexio corporis probat dupliciter. primo ſic. Quia nos videmus ꝙ aliquādo ſuperueniunt duræ & manifeſtæ paſſiones, & hō non prouocatur, neq; timet, ſed ſi accēdatur ex furore ſeu ex complexione corpus a valde paruis et debilibus mouetur, & ſic ſe habet ſicut cum iraſcitur. Secundò probat dicens. Adhuc fit magis manifeſtum ꝙ ad huiuſmodi paſſiones operetur cōplexio corporis. Videmus enim ꝙ etiam ſi nullum immineat periculum, fiūt in aliquibus paſſiones ſimiles his paſſionibus quæ ſunt circa animam, vtputa melācolici frequēter ſi nullum periculum immineat, ex ipſa complexione inordinata fiunt timentes. Ergo quia ſic ſe habet. ſ. ꝙ cōplexio operetur ad paſſiones huiuſmodi, manifeſtū eſt ꝙ huiuſmodi paſſiones {ſunt rationes in materia}. i. habentes eſſe in materia. Et propter hoc termini tales. i. diffinitiones harum paſſionum non aſſignantur ſine materia, ſicut ſi diffiniatur ira. dicetur ꝙ eſt motus talis corporis ſiue cordis, aut partis, aut potētię. Et hoc dicit ꝗtum ab ſubſtātiam ſeu cauſam materialē {ab hoc} quantum ad cauſam efficientem {gratia huius} quantum ad cauſam finalem. Conſequenter cum dicit.

Idcirco naturalis eſt, de anima, vel omni, vel tali conſiderare.

A Et propter hęc igitur iam phyſici eſt conſiderare de anima, aut omni, aut huiuſmodi.

Concludit ex his quæ dicta ſunt ꝙ cōſideratio de anima pertinet ad naturalem. Et hoc ex modo diffiniēdi cōcludit. Et ideo hic duo facit. Primò probat propoſitum. Secundò inſiſtit circa diffinitiones. ibi. {Differēter autē diffiniet &c.} Probat autē propoſitū hoc modo. Operationes animæ & paſſiones ſunt operationes corporis & paſſiones vt oſtenſum eſt. Omnis aūt paſſio, cum diffinitur, oportet ꝙ habeat i ſui diffinitione illud cuius eſt paſſio. nam ſubiectum ſemper cadit in diffinitione paſſionis. Si ergo paſſiones huiuſmodi non ſunt tantū animę, ſed etiam corporis, de neceſſitate oportet ꝙ in diffinitione ipſarum ponatur corpus, ſed omne in quo eſt corpus ſeu materia, pertinet ad naturalem. ergo et paſſiones huiuſmodi pertinent ad naturalem. Sed cuius eſt cōſiderare paſſiones, eius eſt cōſiderare ſubiectum ipſarum. Et

B ideo iam phyſici eſt conſiderare de anima {aut omni} ſimpliciter {aut huiuſmodi}. ſ. de ea quæ eſt affixa corpori. Et hoc dicit, quia reliquerat ſub dubio vtram intellectus potentia affixa corpori.

Conſequenter cum dicit.

Diuerſo autem modo naturalis, & differendi artifex vnūquodq; ipſorum diffiniet. Nam alter irā appetitionem eſſe dicet doloris viciſſim aduerſatio inferendi, aut aliquid tale. Alter ſanguinis aut caloris eius qui circa cor eſt, feruorem ebullitionemue, atq; alter materiem, alter formam hoc pacto reddit & rationem. Hęc enim eſt ratio rei, quam neceſſe eſt ſi fuerit, in tali materia eſſe. Sic enim & domus aſſignari diffinitio ſolet. Nam quidā talem eius rationem aſſignat, eſſe dicens tegmentum quod quidem prohibere propulſareq; poteſt incommoditates eas Alterū exēplū ꝙ domo

C quę tum a ventis, tum ab imbribus, tū etiam ab ęſtu fieri euenireq; ſolent. Quidam dicit lapides eſſe, lateres atq; ligna, at alius formam in hiſce ponit, horum dicendo gratia. Quis igitur iſtorum eſt naturalis? Is ne qui materiam aſſignat, & rationē ignorat, an is qui ſolam rationem reddit, & materiam ipſam amittit, an is potius qui vtramq; complectitur? At illorum vterq; quis eſt? At enim cōſtat neminem eſſe qui circa materiæ verſetur affectus non ſeparabiles & vt nō ſeparabiles ſunt, præter ipſum Philoſophū naturalē. Etenim naturalis circa omnia ea verſatur quę talis corporis taliſq; materiei ſūt operationes atq; affectus. Circa autem ea quæ talia non ſunt, nō naturalis, ſed aliud ſolet verſari. Atq; de nonnullis quidem conſiderat ſi forte fuerit artifex, faber inq̄

D vel medicus. De his autem quę ſeparabilia quidem non ſunt, attamen non, vt affectus corporis talis, ſed abſtractione ſumūtur, mathematicus, at ea quę ſunt ſeꝑata, & vt talia ſunt, ipſe primus Phs cōtēplatur. Lege. 2. li. phy.

Differenter autem diffiniet phyſicus & dialecticus vnumquodq; ipſorum, vt ira quid eſt. Hic quidem enim appetitum recontriſtationis, aut aliquid huiuſmodi, ille autem feruorem ſanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem alius quidē aſſignat materiam, alius vero ſpeciem & rationem. Ratio quidē. n. hęc ſpecies rei. Neceſſe eſt aūt hāc eē i materia huiuſmodi, ſi erit, ſicut domus, ratio qdē talis quędam, quia operimentū prohibēs corruptiones a vētis & imbribus & caumatibus. Hæc autem dicit lapides & lateres & ligna. Alia vero in his, ſpeciē. ꝑpter iſta. Quę igitur naturalis harū? vtrūq; quæ circa ma- Tex. cō. 16

teriã,rationẽ aũt ignorans,aut quę circa rationẽ ſolũ,aut magis quę eſt ex vtriſq;:Illoꝝ aũt quis vterq;

Tex. cõ. 17.

An non eſt aliquis,qui circa paſſiones materiæ nõ ſeparabiles,& quatenus non ſeparabiles verſetur, ſed phyſicus circa omnes talis corporis,& talis materia, actiones & paſſiones verſatur. Quæcunq; autẽ non quatenus talia,alius.Et de quibuſdam quidẽ eſt artifex,ſi contingat,vt ſtructor,aut medicus, At non ſeparabiliũ quidem inq̃tum aũt nõ talis corporis paſſiones,ſed ex remotione,mathematicus. Secũdum autem ꝙ ſeparatæ primus Philoſophus.

Inſiſtit circa diffinitiones.Quia.n.oſtẽdit ꝙ In diffinitionibus paſſionũ animæ,aliquę ſunt in quibus ponitur materia & corpus,aliquę verò in quibus nõ ponitur materia ſed forma tantũ, oſtẽdit ꝙ huiuſmodi diffinitiones ſunt inſufficientes. Et circa hoc inueſtigat differentiã quę inuenitur in iſtis diffinitionibus.

Finitio dialectica,qd, phyſica,qd

Aliqñ.n.daſ aliqua diffinitio in qua nihil eſt ex parte corporis:ſicut ꝙ ira eſt appetitus vindictæ, aliqñ aſſignatur aliqua diffinitio ĩ qua eſt aliquid ex parte corporis ſeu materię, ſicut ꝙ ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor.Prima eſt dialectica.Scđa vero ẽ phyſica,cũ ponaſ ibi aliq̃d ex ꝑte materię, &ĩõ ꝑtinet ad nālẽ. Hic.n.ſ.phyſic⁹ aſſignat materiã cũ dicit,ꝙ ẽ accẽſio sãguis circa cor. Alius ṽro.ſ.dialecticus põit ſpẽm & rõnẽ. Hoc.n.ſ.appetitus vĩdictę ẽ rõ ire. Q, aũt diffõ prima ſit inſufficiens manifeſte apparet. Nã oĩs forma q̃ ẽ ĩ mã determĩata,niſi ĩ ſua diffõne ponaſ mã illa diffõ ẽ inſufficiens,ſed hæc forma.ſ. appetitus vindictæ eſt forma in materia determinata, vnde cum non ponatur in eius diffinitione materia, conſtat ꝙ ipſa diffinitio eſt inſufficiẽs. Et ideo neceſſe eſt ad diffinitionem ꝙ in diffinitione ponatur hoc.ſ. formam eſſe in materia huiuſmodi .ſ.determinata.

Tres diffinitiones Formalis ſeu logica. Materialis & naturalis.

Et ſic habemus tres diffinitiones,qa vna aſſignat ſpeciem & ſpeciei rationẽ,& eſt formalis tm̃,ſicut ſi diffiniatur domus ꝙ ſit operimentum prohibens a ventis & imbribus & caumatibus. Alia autem aſſignat materiam,ſicut ſi dicatur ꝙ domus eſt operimẽtũ quoddam ex lapidibus,lateribus,et lignis. Alia vero aſſignat .i.in diffinitione ponit vtrũq;,materiã.ſ. et formã dicẽs, ꝙ domus eſt operimentũ tale cõſtans ex talibus, et ꝑꝑ talia.ſ.vt prohibeat ventos &c. & ideo dicit,ꝙ alia diffinitio.ſ.tria ponit {in his}.ſ. in lignis lapidibus quæ ſunt ex parte materiæ {ſpeciem}.i.formam {propter iſta} .ſ.vt prohibeat vẽtos. Et ſic complectitur materiam.cũ dicit {in his} & formam cum dicit {ſpẽm} & cauſam finalẽ cum dicit {propter iſta} quæ tria requiruntur ad perfectã diffinitionẽ. Sed ſi quęratur quę Iſtarũ diffinitionũ ſit naturalis,& quæ non. Dicendum ꝙ illa quę conſiderat formã tm̃,nõ eſt naturalis,ſed logica. Illa autẽ quæ eſt circa materiam,ignorat autem formam, nullius eſt niſi naturalis. Nullus.n,hꝫ cõſiderare materiam niſi naturalis. Nihilominus tamẽ illa quę ex vtriſq; eſt.ſed ex materia & forma eſt magis naturalis. Et duę harũ diffinitionũ ꝑtinent ad naturalẽ, ſed vna eſt imperfecta.ſ.illa quæ ponit materiã tm̃, alia vero ꝑfecta.ſ. illa q̃ eſt ex vtriſq;. Non.n.eſt aliquis qui conſideret paſſiones materię, non ſeparabiles,niſi phyſicus. Sed quia ſunt aliqui qui aliter conſiderant paſſiones materiæ, ideo oſtendit qui ſint & qualiter cõſiderent,et dicit ꝙ ſunt tres. Vnũ genus eſt qđ differt a naturali q̃tũ ad principiũ,licet cõſideret paſſiones prout ſunt in materia, ſicut artifex qui cõſiderat formã in materia,ſed differũt,quia huiuſmodi principiũ eſt ars,phyſici vero principiũ eſt natura.

Artifex.

Mathematicus.

Aliud genus eſt ꝙ quidem conſiderat ea quæ habent eſſe in materia ſenſibili,ſed nõ recipit in diffinitione materiã ſenſibilẽ,ſicut curuũ rectũ,& hmõi, licet habeant eſſe ĩn materia & ſint de numero nõ ſeparabiliũ q̃tũ ad eſſe,tñ mathematicus nõ determinat ſibi materiã ſenſibilẽ, Cuius ratio eſt,quia res

E aliquæ ſunt ſenſibiles per qualitatẽ,q̃titates autẽ pręexiſtunt qualitatibus, vnde mathematicus cõcernit ſolũ id quod q̃titatis eſt abſolutę, non determinans hãc vel illã materiam.

Metaphyſicus.

Aliud genus eſt quod quidem conſiderat illa quorum eſſe vel non eſt in materia omnino, vel quorum eſſe poteſt eẽ ſine materia & hic ẽ Philoſophus primus. Et notandum ꝙ tota ratio diuiſionis philoſophię ſumitur ſm diffinitionem et modũ diffiniendi, cuius ratio eſt quia diffinitio eſt principium demõſtrationis rerum, res autem diffiniuntur per eſſentialia. Vnde diuerſę diffinitiones rerum diuerſa principia eſſentialia demonſtrant, ex qbus vna ſcia differt ab alia. Conſequẽter cũ dicit.

Diuiſio philoſophię in phyſicam, Mathematicã, & Metaphyſicã, ex diuerſa ratiõe, modoq; definiẽdi oritur.

Sed eo redeundum eſt, vnde noſtra deflexit oratio, Dicebamus autem affectus animę eſſe inſeparabiles ab animalium naturali materia vt tales ſunt, & nõ vt ſeparatur linea ſuꝑficieſq;, ſic irã & metũ a ſubiecta ſibi materia ſepari. Veꝝ.n.vero neceſſe eſt cõ

F ſiderãtes de aĩa,& de his dubitãtes ac ambigẽtes, q̃ nos opꝫ procedentes inuenire,atq; ꝑcipere,ĩ mediũ eoꝝ antiquoꝝ afferamus opiniones, qui de aĩa tractarũt aliq̃d atq; dixerũt, vt ea q̃dẽ accipiamus quæ bene ſunt dicta, ab his autem caueamus quę non bene recteq; dicta fuere.

Tex.cõ.18.

Sed redeũdũ eſt vnde ſermo. Dicebamus autem ꝙ paſſiones animę nõ ſeparabiles a phyſica materia animaliũ,inq̃tum tales exiſtũt furor,& timor, & nõ ſicut linea & planũ. Intẽdẽtes aũt de aĩa, neceſſe eſt ſimul dubitãtes de q̃bus bene dubitare opꝫ, ꝑtranſeũtes prioꝝ opiniones, cõprehẽdere quicũq; aliq̃d de ipſa enũtiauerunt, vt bene quidem dicta accipiamus. Si vero aliquid non bene,hoc vereamur.

Tex. cõ. 19. Interpres legiſſe vĩ ſυναπορεῖν .i.bñ dubitare cũ ſus ἀπορεῖν legendũ ſit hoc mõ neceſſe eſt ſimul dubitãtes de iis, quibus abudare oportet.

Quia videbatur feciſſe quaſdã digreſſiones ex hoc ꝙ.

G inſtiuit ad inquiſitionẽ diffinitionum, reducit ſed ad materiam propriam, dicens ꝙ redeundum eſt ad materiam propriam, vnde eſt ſermo habitus.ſ.ꝙ paſſiones animę vt amor,timor,et huiuſmodi,nõ ſunt ſeparabiles a phyſica materia animalium inq̃tum tales exiſtunt.ſ. inq̃tũ paſſiones quæ non ſunt ſine corpore,& non ſunt ſicut linea & planum.i.ſuperficies quæ ratione poſſunt ſeparari a materia naturali. Si ergo ita eſt,ad naturalem ſpectat conſideratio earum,& etiam animæ, ſicut ſupra dictum eſt. {De qua}.ſ.anima intendẽtes ad pręſens neceſſe eſt accipere opiniones antiquorũ,quicunq; ſint qui aliquid enuntiauerint de ipſa. Et hoc quidẽ ad duo erit vtile: primo q̃a illud qđ bene dictũ eſt ab eis,accipiemus ĩ adiutoriũ nr̃m. Scđo q̃a illud qđ male enũtiatũ eſt, cauebimus.

Initiũ aũt iq̃ſitionis hoc erit ꝑfecto ꝯgruũ,ſi ꝑus poſuerimus ea quę maxime videtur aĩæ competere ſuapte natura. Animatũ itaq; duobus his ab inaĩato

Aĩatũ ab inaĩato, motu & ſenſu maxĩe diſtinguit, infra libr. 2. tex. 13. et lib. 3. tex. 40.

H maxime differre videtur,motu ac ſenſu. A maioribus etiam noſtris hęc duo fere de anima accipimus.

Prĩcipiũ ãt q̃onis ꝑponere q̃ maxĩe vidẽt ipſi ĩeſſe ſm nãm. Aĩatũ igiť ab inaĩato ĩ duob⁹ maxĩe differre vr̃,motu & ſenſu. Accipimus autẽ & a ꝓgenitoribus fere duo hęc de aĩa. Lec. iii.

SVPRA poſuit Philoſophus procœmium,ĩ quo & intentionem ſuam,quid agẽdum, & difficultatẽ huius operis oſtẽdit, hic vero proſequitur tractatum ſm ordinem promiſſum. Diuiditur autem tractatus iſte ĩ duas partes. Primo enim tractat de natura animæ ſm opinionẽ aliorum Philoſophorum. Secundo vero ſm veritatẽ, & hoc in ſecũdo libro. Prima pars diuiditur in duas partes. Primo enim narrat opiniones aliorum Philoſophorum de anima. Secundo vero inquirit de opinionibus illis. ibi {Conſiderãdum eſt autem &c.} Prima pars diuiditur in duas, Primo enim oſtendit ex quibus Philoſophi habuerunt

buerunt viam ad inueſtigandum de anima. Secundo ve
ro oſtendũ quomodo diuerſi deuenerunt in diuerſas opi
niones de anima. ibi. {Dicunt enim} Dicit ergo primo
ꝙ principium noſtræ queſtionis. i. inquiſitionis eſt appo
nere omnia quæ ſecundum naturam videntur ineſſe ani
mæ. Circa quod ſciendum eſt ꝙ quando inuenimus
aliqua duo differre ſecundum aliquid manifeſtum, & ſe
cundum aliud immanifeſtum, certum eſt ꝙ ſm id quod
eſt manifeſtũ, venimus i notitiã illius qđ eſt immanifeſtũ.
Et hunc modum tenuerunt Philoſophi ad inueniẽdum
naturam de anima. Animata enim ab inanimatis diffe
runt, per hoc ꝙ animata habẽt animam, inanimata ve
ro non. Sed quia natura animæ erat immanifeſta, & nõ
poterat inueſtigari niſi ꝑ aliqua manifeſta in quibus dif
ferunt animata ab inanimatis, inuenerunt illa, & ſecũdũ
illa conati ſunt deuenire in cognitionẽ naturæ aiæ. Illa au
tẽ manifeſta in quibus aiata differũt ab inaiatis, ſunt duo
.ſ. ſentire & moueri. Nam animata videntur differre ab
inaiatis maxime motu, vt. ſ. moueant ſeipſa, & ſenſu ſeu
cognitione. Vnde credebant ꝙ quãdo ſcirent principia
iſtorum duorum, ſcirent quid eſt anima. Vnde laboraue
rũt cauſam motus & ſenſus ſcire, vt per hoc ſcirẽt naturã
animæ, & credebant ꝙ id quod eſt cauſa motus & ſenſus
eſſet anima, & in hoc omnes antiqui Philoſophi conue
niebant. Sed ex hoc antiqui in diuerſas opiniones diuiſi
ſunt. Nam aliqui conati ſunt deuenire in cognitionẽ ani
mæ per motũ, aliqui vero per ſenſum. Et ideo cũ dicit.

Ignota niſi ꝑ ea q̃ ſũt nõ innoteſcunt.

Inquiunt enim nonnulli animã id eſſe quod ma
xime primoq; mouet. Atq; exiſtimantes fieri nõ poſ
ſe: vt id aliud quicq̃ moueat, quod non moueatur,
animã vnũ qđ eoꝝ eſſe putarũt, quæ motu cientur.

Tex. cõ. 20.

Dicunt enim quidã & maxime & primo aĩam eſ
ſe id quod eſt mouens. Exiſtimantes autẽ quod non
mouetur ipſum, non contingere mouere alterũ, ali
quid eorũ quæ mouentᷣ, aiam ſic arbitrati ſunt eſſe.

Oſtendit horum diuerſitatem. Et primo de illis qui in
quirebant naturam animæ a motu. Secundo de illis qui
inquirebant eam a cognitione ſeu ſenſu. ibi. {Quicunq;
autem ad cognoſcere & ſentire.} Tertio eorũ qui inqui
rebant naturam eius ex vtroq;. ibi. {Quoniam autem et
motiuum.} ¶ Circa primum ſciendum eſt ꝙ illis qui in
quiſierunt animæ naturam a motu erat vnum commu
ne. ſ. ꝙ ſi mouentur animata, ꝙ anima ſit mouens & mo
ta. Et huius ratio eſt, quia exiſtimabãt ꝙ id quod nõ mo
uetur nõ cõtingit mouere alteꝝ. i. ꝙ nihil mouet niſi mo
ueatur. Si ergo aia mouet aiata, & nihil mouet alterũ niſi
moueatᷣ ipſum, manifeſtũ eſt ꝙ aia maxĩe mouetᷣ. Et hoc
eſt propter quod antiqui naturales arbitrati ſunt animã
eſſe eorum quæ mouentur. Sed ex hoc etiam diuerſæ opi
niones prouenerunt. Et ideo cum dicit.

Quocirca Democritus ignẽ atq; calorem ipſam
cenſuit eſſe. Nam cum ſint infinitæ figuræ, ac indi
uidua, corpora rotũda, dicit ignem & animam eſſe.
Hæc indiuidua corpora ſilia corpuſculis iis eſſe, quæ
in aere fieri vidẽtur, in ipſis inquam radiis, quæ per
feneſtram ingrediũtur, & rerum elementa generan
darum, ſeminaq; totius eſſe naturæ dixit. Eadem &
Leucippus ille cenſebat. Horum igitur corporũ ea
quæ ſunt rotunda, ignem ac animã aſſerunt eſſe, pro
pterea quod maxime omnium figuræ tales totũ cor
pus igredi penetrareq; poſſunt, atq; cætera mouere
cum moueantur & ipſa. Arbitramur enim animã id
eſſe quod motum animalibus præbet. Quapropter
& reſpirationem, viuẽdi rationem, atq; cauſam eſſe
putant. Nam eo quod continet contrahente corpo
ra, cõprimenteue, ac extrudẽte figuras eas, quæ præ
A bẽt animalibus motum, quia nec ipſæ vnq̃ quieſcũt
ſuccurſum auxiliumq; reſpiratione fieri dicũt, ingre
diẽtibus aliis figuris ſimilibus, & quæ quidem egre
di prohibent ipſas quæ animalibus inſunt, id repel
lendo quod contrahit atq; premit, & eouſq; viuere
animalia, quouſq; id facere poſſunt.

Vnde Democritus ignem quendam aut calorem
dicit eſſe ipſam. Infinitis enim exiſtentibus figuris &
athomis, quæ ſpeciei rotundæ, ignem & animam di
cit, vt in aere mota corpora quæ vocantᷣ deciſiones
quæ videntur per portas in radiis, quarum omne ſe
men, elementa dicit totius naturæ. Similiter autem
& Leucippus. Horum autem ſphærica, animam. pro
pter id quod maxime poſſunt per omne penetrare
huiuſmodi figuræ & mouere reliqua cum mouean
B tur & ipſa, arbitrantes animam eſſe efficiens in ani
malibus motum. vnde & viuendi terminum eſſe re
ſpirationem. Conſtriugente enim eo quod conti
net, corpora, & extrudente figuras præbentes anima
libus motum, ex eo ꝙ non eſt ipſas quieſcere nulla
tenus, auxilium fieri de foris, ingrediẽtibus aliis hu
iuſmodi in reſpirando. Prohibere enim has & quæ
inſunt animalibus diſgregari, ſimul prohibentes cõ
ſtringẽs & comprimens, & viuere autem quamdiu
poſſunt hoc facere.

Opinio Democriti de anima.

Opinio Leucippi.

Tex. cõ. 21.

Ponit primo opinionem Democriti de anima dicens.
Vnde Democritus quidam. ſ. antiquus philoſophus, q
excogitans illud quod maxime mouetur, eſſe naturã ani
mæ. et quia illud quod maxime mouetur, videtur eſſe de
natura ignis. Et ideo dicit ipſam animam eſſe ignem quẽ
dam aut calorem. Et opinio ſua fuit talis. Ipſe enim nihil
C ponebat eſſe in rerum natura niſi ſenſibile & corporale,
& volebat ꝙ principia omnium rerum ſint corpora in
diuiſibilia & infinita quæ vocabat athomos. Quæ qui
dem dixit eſſe vnius naturæ, ſed differre abinuicem figu
ra, poſitione, & ordine, licet hic tantum ponat de figu
ra, quia hæc ſola differentia quæ eſt ſecũdum figuram ne
ceſſaria eſt. Et iſta differentia quæ eſt ſecundum figuram,
eſt ꝙ quædam erant rotunda, quædam quadrata, quædã
pyramidalis & huiuſmodi. Ponebat etiam hæc eſſe mo
bilia, & nunq̃ quieſcentia, & ex concurſu ipſorum atho
morum caſu eſſe mundum factum alebat. Et ꝙ hæc indi
uiſibilia corpora ſint mobilia, dabat exemplum de deci
ſionibus quæ mouentur in aere, etiam ſi nulla tempeſtas
ſit, ſicut apparet per portas i radiis ſolis. Vnde cum iſta
ſint multo minora, quia ſunt indiuiſibilia, illæ vero quæ
apparent in radiis deciſiones ſunt diuiſibiles, manifeſte
apparet ꝙ ſint maxime mobilia. Et quia inter alias figu
D ras, figura rotunda eſt magis apta ad motum, cũ non ha
beat angulos quibus impediatur a motu. & quia crede
bant animam maxime moueri ex eo quod arbitrati ſunt
animam efficere motum animalibus, ideo inter iſta infi
nita corpora, illa quæ erant inter illa rotunda corpora,
dicebat eſſe animam. Huius etiam opinionis fuit Leucip
pus qui fuit ſocius eius. Et ad hoc habebat vnum ſignũ,
quia voluit Democritus terminum vitæ. i. rationem, con
ſiſtere in reſpiratione, licet inſufficienter, quia nõ omnia
viua reſpirant, quæ quidem reſpiratio neceſſaria erat ſe
cundum eum, quia corpora rotunda implent corpus, cũ
ſint cauſa motus in corpore animalis ſecundum eum, &
ſunt in continuo motu, & eo ꝙ continet. i. corpora no
ſtra aere conſtringente {& extrudente}. i. exterius mitt
te illas quæ ſunt de numero figurarum quæ ſunt præben
tes animalibus motum, ex eo quòd nullo modo quie
ſcunt, ne forte eis omnino expulſis a corporibus no
ſtris, deficerent corpora, ideo neceſſaria eſt reſpiratio per

quam & intromittantur alia corpora, & ea quæ ſunt intus ab iſtis quæ reſpirationem intrant, impediantur ab exitu. Et tādiu dixit viuere animalia, quamdiu poſſunt hoc facere. ſ. reſpirare. Et vis huiuſmodi ſigni eſt, quia cū reſpiratio ex hoc dicatur eſſe ratio vitæ, ꝙ continet ipſa corpora rotunda in corporibus animalium, & immittit etiam ea intus, ne propter exeuntia corpora quę cōtinue mouentur, deficiat corpus animalis, manifeſtū eſt ꝙ ipſa corpora ſint aīa, quę quidem corpora voluit Demo. eſſe de natura ignis, & ex eis cauſari calorem. Scđo cū dicit.

Videtur autem & id quod a nonnullis pythagoricis dicitur, eandem habere ſententiam. Quidam enim ipſorum ea corpuſcula quæ agitantur in aere quidam id quod illa mouet ac agitat: animā eſſe dixerunt: propterea ꝙ continue moueri vidētur, etiā ſi nullus ventus penitus āfflet.

F Videtur autem & a pythagoricis dictum, eandem habere intelligentiam. Dixerūt enim quidam ipſorum, animam eſſe quæ ſunt in aere deciſiones. Alii autem has mouens. De his autem dictum eſt, propter ea quod continue vidētur moueri, & ſi ſit trāquillitas nimia.

Opinio pithagoricorum Text. c. 22.

Opinio Archelai.

Ponit opinionem quorūdam pythagoricorum, quæ ſimilis erat opinioni Democriti. nam illud quod pythagorici dicunt de anima, eandem habent intelligētiam cū eo quod dicit ipſe Democritus: licet pythagorici in eandem ſententiam non cōueniant. Nam quidam ipſorum conuenientes cum Democrito, dixerunt animam eſſe deciſiones quæ ſunt in aere .i. corpora indiuiſibilia & infinita ſicut Democritus dicebat. Alij vero ex ipſis philoſophis non dixerunt ipſa corpora indiuiſibilia & mobilia eſſe animam: ſed illam virtutem quæ mouet ea corpora, animam dicebant. Et huius opinionis fuit quidā Archelaus philoſophus magiſter Socratis, vt Auguſtinus G narrat in libro de ciui. dei. Et ratio horum. ſ. quare dicebant huiuſmodi corpora eſſe animam dicta eſt, quia ſicut iam patet, volebant ꝙ illud quod maxime mouetur eſt anima, vnde propter hoc ꝙ hæc corpora cōtinue moueri videbātur, ſicut apparet in aere in quo mouētur etiā ſi ſit tranquillitas, dicebant iſta corpora eſſe animā. Cōſequenter cum dicit.

Eodem feruntur & ii qui dicunt animam id eſſe ꝙ ſeipſum agitat motu, etenim omnes ii motum videntur putaſſe maxime proprium eſſe animę, & alia quidem vniuerſa per animam, hanc autem a ſeipſa moueri, quia nihil videbant mouere, quod nō moueatur & ipſum.

In idem autem feruntur quicunq; dicunt animā eſſe ꝙ ſeipſum mouens. Videntur autem hi omnes exiſtimātes motum maxime proprium eſſe animæ, H Et alia quidem omnia moueri propter animam, ipſam autem a ſeipſa, propter nihil videre mouens, quod non & ipſum moueatur.

Reducit in quandam ſummam opinionem plurium philoſophorum de anima ad has opiniones dicens, ꝙ omnes illi qui diffinientes animam a motu, dixerunt ipſam eſſe illud quod ſeipſum mouet {feruntur in idem} .i. in eandem intelligētiam cum prædictis. Omnes enim concordant in hoc & conueniunt ꝙ videntur exiſtimaſſe motum maxime & præcipue eſſe proprium animę. & quicquid mouetur, mouetur ab anima, ipſam vero aīam moueri a ſeipſa. Et ratio horum, ſicut iam tactum eſt, erat quia communiter opinati ſunt ꝙ nihil mouet alterum niſi moueatur & ipſum. Vnde cō anima moueat alia: credebāt aīam maxime & ꝑcipue moueri. Tertio cū dicit.

Similiter & Anaxagoras id quod mouet, animā E eſſe dicit. Et ſi quis alius cenſuit vniuerſum mētem mouiſſe, nō tñ perinde penitus atque Democritus.

Similiter autem & Anaxagoras animam dicit eſſe mouentem, & ſi aliquis alius dixit ꝙ omne mouit intellectus. Non tamen penitus ſicut Democritus.

Tex. cō. 23.

Opinio Anax.

Ponit opinionem Anaxa. de natura animę. Et primo ponit in quo Anaxa. concordabat cum ſuperioribus dicens. ꝙ Anaxa. & quicūq; alius dixit ꝙ intellectus mouet omnia, dicit animam eſſe mouentem omnia, ſicut & illi dicūt. Sed i hoc differt, qꝛ noluit ꝙ omne quod mouet alterum, moueatur & ipſum, immo dixit eſſe vnum intellectum ſeparatum et immixtum qui alia moueat: eo non moto, & de natura huiuſmodi dicit eſſe animā. Vnde ex hoc inſurrexit error quorundam, qui dicerent animam eſſe de natura diuina. Sic ergo patet in quo concordabat cum ſuperioribus, in hoc. ſ. ꝙ dixit animā eſſe mouentem. Sed differebat in hoc ꝙ dixit animam non moueri, cuius contrarium illi dicebant. Differebat etiā a Democrito in acceptione intellectus. Et ideo cum dicit.

Is enim animam & intellectum ſimpliciter idem eſſe putauit. Etenim id quod videtur, verum eſſe dicebat. Quocirca recte dixiſſe inquit Homerum, Hectora iacere alia ſapientem. Non igitur vt potentia quadam circa veritatem, vtitur mente ac intellectu: ſed idem eſſe animam dicit & intellectum.

Ille quidem enim ſimpliciter dicit idem eſſe animam & itellectum, verum enim eſſe, quod videtur. Vnde bene facere Homerum, ꝙ Hector iacet aliud ſapiens. Non itaq; vtitur intellectu tanquam potentia quadam quæ eſt circa veritatem: ſed idem dicit animam & intellectum.

Dñtia opinionis Democriti & Anaxago.

Ponit hanc differentiam. Et primo opinionē Democriti dicens, ꝙ ille. ſ. Democritus dixit {ſimpliciter} .i. G vbiq; & vniuerſaliter intellectum & animam eſſe idem. Cuius ratio eſt. quia Democritus credebat ꝙ nihil eſſet in mundo niſi ſenſibilia, et ſicut nihil erat in mundo niſi ſenſibilia, ita dicebat ꝙ nulla vis apprehēſiua erat in anima niſi ſenſitiua. Vnde fuit huius opinionis, ꝙ nulla veritas determinate haberetur de rebus, & ꝙ nihil determinate cognoſcitur, ſed quicquid apparet, verū eſſet, & nō magis illud quod cogitat vnus de re aliqua, ꝗ̄ illud qđ cogitat alius de eadem re, eodem tempore, verum eſſet & ex hoc ſequebatur ꝙ poneret contradictoria ſimul eſſe vera. Cuius ratio eſt, quia ipſe (vt dictum eſt) non vtebatur intellectu qui eſt circa veritatem .i. virtute intellectiua, quam anima intelligit intelligibilia, ſed ſolum vi ſenſitiua, & ꝙ nihil cognoſceretur niſi ſenſibile, cum nihil poneret in rerum natura niſi ſenſibile. Vnde cum ſenſibilia ſint in continuo motu & fluxu, opinatus eſt nullam veritatem determinatam eſſe in rebus. Et quia non peruenit ad hoc ꝙ cognoſceret intellectum eſſe potētiam quandam quæ eſt circa veritatem .i. cuius obiectum eſt verum & excedit omnes alias potentias animę, ſed accepit tantum potentias animæ ſenſitiuas, ideo communiter & indifferenter idem dicit animam & intellectum, quem quidem intellectum dicit tranſmutari ſecūdum hominis trāſmutationem. Et propter hoc cōmendat Homerum qui dixit, {ꝙ Hector iacet aliud ſapiens} .i. ꝙ ſecūdum ſui mutationem, mutatus eſt intellectus eius, dum aliud ſaperet victus, & aliud inuictus. Secundo cum dicit.

Anaxagor. autem minus de ipſis explanat. Multis enim in locis boni recti; mētem cauſam eſſe dicit. Alibi autem animam ipſam mētem eſſe aſſerit, nam animalibus vniuerſis tam paruis quā magnis, tam pręſtabilibus quam minus etiam pręſtabilibus mentem ineſſe dicit.

Anaxagoras

Anaxagoras autem minus certificat de ipſis. Multotiens quidem enim cauſam eius quod bene & recte, dicit intellēm alibi aūt intellēm hunc eſſe aīam. In omnibus enim ipſum ineſſe animalibus magnis & paruis & honorabilibus & inhonorabilibus. Text. cō.24.

Oſtēdit in quo differebat Anax. a Democrito. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem Anaxa. Secūdo reprobat eam. ibi {Non videtur autem &c.} Dicit ergo primo ꝙ Anaxa. loquitur de anima magis dubie, & minus certificat de ipſa. Nam ipſe Anaxa. multotiēs dicit intellectum eſſe cauſam eius quod eſt bonū operari. i. bonę operatiōis. Alibi vero. i. in alijs locis dicit hūc intellectum. ſ. qui eſt cauſa bonę operationis & animam eſſe idem. Et hoc apparet, quia cōſtat ꝙ anima ineſt omnibus animalibus tam vilibus ꝙ honorabilibus, & tam magnis ꝙ paruis. Vnde cum in omnibus his dicat intellectum eſſe, manifeſtum eſt ꝙ idem dicit animam & intellectum. Secundo cum dicit.

At ea mens tamen & intellectus cui prudentia tribuitur, nō vniuerſis ſimiliter animalibus: quin etiā neq; cunctis omnibus ineſſe videtur.

Non videtur antem ſm prudentiam dictus intellectus, omnibus ſimiliter ineſſe animalibus: ſed neque hominibus omnibus.

Oſtēdit contrarietatem eſſe in huiuſmodi acceptione intellectus ſm Anaxa. ſ. aliquando hoc quod dicit intellectum non eſſe idem cum animā, aliquando vero dicit ipſum & animam eſſe idem, quæ ſunt contradictoria, & non poſſunt ſimul ſtare. Et hoc probat tali ratione. Conſtat ꝙ bene operari eſt proprium intellectus ſm prudentiam perfecti, quia bene operari pertinet ad prudentiam. Si ergo idem eſſet itellectus, qui eſt cauſa bonæ operationis, cum anima, ſequeretur ꝙ intellectus prudens idem eēt cum anima. Sed hoc eſt falſum, quia anima ineſt omnibus animalibus. Intellectus autē ſm prudentiā dictus, non videtur ineſſe non ſolum omnibus animalibus: ſed nec omnibus hominibus, ergo non eſt idem quod anima. Deinde cum dicit.

Text. cō.25. Omnes igitur ii qui ad animantis reſpexere motum, maxime motiuum animam eſſe putarunt.

Quicunq; quidem igitur animatum in moueri aſpexerunt: hi quidem maxime motiuum opinati ſunt animam eſſe.

Oſtendit ꝙ omnes illi qui conſiderauerunt animata ſm motum. i. ſm id quod eſt moueri à ſeipſis, ij opinati ſunt animam eſſe illud quod maxime eſt motiuum: ſicut patet in opinionibus iam dictis.

At qui cognitionem animaduerterunt ipſius ac ſenſum: quibus res cognoſcit & ſentit, ii dicunt animam ipſam, principia rerum eſſe. At qui plura principia: qui vero vnum, idipſum animam eſſe cēſent. D

Quicūq; autem ad cognoſcere & ſentire ea quæ ſunt: iſti dicunt animā eſſe principia, alii quidē plura facientes hæc, alii vero vnū hoc. Lect. iiii.

SVPERIVS oſtendit philoſophus quomodo aliqui venerunt in cognitionem animę per motum: hic vero oſtendit quomō aliqui venerūt in cognitionem animæ ꝑ ſenſum ſeu cognitionē. Et circa hoc duo facit. Primo enim oſtendit in quo conuenerunt philoſophi qui conſiderauerunt animam ex ſenſu. Secundò vero in quo differunt. ibi. {Sicut Empe. quidem &c.} Dicit ergo primò ꝙ omnes quicūq; venerunt in cognitionē animæ quantum ad cognoſcere & ſentire. i. per cognitionem & ſenſum in hoc conueniebant: quia dicebāt animam eſſe ex A principijs: quæ quidem principia alij {faciebant}. i. ponebant eſſe plura: alij vero vnum tantū. Ad ponendū autem animam eſſe ex principijs conſtitutā mouebant: q̄ a ipſi antiqui philoſophi quaſi ab ipſa veritate coacti, ſomniabant quodāmodo veritatē. Veritas autem eſt ꝙ cognitio fit per ſimilitudinem rei cognitæ in cognoſcente. oportet enim ꝙ res cognita aliquo modo ſit in cognoſcente. Antiqui vero philoſophi arbitrati ſunt ꝙ oporteret ſimilitudinem rei cognitę eſſe in cognoſcēte ſm eſſe naturale: hoc eſt ſm idem eſſe quod habet in ſeipſa: dicebant enī ꝙ oportebat ſimile ſimili cognoſci: vnde ſi anima cognoſcat omnia: oportet ꝙ habeat ſimilitudinem omnium in ſe ſm eſſe naturale ſicut ipſi ponebant. Neſcierunt enim diſtinguere illum modum quo res eſt in intellectu ſeu in oculo: vel imaginatiōe: & quo res eſt in ſeipſa: vnde quia illa quæ ſunt de eſſentia rei ſunt pricipia illius rei: & qui cognoſcit pricipia huiuſmodi cognoſcit B ipſam rem: poſuerūt ꝙ ex quo animā cognoſcit omnia: eſſet ex principijs rerum. Et hoc erat omnibus cōmune. Sed diuerſificati ſunt ſm ꝙ differebant in principijs quę ponebant. Non enim omnes ponebāt eadem principia: ſed vnus plura: alius vnum: vnus hoc: alius illud: & ſm hoc differunt in ponendo principia: ex quibus principijs anima conſtituatur. Et ideo conſequēter cum dicit.

Empedocles enim ex elementis quidem vniuerſis ipſam conſtare cenſet: tamen & vnūquodq; iſtorum animam eſſe putat. Dicit enim.

Terram nam terra, lympha cognoſcimus aquam.
Etheraq; ethere ſane: ignis dignoſcitur igne.
Sic & amore amor: ac triſti diſcordia lite.

Sicut Empedocles quidem ex elementis omnib[9] eſſe: & vnūquodq; horum animam dicens: ſicut terram quidem terra cognoſcimus: ethere ethera diuum: aquam autem aqua: ſed igne ignem obſcurū, ac latentem, manifeſtum eſt, concordia autem concordiam: diſcordiam diſcordia triſti. Opinio Empe. C

Ponit quomodo differunt. Et primò ponit opinionē Empe. dicens ꝙ antiqui philoſophi qui per ſenſum conſiderauerunt animam: dicunt ipſam conſtare ex elementis. Et illi quidem qui vnum faciunt principiū: illud vnū dicunt eſſe animam. Et qui plura: ex illis eam cōponit: ſicut Empe. dicit animam eſſe ex omnibus elementis, & vnūquodq; horum dicit animā. Circa quod ſciendū eſt ꝙ Empe. poſuit ſex principia. 4. materialia. ſ. terram aquā: & aerem & ignem: & duo actiua & paſſiua. ſ. litē & amicitiam. Et ideo ex quo ponebat animā omnia cognoſcere: dixit animā eſſe ex huiuſmodi principijs quæ ponebat. Secundū enim ꝙ eſt ex terra, terram cognoſcimus, & ſm ꝙ eſt ex ęthere. i. ex aere aerem: & ex aqua aquam. ſed & ignem ex igne manifeſtū eſt: & per concordiam cognoſcimus cōcordiam: & ex triſti diſcordia cognoſcimus diſcordiā, & ponit ibi. {triſti} quia Empe. metrice compoſuit libros ſuos. Secundo cum dicit.

Eodem & Plato modo animam in Timæo ex elementis cōſtare cenſet. Simili nanq; eius quoq; ſentētia, cognoſcitur ſimile: & res ipſę ex principiis ſunt. Opinio Plato.

Eodem autem modo & Plato in Timęo animam facit ex elementis. Cognoſci enim ſimile ſimili: res autem ex principiis eſſe. Text. cō.26.

Ponit opinionem Platonis dicens: ꝙ Plato etiam facit animam ex elementis. i. dicit animā ex principijs cōſtitutam eſſe. Et ꝙ hoc ſit verum. ſ. ꝙ Plato dicat animā compoſitam ex principijs rerum probat per triplex dictum Platonis. Primum eſt quod ipſe dicit in Timeo. Ibi enim dicit duo eſſe elementa ſeu principia rerum. ſ. idem Opinio Plato.

& di-

& diuerſum. Quædam enim natura eſt quæ ſemper eodẽ modo ſe habet: & eſt ſimplex: ſicut ſunt immaterialia. Et hanc naturam vocat idem: quædam vero natura eſt quę non ſemper eodem modo ſe habet, ſed trãſmutationem ſuſcipit & diuiſionem: ſicut ſunt materialia, & hanc vocat diuerſum. Et ex iſtis duobus. ſ. ex eodem & diuerſo: animam dicit eſſe cõpoſitam, non ꝙ ſint iſta duo in anima vt partes: ſed ꝙ ſunt quaſi media, & ꝙ natura rationalis animæ, ſuperioribus & omnino immaterialibus ſit inferior & deterior, & materialibus & inferioribus ſit nobilior & ſuperior. Et ratio huius erat, quia ſicut dictũ eſt, ſimile cognoſcitur ſimili, vnde ſi anima cognoſceret omnia, & idem & diuerſum ſint principia, ponebat animã eſſe ex iſtis duobus cõpoſitam, eo modo quo dictũ eſt, vt inquantũ habet de natura idẽtitatis, cognoſceret ea q̃ ponit idem, inquantum vero de natura eorum quæ vocat diuerſum, cognoſceret diuerſum. ſ. materialia. Vnde & hac cognitiõe vtitur. Nam quando colligit genera & ſpecies, tunc dicit eam repreſentare idem ſeu idẽtitatem. Quando vero differentias & accidentia aſſumit, alteritatem adinuenit. Sic ergo patet quomodo Plato in Timæo dicit animam ex principio componi. Secundum dictum Platonis per quod oſtenditur ꝙ dixit animam ex principijs eſſe, ponitur cum dicit.

Similiter determinatum eſt ab eodem & in hiſce quę de philoſophia dicũtur. Animal quidem ipſum ex ipſius vnius idea formauet & ex longitudine prima: & latitudine profunditateue conſtare. Cætera vero ſimili modo.

Scd'm dictum Plato. Similiter autẽ & in his quæ ſunt de philoſophia dicta, determinatum eſt: ipſum quidem animal ex ipſa vnius idea, & ex prima longitudine & latitudine & altitudine: alia autem ſimili modo.

Vbi oſtendit animam eſſe ex principijs ſimiliter. Circa quod ſciendũ eſt ꝙ Plato poſuit ꝙ intelligibilia eſſent per ſe ſubſiſtentia, & ſeparata & eſſent ſemper in actu, & eſſent cauſa cognitionis & eſſe rebus ſenſibilibus. Quod Ariſto. tãquã inconueniẽs volens euitare coactus eſt ponere intellectum agentem. Vnde ſequebatur ex poſitione Platonis ꝙ ſm ꝙ aliqua ſunt abſtracta per intellectũ, ſic eſſent aliqua quæ eſſent per ſe ſubſiſtentia & in actu. Habemus autem duplicem modũ abſtractionis per intellectum, vnum qui eſt a particularibus ad vniuerſalia: alium per quẽ abſtrahimus mathematica a ſenſibilibus. (Abſtractio duplex.) Et ſic cogebantur ex hoc ponere tria ſubſiſtentia. ſ. ſenſibilia, mathematica, & vniuerſalia: quæ eſſent cauſa, & quorum participatione, res etiam ſenſibiles & mathematicæ eſſent. Item ponebat Plato numeros eſſe cauſam rerum, & hoc faciebat, quia neſciuit diſtinguere inter vnũ quod conuertitur cum ente: & vnum quod eſt principiũ numeri: prout eſt ſpecies quantitatis. (Vnum trãſcendẽs, et p̃dicamẽtale.) Ex quo ſequebatur ꝙ cum vniuerſale ſeparatum poneret cauſam rerum, & numeros eſſe ſubſtantiã rerum ꝙ huiuſmodi vniuerſalia eſſent ex numeris. Dicebat enim ꝙ principia omniũ entium eſſent ſpecies & numerus ſpecificus, quem vocabat ſpecificum tãquã compoſitum ex ſpecibus. Nam & ipſum numerum reducebat tãquã in principia & elementa in vnum & dualitatem. Nam cum ex vno nihil procederet, ideò neceſſaria fuit ipſi vni aliqua ſubiecta natura à qua multitudo produceretur, & hanc vocauit dualitatem. Et ſm ordinẽ materialitatis ordinabat illa tria. Quia enim ſenſibilia ſunt magis materialia q̃ mathematica, & vniuerſalia immaterialiora mathematicis, ideò primò poſuit ſenſibilia, ſupra quę poſuit mathematica, & ſupra hęc, vniuerſalia ſeparata & ideas, quę differunt à mathematicis, q̃a in mathematicis in vna ſpecie ſunt aliqua, quæ differunt ſecundũ numerum, ſed in ideis & ſubſtantijs ſeparatis non inueniuntur aliqua vnius ſpe- (Senſibilia. Mathematica. Vniuerſalia.)

E ciei, quę differant numero, vnius enim ſpeciei vnam poſuit ideam. Quas ideas dicit eſſe ex numeris, & ſm numeros in eis eſſe rationes rerum ſenſibilium, quę quidẽ conſtant ex longitudine latitudine & profunditate. Et ideo dixit ideam longitudinis eſſe primam dualitatem, longitudo enim eſt ab vno ad vnum. ſ. de puncto ad punctũ. Latitudinis autem primam trinitatem. nam figura triangularis eſt prima ſuperficialium figurarum. Profunditatis autem quę continet lõgitudinem & latitudinẽ ideam dixit eſſe primam quaternitatem: prima enim figura corporum eſt pyramis, quę quatuor angulis conſiſtit. vnde cum Plato poneret animam ſenſibilem, poſuit animam ſeparatam quę eſſet cauſa eius, & hanc ſicut alia ſeparata, & ideas dixit eſſe ex numeris. ſ. ex vnitate & dualitate quę ponebat principia rerum. Tertio cum dicit. (Pyramis, qd)

Inſuper & alio pacto: intellectũ quidem eſſe vnũ ipſum. Ipſa vero duo, ſcientiam. Eſt enim ipſa tantum ad vnum proceſſio. Superficiei pręterea numerum. Opinionẽ: ſolidi, ſenſum: nam numeri quidẽ, formæ ipſę & principia dicebantur. Sunt autem ex elementis. Res vero partim intellectu: partim ſcientia: partim opinione: partim ſenſu diiudicantur ac diſcernuntur. Atq; hi numeri, formę ſunt rerum. (Mens. Sciẽtia. Opinio Senſus.)

F

Adhuc autem & aliter, intellectum quidem vnũ: ſcientiam autem duo: ſingulariter enim ad vnum: plani autem numerum ad opinionem: ſenſum vero, eum qui firmi. Numerum quidem, ſpecies & principia entium dicebantur. Sunt autem ex elementis. Iudicantur autem res: aliæ quidem intellectu: aliæ vero ſcientia: aliæ autem opinione: alię vero ſenſu. Species autem, numeri hi, rerum. (Text. cõ. 27.)

Ponit tertium dictũ Platonis per quod apparet quod ipſe dixerat animam compoſitam ex principijs. Plato enim poſuit numeros, ſicut dictum eſt, ſpecies & principia rerum: vnde cum loqueret de anima: poſuit eam ſm hoc venire in cognitionem entium: ꝙ erat compoſita ex principijs. ſ. ex numeris, & omnes operationes eius ab eis procedere. Inuenimus enim in anima diuerſas potentias ad apprehenſionem entium. ſ. intellectum, ſcientiã, opinionem, & ſenſum. Dicit ergo animam habere intellectum & eius operationem ex idea vnius, quia. ſ. eſt in ea natura vnitatis, intellectus enim vna apprehenſione apprehendit vnum. Item ſcientiã ex prima dualitate, ſcientia enim eſt ab vno ad vnum. ſ. de principijs ad concluſionem. Opinionẽ vero ex prima trinitate: opinio enim eſt de vno ad duo, eſt enim de principijs ad concluſionẽ cum formidine alterius, & ſic ſunt ibi tria. Principium & duæ concluſiones, vna concluſa & alia formidata. Senſum autem habet anima à prima quaternitate: eſt enĩ quaternitas prima idea corporis quod conſiſtit ex quatuor angulis vt dictum eſt: ſenſus autem corporum eſt. Cum ergo res omnes cognoſcantur iſtis quatuor. ſ. intellectu, ſcientia, opinione, & ſenſu, & has potentias dicit habere animam ſm ꝙ participat naturam vnitatis, dualitatis, & ternarij & quaternarij: manifeſtum eſt ꝙ dixit animam ſeparatam: quã poſuit ideam huius animæ: cõpoſitam ex numeris qui ſunt principia & elementa rerum. Et ſic patet ꝙ Plato dixit animam eſſe cõpoſitam ex principijs. Conſequenter cum dicit. (G) (Tertiũ dictũ Platonis.) (Quid intellect9. Sciẽtia. Opinio) (H)

Cum autem anima motiuum & cognitiuum ſit: quidam vtrũq; complexi ſunt: atq; animam numerum eſſe, ſeipſum mouentem aſſeruerunt.

Quoniam autem & motiuum videbatur anima eſſe & cognoſcitiuum: ſic quidam complexi ſunt ex vtriſq; enuntiantes animam eſſe numerum mouentem ſeipſum. (Text. cõ. 28.)

Alia opinio quorũdã philoſophorũ diffinitiũ aiam.

Ponitq; quidam philoſophi diffinierunt & venerũt in cognitionem animæ ex motu & ſenſu ſimul ſeu cognitione, dicens, quia anima videbatur eis eſſe motiua per ſe & cognoſcitiua, complexi ſunt iſta duo, & diffinierunt animam ex vtriſq;.ſ. motu & cognitione, dicẽtes φ anima eſt numerus mouens ſeipſum. Per numerum quidem inſinuantes potentiam cognoſcitiuam, quia ſm φ ſupra poſitum eſt ex hoc dicebãt habere animam vim cognoſcitiuam rerum, φ participabat naturam numeri ſpecifici, quod erat de opinione Platonis. Per mouere autem ſeipſam, inſinuantes potentiam motiuam in anima.

Omnes tamen de principiis quę & quot ſunt: inter ſeſe diſſentire videntur. Atq; maxime quidem ii qui corporea putãt eſſe: ab hiſce diſſentiunt qui incorporea ponunt. Minus autem ab iis qui compoſuerunt: & ex vtriſq; principia rerum aſſignauerũt. Diſſentiũt etiam & de multitudine eorũdem. Quidam enim vnũ, quidam, plura principia dicunt eſſe. B Atq; vt de principiis ſenſerunt: ſic de anima etiã determinauerunt. Non enim abeſt a ratione: in primorum natura, mouendi cauſam collocare.

Differunt autem de principiis, quę & quot ſunt: maxime corporea facientes incorporea. His autem miſcentes, & ab vtriſq; principia enuntiantes. Differunt autem & circa multitudinem: hi quidem enim vnum: illi vero plura dicunt. Conſequenter autẽ his & animam aſſignant: motiuum enim naturam primorum exiſtimauerunt non irrationabiliter. (Text. cõ.29.)

Lectio. V.

IN PRAECEDENTIBVS oſtendit in quo antiqui philoſophi conueniebant quantum ad conſiderationẽ de anima in hoc, ſcilicet φ anima eſt principium motus & cognitiõnis. In parte autem iſta oſtendit qualiter dicti philoſophi diuerſificati ſunt circa hoc cõmune. C Diuiditur autem pars iſta in partes tres, Primò enim ponit radicem diuerſitatis philoſophorum quantum ad conſiderationem de anima. Secundò vero illam diuerſitaté ſpecialiter enumerat ibi. {Vnde quibuſdam &c.} Tertiò colligit & epilogat ea quę circa huiuſmodi diuerſitates conſiderãda ſunt. ibi. {Diffiniunt autem omnes &c.} Radix autem diuerſitatis philoſophorũ in conſideratione de anima eſt: quia ipſi attribuebant animam principijs ſicut dictum eſt: & ideò ſm differentiam dictorum philoſophorũ circa conſiderationem principiorum, eſt etiam differentia ipſorum in conſideratione de anima. Dicti vero philoſophi licet omnes ponant animam cõponi ex principijs, non tamen cõueniunt φ ponant animam cõponi ex eiſdem principijs: ſed ſicut differunt de principijs, ita etiam differunt de conſideratione animę. Differunt autem de principijs quantum ad duo. Primò: D quantum ad ſubſtantiam principiorũ {quę}.ſ. ſint, & quantum ad numerũ {quot}.ſ. ſint. Quantum autẽ ad ſubſtantiam quidem, quia quidam ponebant principia corporalia: illi.ſ. qui poſuerũt ignem, aut aquã, aut aerẽ: quidam vero incorporalia & immaterialia, ſicut qui poſuerunt numeros & ideas, quidam vero miſcẽtes vtraq;, ſicut Platonici qui poſuerũt principia ſenſibilia & ſeparata. Circa numerũ vero ſeu multitudinem differunt: quia quidam poſuerunt tantũ vnum primũ principiũ: ſicut Heraclitus qui poſuit aerem, & alius ignem, quidã vero dicũt plura prima principia, ſicut Empe. qui poſuit quatuor elemẽta. Et ſm has ſuppoſitiones de principijs cõſequenter aſſignant animam his principijs, quia qui ponebant principalia materialia: dixerũt animam ex ipſis componi, ſicut Empe. & ſimiliter hi qui ponebant imaterialia: ſicut Plato. Omnes autem exiſtimauerunt animam A eſſe id quod maxime motiuum eſt. Conſequenter cum dicit.

Quapropter ignis quibuſdam eſſe videtur. Is enim ſubtiliſſimarum eſt partium: & longe magis quã elementa cętera, incorporeus. Mouetur inſuper: & cætera primo mouet. Democritus autem & ſubtilius dixit: cum aſſignauerit cur eſt iſtorũ vtrũque. Dixit enim animam quidem mentemq; idem eſſe: hoc autem ex ipſis primis atq; indiuiſibilibus corporibus eſſe. Atq; partium quidem ob ſubtilitatem mouere: ob figuram vero moueri. Figurarũ autem omnium mobiliſſimam, figuram rotundam aſſerit: talemq; eſſe intellectum & ignem.

Vnde quibuſdam viſum eſt ignem eſſe. Etenim hic in partibus ſubtiliſſimus eſt, & maxime elemen- B torum incorporeus. Adhuc autem mouetur: quia & mouet alia primo. Democritus autem dulcius dixit, enuntians propter quid vtrũq; horum. Animam quidem enim & intellectum idem eſſe. Iſtud autem eſſe ex primis & indiuiſibilibus corporibus. Motiuum autem propter ſubtilitatem partium & figuram. Figurarum autem leuiter mobiliſſimam, ſphæricam dicit. Huiuſmodi autem eſſe intellectum & ignem. (Text. cõ.30. Opinio Demo.)

Enumerat diuerſitates philoſophorũ in ſpeciali. Sciẽdum autem eſt φ inter illos qui ponebant vnum corporum eſſe principiũ rerum, nullus dignatus eſt ponere ſolam terram, ſed alij poſuerunt ignem primũ principiũ: alij aerem, alij aquã, terram vero nullus poſuit, niſi qui poſuit omnia elementa quatuor eſſe primum principiũ. Et ratio huius eſt, quia terra propter ſuam groſſitiem, magis videbatur eſſe compoſita ex principijs, φ ipſa eſſet C principium. Et ideo circa hanc partem tria facit. Primò enim ponit opiniones illorum qui poſuerũt primũ principium & animã eſſe ignem. Secũdo verò ponit opinionem illorum qui poſuerũt primum principiũ & animã eſſe aerem. ibi. {Diogenes autem &c.} Tertiò verò ponit opiniones illorum qui poſuerunt aquã eſſe primum principium & animam. ibi. {Magis autem rudium.}

Circa primum ſciendum eſt φ propter hoc φ animæ attribuitur motiuũ & cognoſcitiuum, viſum eſt quibuſdam, animam eſſe illud quod eſt maxime motiuũ & cognoſcitiuũ, & quia illud quod eſt maxime ſubtile, videbatur eis eſſe maxime motiuum & cognoſcitiuum: ideò dixerunt animã eſſe ignem, qui eſt inter corpora magis ſubtilis & actiuus. Et licet plures eſſent huius opinionis, & ſic opinarentur animam eſſe ignem, Democritus tamen ſubtilius & rationabilius dixit: hoc {enuntians propter quid vtrũq; eorum}.i. rationẽ motus & cognitionis magis expreſſit. (Lec. iij.) Volebat enim ſicut dictũ eſt: φ omnia D eſſent cõpoſita ex atomis. Et licet ſm eum huiuſmodi atomi eſſent principiũ omnium rerum, nihilominus tamen volebat φ atomi qui ſunt figuræ rotundæ, eſſent de natura ignis, & ideo dicebat animam cõponi ex illis qui ſunt figurę ſphęricę. Et hęc inquantum ſunt prima principia, dicebat habere rationẽ cognoſcendi, inquantum vero rotunda, rationem mouendi, & ideo inquantum anima erat cõpoſita ex huiuſmodi corporibus indiuiſibilibus rotundis, dicebat eam cognoſcere & mouere omnia. Vnde ponens illa corpora rotunda de natura ignis, concordabat cum iſtis φ omnia eſſent de natura ignis. Conſequenter cum dicit.

At Anaxagoras videtur quidem aliud animam aliud intellectum mentemve dicere: quemadmodũ & antea diximus. Vtitur tamen vtriſq;, perinde atq;

vna

vna natura: verum mẽtem principium maxime omnium ponit. Solam itaq; rerum omnium ipſam ſimplicem & non mixtam & puram eſſe ſinceramq; dixit. Atq; eidem principio hæc vtraq; tribuit: cognitionem inquã & motum: dicens vniuerſum mentem eſſe.

Text. cõ. 31. Opinio Anax.

Anaxagoras autem videtur quidem alterum dicere animam & intellectum: ſicut diximus prius. Vtitur autem vtriſq; ſicut vna natura. Verũtamen intellectum ponit principium omnium maxime, ſolumq; dicit ipſum, eorum quæ ſunt, ſimplicem eſſe & immixtum & purum. Aſſignat autem vtrũq; eidem principio, cognoſcereq; & mouere: dicens intellectum mouere omne.

Lec. iij.

Ponit Anaxa. opinionẽ, qui in hoc cõcordabat cum pręcedentibus, ꝙ eidem. ſ. animę attribuit rationẽ cognoſcendi & mouendi. Hic autem aliquando videtur alterũ dicere eſſe animam & intellectum ſicut dictum eſt ſuperius: ſed aliquãdo vtitur vtriſq;. ſ. anima & intellectu ſicut vna natura. Ipſe enim dicebat animam eſſe motiuã & cognoſcitiuam. vnde cum ipſe poneret intellectũ mouentem omnia & cognoſcentem, pro eodem accipiebat animam & intellectũ. Sed in hoc differebat ab alijs, quia Democritus ponebat animã eſſe naturę corporeę, vtpote ex materialibus principijs cõpoſitã. Anaxa. vero dicit intellectum eſſe {ſimplicem} vt excludat diuerſitatẽ in eſſentia {immixtum} vt excludat cõponi cum alio {& purum} vt excludat additionem ab alio. Sed mouere & cognoſcere aſſignat eidem pricipio. ſ. intellectui. Nam intellectus ex natura ſua habet ꝙ ſit cognoſcens, motum autem habet, quia ipſe, ſicut dictum eſt, dicit intellectum omnia mouere. Conſequenter cum dicit.

Text. cõ. 32. Opinio Thaletis.

Thales etiam videtur ex hiſce quæ tradita memorię ſunt: motiuum quoddã animam ipſam eſſe putaſſe. Siquidem dixit magnetem habere animã: quia mouet, trahitq; ferrum.

Videtur autem & Thales, ex quibus reminiſcuntur, motiuum aliquid animam opinari: ſiquidem dixit lapidem animam habere: qm̃ ferrum mouet.

Thales prim⁹ rerũ naturaliũ indagator

Ponit opinionẽ cuiuſdam philoſophi. ſ. Thaletis qui in hoc ſolum concordat cum ſuperioribus, quia illud dicit eſſe animam quod habet virtutẽ motiuam. Hic enim. ſ. Thales fuit vnus de ſeptẽ ſapientibus. Et cum omnes alij ſtuderent circa moralia, hic ſolus dedit ſe inqſitioni rerum naturaliũ, & eſt primus naturalis philoſophus. Et ideo dicit. {Ex quibus reminiſcuntur}. ſ. qui volunt ꝙ aqua eſſet principium omnium rerum. Hic enim ſm̃ cõſiderationem principij in rebus animatis opinabatur eſſe principium omniũ rerum. Vnde cum principia ſeu ſemina omnium animatorum ſint humida, voluit ꝙ illud eſſet principium omniũ rerum quod eſt maxime humidum, et quia huiuſmodi eſt aqua, dixit aquã eſſe principium omnium rerum. Sed tamen non cõſequitur opinionem ſuam in hoc ꝙ diceret animam eſſe aquã: ſed illud dixit animam, quod habet virtutem motiuã. Vnde cum lapis quidam. ſ. magnes moueat ferrum, dixit illũ habere animam. Ponãtur ergo Anaxa. & Thales cum iſtis, non ꝙ dicãt animam eſſe ignem, ſed quia dicunt illud eſſe animam quod habet rationem ſenſus & cognitionis, ſicut dixit Anaxagoras, ſeu motus ſicut dixit Thales. Deinde cum dicit.

Diogenes autem: ſicut & alii quidam, aerem ipſum cenſuit eſſe: hunc ſubtiliſſimæ ſubſtantię, rerumq; principium eſſe putans. Idcirco cognoſcere

E atq; mouere animam dixit. Hoc quidem cognoſcere: quo primum eſt, & ex hoc ipſo cętera conſtant: hoc autem eſſe motiuum, quo ſubtiliſſimum eſt.

Text. cõ. 33. Opinio Diogenis.

Diogenes autem ſicut & alteri quidam, aerem hunc opinans omnium ſubtiliſſimum eſſe & principium, & propter hoc, cognoſcere & mouere animam. Secundũ quidem ꝙ primum eſt, & ex hoc reliqua, cognoſcere: ſecũdũ vero ꝙ ſubtiliſſimum eſt, motiuum eſſe.

Ponit opiniones illorum qui dicunt aerem eſſe primũ principium & animã. Et ij quidẽ ſunt tres. Primò ergo ponit opinionẽ Diogenis qui volebat ꝙ aer eſſet principium omnium, & eſſet ſubtiliſſimum omniũ corporũ. Vnde & animam dixit eſſe aerem, & ex hoc habere virtutem cognoſcendi & mouendi. Virtutem quidem cognoſcendi habet, quia aer ſm̃ eum eſt principiũ omniũ. F Cum enim cognitio fiat per ſimile, ſicut dictũ eſt, oportebat ꝙ ſi anima cognoſceret omnia, eſſet compoſita ex principijs omnium rerum. Virtutem vero mouendi habet, quia aer eſt ſubtiliſſimũ omnium corporum, & ideo maxime mobilis. Secundò cum dicit.

Heraclitus quoq; principium ait animam eſſe. Quippe cum exhalationem eſſe: ex qua cętera dicit conſtare: & maxime incorporeũ eſſe: & ſemper fluere dicat, atq; id quod mouetur, ab eo quo motu cietur, cognoſci conſtat. Moueri autem res vniuerſas & ipſe & alii complures arbitrabantur.

Opinio Heracliti.

Heraclitus autem principium eſſe dicit animam ſiquidem vaporem ex quo alia conſtant: etenim incorporaliſſimum eſſet & fluens ſemper. Quod vero mouetur ab eo quod mouętur cognoſci. In motu G autem eſſe quę ſunt, & ille arbitratus eſt & multi.

Ponit opinionẽ Hæracliti, qui non dicebat ſimpliciter aerem eſſe principiũ rerum, ſed aliquod coniunctum aeri. ſ. vaporem qui eſt medius inter aerem & aquã. Hic enim non poſuit aquã ſeu ignem vel aerem principium rerum, ſed aliud medium, quia non poſuit niſi materialia tãtũ, vñ illud voluit eſſe principiũ rerum, qđ eſſet magis remotum a contrarietate. Et hoc videbatur ei ꝙ eſſet vapor, & ideo ſm̃ hoc voluit ꝙ anima eſſet vapor, quia ex hoc dicebat animam maxime cognoſcitiuam & motiuam eſſe. Ipſe enim fuit huiuſmodi opiniõis, ꝙ omnia eſſent in continuo fluxu, & ꝙ nihil vel ad horam quieſceret, nec poterat aliqua oratio determinate dici. Vnde cum vapor eſſet inter alia maxime fluxibilis, dixit illũ eſſe omnium rerum principium. Et hunc dicit eſſe animam. Et dixit ꝙ naturam cognoſcitiuam habet ex hoc H ꝙ eſt principium: motiuam vero ex hoc ꝙ eſt incorporaliſſimum & fluxibile. Tertiò vero cum dicit.

Simili modo & Alcmeon de anima putaſſe videtur. Dicit enim ipſam immortalem eſſe, ex eo quia ſimilis ipſis immortalibus eſt. Quod quidem ideo dixit ipſi competere: quia ſemper mouetur. Mouẽtur enim & res omnes diuinæ continue ſemper: luna inquam, ſol, ſtellæ: totumq; cœlum.

Opinio Alcmeonis.

Similiter autem his & Alcmeon opinari viſus eſt de anima. Dicit enim ipſam immortalem eſſe, propter hoc ꝙ aſſimilatur immortalibus. Hoc autem ineſſe ipſi, tãquã ſemper motæ: moueri enim & diuina omnia continue ſemper, lunam: ſolem, aſtra & totum cœlum.

Ponit opinionem Alcmeonis, qui concordabat cum iſtis quantum ad motum tantũ, qui dicebat animam eſſe

quid

quid mobiliſſimum. Vnde quia ſemper mouetur, aſſimilatur imortalibus.ſ.corporibus cęleſtibus:& ideo dicit eam immortalem:ſicut corpora cęleſtia: & ſic eſſe de natura cęleſti & diuina, quæ ſemper mouetur: vt luna: & ſol, & huiuſmodi, quæ ſemper mouentur & immortalia ſunt. Nam ſm eum, ſicut motus cauſat in eis immortalitatem, ita & in anima quæ naturæ mobiliſſimæ eſt.

Deinde cum dicit.

Quidam & magis importuni animam aquã eſſe dixerunt: vt Hippo. Qui quidem ad hanc ſententiã ratione ſeminis videtur eſſe cõpulſus, quia omniũ ſemen humidum eſt. Etenim redarguit eos qui ſanguinem animam aſſerunt: quia ſemen ſanguis non eſt. Hoc vero primam animam eſſe ait.

Opinio Hippo. Magis autem rudium & aquã quidam exiſtimauerunt: vt Hippo, Suaderi enim viſi ſunt ex genitura: quoniam omnium humida eſt. Et nãq; arguit ſanguinem dicentes animam: quoniã genitura non eſt ſanguis. Hanc autem eſſe primam animam.

B

Hic ponit opinionẽ illorum qui poſuerunt aquã primum principium omnium rerum. Fuerunt enim quidã rudes diſcipuli, & ſequaces Thaletis: qui ſicut dictũ eſt voluerunt cõparare principium vnius rei ad principiũ totius naturæ. Et iſti videbant ꝙ principium omniũ viuentium ſit humidũ, vnde opinabãtur ꝙ eodẽ mõ principiũ oium rerum ſit humidũ. Cum igitur aqua ſit humidius elementũ inter cętera, dixerunt ipſam eſſe principiũ omniũ rerum: & vſq; ad hoc ſecuti ſunt magiſtrũ ſuũ.ſ. Thaletem. Sed in hoc differũt: quia Thales licet poneret aquã eſſe omnium principium, non tamen dixit animã eſſe aquã, ſed virtutem mouentem: ſicut dictum eſt. Iſti vero de numero rudium dixerunt animam eſſe aquã: vt Hippon. Hic nãq; arguebat quoſdam qui dicebant animam eſſe ſanguinem, ex hoc ꝙ ſanguis non eſt genitura ſeu ſemen rerum animatarum, quã dicebant eſſe primã animam: & hoc attribuebant aquæ propter humiditatem. Conſequenter cum dicit.

C

Sunt & qui ſanguinem ipſam eſſe dixerunt: vt Critias. Sentire ipſum maxime propriũ animæ eſſe putantes: quod quidem competere propter naturam ſanguinis crediderunt.

Opinio Critię. Alii autem ſanguinem, quemadmodum Critias, ipſum ſentire, animę maxime proprium opinantes: hoc autem ineſſe propter naturam ſanguinis.

Ponit opinionẽ cuiuſdam philoſophi qui magis conſiderans animam quãtum ad cognitionem, adhuc groſſius locutus eſt de ipſa: dicens ipſam eſſe ſanguinem. Cuius ratio eſt, quia in animali nõ eſt ſenſus ſine ſanguine, & ideo cum anima ſit principiũ cognoſcendi: dixit ipſam eſſe ſanguinẽ, ſine quo non eſt ſenſus animali, ex anguia enim puta oſſa et vngues, & dentes, ſine ſenſu ſunt, licet nerui ſine ſanguine exiſtentes maxime ſenſitiui ſint. Et hoc dixit. Critias. Quia vero poſſet quæri: quare in conſideratione de anima non facit mentionem de terra, ſicut de aliis elementis, ideo excuſat ſe cum dicit.

D

Ita omnia elementa, præter terram, iudicem habuerũt. Hanc autem nemo tribuit animæ: niſi quiſpiam dixerit ex omnibus elementis, conſtare, aut omnia eſſe.

Omnia enim elementa iudicem acceperunt, pręter terram. Hanc autem nulli protulerunt: niſi ſi aliquis dixit ipſam ex omnibus elementis eſſe; aut omnia.

Dicẽs ꝙ ſm hoc opinati ſunt de anima, ſicut de principiis. Vnde terra {nullum indicem accepit}.i. nullus iudicauit eam eſſe principium, & per conſequens nullus dixit animam eſſe terram, niſi forte aliquis dixerit animam cõponi ex omnibus principiis, ſicut Emped. aut omnia principia, ſicut Democritus. Deinde cum dicit.

A

Vt igitur in ſummam omnia redigamus: tribus his omnes animam: motu, ſenſu: incorporeoq; diffiniunt: quorum vnumquodq; reducitur ad principia rerum, vt patuit. Quapropter & ii qui cognitione diffiniunt animam, aut elementum: aut ex elementis faciunt ipſam, ſimiliter omnes, præter vnũ, dicentes. Inquiunt enim ſimile ſimili ſibi cognoſci. Atq; cum vniuerſa cognoſcat ac percipiat anima: ex vniuerſis rerum principiis ipſam conſtare dicunt. Quibus igitur placuit vnam cauſam: elementumq; vnum ponere rerum: ii animam etiam vnũ velut ignem: aut aerem eſſe ponunt. Qui vero plura rebus principia tribuunt: ii plura quoq; dicunt animam eſſe.

B

Diffiniunt autem omnes animam, tribus (vt eſt dicere) motu, ſenſu, & incorporeo. Horum autem vnumquodq; reducitur ad principia. Vnde & in cognoſcendo diffinientes ipſam, aut elementum aut ex elementis faciunt, dicentes ſimiliter inuicem, pter vnum. Dicũt enim ſimile cognoſci ſimili. Quoniam autem anima omnia cognoſcit, conſtituunt eam ex omnibus principiis. Quicunq; quidem igitur vnam aliquam dicunt cauſam: & elementum vnum, & animam vnum ponunt vt ignem: aut aerem. Plura vero dicentes principia, & animam plura dicunt.

C

Epilogat & colligit, ex his omnibus quæ dixit, ſuam intentionem. Et primò quantum ad ipſa principia. Secundò verò quãtum ad contrarietates quæ ſunt in ipſis principiis. ibi. {Quicunq; autem contrarietates &c.} Quantum vero ad ipſa principia: quia ipſi tria attribuebant animæ.ſ. ꝙ ſit quid ſubtiliſſimũ: ꝙ ſit quid cognoſcitiuum, & ꝙ ſit quid motiuũ, & hæc tria.ſ. ſenſus: motus: & incorporeum, reducũt in principium. Illud enim dicunt eſſe principiũ quod eſt ſimplex. Item principium ex ſe habet ꝙ ſit cognoſcitiuum, quia ſicut dictum eſt ſimile ſimili cognoſcitur, vnde & dicebat animam componi ex elementis, aut eſſe elementa, quia dicebant ꝙ ſimile ſimili cognoſcitur, præter Anaxa. qui ponebat intellectum immixtum. Item quia principium eſt ſubtiliſſimum: dicebant illud maxime motiuum: & quia anima cognoſcit omnia, dicũt ipſam cõponi ex omnibus principiis. Et hoc dicunt omnes: quia ſm ꝙ ponunt principia, ita ponunt animam. Vnde quicunq; ponũt vnam aliquã cauſam ſeu principium & elementum vnum: iſti dicunt animam eſſe illud vnum, ſicut iam patet: vt ignẽ aut aerem ſeu aquã. Itẽ illi qui dicũt plura principia eſſe, iſti ſimiliter aiũt animã eſſe plura illa; ſiue ex his cõponi. Text. cõ.34.

D

Solus autem Anaxagoras mentem paſſione vacare dicit: & nihil prorſus cum cęteris habere cõmune. Verum cum talis ſit, quonam pacto cognoſcet: & quã ob cauſam: neq; ille dixit: neq; ex dictis perſpici poteſt.

Anaxagoras autem ſolus impaſſibilem dicit intellectum: & nihil cõmune nulli aliorum habere. Huiuſmodi autem cum ſit: quomodo cognoſcit: & propter quã cauſam: neq; ille dixit: neq; ex his quę dicta ſunt, conſpicuum eſt.

Et quia dixerat ꝙ omnes conueniunt in hoc ꝙ dicũt

animam

animam componi ex principijs, quia oportet cognoſci ſimile ſimili: preter vnũ.ſ. Anaxa. ideo cum dicit{ Anaxa. autem ſolus } oſtendit qualiter differt ab eis, dicens ꝙ Anaxa. ſolus dixit intellectum eſſe impaſſibilem, neq habere aliquid cõmune alicui.i. nulli eorum quæ cognoſcit ſimilẽ. Sed qualiter cognoſcit intellectus: neq Anaxa. dixit, neq eſt manifeſtum ex his quæ dicta ſunt.

Conſequenter etiam cum dicit.

E At vero qui contrarietates in principiis faciunt: ii cõficiunt animam etiam ex contrariis. Qui vero tantum alterum ponunt contrariorum, calidum inquã: aut frigidum: aut aliquid aliud huiuſcemodi, ii ſimiliter & animam vnum iſtorum aſſerunt eſſe: Quapropter & nomina ipſa ſequuntur. Nam ii qui calidum eſſe dicunt: inde inquiunt ipſum viuere ductum nominatumq fuiſſe. Et ii rurſus qui frigidum eſſe cenſent, animam inde nuncupatam ob reſpirationem & refrigerationem aſſerunt eſſe. Hęc igitur F quæ de anima tradita ſunt a maioribus noſtris, & hęc ſunt cauſę, ob quas illi talia de ipſa dixerunt.

Text. cõ. 35.

Quicunq autem contrarietates faciunt in principiis, & animam ex contrariis conſtituunt. Quicunq autem alterum cõtrariorum, vt calidum, aut frigidum: aut aliquid huiuſmodi aliud: & animam ſimiliter vnum aliquid horum ponunt. Vnde & nominibus conſequuntur: vt calidum quidem dicentes: quia propter hoc & hoc viuere nominatũ eſt. Qui autem frigidum propter reſpirationem & refrigerationem vocari animã. Tradita quidem igit de anima: & propter quas cauſas dicũt ſic, hęc ſunt.

Colligit intentionem ſuam quantum ad contrarietates quæ in ipſis principijs ſunt, dicens ꝙ quidam ponũt G principia rerum contraria, & ij conſtituunt animam ex principijs contrarijs, ſicut Emped. Dans enim elementis caliditatem frigiditatem, humiditatem & ſiccitatem, dat & animæ in eſſe cõtrarietates has. Dixit enim ꝙ terra terrã intuemur, aquã autem aqua &c. Quidam vero poſuerunt principium omnium eſſe vnum elementorũ, & illius qualitatem appoſuerũt animæ, li quidem ignis caliditatem, qui dixerunt principiũ omnium eſſe ignẽ, illi vero qui dicunt primum principiũ omnium aquam, apponunt animæ frigiditatẽ. Vnde ſm qualitates principiorũ quæ ponunt, dicunt ſimiliter eſſe animam, vt de natura caloris aut frigoris, & huiuſmodi. Et hoc etiam oſtendunt ex nominibus quibus nominant ipſam animam, quia illi qui dicebant animam eſſe de natura caloris, denominabant eam a çin vel çoin.i. viuere quod de-

ζῆν ζώειν ζέειν ψυχρόν ψυχὴ

nominatum eſt zein quod eſt feruere. Illi vero qui dice- H bant animam de natura frigoris, nominabant eam pſichron, quod eſt frigidum, vnde & ab hoc venit pſichi.i. anima propter refrigerationem, quæ ſaluat animal ex reſpiratione. Sic ergo patet ꝙ alij nominabant animam à vita.ſ. illi qui dicebant ipſam de natura caloris. Alij aũt reſpiratione.ſ. illi qui dicebant ꝙ erat de natura frigoris. Ex his omnibus concludit dicẽs ꝙ hæc ſunt quæ tradita ſunt de anima, & propter quas cauſas ſic dicunt de ipſa.

Conſiderandum eſt autem primum de motu. Nam fortaſſe non ſolum falſum eſt, ſubſtantiam animę talem eſſe qualem ii dicunt, qui animam id aſſerunt eſſe quod ſeipſum mouet, aut mouere poteſt: ſed etiam vnum id eſſe quoddam videtur eorum: quę nequeunt eſſe: motum inquam ipſi ineſſe atq competere. Non neceſſarium igitur eſſe: id omne moueri quod mouet: olim iam diximus & probauimus: Cum autem omne quod motu cietur: dupli- E citer moueatur: aut enim per aliud: aut per ſe mouetur. Per aliud autem id omne moueri dicimus: quod eſt in eo quod motu cietur. Vt nauigantes: hi nãq nõ perinde atq nauis mouentur. Hęc enim per ſe mouetur: illi vero motu cientur: quia ſunt in eo quod motu cietur. Quod quidem ita eſſe patet in partibus. Motus enim proprius pedum, eſt ambulatio: qua mouentur & homines: tunc autem hiſce motus non ineſt (vt patet) in nauigantibus. Cum igitur id quod mouetur (vt diximus) bifariam dicatur moueri, conſideremus nunc oportet de anima, ſi per ſe moueatur, motuſq particeps ſit.

Moueri dupl'r contingit, p ſe, et per aliud, & quomõ vtrũq fiat.

Text. cõ. 36.

Conſiderãdum autem primum quidem de motu. Fortaſſis enim non ſolum falſum eſt, ſubſtãtiam ipſius huiuſmodi eſſe qualem aiunt, dicentes ani- F mam eſſe quod eſt ſeipſum mouens: aut poſſibile mouere: ſed vnum quiddam impoſſibilium, ineſſe ipſi motum. Quod quidem igitur non neceſſe ſit, mouens & ipſum moueri: prius dictum eſt. Dupliciter enim mouetur omne. Aut enim ſm alterum: aut ſm ſeipſum. Secundũ alterum dicimus, quęcũq mouentur ex eſſe in eo quod mouetur, vt nautę. Non enim ſimiliter mouentur naui. Hęc quidẽ ſm ſeipſam mouetur: illi autem ex eſſe in eo quod mouetur. Manifeſtum autem in partibus eſt. Proprius quidem enim motus pedum, ambulatio: hæc autẽ & hominum eſt. Non ineſt autem nautis tunc: Dupliciter itaq dicto moueri, nunc intendimus de anima, ſi per ſeipſam mouetur & participat motu.

Text. cõ. 37.

Text. cõ. 38.

Lectio. VI.

SVPRA poſuit philoſophus opiniones aliorum phi- G loſophorũ de anima, hic cõſequenter diſputat contra eas. Sunt autem tria quæ dicti philoſophi attribuebant animæ.ſ. ꝙ ſit principium motus: ꝙ ſit principiũ cognitionis, & ꝙ ſit incorporaliſſimum. Inter quæ, duo ex eis ſunt quaſi principalia, quæ primo & per ſe animæ attribuebant.ſ. ꝙ ſit principiũ motus, & ꝙ ſit principiũ cognitionis. Tertium autem quod attribuebant animæ.ſ. ꝙ ſit ſubtiliſſimũ, quantũ ad aliquid bene dicitur: quantum ad aliquid male. Si enim ſubtiliſſimum accipiatur ſimpliciter dictũ de anima: ſic bene dicitur: quia ſine dubio anima incorporaliſſima & ſubtiliſſima eſt. Si autẽ non accipiatur ſimpliciter, ſed cum corpore, vt dicatur anima ſubtiliſſimũ corpus: ſic male dicitur. Et ideo philoſophus non vtitur niſi duobus tantum.ſ. motu & cognitione. Diuiditur autem pars iſta in tres partes. Primò enim inquiit de anima cõtra opiniones philoſophorũ H ſm quas dixerunt ipſam animam eſſe principiũ motus. Secundò contra opiniones eorũ qui dixerunt ipſam eſſe principiũ cognitionis. ibi{ Tribus autem modis traditis &c. } Tertiò vero mouet quandã quæſtionẽ, vtrũ.ſ. mouere, ſentire, & cognoſcere attribuantur animę, ſicut vni principio, vel ſicut diuerſis. ibi{ Quoniã autem cognoſcere animæ eſt. } Prima pars diuiditur in duas. In prima diſputat contra ea quæ dicuntur de anima ſm ꝙ eſt principium motus, ex eo ꝙ ponunt ipſam principiũ motus. Secundò contra quandam opinionẽ, quia ſupra hoc ꝙ dixerant animam eſſe principiũ motus, quidam attribuunt ipſi animę aliquid aliud.ſ. ꝙ ſit numerus mouens ſeipſum. ibi{ Multis autem his quæ dicta ſunt irrationabilius. } Prima pars diuidit in duas. Primò enim diſputat contra opiniones illorum qui attribuebant motum animæ, ſm ꝙ ipſi attribuunt animæ motũ. Secundò inquirit vtrum per aliquam aliam viam: motus animæ attribui poſſit. ibi { Rationabilius autem dubitabit &c. } Pars prima diuiditur in duas. Primo enim di-

Veteres philoſophi tria aię tribuerũt.

ſputat

ſputat in cõmuni contra illos qui dicunt animam principium motus. Secundò vero deſcendit ad quaſdã queſtiones in ſpeciali. ibi{ Quidam autem & mouere &c.} Prima pars diuidiť in duas. Primò enim manifeſtat ſuã intentionẽ. Secũdò ponit rationes ad propoſitum oſtendendum. ibi{ Quatuor autem modis cum ſint &c.} Dicit ergo primò ꝙ ſicut ex ſuperioribus habetur, Philoſophi ex duobus venerunt in cognitionem animę. ſ. motu & ſenſu. Et inter hæc primò cõſiderandum eſt de motu. Omnes autem Philoſophi qui venerũt in cognitionem animæ ex motu, hoc principium habebãt cõmune. ſ. ꝙ omne quod mouet, mouetur, vnde quia naturale eſt animæ ꝙ moueret: credebant ꝙ ei ſit connaturale ꝙ moueretur, & hoc habere animam ex ſubſtantia ſua, vnde & ponebant in eius diffinitione motum, dicentes animam eſſe quid mouens ſeipſum. Eſt ergo hic contra duo diſputandum. ſ. contra rationem poſitionis, & contra ipſam poſitionem. Vtrũq; enim eſt falſum. Nam & ratio

B poſitionis iſtorum: falſa erat: & eorum poſitio. Hoc enim quod ſupponebant tãquã per ſe verum. ſ. ꝙ omne quod mouet mouetur: falſum eſt, ſicut ſatis probatur in. viij. phyſi. vbi oſtenditur ꝙ eſt quoddam mouens immobile. Et quantum ad hoc pertinet: breuiter poteſt oſtendi ꝙ ſi aliquid mouet, non oportet ꝙ moueatur. Cõſtat enim ꝙ ſm ꝙ mouet, eſt in actu, ſm ꝙ mouetur, eſt in potẽtia: et ſic idem & ſm idem eſſet in actu & potentia: quod eſt inconueniens. Sed hoc ꝑtermiſſo diſputemus ad poſitionem eorum: vtrum. ſ. anima moueatur. Dicebãt autem iſti duo. ſ. ꝙ anima mouetur: & ꝙ motus eſſet de ſubſtantia animæ. Ariſto. autem vtrũq; negat dicens ꝙ { Fortaſſis.} Hoc dicit: quia nondum probauerat hoc quod dicit, non ſolum falſum eſt ꝙ motus ſit de ſubſtantia animæ, ſm ꝙ dicunt diffinientes ipſam: dicentes animam eſſe quod eſt ſeipſum mouens aut poſſibile mouere: ſed totaliter impoſſibile eſt ipſi animæ conuenire ꝙ moueatur. Et hoc prius dictum eſt. ſ. in. viij. phyſi. videlicet ꝙ

Text. cõ. 21. et inde.

C non ſit neceſſe omne mouens moueri. In mouente etiam ſeipſam, duo ſunt, vnum mouẽs & aliud motum, & impoſſibile eſt ꝙ illud quod eſt mouens, moueatur per ſe. In animalibus autem licet non moueatur per ſe pars mouens: mouetur tamẽ per accidens. Omne enim quod mouetur: mouetur dupliciter: quia vel ſm ſe vel ſm alterũ, ſeu per accidens, ſm ſe quando res ipſa mouetur: vt nauis: per accidens: vel ſm alterum: quando non mouetur ipſum: ſed illud in quo eſt, ſicut nauta in naui mouetur: non quia ipſe moueatur, ſed quia nauis mouetur. Vnde hæc eſt vera. ſ. nauis mouetur ſm ſe: nauta vero ſm accidens. Et ꝙ non mouetur nauta per ſe, patet, quia quãdo aliquis mouetur per ſe, mouetur ſm partes ſuas, ſicut in ambulatiõe prius eſt pedum ambulatio, & hoc, cum eſt nauta in naui, non ineſt ei. Sic ergo patet ꝙ moueri diciť dupliciter, ſm ſe, & ſm accidens, ſed iſti attribuebant animæ moueri ſm ſe: & ideo prætermiſſo ad pręſens vtrum

Text. cõ. 34. & inde.

D anima moueatur per accidens, intendamus de anima ſi mouetur ſm ſe, & participat motu, ſicut iſti dicebant. Et quòd non mouetur per ſe probat Ariſto. ſex rationibus.

Aſr argumẽtamur ſim pſr, & aſr ad hoiem.

Circa quas rationes conſiderandum eſt, quòd licet rationes Ariſto. parum videãtur valere, nihilominus ſunt efficaces, quia ſunt ad poſitionem. Aliter enim argumẽtandum eſt ad eum qui ſimpliciter intendit veritatẽ, quia ex veris oportet procedere, ſed qui arguit ad poſitionẽ, procedit ex datis, & ideo frequenter Ariſto. & quando argumentatur ad poſitiones, videtur quòd inducat rationes parũ efficaces, q̄a procedit ex datis ad interimendum poſitionẽ. Sic ergo primã rationem ponit. ibi.

Cum igitur quatuor ſint motus. Latio: alteratio: accretio atq; decretio: aut iſtorum vno: aut pluribus aut omnibus (vt patet) mouebitur. Quod ſi

A non per accidens moueatur: natura ſane motus inerit ipſi. At ſi hoc ſit: locus etiam eidem identidem cõpetet. Omnes enim iam dicti motus in loco ſunt. Quod ſi ſubſtantia ſit animæ, ſeipſam motu ciere: non per accidens inerit ipſi motus: vt ineſt albedini: aut tricubito. Mouentur enim et ipſa: verum per accidens: quippe cum corpus id moueatur, cui res tales inſunt. Quapropter & locus nullus ipſorum eſt. At erit animę ſine controuerſia locus: ſi natura motus particeps eſt.

Text. cõ. 39.

Quatuor autem motus cum ſint: loci mutationis, alterationis, augmenti, & decrementi: aut ſm vnum horum mouebitur: aut ſm plures: aut omnes. Si vero mouetur non ſm accidens: natura inerit motus ipſi. Si autem hoc: & locus. Omnes enim

B dicti motus in loco ſunt. Si autem eſt ſubſtantia animæ, mouere ſeipſam: non ſm accidens moueri ipſi inerit, ſicut albo & tricubito: mouẽtur enim & hęc: ſed ſm accidens. Cui enim hæc inſunt, mouetur illud corpus. Vnde non eſt locus ipſorum. Animę autem erit, ſiquidem natura motu participat.

Animã nõ moueri p ſe: ꝓbatur ſex rõnibus. Prima.

Quæ talis eſt. Si anima mouetur, aut mouetur per ſe, aut per accidens. Si per accidens, tunc motus non erit de ſubſtantia animæ: quod eſt contra eos: ſed mouetur ſicut album & tricubitum: quæ mouentur ſm accidẽs, & ideo non exigitur ad hoc locus ipſis. Si vero mouetur per ſe, ergo mouetur aliqua ſpecie motus. Species autem motus ſunt quatuor. ſ. ſm locum: augmenti: & decrementi: & alterationis. Generatio enim & corruptio nõ ſunt proprie motus, ſed mutationes: quia motus ſunt ſucceſſiui: ſed generatio & corruptio ſunt mutationes inſtantaneę. Ergo anima mouebitur aliqua ſpecie iſtorum motuum,

C vel ſm locum, vel ſm augmentum, vel ſm decrementũ, vel ſm alterationem. Si ergo mouetur aliquo iſtorum, & omnes hi motus ſunt in loco. ergo anima erit in loco.

Dubiũ.

In hac autem ratione videtur eſſe duo dubia. Vnum de hoc quod dicit quòd omnes dicti motus ſunt in loco, quòd quidem de locali & de motu augmenti & decrementi manifeſtum eſt. Sed de alteratione videtur difficile. Quod quidem ſic intelligitur ab aliquibus, quia enim omne quod alteratur eſt corpus, & corpus eſt in loco, ideo alteratio dicitur fieri in loco. Sed hoc non ſaluat literã Ariſto. quia Ariſto. dicit quòd huiuſmodi motus ſunt in loco, & non ſunt ſm locum. Et ideo dicẽdum quòd ſine dubio alteratio eſt in loco. Aliud enim eſt motus in loco, & aliud motum eſſe ſm locum. Alteratio non eſt ſm locum, ſed in loco. Nam in alteratione oportet quòd ſit appropinquatio alterantis ad alteratũ, & ſine hoc nihil alteratur. Vnde cum appropinquatio fiat per motum localem, oportet quòd ſit ibi motus lo-

Rñſio.

Impugnatio

Scđa rñſio melior.

Qũo alteratio ſit mot in loco.

D calis vt cauſa. Secundũ dubium eſt, quia ſm iſtos non erit inconueniens ſi anima eſſet in loco, cum ponerent eam moueri per ſe, & ideo non videtur valere ſua ratio.

Dubiũ.

Ad hoc autem poteſt reſponderi dupliciter. Vno modo quòd iſtud inconueniens, deducitur per ſequentes rationes. Alio modo, quia propter hoc eſt inconueniens, quia ſi anima eſſet in loco, oporteret quòd aſſignaretur ſibi locus proprius in corpore ſeparatus, & ſic non eſſet forma totius corporis. Secũdam rõnem ponit cũ dicit.

Rñſio duplex.

Pręterea ſi natura motu cietur: vi quoq; moueri poteſt, & ſi vi mouetur: & natura moueri poteſt. Eodem modo de quiete quoq; dicere poſſumus. In hoc enim natura res quieſcere ſolet: in ꝙ ſuapte natura mouetur. In hoc pari modo vi plane quieſcit: in quod vi pulſa mouetur. At qui motus erunt

animæ violenti, quieteſue: neq; ſi fingere volumus: aſſignare facile poſſumus.

Text. cõ. 40. Amplius autem ſi natura mouetur, & violentia mouebitur, & ſi violentia, & natura. Eodem autem modo ſe habet de quiete. In quod enim moueť natura & quieſcit in hoc natura. Similiter autẽ & ad quod mouetur violentia: & quieſcit in hoc violentia. Quales autem violenti motus animę erunt & quietes: neq; fingere volentibus facile eſt reddere.

Scđa rõ Quę talis eſt. Si anima mouetur per ſe ſm locum: mouetur naturaliter, omne autem quod moueť naturaliter, mouetur violenter, ſed ſi mouetur naturaliter, quieſcit naturaliter, & ſi quieſcit naturaliter, quieſcit violenter, ergo anima mouetur violenter, & quieſcit violenter. Sed hoc eſt impoſſibile, ſ. ꝙ moueatur violenter, & quieſcat violenter, quia motus animæ & quies ſunt voluntarij. In Dubiũ. hac autem ratione videtur dubium eſſe. ſ. ꝙ id quod mouetur naturaliter, moueatur violenter: nam cœlum mouetur naturaliter, non tamen violenter. Ad hoc dicen- Rñſio. dum eſt, ꝙ illa propoſitio ſm veritatem falſa eſt: ſed ſm poſitionem vera, quia iſti nullum corpus ponebant naturaliter motum, niſi quatuor elementa: in quibus videmus motus & quietes naturaliter & violẽter fieri, & ſm hoc procedit ratio. Tertiam rationẽ ponit cum dicit.

At vero ſi ſurſum mouebitur: ignis erit: ſi deorſum: terra. Hiſce nãq; corporibus hi motus competunt. Eadem eſt & de mediis corporibus ratio.

Amplius, ſi quidẽ ſurſum mouebitur: ignis erit: ſi vero deorſum: terra. Horum enim corporũ motus, hi ſunt. Eadem autem ratio & de mediis.

Tertia rõ. Quæ talis eſt. Illi dicunt ꝙ anima mouetur, & ex hoc mouet corpus, & hunc motum dicunt habere ab aliquo elementorum, aut ergo ſequitur motum ignis aut terræ, aut aliorum elemẽtorũ. Si ergo participat motum ignis, mouebitur ſolum ſurſum, ſi terræ, deorſum. Sed hoc eſt falſum, quia anima mouet ad omnem partem. Et hæc ratio procedit ex ſuppoſitione. Quartam rationem ponit cum dicit.

Prĝterea cum videatur anima corpus mouere: rationi conſentaneum eſt, iis motibus ipſum mouere: quibus & ipſa mouetur. Quod ſi id ſit: conuertendo vere quoq; dicere poſſumus: eo ipſam motu cieri: quo mouetur & corpus. At latione corpus mouetur. Quare mutabitur & anima perinde atq; corpus: & aut tota: aut partibus locum mutabit. Quod ſi id fieri poteſt: fieri quoq; poteſt: vt egreſſa rurſus corpus ingrediatur. Ex quo fiet vt animalium ea quę mortem obierunt, reſurgant.

Text. cõ. 41. Quoniam autem videtur mouere corpus: rationabile eſt his mouere motibus: quibus & ipſa mouetur. Si autem hoc: & conuertentibus erit dicere verum: ꝙ ſm quod corpus mouetur: hoc & ipſa. Corpus autem mouetur ſm loci mutationem: quare & anima mouebitur ſm corpus: aut tota: aut ſm partes tranſlata. Si autem hoc contingit, & exeuntem, iterum ingredi continget, fieri nullo modo poteſt, vt mortui reuiuiſcant. Ad hoc autem ſequetur, reſurgere mortua animalium.

Quę talis eſt. Vos dicitis animam ex hoc moueri, ꝙ mouet corpus, ergo rationabile eſt dicere: quia illis motibus mouet corpus quibus ipſa mouetur, & econuerſo: verum erit dicere ꝙ illis motibus mouetur, quibus mouet corpus. Sed corpus mouetur ſm loci mutationem, ergo anima mouetur ſm locum. Sed ſi moueri animam E ſecundũ locum eſt mutare corpus, contingit ipſam animam exeuntem, iterum intrare corpus. Et quia animam ingredi corpus eſt viuificare corpus, ſequiť ad hoc mortua de numero animalium, ſecundũ naturam reſurgere, quod eſt impoſſibile. Contra hanc rationẽ aliqui obijciunt dicentes: quòd hoc, ſ. ꝙ anima moueat eiſdem motibus quibus mouetur, non eſt verum, quia anima non mouetur niſi ſecundũ appetitum & voluntatem, mouet autem corpus alijs motibus. Ad quod dicẽdum quòd appetere & velle & huiuſmodi non ſunt motus animæ: ſed operationes. Motus autem & operatio differunt, quia motus eſt actus imperfecti, operatio vero eſt actus perfecti. Nihilominus tamen vera eſt illa propoſitio ſecundũ poſitionem, quia illi dicebant animam non aliter mobilem, niſi ſecundũ ꝙ mouet corpus. Sed nunquid ſequitur illud inconueniens: ꝙ reſurgant corpora animalium ſi anima mouetur ſecundũ locum. Dicendum quòd F quidam dixerunt ꝙ anima eſt cõmixta toti corpori, & vnita ſecundũ quandam proportionem, & ꝙ non ſeparatur niſi ſoluatur illa proportio, vnde quantũ ad iſtos non ſequitur. Sed quantum ad illos qui dicunt animam eſſe in corpore, vt in loco ſeu in vaſe & intrare & egredi aliquando, ſequitur illud inconueniens Ariſto. Quintam rationem ponit cum dicit.

Obiectio.

Mot⁹ ab opatiõe diſtiguitur lege et, huius lectiõis finem.

At enim motum per accidens, ab alio quoq; mouebitur. Animal enim vi pelli poteſt. Non autem oportet: cuius in ſubſtantia ineſt: a ſeipſo moueri, id ab alio, motu cieri niſi per accidens: quemadmodum neq; quod per ſe: vel propter ſe bonum eſt, hoc quidem propter aliud, illud vero alterius cuiuſpiam gratia eſſe oportet. Animã autem, ſi mouetur, a ſenſibilibus maxime quiſpiã dicet moueri.

Text. cõ. 42. Motum autem ſm accidens: et ab altero mo- G ueatur. Depelletur enim vtiq; violẽtia animal. Nõ oportet autem cui a ſeipſo moueri ineſt in ſubſtantia: hoc ab alio moueri: niſi ſm accidens: ſicut neq; quod ſm ſe bonum: aut propter ſeipſum: hoc quidem propter aliud eſſe: hoc autem alterius cauſa.

Text. cõ. 43. Animam autem maxime dicet aliquis vtiq; a ſenſibilibus moueri: ſi quidem mouetur.

Quinta rõ. Quę talis eſt. Conſtat ꝙ illud quod ſm ſe ineſt alicui rei, nõ eſt neceſſe quòd inſit ei ſm aliud, niſi forte per accidens. Si ergo ineſt animæ ꝙ moueať ſm ſe & ſm naturã ſuam: neceſſariũ eſt ꝙ anima ſit mobilis ſm ſe, ergo non indiget ꝙ moueatur per aliud & ab alio. Sed nos videmus ꝙ mouetur a ſenſibilibus in ſentiendo, & ab appetibilibus in appetendo, non ergo anima per ſe mouetur.

Solõ. Ad hoc obuiant Platonici dicentes ꝙ anima non mo- H uetur a ſenſibilibus, ſed occurrunt motui animæ: inquantum anima diſcurrit per ea. Sed hoc eſt falſum: quia ſicut Ariſto. probat, intellectus poſſibilis reduciť per ipſa. ſ. per ſpecies rerum ſenſibiliũ, in actum, & ideo oportet ꝙ moueatur ab eis hoc modo. Sextã rationẽ ponit cũ dicit.

At vero ſi mouet ſeipſam anima: & ipſa quoq; mouetur. Quare cum omnis motus, exitus atq; remotio ſit eius quod motu cietur: ea ratiõe qua motum ſubit, anima nimirum ex ſubſtantia dimouetur & exit: niſi ſeipſam per accidens moueat. At motus, vt inquiunt, ſubſtantię eſt ipſius per ſe.

At vero ſi mouet ipſa ſeipſam: & ipſa mouetur vtiq;. Quare ſi omnis motus ex diſtantia eſt ab eo quod mouetur: ſm ꝙ mouetur, & anima diſtabit vtiq; a ſubſtantia ipſius ſm ſeipſam: niſi ſm accidens ſeipſam moueat: ſed eſt motus ſubſtantię ipſius per ſe.

Quæ

Sexta rõ.

Quę talis eſt. Si anima mouet ſeipſam, conſtat ꝙ ipſa mouebitur ſm ſuam ſubſtantiam: ſed omne quod mouetur, diſtat, vel exit ab eo à quo & ſm quod mouetur: ſicut ſi aliquid mouetur à quantitate: exit & diſtat ab ipſa quãtitate qua mouetur. Si ergo anima mouetur à ſubſtantia ſua & à ſeipſa, ſicut illi dicunt, diſtabit & exibit à ſubſtãtia ſua, & ſic motus erit ſibi cauſa corruptionis, quod eſt contrarium iitis qui dicebant animam propter motum ipſum aſſimilari diuinis, & immortalem eſſe, vt ſuperius patet. Et hæc ratio procedit quantum ad eos: qui non diſtinguebant inter operationem & motum. Operatio enim non facit diſtare, ſed perficit operantem, ſed in motu oportet ꝙ ſit exitus.

Lcõ. v.

Quidam autem aſſerunt animam: id corpus in quo eſt, eodem mouere modo quo & ipſa mouetur vt Democritus. Qui quidem perinde atq; Philipp[9]

Dædali opificiũ

cõmicus dicit. Ille naq; Dedalum ait ligneam Venerem confeciſſe quę motu mouebatur argenti viuit B quod ite illam infudit. Democritus pari modo pilas indiuiſibiles ſecum trahere corpus totum, atq; mouere diem, ex eo quia nũquam ipſę quieſcunt ſuapte natura, deſinũtq; moueri.

Text. cõ. 44.

Quidam autem & mouere aĩam dicunt corpus in quo eſt ſicut ipſa mouetur, vt Democritus ſimiliter dicens Philippo comędiarum Didaſcalo. Refert enim Dædalum mobilem feciſſe ligneam Venerem, cum in illam infudiſſet argentum fuſile, Similiter autem & Democritus dicit. Motas enim inquit indiuiſibiles ſphęras, propter id qđ aptæ natę ſunt nuſquã manere: contrahereq́;, & mouere corpus oĉ.

Lectio. vii.

SVPRA poſuit Philoſophus rationes in communi contra eos qui poſuerunt animam ſm ſe moueri: hic C vero ponit rationes in ſpeciali contra quoſdam qui aliquid ſpecialis difficultatis vidẽtur dixiſſe circa opinionem eorum de motu animę. Et circa hoc tria facit. Primo enim ponit rationes ad opinionem Democriti. Secundo vero ad opionem Platonis. ibi {Eodem aũt modo etc.} Tertio vero ad quandam aliam opinionem. ibi {Alia autem quędam opio &c.} Circa primum duo facit. Primo enim ponit opinionẽ Democriti de motu animę, & exponit eam. Secundo vero obijcit in contrarium. ibi {Nos autem interrogabimus.} Circa primum ſciẽdum eſt ꝙ in præcedentibus ponitur vna ratione. ſ. In quarta Ariſto. contra illos qui ponũt animam moueri ſm ſe: & ex hoc mouet corpus, ꝙ ſi aĩa mouet corpus: neceſſe eſt ꝙ illis motibus moueat, quibus ipſa mouetur. Et hoc cõcedebant quidam qui dicũt aĩam mouere corpus in quo eſt, ſicut ipſa mouetur. i. illis motibus mouere quibus ipſa D mouetur. Et hic fuit Democritus. Et inducebat ad hoc ſimilitudinem, quia erat quidam magiſter comœdiarum noĩe Philippus. Hic recitauit in libris ſuis: ꝙ quidam nomine Dædalus fecit ſtatuam lignẽa deæ Veneris: & hæc ſtatua erat mobilis ex eo ꝙ erat intus argentum fuſile. i. viuum, & mouebatur motu ipſius argenti viui. Similiter ergo huic dicit Democritus in opinione ſua de motu aiæ. Dicit enim ꝙ aĩa eſt compoſita ex ĩdiuiſibilibus ſphæris vt ſuperius patet. Et quia huiuſmodi idiuiſibiles ſphæræ i. atomi figuræ rotundę, continue mouentur, ex eo quod nũquam quieſcunt, contrahũt & mouent totum corpus ſm ꝙ ipſæ mouentur. Deide cum dicit.

Nos autem ipſum interrogabimus: ſi quietem etiam idipſum faciat nunquam. At quonam pacto quietem faciet: difficile eſt dictu, vel potius dici non poteſt.

A Nos autem interrogabimus: ſi & quieſcere facit hoc. Quomodo autem faciet hoc: difficile aut impoſſibile dicere.

Contra opionẽ Democriti duabꝰ rõnibus. Pria rõ.

Obijcit Ariſto. Contra hanc opinionem Democriti: duabus rationibus. Prima ratio talis eſt. Conſtat ꝙ aĩa non ſolum eſt cauſa motus in aĩali, ſed quietis. Sed ſecundum opinionem Democriti, anima non eſt cauſa q̃etis, licet ſit cauſa motus in animali: quia difficile aut ĩpoſſibile eſt dicere, ꝙ illa corpora ſphęrica ĩdiuiſibilia quieſcant cum nũꝗ̃ immota permaneant, vt dictum eſt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Omnino autem anima non ſic mouere videtur animal, vt inquiunt ipſi: ſed electione quadam, intellectioneue.

Omnino autem nõ ſic videtur anima mouere animal: ſed per volũtatem quandam & intellectum.

Secũda

B Quę talis eſt. Conſtat ꝙ motus quẽ argentum viuum cauſat in ſtatua, non eſt motus volũtarius, ſed violentus. Sed motus aiæ non eſt violentus, ſed voluntarius, quia mouet per volũtatem & intellectum, & ideo nulla (vt vr̃) eſt poſitio Democriti. Deinde cum dicit.

Eodem autem modo Timæus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere enim ipſam ex eo cenſet atq; aſſerit, corpus: quia mouetur: propterea quod ad ipſum connexa eſt.

Text. cõ. 45.

Eodem autem modo & Timęus phyſiologizat animam mouere corpus. Ex eo enim quod ipſa mouetur, etiam corpus ipſum mouet, propterea quod cum eo connexa eſt.

Ponit opinionem Platonis. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opionem Platonis. Secundo reprobat eã: ibi C {Primum igitur &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ſimilitudinem opionis Platonicæ ad opionem democriti. Secũdo explicat opinionem Platonis de anima. ibi {Conſtitutam aũt ex elementis &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſicut Democritus poſuit corpus moueri ab aĩa inquantum aĩa coniuncta ipſi mouetur: ita & Timæus qui ĩtroducitur a Platone loquens: aſſignat rõnem quare aĩa mouet corpus. Dicit enim ꝙ aĩa mouet corpus, inquãtum ipſa mouetur, ꝑꝑ hoc ꝙ aĩa cõiuncta eſt corpori per modum cuiuſdam colligationis. Deide cum dicit.

Opifex enim dicit ex elementis iam conſtitutam: numeriſq; diſtinctam ſonoris: vt inſitum ſonoritatis atq; concentus habeat ſenſum: & vniuerſum feratur conſonis lationibus.

Conſtitutam autem ex elementis & diſpartitam ſm harmonicos numeros, quatenus connaturalem D ſenſum harmonię habeat, & vt omne feratur ſm cõſonantes motus.

Opin. Pla. de anima.

Explicat opinionem Platonis. Et primo exprimit cõſtitutionem ſubſtantiæ ipſius. Secundo exponit quomodo ex ea procedit motus. ibi {A ſpecium rectum in circulum reflexit.} Circa primum ſciendum eſt quòd Plato hæc verba quæ hic ponuntur in Timæo proſequitur loquens de anima mundi, quam imitantur, ſecundum ipſum, inferiores animæ. Et ideo per hoc quòd hic tangitur de natura animæ mundi, tangitur quodammodo natura oĩs animæ. Sciẽdum eſt igitur, quòd ſicut ſupra dictum eſt, Plato poſuit ſubſtãtiam oĩum rerũ eſſe numerum ratione ſuperius dicta. Elementa aũt numeri ponebat vnum. q. formale, & duo. q. materiale. Ex vno enim & duobus omnes numeri conſtituuntur. Et quia impar numerus quodammodo retinet aliquid de indiuiſione

diuerſitatem, et ideo videtur pertinere ad circulũ parium & diuiditur in .7. circulos ſm ſex interſtitia duplo℞ & triplorum numerorũ, vt dicitur in Timæo. Vbi enim ſunt ſex diuiſiones, neceſſe eſt eſſe ſeptem diuiſa. Vnde & iſti circuli minores ſunt & continentur a ſupremo circulo q eſt imparium. Sic ergo legenda eſt litera: {Vt omne}.i. vniuerſum} feratur ſm conſonãtes motus}.i. vt ex harmonia animæ deriuentur motus cœleſtes armonizati. {Aſpectum rectum deus reflexit in circulum} eo modo quo eſt expoſitum: & ſm proprietatem numeri, & ſm proprietatem animæ. {et diuidens ex vno.} propter vnam naturalem ſeriem numeri et vnam vim intellectiuam animæ. {in duos circulos}. ſ. parium & imparium ꝗ̃tum ad numeros: intelligentiam mobilium, & immobilium ꝗ̃tum ad animam: motum ſm æquinoctialem, & zodiacum quantum ad cœlum. Addit autem {dupliciter coordinatos:} quia duo circuli ſe interſecantes tangunt ſe in duobus punctis {iterum vnum}. ſ. inferiorem, {diuiſit in .7. circulos} quaſi planetarum. {tãquam cœli motus eſſent animæ motus}.i. ac ſi cœlum moueretur per motum animæ.

Anima non eſt magnitudo.

Primum igitur non recte dicitur, animam magnitudinem eſſe. Nam animam vniuerſi talem ipſe vult eſſe: qualis eſt ea quæ mens & intellectus vocatur. Non qualis eſt ſenſitiua: nec qualis eſt ea quæ eſt principium cupiendi: quippe cum harum motus non ſit (vt patet) conuerſio. Intellectus autẽ vnus eſt & continuus: perinde ac intellectio. Intellectio vero eſt ipſius intellectus conceptio. Sed hi nimirum vnum hoc ſunt: quod alius deinceps poſt alium eſt: vti numerus: ſed non vti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto contiuuus eſt, ſed aut partibus penitus vacat, aut non eſt, vt magnitudo, continuus.

Text. cō.46. Primum quidem igitur non bene dicitur, animã magnitudinem eſſe. Eam enim quę omnis: talem eſſe vult: qualis eſt aliquando vocatus intellectus.

Text. co.47. Non enim velut ſenſitiua eſt, neq; vt deſideratiua. Harum enim motus non circulatio eſt: intellectus autem vnus & continuus: ſicut & intelligentia eſt. Intelligentia autem, conceptiones. Hæc autem eo ꝙ conſequenter vnum: ſicut numerus, ſed non ſicut magnitudo: propter quod neq; intellectus ſic continuus: ſed aut impartibilis: aut non, ſic, ut magnitudo aliqua, continuus eſt.

Lect. VIII.

POSITA opinione Platonis. hic Ariſt. reprobat eam. Vbi notandum eſt quòd Ariſt. plerũq; quando reprobat opiniones platonis: non reprobat eas ꝗ̃tum ad intentionem Platonis: ſed ꝗ̃tum ad ſonum verborũ eius. Quod ideo facit: quia Plato habuit malum modum docendi. Omnia enim figurate dicit: & per ſymbola docet: intendens aliud per verba: ꝗ̃ ſonent ipſa verba: ſicut qđ dixit animam eſſe circulum. Et ideo ne aliquis propter ipſa verba incidat in errorem. Ariſto. diſputat contra eũ quantum ad id quod verba eius ſonant. Ponit autem Ariſto. rationes decem ad deſtruendum ſuprapoſitam opinionem: quarum quædam ſunt contra eum & quædam contra verba eius.

Decẽ rōnes contra opi. Plat. de anima.

Non enim Plato voluit ꝙ ſm veritatem intellectus eſſet magnitudo ꝗ̃titatiua ſeu circulus et motus circularis, ſed metaphorice hoc attribuit intellectui. Nihilominus tamen Ariſt. ne aliquis ex hoc erret: diſputat contra eum ſm ꝙ verba ſonant. Primo ergo Ariſto. circa primam rationem, manifeſtat de qua anima Plato intellexit. ſ. de anima vniuerſi. {Et hãc}. ſ. animam. {quę eſt omnis}.i. vniuerſi vult eſſe intellectiuam:

A tantum. Non enim eſt vegetabilis, quia non indiget nutrimento: nec eſt ſenſibilis, quia caret organo, nec eſt deſideratiua, quia deſideratiua conſequitur ſenſitiuam. Et dixit ideo animam vniuerſi non eſſe ſenſibilem neq; deſideratiuam: quia ipſe voluit ꝙ motus animæ vniuerſi eſſet circularis. Vnde cum motus harum. ſ. ſenſibilis & deſideratiuæ non ſit circularis (non enim ſenſus reflectitur ſuper ſeipſum. intellectus vero reflectitur ſupra ſeipſum: homo enim intelligit ſe intelligere) ideo dicit illam animam, intellectiuam tantum eſſe, et ideo dicit intellectum eſſe magnitudinem ꝗ̃dam & circulum. Et hoc Ariſt. reprobat dicens, ꝙ Plato non bene dixit animam eſſe magnitudinem. Et ꝙ locutus eſt de ea, ſicut de magnitudine circulari, diuidens eam in duos circulos, male fecit. Et ꝙ male fecerit oſtendit. In natura enim animæ hoc eſt, vt iudicium de aliqua potentia animæ ſumatur ex actu ſeu operatione ipſius potentiæ, iudicium vero operatio-

B nis ex obiecto, potentiæ enim cognoſcuntur per actus, actus vero per obiecta, & inde eſt ꝙ in diffinitione potẽtiæ ponitur eius actus, & in diffinitione actus ponitur obiectus. Conſtat autem quòd res ab eo à quo habet eſſe & ſpeciem, ab eo etiam habet vnitatem. Si ergo intellect⁹ ſit & ſortiatur ſpeciem ab intelligibili, cum ſit eius obiectum (dico intellectum in actu, cum nihil ſit ante intelligere) manifeſtum eſt ꝙ ſi ſit vnus & continuus ſicut Plato poſuit, quòd eodẽ modo intellectus erit vnus & continuus quo intelligibilia ſunt vnum & continuum: intellectus enim non eſt vnus niſi ſicut intelligentia. i. operatio eius quæ eſt intelligere, nec actus eſt vnus niſi ſicut obiectum eius eſt vnum, quia actus diſtinguuntur penes obiecta. Vnde cum obiectum intellectus ſint intelligibilia, hæc autem ſcilicet intelligibilia, non ſunt vnum vt magnitudo ſeu continuum, ſed ſicut numerus, eo quòd conſequenter ſe habeant, manifeſtum eſt quòd in-

C tellectus non eſt magnitudo, ſicut Plato dicebat. Sed aut eſt impartibilis ſicut ſe habet ratio primorum terminorum, aut non eſt continuus ſicut aliqua magnitudo, ſed ſicut numerus, inquantum vnum poſt aliud intelligimus, & ſępe plures terminantur in vnum, ſicut in ſyllogiſmis terminantur propoſitiones in concluſionem. Secundam rationem ponit ibi.

Atq; ſi magnitudo ſit: quonam pacto quacunque rum intelliget partium? ſiue illæ ſint magnitudines: ſiue etiam puncta: ſi hęc quoq; partes appellare oportet. Nam ſi puncto: puncta vero ſunt infinita: nunquã pertranſibit, vt patet: ſi magnitudine, ſæpius vel infinities idem intelliget. At videtur & ſemel intelligere poſſe. Quod ſi ſat eſt quãuis partium tangere, quid oportet aut orbe verſari:

D aut omnino magnitudinem ipſum habere? Quod ſi neceſſe eſt ipſum intelligere toto tangentem circulo, quis eſt ipſarum partium tactus.

Gręca ſic habent. Quonã pacto intelliget nũuſ ſt, an to vna quaq; ſuarũ partiũ.

Qualiter autem intelliget: magnitudo cum ſit: vtrum vniuerſaliter, an qualibet partium ſui ipſius? partium autem, aut ſecundum magnitudinem: aut ſecundum punctum, ſi oportet & hoc partem dicere. Siquidem igitur ſecundum punctum, hæc autem infinita: manifeſtum eſt quoniam nũquam pertranſibit. Si vero ſecundum magnitudinem: multotiens & infinities intelliget idem. Videtur autem & ſemel contingere. Si autem ſufficiens qualibet partium tangere: quid oportet circulo moueri: aut & omnino magnitudinem habere? Si autem neceſſarium intelligere toto circulo tangentem: quis eſt partibus tactus. Text. cō.48.

Scda rõ

Quæ talis eſt. Poſſet aliquis dicere ꝙ Plato non poſuit magnitudinem in intellectu propter multa itelligibilia, ſed oportet ꝙ ſit in intellectu magnitudo etiam propter vnumquodq; intelligibilium. Contra. Hoc non poteſt eſſe Plato.n.ponit & opinatus eſt ꝙ intelligere non fiat per acceptionem ſpecierum in intellectu: ſed ꝙ intellectus intelligat per quendam contactum: inquãtum. ſ. occurrit & obuiat ſpeciebus intelligibilibus: & iſtum contactum attribuit circulo, ſicut ſupra dictum eſt. Quæro ergo à te, ſi intellectus eſt magnitudo et intelligit ſm contactũ. qualiter intelligat. Aut enim hoc ꝙ intelligit, tãgit ſm totum aut ſm partem eius, ſi ſm totum contingens, intelligit totum, tunc partes non erunt neceſſariæ. ſed erunt fruſtra: et & ſic non eſt neceſſe ꝙ ſit intellectus, magnitudo & circulus. Si vero ſm partes cõtingens, intelligit partes, aut hoc erit ſm plures partes, aut ſm vnam tantum. Si ſm vnam tantum, ſic idem quod prius: quia alię erunt ſuperfluę, & ſic non erit neceſſarium ponere intellectum habere partes. Si vero contigens ſm omnes partes, intelliget. Aut hoc erit ſecundum partes punctales, aut ſm partes quantitatiuas, ſi ſecundum partes punctales: tunc cum in qualibet magnitudine ſint infinita puncta: oportet qui infinities tangat anteꝗ intelligat, & ſic nunꝗ intelliget. cum non ſit infinita pertranſire. Dicit autem. {Partes pũctales.} non ꝙ velit magnitudinem in partes punctales diuidi, ſed diſputat ad rationem Platonis: qui fuit huius opinionis ꝙ corpus componeretur ex ſuperficiebus, & ſuperficies ex lineis, & linea ex punctis. Quod ipſe improbat in. vi. in prin. phyſi. vbi oſtendit quòd punctum additum puncto nihil addit. Si vero intelligit contingens ſecundum partes quantitatiuas, tunc cum quælibet pars diuidatur in multas partes, ſequitur ꝙ multotiens intelligat idem. Item cum omnis quantitas ſit diuiſibilis in infinitum ſecundũ eandem proportionem, & non ſecundum eandem quantitatem, ſequitur ꝙ infinities intelligat, quod eſt inconueniens. Videtur ergo ꝙ non contingat niſi ſemel, & ſic nullo modo debet attribui intellectui magnitudo, neq; quantum ad multa intelligibilia, neq; quantum ad vnum. Et notandum quòd hic Ariſto. occulte oſtendit ꝙ intellectus de natura ſua non eſt partibilis, ſed quid impartibile. Intelligibile enim in vnaquaq; re eſt quiditas, & natura rei eſt tota in qualibet parte, ſicut natura ſpeciei eſt tota in quolibet indiuiduo, tota enim natura hominis eſt in quolibet idiuiduo: & hoc eſt indiuiſibile, vnde illud quod eſt intelligibile in qualibet re, eſt indiuiſibile, & per conſequens intellectus.

Thomas ſupra tex. 42. Lec. vij.

Intelligibile ẽ idiuiſibile igitur & ipſe itellectus.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Præterea quonam pacto vel impartibili partibile: vel impartibile partibili ipſe intelliget.

Amplius, quomodo intelliget partibile impartibili: aut impartibile partibili.

Tertia rõ

Quæ talis eſt. Conſtat ꝙ ſi nos ponimus intellectum impartibilem de facili patebit ratio, quomodo intelligat impartibile & partibile, quia impartibile intelliget ſecundum proprietatem ſuæ naturæ, eo ꝙ impartibilis eſt, vt dictum eſt, partibile vero intelliget abſtrahendo a partibili. Sed ſi intellectus ponatur partibilis ſecũdũ ꝙ Plato vult, impoſſibile erit inuenire rationem quomodo intelliget impartibile. Et ſic videtur ꝙ inconuenienter Plato ponat intellectum eſſe magnitudinem ſeu partibilem.

Quartam rationem ponit cum dicit.

Neceſſe eſt autem intellectum eſſe circulum hũc. Intellectus nanque motus, intellectio eſt. Circuli vero, conuerſio. Si igitur intellectio conuerſio eſt: & circulus is intellectus erit profecto: cuius talis conuerſio intellectio eſt. Quod præterea ſemper intelliget. Oportet enim ipſum aliquid intelligere ſem- E per: quippe cum conuerſio ſit perennis atq; perpetua. Nam conſtat intellectionum rerum earum quę cadunt ſub actionem terminos eſſe ac fines: omnes enim alicuius ſunt gratia. Contemplatiuæ quoque rationibus identidem terminantur. Et rationũ aliam diffinitionem: aliam demõſtrationem eſſe patet: demonſtrationes autem & ex principio ſunt: & finem habent quodammodo ratiocinationem aut concluſionem. Quod ſi non terminantur: at ſaltem non ad principium redeunt: ſed medium extremũq; ſemper ſumentes: recta proficiſcuntur. At conuerſio rurſus (vt patet) ad principium redit: atq; reflectit. Diffinitiones etiam finitę ſunt omnes ac terminatę.

Neceſſarium autẽ eſſe circulum intellectum hũc. Intellectus quidem enim motus: intelligentia: circuli autem circulatio. Si ergo intelligentia, circu- F latio: & intellectus vtiq; erit circulus: cuius talis circulatio ſit intelligentia. Semper autem aliquid intelliget: oportet enim ſiquidem perpetua ſit circulatio. Practicarum quidem enim intelligentiarum termini ſunt: omnes enim alterius cauſa ſunt. Speculatiuę autem rationibus terminantur ſimiliter. Ratio autem omnis, diffinitio eſt, aut demonſtratio. Demonſtrationes vero & a principio ſunt: & habent quodammodo finem ſyllogiſmum aut concluſionem. Si autem non concludantur: ſed non reflectuntur iterum in principium: accipientes ſemper medium & vltimum: recte procedunt: ſed circulatio iterum in principium reflectit. Diffinitiones autem omnes finitæ ſunt.

Quæ talis eſt. Tu dicis intellectum eſſe circulum & di- G cis intellectũ moueri, ſed motus circuli eſt circulatio: motus vero intellectus eſt intelligentia, hoc eſt intelligere, ergo ſi intellectus eſt circulus, de neceſſitate intelligentia erit circulatio. Sed hoc eſt falſum, quia cum in circulatione non ſit inuenire actu principium neq; finem, vt probatur in. viij. phyſi. ſequitur etiam ꝙ intelligentia ſeu operatio ipſius intellectus quæ eſt intelligere, nunquã terminatur. Sed hoc eſt falſum: quia intelligentia habet actu & principium & finem: ergo intelligentia & circulatio non ſunt idem, & per conſequens: nec intellectus eſt circulus. Q. autem intelligentia habeat principium & finẽ actu probat: quia omnis intelligentia aut eſt practica, aut ſpeculatiua: ſed conſtat ꝙ practicarum intelligentiarum termini ſunt. i. fines. Nam omnes ſunt alterius cauſa, ſcilicet operis: & ad opus terminantur. Speculatiuæ etiam intelligentiæ finem habent. ſ. rationes: omnes enim terminantur ad aliquas rationes. quę quidem ratiões: aut ſunt H {diffinitio}. ſ. in ſimplici intelligentia: aut {demonſtratio}. ſ. cum componit & diuidit: ſed demonſtrationes primæ ex principijs certis ſunt & habent quodammodo finem, ſyllogiſmũ aut cõcluſionem. Et ſi dicatur ꝙ ex vna concluſione ſequitur alia: & ſic nõ terminatur: nihilominus tamen poteſt dici ꝙ concluſiones non ſunt circulares: quia non eſt circulo demonſtrare: vt probatur in primo poſteriorum: ſed tendunt in rectum: & impoſſibile eſt in rectum inuenire motum infinitum ſeu proceſſum. Diffinitiones etiam habent principium & finem: quia non eſt aſcendere in infinitum in generibus: ſed accipitur. q. primũ genus generaliſſimum. nec etiam eſt deſcendere in infinitum in ſpeciebus: ſed eſt ſtare in ſpecie ſpecialiſſima. Vnde genus generaliſſimum eſt principium: ſpecies vero ſpecialiſſima ſicut terminus ſeu finis in diffinitionibus. Et ſic patet ꝙ omnis intelligentia principium habet & finem actu. Quintam rationem ponit cum dicit.

Quarta ratio.

Text. cõ. 76.

Obiectio. Dilutio.

Lec. viij

Prę terea

Præterea ſi ſępius eadem conuerſio ſit: idem ſępius intelligere oportebit.

Amplius autem, ſi eadem circulatio multotiens eſt: oportebit multotiens intelligere idem.

Quinta rō. Quę pendet quodāmodo ex pręcedēti, & eſt. q. quoddam membrū eius. Supra enim probatum eſt q̄ ſi intellectus eſt circulus ſicut Plato poſuit, intelligentia erit circulatio, & probauit ſuperiori ratione q̄ intelligentia nō eſt circulatio, & hoc idem probat hic tali ratione. Videmus q̄ hæc differentia eſt inter circulationē & alios motus, quia impoſſibile eſt in alijs motibus vnum & eundē motum reiterari ſuper eandem quantitatem multotiens. Et hoc apparet deducendo per ſingulas ſpecies motus. In alteratione enim impoſſibile eſt eundē motum ſuper idem reiterari: non enim idem ſm idem de albo ſit nigrū, & de nigro album. In motu etiam augmenti impoſſibile eſt vnum & idem ſm idem augmentari & diminui. In motu etiam locali impoſſibile eſt eundem motū ſm idē reiterari, quia in motu locali ſm rectum ſemper ſunt duo termini. ſ. actu. Vnde ſi reiterarē oporteret termino ad quē vti bis: quia vt fine & principio, & de neceſſitate interueniret ibi quies, & ſic non eſſet idem motus numero. In circulatione vero ſolum hoc contingit q̄ vnus & idē motus ſm eandem quantitatem multotiens reiteraretur. Cuius ratio eſt, quia in circulatione nō ſunt aliqui termini actu, & ideo quantumcunq̄ reiteretur non interuenit quies: nec variatur motus. Ex hoc ergo ſic arguit. Tu dicis q̄ intellectus eſt circulus, ergo & intelligentia ſic circulatio eſt: ſed hoc eſt inconueniens. ſ. q̄ intelligentia ſit circulatio, ergo & primū. Q2 ſit inconueniens ſic oſtendit. Conſtat q̄ eadem circulatio ſm vnū & idem multotiens eſt. i. reiteratur; ergo ſi intelligentia eſt circulatio, ſicut tu dicis, intelligentia multotiens ſm vnum & eundem motum, & ſuper idem multotiens reiterabitur, & ſic multotiens intelliget idem. Intellectus enim mouendo ſe, tangit: & tangendo intelligit, ſicut ipſi dicunt, & circulariter multotiens tangit idem, & ſic multotiens intelliget idem: quod eſt inconueniens. Sextam rationem ponit cum dicit.

Intellectio, magis quieti quàm Motui ſimilis eſt. Pręterea, intellectio quieti magis & ſtatui, q̄ motui ſimilis eſſe videtur. Eodem modo & ipſa etiam ratiocinatio.

Adhuc autem, intelligentia aſſimulatur cuidam ſtatui & quieti magis q̄ motui: eodem autem modo & ſyllogiſmus.

Sexta rō. Quæ talis eſt. Si intelligentia circulatio eſt, vt tu dicis: debet aſſimilari motui: ſed nos videmus totum contrarium: quia intelligentia magis aſſimilatur quieti q̄ motui, ergo intelligentia non eſt circulatio. Q2 autem magis aſſimiletur quieti q̄ motui, patet, quia ſicut ipſe dicit in. vij. phyſi. non poteſt fieri aliquis ſapiens quādo motus eius non reſident nec quieſcunt. Vnde in pueris & in omnibus in quibus motus non quieſcunt, non de facili inuenitur ſapientia. Sed tunc aliquis ſapientiam acquirit quando quieſcit, vnde dicit q̄ in quieſcēdo & ſedendo, anima ſapiens fit & prudens. Sed quia poſſet dici q̄ hoc verum eſt de ſimplici intelligentia, ſed non de ſyllogiſmo: ideo Ariſto. dicit q̄ eodem modo & ſyllogiſmus aſſimilatur magis quieti q̄ motui. Et hoc patet. Ante enī q̄ ſit ſyllogizatum de aliqua re: intellectus & mens hominis fluctuat ad vnam & ad aliam partē, & non quieſcit in aliqua. Sed quando iam eſt ſyllogizatum, determinate inheret vni parti & quieſcit in illa. Septimam rationem ponit cum dicit.

Lcō. vi.

Nullam perpeti vim pōt qui beatus eſt. Atqui neq̄ beatum id eſt, quod non eſt facile, ſed violentum, vt patet. Quod ſi motus non ſit ipſius ſubſtantia, pręter naturam ſane mouebitur.

At vero neq̄ beatum, quod non facile, ſed violentum. Si autem eſt motus ipſius non ſubſtantia: extra naturam vtiq̄ mouebitur.

Text. cō. 49.

Septima rō. Quæ talis eſt. Conſtat q̄ beatitudo animæ eſt in intelligendo, ſed beatitudo non poteſt eſſe in eo quod eſt violentum & pręter naturam, cum ſit perfectio & finis vltimus animę: ergo cum motus non ſit ſm naturam & ſm ſubſtantiam animæ, ſed pręter naturā eius: impoſſibile eſt q̄ intelligere, quod eſt opatio animę & in quo eſt beatitudo animę, ſit motus, vt Plato dicebat. Q2 autem motus ſit pręter naturam animę patet ex poſitiōe Platonis. Ipſe enim dixit animam componi ex numeris, & poſtea dicit eam diſpartitam in duos circulos, & hos reflexit in. vij. & ex hoc ſequiē motus: ex quo apparet q̄ motus non ineſt ei naturaliter, ſed per accidens. Octauam rationem ponit cum dicit.

B Laborioſum eſt etiam, coniunctum eſſe cum corpore: neq̄ abſolui ab eo poſſe: & īſuper maximopere fugiendum. Quippe cum melius ſit intellectui, non eſſe cum corpore: quemadmodum & dici ſolet & complures plane conſentiunt.

Laborioſum autem eſt, commiſceri animam corpori, nec poſſibile abſolui. Et adhuc fugiendum, ſi quidem melius eſt intellectui, non cum corpore eſſe, quemadmodum & conſuetum eſt dici: & multis videtur.

Octaua rō. Quæ talis eſt. Videtur q̄ ſm opinionē Platonis, anima de ſua natura non ſit vnita corpori. Nam ipſe poſuit eam primò cōpoſitam ex elementis, & poſtea complexam & adunatam corpori: & inde non poſſe recedere cum vult. Inde ſic. Quandocunq̄ eſt aliquod vnitum cōtra naturam ſuam alicui, & non poteſt inde cum vult recedere, ei eſt pęnale, & quādocunq̄ aliquid in vnione ad aliud deterioratur, eſt fugiēdum & nociuum. Sed anima vnitur corpori contra naturam ſuam vt dictum eſt: nec poteſt inde recedere cum vult: necnon & deterioraē in vnione ad corpus, ſicut conſuetum eſt dici a Platonicis & multis ex eis. Videtur ergo q̄ animæ pœnale eſt & fugiendum, eſſe cum corpore. Non ergo conueniens eſt dictum Platonis. ſ. q̄ anima compoſita ex elementis, primò commiſceatur corpori. Nonam rationem ponit cum dicit.

Cauſa pręterea ea qua cœlum conuertitur: non videtur ex dictis illis emergere. Neq̄ enim animę ſubſtantia cauſa eſt conuerſionis: ſed per accidens hoc modo mouetur. Neq̄ etiam corpus: ſed anima corpori potius cauſa eſt motionis. At neq̄ dicitur ita melius eſſe, & tamen oportebat ideo Deum animam orbe verſari facere: quia melius eſt ipſi moueri q̄ ſtare: & hoc pacto moueri q̄ alio modo. Verum enim cum huiuſcemodi conſideratio magis aliis accommodetur ſermonibus: eam nunc omittamus.

Text. cō. 50.

Immanifeſta autem & circulo ferri cœlum cauſa. Neq̄ enim animę ſubſtātia, cauſa circulariter ferri animam: ſed ſm accidens ſic mouetur. Neq̄ corpus cauſa: ſed anima magis illi. At vero neq̄ quia melius dicitur: & tamē oportebat propter hoc deū facere circulariter ferri animam: quia dignius ſit ipſi moueri q̄ manere: moueri autem ſic q̄ aliter.

Text. cō. 51.

Quoniam autem huiuſmodi intentio eſt alteris rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc.

Nona rō Quę talis eſt. Plato loquitur de anima vniuerſi, & dicit eam moueri circulariter, ſed ſm opinionē ſuam, cauſa quare cœlum mouetur circulariter eſt immanifeſta. i. nō aſſignatur. Si enim cœlum mouetur circulariter: aut ergo hoc erit propter principia naturalia, aut propter finem. Dilemma. Si dicatur ꝙ naturaliter propter principia, aut erit propter naturam animæ, aut propter naturā corporis cęleſtis: ſed non eſt propter naturā animæ: quia moueri circulariter non ineſt animæ ſm ſubſtantiam ſuam: ſed per accidens, q͞a (vt dictum eſt) anima mouetur per ſe: & ſm Supra lect. vij. ſuam ſubſtantiā motu recto: & deinde aſpectum rectum reflexit in circulos. Nec etiam propter naturā ipſius corporis cæleſtis: quia corpus non eſt cauſa motus animæ, ſed anima eſt magis corpori cauſa ꝙ moueatur. Si autē dicatur ꝙ propter finem: non poteſt aſſignari aliquis finis determinatus ſm eum: cum quæritur quare ſic mouetur, & non alio motu: niſi ꝙ ſic deus voluerit eum moueri. Sed deus propter aliquā cauſam dignatus eſt cœlū potius moueri q̄ manere, & moueri ſic. i. circulariter q̄ alio motu: quā cauſam Plato nō aſſignat. Sed quia hāc Lib. 2. Lec. iij. aſſignare eſt magis proprium { alijs rationibus }. i. in alio tractatu. ſ. in lib. de cœlo, ideo dimittamus ipſam ad præſens. Decimam rationem ponit cum dicit.

Illud autem abſurdum euenire videtur tam huic ſententię, q̄ etiam compluribus aliis quę dicuntur de anima. Etenim coniungunt, quidem animā cum corpore: ponuntq; ipſam in eo: & tamen nihil prorſus determinant, quā ob cauſam & quo modo ſeſe habente corpore. Quod tamen neceſſarium eſſe videtur. Nam ob propinquitatem: hoc quidem agit: illud patitur: & hoc rurſus mouetur: illud autē mouet. Quorum nihil ſane quibuſuis inter ſeſe competit. At illi dicere quidem quale quid ſit ipſa anima enituntur: de ſuſceptiuo vero corpore nihil penitus dicunt, atq; determinant: perinde quaſi fieri poſſit, vt quęuis aīa, ſine vllo diſcrimine, quoduis corpus ingrediatur: vt Pythagoricorum fabulę dicunt. Animantis enim cuiuſq; propriam ſpeciem habere formamq; videtur. Perinde igitur dicunt: atq; ſi quiſpiam artem fabrilem fiſtulas ingredi dicat. Etenim ars quidem inſtrumentis: anima vero corpore vtatur oportet.

Illud autem inconueniens accidit & huic rationi & pluribus quę de anima. Copulant enim & ponūt in corpus animā: nihil determinantes propter quā Text. cō. 52. cauſam, & quomodo habente corpore. Et tamen videtur hoc vtiq; neceſſariū eſſe: propter enim cōmunitatem hoc quidem agit: hoc autem patitur: & Text. cō. 53. hoc quidem mouet: illud autem mouetur. Horū autem nihil ineſt adinuicem quibuſcunq;. Hi autē ſolum conantur dicere quale quid ſit anima: de ſuſceptiuo autem corpore nihil adhuc determinant, tanquā contingens ſit, ſm pythagoricas fabulas, quamlibet animam in quodlibet corpus ingredi. Videtur enim vnumquodq; propriam habere ſpeciem & formam. Simile etaq; aliquid dicunt, ſicut ſi aliquis dicat tectonicam in fiſtulas ingredi. Oportet enim artem quidem vti organis: animam autem corpore.

Decima rō Quæ non ſolum eſt contra Platonem, ſed etiam contrā multos alios: & ducens eſt ad inconueniētia, & oſtendens eorum poſitiones deficientes: quę talis eſt. Conſtat ꝙ inter mouens & motum eſt aliqua proportio, & inter agens & patiens, & inter formam & materiam. Non ſi-E militer enim quęlibet forma cuilibet corpori conuenit & vnitur: neq; omne agens agit in omne patiens. Neq; quodlibet mouēs mouet quodlibet motum, ſed oportet ꝙ ſit inter ea aliqua cōmunicatio & proportio, ex qua hoc ſit aptum natum mouere, illud vero moueri. Patet autem ꝙ iſti philoſophi poſuerunt animam eſſe in corpore & mouere corpus, cum ergo loquantur de ipſa natura animæ, videtur etiam neceſſarium ꝙ aliquid dixiſſent de natura corporis, ꝓpter quā cauſam vniatur corpori, & quomodo ſe habeat corpus ad eam, & quomodo comparatur corpus ad animam. Non ergo ſufficienter determinant de anima, dum conantur dicere ſolum quale quid ſit anima, & negligunt oſtendere quale quid ſit corpus ſuſcipiens ipſam. Ex quo conuenit eis illud quod in fabulis Pythagoricis habetur, quod quælibet anima in quodlibet corpus ingrediatur, puta ſi caſu contingat in corpus elephātis intrare animam muſcę. Quāuis F hoc non poſſit eſſe: cum vnumquodq; corporum & maxime animalium, habeat propriam formam & propriam ſpeciem: & proprium mouens, & proprium motum, & multum differat corpus vermis a corpore canis, & corpus elephantis à corpore culicis. Hoc tamen dicentes. ſ. ꝙ quęlibet anima quodlibet corpus ingreditur, dicunt ſimile ac ſi quis dicat artem textrinam ingredi in fiſtulas & ærariam in telariam. Et tamen ſi ipſis artibus ineſſet natura ingrediendi corpora ſeu organa ex ſeipſis non quælibet in quodlibet ingrederetur, ſed fiſtulatiua ingrederetur in fiſtulas, non in lyras, cytharatiua autem in cytharas, & non in fiſtulas. Eodem igitur modo ſi animę cuilibet ſit corpus, vnaquęq; anima non quodlibet corpus ingreditur, immo ipſa anima idoneum format ſibi corpus & non aſſumit paratum. Sic ergo Plato & alij philoſophi loquentes tantum de animæ natura, inſufficienter dixerunt, non determinantes quod ſit corpus conueniens cuilibet animę: & qualiter & quale exiſtens vniatur ſibi.

G Eſt autem & alia quędam opinio de anima tradita: probabilis quidem compluribus: & nulla earum inferior quę de ipſa dicuntur. Reprobata tamen & hiſce rationibus quæ in cōmunibus ſermotiibus fiunt.

Alia autem quędam opinio tradita eſt de anima, Text. cō. 54. credibilis quidem multis, & nulla inferior earum, quæ dictę ſunt: rationibus tamen tanquā pœnis caſtigata, atq; damnata, & in iis qui in cōmuni fiunt ſermonibus. Harmoniam enim quandam dicunt.

Lectio. IX.

POSTQVAM Philoſophus reprobauit opinionem Platonis, hic conſequenter reprobat quandam aliam opinionem conformem opinioni Platonis quantum ad aliquid. Fuerunt enim quidam qui dixerunt ꝙ anima e-H rat harmonia. Et iſti concordauerūt cum Platone in hoc ꝙ Plato dixit ꝙ anima erat compoſita ex numeris harmonicis, hi vero ꝙ erat harmonia. Sed differebāt in hoc ꝙ Plato dixit: ꝙ anima erat harmonia numerorum. Hi vero dixerunt ꝙ harmonia tam compoſitorum q̄ mixtorum vel contrariorum erat anima. Circa hoc autē tria facit. Primò enim ponit opinionem iſtorum & rationē opinionis. Secundò diſputat cōtra dictam opinionem. ibi. { Et quidem harmonia &c. } Tertiò oſtēdit quomodo hæc opinio eſt multum probabilis. ibi. { Si vero alterum anima eſt &c. } Circa primum duo facit. Primò enim ponit dictam opinionem de anima dicens: ꝙ quędam opinio tradita eſt ab antiquis de anima, quæ videbatur habere rectas rationes, & non ſolum in ſpeciali de anima, ſed etiam quantū ad id quod cōmune eſt ad omnia principia. Et dicit { quantum ad id quod cōmune

eſt

eſt,} quia antiqui philoſophi nihil tractauerunt de cauſa formali:ſed tantũ de materiali. Et inter omnes illi qui magis viſi ſunt appropinquare ad cauſam formalẽ fuerunt Democritus & Empedocles: qui.ſ. Empedocles dixit ꝙ omnia conſtabant ex ſex principijs: quorum quatuor poſuit materialia.ſ. quatuor elementa, & duo formalia partim actiua, & partim materialia.ſ. amicitiam & litem. Et dicebant ꝙ hæc principia materialia habebant inter ſe quandam proportionem quæ reſultabat ex eis: ita ꝙ conueniebant in aliquo vno, quia ſine hoc nõ poſſent eſſe ſimul. Et hanc dicebant formam rerum & harmoniam quandam eſſe. Vnde ſicut de alijs formis, ſic dicebant de anima ꝙ erat harmonia quędam.

Secundò cum dicit.

Anima non eſt harmonia contra antiquos. Text. cõ.55.

Animam enim harmoniam quãdã inquiunt eſſe: harmoniam nanq; temperationem eſſe: compoſitionemq; contrariorum dicunt, & corpus ex contrariis compoſitum eſſe.

Etenim harmoniam temperamentum & compoſitionem eſſe contrariorum, & corpus componi ex contrariis.

Ponit rationem huiuſmodi opinionis dicens, ꝙ harmonia eſt complexio & proportio & temperamentum contrariorum in compoſitis & mixtis. Et hæc proportio quæ eſt inter iſta contraria, dicitur harmonia & forma illius compoſiti. Vnde cum anima ſit quædam forma, dicebant ipſam eſſe harmoniam. Dicitur autem hęc opinio fuiſſe cuiuſdam Dinarchi et Simiatis & Emped.

Conſequenter cum dicit.

Verum enim harmonia quidem ratio quædam eorum eſt quæ ſunt permixta, vel etiam compoſitio. Anima autem neutrum iſtorum eſſe poteſt, vt patet.

Et quidem harmonia, quædam ratio miſtorum eſt, aut compoſitio: animam autem neutrum poſſibile eſt eſſe horum.

Diſputat contra opinionem prædictam. Et circa hoc duo facit. Primò enim diſputat generaliter ad põſitionẽ dictorum philoſophorum. Secundò vero in ſpeciali ad ponentem.ſ. contra Empedo. ibi. {Inueſtigabit autem hoc &c.} Ad poſitionem autem obijcit quatuor rationibus: quarum prima talis eſt. Conſtat ꝙ harmonia proprie dicta eſt conſonãtia in ſonis, ſed iſti tranſumpſerũt iſtud nomẽ ad omnem debitam proportionem, tam in rebus compoſitis ex diuerſis partibus: q̃ in cõmixtis ex contrarijs. Secundũ hoc ergo harmonia duo poteſt dicere, quia vel ipſam cõpoſitionem aut cõmixtionem, vel proportionem illius compoſitionis ſeu cõmixtionis. Sed conſtat ꝙ neutrum iſtorum eſt anima, ergo anima non eſt harmonia. Q. autem anima non ſit compoſitio ſiue proportio compoſitionis patet. Iſti enim accipiunt animam vt ſubſtantiam quandam, ſed iſta duo ſunt accidentia, non ergo idem ſunt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea harmoniæ non eſt mouere: animæ autem id omnes maxime tribuunt.

Amplius autem mouere non eſt harmoniæ: animæ autem attribuunt hoc omnes.

Quæ talis eſt. Conſtat ꝙ omnes philoſophi dicunt ꝙ anima mouet, ſed harmonia non mouet: immo relinquitur ex mouente, & ſequitur: ſicut ex motu chordarũ qui eſt per muſicam relinquitur harmonia quædã in ſono. Et ex applicatione & contemperatione partium a componente relinquitur proportio quædam in compoſito: ergo ſi anima eſt harmonia, & hęc relinquitur ex harmonizatore, oportebit ponere aliam animam quę harmonizet. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Accõmodatius autem harmonia de ſanitate, atq; omnino de virtutibus corporis: quã de anima dici poteſt. Atq; manifeſtiſſimũ id erit profecto, ſi quiſpiam operationes atq; affectus animæ in aliquã harmoniam reducere enitatur: Accommodare nanque perdifficile eſt.

Text. cõ.56.

Congruit autem magis de ſanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus quã de anima. Manifeſtum autem ſi aliquis tentauerit reddere paſſiones & opera animæ harmonia quadam. Difficile enim adaptare.

Lec. v. Text. cõ.51.

Quę talis eſt. Philoſophus dicit in. iiij. phyſi. Quicunq; aſſignat diffinitionẽ ſeu naturã rei, oportet ꝙ illa aſſignatio, ſi ſufficiens eſt, conueniat operationibus & paſſionibus illius rei. tunc enim diffinitur optime quid eſt res, quando non ſolum cognoſcimus ſubſtantiam & naturam ipſius rei, ſed etiam paſſiones & accidẽtia eius. Si ergo anima eſt harmonia quędam, oportet ꝙ per cognitionem harmonię deueniamus in cognitionem operationum & accidentium animę. Sed hoc eſt valde difficile, vtpura ſi velimus operationes animę in harmoniã referre. Cuius enim harmoniæ erit ſentire, & cuius amare aut odire, & intelligere. Sed per cognitionem harmonię magis congruit venire in cognitionem accidentium corporum, vt ſi velimus cognoſcere ſanitatem, dicemus ꝙ eſt complexio adęquata & contemperata humorum, & qualitatum in corpore, & ſic de alijs corporeis virtutibus, & ſic harmonia magis eſſet attribuenda corpori q̃ animę. Quartam rationem ponit cum dicit,

Harmonia duplex. Proprie Metaphorice.

Præterea in duo reſpicientes harmoniam dicere conſueuimus, & propriiſſime quidem earum magnitudinum compoſitionem: quæ motum habeat poſitionemue: cum adeo ſunt coniunctæ, vt nihil eiuſdem generis inter ſeſe ſuſcipere poſſit. Hinc autem & rerum rationem mixtarum. At neutro profecto modo conſentaneum eſt rationi: harmoniam animam appellare. Atq; partium corporis compoſitio facilis eſt admodum inquiſitionis. Complures nanq; compoſitiones ſunt, vt patet: & variæ partiũ. Cuius igitur aut quonam pacto: intellectum aut etiam ſenſitiuum: aut appetitiuum compoſitionem eſſe putare oportet? Similiter abſurdum eſt ſane mixtionis quoque rationem, animam eſſe putare. Non enim elementorum mixtio rationem habet eandẽ in carne, & oſſe, cæteriſq; corporis partibus. Fient igitur vt complures habeat animas per totumq; corpus: ſi partes quidem vniuerſæ corporis ex elementis conſtent permixtis: ratio vero mixtionis harmonia ſit (vt inquiunt) animaq;.

Text. cõ.57.

Amplius autem dicimus harmoniã in duo reſpicientes: maxime quidem proprie, magnitudinũ in habentibus motum & poſitionem, cõpoſitionẽ ipſarum: cum ſic congruant vt nullum congeneũ ꝑtermittatur. Hinc autem & eorum quæ cõmiſcent rationem. Neutro quidem igitur modo rationabile. Cõpoſitio autem partium corporis multum inueſtigabilis eſt. Multę enim compoſitiones partiũ, & multipliciter ſunt. Cuius igit̃ & quomodo congruit opinari, intellectum compoſitionem eſſe: aut & ſenſitiuum & appetitiuũ. Similiter autem & inconueniens & rationem mixtionis eſſe animam.

Text. cõ. 58.

Non enim eandem habet rationem cómixtio elementorum, ſm quã caro, & ſm quã os: accidet igit̃ multas animas habere. Et ſm omne corpus: ſiquidẽ omnia, ex elementis cómixtis ſunt, cómixtionis autem ratio, harmonia & anima.

Quę talis eſt harmonia inuenitur aliquando in compoſitis & habentibus cõpoſitionẽ & motum, qa quando hæc ſic inuicem ſimul ponuntur & ordinantur, { vt nullum congeneum }. i. vt nullus defectus eiuſdẽ generis ibi ſit, tunc illæ partes dicuntur bene harmonizatæ. & cõpoſitio ipſarũ vocatur harmonia, ſicut ligna & lapides & alia corpora naturalia. Sic etiã & chordę quando bene ordinatę ſunt, vel fiſtulæ, vt exinde conſonãtia ſonorũ reſultet, dicũtur bene harmonizatæ, & huius cõſonantia dicitur harmonia, & hoc modo pprie dicitur harmonia. Aliquãdo iuenitur in corporibus mixtis ex contrarijs. Quãdo enim aliqua cõtraria ſunt cõplexa & cõmixta in aliquo ita vt nulla repugnantia ſeu exceſſus alicuius contrarij ſit ibi vtputa calidi, aut frigidi: aut humidi: aut ſicci, tũc illa dicũtur bene harmonizata, & horum ratio. i. proportio dicit̃ armonia. Si ergo anima eſt harmonia, ſm aliquẽ iſtorũ modorũ diceret̃, ſed conſtat ꝙ neutro iſtorũ modorũ rationabile eſt animã dici harmoniã, ergo male dicũt animam harmoniam eſſe. Et ꝙ neutro iſtorũ modorũ anima dicatur harmonia patet. Non enim anima poteſt dici harmonia, quod inuenitur in rebus cõpoſitis, & habentibus cõpoſitionẽ, quod patet. Nam ordo partium cõpoſitarũ in corpore eſt valde manifeſtus, facile enim eſt ſcire ordinẽ oſſium ad oſſa, & neruorũ ad neruos, & brachij ad manum, & carnis ad oſſa. Sed ratio ordinis partium animæ eſt nobis Imanifeſta. Non ènim per hoc poſſumus ſcire ordinem qui eſt inter intellectum & ſenſum & appetitum & huiuſmodi.

Harmonia i magnitudinib⁹ motũ ac poſitionẽ hñtib⁹.

In corporibus miſtis.

Nec etiam poteſt dici harmonia ſm proportionẽ corporum cõmixtorũ ex cõtrarijs. Et hoc duplici ratione. Vna ratio eſt, quia diuerſa proportio inuenitur in diuerſis partibus corporis. nam cõmixtio elementorũ nõ habet eandem rationem. i. proportionẽ ſm quã eſt caro, & ſm quã eſt os: ergo in diuerſis partibus erunt diuerſę animæ ſm diuerſam proportionẽ & multiplicationẽ partium animalis. Alia ratio eſt, quia omnia corpora ſunt cõmixta ex elementis & cõtrarijs, ſi ergo proportio cõmixtionis in quolibet corpore eſt harmonia & harmonia eſt anima, ergo in quolibet corpore erit anima, quod eſt inconueniens. Et ſic patet ꝙ inconuenienter dicũt animam eſſe, harmoniam. Conſequenter cum dicit.

Id etiam quiſpiam & ab Empedocle non iniuria petet. Vnãquãq; nãq; partium aliqua ratione dicit eſſe confectam. Vtrum igitur ipſa ratio ſit anima: an potius ſit aliquid aliud anima: & ipſis membris adueniat.

Text. cõ. 59.

Inueſtigabit autem hoc vtiq; aliquis ab Emped. Vnũquodq; enim horum in ratione quadam dicit eſſe. Vtrum igitur hęc ratio anima eſt: an magis alterum aliquid cum ſit, in membris ingeneratur.

Diſputat contra Emped. & ponit contra eum tres rationes quas non deducit. Quarũ prima talis eſt. Ipſi ponunt quodlibet corpus conſiſtere { ratione }. i. proportione quadam, quã dicunt harmoniam, & hanc dicunt animã, quęro ergo vtrũ anima ſit ipſa ratio. i. proportio cõmixtionis, aut aliqd aliud a proportione. Si tu dicis ꝙ eſt ipſa proportio, tunc cũ in vno corpore ſint diuerſæ proportiones ſm diuerſas partes, ſequuntur duo inconuenientia. ſ. ꝙ multæ animæ ſint in vno corpore ſm diuerſas partes, & ꝙ in quolibet mixto ſit anima. Si dicas ꝙ eſt aliud ꝙ̃ proportio, tunc cum proportio ſit harmonia, anima non erit harmonia. Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea vtrum cuiuſuis mixtionis, ſine vllo diſcrimine, cauſa ſit ipſa concordia: an eius quæ ratione conficitur.

Amplius autem vtrum concordia cuiuslibet mixtionis cauſa, an eius quę ſm rationem.

Quæ talis eſt: Emped. ponebat ꝙ amicitia eſſet cauſa congregationis in rebus, & lis cauſa diſgregationis, ſed in cõgregatione ſit aliqua proportio, quæro ergo vtrum amicitia ſit cauſa cuiuslibet congregationis, aut tantum congregationis harmonizatę. Si tu dicas ꝙ amicitia eſt cauſa cuiuslibet congregationis, tunc oportebit ponere aliquid aliud ab amicitia, quod cauſet huiuſmodi proportionem & harmoniam in congregationibus harmonizatis: vel erit dicere ꝙ huiuſmodi harmonizatio eſt a caſu. Si tu dicas ꝙ eſt cauſa ſolum congregationis harmonizatæ, tunc amicitia non erit cauſa omnis congregationis, quod eſt contra eum. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Text. cõ. 60.

Et hęc vtrum ſit ipſa ratio, an aliquid diuerſum a ratiõe. Hęc igitur tales dubitationes hẽre vident̃.

Et hęc vtrum ratio eſt: an alterum aliquid præter rationem. Hæc quidem igitur habent huiuſmodi dubitationes.

Quæ talis eſt. Emped. dicit ꝙ amicitia eſt quę facit cõgregationem in rebus, quæro ergo vtrum amicitia ſit idẽ cum ipſa congregatione harmonizata, aut non. Si dicatur ꝙ eſt idem, tunc cum nihil ſit cauſa ſuipſius, amicitia non erit cauſa illius congregationis. ſicut Emped. dicebat. Si vero dicatur ꝙ non eſt idem, contra. Congregatio harmonizata nihil aliud eſt ꝙ̃ conuenientia quædã, amicitia vero videtur eſſe quædam conuenientia, ergo eſt idem: & ſic idem quod prius. Conſequẽter cum dicit.

Verum ſi anima diuerſum a mixtione ſit, vti diximus: cur vna cum ratione carnis: & cæterarum etiam animalium partium ratio tollitur. Inſuper ſi non vnaquęq; partium animam habeat, ſi non ſit anima, ratio mixtionis, quid eſt quod decedẽte corrumpitur anima.

Si vero alterum eſt a mixtione anima: quid igit̃ ſimul cũ carni eſſe, interimitur & eſſe aliis partibus animalis. Adhuc autem ſiquidẽ nõ vnaquęq; partiũ habet animam: ſi non eſt anima ratio compoſitionis: quid eſt quod corrumpitur, anima digreſſa.

Oſtendit quomodo hæc opinio eſt multum probabilis dicens, ꝙ ideo videtur hæc opinio probabilis, quia poſito vno ponitur aliud, & remoto vno remouetur alterum. Nam recedente ab aliquo corpore harmonia, recedit anima et permanente harmonia permanet anima. Sed hoc non ſequitur, quia proportio huiuſmodi nõ eſt forma, ſicut ipſi credebant, ſed eſt diſpoſitio materiæ ad formam. Et ſic ſi accipiatur propriatur harmoniazatæ compoſitionis pro diſpoſitione, bene ſequitur ꝙ manente diſpoſitione materiæ ad formam, manet forma, & deſtructa diſpiſitione, remouetur forma. Non tamẽ ꝙ harmonia ſit forma, ſed diſpoſitio materiæ ad formam. Solutio

Secundo cum dicit.

Ex his igitur quæ dicta ſunt patet, animã nec armoniam eſſe poſſe, nec orbe verſari. Anima cum mouet corpus, ſeipſam quoq; per accidens mouet. Per accidẽs tamen, vt diximus, moueri poteſt, & ſeipſam mouere. Mouetur namq; corpus in quo eſt. Mo-

uetur autem, vt patet, ab anima, alio vero modo fieri nequit, vt ipſa moueatur motu ad locum accommodato.

Text. c. 61. Quod quidem igitur neq; armóniam, poſſibile eſt eſſe animam, neq; circulariter moueri, manifeſtũ eſt ex dictis. Secundum accidens autem moueri eſt & mouere ſeipſam, vt moueri quidẽ in quo eſt, hoc autem moueri ab anima. Aliter autem non eſt poſſibile moueri ſecundum locum ipſam.

Lec. 6. Concludit & epilogat ꝙ anima non mouetur circulariter, ſicut Plato dixit. Nec eſt harmonia, ſicut Empe. aſſeruit. Mouetur autem ſecũdum accidens, ſicut diximus ſupra, & mouet ſeipſam. Et ꝙ moueatur ſecundum accidens patet, quia mouetur inquantum mouetur corpus in quo eſt, corpus autẽ mouetur ab anima. Alio modo nõ eſt, moueri ipſam ſm locum, niſi per accidens.

Legito ſupra lectio. 2. At enim rectius de hac ipſa quiſpiam ad talia reſpiciens dubitabit, putabitq; ipſam moueri. Dolere namq; dicimus animam gaudere, confidere, timere, inſuper iraſci, ſentire, ratiocinari, quæ quidem omnia motus eſſe videntur. Quapropter ipſam quiſpiam exiſtimabit moueri.

Text. c. 62. Rationabilius autem dubitabit vtiq; aliquis de ipſa tãquam quę mouetur, in huiuſmodi reſpiciẽs. Dicimus enim animam triſtari, gaudere, confidere, timere. Amplius autem iraſci, & ſentire, & intelligere. Hęc autem omnia motus eſſe videntur, vnde opinabitur aliquis ipſam moueri.

Lectio x.

POSTQVAM Philoſophus poſuit rationes illorũ qui dixerunt animam moueri ex eo ꝙ ipſa mouet corpus, et diſputauit contra eos. Hic conſequẽter vult oſtendere ꝙ euidentior ratio ꝙ anima moueatur poteſt ſumi ex ipſis operationibus animæ. Et circa hoc duo facit. Primo enĩ mouet dubitationem illorum qui dixerunt animam moueri ex operibus animæ. Secundo vero ſoluit dubitationem huiuſmodi quãtum ad propoſitum pertinet. ibi. {Hoc autem non eſt neceſſe &c.} Dicit ergo primo ꝙ licet prędicti Philoſophi dubitauerint vtrum anima moueretur ex eo ꝙ mouet corpus, tamẽ {rationabilius}. i. probabilius dubitabit aliqs de anima ꝙ moueatur {cõſiderans in huiuſmodi} quæ dicentur id eſt in operationibus animæ. Ex his enim poterit probabiliter oſtẽdi ꝙ anima mouetur. {Nos enim dicimus animam triſtari, gaudere, confidere}. i. audere {& timere.} Amplius autem dicimus ipſam iraſci, ſentire, et intelligere. Cum ergo hęc omnia ſint operationes animæ, & ſint motus quidã videtur ꝙ anima moueaẽ. Hæc aũt vero dubitatio videtur magis probabilis ꝙ̃ ſuperior. Nam illa cõſiderat motum animę ex motu corporis. Dicebat enim ꝙ nihil mouet, niſi moueatur. Vnde cũ anima moueat corpus, manifeſtum eſt ꝙ ipſa mouetur. Hæc ꝟo opinio conſiderat motum ipſius animę ex proprijs operationibus animę.

Conſequenter cum dicit.

Verum id non neceſſarium eſt. Nam & ſi quam maxime dolere vel gaudere, vel ratiocinari, motus ſunt, vel potius moueri, tamẽ ipſum moueri ab anima eſt. Iraſci namq; aut timere eſt hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem, aut tale forſitan eſt, aut etiam aliud.

Text. c. 63. Hoc autem non eſt neceſſe. Si enim & ꝙ̃ maxime gaudere aut dolere aut intelligere, motus ſunt, & vnumquodq; moueri aliquid. Moueri autem eſt ab

A anima, vt iraſci aut timere, in eo ꝙ cor quodammodo mouetur. Intelligere autem aut tale eſt, aut forſitan alterum aliquid.

Soluit dubitationem. Circa quod ſciendum eſt ꝙ quãdo Ariſto. inquirit veritatem aliquam ſoluendo & obijciendo, aliquãdo obijcit et ſoluit poſt determinatam veritatem & tunc obijcit & ſoluit ſecundum ſuam opinionem. aliquando vero ante determinatam veritatem, & tunc obijcit & ſoluit ſupponendo opiniones aliorum et non ſecundum ſuam opinionem & veritatem, quam ipſe opinatur. Et huius exemplum habemus in tertio phyſicorum, vbi Philoſophus diſputat contra ponentes infinitum, & vtitur contra eos multis rationibus, quæ ſecundum ſe ſunt falſæ, licet ſm illos reputentur veræ, puta quod omne corpus habet leuitatẽ & grauitatẽ. Cuius ratio eſt, quia hoc. ſ. vtrum omne corpus habeat leuitatem & grauitatem, nondum determinauerat, quod poſtea determinauit in libro de cœlo. & ideo reiterauit ibi quæſtionem de infinito. Hunc autem modum obijciendi & ſoluendi ſeruat hic Ariſtot. vnde & procedit cõtra eos ſupponendo illorum opiniones. Illi enim & maxime Platonici opinati ſunt ꝙ triſtari, gaudere, iraſci, ſentire, & intelligere, & huiuſmodi quę dicta ſunt, ſint motus animæ. Et ꝙ quodlibet illorum, etiam intelligere, fiat per organum determinatum, et quantum ad hoc non ſit differentia inter ſenſitiuam & intellectiuam, & ꝙ omnis anima non ſolum intellectiua ſit incorruptibilis. Ariſto. vero omnia iſta concedit. Ipſe enim ſupponit ꝙ huiuſmodi operationes fiant per determinata organa, etiam intelligere. Et ꝙ omnis anima ſit incorruptibilis. Hoc tãtum negat. ſ. quòd huius operationes. ſ. ſentire gaudere & huiuſmodi ſint motus animæ, ſed motus coniuncti, & quãtum ad hoc diſputat contra eos. Et circa hoc duo

Ariſtot. mos in inueſtiganda veritate, & diſſoluẽdis abiectis. Lect. 8.

Libro 1. Lect. 5. Text. c. 18. Lect. 9.

C facit. Primo enim oſtẽdit quòd huiuſmodi operationes non ſunt motus animæ. Secundo vero probat hoc quodam medio, ibi. {Intellectus autem &cæ.} Dicit ergo quòd iſti dicunt duo. Et primo quòd gaudere & triſtari & huiuſmodi ſunt motus. Secundo quòd hęc attribuuntur animæ. ſ. iraſcatur, gaudeat, ſentiat, & huiuſmodi, & ſic videtur quòd anima moueatur. Sed hoc eſt nõ neceſſe, immo vtrũq; iſtorum eſt falſum. ſ. quia neq; huiuſmodi operationes ſunt motus et neq; attribuuntur animę. ſ. ꝙ iraſcaẽ, gaudeat, ſentiat, & huiuſmodi. Sed dato quòd ſint motus, & loquamur de eis ſecundum quòd ſunt motus, nihilominus tamen falſum eſt quòd attribuãtur animæ. & per conſeqnens quòd ſecundum huiuſmodi operationes moueatur. Quod ſic patet. Conſtat enim quòd ſi huiuſmodi operationes ſunt motus & attribuãtur animæ, quòd non attribuuntur ſibi, niſi ſecundum aliquas determinatas partes corporis, ſicut ſentire non attribuitur

D animæ niſi in aliqua parte corporis, vt in oculo, ſenſus qui eſt per viſum, & iraſci in corde, & ſic de alijs. Similiter manifeſte apparet ꝙ non ſunt animę tantum motus, ſed coniuncti. Sunt tamen ab anima, vt puta in hoc quod eſt iraſci. Anima enim iudicat aliquid eſſe dignum ira, cor autem animalis ex hoc mouetur, & feruet circa ipſum ſanguis. Sic autem ſe habet ad timores. Nam aliqua particula corporis contrahitur ad terribile & alteratur, & ſimiliter de alijs. Et ſic anima non mouetur, ſed eſt moueri ab ea in eo ꝙ aliquid, vt cor, quodammodo mouetur. Et quia ipſe determinabit inferius ꝙ intelligere eſt quædam operatio animæ in qua non cõmunicat cum corpore & non eſt coniuncti. Ideo dicit ꝙ intelligere forſitan eſt aliquid alterum ab operationibus coniuncti. Et dicit forſitan, quia non loquitur diffiniendo: ſed ſupponendo. Quia vero dixit ꝙ huiuſmodi motus non ſunt animæ, ſed coniuncti, ſunt tamen ab anima. Ideo cum dicit.

Atq;

Atq; quædam iſtorum fiunt, cum aliqua latione mouentur, quędam cum aliqua alterantur. Quænã vero ſint illa, & quomodo fiant, alia ratio eſt. Dicere autem animam iraſci, vel timere, ſimile atq; ſi qſpiam animam, texere dicat, vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere, non animam, ſed hominem anima miſereri, vel diſcere, vel ratiocinari. Idq; non quia motus in illa ſit, ſed quia nonnunquã quidem vſq; ad illam, nonnunquam vero ab illa, veluti ſenſus quidem ex hiſce, recordatio autem ab illa, ad eos motus vel ſtatus, qui ſint in ipſorum ſenſuum inſtrumentis. E

Text. cõ. 34.

Horum autem accidunt alia quidem, ſecundum loci mutationem quibuſdam motis, alia vero ſecundum alterationem. Qualia autem & quomodo, alterius rationis eſt. Dicere autem iraſci animam, ſimile eſt, & ſi aliquis dicat eam texere vel ædificare, melius enim fortaſſis eſt non dicere animam miſereri, aut addiſcere aut intelligere, ſed hominem anima. Hæc autem non tanquam motu in illa exiſtente, ſed aliquando quidem vſq; ad illam, aliquando autem ab illa. Vt ſenſus quidem ab his, reminiſcentia vero ab illa, ad motus qui ſunt in ſenſibilibus organis, aut quietes. F

Qũo in ira acme tu corp⁹ commo peatur.

Vult oſtendere ꝙ huiuſmodi motuſ corporis ſunt ab anima ſecũdum loci mutationem. Sicut patet in ira, motis quibuſdam particularis ipſius corporis .ſ. moto corde. Ex ira enim ſanguis exit ad partes exteriores, motus a feruore cordis. Alia vero eſt ſecundum alterationem, ſicut patet in timore. Nam cor ad terribile contrahitur & infrigidatur, & alteratur homo & palleſcit. Quales autem paſſiones ſint, & quomodo moueantur, alterius rationis eſt dicere. Sic igitur patet quòd huiuſmodi motus non ſunt animæ, ſed corporis ab anima, vt dictum eſt. Sicut ergo animal habet operationes corporales, & huiuſmodi non ſunt animæ, ſed corporis, ſeu coniuncti, ita & huiuſmodi operationes, ſcilicet ſentire & gaudere, et huiuſmodi non debent referri ad animam, ſed ad coniunctum. Nam ſi aliquis dicat animam iraſci, et ſecũdum huiuſmodi operationes moueri, ſimile eſt ac ſi dicat ipſam animam texere vel ædificare aut citharizare. Nã & anima eſt cauſa horum motuum. Habitus enim ædificatiuus & textiuus, & citharizandi, eſt in ipſa anima, & huiuſmodi ab aĩa ſunt. Sed ſicut melius eſt dicere ꝙ ędificator ædificat, non ars, licet ædificator ædificet per ædificatiuam artem, ſic fortaſſis melius eſt dicere ꝙ anima non miſeretur neq; addiſcit neq; intelligit, ſed homo per animam. Dicit {Fortaſſis intelligere} quia loquitur ſupponendo, vt dictum eſt. Quia vero per hoc quod dicit {ꝙ non mouetur anima.} ſed homo per animam, poſſet intelligi ꝙ motus exiſteret in anima ſicut in ſubiecto, ideo remouet hoc dicens, ꝙ cum dico hominem moueri ab anima, nõ ſic dico ꝙ motus in illa .ſ. in anima exiſtat, ſed quaſi ab illa. Cum enim dico, hoc mouetur per hoc, iſtud poteſt dupliciter intelligi, vel quia aliquando ipſa res qua aliquid mouetur, motus ſuſtinet. Vt cũ dico hominem moueri pede, quia ipſe pes mouetur. Vel quia ipſa aliquando res nõ ſuſtinet motum, ſed impellit aliquid ad motum, & hoc modo homo dicitur moueri per animam. Et in hoc eſt duplex motus, quia aliquando anima eſt vt terminus motus, quando .ſ. motus eſt ad illam .ſ. ad animam, ſicut in apprehẽſione ſenſibilium. Nam quando anima apprehẽdit exteriora ſenſibilia, tunc virtus ſenſitiua q̃ eſt in organo, nititur & mouetur ad remittendum & reducendum ſpecies & intentiones rerum ſenſibilium vſq; ad illam .ſ. ad animam. Aliquando vero G H

Hoc ab hoc mouetur dupliciter ſumi diſce.

E anima eſt vt principium motus, quando .ſ. motus operationis initiatus eſt ab illa .ſ. anima vt eſt in reminiſcentia, a qua intentiones & phantaſmata rerum occultata & recondita educuntur ad intelligendum res ſenſibiles. Siue autem motus aut quietes dicat aliquis phantaſmata huiuſmodi ſint derelicta interius, non refert quantũ ad præſentem materiam. Patet igitur ꝙ huiuſmodi motus non attribuũtur animæ, ſed ſunt coniuncti, ab ipſa anima tamen, & non ſicut motu exiſtente in ipſa anima. Notandum tamen ꝙ hæc ſolutio prædictæ dubitationis nõ eſt diſtinctiua & diffinitiua veritatis, ſed obuiatiua. Sciendum enim ꝙ motus attribuuntur operationibus animæ a diuerſis diuerſimode. Nam tripliciter inuenitur motus in operationibus animæ. In quibuſdam enim inuenitur motus proprie, in quibuſdam minus proprie, in quibuſdam vero minime proprie. Proprie enim inuenitur motus in operationibus animæ vegetabilis, & in appetitu ſenſitiuo. F In operatione quidem animæ vegetabilis eſt proprie motus, quando mouetur, vel ineſſe naturæ per nutrimentum, & hic eſt motus augmenti, & ſecundum hoc anima vegetabilis ſe habet vt agens, corpus vero vt patiẽs. In appetitu vero ſenſitiuo proprie inuenitur motus & ſecundum alterationem, & ſecundum motum localẽ. Nam ad appetitum alicuius rei, homo ſtatim mouetur et alteratur. Vel ad iram ſicut in appetitu vindictæ. Vel ad gaudiũ ſicut in appetitu delectabilis. Item ex hoc mouetur etiam ſanguis qui eſt circa cor ad partes exteriores & etiam homo de loco ad locum ad conſequendum id quod appetit. Minus vero ꝓprie inuenitur motus in operationibus animæ ſenſitiuæ. In his enim non eſt motus ſecundum eſſe naturæ, ſed ſolum ſecundum eſſe ſpirituale, ſicut patet in viſu, cuius operatio non eſt ad eſſe naturale, ſed ſpirituale, quia eſt per ſpecies ſenſibiles ſecũdum eſſe ſpirituale receptas in oculo. Sed tamen habet aliquid G de mutabilitate inquantum .ſ. ſubiectum virtutis viſiuæ eſt corpus. Et ſecũdum hoc habet rationem motus, licet minus propriam. Non enim dicitur motus in operationibus proprie, niſi cum operatio illa eſt ad eſſe naturæ. Minimum autem de proprietate motus, & nihil niſi metaphorice inuenitur in intellectu. Nam in operatione intellectus non eſt mutatio ſecundum eſſe naturale, ſicut eſt in vegetabili, nec ſubiectum ſpirituale quod immutetur, ſicut eſt in ſenſibile. Sed eſt ibi ipſa operatio, quæ quodãmodo dicitur motus inquantum de intelligente in potẽtia fit intelligẽs in actu. Differt tamen a motu eius operatio, ~~quia eius operatio~~, quia eius operatio eſt actus perfecti, motus vero eſt actus imperfecti. Et ideo patet quomodo operationes animæ vegetabilis & ſenſitiuæ non ſunt motus animę, ſed coniuncti. Operationes autem intellectus non dicuntur motus niſi metaphorice, & ſunt ſolum animæ intellectiuæ abſq; aliquo determinato organo. H Sciendum etiam ꝙ ſicut in ſenſu inuenitur vis appetitiua & apprehenſiua, ita et in intellectu inuenitur vis appetitiua & apprehenſiua. Et ideo hæc, amor, odium, gaudiũ & hmõi poſſunt intelligi, & ꝓut ſunt in appetitu ſenſitiuo, et ſic habent motum corporalem coniunctum & prout ſunt in intellectu & volũtate tantum abſq; omni affectione ſenſitiua, & ſic nõ poſſunt dici motus, quia non habent motum corporalem coniunctum. Et inueniuntur etiam in ſubſtantijs ſeparatis ſecundum ꝙ in ſequentibus melius patebit. Conſequenter cum dicit.

In animę opibus tripliciter motus ĩuenitur. Proprie

Minus vero ꝓprie.

Minĩe ꝓprie.

Vis appetitiua et cogitatiua, tã ĩ ſenſu eſt ꝙ in intellectu.

Intellectus autem aduenire videtur, & ſubſtantia quædam eſſe, ac non corrumpi. Nam ab ea maxime quę in ſenectute fit, offuſcatione corrumperetur. Nunc autem perinde fit, atq; in ſenſuum inſtrumentis. Etenim ſi ſenex talem acceperit oculum, videret ſicut & iuuenis. Quare ſenectus, nõ quia anima quicquam eſt paſſa, ſed quia id in quo eſt, aliquid paſſum

eſt,

eſt, quemadmodum in ebrietatibus & in morbis fieri ſolet. Et ipſum igitur intelligere ac contemplari marceſcit, quia aliud quoddam intus corrumpitur, ipſum autẽ paſſione vacat, ratiocinari vero, & amare, aut odiſſe non ſunt illius affectus, ſed huiuſce qđ habet illud, ea rõne qua illud habet. Quapropter & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Non enim illius erant, ſed ipſius communis, quod quidem periit. Intellectus autem diuinus quid eſt, fortaſſe, paſſioneq; vacat. Eſſe igitur impoſſibile moueri animam, perſpicuum iam ex dictis euaſit. Quod ſi omnino non motu cietur, patet nec a ſeipſa motu cieri.

Tex. cõ. 65. Innaſci

Intellectus autem videtur enim ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi. Maxime enim corrũperetur vtiq; ab ea, quę eſt in ſenio, debilitate. Nũc autem quemadmodum in ſenſoriis accidit. Si enim accipiat ſenex oculum iuuenis, videbit ſicut & iuuenis, quare ſenium non eſt in ſuſtinendo aliquid animam, ſed in quo, ſicut in ebrietatibus & infirmitatibus. Intelligere igitur & conſiderare marceſcũt, alio quodam interius corrupto. ipſum autem paſſibile eſt.

Text. cõ. 66.

Cogitare autem, & amare, & odire, nõ ſunt illius paſſiones, ſed huius, habentis illud, ſecundum ꝙ illud habet. Quare & hoc corrupto, non reminiſcitur, neq; amat. Non enim illius erant, ſed communis, quod quidem deſtructum eſt. Intellectus autem fortaſſis diuinius aliquid & impaſſibile eſt. Quod quidem igitur non poſſibile moueri animam, manifeſtum ex his. Si autem penitus non mouetur, manifeſtum quod neq; a ſeipſa.

Vult probare ea quæ oſtendit, ſ. ꝙ huiuſmodi operationes etiam ſi ſint motus, ſicut ipſi dicebant, non attribuuntur animæ, ſed corpori & coniũcto. Et hoc probat per quandam opinionem illorum quę erat famoſa tempore ſuo, ſcilicet ꝙ omnis anima eſt incorruptibilis, & hoc ſecundum eos erat de intellectu & de omni anima. Dicit ergo ꝙ videtur prædictis Philoſophis ꝙ intellectus ſit quædam ſubſtantia quæ eſt in fieri & nondum completa, & ꝙ non corrũpitur. Cuius ratio eſt, quia nos videmus ꝙ omnes debilitationes quæ fiunt circa intellectum & ſenſum, non attingunt ad ipſam animam ſecundum ſe, ſed proueniunt ex debilitate organi. Vnde videtur ꝙ intellectus & omnis anima ſit incorruptibilis, & ꝙ debilitatio in eius operationibus non ſit ex eo ꝙ ipſa corrumpatur, ſed ex eo ꝙ debilitantur organa. Si enim corrumperetur anima, maxime corrumperetur a debilitatę quæ eſt in ſenectute, ſicut accidit in organis ſenſitiuis quæ debilitantur ex ſenectute, tamen anima non debilitatur ex hoc, quia ſi ſenex accipiat oculum iuuenis, videbit vt iuuenis. Quare ſenectus debilitat, non quidem ꝙ ipſa anima patiatur ſeu virtus ſenſitiua, ſed id in quo eſt. Sicut in ægritudinibus & in ebrietatibus non debilitatur ſeu alteratur anima, ſed corpus. Sic ergo {intelligere}.i. ſimplex apprehenſio {& conſiderare}.i. operatio intellectus quę eſt in componendo & diuidendo, marceſcũt, non quidem ꝙ intellectus corrumpatur & patiatur, ſed corrupto quodam alio interius.i. corrupto aliquo quod eſt organũ intellectus. Ipſum autem intelligere eſt paſſibile. Hoc autem dicit Ariſto. non ꝙ ſit huius opinionis, quòd credat intellectum habere determinatum organũ corporale, ſed, ſicut dictum eſt, ipſe hoc loquitur ſupponendo opiniones iſtorum Philoſophorum, qui ſicut dictum eſt, erant huius opinionis, quòd omnes operationes animæ, & etiam ipſe intellectus haberent organa determinata. Et ideo ſecũdum hoc aſſignat quare intelligere marceſcat, quia huiuſmodi operationes quæ ſunt intelligere, amare, & odire, non ſunt paſſiones {illius}.ſ. animæ ſupponendo loquitur. {Sed huius habentis}.ſ. cõiuncti ſeu organi corporalis. Organi dico habẽtis, illud .ſ. intelligere & huiuſmodi. {Secundum quòd illud habet} Vnde {corrupto hoc}.ſ. determinato organo, huiuſmodi operationis quæ eſt amare ſeu intelligere, nõ rememoratur neq; amat. ſ. anima. Cuius ratio eſt, quia huiuſmodi paſſiones non erant animæ tantum {ſed communis}.ſ. coniuncti, quod eſt iam deſtructum & corruptum. Si ergo omnes huiuſmodi motus & operationes debilitantur, non propter animam, ſed propter debilitatem corporis ſeu organi, vt dictum eſt. Manifeſtum eſt quòd non ſunt animæ tantum, ſed coniuncti. & per conſequens quòd anima non mouetur, ſed coniunctum, licet anima. Quia vero Ariſtot. locutus eſt hic de intellectu, ſupponendo opiniones aliorum, ſicut iam patet, ne credatur quòd ipſe opinetur intellectum ſic eſſe vt ſuppoſuit, ideo remouet hoc dicens, quòd {Fortaſſis intellectus eſt aliquid diuinius & impaſſibile}.i. aliquid altius & aliqua maior potentia, & per conſequens operatio ipſius animæ, ꝙ̃ dicatur hic. Dicit autem {fortaſſis} quia nondũ hoc determinauerat, ſed poſtea hoc in tertio oſtẽdit. Vnde patet quòd ſupponendo loquitur. Conſequẽter concludit ex omnibus dicens, quòd manifeſtum eſt ex omnibus his quę dicta ſunt, quòd nõ eſt poſſibile animam moueri, quòd ſi non mouetur aliquo modo, manifeſtum eſt quòd non mouetur a ſeipſa huiuſmodi motibus, ſicut iſti ponebant. Lec. 10.

Aia nõ ẽ numerus ſeipſum mouẽs, contra Xenocratẽ

Atqui numerum animam eſſe dicere, ſeipſum motu cientem, multo longius, quam ea quę dicta ſunt, a ratione diſtare videtur. Nam iis qui id afferunt, ea primum impoſſibilia quæ emergunt ex motu, deinde propria quędam ex eo quia dicunt ipſam numerum eſſe, eueniũt. Quo namq; modo vnitatem moueri itelligere oportet, & a quo & quonam pacto? Cum impartibilis ſit, & nullam habeat differẽtiam, ſi eni motiua ſit atq; mobilis, diuerſa eſſe oportet.

Text. cõ. 67.

Multo autem his quę dicta ſunt irrationabiliſſimum dicere animam eſſe numerum ſeipſum mouẽtem. Inſunt enim his impoſſibilia. Primo quidẽ ea, quę ex eo accidũt, ꝙ animam moueri afferunt. Propria autem ex eo ꝙ dicunt ipſam eſſe numerũ. Quo modo enim oportet intelligere vnitatem motam, & a quo, & quomodo, impartibilem & indifferentem exiſtentem. Si namq; eſt mota & mobilis, differre oportet.

Lec. xi.

Op̃. Xenocratiſ

POSTQVAM Philoſopous improbauit opinionem illorum qui dixerũt ſimpliciter animã moueri. Hic conſequenter arguit contra opinionem Xenocratis, qui ſupea motum addit aliquid aliud .ſ. quòd anima eſſet numerus mouens ſeipſum. Et hæc opinio eſt multum irrationabilior opinionibus aliorum Philoſophorum quæ dictæ ſunt. Nam his qui dicunt animam eſſe numerum mouentem ſeipſum, multa impoſſibilia inſunt. Et primo quidem ea quæ accidunt {eo quòd eſt moueri} ideſt ex motu, quæ etiam accidunt omnibus dicentibus animam moueri. Accidunt etiam ſic dicentibus, & incõuenientia propria, ex hoc.ſ. quòd dicũt animam eſſe numerum. Et propter hoc Philoſophus improbat diffinitionem hanc Xenocratis de anima, & non tantum eſt diſputans ad nomen, ſed ad ipſam intentionem diffinitiõis. Circa hoc autem duo facit. Primo oſtendit hanc diffinitionem eſſe inconuenientem, quantum ad ipſam animam vel ſubſtantiam animæ. Secundo vero quantum ad eius accidẽtia. ibi. {Cõplectẽtibus igit in vnũ &c.}

Circa

Circa primum duo facit. Primo enim deſtruit diffinitio-
nem prædictã de anima per rationes. Secũdo vero oſten
dit ꝙ ad hanc diffinitionem ſequentur omnia inconue-
nientia quæ ſequuntur ad opiniones aliorum Philoſo-
phorum. ibi. {Accidit autẽ ſicut diximus &c.} Q. aũt
prædicta diffinitio ſit incongrua probat ſex rationibus.
ꝑma ratio. Quarum prima talis eſt. Tu dicis animam, eſſe numerũ
mouentem ſeipſum, numerus autem conſtat ex vnitati-
bus. ergo dicis animam eſſe vnitates. Si tu dicis animam
eſſe numerum mouentem ſeipſum, ergo & animam vni-
Lec. 10 tates mouentes ſeipſas, ſed omne mouens ſeipſum habet
Text. duas partes, vt probat in. 8. phyſi. quarum vna eſt mo-
có. 40. uens et alia mota. ergo oportebit dicere ꝙ vnitas ſeu pũ-
& 42. ctum diuidatur in duas partes, quarum vna ſit mouens,
et altera mota. Hoc autem eſt impoſſibile. ergo impoſſi-
bile eſt ꝙ anima ſit numerus mouẽs ſeipſum. Q. autem
ſit impoſſibile vnitatem habere vnã partem mouentem,
et aliam motam probat, quia nullo modo illud quod eſt
omnino impartibile & indifferẽs, poteſt intelligi ꝙ mo-
ueatur per ſe, ita ꝙ habeat partem mouentem vnam, &
aliam motam. Nam in nullo poſſunt hęc duo. ſ. vis mo
tiua vel mota, & mobilis vel mota eſſe, niſi differant. cũ
ergo vnitas ſit impartibilis & indifferens, non poteſt hu
iuſmodi partes habere, & ſic nec moueri, ergo animã nõ
eſt numerus mouens ſeipſum. Secundam rationem po
nit cum dicit.

Prȩterea cum lineam quidem, motione ſuperfi-
ciem facere dicant, punctum autem lineam, vnitatũ
etiam motus erunt continuo lineę. Punctum enim
vnitas eſt, poſitionẽ habens, atq; numerus animę iã
alicubi eſt, poſitionemq; habet.

Text. Amplius quoniam dicunt lineam motam, planũ
có. 68. facere, punctum autem lineam, & vnitatum motus,
lineę erunt. Punctum autem vnitas eſt, ponens ha-
bens. Numerus autem animæ iam alicubi eſt, & po
ſitionem habet.

Quæ talis eſt. Tu dicis animam eſſe numerum. ergo et
vnitates vt dictum eſt. Inter vnitatem autem & pũctum
nulla differẽtia eſt, niſi ꝙ punctus habet poſitionem. eſt
enim punctum vnitas poſitionem habens. Sed ſi anima
eſt numerus, oportet ꝙ alicubi ſit huiuſmodi numerus
animæ, & poſitionem habens. ergo anima erit vnitates
poſitionẽ habens. Huiuſmodi aũt ſunt puncta. ergo erit
pũcta. Sed ſm ꝙ dicũt Platonici, motus pũcti facit lineã
linea autem mota facit ſuperficiem, ſuperficies vero cor-
pus, ſed eſt anima numerus mouẽs ſeipſum. ergo eodem
modo & vnitas t & per conſequens eſt punctum mouẽs
ſeipſum, punctum autem motum non facit niſi lineam.
ergo motus animæ nõ facit niſi lineam. Et ſic anima mo
tu ſuo nõ cauſat vitam, ſed lineam, quod eſt falſum. Nõ
eſt igitur anima numerus mouens ſeipſum. Tertiam ra
tionem ponit cum dicit.

Præterea ſi quis a numero numerum vel vnitatẽ
abſtulerit, alius relinquitur numerus. Atq; plantæ.
multaq; animalium viuunt diuiſa, & eandem ani-
mam ſpecie videntur habere.

De his vide. 2. lib. text. 10. & te. 92. hui⁹ libri. 1.

Amplius autem a numero ſi auferat aliquis nu-
merum aut vnitatem, relinquitur alius numerus.
Plantæ autem & animalium multa diuiſa viuunt, &
videntur eandem habere animam ſpecie.

Quæ talis eſt. Si anima eſt numerus, vt tu dicis, opor-
tet ꝙ conſequatur paſſiones & naturam numeri, ſed con
ſtat ꝙ ſi aliquis auferat a numero vnitatem aliquam ſeu
addat, mutat ſpeciem. Nam ſi huic numero. ſ. tria, addas
vnitatem. mutat ſpeciem. Alia enim ſpecies eſt huius nu
meri quatuor, & alia eius quod eſt tria. Si vero ab eodem
auferas vnitatem, efficitur duo et mutat ſimiliter ſpeciem

E Conſtat autem ꝙ animalia ſumunt ſpeciem ab anima,
cum vnumquodq; cõſequatur per formam ſpeciem ſuã,
ergo ſi anima eſt numerus, ex ſubtractione vel additio-
ne alicuius ab anima, relinquit alia aia ſpecie, & hoc eſt
falſum. Videmus enim in decíſionibus plantarũ & ani-
malium annuloſorum ꝙ diuiſa ſeu deciſa viuunt, & ean
dem ſpeciem habent. Non ergo anima eſt numerus mo-
uens ſeipſum. Quartam rationem ponit cum dicit.

Atqui nihil referre videbit, vnitates dicantur, an
corpuſcula parua. Et enim ſi puncta fiant ex Demo-
criti pillulis, modo maneat quantitas, erit in ipſis
aliud quidem quod mouet, aliud autem quod mo-
uetur, ſicut in magnitudine. Non enim quia magni
tudine differunt, aut paruitate, id quod dictum eſt,
accidit, ſed quia ſubeunt quantitatem. Quocirca ne
F ceſſe eſt aliquid eſſe, quod ipſas vnitates mouebit.
Quod ſi id quod in animali mouet, anima eſt; & id
quod in numero eſt, anima mouet, quare anima nõ
eſt id quod mouet, atq; mouetur, ſed id quod mo-
uet dumtaxat.

Videbitur autem vtiq; nihil differre, dicere vni- Text.
tates, aut corpora parua. Et nãq; ex Democriti ſphę có. 69.
ris ſi fiant puncta, ſolum autem maneat quantitas,
erit aliquid in ipſo, hoc quidem mouens. illud au-
tem quod mouetur, ſicut in magnitudine. Non. n.
propter hoc ꝙ eſt magnitudine differre aut parui- Text.
tate, accidit quod dictum eſt, ſed quia quãtum. Vn- có. 41.
de neceſſe eſt aliquid eſſe motiuum vnitatum. Si au
tem in animali quod mouens, anima eſt & in nume
ro, quare nõ, mouens, & quod mouetur, eſt anima,
G ſed mouens ſolum.

Quæ talis eſt. Tu dicis animam eſſe numerum, & ſi-
cut dictum eſt ſequitur ꝙ anima ſit vnitates poſitionem
habentes, & per conſequens ꝙ ſit puncta. ſecũdum hoc
autem, ſi recte conſideremus, videbitur vtiq; ꝙ nihil dif
fert, dicere ꝙ anima ſit corpora parua & indiuiſibilia, ſi
cut dixit Democritus, aut dicere ꝙ ſit vnitates poſitionẽ
habentes. Vnum enim poſitionem habẽs, quantitas eſt
& indiuiſibilis. Ex hoc ergo ſic arguo. Anima, ſecũdum
poſitionem tuam, eſt numerus mouens ſeipſum, & per
conſequens vnitates & puncta mouentia ſeipſa. pona-
mus autem ꝙ corpora indiuiſibilia quæ poſuit Demo-
critus ſint puncta, quia non differt, ſicut dictũ eſt, & ſint
quanta, quod neceſſe eſt, quia proprie non mouetur niſi
quantum. Huiuſmodi autem puncta mouẽt ſeipſa, quia
anima eſt numerus ſeipſum mouens. Sed in mouente ſe-
ipſum, ſicut dictum eſt, duo ſunt. ergo erit in ipſo pũcto,
H vnum quod eſt mouens, & aliud quod eſt motum. Nec
eſt curandum vtrum ſint magna ſeu parua, dummodo
ſint quanta, quia in quolibet continuo mouente ſeipſum
hoc accidit. ſ. ꝙ ſint duo ibi, vnum vt mouens, & aliud
vt motum. Et ſic neceſſe eſt ꝙ ſit aliquid motiuum vnita
tum. In animali autem, illud quod mouet animal, eſt ani
ma. ergo & in numero, illud quod mouet numerum, erit
anima. ergo anima non eſt id quod mouetur, ſed illud
quod mouet. Et ſic mala eſt diffinitio animæ, ꝙ ſit nume
rus mouens ſeipſum, ſed potius ꝙ ſit numerus mouens
numerum motum. Quintam rationem ponit cũ dicit.

At vero qui fieri poteſt, vt hæc, vnitas ſit? Opor-
tet enim ipſius ad cæteras aliquam differentiam eſ-
ſe. At vnici puncti quænam, præter poſitionem eſſe
differentia poteſt? Si igitur vnitates punctaue quæ
ſunt in corpore, diuerſa ſunt ab vnitatibus animæ,
atq; punctis, erunt ipſę vnitates in eodem profecto
loco.

loco. Punctum enim animæ, locum occupabit corporis puncti. Atq; quid obſtabit ac prohibebit, vt ſi duo puncta ſunt ſimul in eodem loco, & plura ſint duobus, ac infinita. Quorum enim locus indiuiſibilis eſt, & ipſa idiuiſibilia ſunt. Sin vero ea pūcta quę ſunt i corpore, ſint ipſe numerus aię, vel ſi numerus qui ex punctis conſtat, quæ ſunt in corpore, ſit ipſa anima, cur nō omnia corpora animam habent? nam in cunctis puncta eſſe videntur & etiam infinita.

Text. c. 70. Contingit autem quodammodo vnitatem hæc eſſe. Oportet enim ipſi ineſſe quandam differentiā ad alias. Puncti autem ſolitarii, quę vtiq; differentia erit, niſi poſitio? Siquidem igitur ſunt alterę in corpore vnitates & puncta, in eodem erūt vnitates, obtinebit enim locum puncti, tamen quid prohibet in eodem eſſe, ſi duę ſunt, & infinitas. Quorum enim

Text. c. 71. locus eſt indiuiſibilis, & ipſa. Si autem ea quę ſunt in corpore puncta ſunt numerus animæ, aut ſi eorum quæ in corpore ſunt punctorum numerus, eſt anima, quare non omnia habent animam corpora? Puncta. n. in omnibus videtur eſſe, & infinita.

Quæ talis eſt. Secundum opinionem Xenocratis cōtingit hanc. ſ. animam eſſe vnitatem, ſed ex hoc contingit ipſam eſſe puncta, quia ſi anima eſt vnitas, oportet ꝙ differat ab aliis vnitatibus, nō poterit autem differre ab eis niſi per poſitionem, quę enim eſt differentia {puncti ſolitarii}. i. vnitatis intellectę, niſi poſitio. nulla vnitas autem niſi poſitionem habens, eſt punctum. ergo anima non eſt vnitas, ſed puncta. Sed anima eſt in corpore, & quodlibet corpus, habet pūcta ſua p ſe. quæro ergo vtrū puncta quæ ſunt anima, ſint eadem cū punctis corporis aut alia. Si qdē ſūt altera, ergo ī qlibet pte corporis ſit aīa, in qualibet parte corporis erūt puncta animæ, & ſic erūt duo puncta in eodem loco ſimul. Et ſi duo propter quid nō plura, ant etiam infinita. Nam illa quorum locus eſt indiuiſibilis, & ipſa indiuiſibilia ſunt, vnde non indigēt ampliori loco. Vnde ſi ponātur duo eſſe in loco indiuiſibili, per conſequens poſſunt in eodem loco eſſe infinita. Si vero dicas ꝙ ſunt eadem puncta quę ſunt in corpore cum his punctis quæ ſunt anima, ſequitur ꝙ cum omne corpus habeat puncta, ꝙ omne corpus habeat animā ſed hoc eſt falſum, non ergo anima eſt numerus mouens ſeipſum. Sextam rationem ponit cum dicit.

Inſuper qui fieri poteſt vt ſeparentur ac abſoluātur a corporibus ipſa puncta, ſiquidem lineę non diuiduntur in puncta.

Amplius autem quomodo poſſibile eſt ſeparari puncta & abſolui a corporibus, ſiquidem non diuidantur lineæ in puncta.

Et ſumitur ex præcedenti, quæ talis eſt. Sicut dictum eſt, ſequitur expoſitione Xenocratis, ꝙ anima ſit pūcta ſed nos videmus ꝙ puncta non ſeparantur, nec abſoluūtur a corporibus. Nam lineæ non diuiduntur a ſuperficiebus, nec puncta a lineis. Anima vero ſeparatur & abſoluitur a corpore. ergo non eſt puncta neque numerus. Patet ergo ꝙ diffinitio Xenocratis de aīa eſt incongrua quantum ad ea quæ in diffinitione ponuntur. Conſequenter cum dicit.

Fit autem vt diximus, vt partim idem ii dicant, quod illi, qui corpus quoddam ſubtilium partium animam eſſe dixerunt, partim proprium ipſos comitetur abſurdum, corpus ab anima perinde moueri, perinde atq; Democritus aſſerebat. Nam cum anima ſit in omni corpore ſentiente, neceſſe eſt in eodem duo corpora eſſe, ſi anima corpus aliquod eſſe ponatur. Et horum etiam ſententia, qui animam numerum eſſe cenſent, fit vt vno in puncto multa ſint puncta, aut omne habeāt animam, ſi non numerus quiſquā alius, atq; diuerſus a punctis ipſius corporis ſuperueniat. Fit etiam vt animal a numero perinde moueatur, atq; Democritum diximus idipſum moueri cenſere. Quid enim intereſt paruæ pilæ dicātur, an vnitates magnę, vel vnitates omnino quæ agitantur motu. Vtro namq; modo neceſſe eſt ipſas ex eo mouere animal, quia ipſę motu cientur.

Accidit autem, ſicut diximis, partem quidem, idē dicere, corpus quoddam ſubtiliū partium ipſam ponentibus, partim autem, ſicut Democritus dicit ab anima moueri, proprium inconueniens. Si enim eſt anima ī omni eo ꝙ ſentit corpore, neceſſe eſt duo in eodem eſſe corpora, ſi corpus aliquod anima. Numerum autē dicentibus, in vno puncto puncta multa, aut omne corpus animam habere, niſi quidam numerus differens fiat, & alius ab his quæ in corpore ſunt punctis. Accidit autem animal moueri a numero, ſicut & Democritum dixit, ipſum mouere. Quid enim eſt differt dicere ſphęras paruas aut vnitates magnas, aut omnino vnitates ferri? Vtrobique enim neceſſe eſt mouere animal, in eo quod mouetur ipſę. Text. cō. 72. Text. cō. 73.

Dicit diffinitionem prædictam eſſe incongruam, quātum ad inconuenientiam. Nam ex huiuſmodi diffinitione de anima, ſequūtur omnia inconuenientia quæ ſequūtur ex opinionibus omniū Philoſophorum de anima. Quidam enim errauerunt circa animam & dixerunt ipſam eſſe corpus ſubtiliſſimarū partiū. Ex quo ſequebatur ꝙ cū aīa ſit vbicūq; eſt ſenſus i corpore, et ſenſus ſit vbiq; per corpus, ꝙ ſi aīa ē corpus, ꝙ duo corpora ſint ſimul. Et hoc idem ſequitur ſi anima eſt pūcta, ſicut dictū eſt. ſ. ꝙ duo ſint ſimul, & etiam infinita, & hoc ſi puncta animæ ſint alia a punctis corporis. Sed ſi non {fiat differēs numerus} punctorum animę. i. ſi non differant puncta animæ a punctis quæ ſunt in corpore, ſequitur ꝙ in quolibet corpore ſit anima. In quolibet enim corpore eſt inuenire puncta. Quidam vero ſicut Democritus errauit dicens animam moueri, et corpus ex motu animæ, & cū ipſe diceret componi animam ex indiuiſibilibus ſphæris, & ex motu ipſarū moueri corpus, ſequebatur ꝙ corpus moueretur ex corporibus indiuiſibilibus. Et hoc idē inconueniēs ſequitur ex diffinitione iſtorum, ſcilicet animal moueri ex numero, & per conſequens a punctis, & non eſt differentia, dicere ſphęras paruas, et vnitates magnas, aut quaſcunq; vnitates moueri. Nam {vtrobiq;}. i. in ſphæricis corporibus & vnitatibus, neceſſe eſt ꝙ animal moueatur, eo quòd ipſa ſcilicet corpora ſphærica & puncta ſeu vnitates mouentur. Conſequenter cum dicit.

His igitur qui motum ac numerum in aſſignanda anima coniunxerunt, hęc quæ dicta ſunt abſurda & alia huiuſcemodi multa eueniūt. Eſt enim impoſſibile nō ſolum diffinitionem animę talem eſſe, ſed etiam accidens. Quod quidem patet, ſiquis ex hac ratione, operationes atq; affectus animę conabitur aſſignare, cogitationes inquam, ſenſus, voluptates, dolores, cętera iſtiuſmodi. Nam vt prius diximus, neq; vaticinari ex ipſis facile poſſumus.

Complectentibus igitur in vnum, numerum & motum Text. cō. 74.

motum & hęc accidũt & multa alia huiuſmodi. Nõ enim ſolum diffinitionẽ animę impoſſibile eſt huiuſmodi eſſe, ſed & accidens. Manifeſtum eſt autem ſiquis conatus fuerit ex ratiõe hac, paſſiones & opera animę reddere, vt cogitationes, ſenſus, lętitias, triſtitias, & quęcunq; alia huiuſmodi. Sicut enim diximus prius, neq; diuinare eſt facile ex ipſis.

Oſtendit inſufficientiã prędictæ diffinitionis ex parte accidentium. Dicit ergo ꝙ quandocunq; diffinitio ſufficienter aſſignatur, non ſolum debet ducere in cognitionem ſubſ̃ę rei diffinitę, ſed & accidentiũ. Sed ſi complicemus in vnum iſta duo quę poſita ſunt in diffinitione animæ. ſ. numerum & motum, non ſolum accidunt nobis inconuenientia quæ dicta ſunt circa ſubſtantiam ipſius animę, ſed etiam multa alia, quia hæc duo non ſolum eſt impoſſibile eſſe diffinitionem, ideſt ſubſtantiam animæ, F verum etiam eſt impoſſibile ꝙ ipſa. ſ. numerus & motus ſint accidentia animæ ſeu ducant in cognitionem accidentium. Non igitur eſt congrua diffinitio, cum non ducat in cognitionem accidentium. Et ꝙ non ducat in cognitionem accidentium animę, manifeſtum eſt ſi quis ex huiuſmodi diffinitione conabitur paſſiones & operationes animę aſſignare, puta ratiocinationes, delectationẽ, triſtitiam, & huiuſmodi. Ex ipſis enim. ſ. ex numero & motu, non ſolum nõ erit facile deuenire in cognitionem accidentium & operationum animæ, ſed nec diuinare poterimus ex eis aliquid de ipſis paſſionibus & operationibus animæ.

Tribus autẽ traditis modis quibus antiqui diffiniunt animam, duos iam reprobauimus, & quas habet vtraq; ſententia dubitationes contrarietatesq; pene diximus, & ea inquam quę maxime motiuum ipſam eſſe ex eo ponit, qa ſeipſam mouet. Et ea quę G corpus ipſam ſubtiliſſimarum partium, aut magis q̃ cętera incorporeum eſſe cẽſet. Reſtat igitur tertius modus atq; ſentẽtia, quæ ipſam aſſerit ex elementis cõſtare, quã quidem deinceps conſideremus oportet. Atq; patet ob hoc ex elementis animam conſtare quoſdam dixiſſe, vt ſentiat ea quæ ſunt, & rerum vnamquamq; cognoſcat. At hanc ſententiam multa profecto comitantur abſurda, atq; eorum quã plurima quæ fieri nequeunt. Aſſerunt enim ſimili cognoſcere ſimile, quaſi animas, res ipſas eſſe ponentes. Verum non elementa ſunt ſolum vt patet, ſed præter ea multa ſunt etiam alia, quin potius infinita fortaſſe numero, quæ conſtant ex ipſis ac componũtur. Sit igitur ea cognoſcerẽ, ſentireq; animã. Ex quibus illorum vnumquodq; componitur. At totum H ipſum compoſitum, quo cognoſcet quęſo, vel ſentiet, vt quid ſit deus, vel homo, vel os, vel caro, & cæterorum compoſitorum vnumquodq; ſimiliter. Non enim vnumquodq; iſtorum eſt ipſa elemẽta, quouis ſeſe habentia modo, ſine vllo diſcrimine, ſed ex ipſis vnumquodq; conficitur ratione quadã, cõpoſitioneue. Quemadmodum & Empedocles os ex elementis conſtare cenſet. Dicit enim.

Animã ex elemẽtis cõſtare vt oia cognoſcat, impoſſibile eſt. Pria rõ.

Ceperat ante duas tellus iuſtiſſima vaſis
Aeris ac fontis partes, Vulcanus & ipſe
Quatuor ex octo adiunxit quis candida, magna
Vis fœcundaq; naturę confecerat oſſa.

Nil igitur elementa proſunt, ſi ſint in anima, niſi rationes etiam inſint, & compoſitio. Vnũquodq; enĩ cognoſcet ſibi, os autem, aut hominem non cognoſcet profecto, niſi ipſa etiam inſint. Hoc autem non E opus eſt vnum eorũ eſſe dicere, quę fieri nequeunt. Quis enim ambiget vnquam ſi lapis, vel homo, vel equus inſit in anima, & bonum ſimiliter, & non bonum, & de cæteris identidem rebus.

Tribus aũt modis traditis ſecũdũ quos diffiniũt animam, alii quidem maxime motiuam enuntiauerunt, in mouendo ſeipſam. Alii autem corpus ſubtiliſſimum, aut incorporaliſſimum aliorum. Hęc autẽ quas dubitationes & contrarietates habent, prætериuimus fere. Relinquitur autem cõſiderare, quomodo dicitur ex elementis ipſam eſſe. Text. cõ. 75.

Dicũt enim quatenus ſentiat ea quę ſunt, & vnũquodq; cognoſcat. Neceſſarium autem eſt accidere multa & impoſſibilia rationi. Ponunt enim cognoſcere ſimile ſibi, tanquam ſi animam, res ipſas eſſe po F nant. Non ſunt autem hęc ſola, multa vero & alia. Magis autem fortaſſis infinita numero quæ ſunt ex his. Ex quibus igitur eſt vnumquodq; horum eſto cognoſcere animã & ſentire, ſed compoſitum quo cognoſcet, aut ſentiet, vt quid deus, aut homo, aut caro, aut os, ſimiliter autem quodlibet aliud compoſitorum. Non enim quolibet modo ſic habentia elemẽta, horum vnumquodq;, ſed ratione quadam & compoſitione, ſicut Empedo. dicit os. Terra autẽ adamabilis, in amplius receptaculis, duas ex octo partibus ſortita eſt aquæ luminis: quatuor autẽ vulcani, oſſa autem alba facta ſunt, nulla igitur vtilitas eſt, elementa in anima eſſe, niſi & rationes inerunt & compoſitio. Cognoſcet enim vnumquodq; ſimile. Os autem aut hominem nihil, niſi & hęc inerunt. G Hoc autem ꝙ impoſſibile ſit, nihil oportet dicere. Quis enim dubitabit, an inſit in anima lapis: aut homo. ſimiliter autem & bonum, & non bonum, eodem modo & de aliis. Text. c. 76. Text. c. 77.

Lec. xii.

POSTQVAM Philoſophus oſtendit ſupra quomodo antiqui naturales in cognitionem animę venerũt per tria. ſ. per motum et cognitionem, et per eſſe incorporaliſſimum, & diſputauit contra illos qui venerunt in cognitionem animæ per motum, & contra illos qui dixerunt animam eſſe quid incorporaliſſimum, & maxime ſimplex, hoc conſequenter diſputat contra illos qui dicebãt animam omnia cognoſcere, quia compoſita erat ex omnibus. quorum poſitio fuit ꝙ anima cognoſceret res omnes, et quia cognitio fit per aſſimilationem quaſi hoc a longe diuinantes, dicebant animam, ad hoc ꝙ omnia cognoſceret, eſſe compoſitam ex omnibus, & ꝙ ſimilitu H do rerum omnium eſſet in anima ſecundum proprium modum eſſendi. ſ. corporalem. Vnde cum res conſtent ex elementis dicebant, ꝙ anima erat compoſita ex omnibus elementis, vt ſentiat & cognoſcat omnia quæ ſunt. Et quia principalis in hac poſitione fuit Empedo. cum poneret animam compoſitam ex pluribus elementis q̃ aliquis aliorum, ideo Philoſophus principaliter hic reprobat opinionem ſuam & diſputat contra eam. Et circa hoc duo facit. Primo enim improbat opinionem Empedo. ſecundo vero quandam aliam. ibi {In toto autem quidem ipſam &c.} Improbat autem opinionem Empedo. decem rationibus. quarum prima talis eſt. Empe. dicit ꝙ quia cognitio fit per ſimilitudinem, cum anima cognoſcat omnia, oportet animam compoſitam eſſe ex omnibus. Sed patet ꝙ huic rationi eſt neceſſarium accidere multa inconuenientia, & impoſſibilia. Conſtat enĩ ꝙ in qualibet re non ſunt hæc ſola. ſ. elementa, ſed multa alia ab elemẽtis, ſicut eſt proportio commixtionis, & ra

tio

tio vniuſcuiuſq;, & forte ſunt infinita numero, quę accidunt rebus compoſitis ex his ſcilicet elementis, ſicut patet in oſſe. Nam non ſolũ oportet cognoſcere illa ex quibus componitur os, ſed etiam proportionem quæ eſt inter illa ex quibus componitur et rationem oſſis, quia omnia quæ ſunt compoſita, non conſiſtunt quocunq; modo ſe habeant elementa, ſed quadam ratione & compoſitione. ſ. ſint proportionata adinuicẽ. Nam os cum habeat octo partes, ſecundum quod dicit Empedo. vnumquodq; compoſitum os habere. 8. partes quę non æqualiter attribuuntur omnibus elementis, ſed terra habet ibi duas partes. Aer habet ibi vnam, aqua ſimiliter vnam, ſed ignis quatuor. et ideo ex maiori participatione ignis dicit oſſa eſſe facta alba, & ex terra ſicca. Si ergo in rebus compoſitis non ſolum ſunt ipſa elementa, ſed ꝓportio et ratio vniuſcuiuſq;. Inde ſic. Aut ergo iſtæ proportiones ſunt in anima cũ elemẽtis, aut non, ſi ſunt in anima. ergo in anima ſunt oſſa, & carnes, & huiuſmodi. & per conſequens homo & lapis, & corpora, & contraria. vnde nullus dubitat ꝙ hęc non ſunt in anima. Si vero dicas ꝙ non ſunt ibi huiuſmodi proportiones & rationes, ſed ſolum elementa. tunc anima non cognoſcet proportiones rerum, nec ipſa cõpoſita. quomodo enim poterit cognoſcere Deum. ſ. totum cœlum, aut hominem, aut lapidem ſeu os, nullo modo cognoſcet, ſed elementa tantum. Secundam rationem ponit cum dicit. Sc̃da rõ

Præterea cum id quod eſt, multipliciter dici ſoleat, quoddam enim ſubſtantiam, quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid aliud enumeratorum iam prædicamentorum ſignificant, vtrum ex vniuerſis, an non ex vniuerſis anima conſtet? At non videntur communia omnium eſſe elementa. Ex hiſcene igitur ſolis cõſtat, quæ ſubſtantiarum ſunt elementa, at quonam pacto cæterorum etiam vnumquodq; cognoſcit. An dicent vniuſcuiuſq; generis elementa propria, atq; principia eſſe, ex quibus anima conſtat? erit igitur ipſa, quantitas, & qualitas, & ſubſtantia. At fieri nequit, vt ex quantitatis elementis ſubſtantia ſit, non quantitas. Eos igitur qui cenſent animam ex vniuerſis conſtare, hæc & huiuſcemodi alia comitantur.

Text.c. 78. Amplius autem cum multipliciter dicatur id q̃d eſt, ſignificat. n. aliud quidẽ hoc aliqd, aliud aũt q̃titatẽ aut qualitatẽ, aut & quoddã aliud diuiſorũ prędicamentorum, vtrum ex omnibus erit anima an non? Sed non videntur communia omnium eſſe elementa. Num igitur quęcunq; ſubſtantiarum ſunt, ex his ſolum? Quomodo igitur cognoſcet & aliorũ vnumquodq;. An dicent vniuſcuiuſque generis eſſe elementa & principia propria, ex quibus animã cõſtare? Erit ergo qualitas & quantitas & ſubſtantia. Sed impoſſibile eſt ex quantitatis elementis eſſe ſubſtantiam, & non quantitatem. Dicẽtibus itaq; ex omnibus, hæc & huiuſmodi alia accidunt.

Quę talis eſt. Tu dicis ꝙ anima eſt compoſita ex principijs, ſed diuerſorum generum diuerſa ſunt pricipia, cũ ergo id quod eſt, dicatur multipliciter. i. ſecundum diuerſa genera, ſicut ſubſtantiæ, qualitatis, quantitatis, & aliorum prædicamentorũ. ergo erũt diuerſa principia. Quæro ergo vtrum anima ſit compoſita tãtum ex principijs ſubſtantiæ, aut ex principijs omnium generum, ſi tantũ ex principijs ſubſtantię, tunc anima non cognoſcet niſi ſubſtantias, & ipſi ponunt eam cognoſcere omnia. Si vero componitur ex principijs omnium generum, tunc cũ quicquid eſt ex principijs ſubſtantiæ ſit ſubſtantia, & ex principijs quantitatis ſit quantitas, & ſic de ſingulis, anima erit ſubſtãtia, q̃titas, qualitas, relatio, & huiuſmodi.

A Poſſet autem reſponderi contra hanc rationẽ Ariſto. ꝙ principia ſubſtantiæ ſunt etiam quantitatis & qualitatis & aliorum, cum omnia fundentur ſupra ſubſtantiam & ideo non oportet ꝙ ſint in anima aliqua alia principia, q̃ principia ſubſtantiæ, & nihilominus cognoſcet omnia. Ad hoc dicendum ꝙ quælibet res habet principia ꝓxima & remota, & cognitio oportet ꝙ ſit per principia proxima. Principia autem ſubſtantiæ, licet ſint principia aliorum, ſunt tamen remota & non proxima. & ideo per ea non poteſt haberi cognitio niſi de ſubſtãtia. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Abſurdum eſt etiam, ſimile, quidem a ſimili non pati dicerẽ, ſimile vero ſentire ſimile, ſimileq; cognoſcere ſimili putare, atq; aſſerere. Deinde ſentire, pati quoddam eſſe, moueriq; ponere, & intelligere ſimiliter, & cognoſcere. Tertia ratio.

B Inconueniens autem eſt dicere quidem impaſſibile eſſe ſimile a ſimili, ſentire autem ſimile ſimili, & cognoſcere ſimile ſimili. Sẽtire autem pati aliquid & moueri ponunt, ſimiliter autem cognoſcere & intelligere. Text. cõ. 79.

Quæ talis eſt. Ratio quare anima ſit cõpoſita ex omnibus elementis eſt, quia anima cognoſcit omnia, & cognitio eſt per ſimilitudinem contra. Conſtat enim ꝙ ſentire & cognoſcere eſt pati aliquid. ſed inconueniens eſt dicere ꝙ ſimile patiatur a ſimili, ſed a contrario. ergo & inconueniens eſt dicere ꝙ ſentire ſeu cognoſcere ſit ſimile ſimili. Quartam rationem ponit cum dicit.

Atqui multas dubitationes, ac difficultates Empedo. habere ſententiam, corporeis inquam elementis & ſimilibus cognoſci res ſingulas, teſtatur id q̃d experiẽtia late patet. Partium enim animalium, corporum ea quę ſunt ſimpliciter terræ, vt oſſa, nerui, pili, nihil ſentire videntur. Quare neq; ſimilia ſibi. At oportebat tamen. Quarta ratio.

C Multas autem dubitationes & difficultates habẽte ipſo dicere, ſicut Empedo. ꝙ corporeis elementis ſingula cognoſcuntur, & ad ſimile, teſtatur quod nunc dictum eſt. Quęcunq; enim inſunt in animaliũ corporibus ſimpliciter terrę, vt oſſa, nerui, pili, nihil ſentire videntur, quare neq; ſimilia, & tamen conueniret.

Quæ talis eſt. Ex hoc quod dictum eſt ſuperius, teſtatur ꝙ dictum Emped. ſ. ꝙ ſimile ſimili cognoſcatur, habet multas dubitationes et difficultates. Sed adhuc etiam magis apparet difficile et improprie dictum. Nam ſi anima cognoſceret ſimile ſimili, ſicut Empedo. dicit, tunc ſequitur ꝙ elementum aeris cognoſcat aera, & ſic de alijs,

D Sed nos videmus ꝙ multę partes terreæ ſunt in animali, quæ nihil ſentiunt, ſicut pili, et oſſa, et nerui, & tamen cõueniret ꝙ ſentirent ſecundum poſitionem eorum. ergo non cognoſcitur ſimile ſimili, vel etiam non eſt compoſita ex omnibus elementis. Quintam rationem ponit cum dicit.

Præterea cuiq; principiorum maior ignoratio q̃ cognitio inerit nimirũ. Vnumquodq; enim cognoſcet vnum, multa autẽ ignorabit, cętera namq; oĩa. Quinta ratio.

Amplius autem vnũquodq; principiorum ignorantia plus quam intelligẽtia exiſtet. Cognoſcet quidem enim vnumquodlibet, multa autem ignorabit omnia enim alia. Text. cõ. 80.

Quæ talis eſt. Adhuc ex poſitione Empedo. ꝙ ſimilis cognoſcatur ſimili ſequitur aliud inconueniẽs. ſ. ꝙ principium habet plus de ignorãtia q̃ de intelligentia. bi. n.

cognitio

cognitio eſt per ſimile tantum, & principium quodlibet ſit ſimplex et non habet alicuius ſimilitudinem in ſe niſi ſuam non cognoſceret niſi ſeipſum, & ignorabit multa, omnia, ſcilicet, quæ ſunt alia ab eo. Sextam rationem ponit cum dicit. E

Sexta ratio. Fit etiam Empe. eadem ſententia, vt deus ſit amẽtiſſimus, quippe cum ipſe ſolus vnum elemẽtorum non comprehẽdat, ipſam diſcordiam inquam, mortalia vero cuncta cognoſcat. Cum ex vniuerſis ſingula conſtent.

Text. cõ. 81. Accidet autem & Empedocli, inſipientiſſimum eſſe deum. Solus enim elementorum vnum non cognoſcet, diſcordiã. Mortalia autem, omnia. Ex omnibus enim vnumquodq; eſt.

Quæ talis eſt. Adhuc etiam ex dicta poſitione. ſ. ꝙ ſimile cognoſcant ſimili accidet aliud inconueniens Empedo. hoc videlicet. ꝙ deus ſit inſipientiſſimus omnium animalium. Quod ex hoc ſequitur. Sciendum enim ꝙ ſicut dictum eſt. Empe. poſuit iſta omnia inferiora compoſita eſſe ex quatuor elementis, & ex lite & amicitia, & ꝙ generatio & corruptio prouenit in rebus ex iſtis duobus. ſ. lite & amicitia. Cœlum vero dixit eſſe Deum, & dixit ꝙ erat compoſitus ex quatuor elementis, & amicitia, ſed nõ ex lite, & ideo eſt incorruptibile. Si ergo ſimile cognoſcitur ſimili, cum deus non ſit compoſitus ex lite, non cognoſcet litem, & ſic erit ſimpliciter inſipientior cęteris animalibus, quæ cognoſcunt litem, cum ſint compoſita ex ea. Septimam rationem ponit cum dicit. F

Septia ratio. Præterea dicat oportet omnino, quã ob cauſam non habẽt animam omnia, cum omne quod eſt, aut ſit elementum, aut ex elemento vno, vel pluribus, vel omnibus conſtat. Neceſſe eſt. n. omne quod eſt, aut vnũ quid, aut quædã, aut vniuerſa cognoſcere. G

Omnino autem propter quam cauſam non omnia habent animam, quę ſunt. Quoniam omnia aut elementum, aut ex elemento, aut vno, aut pluribus, aut omnibus. Neceſſe enim eſt, vnũ aliquod cognoſcere, aut quædam, aut omnia.

Quæ talis eſt. Si anima eſt compoſita ex omnibus elementis, ſequitur ꝙ omnia quæ ſunt, habent animam. oẽ enim quod eſt, aut eſt ex omnibus elemẽtis, aut ex aliquibus, ſed omne quod eſt compoſitum ex elementis, aut ex elementatis, eſt corpus. ergo omnia corpora habent animam, & omnia quæ ſunt, quod falſum eſt. Octauam rationem ponit cum dicit.

Octaua ratio. Dubitabit etiam non iniuria quiſpiam quidnam id ſit quod ipſa continet atq; vnit. Elementa namq; materiei ſimilia ſunt. Atq; præſtabiliſſimum id eſſe patet, quod continet, quicquid id tandem ſit. At nequit eſſe quicquam præſtabilius anima, quod quidem dominetur. Et magis etiam, intellectu. Maxime autem rationi conſonum eſt hunc omnia pręceſſiſſe, & pręſtantiſſimum omnium, & natura diuinũ eſſe. Illi autem elementa, ea quæ ſunt, præcedere cenſent. H

Text. c. 82. Dubitabit autem vtiq; aliquis, & quid eſt vnum faciens ipſa. Materię enim comparantur elementa. Maxime autem proprium eſt illud continens, quodcunq; eſt. Anima autem aliquid eſſe melius & quid principatum obtineat impoſſibile eſt. Impoſſibilius autem adhuc, intellectu. Rationabiliſſimum autem eſſe hunc antiquiſſimum, nobiliſſimum, & diuinum ſecundum naturam. Elemẽta autem dicunt eſſe prima entium.

E Quæ talis eſt. Elementa ſunt plura & contraria, vbicunq; autem aliqua contraria conueniunt & componũtur, oportet ꝙ ſit aliquid aliud quod contineat & faciat ipſa vnum. Si ergo anima eſt compoſita ex omnibus elementis, oportet ꝙ ſit aliquid aliud continẽs illa. Sed hoc eſt valde dubium quid ſit, quia ſic eſſet nobilius & prius anima, quod eſt impoſſibile, & ad minus de intellectu, quia valde rationabile eſt ꝙ intellectus ſit nobiliſſimus omnius & diuinus ſecundum naturam. Item ſequeretur ꝙ illud eſſet prius ꝙ̃ elementa, quod eſt falſum, quia Empedo. et alij dicũt elementa eſſe prima inter omnia entia. Non eſt ergo anima compoſita ex elementis. Nonam rationem ponit cum dicit.

At enim nemo prorſus de omni anima dixit, nec eorum qui cenſent ipſam ex elementis ideo conſtare, quia ſentit cognoſcitq; ea quæ ſunt, nec etiam eorum qui maxime motiuum ipſam aſſerunt eſſe. Nõ enim omnia mouentur, quæ ſentiũt. Sunt enim animalia nonnulla, quæ non mouentur loco, & tamen hoc ſolo motu, anima videtur animal agitare. Similiter & eorum qui tam ſenſitiuum quam intellectiuum ex elementis conficiunt, nemo animam omnẽ complectitur. Viuere namq; videntur plantę, at expertes ſunt tamen & lationis & ſenſus. Animalium quoq; complura ſunt, quę mente rationeq; vacant. Quod ſi quis & hęc illis conceſſerit, intellectumq; partem eſſe poſuerit animę. & identidem ſenſitiuũ, neq; ſic de omni anima, neq; de vlla tota dicere videbuntur. In hoc eodem errore videtur eſſe, & ea ſententia, quę carminibus Orphicis fertur. Dicit. n. Orpheus animam ferri ventis, & ex toto ingredi reſpiratione. In autẽ nequit ipſis accidere plantis, neq; quibuſdam itidem animalium. Quippe cum haud vniuerſa reſpirent. Quod quidem eos pręteriit, qui ita de anima cenſuere. Nona ratio. Antiqui oẽs, de anima, haud ſatis exacte pertractarunt. F Orphei d anima opinio. G

Omnes autem & qui ex eo quod cognoſcit & ſentit anima, ea quę ſunt, ex elementis dicunt ipſam, & qui maxime motiuum, non de omni dicunt anima. Neq; enim ſenſitiua omnia motiua. Videntur enim eſſe quædam animalium, manentia in loco, & tamẽ videtur hoc ſolo motu mouere anima animal. Similiter autem & quicũq; intellectum & ſenſitiuum ex elementis faciunt. Videntur enim plantæ viuere, nõ participantes loci mutatione. neq; ſenſu, & animalium multa intelligentiam non habere. Tex. c. 83.

Si autem aliquis & hæc ſegregauerit, poſueritq; intellectum partem aliquam animę, ſimiliter autem & ſenſitiuum, neq; vtiq; ſic dicent de omni anima, neq; de tota, neq; de vna. Hoc autẽ ſuſtinuit & quæ eſt in Orphicis carminibus, ratio. Dicit enim animã ex toto ingredi, reſpirantibus a ventis. Non poſſibile itaq; plantis hoc accidere, neq; animaliũ quibuſdam ſiquidem non omnia reſpirant. Hoc autem latuit ſic opinantes. Text. c. 84. H Text. c. 85.

Et oſtendit defectum & inſufficiẽtiam poſitionis Empe. & aliorum omnium qui conſiderãt animam ex motu ſeu ſenſu, quæ talis eſt. Apparet etiam ꝙ omnes & quicunq; dixerunt animam eſſe aliquid motiuum ſecũdum locum, inſufficienter dixerint. Nam multa animata ſunt quæ non mouentur ſecundum locum, ſed manent, ſicut plantæ & alia huiuſmodi. Similiter autem & illi qui dixerunt aĩm eſſe quid intellectiuũ & ſenſitiuum inſufficiẽter dixerũt. Nã multa ſunt aĩata, quę neq; ſentiunt, neq; intelligũt. Si vero aliquis hoc ſegregauerit. ſ. intellectiuũ,

ſenſitiuum,

ſenſitiuum: & motiuum, & dicat intellectiuum vnam partem animæ, & ſimiliter ſenſitiuum, non tamen propter hoc dicet de omni anima, cum non omnes animæ ſint intellectiuæ. Neq; de tota, cum intellectiuum & ſenſitiuum ſint partes animæ. Neq; de vnaquaq; ſic non diceret omnes proprietates animæ cuiuſcunq;, cum in anima ſint aliæ proprietates, q̃ ſint intelligere & ſentire. Et quia quidam Philoſophus qui vocatus eſt Orpheus defectiue etiam de anima locutus eſt, quaſi in ſimilem defectum incidit. ideo hic adiungit eius defectum. Sciendum eſt autẽ ꝙ Orpheus iſte fuit vnus de primis Philoſophis qui erant quaſi poetæ theologi loquentes metrice de philoſophia & de deo, & fuerunt tantum tres, Samius, Orpheus, & quidam alius. Et iſte Orpheus primo induxit homines ad habitandum ſimul, & fuit pulcherrimus cõcionator, ita ꝙ homines beſtiales & ſolitarios reduceret ad ciuilitatem. Et propter hoc dicitur de eo ꝙ fuit optimus citharædus in tantum ꝙ fecit vel faceret lapides ſaltare. i. ita fuit pulcher cõcionator, ꝙ hoĩes lapideos emolliuit. Poſt hos vero tres, fuerunt. 7. ſapientes, quorũ vnus fuit Thales. Hic ergo Orpheus volebat ꝙ totus aer animatus eſſet & anima quædam, et ꝙ anima corporum viuentium nihil aliud eſſet, niſi illud quod attrahit animal de aere animato per reſpirationem: & hoc dicebat metrice. Et ideo dicit Philoſophus ꝙ ratio Oephei quæ eſt in metricis carminibus de anima, ſuſtinuit eundem defectũ quem ſuſtinuerunt rationes præcedentium, quia, ſicut dictum eſt, ipſe voluit ꝙ illud eſſet anima, quod attrahitur per reſpirationem animalium. Sed hoc inſufficientet dictum eſt, quia multa animalium ſunt quæ non reſpirant hoc autem. ſ. ꝙ animalia multa nõ reſpirant, latuit illos qui fuerunt prædictæ opinionis. Et ſic patet ꝙ iſti reprehenduntur de inſufficiẽtia. Decimã cõnẽ ponit cũ dicit.

Contrariũ cõtrario cognoſcitur.

At vero ſi conficere animam ex elementis oporteat, non ex vniuerſis continuo conficienda eſſe videtur. Altera namq; pars contrarietatis, ſufficiens eſt ſeipſam oppoſitamq; diſcernere. Recto. n. & ipſum rectũ (vt pʒ) & obliquũ cognoſcimus. Regula n. q; iudex ẽ vtriuſq;. At obliquũ, nec ſui plane, nec recti.

Regula & rectũ ſui, atque obliqui iudex eſt.

Si vero ex elemẽtis animã facere opʒ, nihil oportet ex omnibus. Sufficiens. n. eſt altera pars contrarietatis, ſeipſam diiudicare & oppoſitam. Recto. n. & ipſũ & obliquũ cognoſcimus. Iudex. n. vtrorũq; canon eſt. Obliquũ aũt neq; ſuiipſius, neq; recti.

Et arguit eos de ſuperfluitate, quæ talis eſt. Dicunt. n. iſti ꝙ ad hoc ꝙ anima cognoſcat, oportet ꝙ ſit compoſita ex elemẽtis, ſed cum nos videamus ꝙ cognitio omnis rei poſſit haberi per pauciora, ergo & ſi concedatur animam componi ex elementis, non tamen debet dici compoſita ex elementis omnibus, ſed ad plus, ex duobus. Et ꝙ cognitio habeatur per pauciora patet, quia cum compoſitum conſtet ex aliquo perfecto & imperfecto, ratio cognoſcendi imperfectum, eſt perfectum, & cum contraria reducantur in priuationem & habitum, ſufficiens eſt altera pars. ſ. illa quę ſe habet per modum habitus & perfecti, ad cognoſcendum ſeipſam & alteram partem, quę eſt per modum priuationis & imperfecti. Nam per rectũ diiudicamus & cognoſcimus ipſum rectum, & etiã obliquum. {Canon enim}. i. regula eſt illud per quod habetur iudicium de vtroq;. Per obliquũ vero, nec ipſum cognoſcimus, nec rectum. Non ergo fuit neceſſe animam facere. i. eam componere ex omnibus elemẽtis, ſed ex duobus tantum. ſ. ex igne & terra, & per hoc cognoſceret & ſeipſam & contraria, ſicut per ignem cognoſceret calida & frigida, & per terram, ſicca & humida.

Contraria ola in habitũ, & priuationem referuntur.

Sunt & qui i toto vniuerſo permixtam ipſam inquiunt eſſe: quocirca forſitan & Thales omnia plena deorum eſſe putauit.

Et in toto autem quidam ipſam miſtam eſſe dicunt. Vnde fortaſſis & Thales opinatus eſt omnia eſſe plena diis. *Te.c.86*

Lec. XIII.

POSTQVAM Philoſophus poſuit opiniões ponentium animam eſſe ex elementis & rationes ipſorum & improbauit eas, hic ex incidẽti ponit opinionem quorundam dicentium animam eſſe in elemẽtis. Et circa hoc duo facit. Primo enim ponit opinionem. Secundo vero rationem opinionis. ibi. {Opinari autẽ.} Circa primũ duo facit. Primo ponit opinionem. Secundo improbat eam. ibi. {hoc autem &c.} Dicit ergo ꝙ ſunt quidã qui dicunt animam miſceri in toto vniuerſo, ponentes eam tam in elementis q̃ in elementatis. Vñ q̃dã philoſophus noĩe Thales fortaſſis motus ab hac opinione, opinatus eſt oĩa plena eſſe dijs. Volebat enim ꝙ totũ vniuerſum eſſet aiatũ, & eius aia eſſet deus. Vnde ſicut aia eſt in qualibet parte aialis, & tota, ita volebat ꝙ in quaalibet pte vniuerſi eſſet deus, & ſic oĩa eſſent plena dijs, & forte ex hoc prouenit idololatria. Conſequenter cum dicit.

Opinio ponẽtiũ oĩa eſſe plẽa dijs

Iouis oĩa plena. Iuppiter eſt quodcunq; vides, quodcunq; moueris. Idololatrię ſeminariũ, & origo.

Hoc ãt dubitationes hʒ nõnullas. Quã. n. ob cauſam aia in aere q̃dẽ, vel igne ſi ineſt, nõ facit aial: in mixtis aũt facit. Pręſertim cũ in illis videať eſſe præſtãtior. Quęret ẽt qſpiã quã ob cãm, aia ea q̃ ẽ ĩ aere pręſtabilior ẽ ac imortalior ea quę in aialibus ineſt. Vtrobiq; aũt emergit quoddã abſurdũ, & rõnis egrediẽs metas. Nam ignẽ, aut aerẽ, aial eſſe dicere, rõnis egreditur fines, & aſſerere rurſus aialia nõ eſſe, ſi inſit in ipſis aia, perabſurdum eſt ſane.

Hoc aũt hʒ quaſdã dubitatiões, ꝓpter quã. n. cauſam, in aere aut in igne aia cũ ſit, nõ facit aial in miſtis at facit, & hęc, in his melior eſſe putata. Quęret. n. vtiq; aliqs, quã ob cauſam quę in aere aia, ea quę in aialibus melior & immortalior. Accidit aũt vtrobiq; ĩcõueniẽs & irrõnabile. Et nãq; dicere, aial, ignẽ aut aerẽ, magis irrationabilium eſt, & nõ dicere animalia, cum anima inſit, inconueniens eſt. *Te.c.87*

Improbat hanc opinionem dicens, ꝙ hoc. ſ. ꝙ anima ſit in elementis & in elementatis, habet quaſdam dubitationes & oppõnes, quarũ vna eſt, quia ſi aia eſt in aere & in igne. {In iſtis. n. duobus dicebant maxime eam eſſe} difficile erit eis dicere propter quam cauſam aia in eis nõ facit animal. i. quare iſta non ſunt aialia, cum in mixtis anima faciat animal. i. mixta animata ſint animalia, pręcipue, cum putandum ſit ꝙ hæc. ſ. anima ſit ꝙ melior in elemẽtis ſimplicibus, q̃ ĩ elemẽtatis. Alia dubitatio ẽ, q̃a q̃ret aliqs ex his vtiq; motus, quare anima quę ſm ipſos eſt in elemẽtis, eſt melioꝛ & imortalioꝛ, q̃ aia quæ eſt ĩ elemẽtatis, cur hęc q̃ eſt in elemẽtatis cõſtituat aial, et cognoſcẽs & ſentiẽs, illa vero quę eſt in elemẽtis, non cõſtituat. Ex his aũt dubitationibus, quęcunq; ponatur, accidit incõueniens & irrationabile, quia dicere ꝙ ignis ſiue aer ſit animal, vt primo dubitatur, eſt maxime inconueniẽs, & ad ſenſum appaeet falſum, et eſt dictum non habentiũ rationem. Et non dicere ea in quibus eſt aia, eſſe aialia, valde incõueniẽs eſt. Nam ſm hoc in nullo differt, inter eſſe aiam in aliquo corpore, & nõ eſſe. Conſequẽter cũ dicit.

Videntur autem ideo putaſſe in his animam eſſe, quia totum & partes eiuſdem ſunt ſpeciei. Quare neceſſe eſt ipſos, & animam, & partes, eiuſdem eſſe dicere ſpeciei, ſi animalia ex eo fiũt animantia, quia in ipſis aliqua pars continentis recipitur.

Opinari autem videntur animam eſſe in his, quoniam totum partibus ſimilis ſpeciei, quare neceſſar-

rium ipſis dicere & animam ſimilis ſpeciei partibus eſſe, ſi intercipi aliquid continentis in animalibus, animata animalia fiunt.

Ponit rationem pręmiſſę opinionis. Et circa hoc duo facit. Primo ponit rationem & improbat eam. Secundo cõcludit quid manifeſtum ſit ex omnibus quę dicta ſunt ibi. {Manifeſtum igitur &c.} Circa primum duo facit. Primo enim ponit rationẽ opinionis dicẽs, ꝙ ratio quare dicti philoſophi opinari videntur animam eſſe in his idest in omnibus elementis, eſt quia ipſi volebant ꝙ totũ et partes in elementis cum ſint ſimplicia, ꝙ eſſent ſimilis ſpeciei. Vnde cum viderent & opinarentur ꝙ pars contĩẽtis. i. aeris intercepta in corporibus aialium per inſpirationẽ et reſpirationẽ, ſit cauſa quare aialia fiãt aiata, & ſit aia, neceſſe erat eis dicere {aiaꝫ eſſe ſimilis ſpeciei partinus}. i. totũ cõtinens eſſe aiatũ. Scđo vero cũ dicit.

Quod ſi aer quidem diſcerptus, eiuſdẽ eſt ſpeciei anima autem & diſſimilium partium, patet aliam ipſius partem ineſſe, aliam non ineſſe. Neceſſe eſt igiť ipſam aut ſimilium eſſe partium, aut nõ in quacũq; totius ineſſe parte.

Si autem aer quidẽ diſcerptus, ſimilis ſpeciei eſt, anima autem diſſimilis partis, hæc quidem ipſius exiſtet, aliud autem non exiſtet. Neceſſe eſt igitur ipſam aut ſimilium partium eſſe, aut nõ eſſe in qualibet parte omnis.

Improbat dictam rationem dicens, ꝙ quia aer diſcerptus et attractus eſt ſimilis ſpeciei toti aeri, ſequetur ꝙ aia animalis ſit ſimilis partis animæ totius aeris. Sed cõſtat ꝙ anima animalis cuiuslibet eſt diſſimilis partis animæ aeris, quia vna ipſius. ſ. anima aeris {exiſtet}. i. immortalis eſt ſecũdũ eos, vtpote quæ ſemper viuificat et ſemp̃ viuificauit oia viua. {Aliud aũt.}. ſ. aia hui⁹, vel illius animalis {nõ exiſtet}. i. eſt mortalis ſm eos. Neceſſe eſt ergo alterum duorum inconuenientium ſequi ex hoc, videlicet ꝙ ſi aer ſit ſimilis partis. ſ. ille qui eſt intra, & ille qui eſt extra: et anima etiam, qood improbatum eſt. Aut ſi ipſa anima eſt diſſimilis partis, & aer ſimillum, tunc ſequitur ꝙ anima non ſit in qualibet parte {omnis}. i. totius aeris, quod eſt contra eos, qui totum aerem animatũ ponebant. Conſequenter cum dicit.

Patet igitur ex dictis, neq; cognitionem ex eo cõpetere animę, quia conſtat ex elementis, neque recte vereq; dici motum eidem ineſſe.

Manifeſtum igitur ex dictis eſt, ꝙ neq; cognoſcere ineſt animę, propter id quod eſt ex elementis, neque moueri ipſam, bene, neq; vere dicitur.

Concludit ex omnibus quæ dicta ſunt de opinionibus antiquorum, ꝙ neutrum illorum quod ipſi attribuebant animæ, ſit verum, nec bene dictum, eo modo quo ipſi dixerunt. ſ. ꝙ neq; cognoſcere ineſt animæ ex eo ꝙ eſt ex elementis, ſicut ipſi ponebant. Neq; etiam motus ſeu moueri ineſt ei, ex hoc quod ex dictis elementis conſtabat ſecundum eos, & hoc ſatis aperte & clare patet inſpicienti ad ſupradicta.

At quoniam cognoſcere, ſentire, opinari, inſuper cupere, deliberare, & omnino appetitiones, ipſius animę ſunt, motus etiam animalium, loco, ab anima fit, & inſuper accretio, ſtatus, atq; decretio, quęret vtiq; quiſpiam, vtrũ horum vnumquodq;, toti aiæ competat, & nos intelligamus, & ſentiamus, & moueamur, cęterorumq; vnumquodq; agamus, patiamurq; tota, an aliis alia partibus. Ipſum pręterea viuere, vtrum in horum aliquo vno, an ĩ pluribus, an in oibus conſiſtat, an ſit eius alia quædam ẽt cauſa.

E Quoniam autem cognoſcere animę eſt, & ſentire & opinari, adhuc autem concupiſcere, & deliberare, & omnino appetitiones. Fit autem & ſecundum locum motus ab anima in animalibus. Adhuc autem & augmentum, & ſtatus & decrementum, vtrum toti animæ vnumquodq; horum inſit: & tota anima ĩtelligamus, & ſentiamus, & aliorum vnumquodq; faciamus & patiamur, aut partibus alteris altera. Et viuere igitur vtrum in aliquo horum ſit vno, aut pluribus, aut in omnibus, an & alia aliqua cauſa. T.c. 89.

Lectio. XIIII.

POSITIS opinionibus antiquorũ de anima & improbatis, conſequẽter Philoſophus mouet quaſdam dubitationes. Et circa hoc duo facit. Primo enim mouet ipſas quæſtiones. Secundo vero ſoluit eas. ibi. {Dicunt itaque &c.} Sciendum eſt autem ꝙ operationes animæ. ſ. F ſentire, intelligere, appetere, moueri ſecundum locum, & augeri, poſſunt dupliciter accipi, quia vel ſecundum modum operandi, & ſic ſunt tres potentię animæ, & his attribuuntur huiuſmodi actiones, potentiæ videlicet vegetabili ſenſibili, & intellectuali. Quæ quidẽ differunt. Nã nutritiua ſiue vegetabilis agit mediantibus qualitatibus actiuis & paſſiuis, vt calidum, frigidum & huiuſmodi. Senſitiua vero ſeu ſenſus, licet non indigeat qualitatibus ſenſibilibus ad ſentiẽdum, indiget tamen organo corporali. Intellectus vero neutro iſtorum idiget, quia nec qualitatibus, nec per organũ corporale aliquid intelligit, ſed perficitur in operatione ſua abſq; aliquo organo. Si autẽ accipiamus huiuſmodi actiones ſecundum genera actionum, ſic ſunt quinque potentiæ. ſ. nutritiuum, ſenſitiuũ, motiuum, ſecũdum locum appetitiuũ & intellectiuum, & actiones horum ſunt, ſentire, nutriri, mouere, appetere & intelligere. Et ideo cum Philoſophus de anima ſecunG dum ſuam totalitatem ſecũdum opiniones antiquorum ſupra tractaſſet & reprobaſſet eas, hic ingrit de partibus & operationibus ipſarum partium, & mouet duas quæſtiones, quarum prima talis eſt. Vtrum operationes animæ quæ ſunt cognoſcere & ſentire quantum ad ſenſum, & opinari quantum ad intellectum, adhuc concupiſcere quantum ad concupiſcibilem, deliberate quãtum ad rationalem, & etiam appetitus qui eſt in plus, quia concludit cum his duobus iraſcibilem, & moueri ſecundum locum, & augeri, et ſtare et diminui, conueniant toti animę vt. ſ. vnumquodq; eorum ſit in omni parte animæ. i. ſecundum quamlibet partem animæ intelligamus, ſentiamus, moueamur, appetamus, & nutriamur. Aut ſingulum iſtorum habeat ſingulam partem animę determinatã, vt. ſ. alio intelligamus et alio ſentiamus, & ſic de aliȷs. Secunda queſtio eſt, quia dato ꝙ quælibet operatio animæ habeat ſpecialem partem. Item erit quæſtio, vtrum H hoc quod eſt viuere conueniat alicui partium, ita ꝙ ſit in aliquo vno, aut in pluribus partibus, aut in omnibus. Et ſi nõ in his, vtrũ ſit i aliquo alio. Cõſequẽter cũ dicit.

Actiones aię, duobus modis poſſunt conſiderari, late infra Thomas li. 2. l. 27. infra. t. 18. 33.

Prima queſtio

Atq; ſunt qui dicũt ipſam eẽ partibilẽ, noſq; alia eius parte intelligere, alia cupere cenſent.

Dicunt itaq; quidam partibilem ipſam, & alio autem intelligere, alio quidem concupiſcere. T.c. 90

Reſpondet ad quęſtiones poſitas. Et primo ad primã Secunda vero ad ſecundam. ibi. {Videntur autem & quæ & cætera.} Reſpondens autem primæ quæſtioni. Primo ponit opinionem quorundam philoſophorum ad hoc. Scđo iprobat eã. ibi. {Quid igitur cõtinet &c.} Quidam. n. dicunt ꝙ huiuſmodi opationes non conueniunt toti animæ, ſed partibus. Dicunt. n. animã eſſe partibilem: & alio intelligit & alio concupiſcit: ſicut qui ponebant ſenſitiuam in cerebro: viuificatiuam in corde & huiuſmodi. Sed huiuſmodi opinio eſt quodãmodò vera: &

ra:et quodámodò falſa:quia ſi in anima intelligas diuerſas partes potentiales:ſic eſt verum ꝙ aia habet diuerſas partes & vires:& alia intelligit:& alia ſentit. Anima:n. eſt quoddã totum potentiale:& pars accipitur ibi potentialis reſpectu totius poteſtatiui. Si vero intelligaſ ꝙ anima ſit quedam magnitudo ſeu quãtitas:& diuidatur in diuerſas partes quantitatiuas:ſic eſt falſa. Iſti vero philoſofi intelligebant aiam eſſe partibilem ſm hunc modũ. Et addebant plus: ꝙ huiuſmodi potentiæ animæ erant diuerſæ animæ. Conſequenter cum dicit.

Quid igitur ipſam continet animam, ſi partibilis ſit. Nõ corpus, quippe cũ ꝯtra potius videaẽ, corpꝰ aĩa cõtinere. Quapꝑ & egreſſa, diſſoluiẽ corpꝰ, atq; putreſcit. Si igiẽ aliqd aliud ipſam ꝯtineat, vnũq; faciat, illud erit potiſſimũ aĩa. At oportebit de illo ẽt quęrere, vtrũ vnũ, an multaꝝ ſit partium. Atq; ſi ſit vnũ, cur & aĩam ꝯtinuo nõ dicimus vnũ eẽ. Sin partibile, rurſus ratio quęret, quid nam ſit illud, quod illud ẽt cõtinet, atq; hoc pacto fiet i ĩfinitũ abitio.

T.c.91. Quid igitur ꝯtinet aiam, ſi ꝑtibilis eſt ſuapte natura. Non.n.vtiq; corpus. Videẽ.n. ꝯtrariũ magis, aĩa corpus ꝯtinere. Nã ea egreſſa expirat corpus & marceſcit. Si igiẽ alterũ aliqd vnã ipſam facit, illud maxime vtiq; erit aĩa. Oportebit aũt iterum & illud quęrere, vtrũ vnũ aut multarũ ꝑtiũ ſit. Si.n. vnũ eſt ꝑꝑ qd nõ mox & aiam vnũ eſſe dicimus. Si vero diuiſibile, iterũ ratio quęret, quid eſt continens illud & ſic vtiq; procedet in infinitum.

Improbat Philoſophus opinionẽ p̄dictã ꝑ tres rõnes quarũ prima talis eſt. Diuerſa nõ poſſunt conuenire, niſi ab aliquo vniãtur. Si igiẽ ſunt diuerſę aię in corpore, opꝫ ꝙ ab aliquo contineãtur & vnianẽ, ſꝫ nihil eſt qđ vniat eas & contineat. ergo nõ ſunt diuerſæ. Et ꝙ nihil ſit cõtinẽs, et vniẽs aiaꝫ, ſic pꝫ. Quia aut eſt corpus ĩ quo eſt, aut aliqd aliud, ſꝫ corpus nõ vnit eã et cõtinet, immo magis aia cõtinet corpus. Videmus.n. ꝙ egrediẽte aia a corꝑe, corpus deficit & marceſcit. Si aũt aliqd aliud cõtinet eã, tũc illud erit maxime aia, qa aiæ eſt cõtinere & regere. Et ſi illud erit aia, tũc iterũ oportebit q̄rere vtrũ ſit vna, aut multipartiũ. Et ſi dicaẽ ꝙ multipartiũ eſt, iterũ erit quęſtio quid vniat illud, et ſic in infinitũ. Si vero dicaẽ ꝙ eſt vnũ {quare nõ dicũt mox}.i. ab ipſo pricipio, ꝙ aia ſit vnũ. Nõ igiẽ aia eſt diuiſibilis in partes q̄ntitatiuas, ſicut ipſi dicunt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit ẽt qſpiã de ꝑtibus eius, quã vnaquæq; potẽtiã ĩ corꝑe habeat. Nã ſi aĩa tota, totũ continet corpus, opꝫ & vnãquãq; ẽt ꝑtẽ, aliquã ꝑtem corꝑis continere. Id autem eſſe non poſſe videtur. Quam enim partium corporis intellectus, aut quo cõtinebit pacto, fingere quoq; difficillimum eſt.

T.c.92. Dubitabit autẽ aliqs & de ipſius partibus, quã potentiam habeat vnaquęq; in corꝑe. Si.n. tota aia oẽ corpus ꝯtinet, cõuenit & ꝑtiũ vnãquãq; ꝯtinere aliqd corꝑis. Hoc aũt aſſimilaẽ impoſſibili. Qualẽ.n. partẽ aut qũo ĩtellectus ꝯtinebit, graue ẽ & fingere.

Quia ſi diuerſę partes animę ſunt in diuerſis partibus corporis, ſequiẽ ꝙ cuilibet operationi animę ſit determinata pars corporis ſeu organum corporale. Sed hoc eſt impoſſibile, qa intellectus nõ hꝫ determinatã partem ſeu organũ i corꝑe. Non igitur anima habet diuerſas partes, ſicut ipſi dicunt. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Supra Tex. 68 Videmus aũt & plãtas diuiſas viuere. & aialiũ inſectoꝝ nõnulla, vtpote aiam, & ſi nõ nũero, tñ ſpẽ eãdẽ habẽtia. Itaq; partiũ vtraq;, & ſenſum hꝫ, & ꝑ aliquod tẽpus loco moueẽ. Nec abſurdũ eſt, ſi nõ ꝑdurãt. Inſtrumẽta nãq; nõ habẽt, vt naturã ꝯſeruẽt. Nihilominus oẽs in vtraq; ꝑtiũ inſunt aię ꝑtes, atq; aię eadem ſub ſpecie collocantur, & ẽt tota, Illę quidẽ, qa nõ ſeparabiles ſũt, tota aũt aĩa, qa diuiſibilis eſt.

E

Dicunẽ aũt & plãtę viuere, diuiſę, & aĩalium quędã inciſoꝝ, tanq̄ eiđem hñtia aĩam ſpecie, & ſi non numero: Vnaquęq; quidem.n. ꝑtium ſenſum habet & mouetur ſecundum locum in quoddam tempus. T.c.93.

Si autem nõ ꝑmanent, nullum incõueniẽs eſt. Inſtrumenta.n. nõ hñt quibus ſaluent naturã, ſꝫ nihil minus in vtraq; partium omnes inexiſtunt partes animæ: & ſimilis ſpeciei ſunt adinuicem, & toti. Adinuicem quidem: ſicut quæ non ſeparabiles ſunt: Toti autem animæ, tanq̄ indiuiſibili exiſtente. T.c.94

F

Quia ſi diuerſæ operationes animæ ſunt in diuerſis partibus:tunc nõ erit inuenire partem, in qua ſint plures operationes ſimul:oẽs erunt partes animalis ſimilis ſpeciei. ſed nos inuenimus partes aliquorũ animatorũ:quæ habent plures operationes:& quorum aia eſt eiuſdẽ ſpeciei in toto & in partibus: ſicut eſt in plãtis & in quibuſdam animalibus, quæ deciſa viuunt:ſicut eſt in animalibus anuloſis:quorũ quælibet pars deciſa ſentit & mouetur in quoddã tempus. Et ſi dicatur ꝙ nõ diu viuunt:nõ refert quia nõ habent inſtrumenta quibus ſaluent ſuam ipſorum naturã:nihilominus tñ exiſtunt in partibus diuerſis plures operationes aiæ:& ſunt ſimilis ſpeciei adinuicem, & etiã toti. Non ergo ſunt diuerſæ partes animæ in diuerſis partibus corporis. Rõ aũt quare deciſa viuũt (Cur animantia q̄dã etiã ſecta, viuãt ĩfra li.2.tex. 6.&.10.) eſt:quia quãto aia eſt perfectior:tanto exercet plures perfectas operationes, & diuerſas. Et ideo ad exercendum huiuſmodi operatiões:neceſſaria ſunt ei plura & diuerſa organa, vel inſtrumẽta corporalia in corpore in quo eſt.

G

Quia vero aia rationalis: quanto nobilior & perfectior eſt:tanto exigit maiorem diuerſitatẽ organorum:anima autem quæ eſt in animalibus anuloſis & in plantis:quia parũ habet de perfectione:oẽ exercet diuerſas operationes:ideo requirit corpus magis ſimile & vniforme & ſaluatur in qualibet parte. Conſequenter cum dicit.

Videtur aũt & id principium quod ineſt in plantis:aia quędã eſſe. Hæc.n. ſola cõmunis eſt: & plantis: & animalibus. Atq; hæc quidẽ a ſentiẽdi principio ſeparatur: ſine aũt ipſo, nihil eſt prorſus, quod habeat ſenſum.

T.c.95. Videtur autem & quæ in plantis eſt principium, anima quædã eſſe. Hãc enim ſolã cõmunem habent cum animalibus plantæ. Et ipſa quidem ſeparatur a ſenſitiuo principio:ſenſum ãt, nihil ſine hac habet.

H

Soluit ſecundam quęſtionẽ. Circa quod ſciendũ ꝙ viuere, proprie eſt eorũ quæ habent motũ & operationem ex ſeipſis, ſine hoc ꝙ moueanẽ ab alijs. Vnde & viuere dupliciter accipiẽ. Vno modo accipitur viuere, quod eſt eſſe viuentis: ſicut dicit Philoſophus: ꝙ viuere eſt eſſe viuentibus. Alio modo viuere eſt operatio. Dicendũ ergo (Infra.2. li. te.37.) ꝙ aia quæ eſt in plantis.ſ. vegetabilis: videtur eſſe quaſi quoddã principiũ quod manifeſtat vitã in rebus inferioribus: quia ſine hac nihil viuit:& in hac ſola cõmunicãt omnia quæ viuunt:in alijs aũt non oia. Animalia enim & plantæ in vegetabili conueniunt ſolũmodo. Item vegetabile poteſt eſſe ſine ſenſibili et intelligibili:ſed hęc nõ poſſunt eſſe ſine vegetabili. Nullum enim aial habet ſenſum:ſeu intellectum {ſine hac}.ſ. vegetabili. Ergo ſic viuere attribuitur iſti principio.ſ. vegetabili: ſicut ſentire, tactui. Non tamẽ ꝙ animal per ſolã vegetabilem viuat: ſed quia eſt primũ principiũ, in quo manifeſtatur vita.

Finis primi libri de anima:cum expoſitione.

Diui Thomæ Aquinatis

ARISTOTELIS STAGYRITÆ DE ANIMA, TEXTVS LIBRI SECVNDI.

Trãſitio

DICTIS hiſce, quæ a maioribus de anima nobis tradita ſunt: redeamus rurſus oportet, atque enitamur velut ab initio determinare quid anima ſit, & quænam ſit eius communis maxime ratio.

Tex. c. 1

QVæ igitur a prioribus tradita de anima ſint prius diximus. Iterum autem nunc tãquam ex principio redeamus, conantes determinare quid ſit aĩa, & quæ ſit cõmuniſſima ratio ipſius.

DIVI THOMÆ AQVINATIS IN ſecundum librum Ariſtotelis, de anima, præclariſſima commentaria. Lectio. I.

POSTQVAM Ariſto. poſuit opinionem aliorum de anima in primo libro, in ſecundo accedit ad determinandum de anima ſecundum propriam opinionem, & veritatem. Et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio ſua, continuans ſe ad præcedentia. Secundo proſequitur ſuam intentionem. ibi {Dicimus itaque vnum quoddam &cę. } Dicit ergo primo ꝙ in primo libro dicta ſunt ea quę tradita ſunt a prioribus de anima. Sed oportet iterum. q. redeundo a principio determinare veritatem. Quod quidem propter ſuam difficultatẽ magis oportet tentare, ꝙ̃ ſecuritatem de veritate inueniẽda præſumere. Et cum ſupra in procemio quæſitum fuerit, vtrum prius de anima ipſa determinãdum ſit, aut de partibus eius, quaſi hanc queſtionem determinans, dicit ꝙ in principio dicendum eſt quid eſt anima, in quo notificatur ipſa animæ eſſentia. Poſtea autem determinabitur de partibus ſiue potentijs ipſius. Et quaſi huiuſmodi rationem aſſignãs ſubiungit, {et quę vtiq; erit cõmuniſſima ratio ipſius. } Cum enim oſtenditur quid eſt anima traditur id quod eſt cõmune. Cum autem determinatur de vnaquaq; partium, aut potẽtiarum ipſius, traditur id quod eſt ſpeciale circa animam. Hic eſt autem ordo doctrine, vt a communibus ad minus communia procedatur, ſicut oſtendit Philoſophus in principio phyſici. Deinde cum dicit.

Dicimus itaq; genus vnum quoddam eorum quę
Lecti. 1. ſunt, ipſam ſubſtantiam eſſe, atq; huius, aliud vt ma-
Diuiſio entis. teriam, quod quidẽ per ſe non eſt hoc aliquid, aliud formam & ſpeciem, qua quidem iam hoc aliquid di-
Diuiſio ſubſtantię. citur, & tertium id quod ex iſtis cõſtat, atq; componitur. Eſt autem materia quidem potẽtia: forma ve-
Diuiſio actus. ro, actus, atq; perfectio. Quæ quidem bifariam dicitur, quædã.n. eſt vt ſcientia, quædã & contẽplatio.

Dicimus itaq; vnum quoddã genus eorum quæ
Tex. c. 2 ſunt ſubſtantiam. Huius autem aliud quidem ſicut materiam, quæ ſecundum ſe quidem non eſt hocaliquid, aliud autem ſicut formam & ſpeciem, ſecũdum quam dicitur iam hoc aliquid, & tertiam quæ ex his. Eſt autem materia quidem potentia, ſpecies autem entelechia. Et hoc dupliciter, hoc quidẽ ſicut ſcientia, illud autem, ſicut conſiderare.

Proſequitur ſuam intentionem quam propoſuerat. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtẽdit quid eſt anima In ſecunda determinat de partibus ſiue potẽtijs eius. ibi. {Potentiarum autem animæ &cę. } Prima diuiditur in duas. In prima ponit diffinitionem animæ quę eſt quaſi demonſtrationis concluſio. In ſecunda ponit diffinitionem animæ quæ eſt quaſi demonſtrationis principium. ibi. {Quoniam autem ex certis quidem &c. } Sciendum Lect. 16.
eſt enim quòd ſicut dicitur i primo poſteriorium, omnis Diffini-
diffinitio aut eſt concluſio demonſtrationis, ſicut hęc, to tio ois,
nitruum eſt continuus ſonus in nubibus, aut eſt demon- aut ẽ cõ-
ſtrationis principium, ſicut hæc, tonitruum eſt extinctio clõ, aut
ignis in nube, aut eſt demonſtratio, poſitione, id eſt ordi- propoſi
ne differens, ſicut hæc, tonitruum eſt continuus ſonus in tio, aut
nubibus, propter extinctionem ignis in nube. In hac.n. demon-
ponitur & demonſtrationis concluſio, et principium, et ſtratio ñ
nõ ſm ordinẽ ſyllogiſmi. Prima autem pars diuiditur dũ ordi
in duas. In prima ponit diffinitionem primam animæ. nata.
In ſecunda manifeſtat eam. ibi. {Vniuerſaliter igitur dictum &c. } Prima diuiditur in duas. In prima præmittit quaſdam diuiſiones, ex quibus habetur via ad inueſtigandum diffinitionem animę. In ſecunda inueſtigat animæ diffinitionem. ibi. {Quare omne corpus &c. } Sciẽ
dum autẽ eſt ꝙ (ſicut docet Philoſophus in ſeptimo me- Lecti. 1.
taphyſico.) hæc eſt differentia inter diffinitionem ſub- & . 4.
ſtantiæ & accidentis, quòd in diffinitione ſubſtantiæ ni Te. c. 4.
hil ponitur, quòd ſit extra ſubſtantiam diffiniti, diffi- Te. c. 15
nitur enim vnaquæq; ſubſtantia per ſua principia mate- Subſta &
rialia vel formalia. In diffinitione autem accidentis po- accidẽs
nitur aliquid quod eſt extra eſſentiam diffiniti, ſcilicet ſu- diuerſis
biectum, oportet enim ſubiectum poni in diffinitione ac modis d
cidentis. Sicut cũ dicitur. ſimitas eſt curuitas naſi. Et hoc finiunt.
ideo eſt, quia diffinitio ſignificat quod quid eſt res, ſubſtantia autem eſt quid completum in ſuo eſſe & in ſua ſpecie, accidens autem non habet eſſe completum, ſed depẽdens a ſubſtantia. Similiter etiam nulla forma eſt quid cõpletum in ſpecie, ſed complementum ſpeciei competit ſubſtantiæ compoſitę. Vnde ſubſtantia compoſita ſic diffinitur, ꝙ in eius diffinitione nõ ponitur aliquid, quod ſit extra eſſentiã eius. In omni autem diffinitione formę ponitur aliquid, quod eſt extra eſſentiam formæ. ſ. propriũ ſubiectum eius, ſiue materia. Vnde cum anima ſit forma oportet ꝙ i diffinitione eius ponaſ materia, ſiue ſubiectũ eius. Et ideo in prima parte ponit duas diuiſiones, quarum prima neceſſaria eſt ad inueſtigandum id quod i diffinitione animæ ponitur, ad exprimẽdam eſſentiã eius. Alia q̃ eſt neceſſaria ad inueſtigãdũ id qđ ponitur in diffinitione animæ ad exprimendum ſubiectum ipſius. ibi.
{Subſtãtiæ autem maxime &c. } Circa primum innuit Pria di-
tres diuiſiones, quarum prima eſt ſecundum ꝙ ens diui- uiſio.
ditur in decem prędicamẽta. Et hoc innuit per hoc quod dicit, ꝙ ſubſtantia dicitur eſſe vnum genus entium. Secunda diuiſio eſt ſecundum ꝙ ſubſtantia diuitur in mate-
riam & formam & compoſitum. Materia quidem eſt, ſcđa di-
quæ ſecundum ſe non eſt hoc aliquid, ſed in potentia tã uiſio.
tum, vt ſit hoc aliquid. Forma autem eſt, ſecundum quã iam eſt hoc aliquid in actu. Subſtantia vero compoſita
ẽ, q̃ eſt hoc aliquid. Dicitur.n. eſſe hoc aliquid. i. aliquid Hoc ali
demonſtratum quod eſt completum in eſſe & ſpecie, & qd quid
hoc conuenit ſoli ſubſtantię compoſitę in rebus materialibus. Nam ſubſtantiæ ſeparatæ q̃uis non ſint compoſitę ex materia & forma, ſunt tamen hoc aliquid cum ſint ſubſiſtentes in actu & completæ in natura ſua. Anima autem rationalis, quantum ad aliquid poteſt dici hoc aliquid, ſm hoc quod poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens. Sed quia nõ habet ſpeciẽ completã, ſed magis eſt pars ſpeciei, nõ omnino conuenit ei ꝙ ſit hoc aliquid. Eſt ergo differentia inter materiam & formam, ꝙ materia eſt ens in potẽtia, forma aũt ẽ endelechia. i. actus, quo. ſ. materia fit actu,
vñ ipſũ cõpoſitũ eſt ens actu. Tertia diuiſio eſt ꝙ actus tertia di-
dr̃ dupl r̃. Vno mõ ſicut ſcia eſt actus. Alio mõ ſicut cõſi uiſio.
derare ẽ actus. Et differẽtia horũ actuũ ex potẽtijs ꝑpendi Act⁹ du
põt. Dicitur enim aliquis in potentia grãmaticus, anteq̃ plex.
acquirat habitum grammaticę, diſcendo vel inueniẽdo, quæ quidem potentia in actum reducitur, quando iam

aliquis habet habitum ſcientiæ. Sed tunc eſt iterum in potentia ad vſum habitus, cum non conſiderat in actu, & hæc potentia in actum reducitur, cum actu conſiderat. Sic igitur & ſcientia eſt actus, & conſideratio eſt actus. Deinde cum dicit.

Tex. c. 3

Diuiſio naturalium corporum. q̄d ſit vita.

Maxime autem corpora, videntur eſſe ſubſtantiꝗ, & ipſorum, ea magis quæ naturalia ſunt. Hæc enim cæterorum principia ſunt. Naturalium vero corporum, quædam habent vitam, quędam non habent, ſed ea vacant. Vitam autem dicimus nutritionem, accretionem, atq; decretionem, quæ quidem per idipſum fit, quod viuere dicitur.

Tex. c. 3

Subſtantiæ autem maxime eſſe videntur corpora, & horum phyſica, hæc enim aliorum principia. Phyſicorum autem, alia quidem habent vitam, alia autem non habent. Vitam autem habere dicimus id quod per ſeipſum, alimentum, & augmentum, & decrementum habet.

Altera ſubꝫ diuiſio.

Ponit diuiſiones ex quibus inueſtigatur id quod ponitur in diffinitione animæ, pertinens ad eius ſubiectum. Et innuit tres diuiſiones. Quarum prima eſt, ꝙ ſubſtantiarum quædam ſunt corpora, & quædam non ſunt corpora. Inter quas ſubſtantias maxime ſunt manifeſtæ corporales ſubæ. Nā ſubꝫ incorporeæ quæcūq; ſint, imanifeſtæ ſunt, eo ꝙ ſunt a ſenſibus remotæ & ſola ratione inueſtigabiles. Hoc eſt ergo quod dicit. ꝙ {corpora maxime videntur eſſe ſubſtantiæ.} Secunda diuiſio eſt, quòd corporum, quædam ſunt corpora phyſica, ideſt naturalia, quædam non naturalia, ſed artificialia. Homo enim & lignum, & lapis ſunt naturalia corpora, domus & ſecuris ſunt artificialia. Magis aūt videt̄ ſubæ corpa naturalia ꝗ̄ artificialia, qa corpa nālia ſunt pricipia artificialiū. Ars.n.opaꝛ ex materia ꝗ̄ natura miſtrat, forma aūt quæ per artem inducitur, eſt forma accidentalis, ſicut ſicut figura vel aliquid huiuſmodi. Vnde corpora artificialia non ſunt in genere ſubſtantiæ per ſuam formam, ſed ſolum per ſuam materiam quæ eſt naturalis. Habent ergo a corporibus naturalibus ꝙ ſint ſubſtantiæ. Vnde corpora naturalia ſunt magis ſubſtantiæ, ꝗ̄ corpora artificialia, ſunt enim ſubſtantiæ non ſolum ex parte materiæ, ſed etiam ex parte formæ. Tertia diuiſio eſt, ꝙ corporum naturalium, quædam habent vitam, & quędam non habent. Iſtud autem dicitur habere vitam, quod per ſeipſum habet alimentum, augmentum, & decremētum. Sciendum autem eſt quòd hæc explanatio magis eſt per modum exempli, ꝗ̄ per modum diffinitionis. Non .n. ex hoc ſolo quòd aliquid habet augmentum & decremētum, viuit ſed etiam ex hoc ꝙ ſentit & intelligit, & alia opera vitę exercere poteſt. Vnde in ſubſtantijs ſeparatis eſt vita, ex hoc quòd habent intellectum et voluntatem, vt patet in vndecimo metaphyſi. licet non ſit in eis augmentum & alimentum. Sed quia in iſtis generabilibus et corruptibilibus, anima quæ eſt in plantis, ad quam pertinent alimentum & augmentum, vt in fine primi dictū eſt, principium eſt vitæ, ideo hic quaſi exemplariter expoſuit, habens vitam, id quod habet alimentum & augmentum. Propria autem ratio vitæ eſt ex hoc ꝙ aliquid eſt natum mouere ſeipſum, large accipiēdo motū, prout etiam intellectualis operatio, motus quidam dicitur. Ea nim ſine vita eſſe dicimus, quæ ab exteriori tātum principio moueri poſſunt. Deinde cum dicit.

Diuiſio corporū naturalium.

Lib. 12. Te. c. 40

Vita q̄d

Te. c. 4.

Quare corpus omne naturale, particeps vitæ, ſubſtantia eſt, & ita ſubſtantia, vt compoſita. Atque cum tale etiam ſit corpus, id eſt habēs vitam: corpus profecto non erit anima. Corpus namq; non ſubit rationem eorum, quæ ſunt in ſubiecto, ſed vt ſubiectum

A potius eſt, & materies. Neceſſe eſt igitur animā ſubſtantiam eſſe, perinde atq; formam corporis naturalis, potentia vitam habentis. Subſtantia vero actus eſt, & perfectio. Talis igitur corporis eſt perfectio, atque actus.

Quare omne corpus phyſicum, participans vita, ſubſtantia erit. Subſtātia autem ſit ſicut compoſita. Quoniam autem corpus eſt tale, nempe vitam habens, nō vtiq; erit corpus, anima. Non enim eorum quæ in ſubiecto ſunt corpus. Magis autem ſicut ſubiectum, & materia eſt. Neceſſe eſt ergo, animā ſubſtantiam eſſe, ſicut ſpeciem corporis phyſici potentia vitam habentis. Subſtātia autem actus: huiuſmodi igitur corporis actus.

Inueſtigat animæ diffinitionem, ſuppoſitis præmiſſis B diuiſionibus. Et circa hoc tria facit. Primo inueſtigat partes diffinitionis. Secūdo ponit diffinitionem. ibi. {Si autem aliquod commune &c.} Tertio ex diffinitione data, excludit quandam dubitationem. ibi. {Vnde non oportet quærere &cę.} Circa primum duo facit. Primo inueſtigat particulas diffinitionis quæ pertinent ad eſſentiam animæ. Secundo ea quæ pertinent ad eſſentiam ſubiecti. ibi. {Tale autem quodcunq; organicum.} Circa primum duo facit. Primo inueſtigat hanc particulam, ꝙ aia eſt actus. Secundo hanc ꝙ eſt actus primus. ibi {Hic autem dicitur dupliciter.} Concludit ergo primo ex prędictis quòd cum corpora phyſica maxime videantur eſſe ſubſtantiæ, & omne corpus habens vitam, ſit corpus phyſicum, neceſſe eſt dicere ꝙ omne corpus habens vitā ſit ſubſtantia. Et cum ſit ens actu, neceſſe eſt quod ſit ſubſtantia compoſita. Quia vero cum dico, corpus habens vitam, duo dico, ſcilicet ꝙ eſt corpus, & ꝙ eſt huiuſmodi C corpus. ſ. habens vitam, non poteſt dici ꝙ illa pars corporis habentis vitam, quæ dicitur corpus, ſit anima. Per animam enim intelligimus id quo habens vitam viuit. vnde oportet ꝙ intelligatur ſicut aliquid in ſubiecto exiſtens, vt accipiatur hic large ſubiectum, non ſolum prout ſubiectum dicitur aliquid ens actu, per quem modum accidens dicitur eſſe in ſubiecto, ſed etiam ſecundū ꝙ materia prima, quæ eſt ens in potentia, dicitur ſubiectū. Corpus autem quod recipit vitam, magis eſt ſicut ſubiectum & materia, ꝗ̄ ſicut aliquid in ſubiecto exiſtens. Sic igitur cum ſit triplex ſubſtantia. ſ. compoſitum, materia, & forma, & anima non eſt ipſum compoſitū, quod eſt corpus habens vitam, neq; eſt materia, quę eſt corpus ſubiectum vitæ, relinquitur, per locum a diuiſione, ꝙ anima ſit ſubſtantia ſicut forma, vel ſpecies talis corporis. ſ. corporis phyſici habētis i potētia vitā. Dixit āt {habētis vitā potētia.} & nō ſimpliciter habentis vitam. Nā corpus hn̄s vitā intelligitur ſubſtātia cōpoſita viuens, cōpoſitum au D tem non ponitur in diffinitione formæ, ſed materia. Materia autem corporis viui eſt id, quod comparatur ad vitam, ſicut potentia ad actum, & hoc eſt anima, actus ſm quē corpus viuit. Sicut ſi dicerem ꝙ figura eſt actus, non quidem corporis figurati in actu, hoc enim eſt compoſitum ex figura & corpore. ſed corporis quod eſt ſubiectū figuræ, quod cōparatur ad figurā ſicut potentia ad actū. Et ne aliquis crederet ꝙ anima ſic eſſet actus, ſicut aliqua forma accidentalis actus eſt ad hoc remouendum, ſubdit quòd anima eſt ſic actus, ſicut ſubſtantia eſt actus, id eſt ſicut forma. Et quia omnis forma eſt in determinata materia, ſequitur quòd ſit forma talis corporis quale dictū eſt. Sciendum autem eſt, quòd hęc eſt differentia formę ſubſtātialis ad formam accidentalem, ꝙ forma accidētalis non facit ens actu ſimpliciter, ſed ens actu tale vel tm̄ vtputa magnum vel album vel aliquid aliud huiuſmodi. Forma autem ſubſtantialis facit eſſe actu ſimpliciter.

ſubiectū duplex ens in actu & in potētia.

Dr̄ia inter formā ſubſtātialē et accn̄talē

Vnde forma accidentalis aduenit ſubiecto iam præexiſtenti actu. Forma autem ſubſtantialis non aduenit ſubiecto iam præexiſtenti in actu, ſed exiſtenti in potentia tantum, ſcilicet materiæ primæ. Ex quo patet ꝙ impoſſibile eſt vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales, quia prima faceret ens actu ſimpliciter, & omnes aliæ aduenirent ſubiecto iam exiſtenti in actu, vnde accidentaliter aduenirent ſubiecto iam exiſtenti in actu, non enim faceret ens actu ſimpliciter, ſed ſecũdum quid. Per quod tollitur poſitio Auicebron in libro fontis vitæ, qui poſuit ꝙ ſecundum ordinem generum & ſpecierum eſt ordo plurium formarum ſubſtantialium in vna & eadem re, vtputa ꝙ in hoc indiuiduo hominis eſt vna forma, per quam eſt ſubſtantia, & alia per quam eſt corpus, et tertia per quam eſt animatum corpus, & ſic de aliȷs. Oportet enim ſecundum premiſſa dicere quòd vna & eadem forma ſubſtantialis ſit, per quam hoc indiuiduum eſt hoc aliquid, ſiue ſubſtantia, & per quam eſt corpus, et animatum corpus, & ſic de aliȷs. Forma enim perfectior dat materiæ hoc, quod dat forma minus perfecta, & adhuc amplius. Vnde anima non ſolum facit eſſe ſubſtantiam & corpus, quod etiam facit forma lapidis, ſed etiã facit eſſe animatum corpus. Non ergo ſic eſt intelligendum ꝙ anima ſit actus corporis, & ꝙ corpus ſit eius materia, et ſubiectum quaſi corpus ſit conſtitutum per vnam formam, quæ faciat ipſum eſſe corpus, & ſuperueniat ei anima faciens ipſum eſſe corpus viuũ, ſed quia ab aia eſt, & ꝙ ſit, et ꝙ corpus ſit, & ꝙ ſit corpus viuum. Sed hoc quod eſt eſſe corpus, quod eſt imperfectius, eſt quid materiale reſpectu vitæ. Et inde eſt quòd recedente anima, non remanet idem corpus ſpecie. nam oculus & caro in mortuo, non dicũtur niſi æquiuoce, vt patet per Philoſophum in ſeptimo metaphyſico. Recedente enim anima, ſuccedit alia forma ſubſtantialis quæ dat aliud eſſe ſpecificum, cum corruptio vnius non ſit ſine generatione alterius. Deinde cum dicit.

In cõpoſito ineſt vnica ſubſtãtialis forma.

Lect. 10. Text. c. 35.

Sed cum perfectio atq; actus bifariam dicatur, vt diximus, quidam enim eſt vt ſcientia, quidam vt cõtemplatio, patet animam actum eſſe, perinde atque ſcientiam. Nam ex eo quia anima ineſt, & ſomnus & vigilia eſt, & vigilia quidem contemplationi, ſomnus autem ſcientiæ, operatione vacanti ſimilis eſt. Altera autem alteram in eodem, ſcientia inquã contemplationem, generatione præcedit. Quapropter anima primus eſt actus, perfectioq; corporis naturalis, potentia vitam habentis.

Tex. c. 5 Hic autem dicitur dupliciter. Alius quidem, ſicut ſcientia, alius autem, ſicut conſiderare. Manifeſtum ergo quod ſicut ſcientia. Nam exiſtente in corpore anima ipſa, & ſomnus & vigilia eſt. Proportionale autem vigilantia quidem ipſi conſiderare, ſomnus autem, ipſi habere, & non operari. Prior autem ge-

Tex. c. 6 neratione, in eodẽ, ſcientia eſt. Vnde anima eſt actus primus corporis phyſici, potentia vitam habentis.

Venatur ſecundum particulam diffinitionis, & dicit ꝙ actus dr̃ dupliciter, alius ſicut ſciẽtia, & alius ſicut cõſiderare, vt ſupra expoſitum eſt. Et manifeſtũ eſt ꝙ anima eſt actus ſicut ſcientia, quia in hoc quòd anima ineſt, ineſt animali, & ſomnus, & vigilia. Et vigilia quidem aſſimilatur conſiderationi, quia ſicut conſideratio eſt vſus ſciẽtiæ, ita vigilia eſt vſus ſenſuum, ſed ſomnus aſſimilatur habitui ſcientiæ, quando aliquis ſecundum ipſum non operatur, in ſomno enim quieſcũt virtutes animales. Horum autem duorum actuum, ſcientia eſt prior generatione, in eodem. Comparatur enim conſideratio ad ſcien-

Lecti. 8. tiam, ſicut actus ad potentiam. Actus autem vt habetur

E in nono metaphyſi. natura eſt prior potentia. Eſt enim finis & complementum potentiæ. Sed ordine generationis et temporis, vniuerſaliter loquẽdo, actus eſt prior potentia. Nam id quod eſt in potentia, reducitur in actum per aliquid ens actu. Sed in vno & eodem, potentia eſt prior actu. Nam aliquid eſt primo in potentia, & poſtea actus fit. Et propter hoc dicit quòd {ſcientia eſt prior generatione, in eodem, ꝙ conſideratio.} Vnde concludit quòd cum anima ſit actus ſicut ſcientia, ꝙ ſit actus primus corporis phyſici, potentia vitam habentis. Sciendum autem quòd Philoſophus dicit animam eſſe actũ primum, non ſolum vt diſtinguat animam ab actu qui eſt operatio, ſed etiã vt diſtinguat eam a formis elementorum, quæ ſemper habent ſuam actionem niſi impediantur. Deinde cum dicit. T. cõ. 11

Et talis plane, vt partes ipſius ſint inſtrumenta. Enimuero partes quoque plantarum, inſtrumenta F ſine controuerſia ſunt, quamuis videantur penitus ſimplices eſſe. Eius enim quod circa fructũ eſt quod tegmẽ eſt folium, & fructus etiam. Radices prçterea vicem ſubeunt oris, vtriſque namque trahitur alimentum.

Tale autem quod ſit organicum. Organa autem, & plantarum partes ſunt, ſed penitus ſimplices, vt folium, fructiferi cooperimentum. Fructiferum autem, fructus. Radices vero ori ſimiles ſunt, vtraque enim trahunt alimentum.

Venatur particulam quæ eſt ex parte ſubiecti, & quia dixerat ꝙ anima eſt actus corporis phyſici habentis vitam in potentia, etiam dicit ꝙ tale eſt omne corpus organicum. Et dicitur corpus organicum, quod habet diuerſitatem organorum. Diuerſitas autem organorum neceſ-G ſaria eſt in corpore ſuſcipiẽte vitam propter diuerſas operationes animæ. Anima enim cum ſit forma perfectiſſima inter formas rerum corporalium, eſt principium diuerſarum operationum, & ideo requirit diuerſitatem organorum in ſuo perfectibili. Formæ vero rerum inanimatarum, propter ſui imperfectionem ſunt principia paucarum operationum, vnde non exigunt diuerſitatem organorum in ſuis perfectionibus. Inter animas autem anima plantarum imperfectior inuenitur, vnde in plãtis minor eſt diuerſitas organorum ꝙ in animalibus Et ideo ad oſtendendum ꝙ omne corpus ſuſcipiens vitam eſt organicum, accipit argumentum ex plantis, in quibus eſt minor diuerſitas organorum. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ etiam plantarum partes ſunt diuerſa organa. Sed partes plantarum ſunt penitus ſimplices, ideſt conſimiles, non enim eſt in eis tanta diuerſitas, ſicut in partibus animalium. Pes enim animalis ex diuerſis partibus cõ-H poſitus eſt ſcilicet carne, neruo, oſſe, & huiuſmodi. Sed partes organicæ plantarum non habent talem diuerſitatem partium ex quibus componantur. Et quòd partes plantarum ſint organicæ, manifeſtat per hoc ꝙ diuerſæ partes ſunt ad diuerſas operationes. Sicut folium eſt ad cooperimentum corticis vel fructiferi, id eſt illius partis in qua fructus naſcitur. Cortex autem vel fructiferum, ad cooperimentum fructus. Radices autem in plantis ſunt proportionabiles ori animalium, quia vtraq; attrahunt alimentum, ſcilicet radix in plantis, & os in animalibus. Deinde cum dicit.

Supra in fine li. 1. et. t. c. 20 huius. 2. lib.

Si igitur commune quid, de omni anima ſit dicẽdum, ipſa perfectio prima: & primus actus eſt corporis naturalis, cuius partes ſunt inſtrumenta.

Si autem aliquid cõmune de omni anima oportet dicere, erit vtiq; primus actus corporis phyſici, organici. T. cõ. 7

Colligit

Colligit ex omnibus prædictis diffinitionem animę: & dicit quod ſi aliqua diffinitio cōmunis debeat aſſignari, quæ conueniat omni animæ: erit hæc. {Anima eſt actus primus corporis phyſici, organici.} Non autem oportet addere, potētia vitā habentis. Loco enim huius ponitur organicū: vt ex dictis patet. Deinde cum dicit.

Idcirco non quærere oportet: ſi vnum ſit, anima atque corpus: ſicut neque ceram & figuram: neque omnino materiem cuiuſque: & id cuius materies eſt. Nam cum vnū & eſſe multifariā dicaſ: actus eſt id quod proprie vnum eſt: atque proprie eſt.

Vnde nō oportet quærere: an vnū ſint, anima & corpus ſicut neque ceram, & figurā: neque omnino vniuſcuiuſque materię, & id cuius materia. Vnum enim & eſſe cum multipliciter dicantur: quod proprie eſt: actus eſt.

Ex diffinitione data, ſoluit quandam dubitationem. Fuit enim a multis dubitatum, quomodo ex anima & corpore fieret vnum. Et quidam ponebāt aliqua media eſſe quibus anima corpori vniretur: & quodāmodo colligaretur. Sed hæc dubitatio iam locum non habet: cū oſtenſum ſit, quod anima ſit forma corporis. Et hoc eſt quod dicit, quod nō oportet quærere ſi ex anima & corpore ſit vnum: ſicut nec dubitatur circa cerā & figuram: neque omnino circa aliquam materiam, & formam cuius eſt materia. Oſtenſum eſt enim in. 8. metap. quod forma per ſe vnitur materiæ, ſicut actus eius: & idem eſt materia vniri formę quod materiam eſſe in actu. Et hoc eſt etiam quod hic dicit, quod cum vnum & ens multipliciter dicatur. ſ. de ente i potētia. & de ente in actu, id quod ꝓprie eſt ens et vnū, eſt actus. Nā ſicut ens in potētia non eſt ens ſimpliciter: ſed ſm gd: ita nō ē vnū ſimpl'r ſed ſm gd, ſic.n. diciſ aliq̄d vnū, ſicut & ens. Et iō ſicut corpus habet eſſe per animam, ſicut per formam: ita & vnitur animæ immediatę, in quantum anima eſt forma corporis. Sed in quātum eſt motor, nihil prohibet aliquid eſſe mediū: prout vna pars mouet ab anima, mediāte alia.

Lect. 2. T.cō.6

Vniuerſaliter igitur diximus quidnā anima ſit. Eſt enim ea ſubſtantia quę eſt ratio: hæc autē eſt quiditas corporis talis. Et perinde ſane atque ſiquid inſtrumentorum artis naturale corpus eſſet, ceu ſecuris. Eius namque ſubſtantia, ipſius eſſet (vt patet) ſecuris: ratio: idque eſſet anima: qua ſeparata, non eſſet vlterius (vt patet) ſecuris: niſi nomine tantum: at nunc eſt ſecuris. Non.n. talis corporis ſubſtantia ratioque eſt ipſa anima: ſed naturalis (vt diximus) talis, quod in ſe motus ſtatum ſuę principium inſitum habet.

T.cō.5 Vniuerſaliter igitur dictum eſt quid ſit anima. Subſtantia enim eſt, quæ ſecundum rationem. Hæc autem eſt quid eſt eſſe, huiuſmodi corporis: ſicut ſi aliquid organorum, phyſicum eſſet corpus: vt dolabra. Erat enim dolabrę eſſe, ſubſtantia ipſius: & anima, hoc. Separata autem hac non vtiquæ amplius dolabra eſſet: niſi ęquiuoce: nūc autem eſt dolabra. Nō enim huiuſcemodi corporis quod quid eſt eſſe & ratio, anima: ſed phyſici talis, habetis i ſeipſo principium motus & ſtatus. Lec. I I.

POSITA diffinitione animæ Philoſophus hic eā manifeſtat. Et circa hoc duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem præmiſſam. Secundo ex diffinitione manifeſtata, quandam veritatem cōcludit ibi. {Quia quidem igitur non ſit anima &c.} Circa primum duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem animæ, quantum ad id qd̄ in diffinitione prædicta ponitur ex parte ipſius animæ.

E Secūdo q̄ntū ad id quod ibi ponitur ex parte ſubiecti. ibi. {Eſt aūt nō abijciēs aiam &c.} Circa primū duo facit. Primo manifeſtat diffinitionē aię ex ſimilitudine rerum artificialium. Secundo ex partibus eius. ibi. {Conſiderare aūt in partibus opꝫ &c.} Quia .n. formæ artificiales accñtia ſunt, quæ ſunt magis nota quo ad nos, q̄ formæ ſubales, vtpote ſenſui ꝓpinqora, ideo cōueniēter rōnem aiæ quæ eſt forma ſubalis per cōparationē ad formas accidētales manifeſtat. Sil'r etiā partes aię ſiue potentiæ eius manifeſtiores ſunt quo ad nos, q̄ ipſa aia, procedimus .n. in cognitione aiæ, ab obiectis in actus, ab actibus in potētias, per quas aia ipſa nobis innoteſcit, vnde conuenienter etiā per partes rō aiæ manifeſtatur. Dicit ergo primo, q̄ dictum eſt in vl'i qd ſit aia, cū prędicta diffō omni aiæ cōueniat. Dictū eſt. n. q̄ aia eſt ſuba, quę eſt forma a qua accipitur rō rei. Et aūt differentia inter formam quæ eſt ſuba, & formam quæ nō eſt ſuba. Nam forma accidētalis quæ nō eſt in genere ſubę, non ꝑtinet ad eſſentiā ſiue Quo differat accidētalis forma a ſubſtantiali.
F quiditatē ſubiecti, nō.n. albedo ē de eſſentia corpis albi. Sed forma ſubalis ē de eſſentia ſiue de quiditate ſubiecti. Sic igitur aia dr̄ forma ſuballs, quia eſt de eſſentia ſiue de quiditate corpis aiati. Et hoc ē quod ſubdit. {Hæc aūt} .ſ. ſuba q̄ eſt ſm rōnem {eſt qđ q̄d erat eſſe huic corpi.} .i. corpori conſtituto in ſpecie p talē formam. Ipſa.n. forma pertinet ad eſſentiā rei, quę ſignificatur per diffinitionē ſignificantē de re quid eſt. Et quia formæ ſubſtātiales, cuiuſmodi ſunt formę corpoꝝ naturaliū ſunt latētes, manifeſtat hoc per formas artificiales, quæ ſunt accidētales. Et hoc eſt quod ſubdit {ſicut ſi aliquid organorū}. i. artificialiū inſtrumentorum, vtputa dolabra {eſſet corpus phyſicū}. i. naturale, forma ſua hoc modo ſe haberet ad ipſum, ſicut dictū eſt. Et ideo ſubdit. {Erat quidē.n. dolabræ eſſe ſubſtantia ipſius}. i. forma dolabræ, (ſm quā accipitur ratio dolabræ, quā quidē rōnem nominat eſſe dolabræ, eo q̄ ſm eā dolabra diciſ eſſe dolabra) hæc inquā
G forma, eſſet ſubſtāsia dolabræ. Et hoc ideo dicit, quia formæ corporū naturaliū ſunt i genere ſubſtātiæ. Et vlterius ſi dolabra non eſſet ſolū corpus phyſicū, ſed ēt corpus aiatum, forma dolabræ eſſet aia, & ea ſeparata, non eſſet amplius dolabra, niſi æquiuoce, ſicut ſeparata aia, nō eſt caro aut oculus, niſi æquiuoce. Nunc autē quia dolabra nō eſt corpus naturale, nec eius forma eſt quod quid erat eſſe tali corpori, remota forma dolabræ, adhuc eſt dolabra. i. ſubſtantia dolabræ. Subſtātia.n. corporū artificialiū eſt materia eorū, quæ remanet ſublata forma artificiali, licet non remaneat ipſum corpus artificiale in actu. Et quia dixerat q̄ aliter nūc eſt in dolabra, & aliter eſſet ſi eſſet corpus phyſicū aiatum, aſſignat rōnem huius dicēs, q̄ hoc iō eſt, quia {aia nō eſt quod quid eſt eſſe et ratio}. i. forma huiuſmodi corporis. ſ. artificialis {ſed corporis phyſici huiuſcemodi}. ſ. habentis vitam. Et vt manifeſtet quid ſit eſſe phyſicū corpus, ſubiungit {habentis in
H ſeipſo pricipiū motus & ſtatus.} Naturalia.n. ſunt, quæ in ſeipſis principiū motus et ſtatus habēt. Huiuſmodi.n. principium, natura dicitur. Vti habes libr. phyſico. 2. Deinde cum dicit.

Atq; id qđ dictū eſt, in partibus ēt inſpicere licet. Nā ſi oculus eſſet aial, eius vtiq; aīa, viſus ipſe nimirū eſſet. Hic eſt.n, vt patet, oculi ſuba, quę ſeſe habet vt rō. oculus aūt eſt materies viſus. Qui cum defecerit non vlterius erit oculus, niſi nomine tantum, & peride atque lapideus: vel etiā pictus. Id igiſ quod de parte dictum eſt: ad totum corpus viuēs accomodare oportet. Eſt enim hic profecto rationum ſimilitudo. Nam vt pars ſeſe habet ad partem: ſic totus ſenſus ad totū ſenſitiuū corpus. vt talis eſt rationis.

Conſiderare autē in partibus oportet, quod di- T.c.9.

T.cõ.9. **A** ...ctum eſt. Si eni eſſet oculus, animal, anima vtique ipſius viſus eſſet. Hic enim ſubſtantia eſt oculi, quæ eſt ſecundum rationem. Oculus autem materia viſus eſt: quo deficiente, nõ eſt adhuc oculus niſi ęqui uoce: ſicut lapideus, aut depictus. Oportet igitur accipere quod eſt in parte, i toto viuente corpore, Proportionaliter namque habet ſicut pars ad partem: totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum, ſecundum quod huiuſmodi.

Manifeſtat diffinitionem animæ ex partibus dicens: quod id quod dictum eſt de tota anima, & de toto corpore viuente, oportet conſiderare in partibus vtriuſque: quia ſi oculus eſſet animal oporteret quòd viſus eſſet aia eius: quia viſus eſt ſubſtantialis forma oculi: & oculus eſt materia viſus: ſicut corpus organicum, materia animæ. Deficiente autem viſu non remanet oculus niſi æquiuoce: ſicut oculus lapideus: aut depictus, æquiuoce dicitur **B** oculus. Et hoc ideo eſt: quia equiuoca ſunt quorũ nomẽ ſolum comune eſt & ratio ſubſtantiæ diuerſa: & ideo ſublata forma, a qua eſt ratio ſubſtãuæ oculi, non remanet niſi nomen oculi æquiuoce dictum. Quod ergo inuenitur in parte viuentis corporis: oportet accipere in toto viuente corpore. ſ. quod ſicut viſus eſt forma ſubſtantialis oculi: & eo remoto non remanet oculus niſi ęquiuoce: ita anima eſt forma ſubſtantialis viuẽtis corporis: & ea remota nõ remanet corpus viuũ niſi ęquoce. Sicut. n. ſe habet vna pars animę ſenſitiuę ad vnam partem corporis ſenſitiui: ſic ſe habet totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum in quantum huiuſmodi. Deinde cum dicit

Non eſt autem id potentia viuens, quod abiecit animam: eaque vacat: ſed quod ipſam habet, Semen vero fructuſue id nimirum eſt: quod poteſt tale corpus euadere. Vt igitur inciſio: viſioque: ſic eſt **C** vigilia, actus: & vt viſus rurſus inſtrumentique viſi ſic eſt anima, actus. Corpus autem eſt id, quod (vt diximus) eſt potentia viuens. Verum vt pupilla, viſuſque oculus eſt: ſic anima & corpus eſt aial.

T.c.10. Eſt autem non abiiciens animam, potentia ens: vt viuat: ſed quod habens. Semen autẽ & fructus: potentia tale corpus eſt. Sicut igitur inciſio & viſio: ſic & vigilantia, actus. Vt autem viſus & potentia organi: anima. Corpus autem, quod potẽtia eſt. Sed ſicut oculus eſt pupilla & viſus: & ibi anima & corpus: animal.

Exponit præmiſſam diffinitionẽ de anima quantum ad hoc quod dixerat quod eſt actus corporis habẽtis vitam in potentia. Dicitur enim aliquid eſſe in potẽtia dupliciter. Vno modo, cum non habet principium operationis. Alio modo cum habet quidem: ſed nõ operatur **D** ſecundum ipſum. Corpus autem, cuius actus eſt anima, eſt habens vitam in potẽtia: non quidem primo modo: ſed ſecundo. Et hoc eſt quod dicit, quod corpus {potentia ens vt viuat}. i. habens vitam in potentia, cuius eſt actus anima nõ ſic dicitur eſſe in potentia ad vitã, quod {ſit abijciens animã}. i. carens pricinpio vitæ quod eſt anima: ſed quod eſt habens huiuſmodi principium, Sed verum eſt quod ſemen & fructus in quo conſeruatur ſemen plantæ, eſt in potentia ad huiuſmodi corpus viuũ quod habet animam: nondum. n. ſemẽ habet animam: Vnde ſic eſt in potentia, ſicut abijciens animam. Et vt oſtendat quomodo eſt in potentia ad vitam corpus cuius actus eſt anima, ſubiũgit quod ita vigilantia eſt actus animæ ſenſitiuæ ſicut inciſio eſt actus cultelli: & viſio eſt actus oculi. Quodlibet enim iſtorũ eſt operatio & vſus principij habiti. Sed anima eſt actus primus, ſicut viſus & quæcunque potentia organi: quodlibet enim horum eſt principium operationis. Sed corpus quod eſt perfectum per animam, eſt potentia habens quidem actũ primum: ſed aliquando carens actu ſecundo. Sed ſicut oculus eſt aliquid cõpoſitũ ex pupilla: ſicut materia: & viſu, ſicut forma: ita animal eſt compoſitum ex aia, ſicut forma & ex corpore, ſicut materia. Deinde cum dicit

Animam igitur non ſeparabilem eſſe a corpore, vel partes ipſius nonnullas, ſi partibilis ſit: non obſcurum eſſe videtur. Corporis namque partium, patet aliquas animæ partes, actum eſſe. Nil tamen vetat: vt aliquę partium ſint ſeparabiles animæ: propterea quod corporis nullius ſint actus. At obſcurum eſt: nec dum patet: ſi perinde corporis anima ſit actus: vt gubernator actus eſt nauis. Hoc igit᷑ pacto vniuerſaliter de aia determinatũ deſcriptumue ſit.

T.c. 11. Quod quidem igitur non ſit anima ſeparabilis a corpore. aut partes quædam ipſius, ſit partibilis naturaliter eſt: non immanifeſtum, eſt. Quarundã eñ actus partiũ eſt ipſarum. At vero ſecũdum quoſdã nihil prohibet, propter id quod nullius corporis ſunt actus. Amplius autẽ immanifeſtum: ſi ſit corporis actus, anima ſicut nauta nauis. Figuraliter quidem igitur hęc definita de aia ſiut, atque deſcripta.

Concludit quandam veritatem ex præmiſſis: quia n. oſtenſum eſt quod anima eſt actus totius corporis: & partes ſunt actus partium: actus autem & forma non ſeparãtur ab eo, cuius eſt actus vel forma: manifeſtum eſt quod anima non poteſt ſeparari a corpore: vel ipſa tota: vel aliquę partes eius, ſi nata eſt aliquo modo habere partes. Manifeſtum eſt enim quod aliquę partes animæ ſunt actus aliquarum partium corporis: ſicut dictum eſt quod viſus eſt actus oculi. Sed ſecundum quaſdam partes nihil prohibet animam ſeparari: quia quædam partes animæ nullius corporis actus ſunt: ſicut infra probabitur de his quæ ſunt circa intellectum. Et quia Plato ponebat quod anima eſt actus corporis non ſicut forma, ſed ſicut motor: ſubiungit quod hoc nondum eſt manifeſtũ: ſi anima ſic ſit actus corporis ſicut nauta eſt actus nauis. ſ. vt motor tantum. Deinde epilogando colligit quæ dicta ſunt, & dicit quod ſecundum prædicta determinatum eſt de anima: & poſita eſt animæ deſcriptio figuraliter quaſi extrinſece & ſuperficialiter & icõplete. Complebitur. n. determinatio de anima, quando pertinget vſque ad intima, vt determinetur natura vniuſcuiuſque partis ipſius animæ.

At. n. cum ex obſcuris quidem, magis, autem manifeſtis: fiat id notũ, quod eſt dilucidũ ac notius rõne: enitẽdũ ẽ rurſus hoc pacto de ipſa aia ptractare,

T.c. 12. Quoniam autem ex incertis quidem, ſed tamen manifeſtioribus, certum fit id quod eſt ſecũdum rationem notius, tentandum eſt iterum ſic aggredi de ipſa,

Lec. III.

POSTQVAM Philoſophus poſuit diffinitionem animæ: hic intendit demonſtrare ipſam. Et primo dicit de quo eſt intentio. Secundo proſequitur intentum ibi. {Dicamus igitur principium & cætera. {Circa primum duo facit. Primo determinat modum demonſtrationis quo vti intẽdit in demonſtrãdo. Secundo manifeſtat quõ quædã diffinitiones ſunt demõſtrabiles. ibi. {Non. n. ſolum quodq; &c.} Circa primum ſciẽdum eſt, q cum ex notis oporteat in cognitionem ignotorum deuenire, omnis autem demonſtratio adducitur cauſa notificandi aliud, neceſſe eſt q omnis demonſtratio procedat ex notioribus quoad nos, quibus per demonſtrationem fit aliquid notum. In quibuſdam autem eadem ſunt notiora quo ad nos, & ſm naturam, ſicut in mathematicis, quæ

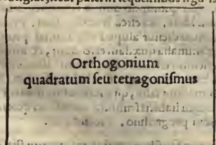
cis,quæ ſunt a materia abſtracta, & in his demonſtratio procedit ex notiorib⁹ ſimplr,& notioribus ſm naturã.ſ. ex cauſis in effectus,vnde dr̃ demõſtratio ꝓp quid. In q̃buſdam vero non ſunt eadem magis nota ſimpliciter,& quo ad nos.ſ.in naturalibus,in qbus plerunq; effect⁹ ſenſibiles ſunt magis noti ſuis cauſis,& ideo vt i naturalib⁹, in pluribus proced tur ab his, quæ ſunt minus nota ſm

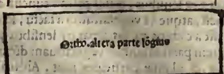
Lec. 1. naturam,& magis nota quo ad nos,vt dr̃ in.1.Phyſi.Et hoc modo demonſtrationis intendit hic vti. Et hoc eſt ꝙ dicit,ꝙ qa illud qđ eſt certum ſm naturã,& qđ eſt ſm rõnem notius,fit certius quo ad nos ex his quæ ſunt incerta ſm naturã,certiora autẽ quo ad nos, per iſtũ modũ tentãdum eſt iterum aggredi de anima,demonſtrando diffinitionem eius ſupra poſitam. Deinde,cum dicit.

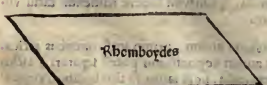
Te. Rõnẽ.n.diffinitiuã non ſolũ eſſe ſignificare,vt cõplures dicere diffões vñr,ſed etiã in ipſa cãm ineſſe ac apparere op3.Nũc autẽ diffõnũ cõplures, vt concluſiones eſſe vñr,veluti quid ẽ quadratio, cofectio figurę laterum æqualium,angulorũq; rectorũ, ęqualis altera ex parte longiori figuræ.Atq; diffõ talis cõcluſionis occupat locum. At ea quæ quadrationem inuentionem eſſe medię dicit,ipſis rei profecto cauſam(vt patet) aſſignat,

Non enim ſolum quod ſit,oportet diffinitiuam rõnẽ oſtendere, ſicut plures terminorũ dicunt, ſed & cãm ineſſe,& apparere. Nunc autẽ ſicut cõclões, rões terminorum ſunt,vt quid eſt tetragoniſmus, æquale altera pte lõgiori,orthogoniũ eſſe æqlaterale. Talis autẽ terminus,rõ cõclonis. Dicens autẽ ꝙ tetragoniſmus eſt mediæ inuentio,rei cauſam dicit.

Aſſignat rõnẽ ꝑdictę inuẽtionis,oñdẽdo ꝙ aliq̃ diffões ſunt demrabiles. Et hoc eſt qđ dicit,ꝙ iõ op3 iterũ aggredi de aĩa,qa op3 ꝙ rõ diffinitiua nõ ſolũ dicat hoc qđ eſt qa,ſicut plures terminorũ.i.diffõnẽ dicũt,ſed op3 etiã ꝙ in diffõne iãgat cã,& ꝙ p diffõnẽ dicẽtẽ ꝓp qd,demõſtreẽ diffõ q̃ dicit ſolũ qa. Inueniunẽ autẽ multæ rões terminorũ.i.diffões q̃ ſunt ſicut cõclones. Et ponit exẽplũ in geometricalib⁹. Ad c⁹ intelligẽtiã ſciendũ eſt, ꝙ figurarũ q̃drilaterarꝝ,q̃dã hñt oẽs angulos rectos, & vocanẽ Orthogonia.i.ſuperficies rectorꝫ angulorũ, q̃dã aũt nõ hñt angulos rectos,& vocãẽ Rhomboides. Sciendũ eſt autẽ ꝙ orthogoniorũ q̃dã cõſiſtit ex oib⁹ laterib⁹ æq̃lib⁹ et vocaẽ q̃dratũ ſiue tetragoniſm⁹,qđdã autẽ nõ hẽt oĩa latera ęqualia,in quo tamen q̃libet duo latera ſibi oppoſita ſunt æqualia, & vocatur huiuſmodi Orthogonium altera parte longius,ſicut patet in ſequentibus figuris.

Te.

A Item ſciẽdum eſt ꝙ in qualibet ſuperficia rectorum angulorum,duæ rectæ lineæ,quę angulum rectum concludunt dicũẽ totam ſuperficiem continere, quia cum alia duo latera ſint æqualia eis, vnumquodq; ſuo oppoſito neceſſe eſt,ꝙ vna prędictarum linearum,rectum angulũ concludentium menſuret longitudinem ſuperficiei rectãgule,& alia latitudinem,vnde tota ſuperficies rectangula cõſurgit ex ductu vnius in aliam. Vnde ſi imaginaremur,ꝙ vna earum moueretur per aliam, conſurgeret talis ſuperficies. Item ſciendum eſt,ꝙ cum in orthogonio qđ eſt altera parte longius,duæ lineæ continentes ipſum, ſunt inæquales,ſi accipiatur inter eas linea media in proportione,& ducatur in ſeipſam, fiet quadratum æquale altera parte longiori. Et quia hæc demõſtrationibus geometricis diffuſum eſſet oſtendere,ſufficiat hoc ad prẽſens manifeſtare in numeris. Sit igitur orthogoniũ altera parte longius,cuius maius latus ſit nouem palmorum, minus

B vero quatuor. Accipiatur autem linea media in proportione inter ea,quæ.ſ.ſunt ſex palmorum. Quia ſicut ſe habent ſex ad nouem,ita quatuor ad ſex. Quadratum autẽ huius lineæ,erit æquale prædicto ortogonio altera parte longiori. Quod etiam in numeris patet. Nam quater nouem ſunt trigintaſex. Similiter etiam ſexies ſex ſunt trigintaſex. Hoc eſt ergo quod dicit,ꝙ ſi quęratur quid eſt tetragoniſmus.i.quadratum,quod eſt æquale altera parte longiori,aſſignabitur talis diffinitio,vt dicatur{eſſe orthogonium}.i.ſuperficies rectorum angulorum{æquilaterale.}ideſt habens omnia latera æqualia &c.{Talis autem terminus.}ideſt talis diffinitio eſt{ratio concluſionis}.i.per demonſtrationem concluſa. Si autem aliquis ſic diffiniat,dicens,ꝙ{quadratũ eſt inuentio medię}.ſ. lineæ mediæ in proportione inter duo latera inæqualia orthogonij.altera longioris.i. orthogonium cõſtitutum ex tali linea inuẽta,qui inquam ſic diffinit{dicit cauſam

C rei.}Attendendum eſt autem ꝙ hoc exemplum, quod hic inducitur,eſt ſimile ei,quod intendit circa animã, quãtum ad aliquid.ſ.quantum ad hoc ꝙ demonſtretur diffõ animę,non autem quantum ad hoc ꝙ demonſtretur demonſtratione dicente ꝓp quid. Deinde,cum dicit.

Dicamus igitur, hic conſiderationis initio ſumpto,animatum ab inanimato,vita ſeiungi. Atq; cum multifariam viuere dicatur, etiam ſi vnum tantum iſtorum inſit,viuere illud dicimus cui ineſt,vt intellectus,ſenſus,motus loco,ac ſtatus, & inſuper motio nutrimento accõmodata,& accretio, decretioue. Supra li.i. tex. 19. motu, ac ſeu, ea ſeiungi affirmauit.

Dicamus igitur,principium accipientes intentionis,rei determinari animatũ ab inanimato,in viuendo. Multipliciter autem ipſo viuere dicto, & ſi vnũ aliquod horum inſit ſolum, viuere ipſum dicimus: vt intellectus,& ſenſus,motus,& ſtatus ſecundum lo Te. cõ. 13.

D cum. Adhuc autem motus, & ſtatus ſecundum alimentum,& decrementum,& augmentum.

H Incipit demonſtrare diffinitionem animę ſuperius poſitam modo prędicto.ſ.per effectum. Et vtitur tali demõſtratione. Illud quod eſt primum principium viuendi,eſt viuentium corporum actus & forma. Sed anima eſt primum principium viuendi,his quæ viuunt: ergo eſt corporis viuentis actus,& forma. Manifeſtum eſt autem, ꝙ hęc demonſtratio eſt ex poſteriori. Ex eo enim, ꝙ anima eſt forma corporis viuentis,eſt principium operum vitę, & non econuerſo. Circa hoc ergo duo facit. Primo oſtendit,ꝙ anima eſt principium viuendi. Secũdo ꝙ primum principiũ viuendi eſt forma corporis viuentis:ibi{Quoniam autem quo viuimus,& ſentimus.} Circa primum tria facit. Primo diſtinguit modos viuentium. Secundo oſtendit,ꝙ anima eſt viuendi principium:ibi{Vnde & vegetabilia omnia &c.}Tertio manifeſtat quomodo ſe habeant

habeant partes animæ adinuicem, ſecundum quas eſt principium operum vitæ: ibi {Verum autem vnumquodq; horum.} Dicit ergo primo, q ad proſequendum noſtram intentionem, qua intendimus demonſtrare diffinitionem animæ, oportet hoc quaſi principium accipere: quòd animatum diſtinguitur ab inanimato in viuendo. Animata enim viuunt, ſed inanimata non viuunt. Sed cum multiplex ſit modus viuendi, ſi vnus tantum eorum inſit alicui, dicitur illud viuens, & animatum. Ponit autem quatuor modos viuẽdi, quorum vnus eſt per intellectum: ſecundus per ſenſum: tertius per motum, & ſtatum localem: quartus per motum alimenti, & decrementi, & augmenti. Ideo autem quatuor tantum modos ponit viuendi, cum ſupra quinque genera operationum animæ poſuerit, quia hic intendit diſtinguere modos viuendi, ſecundum gradus viuentium. qui diſtinguuntur ſecundum hæc quatuor. In quibuſdam enim viuentium inueniuntur tantum alimentum, augmentum, & decrementum, ſcilicet in plantis. In quibuſdam autem, cum his inuenitur ſenſus ſine motu locali, ſicut in animalibus imperfectis ſicut ſunt oſtreæ. In quibuſdam autem, vlterius inuenitur motus ſecundum locum, ſicut in animalibus perfectis, quæ mouentur motu progreſſiuo, vt bos, & equus. In quibuſdam autem, cum his vlterius inuenitur intellectus, ſcilicet in hominibus. Appetitiuum autem, quod eſt quintum præter hæc quatuor, non facit aliquam diuerſitatem in gradibus viuentium. Nam vbicunque eſt ſenſus: ibi eſt & appetitus. Deinde, cum dicit.

In. 1. li. t. cõ. 89. & infra t. cõ. 27.

Infra te. cõ. 20.

Quapropter, & vniuerſæ plantæ videntur viuere, quippe cum videantur in ſeipſis vim habere talem, atque principium, quo ad contraria loca, tam incrementa, q̃ decrementa ſuſcipiunt. Non enim ſurſum quidem accreſcunt, deorſum autem non accreſcunt, ſed ad vtranq; ſimiliter differentiam, & omni ex parte, ſemperq; nutriuntur, & eouſq; viuunt, quouſque poſſunt alimentum accipere.

Tex. cõmẽ. 14. Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere. Videntur autem in ſeipſis habentia potentiã, & principium huiuſmodi, per quod, augmentum, & detrimentum ſuſcipiunt, ſecundum contrarios locos. Non enim ſurſum quidem augentur, deorſum autem non, ſed ſimiliter ad vtraq;, & in omnes partes continue aluntur, & viuunt, quouſque poſſunt accipere alimentum.

Manifeſtat quòd anima eſt principium viuendi ſecundum omnes modos prædictos. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit, quomodo anima eſt principium viuendi in plantis. Secundo in animalibus: ibi {Animal autem propter ſenſum &c.} Tertio oſtendit quid dictum ſit, & quid reſtat dicendum: ibi {propter quam autem cauſam &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quòd anima eſt principium viuendi in plantis, & dicit quòd cum dictum ſit quòd quibuſcunque ineſt vnum quatuor prædictorum modorum viuentium dicuntur viuere: ſequitur quòd omnia vegetabilia viuant. Omnia enim in ſeipſis habent potentiam quandam, & principium, quo ſuſcipiunt motum augmenti, & decrementi. Et quòd hoc principium non ſit natura, ſed anima manifeſtum eſt. Nam natura non mouet ad contraria loca, motus autem augmenti & decrementi eſt ſecundum contraria loca. Augentur enim vegetabilia omnia, non ſolum ſurſum & deorſum, ſed vtroque modo. Manifeſtum eſt ergo quòd principium horum motuum non eſt natura, ſed anima. Nec ſolum vegetabilia viuunt, dum augentur, & decreſcunt: ſed quæcunque nutriuntur tandiu viuunt, quandiu poſſunt accipere nutrimentum, per quod fit augmentum. Secundo ibi.

E

Atque hæc quidem vis, a cæteris ſeiungi, ſepararique poteſt, cæteræ autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari, quod quidem in ipſis perſpicitur plantis. Nulla enim prorſus in ipſis (vt patet) alia, præter hanc, animæ potentia, atque officium ineſt. Viuere igitur, ob hoc principium viuentibus competit.

Tex. cõmẽ. 15. Separari autem hoc ab aliis poſſibile eſt, alia autem ab hoc, impoſſibile eſt in rebus mortalibus. Manifeſtum eſt autem in his, quæ vegetantur. Neque enim vna ineſt ipſis potentia alia animæ. Viuere igitur, propter hoc principium ineſt omnibus viuentibus. T. c. 16.

F

Oſtendit quòd prædictum viuendi principium, eſt primum, & ſeparabile ab alijs. Et dicit quòd hoc, ſcilicet principium augmenti, & alimenti poteſt ſeparari ab alijs principijs viuendi, ſed alia non poſſunt ſeparari ab eo in rebus mortalibus. Quod ideo dicit, quia in rebus immortalibus, ſicut ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, & corpora cœleſtia, ſi tamen ſunt animata, inuenitur intellectiuum ſine nutritiuo. Quòd autem hoc principium ſit ſeparabile ab alijs, manifeſtum eſt in his, quæ vegetantur, ideſt in plantis, in quibus nulla alia potentia animæ ineſt, niſi huiuſmodi. Ex quo manifeſtum eſt, q illud propter quod primum inuenitur vita in rebus mortalibus, eſt principium augmenti, & alimenti, quod vocatur anima vegetabilis. Deinde, cum dicit.

Animal autem eſt ob ſenſum primo. Nam & ea, quæ non cientur motu, nec mutant locum, ſenſum autem habent, non ſolum viuere dicimus, ſed etiam animalia nũcupare ſolemus. Videntur autem & huiuſcemodi animalia multa eſſe, quæ cum ſint natura loco manentia, habent ſolum ſenſum.

G

Animal autem propter ſenſum, primum. Et nanque quæ non mouentur, neque mutant locum habent autem ſenſum, animalia dicimus, & non viuere ſolum. Videntur autem & huiuſmodi multa eſſe animalium, manentia autem cum ſint natura, habent ſolum ſenſum.

Manifeſtat quomodo anima eſt principium viuendi in animalibus. Et circa hoc duo facit. Primo dicit quòd primum dicitur aliquid eſſe animal propter ſenſum, licet animalia quædam et ſentiant, & moueantur. Ea enim dicimus eſſe animalia, & non ſolum viuere, quæ licet non mutent locum, tamen habent ſenſum. Sunt. n. multa animalium talia, quæ naturaliter mãnent in eodẽ loco, & tamen habent ſenſum, ſicut oſtreæ, quæ non mouentur motu progreſſiuo. Secundo ibi.

H

At vero ex ſenſibus, tactus primo cunctis animalibus ineſt, atque vt vegetatiuum a tactu, ſenſuque omni, ſic a cæteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. Eam autem partem animæ vegetatiuam dicimus eſſe, cuius, & plantæ participes ſunt. Animalia vero cuncta, ipſam vim habere ſentiendi tactu videntur.

Senſuum autem, primo ineſt omnibus tactus. Sicut autem vegetatiuum poteſt ſeparari a tactu, & omni ſenſu, ſic & tactus ab aliis ſenſibus. Vegetatiuum T. c. 17

tiuum autem dicimus huiuſmodi partẽ animæ, qua & vegetabilia participant. Animalia autem omnia videntur tangendi ſenſum habentia.

Oſtendit ꝙ inter alios ſenſus, primo ineſt tactus aialibus. Quod probat ex hoc, ꝙ ſicut vegetatiuum poteſt ſeparari a tactu, & ab omni ſenſu, ſic tactus poteſt ſeparari ab alijs ſenſibus. Multa.n. ſunt animalia, quæ ſolum ſenſum tactus habent, ſicut animalia imperfecta. Omnia autem animalia habent ſenſum tactus. Vegetatiuum autem principium dicimus illam partem animę, qua etiam vegetabilia.i. plantæ participãt. Sic igitur ex prædictis patent tres gradus viuentium. primus eſt plantarũ. ſecundus aialium imperfectorum immobilium, quæ habẽt ſolum ſenſum tactus. tertius eſt aialium perfectorum, quæ mouentur motu progreſſiuo, quæ etiam hñt alios ſenſus. Manifeſtum eſt autem, ꝙ quartus gradus eſt eorum, quæ habent cum his etiam intellectum. Deinde, cum dicit.

B

Quatuor ſũt viuẽtiũ gradus. Tex.cõmẽ.18.

Atq; quam ob cauſam iſtorum vtrunq; ſit, poſtea dicemus, ac explanabimus. Nunc eouſq; tantum dicatur: animam inquam principium eſſe eorum, quæ dicta ſunt, & his eſſe diffinitam, vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, & motu.

Propter quam autem cauſam vtrunq; horum accidit poſterius dicemus. Nunc autem intantum dictum ſit ſolum, ꝙ eſt anima, horum quæ dicta ſunt, principium, & his determinata eſt vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, & motu.

Oſtendit quid dictum ſit, & quid reſtat dicendum. Et dicit, ꝙ poſterius dicendum eſt, ꝑꝑ quam cauſam vtrũq; horum accidat. ſ. ꝙ vegetatiuum poteſt eſſe ſine ſenſu, et ꝙ tactus ſine alijs ſenſibus. Hoc.n. dicet i fine libri. Nũc autem ſufficiat, intantum dictum eſſe, ꝙ aia eſt principiũ viuendi ſm prædictos modos, & ꝙ diſtincta eſt iſtis quatuor. ſ. vegetatiuo, quod eſt in plantis, & in omnibus viuẽtibus, & ſenſitiuo, quod eſt in omnibus aialibus, & intellectiuo, quod eſt in omnibus hoibus, & motu progreſſiuo, qui eſt in oibus aialib9 perfectis ſenſu vel intellectu.

In.3.t.cõ.66.

C

Quærendum autem eſt, vtrum horũ vnũquodq; ſit anima, an aiæ pars. Et ſi pars, vtrum hoc pacto, vt ſit ſeparabile ratione ſolum, an etiam loco.

Tex.cõmẽ.19.

Vtrum autem vnumquodq; horum ſit anima, an pars animæ, & ſi pars, vtrum ſic, vt ſit ſeparabilis ratione ſolum, an etiam, & loco.

Lec. IIII.

OSTENDIT ſuperius Philoſophus, ꝙ anima eſt principium viuendi, ſecundũ diuerſa genera vitę. Et ideo nunc inquirit qualiter principia viuendi, ſecundũ diuerſa genera vitæ ſe habeant ad animam, & adinuicẽ. Et circa hoc duo facit. Primo mouet quæſtiones duas. Quarũ prima eſt. Cum anima, quę eſt principium viuendi, ſit determinata vegetatiuo, ſenſitiuo, motiuo ſecũdum locum, & intellectiuo: vtrum quodlibet eorum ſit anima per ſe, aut ſit pars animæ. Et manifeſtum eſt, ꝙ in his quæ tantũ augentur, & nutriuntur, ſicut in plantis, vegetatiuum eſt anima. In his autem, quę vegetantur, & ſentiunt, eſt pars animæ, et ſimiliter eſt de alijs. Secunda queſtio eſt. Si vnũquodq; prædictorum eſt pars animæ, puta, cum omnia inueniantur in vna anima, ſicut in humana, vtrum hoc modo ſint partes, ꝙ ſeparentur abinuicem ſolum ſecundum rationem, vt.ſ. ſint diuerſę potentię, aut etiã ſeparẽtur loco, & ſubo, vtpote ꝙ in vna parte corporis ſit ſenſitiuum, in alia appetitiuũ, in alia motiuũ, & ſic de alijs, ſicut quibuſdam viſum fuit. Secundo, cum dicit.

D

At qui de nonnullis quidem iſtorum videre, diſcernereq; facile poſſumus, nonnulla autem dubitationem habent. Nam vt plantæ nonnullæ diuiſę, ſe-

A

iunctæq;, videntur viuere, propterea ꝙ anima quæ eſt in iſtis, actu quidem in vnaquaq; plãta eſt vna: potentia vero plures, ſic & circa alias Videmus animæ differentias fieri, cum inciduntur animantiũ, ea quæ inſecta vocamus: vtraq; nanq; partium, & ſenſum habet, & motu loco cietur. Quod ſi ſenſum habet, & imaginationem, & appetitum etiã habet, vbi n.q; eſt ſenſus, ibi dolor etiam exiſtit, atq; voluptas. At vbi ſunt hæc, ibi neceſſario cupiditas etiam ineſt.

Aiantia q̃dã reciſa viuũt

Tex.cõmẽ.20.

De quibuſdam quidem horum, non eſt difficile videre, quædam autem dubitationem habent. Sicut enim in plantis, quædam diuiſa videntur viuere ſeparata abinuicem, tanquam exiſtente in his anima actu quidem vna, in vnaquaq; planta: potentia autẽ pluribus, ſic videmus, & circa alteras differẽtias animæ accidere, vt in entomis deciſis. Etenim ſenſum vtraq; partium habet, & motum ſecundum locum. Si autẽ ſenſum, & phãtaſiam, & appetitum, Vbi quidem enim ſenſus eſt, & triſtitia, & lętitia eſt. Vbi autẽ hæc ſunt, ex neceſſitate, & deſiderium eſt,

Soluit propoſitas quæſtiones. Et primo ſecundam. Secundo primam. ibi {Q. autem quibuſdam aialium.} Circa primum duo facit. Primo, ſoluit ſecũdam qõnem, quantum ad ſecundam partem oſtendens vtrum partes animæ ſint ſeparabiles loco. Secundo, quantum ad primam. vtrum.ſ. ſint ſeparabiles rõne. ibi {Rõne autem ꝙ alterę &c.} Dicit ergo primo, ꝙ de quibuſdam partibus animæ, non eſt difficile videre: vtrum ſint ſeparabiles loco.i. ſubiecto, ſed de quibuſdam dubium eſt. Et ad oſtendendum, ꝙ in quibuſdam hoc facile eſt videre, præmittit ſimilitudinem de plantis. ibi {Sicut.n. in plantis.} dicẽs ꝙ quædam partes diuiſæ ab eis, & ſeparatæ ab alijs partibus, videntur viuere. Et hoc manifeſtatur per hoc, ꝙ ramuſculi abſciſi inſeruntur, vel plantantur, & coaleſcunt, quod non eſſet niſi remaneret in eis vita, & per cõſequẽs anima, quæ principium viuendi, quod contingit tanquã in vnaquaq; planta, anima ſit vna in actu, & multiplex in potentia. Sicut.n. accidere videtur in formis corporũ naturalium inanimatorum: ita in eis, quæ propter ſui imperfectionem non requirunt diuerſitatem in partibus, ꝙ in aliquo vno toto aia eſt in actu vna, & plures in potẽtia, ſicut & ipſum corpus eſt vnum in actu, et plura in potentia. Poteſt.n. diuidi vnumquodq; eorum in diuerſas partes ſimiles ſpecie, ſicut patet in aere, aqua, & in corporibus mineralibus. Vnde oportet, ꝙ ſi partes ſunt ſimiles ſpecie adinuicem, & toti, ꝙ forma ſpecifica poſt diuiſionem ſit in vtraq; partium. Et eadẽ ratione, quia anima plantę imperfecta eſt in ordine aiarum, non requirit magnam diuerſitatem in partibus. vnde aia totius poteſt ſaluari in aliqua partium. Et ſic etiã videmus in alijs differentijs animę, ſicut in entomis deciſis.i. in animalibus, quę deciſa viuunt, quia vtraq; partium habet ſenſum. Quod patet ex hoc, ꝙ retrahit ſe, ſi pungitur. Et etiam habet motum ſm locum, vt ad ſenſum apparet. Sic ergo in vna, & eadem parte apparet, & ſenſitiuum, & motiuum principium. Et ſi eſt ibi ſenſus, neceſſe eſt, ꝙ ſit ibi phantaſia. Phantaſia autem nihil aliud eſt, q̃ motus factus a ſenſu ſm actum, vt infra dicetur. Et ſimiliter ſi habet ſenſum pars deciſa, neceſſe eſt, ꝙ habeat appetitum. Ad ſenſum.n. de neceſſitate ſequitur lætitia, & triſtitia: ſiue delectatio, & dolor. Neceſſe eſt.n. ſi ſenſibile perceptũ, eſt cõueniens, ꝙ ſit delectabile, ſi autem eſt nociuum, ꝙ ſit doloroſum. Vbi autem eſt dolor, et delectatio: oportet ꝙ ſit deſiderium, et appetitus, vnde neceſſe eſt, ꝙ ſi pars deciſa ſentit, ꝙ etiam habeat appetitum. Sic ergo manifeſtũ eſt, ꝙ vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, & motiuum inueniuntur in vna parte deciſa, ex quo patet, ꝙ non diſtinguuntur

Legito ſupra in fine li.1. & lib.2. tex.6.

Lib.3. Te.cõ.162.

ſtinguũtur loco in corpore animalis. Sed de quibuſdam potentijs particularibus, manifeſtum eſt, ꝙ diſtinguũtur loco. Viſus. n. manifeſte non eſt niſi in oculo, auditus in aure, olſactus in naribus, guſtus in lingua, & palato. Sed primus ſenſus, qui eſt tactus, & neceſſarius animali, eſt in toto. Sed ꝙ dicit ꝙ phãtaſia eſt in parte deciſa, videtur eſſe dubium. Nam a quibuſdam, phantaſiæ attribuitur determinatum organum in corpore. Sed ſciendum eſt, ꝙ phantaſia inuenitur indeterminata in animalibus imperfectis: in animalibus vero perfectis determinata, ſicut infra in tertio dicetur. Organũ ergo aliquod determinatum phantaſiæ attribuitur, ad maiorem perfectionem, et determinationem ſui actus, ſine quo phantaſię actus nullo modo eſſe poſſet, ſicut actus viſus nullo modo poteſt eſſe ſine oculo. Sic igitur manifeſtauit, ꝙ in quibus potentijs animę, non eſt difficile videre: vtrum ſint ſeparabiles loco. Deinde, cum dicit.

Phantaſia determinata, & cõfuſa lege infra Thomã, in tex. 32. & lib. 3. tex. 156.

Te. cõ. 156.

Lec. 5.

De intellectu vero, contemplatiuaq; potentia: nõdum quicquam eſt manifeſtum, ſed videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum. Idq; ſolum, perinde atque perpetuum, ex eo quod accidit ſeiungi, ſepariq; poteſt. Cęteras autem animę partes, ſeparabiles quidem non eſſe, vt quidam aſſeruerunt, ex his quæ diximus patet.

Te. cõ. 21.

De intellectu autem, & perſpectiua potentia, nihil adhuc manifeſtum eſt, ſed videtur genus alterum animę eſſe, & hoc ſolum contingit ſeparari, ſicut æternum a corruptibili. Reliquę autem partes animæ manifeſtum ex his, quod non ſeparabiles ſunt, ſicut quidam dicunt.

Te. cõ. 22.

Oſtendit in qua parte animæ circa hoc poſſit eſſe dubium. Et dicit, ꝙ de intellectu, & quocunq; nomine vocetur, perſpectiua potentia. i. ſpeculatiua, nihil eſt adhuc manifeſtum. Nondum. n. per ea, quæ dicta ſunt, apparet vtrum habeat aliquod organum in corpore, diſtinctum loco ab alijs organis, vel non diſtinctũ. Sed tamen quantum in ſuperficie apparet, videtur ꝙ ſit alterũ genus animæ ab alijs partibus animæ. i. alterius naturę, et alio modo ſe habens, & ꝙ hoc ſolum genus animæ poſſit ſeparari ab alijs partibus animæ, vel etiam ꝙ ſit ſeparatum ab organo corporeo, ſicut perpetuũ a corruptibili. Sed ꝙ reliquæ partes animæ nõ ſint ſeparabiles loco abinuicem, manifeſtum eſt ex prædictis. Deinde, cum dicit.

Ratione vero differre, non obſcurũ eſſe videtur. Senſitiui nanq; ratio, diuerſa eſt a ratione principii opinandi, ſiquidem diuerſa ſunt ſentire, ac opinari, & vnumquodq; dictorum ſimiliter.

Ratione autem, ꝙ alterę, manifeſtum eſt. Senſitiuo enim eſſe, & opinatiuo: alterum. Siquidem & ſentire ab ipſo opinari. Similiter autem & aliorum vnumquodq;, quę dicta ſunt.

Oſtendit ꝙ ſint ſeparabiles ratione. Cuiuslibet. n. potentię ratio eſt, ſm ordinem ad actum: vnde neceſſe eſt ſi actus ſint diuerſi ſm ſpẽm, ꝙ potentię habeant diuerſam rationem ſpeciei. Et hoc eſt, quod dicit, ꝙ alterum eſt eſſe ſenſitiuo, & opinatiuo. i. intellectiuo, id eſt altera eſt ratio vtriuſq; potentiæ, ſi ſentire eſt alterum ab opinari, & ſic eſt de prædictis alijs potentijs. Deinde, cum dicit.

At vero quibuſdam animantium cunctæ partes, vt patet, inſunt, quibuſdam nonnullę, ſunt & quibus vna tãtum ineſſe videtur, atq; idipſum differentiam animãtium facit. Quam autem ob cauſam ita ſit, poſtea perſcrutabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſane videmus. Quædam enim omnes, quædam aliquos, quædam vnum duntaxat habere videntur, tactum

Infra tex. 27.

E

inquã ipſum q quidẽ eſt oĩum maxime neceſſarius.

Ad hęc quibuſdam animalium omnia inſunt hęc, quibuſdam vero quędam horum, alteris autem vnũ ſolum. Hoc autem facit differentias animalium. Propter quam autem cauſam ſit factum, poſterius intendendum eſt. Similiter autem & circa ſenſus accidit. Alia. n. habent omnes, alia vero quoſdam, quędã vero vnũ, maxime neceſſarium, tactum.

Te. cõ. 23.

Soluit primam qõnem, & dicit, ꝙ hic facit differentiã in animalibus, ꝙ quibuſdam animalium inſunt omnia prædicta, quibuſdam vero quædam horum, alijs vero vnum ſolum. Quibuſcunq; autem ineſt vnum ſolũ prædictorũ, oportet ꝙ illud ſit anima. In quibus vero inſunt plura, quodlibet eſt pars animę, ſed illa anima denominatur a principaliori, vel ſenſitiua, vel intellectiua. Quare autem hoc ſit, ꝙ quædam habent vnum, quædam plura, quædam omnia, poſterius dicetur. Et ſicut accidit circa potentias animæ, ita accidit circa ſenſus. Quædam. n.

Lib. 3. t. cõ. 131.

F

habent omnes ſenſus, ſicut animalia perfecta, quædam vero habent quoſdam ſenſus, ſed non omnes: vt talpa, quædam vero habent vnum maxime neceſſarium. ſ. tactum, vt animalia imperfecta. Poteſt autem & hæc particula ad alium ſenſum referri, vt dicatur ꝙ quia ſuperius oſtenderat Philoſophus, ꝙ partes animæ non ſunt ſeparabiles abinuicem, loco vel ſubiecto, in animali in quo ſunt, ꝙ propter hoc etiam non ſeparentur in diuerſis animalibus, ſed cuicunq; ineſt vnum, ineſſent oia. Et ideo remouet hoc in hac particula. Deinde, cum dicit.

Quoniam autẽ id quo viuimus, quoue ſentimus, bifariam dicitur, & perinde atq; id quo ſcimus, & id etiam quo ſani ſumus, atq; valemus, quoddam enim ſcientiam, quoddam animam dicimus, quippe cum vtroq; ſcire dicamus, & aliud ſanitatem, aliud partẽ corporis aliquam, vel totum dicimus corpus. Atq;

G

horum vtrunq;, tam ſcientia, q̃ ſanitas, forma quędã & ſpecies eſt, & ratio, & tanquam actus ſuſcipientis, ſcientia quidem, ſcientis, ſanitas autem ſani. Actus. n. agentiũ in eo quod patitur, atq; diſponitur, ineſſe videtur. Aĩa autẽ id eſt (vt patet) quo viuimus & quo ſentim[9], ac intelligimus primo. Ipſa profecto ratio quędã erit, & forma, ſed non vt materies, atq; ſubim. Nam cum ſubſtantia tripliciter dicatur, vt diximus: quędam. n. eſt forma, quædam materies, quędam, id quod ex vtriſq; componitur, & materia quidem eſt (vt patet) potentia: forma autem actus. Cum igitur, vt diximus, ſubſtantia dicatur trifariam, animanſq; id ſit, quod ex vtriſq;, corpore inquam, & anima cõſtat, corpus profecto non eſt actus animę, ſed ipſa corporis alicuius eſt actus.

H

Quoniam autem quo viuimus, & ſentimus dupliciter, ſicut quo ſcimus, dicimus autem hoc quidẽ ſcientiam, illud autem animam, vtroq; enim horum dicimus ſcire. Similiter autẽ, & quo ſanamur, aliud quidem ſanitas eſt, aliud autem pars quędam corporis, aut etiam totum. Horum autem ſcientia quidem & ſanitas, forma eſt, & ſpecies quędam, & ratio, vt actus ſuſceptiuorum, hęc quidem eius quod ſciẽtię, capax eſt, illa vero ſanabilis. Videtur. n. in patiente, & diſpoſito, actiuorum ineſſe actio. Anima autẽ hęc quo viuimus, & ſentimus, & mouemur, & intelligimus primo. Quare ratio quędam vtiq; erit, & ſpecies: ſed nõ vt materia, & vt ſubiectum. Tripliciter enim dicta ſubſtantia ſicut diximus: hæc quidem ſpecies: illud vero vt materia: aliud autem ex vtriſq;.

Te. cõ. 24.

Secũda aię definitio.

Te. cõ. 25.

Horum

Horum autem materia quidem potentia, ſpecies autē actus, poſtea quod ex vtriſq; animatum, neq; corpus eſt actus animę, ſed ipſa corporis cuiuſdam.

Oſtenſo, q; anima eſt primum viuendi principiū, concludit ex hoc, diffinitionem prius aſſignatā. Et circa hoc duo facit. Primo demonſtrat propoſitum. Secūdo ex veritate demonſtrata, quaſdam concluſiones vlterius inducit ibi {Propter hoc bene opinantur &c.} Circa primū ponit talem demonſtrationem. Duorum, quorū vtroq; dicimur eſſe aliquid, aut operari, vnum. ſ. quod primum eſt: eſt quaſi forma, & aliud quaſi materia. Sed anima eſt primum quo viuimus, cum tamē viuamus anima & corpore: ergo anima eſt forma corporis viuentis. Et hæc eſt diffinitio ſuperiꝰ de anima poſita, q; anima eſt actus primus phyſici corporis, potentia vitam habentis. Manifeſtum eſt autem, q; medium huius demōſtrationis eſt quędam diffinitio animæ. ſ. anima eſt quo viuimus primū. Circa hanc autem demonſtrationem. 4. facit. Primo ponit maiorem dicens, q; quo viuimus, & ſentimus dicitur dupliciter. ſ. altero, ſicut forma, & altero ſicut materia. Sicut & quo ſcimus dicitur dupliciter: duobus. n. dicimur ſcire, quorum vnum eſt ſcientia, & aliud eſt anima. Et ſimiliter quo ſanamur, dicitur de duobus, quorum vnum eſt ſanitas, & aliud eſt aliqua pars corporis, vl etiam totū corpus. Vtrobiq; autem vnum eſt quaſi forma, & aliud quaſi materia. Nam ſcientia & ſanitas ſunt formæ, quaſi actus ſuſceptiuorum, ſcientia quidem forma ſcientifici. i. partis animæ, in qua eſt ſcientia, ſanitas vero eſt forma corporis ſanabilis. Ideo autem dicit {ſanabile, & ſcientificum} vt oſtendat aptitudinem in ſubiecto ad tales formas. Semper. n. actiuorum actus. i. formæ, quę inducunt ab agentibus in materia, videntur eſſe in patiente et diſpoſito. i. in eo, quod eſt natū pati actiones agentis a tali agēte, et quod eſt diſpoſitum ad conſequēdum finem paſſionis. ſ. formam, ad quam patiendo perducitur. Secundo

Lec. 3. ibi {Anima autem hoc.} Ponit minorem propoſitionē & dicit, q; anima eſt primū quo & viuimus, & ſentimus, & mouemur, & intelligimus. Et referūtur hæc. 4. ad quatuor genera vitæ, de quibus ſuperius fecerat mentionem. Viuere. n. refert ad principium vegetatiuum, quia ſuperius dixerat, q; viuere propter hoc principium ineſt omnibus viuentibus. Sciendum eſt autem, q; quamuis ſanitate & corpore dicamur eſſe ſani, tamen ſanitas eſt primū quo ſani dicimur eſſe. Non. n. dicimur eſſe ſani corpore, niſi inquantum habet ſanitatem. Et ſimiliter ſcientia eſt primum, quo dicimur eſſe ſcientes, quia anima non dicimur eſſe ſcientes, niſi inquantum habet ſcientiam. Similiter etiam & corpore non dicimur eſſe viuentes, niſi inquātum habet animam, & propter hoc, hic dicitur q; {aia} eſt primū quo viuimus, & ſentimus &c. Tertio ibi {Quare ratio quædam.} Ponit concluſionem, & pendet huiuſq; conſtructio ab illo loco {quoniam autem quo viuimus &c.} Concludit ergo ex prædictis, q; anima ſe habet vt ratio & ſpecies, & non ſicut materia & ſubiectum. Quarto ibi {Tripliciter. n. dicta ſubſtantia &c.} Oſtendit concluſionem ſequi ex premiſſis. Non. n. videbatur magis ſeq de anima, q; ſit forma, q̄ de corpore, cū vtroq; viuere dicamur. Vnde ad perfectionem dictę demonſtrationis, ſubiungit, q; cum ſubſtantia dicatur tripliciter, vt ſupra dictum eſt. ſ. de materia, & forma, et compoſito ex vtriſq;, quorum materia eſt potentia, & ſpecies, ſiue forma eſt actus, & compoſitū ex vtriſq; eſt animatum, manifeſtum eſt q; corpus non eſt actus animę, ſed magis anima eſt actus corporis alicuius, corpus enim eſt in potentia, reſpectu animæ. Et ideo cum cōſequatur ex prędicta demonſtratione, q; vel corpus, vel anima ſit ſpecies, & corpus, vt dictum eſt non ſit ſpecies animæ, ſequitur q; anima ſit ſpecies corporis. Deinde, cum dicit.

A Idcirco recte admodum putant ii, quibus anima, neque eſſe ſine corpore, neque corpus aliquod eſſe videtur. Etenim ipſa corpus quidem non eſt, eſt autem corporis aliquid.

Et propter hoc bene opinantur, quibus videtur neq; ſine corpore eſſe, neq; corpus aliquod anima. Corpus enim non eſt, corporis autem aliquid eſt. Tex. cō mē. 26.

Inducit quaſdam concluſiones ex præmiſſis, quarum prima eſt, q; bene opinati ſunt, quibus viſum eſt, q; anima non ſit ſine corpore, neq; ſit corpus. Non enim eſt corpus, quia non eſt materia, ſed eſt aliquid corporis, quia eſt actus corporis. Et quia omnis actus eſt in eo, cuius eſt actus, infert conſequenter ibi.

Et ineſt ob hoc in corpore, atq; in corpore tali, nō in quouis, ſine diſcrimine vllo, quemadmodum veteres ad corpus ipſam accommodabant, nihil pror-

B ſus determinantes, quodnam illud & quale ſit corpus, atq; non recte, vt patet. Quippe cum non videatur, quoduis ſine vllo diſcrimine quodcunq; ſuſcipere. Hoc autem pacto, cum ratione etiā fit ſane. Actus enim vniuſcuiuſq;, in eo, quod eſt potentia, & in propria materia ſuapte natura fieri, eſſeq; ſolet. Animā igitur, perſectionem quandam eius, & actum, ac rationem eſſe, quod potētiam habet, vt huiuſmodi ſit, ex hiſce, quæ diximus, innoteſcit. Actus ōis i propria materia fieri naturaliter conſueuit.

Et propter hoc, in corpore eſt, & in corpore tali, & non ſicut priores ad corpus aptabant ipſam, nihil diffinientes in quo & quali, quamuis non videatur, quoduis ſubiectum cuiuſuis formę capax eſſe. Sic autem fit, & ſecūdum rationem. Vniuſcuiuſq;. n. actus in eo, quod in potentia exiſtit, & in propria materia apte, naturaliterq; fit. Quod quidem igitur actus eſt

C quidam, & ratio potentiam habentis, vt tale ſit, manifeſtum ex his eſt.

Secundam concluſionem. ſ. q; anima eſt in corpore, et tali corpore. ſ. phyſico, orgānico, & hoc non eſt per modum quo priores phyſici loquebātur de anima, & vnione eius ad corpus: nihil determinantes in quo vel quali corpore eſſet, & vere hoc eſt, ſicut nunc dicimus, q; anima eſt in determinato corpore, cum non videatur anima accipere quodcunq; corpus contingat, ſed determinatū. Et hoc rationabiliter accidit, quia vnuſquiſq; actꝰ natus eſt fieri in propria, & determinata materia. vnde & aia oportet q; in determinato corpore recipiatur. Vltimo autem epilogando concludit, q; anima eſt actus quidam & ratio habentis eſſe huiuſmodi. ſ. potentia viuentis.

Animantium autem quibuſdam omnes inſunt potentiæ dictæ, quibuſdā nonnullæ ſunt, & quibuſdam vna tantum ineſſe videtur, atq; potentias animæ di-

D ximus has, nutritiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, locomotiuum, atq; intellectiuum. Potētiæ aię q̄nq; ſunt.

Potentiarum autem animæ, quę dictæ ſunt, aliis quidem inſunt omnes, aliis vero quædam harū, quibuſdam vero vna ſola. Potentias autem dicimus vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecūdum locum: intellectiuum. Tex. cō mē. 27.

Lect. V.

POSTQVAM Ariſto. diffiniuit animam in cōmuni, nunc accedit ad determinandum de partibus eius. Non autem habet aliter anima partes, niſi ſm q; eius potentiæ, partes eius dicuntur, prout alicuius potentis multa, partes dici poſſunt, poteſtates ad ſingula. Vnde determinare de partibus eius, eſt determinare de ſingulis potētijs eius. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima determinat de potentijs animæ in communi, diſtinguendo Cur potētię aiæ partes noīent.

eas adinuicem. In ſecūda determinat de ſingulis earum: ibi {Quare primum de alimento, & generatione &c.} Prima autem pars diuiditur in duas. In prima diſtinguit potentias animæ abinuicem. In ſecunda oſtēdit quid de potentijs animæ; & quomodo, & quo ordine determinā dum ſit: ibi {Quare & ſecundum vnumquodq; quærendum &c.} Circa primum duo facit, Primo diſtinguit potentias animæ abinuicem. Secundo oſtēdit quomodo ratio communis animæ ſe habet ad partes prædictas: ibi {Manifeſtum igitur eſt quoniam eodem &c.} Circa primum duo facit. Primo enumerat potentias animæ. Secūdo oſtendit quomodo ſeinuicem conſequūtur: ibi {Ineſt autem plantis &c.} Dicit ergo primo, q de potētijs animæ, quæ ſupra nominatæ ſunt, quibuſdā inſunt omnes, ſicut hominibus, quibuſdam quædam harum, ſicut alijs animalibus, quibuſdam vna tantum, ſicut plantis. Et q̄a ſuperius non nominauerat eas potentias, ſed partes aiæ, ideo manifeſtat, q per potentias idem intelligit, quod ſupra per partes. Quarum quidem ſunt quinq; genera. ſ. vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecūdum locum intellectiuum. Oportet autem hæc duo videre. Primo quidem quare ponuntur hic quinq; genera potentiarum, animæ, præcipue cum conſuetum ſit dici triplicē eſſe animam, vegetabilem, ſenſibilem, & rationalem. Secundo conſiderare oportet, quare hic ponit. 5. cum ſuperius poſuerit tantum quatuor. Sciēdum autem circa primum, q cum omnis potentia dicatur ad actum propriū, potentia operatiua dicitur ad actum, qui eſt operatio. Potentiæ autem animæ ſunt operatiuæ, talis. n. eſt potentia formæ. Vnde neceſſe eſt ſecundum diuerſas operationes animæ, accipi diuerſitatem potentiarum. Operatio autē animę, eſt operatio rei viuētis. cum igitur vnicuiq; rei cōpetat propria operatio, ſecundum q habet eſſe, eo q vnū quodq; operatur, inquātum eſt ens, oportet operationes animæ conſiderare, ſecundum q inuenitur in viuētibus. Huiuſmodi autem viuentia inferiora, quorum actus eſt anima, de qua nunc agitur, habent duplex eſſe. Vnū quidem materiale, in quo conueniunt cum alijs rebus materialibus, aliud autem immateriale, in quo communicāt cum ſubſtantijs ſuperioribus aliqualiter. Eſt autem differentia inter vtrunq; eſſe, quia ſecūdū eſſe materiale, quod eſt per materiam cōtractum, vnaquæq; res eſt hoc ſolum quod eſt: ſicut hic lapis non eſt aliud q̄ hic lapis. ſecundum vero eſſe immateriale, quod eſt amplū, & quodammodo infinitum: inquantū non eſt per materiā terminatum: res non ſolū eſt id quod eſt: ſed etiā eſt quodāmodo aliā. Vnde in ſubſtantijs ſuperioribus immaterialibus, ſunt quodāmodo omnia, ſicut in vniuerſalibus cauſis. Huiuſmodi autē immateriale eſſe, habet duos gradus in iſtis inferioribus, Nā quoddā eſt penitus immateriale. ſ. eſſe intelligibile. In intellectu. n. res habēt eſſe, & ſine materia: & ſine cōditionibus materialibus indiuiduātibus: & etiam abſq; organo corporali. Eſſe aūt ſenſibile eſt medium inter vtrunq;. Nam in ſenſu res habet eſſe ſine materia: non tñ abſq; cōditionibus materialibus indiuiduātibus: neq; abſq; organo corporali. Eſt. n. ſenſus particularium: intellectus vero vniuerſaliū. Et quantum ad hoc duplex eē, dicit Philoſophus in tertio huius. q anima eſt quodammodo oia. Operationes igitur, quæ competunt viuēti ſm eſſe materiale, ſunt operationes quę attribuuntur aiæ vegetabili: quæ tñ licet ad id ordinentur, ad quod etiam ordinantur actiones in rebus inanimatis. ſ. ad cōſequendum eſſe, & conſeruandū: tamen in viuentibus hoc fit per altiorē, & nobiliorem modum. Corpora. n. inanimata generātur & conſeruanē in eſſe, a principio motiuo extrinſeco: animata vero generantur a principio intrinſeco, quod eſt in ſemine: conſeruanē vero a principio nutritiuo intrinſeco. Hoc. n. videtur eſſe viuentiū propriū: q operentur tanq̄ ex ſeipſis mota. Operationes autē quæ

Tres aiæ quinq; potētiarum ac opationū gñ̄a ſortitæ, ſunt.

Diuerſitas potētiarum aiæ ex diuerſitate operationum ſumitur.

Tex. cō mē. 23. Lec. 13.

E

attribuuntur rebus viuētibus, ſm eſſe penitus immateriale, pertinent ad partē animæ intellectiuā: quæ vero attribuuntur eis, ſm eſſe medium, pertinent ad partem animę ſenſitiuā. Et ſm hoc triplex eſſe, diſtinguitur cōmuniter triplex anima. ſ. vegetabilis: ſenſibilis: & rationalis. Sed quia omne eſſe, eſt ſm aliquam formā: oportet q eſſe ſenſibile, ſit ſm formam ſenſibilē: & eſſe intelligibile, ſm formam intelligibilem. Ex vnaquaq; autem forma ſequitur aliqua inclinatio, & ex inclinatiōe operatio: ſicut ex forma naturali ignis, ſequitur inclinatio ad locū qui eſt ſurſum, ſm quam ignis dicitur leuis: & ex hac inclinatione ſequitur operatio. ſ. motus qui eſt ſurſum. Ad formā igitur tam ſenſibilem q̄ intelligibilē ſequitur inclinatio quędam, quæ dicitur appetitus ſenſibilis: vel intellectualis: ſicut inclinatio conſequens formā naturalem, dicitur appetitus naturalis. Ex appetitu aūt ſequitur operatio, quæ eſt motus localis. Hæc igiē eſt ratio, quare oportet eſſe quinque genera potentiarum animæ: quod primo quærebaē. Circa ſecundum ſciendum eſt q ſupra Ariſto. intendens

F

oſtendere q anima eſt principiū viuendi in omnibus viuentibus, diſtinxit ipſum viuere ſm gradus viuentium: & non ſm operationes vitæ ſm quas diſtinguuntur hæc genera potentiarum. Appetitiuum autem non conſtituit aliquē diuerſum gradum in viuentibus: quia omnia quæ habent ſenſum, habent appetitum: & ſic remanent tantum quatuor gradus viuentium: vt ſupra oſtenſum eſt. Deinde cum dicit.

Forma ois, aliquā ex ſeparit inclinationem, ſeu appetitum.

Appetitus triplex ſenſitiuus itellectiuus Naturalis.

4. grad9 viuētiū ſūt. Sed potētiarum aiæ gñ̄a quinque.

Et plantis quidē nutritiuum ineſt duntaxat. Aliis autem & idipſum, & ſenſitiuum. Quod ſi ſenſitiuū ineſt: & appetitiuum etiā ineſt. Nā appetitus: cupiditas eſt: & ira: atq; voluntas. Animalia vero cuncta vnum ex ſenſibus habent: tactū inquam ipſum: atq; cui ſenſus ineſt: ei voluptas etiā & dolor ineſt: & perceptio iocūdi: atq; moleſti. Quibus aūt hoc inſunt: ea, cupiditatem etiam habent: hæc. n. appetitio eſt

a tex. 14 ad. 17. Supra. Tex. 20 23.

G

eius, quod afficit voluptate.

Ineſt autem plantis vegetatiuum ſolum: alteris aūt & hoc & ſenſitiuu: m ſi autem ſenſitiuum: & appetitiuum. Appetitus enim deſiderium eſt & ira, & voluntas. Animalia autem omnia habēt vnum ſenſum tactum. Cui autem ſenſus ineſt, huic & lætitia, & triſtitia, & dulce, & triſte. Quibus aūt hæc: & concupiſcentia. Delectabilis enim rei appetitus eſt hæc.

Oſtendit quomodo predictę potentię cōſequuntur ſe inuicem manifeſtās quod ſupra dixerat q potentiarum quibuſdam inſunt oēs: quibuſdam quędam: quibuſdam vna ſola. Vbi cōſiderandum eſt q ad hoc q vniuerſum ſit perfectū: nullus gradus perfectionis in rebus intermittitur: ſed paulatim natura de imperfectis ad perfecta procedit. Propter quod etiā Ariſto. in. 8. meta. aſſimilat ſpecies rerum numeris: qui paulatim in augmentum proficiunt. Vnde in viuentibus quędam habent vnum tantū

Tex. cō mē. 10. Lec. 3.

H

prædictorum. ſ. plantę: in quibus eſt ſolum vegetatiuum: quod neceſſe eſt in omnibus viuētibus materialibus eſſe: quia huic potētiæ attribuunē operationes pertinentes ad eſſe materiale. Alijs autem. ſ. animalibus ineſt vegetatiuū & ſenſitiuum. Si aūt eſt ibi ſenſitiuum: oportet q adſit tertium. ſ. appetitiuum. Quod quidē diuiditur in tria. ſ. deſiderium quod eſt ſecundū vim cōcupiſcibilem: & irā quę eſt ſm vim iraſcibilem: qui duo appetitus pertinēt ad partem ſenſitiuam: ſequuntur enim apprehēſionem ſenſus. Tertium aūt eſt voluntas quod eſt appetitus intellectiuus conſequens. ſ. apprehenſionem intellectus. Quòd aūt appetitiuū inſit omnibus aialibus, probat duplici ratione. Quarum prima eſt: q omnia animalia habent ad minus vnum ſenſum. ſ. tactum: quibus autē ineſt ſenſus: ineſt letitia & triſtitia: delectatio & dolor. Lętitia enim & triſtitia

magis

magis videntur ſequi appræhenſione interiorem. Sed delectatio, & dolor conſequuntur appræhẽſionem ſenſus, & præcipue ſenſus tactus. Et ſi eſt lętitia, & triſtitia, neceſſe eſt ꝙ ſit aliquid triſte, & dulce. i. delectabile & doloroſum: oportet enim omne quod ſentitur ſecũdum tactum eſſe vel conueniens, & ſic eſt delectabile, vel nociuum, & ſic eſt doloroſum, Quibuſcunq; autem ineſt aliquid delectabile & triſte his ineſt, & concupiſcentia, quæ eſt appetitus delectabilis: ergo de primo ad vltimũ, omnibus animalibus quib⁹ ineſt ſenſus tactus, ineſt appetitus. Secundam rationem ad idem oſtendendum ponit ibi.

Alimenti præterea ſenſum habent. Tactus.n, ſenſus eſt alimenti, nam ſiccis, & humidis, & calidis, atq; frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, vt patet, ſenſus eſt tactus, cæteris vero ſenſibilibus per accidens nutriuntur. Nihil, n, conducit ad alimentũ ſonus, vel color, & odor, ſapor autem vnum quid, eſt eorum, quæ tactu percipiũtur. At vero fames, ſitiſue cupiditas eſt, ſicci quidem, & calidi fames, frigidi vero, & humidi ſitis. At ſapor, horum quaſi quoddam eſt condimẽtum. Verum hæc declaranda poſterius ſunt. Nunc eouſq; ſit dictum, animantium inquã hiſce, quæ tactum habent, & appetitum ineſſe. De imaginatione vero non patet, ſed de hoc poſtea conſideremus oportet. Nonnullis inſuper & loco motiuũ etiam ineſt, & aliis ratiocinatiuum, ac intellectus, vt hoĩbus, & ſiqd ſit aliud tale, vel etiã præſtabilius.

Quid ſit fames, & ſitis.

Tex. cõ mẽ. 28.

Adhuc autem alimenti ſenſum habent: tactus.n. alimenti ſenſus. Siccis.n. & humidis, & calidis & frigidis aluntur omnia viuentia, horum autem ſenſus eſt tactus, ſed aliis ſenſibilis ſecundum accidens aluntur. Nihil.n. ad alimentum cõfert ſonus, neq; color neq; odor. Humor autem vnum aliquod eſt tangibilium, eſuries autem, & ſitis, eſt concupiſcentia, & eſuries quidem calidi & ſicci, ſiccis autem frigidi & humidi, ſapor vero, vt delectamentum horum eſt. Certificandum autem de his poſterius eſt. Nunc autem intantum dictum ſit, ꝙ animalibus habentibus tactũ & appetitus inſit. De phantaſia autem immanifeſtũ eſt, poſterius autem intendendum eſt. Quibuſdã autem adhuc ineſt & ſm locum motiuũ. Alteris autẽ, intellectiuum, & intellectus, vt hoĩbus, & ſi aliquod alterum huiuſmodi eſt, aut etiam honorabilius.

Tex. cõ mẽ. 29.

Quæ talis eſt. Omnia animalia habẽt ſenſum, quo cognoſcunt ſuum alimẽtum. ſ. ſenſum tactus, qui eſt ſenſus alimẽti. Et quia neceſſarium eſt omnibus animalibus vti alimento, vt dictum eſt, ideo neceſſarium eſt, ꝙ habeant ſenſum tactus, quo percipiant alimentum ſibi conueniẽs. Q. autem tactus ſit ſenſus alimenti, manifeſtum eſt, ſicuti enim corpora viuentia conſtant ex calidis, & humidis, & frigidis, & ſiccis, ita ex his nutriuntur, tactus autem eſt ſenſus diſcretiuus horum. {Sed aliorum ſenſibilium}. i. aliꝭ ſenſibilibus non nutriuntur viuentia, niſi ſecũdum accidens, inquantum videlicet cõiunguntur tãgibilibus. Sonus. n. & odor, & color nihil conferunt in alimentum inquantum huiuſmodi, ſed ſolum inquantum contingit colorata, & odorata, & ſonantia, eſſe calida, vel frigida, humida vel ſicca. humor autem: ideſt ſapor eſt quoddã de numero tangibilium qualitatum, ſicut, & guſtus eſt quidam tactus. Sic igitur patet quòd omnia animalia habent ſenſum alimenti, quibuſcunque autem ineſt ſenſus alimenti, his ineſt eſuries, & ſitis, quorum vtrunque, eſt concupiſcentia alimenti, eſuries quidẽ eſt concupiſcentia calidi & ſicci, quod habet rationem cibi, ſitis autẽ frigidi & humidi, quod habet rationem potus. Sapor autẽ eſt quoddam horum delectamentum: ſapor.n. delectabilis indicat conuenientem proportionem calidi & frigidi humidi, & ſicci in alimento. Vnde magis pertinet ad delectationem alimenti, ꝗ̃ ad neceſſitatem. Sic igitur vbicunq; eſt ſenſus tactus, eſt etiam appetitus. Quomodo autem phantaſia ſe habet ad appetitiuum, et ſenſitiuum, poſterius dicetur. Quibuſdam autem animalibus, ſupra hęc tria. ſ. vegetatiuum, ſenſitiuum, & appetitiuum, ineſt etiã motiuum ſm locum. Aliꝭ vero ſupra hæc quatuor, ineſt etiam intellectiuum, & intellectus ipſe. ſ. hominibus, et ſi aliquod aliud genus eorum eſt ſimile hominibus, aut etiã honorabilius hominibus, inuenitur autem aliquid honorabilius hominibus, quibus ineſt intellectus, eſt enim in ſubſtantiꝭ ſeparatis, & in corporibus cæleſtibus, ſi tamẽ ſunt animata, licet in viuentibus mortalibus non eſt aliquod genus viuentium, habentium intellectũ, niſi in ſpecie humana. Cum enim intellectus non habeat organum corporale, non poſſunt diuerſificari habentia intellectũ, ſecũdum diuerſam complexionem organorum, ſicut diuerſificantur ſpecies ſenſitiuorum, ſecundum diuerſas cõplexiones, quibus diuerſimode ſe habent ad operationes ſenſus. Deinde, cum dicit,

Peſpicuum igitur eſt, vnam animæ rationem eſſe, perinde atq; figuræ. Neq;.n. ibi figura vlla præter triangulum eſt, & eas quæ deinceps ſunt collocatæ, neq; hic anima vlla, præter eas, quas diximus. At vt in figuris vna communis ratio fieri poteſt, quæ cunctis quidem figuris accommodabitur, nullius autem erit figuræ propria ratio, ſic & in animabus dictis fieri poteſt. Quapropter ridiculum eſt, & in his, & in cęteris rebus, communem quęrere rationem, quæ quidem nullius eorum quę ſunt, erit propria ratio, nec in propria cuiquam accommodabitur & indiuidua ſpecie, rationem eam omittentes diffinitionéue quę cuilibet hoc pacto competere, accommodariq; poteſt. At vero quemadmodum in figuris, ſic & in anima fit. Nam tam in figuris ꝗ̃ in animantibus, in eo quod deindeps eſt collocatum, id ineſt potentia, quod illo eſt prius. In quadrato nanq;, triangulus, & in ſenſitiuo vegetatiuum ineſt, vt patet.

Manifeſtum igitur eſt, ꝙ eodem modo vna vtiq; erit ratio animæ, & figuræ. Neq;.n. ibi figura eſt pręter triangulum, & figuras, quæ conſequenter ſunt, neq; hic anima præter prædictas eſt, fiet autem vtiq; & in figuris ratio communis, quæ conueniet quidẽ omnibus, propria autem nullius erit figurę. Similiter autem & in dictis animabus. Vnde ridiculum eſt, quærere communem rationem, & in his & in alteris quę nullius erit, eorum quę ſunt, propria ratio, neq; ſecũdum propriam & indiuiduam ſpeciem, tali definitione omiſſa. Similiter autem ſe habent ei, quod de figuris eſt, & quæ ſecundum animam ſunt. Semper enim in eo quod eſt conſequenter, eſt in potẽtia quod prius eſt, & in figuris, & in animatis, vt in tetragono qdẽ trigonũ eſt, in ſenſitiuo autẽ vegetatiuũ.

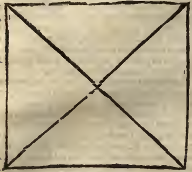
Tex. cõ. 30.

Tex. cõ mẽ. 30. 31.

Oſtendit qualiter ſe habet prædicta diffinitio animæ ad partes enumeratas. Et ad huius intellectum, ſciendum eſt ꝙ Plato poſuit vniuerſalia eſſe ſeparata ſecũdum eſſe, tamen in illis, quæ ſe habẽt conſequenter, nõ poſuit vnã ideam communem, ſicut in numeris & figuris, non.n. poſuit vnam ideam numeri, præter omnes numeros, ſicut poſuit vnam ideam hominis, præter omnes homines, eo ꝙ numerorum ſpecies naturali ordine conſequenter ſe habent. Et ſic prima earum. ſ. dualitas eſt cauſa omniũ conſequentium. Vnde non oportet ponere aliquam ideam

communem

communem numeri, ad cauſandum ſpeciem numerorũ. E Et ſimilis ratio eſt de figuris. Nam eius ſpecies conſequenter ſe habent, ſicut & ſpecies numerorum: trigonum.n. eſt ante tetragonum, & tetragonum ante pentagonum. Dicit ergo manifeſtum eſſe, ꝙ eodẽ modo vna eſt ratio animæ, ſicut vna eſt ratio figurę, ſicuti enim inter figuras nõ eſt aliqua figura, quæ ſit præter triangulum, & alias ſpecies conſequentes, vtpote quæ ſit communis omnium figurarum, ita nec in propoſito eſt aliqua anima, quaſi ſeparata exiſtens præter omnes prædictas partes. Sed quãuis non ſit vna figura ſeparata in eſſe, præter omnes figuras, etiam ſecundum Platonicos, qui ponunt ſpecies cõmunes ſeparatas, tamen inuenitur vna ratio communis, quæ conuenit omnibus figuris, & non eſt propria alicuius earum, ita eſt, & in animabus. Et ideo ridiculum eſt, ꝙ homo quærat vnam rationem cõmunem, tam in animabus, ꝗ̃ in alijs rebus, quæ non conueniat alicui animarum, quæ ſunt in rerũ natura particulariter. Neq; etiã F eſt conueniens, ꝙ homo quærat diffinitionem animę, ſecundum vnamquanq; ſpeciem animæ, & dimittat diffinitionem communem omnibꝰ animabus. Ergo neq; diffinitio communis animæ prętermittenda fuit, neq; ſic eſt aſſignanda diffinitio communis animæ, ꝙ non conueniat ſingulis animabus. Et quia dixerat, ꝙ eodem modo ſe habet ratio animæ, ſicut ratio figuræ, oſtendit conuenientiam inter vtrunq;, & dicit ꝙ ſimiliter ſe habent figuræ, & animæ ad inuicem, in vtriſq; enim illud quod eſt prius, eſt in potentia in eo, quod eſt conſequenter. Manifeſtum eſt enim in figuris ꝙ trigonum, quod eſt prius, eſt potentia in tetragono. Poteſt enim tetragonum diuidi in duos trigonos. Et ſimiliter in anima ſenſitiua vegetatiuũ eſt, quaſi quædam potentia eius, & quaſi anima eſſe. Et ſimiliter eſt de alijs figuris, & alijs partibus animæ.

G

Quapropter in ſingulis quærẽdum eſt, quę nam ſit cuiuſq; anima, vt quænam ſit anima plantæ, quæ beſtię, quæ deniq; hominis. H

Quare & ſecundum vnumquodq; quærendum. quænam ſit vniuſcuiuſq; anima, aut quæ plantæ, & quæ hominis, aut beſtię.

Lec. VI.

POSTQVAM Philoſophus enumerauit genera potentiarum animæ, & quomodo ſe habet diffinitio communis animæ ſupra poſita, ad partes eius hic oſtendit quid aliud modo determinandum ſit, & quo ordine. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtendit quid determinandum reſtat de anima. Secundo oſtendit quo ordine determinare oporteat: ibi {Neceſſarium autem eſt debentem.} Circa primum oſtendit duo reſtare ad determinandum, quorum vnum concludit ex prædictis. Dictũ

Lec. 5.

E eſt ſupra, ꝙ ſicut non eſt quęrenda talis diffinitio communis animæ, quæ nulli animæ partium conueniat, ita non debemus eſſe contenti diffinitione communi, ſed oportet propriam diffinitionem cuiuslibet partis animæ inquirere. & ex hoc cõcludit, ꝙ hoc, ſecundum vnũquodq; animatum quærendum eſt, quæ ſit vniuſcuiuſq; anima, vt ſcilicet ſciatur quid eſt anima plantæ, & quid anima hominis, & quid anima beſtiæ, & hoc eſt ſcire de vnaquaq; parte animæ, quid ſit. Secundo ibi.

Quam autem ob cauſam deinceps ſic ſe habẽt, cõſiderare oportet. Senſitiuum nanq; ſine vegetatiuo non eſt. At a ſenſitiuo, vegetatiuum in plantis ſeiungitur. Rurſus ſine tactu, nullus cæterorum ſenſuum eſt. At ipſe tactus, ſine cæteris eſt. Complura nanque ſunt animalium, quę neq; viſum, neq; auditum, neq; ſenſum habent odoris. Et eorum rurſus quę ſentiũt F quędam habent loco motiuum, quędam nõ habẽt. Extrema autem, atq; minima, rationẽ habent, & mentem. Quibus enim mortalium ineſt ratio, iis inſunt continuo, & cætera cuncta. At quibus vnumquodq; illorum ineſt: hiſce non omnibus ineſt & ratio. Sed quædam imaginatione vacant, quædam hac ſola viuunt. De intellectu vero comtemplatiuo alia ratio eſt. Quę cum ita ſint, patet horum cuiuſq; rationem animę maxime rationem propriam eſſe.

Quędã aialia ſolũ tactũ habent.

Solꝰ hõ ex corruptibilibus rõne acmẽte prædituſ eſt.

Propter quam autem cauſam conſequenter ſic ſe habent, conſiderandum eſt. Sine.n. vegetatiuo, ſenſitiuum non eſt. A ſenſitiuo autem ſeparatur vegetatiuum in plantis. Iterum autem, ſine eo quod poteſt tangere, aliorum ſenſuum nullus eſt. Tactus autem ſine aliis eſt. Multa.n. animalium, neq; viſum, neq; auditum habent, neq; odoratus ſenſum: Et ſenſitiuorum autem, alia quidem habent ſecundum lo G cum motiuum, alia vero non habent, vltimum autem, & minimum, rationem & intellectũ, vt homo, aut huiuſmodi aliud. Quibus.n. ineſt ratiocinatio, corruptibilium his & reliqua omnia. Quibꝰ autem illorum vnumquodq; non omnibus ratiocinatio, ſed quibuſdam quidem neq; imaginatio: alia autẽ hac ſola viuunt. De ſpeculatiuo autẽ intellectu, alia ratio eſt. Quod igitur de horũ vnoquoq; ratio, hęc propriiſſima, & de anima ſit, manifeſtum eſt.

Vegetatio.

Tactus Tex. cõmẽ. 32.

Ponit aliud quod reſtat ad determinandum. Dictum eſt enim ſupra, ꝙ partes animæ conſequẽter ſe habent ad inuicem, ſicut ſpecies figuræ. Sed conſiderandum eſt propter quã cauſam partes animæ hoc modo ſe habeant cõſequenter. Huiuſmodi.n. cauſam in fine libri aſſignabit. Exponit autem qualiter ſe habeant cõſequenter, quia ſen H ſitiuum non poteſt eſſe ſine vegetatiuo, ſed vegetatiuum ſeparatur a ſenſitiuo in plãtis. Nec eſt mirum, quia ſupra dictum eſt, ꝙ opera vegetatiui ordinantur ad adipiſcendum, & conſeruãdum eſſe naturale, quod ſubiacet.q. fundamentum. Iterum etiam conſequentia quædam inuenit in ipſis ſenſibus, quia ſine ſenſu tactus, nullus aliorũ ſenſuum eſſe poteſt, tactus autem inuenitur ſine alijs ſenſibꝰ. Multa.n. animalium, neq; viſum habent, neq; auditum neq; ſenſum odoratus, ſed ſolum tactum. Et hoc etiam rationabiliter accidit. Nam tactus eſt ſenſus perceptiuus eorum, quæ pertinent ad conſiſtentiã animalis: ex quibꝰ.ſ. animal conſtat, & nutritur. Alia vero ſenſibilia non conferũt, ad hoc niſi per accidens. Vnde alij ſenſus nõ ſunt de neceſſitate animalis, & propter hoc nõ inueniuntur in omnibus animalibus, ſed in perfectis. Eſt etiam conſideranda conſequentia ſenſitiui, & motiui. Nam motiuum non eſt ſine ſenſitiuo, ſenſitiuum autem poteſt eſſe ſine motiuo,

Lec. 5.

motiuo: aliqua enim habentium ſenſum, habent etiam motum ſecundum locum: ſed aliqua non habent. Sed intelligendum eſt de motu progreſſiuo animalium, ſecũdum ꝙ animalia mouentur de loco ad locum. Hic enim motus non ineſt omnibus animalibus. Sed quæ carent hoc motu, habent aliquem motũ localem ſcilicet dilatationis & conſtrictionis: ſicut apparet in oſtreis. Illud autem quod eſt vltimum inter omnes partes animæ & minimum: quia non diuiditur in diuerſa ſecũdum ſpecies eſt quod habet rationem & intellectũ: quia quibuſcunq; de numero corruptibilium ineſt ratio: his inſunt & omnia alia prædicta. Hoc autem dicit, vt præſeruet ſe a ſubſtantijs ſeparatis: & a corporibus cæleſtibus, ſi ſunt animata: quia cum ſint ſine generatione & corruptione: nõ indigent vegetatiuo. Iterum, eorum intellectus per ſe ſpeculatur ea, quæ ſunt ſecundum ſe intelligibilia: vnde nõ indigent ſenſibus ad cognitionem intellectiuam conſequendam. Sed in mortalibus habentibus intellectum: B neceſſe eſt omnia alia præexiſtere: ſicut quædam inſtrumẽta & præparatoria ad intellectum: qui eſt vltima perfectio intenta in operatione naturæ. Non autem omnibus quibus ineſt aliquod prædictorum, ineſt & ratio. Et quia imaginatio videtur habere quandam affinitatẽ ad intellectum: cum ſupra dictum ſit, ꝙ intellectus vel eſt phantaſia quædam: vel non ſine phantaſia, addit de imaginatione: & dicit ꝙ quibuſdam animalibus non ſolum non ineſt intellectus: ſed nec etiam imaginatio.

dub. ad hoiem. Lec. 4. Lec. 5. Te. 256. Videtur tamen hoc eſſe contrarium ei quod ſupra dixerat: quia ſi pars deciſa habet ſenſum & appetitum: habet etiam phantaſiam: ſi tamen phantaſia eſt idem cum imaginatione, vt videtur. Dicendum eſt igitur, ꝙ animalia imperfecta (vt in tertio dicetur) habent quidem phantaſiam: ſed indeterminatã quia ſcilicet motus phãtaſiæ non remanet in eis poſt apprehenſionem ſenſus: C in animalibus autem perfectis remanet motus phantaſiæ, etiam abeuntibus ſenſibilibus. Et ſecundum hoc, dicitur hic ꝙ imaginatio non eſt eadem omnibus animalibus. Sed quædam animalia ſunt, quæ hac ſola viuunt, carentia ſcilicet intellectu, & directa in ſuis operationibus per imaginationem: ſicut nos dirigimur per intellectum. Et licet non omnibus animalibus inſit imaginatio; ſicut nec intellectus: tamen de intellectu ſpeculatiuo eſt alia ratio, ꝙ̃ de imaginatione. Differunt, enim ad inuicem: vt infra patebit. Manifeſtum eſt igitur ꝙ de vnaquaq; parte animæ propriiſſime dicitur hæc diffinitio, quæ aſſignata eſt de anima. Deinde cum dicit.

Libr. 3. Te. cõ. 157.

Neceſſe eſt autem, eum qui de hiſce conſiderationem facturus eſt: quidnam ſit vnumquodq; ipſorum accipere: deniq; quærere: perſcrutari q; de hiſce quæ ſequuntur: ac comitantur. D

Te. cõ. 33. Neceſſarium autem eſt, debentem de his perſcrutationem facere: accipere vnumquodq; eorũ quid eſt. Poſtea ſic de habitis & de aliis inueſtigare.

Oſtendit quo ordine determinandum ſit de partibus animæ. Et aſſignat ordinem, quantum ad duo. Primo quantum ad hoc ꝙ ille qui debet de partibus animę perſcrutari: primo debet accipere vnumquodq; horum, quid eſt: & poſtea debet conſiderare de habitis id eſt conſequentibus partibus, & de alijs quæ ſunt conſideranda circa partes animæ, & circa ipſa animata: ſicut de organis & de alijs huiuſmodi. Et iſte ordo neceſſarius eſt; quia ſi ſimul de omnibus determinaretur: eſſet confuſa doctrina. Secundum tangit ibi.

Quod ſi dicere oporteat, quid vnumquodq; ipſorum ſit: vt quid ſit intellectiuum: vel ſenſitiuum: A vel nutritiuum: antea dicendum eſt, quidnam ſit intelligere: quid ſentire. Nam operationes, actiones ſuę, potentiis viribuſq; priores ſunt ratione. Quod ſi ita ſit: atq; prius etiam obiecta, quam iſta contemplari oporteat, primũ profecto de illis propter eandem cauſam: vt de alimento: de ſenſibili: de intelligibili determinare oportet.

Si autem oportet dicere, quid vnumquodq; ipſorũ: vt quid intellectiuum: aut vegetatiuum: prius adhuc dicendum, quid ſit intelligere: & quid ſentire. Priores enim potentiis, actus & operationes, & ſecũdum rationem ſunt. Si autẽ ſic: adhuc his priora oppoſita oportet cõſiderare: de illis primũ vtiq; oportebit determinare, propter eandem cauſam: vt de alimento, & ſenſibili, & intelligibili. B

Dicens ꝙ ſi oportet de aliqua parte animæ dicere q̇d eſt, ſcilicet quid eſt intellectiuum: aut ſenſitiuum: aut vegetatiuum: prius oportet dicere de actibus, ſcilicet quid ſit intelligere: & quid ſentire. Et hoc ideo quia ſecundum rationẽ diffinitiuam: actus & operationes ſunt priores potentijs. Potentia enim ſecundũ hoc ipſum quod eſt, importat habitudinem quandam ad actum: eſt enim principium quoddam agendi vel patiendi: vnde oportet ꝙ actus ponantur in diffinitionibus potentiarum. Et ſi ita ſe habet circa ordinem actus & potentiæ: & actibus adhuc ſunt priora oppoſita ideſt obiecta. Spẽs enim actuũ & operationum, ſumuntur ſecundum ordinem ad obiecta. Omnis enim animæ operatio, vel eſt actus potentiæ actiuę vel paſſiuæ. Obiecta quidem potentiarũ paſſiuarum comparantur ad operationes earum, vt actiua: quia reducunt potentias in actum: ſicut viſibile, viſum: C & omne ſenſibile, ſenſum. Obiecta vero potentiarum actiuarum comparantur ad operationes ipſarum, vt fines. Obiecta enim potentiarum actiuarum, ſunt operata ipſarum. Manifeſtum eſt autem ꝙ in quibuſcunq;, præter operationes, ſunt aliqua operata, ꝙ operata ſunt fines operationum: vt dicitur in primo Ethi. ſicut domus quæ ædificatur, eſt finis ædificationis. Manifeſtum eſt igitur ꝙ omne obiectum comparatur ad operationem animæ: vel vt actiuum: vel vt finis. Ex vtroq; autẽ ſpecificatur operatio. Manifeſtum eſt enim ꝙ diuerſa actiua ſecundum ſpeciem, habent operationes ſpecie differentes: ſicut calefactio eſt a calore: & infrigidatio a frigore. Similiter etiam ex termino & fine ſpecificatur operatio: ſicut ſanatio & egrotatio differunt ſpecie, ſecundum differentiam ſanitatis & egritudinis. Sic igitur obiecta ſunt priora operationibus animæ in via diffiniendi. Vnde & prius oportebit determinare de obiectis, ꝙ̃ de D actibus, propter eandem cauſam, propter ꝙ̃ & de actibus prius determinatur, ꝙ̃ de potentijs. Obiecta autem ſunt, ſicut alimentum reſpectu vegetatiui: & ſenſibile reſpectu ſenſus: & intelligibile reſpectu intellectus. Sed ſciendum eſt ꝙ ex obiectis diuerſis non diuerſificantur actus & potentiæ animæ: niſi quando fuerit differentia obiectorum, inquantum ſunt obiecta ideſt ſecundum rationem formalem obiecti, ſicut viſibile ab audibili. Si autem ſeruetur eadem ratio obiecti: quæcunq; alia diuerſitas non inducit diuerſitatem actuum ſecũdum ſpeciem, & potentiæ. Einſdem enim potentiæ eſt videre hominem coloratum & lapidem coloratum: quia hæc diuerſitas, per accidens ſe habet in obiecto, inquantum eſt obiectũ.

Lec. 1.

Sciẽdum eſt etiam ꝙ intellectus noſter poſſibilis eſt in potentia tantum, in ordine intelligibilium: fit autem actu per formam a phantaſmatibus abſtractam: nihil autem cognoſcitur, niſi ſecundum quod eſt actu: vnde

intellectus poſſibilis noſter cognoſcit ſeipſum, per ſpe- Lec.6. T.cõ.8. ciem intelligibilem: vt in tertio habetur: non autem intuendo eſſentiam ſuam directe. Et ideo oportet ꝙ in cognitionẽ animæ procedamus ab his q̃ ſunt magis extrinſeca: a quibus abſtrahuntur ſpecies intelligibiles: per quas intellectus intelligit ſeipſum: vt ſcilicet per obiecta cognoſcamus actus: & per actus potentias: & per potentias, eſſentiam animæ. Si autem directe eſſentiam ſuam cognoſceret anima per ſeipſam: eſſet contrarius ordo ſeruandus in animæ cognitione: quia quanto aliquid eſſet propinquius eſſentiæ animæ: tanto prius cognoſceretur ab ea.

De potẽtia vegetatiua.

Quare de alimento, de generationeue, primo dicendum eſſe videtur. Nutritiua namq; anima & cæteris ineſt: & prima eſt: et maxime cõmunis animæ vis, & potentia: qua cuncta viuentia viuunt: cuius ſunt operationes: officiaue, generare, nutrimentoq; vti.

Tex.cõ. 34. Quare primum de alimento, & generatione dicẽdũ eſt. Vegetatiua enim anima & aliis ineſt, & prima: & maxime communis potentia eſt animæ: ſecũdum quam ineſt viuere omnibus: cuius ſunt opera, generare, & alimento vti.

E Hæc enim operatio, maxime omnium operationum, viuentibus eſt naturalis: viuentibus inquam hiſce, quæ ſunt perfecta, non membris capta: quæq; non ſine ſemine oriuntur: vnumquodq; inquam aliud ſibi ſimile procreare: animal quidem animal: planta autem plantam: Vt ſint ſemper, hoc pacto, cõditionemq; ſubeant, quoad poſſunt, diuinam. Id enim ipſum appetunt vniuerſa: gratiaq; ipſius omnia agunt: quæcunq; ſecundum naturam agunt. Duplex eſt autem id, cauſa cuius cætera fiunt: atq; vnũ eſt quod: alterum quo. Cum igitur ſemper eſſe, conditionemq; diuinam ſubire continuatione nequeãt animantia: quia fieri nequit, vt caducorũ atq; mortalium quicq̃, idẽ vnumq; numero ſemper permaneat: vt vnumquodq; poteſt, ſic æternitatis, conditioniſq; diuinæ particeps eſt: aliud quidem magis, F aliud autem minus. Permanetq;, non ipſum: ſed tale: quale eſt ipſum: numero quidem non vnum: ſpecie autem vnum.

Naturaliſſimum enim operum viuentibus, quæcunq; perfecta & non orbata: aut generationẽ ſpontaneam habent: facere alterum quale ipſum: animal quidem animal: planta autem plantã: quatenus ipſo ſemp. & diuino eſſe, & ĩmortali participent, ĩn ꝙ põt. Omnia illud appetunt: & illius cauſa agunt Tex.cõ omnia, quæcunq; agunt ſecundum naturam. Id autem, cuius cauſa fit aliquid: dupliciter eſt: hoc quidẽ cuius: illud vero quo. Quoniam igitur communicare non poſſunt ipſo ſemper, & diuino, cõtinuatione: propterea quod nihil cõtingit corruptibilium G idem & vnum numero permanere: ſecundũ ꝙ poteſt participare vnumquodq;, ſic communicat: hoc quidem magis: illud vero minus. Et permanet, non idem: ſed numero quidem non vnum: ſpecie autem vnum.

Lec. VII.

POSTQVAM Philoſophus diſtinxit potẽtias animæ abinuicem & oſtendit quid & quo ordine de eis tractandum ſit, hic ſecundum prætaxatum ordinem de eis determinat. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de ſingulis partibus animę, quid ſit vnaquęq;. In ſecunda aſſignat cauſam quare talem conſequentiam habẽt adinuicẽ. ibi {Vegetabilem igitur hñt aniam &c. in penultimo capitulo libri.} Prima diuidit in ptes quatuor. In prima determinat de vegetatiuo. In ſecunda de ſenſitiuo. ibi. {Determinatis autem his dicamus cõiter de omni ſenſu &c.} In tertia de intellectiuo. ibi. {De parte aũt animæ qua cognoſcit &c.} In quarta de motiuo ſecundum locum. ibi. {De mouente autẽ, ꝙ forte animæ ſit &c.} De appetitiuo autem non facit ſpecialẽ tractatum: quia appetitiuum non conſtituit aliquem ſpecialem gradum viuẽtium: & quia ſimul cum motiuo de eo determinat ĩ. 3. Prima aũt pars diuiditur in duas. In prima præmittit quædam quæ ſunt neceſſaria ad cognitionem partis vegetatiuæ. In ſecunda determinat de parte vegetatiua. ibi. {Quoniam autem eadem potentia animæ vegetatiuæ & generatiuę &c.} Prima diuiditur in duas. In prima dicit de quo eſt intentio. In ſecunda manifeſtat quædam quæ præexiguntur ad cognitionem partis vegetatiuę. ibi, {Naturaliſſimum enim operum &c.} Cõcludit ergo primo ex prædictis ꝙ cum dicendum ſit primo de obiectis & actibus, quàm de potentiis: & primo de prima potentia: ꝗ̃ de conſequentibus: ſequitur ꝙ primo dicendum eſt de alimento, quod eſt obiectum animę vegetatiuæ: & de generatione, quæ eſt actus eius. Ideo primo dicendum eſt de obiecto & actu huiuſmodi partis, quàm aliarum: quia iſta pars eſt prima inter alias partes animæ, in ſubiectis in quibus inuenitur cum aliis: eſt enim quaſi fundamẽtum aliarum: ſicut eſſe naturale ad quod pertinent operationes eius: eſt fundamentum eſſe ſenſibilis & intelligibilis. Et alia ratio eſt, quare prius de ea dicendum eſt: quia ipſa eſt communis omnibus viuẽtibus. ipſa enim ſeparatur ab aliis: ſed aliæ non ſeparantur ab ea: & de cõmunibus prius eſt agẽdum. Huiuſmodi autem partis operã ſunt, generare, & alimento vti: & ideo de iſtis primo agendum eſt. Deinde cum dicit.

Determinat quædam quæ præexiguntur ad cognitionem partis vegetatiuę. Et diuiditur in duas partes. In prima oſtẽdit ꝙ generare pertinet ad partem vegetatiuam: quod ideo neceſſariũ fuit: quia ſupra huic parti nõ attribuit generationem: ſed ſolum augmentum & decrementum. In ſecunda oſtendit ꝙ opera potentiæ vegetatiuæ ſint ab anima: quod ideo neceſſarium fuit: quia cum his operibus deſeruiant qualitates actiuæ vel paſſiuæ, poſſet alicui videri ꝙ eſſent a natura, & non ab anima: & præcipuæ quia in plantis eſt vita occulta & latẽs: & hoc ibi. H {Eſt autem anima viuentis corporis &c.} Primũ oſtendit tali ratione. Omnis operatio quæ naturaliter inuenitur in omnibus viuentibus, pertinet ad potentiam vegetatiuam ſecũdum quam primo viuere ineſt omnibus vt dictum eſt: ſed generare naturaliter ineſt omnibus viuentibus: ergo pertinet ad potentiam vegetatiuam. Dicit ergo ꝙ ideo generare eſt opus animę vegetatiuę: quia inter alia opera eſt magis naturale omnibus viuentibus. Et dicitur naturaliſſimum: quia in hoc conuenit etiam cum alijs rebus inanimatis, quæ generationẽ habent, licet alio modo: habent enim inanimata generationem ab extrinſeco generante: ſed viuentia a principio intrinſeco, inquantum generantur ex ſemine quod proficit in rem viuam. Sed ab iſta generalitate viuentium excipiuntur tria, quibus hoc opus non cõpetit. Primo illa quæ ſunt imperfecta: ſicut pueri non generant. Quod enim poteſt alterum facere tale quale ipſum eſt, in vno quoq; genere, perfectum eſt. Secundo excipit illa quę patiũtur aliquem defectum

Qua.p. pter ſemẽ aia- liũ et plãtariũ p- prũ, ac naturale genera- tionis inſtrumentum eſt.

defectũ alicuius principij naturalis, ſicut ſunt ſpadones & frigidi. Tertio animalia & plantæ quæ generãtur ſine ſemine ex putrefactione. In his enim, propter ſui imperfectionem ſufficit ad eorum productionẽ, agens vniuerſale. ſ. virtus corporis cæleſtis & materia diſpoſita. In animalibus autem perfectis plura requiruntur principia: non enim agens vniuerſale ſufficit: ſed requiritur agens proprium vniuocũ. Dicit ergo ꝙ viuentia poſſunt facere alterum: quale ipſa ſunt {quæcũq; ſunt perfecta} ad excludendum pueros {& non orbata.} ad excludẽdum eunuchos: & habentes ſimiles defectus: {aut quæcunq; non hñt generationẽ ſpontaneã.} ad excludẽdũ ea, quæ generantur ex putrefactione: quæ dicuntur quaſi ſponte naſci: quia producũtur ex terra ſine ſemine, per illam ſiſitudinẽ qua dicitur: aliquis ſponte facere illud, ad quod ab extrinſeco non inducitur. Sic aũt intelligitur ꝙ res viua facit alterũ, quale ipſum eſt: quia animal facit animal: & planta plãtã. Et vlterius ſm ſpẽm tale animal, facit tale animal: vt homo generat hominẽ: & oliua oliuam. Ideò autem eſt naturale viuentibus facere alterũ tale: quale ipſum eſt {vt ſemper participẽt, ſm ꝙ poſſunt, diuino & immortali}. i. vt aſſimilentur ei ſecundũ poſſe. Conſiderandum eſt enim ꝙ ſicut ſunt diuerſi gradus perfectionis in aliquo vno & eodem, qđ exit de potentia in actum: ita ẽt ſunt diuerſi gradus perfectionis in diuerſis entibus: vnde q̃tò aliquid fuerit magis perfectum: tantò perfectioribus magis aſſimilatur. Sicut igitur vnũquodq; qñ fuerit exiens de potentia in actum: cum fuerit in potentia, ordinatur ad actum, & appetit ipſum naturaliter: & cum fuerit in actu minus perfecto, deſiderat actum perfectiorẽ: ita vnũquodq; quod eſt i inferiori gradu rerum, deſiderat aſſimilari ſuperioribus, q̃tũ põt. Et hoc eſt quod ſubiungit ꝙ {omnia appetũt illud}. ſ. aſſimilari diuino & immortali. {& illius cã agunt, quæcũq; naturaliter agunt.} Sed intelligendum eſt ꝙ id cuius cauſa agitur dicitur dupliciter. Vno modo id cuius cã agitur directe: ſicut ſanitatis cã agit medicus. Alio modo ſicut quo. Quod põt intelligi dupľr. vno modo vt intelligamus ꝙ finis, dicitur & ſubiectum habens id, cuius cã agitur: vt ſi dicamus ꝙ finis medicinæ eſt, non tm̃ ſanitas: ſed ẽt corpus habens ſanitatẽ. Alio modo vt dicamus ꝙ finis eſt, non tm̃ principale intentũ: ſed etiã illud, quo illud adipiſcimur: vt ſi dicamus ꝙ finis medicinæ eſt calefacere corpus: quia à calore habetur æqualitas cõplexionis: quæ eſt ſanitas. Sic igitur & hic poteſt dici, ꝙ ipſum eſſe perpetuum eſt id cuius cauſa agitur: vel res habens perpetuitatem: cui naturalia intendunt aſſimilari per generationem: in quo. ſ. eſt perpetuitas: vel etiam ipſa generatio, qua perpetuitatem adipiſcuntur. Quia igitur non poſſunt communicare inferiora viuentia ipſi eſſe ſempiterno & diuino, per modum cõtinuationis idest vt maneant eadem numero, propter hoc ꝙ nihil corruptibilium contigit vnum & idem numero permanere ſemper: cum neceſſitas corruptionis ſit neceſſitas abſoluta: vtpotè proueniens ex ipſa materia: non ex fine: ſequitur ꝙ vnũquodq; communicet perpetuitate, ſecundũ ꝙ poteſt: hoc quidem magis, quod eſt diuturnius: illud vero minus, quod eſt minus diuturnũ: & tamen permanet ſemper per generationem: non idem ſimpliciter. {ſed vt idem}. i. in ſimili ſecundum ſpeciem. Vnde exponens quod dixerat: ſubdit ꝙ nõ permanet vnum numero, quod eſt eſſe vnum ſimpliciter: ſed permanet idẽ ſpecie: quia vnumquodq; generat ſibi ſimile ſecundum ſpeciem. Deindè cùm dicit.

4. meth. Tex.cõ. 19.

Eſt autem anima, corporis cauſa: principiũq; viuentis. Atqui cum multifariam hæc dicãtur: anima pari modo tribus determinatis modis cauſa eſt. Nã eſt cauſa, a qua profluit motus: eſt etiam gratia cuius, cætera fiunt: eſt inſuper vt forma corporum animatorum: ſubſtantiaue.

Eſt autem anima, viuentis corporis cauſa & principium. Hęc autem multipliciter dicuntur. Attamẽ anima ſecũdum determinatos modos tres, cauſa dicitur. Etenim vnde motus, & cuius cã: & ſicut ſubſtantia animatorum corporum: anima eſt cauſa. Tex.cõ. 36.

Oſtendit ꝙ opera quæ attribuuntur potentiæ vegetatiuæ ſunt ab anima. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit veritatem. Secundo excludit errorem. ibi {Empedocles autem non bene dixit &c.} Circa primũ duo facit. Primo proponit quod intendit: & dicit ꝙ anima eſt principium & cauſa viuentis corporis. Et cum principium & cauſa dicatur multipliciter: anima dicitur tribus modis principium & cauſa viuẽtis corporis. Vno modo, ſicut vnde eſt principium motus. Alio modo, ſicut cuius cauſa idest finis. Tertio, ſicut ſubſtãtia. i. forma corporum animatorum. Secundo ibi.

Atq; cauſam, vt ſubſtantiam, animãtium eſſe, non eſt obſcurum: Cauſam namq; cunctis vt ſint, formã ipſam atq; ſubſtãtiam eſſe patet. At viuere viuentiũ eſt eſſe: cuius ſane cauſa eſt (vt conſtat) atq; principium, anima.

Quod igitur ſit ſicut ſubſtãtia: manifeſtũ eſt. Cauſa enim ipſius eſſe, oibus ſubſtantia eſt. Viuere autem viuentibus eſſe eſt. Cauſa autem & principium horum, anima. Tex.cõ. 37.

Probat quod ſuppoſuerat. Et primo ꝙ anima ſit cauſa viuentis corporis, vt forma: & hoc duplici ratione: quarum prima talis eſt. Illud eſt cauſa alicuius vt ſubſtãtia idest vt forma: quod eſt cauſa eſſendi. Nã per formã vnumquodq; eſt actu. Sed anima viuentibus eſt cauſa eſſendi: per animam enim viuunt: & ipſum viuere, eſt eſſe eorum. ergo anima eſt cauſa viuẽtis corporis vt forma. Viuere ẽ viuentiũ eſſe.
Secundam rationem ponit ibi.

Præterea, actus eius quod eſt potentia: ratio eſt eiuſdem: vt anima viuentis eſt corporis actus.

Amplius autem eius quod eſt in potentia: ratio actus eſt.

Quæ talis eſt. Id quod eſt actus alicuius, eſt ratio et forma eius, quod eſt in potentia. Sed anima eſt actus corporis viuentis, vt ex ſuperioribus patet. ergo anima eſt ratio & forma viuentis corporis. Secundo ibi. Te.cõ.6

Patet etiam animam eſſe cauſam: vt id, gratia cuius cætera fiunt. Nam vt mens: ſic & natura, alicuius gratia facit: quod quidẽ ipſius eſt finis: atq; tale eſt in ipſis viuentibus, anima: ſecundum naturam. Vniuerſa namq; naturalia corpora, tam animaliũ, quã etiam plantarum, ipſius animæ ſunt inſtrumenta. Quo fit, vt ipſa ſint animæ, ſine controuerſia, gratia. Duplex eſt autem id (vti diximus) cauſa cuius cætera fiunt: atq; vnum eſt quod. alterum quo. Aia ẽ finis corporũ naturaliũ. Sup. te. 35.

Maniſeſtum autẽ eſt ꝙ & cuius gratia. anima cauſa eſt. Sicut enim intellectus, gratia huius facit: eodem modo & natura: & hoc eſt ipſius finis. Tale eſt autem in animalibus anima ſecundum naturã. Omnia enim phyſica corpora, animæ inſtrumenta ſunt: ſicut animalium, ſic & plantarum: tanquam gratia animæ exiſtentia. Dupliciter autem dicitur cuius gratia id, & cuius: & quo.

Oſtendit ꝙ anima eſt cauſa, vt finis, & ꝙ ſit cauſa, vt finis viuentium corporũ, ſic oſtendit. Sicut.n. intellectus operatur propter finem, ita & natura vt probatur in.s. T.c.79. phyſi. Sed intellectus in his quę fiunt per artem, materiã ordinat & diſponit propter formam, ergo et natura. Cũ igitur anima ſit forma viuentis corporis, ſequitur ꝙ ſit finis eius. Et vlterius non ſolũ aia eſt finis viuẽtium corporum, ſed etiam omnium naturalium corporum in iſtis inferioribus, quod ſic probat. Videmus.n. ꝙ omnia naturalia corpora ſunt quaſi inſtrumenta animę, non ſolum in aialibus, ſed etiã in plantis. Videmus.n. ꝙ homines vtuntur ad ſui vtilitatem, animalibus & rebus inanimatis, animalia vero plantis, & rebus inanimatis, plãtę aũt rebus inaiatis, inquantum.ſ. alimẽtum & iuuamentũ ab eis accipiunt. Secundum aũt ꝙ agitur vnũquodq; in rerũ natura, ita natũ eſt agi. Vnde videtur ꝙ oia corpora inanimata, ſint inſtrumẽta aiatorũ, & ſint ꝑꝑ ipſa. Et etiam animata minus ꝑfecta, ſint ꝑꝑ aiata magis ꝑfecta. Et conſequẽter diſtinguit id cuius cã ẽ, ſicut & ſupra. Tertio ibi. B

Aia ẽ cã efficiens omniũ motuũ, q̃ in animãtibus fuerit.

At vero conſtat aiam id etiã eſſe, vnde primũ motus ad locũ accõmodatus emergit, verũ hęc vis non vniuerſis ineſt viuẽtibus. Fit ẽt ꝑ aiam & alteratio & accretio, ſenſus.n. alteratio quædã eſſe videt̃, ſentitq; nihil, qđ non habeat aiam, eadẽ eſt & de accretione decretioneue ratio. Nihil.n. incrementa naturaliter decrementaue ſuſcipit, qđ nõ nutritur, & nihil prorſus nutritur, qđ nõ vitę particeps ſit.

T.c.38. At vero & vnde principiũ qui ſ̃m locum motus, aia eſt, non oĩbus aũt viuẽtibus ineſt potẽtia hęc. Eſt aũt & alteratio & augmẽtũ ſ̃m aiam. Senſus.n. quędã alteratio eſſe videtur. Nihil aũt ſentit, qđ nõ habet aiam. Similiter aũt & de augmẽto & decremẽto ſe habet, nihil.n. decremẽtum patit̃, neq; augmentũ phyſice, niſi alat̃, alitur aũt nihil, qđ nõ cõicet vita. C

Oſtendit ꝙ aia eſt pricipiũ mobilis corporis, ſicut vnde motus, & vtitur quaſi tali ratione. Omnis forma corporis naturalis, eſt principium motus proprij illius corporis, ſicut forma ignis eſt principiũ motus eius. Sed quidam motus ſunt proprij rebus viuentibus.ſ. motus localis, quo animalia mouent ſeipſa, motu proceſſiuo ſ̃m locum, licet hoc non inſit omnibus viuentibus, et ſimiliter ſentire eſt alteratio quædam, & hoc non ineſt, niſi habentibus animam. Item motus augmenti et decrementi non ineſt, niſi illis quæ aluntur, & nihil alitur, niſi habens animã. ergo opʒ ꝙ aia ſit principiũ oium iſtorũ motuum.

Emped. opinio.

Atq; i hac parte, ſnia Empe. eſt poſt hñda, qui quidem hoc nõ recte dixit, hoc addens: ideo incrementa plantas ſuſcipe, tũ in radicibus infra, tũ in ramis etiam ſupra, quia terra deorſum ſuapte natura, & ignis ſurſum identidem pergit. D

Empedocles autem nõ bene dixit hic, addẽs augmentũ accidere plantis, deorſum quidẽ radicẽ mittẽtibus, ꝑꝑea qđ terra ſic fertur ſ̃m naturã, ſurſum autem propter ignem ſimiliter. Lec. VIII.

SVPERIVS oſtendit Philoſophus ꝙ opera quæ attribuuntur potentiæ vegetatiuæ, ſunt ab anima. Nunc excludit quoſdam errores, contra determinatam veritatem. Et diuiditur in partes duas, ſ̃m duos errores quos remouet. ſecũda pars icipit. ibi. {Videtur aũt quibuſdã}. Circa primum duo facit. Primo ponit errorem. Secũdo improbat ipſum. ibi. {Neque.n. ſurſum & deorſum.} Sciendum eſt igitur circa primũ ꝙ ſicut Empe. alias vtilitates quæ in rebus viuentibus proueniunt, nõ dixit procedere ex intentione naturę, ſed ex neceſſitate materię, puta ꝙ pedes animalium ſic ſunt diſpoſiti, non vt ſint vtiles ad greſſum, ſed qaia ſic cõtigit materiam diſpoſitam fuiſſe circa pedes, ita etiam et augmentum viuentium nõ attribuit animæ, ſed motui grauium & leuium. Videbat enim ꝙ viuentia augẽtur in diuerſas partes, puta ſurſum & deorſum, quod apparet manifeſte in plantis, quę radices in deorſum mittunt, & rami in ſurſum eleuantur. Dicebat igitur ꝙ augmentum plantarum in deorſum, cauſatur ex motu terræ quæ eſt in compoſitione plantæ, & naturaliter deorſum fertur, propter ſui grauitatem. Augmentum autẽ in ſurſum cauſatur ex motu ignis, qui propter ſui leuitatẽ, naturaliter ſurſum fert̃. Deinde cũ dicit.

Primum namq; non recte accipit in plantis differentias dictas, infra inquam ac ſupra. Non enim eadem ſunt omnium rerum, & vniuerſi, ſupra & infra ſed quam habet rationem in animalibus caput, eam ſubeũt in plantis radices, ſi inſtrumenta diuerſa, vel eadẽ operationibus, officiiſue, dicer̃ aſſerereq; opʒ. B

Neq; enim ſurſum & deorſum bene accipit. Nõ enim idẽ omnibus ſurſum & deorſum, & omni, ſed ſicut caput animaliũ, ſic radices plantarũ ſunt, ſi congruit, inſtrumenta dicere altera & eadem, opibus. Nam quę ad idem opus accommodantur, eadem inſtrumenta eſſe iudicamus.

Dñę ſitus diſtiguũt̃ diuerſimode in diuerſis.

Reprobat ꝑdictã opinionẽ dupliciter. Et primo q̃dẽ ꝑ hoc ꝙ nõ bñ accipit ſurſum & deorſum. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ ſurſum, & deorſum, & aliæ poſitionum differentię.ſ. ante & retro, dextrum & ſiniſtrũ in quibuſdam quidem diſtinguuntur ſecundum naturã in quibuſdam vero ſolum poſitione quo ad nos. In quibus enim ſunt determinatæ partes, quæ ſunt naturaliter principia aliquorum motuum, in his diſtinguuntur prædictæ poſitionum differentiæ ſecundum naturam, ſicut in vniuerſo, ad cuius medium naturaliter ferũtur grauia, C ad circunferentiam ferũtur naturaliter leuia. vnde in vniuerſo ſurſum et deorſum naturaliter diſtinguũtur. Et ſurſum dicitur locus ad quẽ feruntur leuia, deorſum ſiue medium ad quem feruntur naturaliter grauia. In viuentibus ẽt & mortalibus, ſ̃m motũ augmenti & decremẽti & determinantur ſurſum & deorſum. Nam ſurſum dicitur illa pars vnde viuentia alimentum accipiũt, deorſum autem pars oppoſita, vnde ſuperfluitates emittuntur. Ante vero & retro determinantur in quibuſdam animalibus, vel viuentibus ſecundum ſenſum, dextrum & ſiniſtrum ſecundum motum localem. In his vero in quibus nõ eſt aliqua determinata pars, pricipiũ aut terminus alicuius motus, in eis non determinantur poſitionum differentię ſ̃m naturã, ſed ſolũ poſitione quo ad nos ſicut i rebus inaiatis. Vñ eadẽ colũna dr̃ ſiniſtra et dextra, ſ̃m ꝙ eſt hoi dextra vel ſiniſtra. In quibuſdam autem viuẽtium i quibus determinatur ſurſum & deorſum ſecundum naturã, D eodem modo determinantur ſicut in vniuerſo, vt in homine cuius ſuperior pars.i. caput eſt verſus ſurſum vniuerſi, inferior autem eſt verſus deorſum ipſius. In plantis autem eſt econuerſo, nam radices plantarũ ſunt proportionabiles capiti, ad eundem enim actum ordinãtur, nã ſicut animalia cibum accipiũt ore, quod eſt in capite, ita plantæ radicibus. Inſtrumenta autem dicũtur eadem & altera, ſiue ſimilia & diſſimilia, ex opibus quæ ſunt fines eorum. vnde radices plantarũ ſunt ſimiles capitibus animalium, et tamen ſunt verſus deorſum. vnde modo contrario ſe habet ſurſum & deorſum in plantis, & in vniuerſo. In brutis autem animalibus non eodem modo ſe habet, quia eorum capita non ſe habent verſus ſurſum vniuerſi, neq; deorſum ipſius. Hoc eſt ergo quod dicit, ꝙ ſurſum & deorſum non eſt idem omnibus.ſ. viuentibus, & omn.i. vniuerſo. Sed Empedoc. ſic accipit ſurſum

Surſum deorſũ i toto orbe.

Surſum & deorſum i animãtibus

Ante, & retro.

Dextrũ ac ſiniſtrum.

Surſum & deorſum i homine.

In plãtis

A ſum & deorſum: ac ſi eodem modo eſſet in omnibus viuentibus & in vniuerſo. Si enim motus augmenti, ſecundum quem determinatur ſurſum & deorſum in viuentibus, ſit ſecundum motum grauium & leuium ſecundum quem determinatur ſurſum & deorſum in vniuerſo: ſequitur quod eodem modo ſit ſurſum & deorſum in omnibus viuentibus: & in vniuerſo. Et ideo etiam ipſe in plātis augmentū radicū dicit eſſe deorſum. Secūdo ibi.

Deinde quod eſt, quod continet terram: ignem ue: quæ quidem in contraria loca feruntur: Diſtrahent enim profecto niſi aliquid ſit: quod ipſa prohibeat, atq; detineat. Quod ſi ſit aliquid: id eſt profecto anima ipſa. Quo fit: vt ipſa ſit augendi cauſa: nutriendi ue: non elementa, quēadmodū ille putabat.

T.c.39. Adhuc autem, quod eſt continens ea quæ in contraria feruntur, ignem & terram: Diſtrahētur enim niſi aliquid ſit prohibens. Si vero erit: hoc eſt anima: & cauſa augmenti & alimenti. B

Reprobat prędictam poſitionem alio modo. Ad cuius euidentiam ſciēdum eſt: quod cum elementa non ſint actu in mixto: ſed in virtute: non habet in elementū ſeorſum proprium motum: ſed totum mixtum mouetur motu elementi prędominantis in ipſo. Si autē quodlibet elementum haberet proprium motum: vt Empedo. ponere videbatur: cum naturalis motus elementorum ſit ad contraria loca: ſequeretur quod totaliter ab inuicem ſepararentur: niſi eſſet aliquid continens elementa: quod non ſineret totaliter abſcedere elemēta ab inuicem. Illud autem quod continet elementa, ne totaliter ab inuicem ſegregentur: maxime videtur eſſe cauſa alimenti & augmenti: Sed augmentum ſecundum diuerſas partes contingit ex diuerſis motibus elementorum. Non. n. poſſet imaginari qualiter eſſet augmentum, elementis in contraria motis, niſi per hoc quod manent ad inuicem coniuncta: quia ſi totaliter ſepararentur, eſſet diuiſio: non augmentum. Illud igitur principaliter eſt cauſa augmenti, quod continet elementa ne totaliter ab inuicem ſeparentur: hoc autem eſt anima in rebus viuentibus: anima igitur eſt principium augmenti. Deinde cum dicit. C

T.c.40. Sunt autē quibus ipſius ignis natura, cauſa ſimpliciter nutritionis & accretionis eſſe videtur: ipſe namque ſolus omnium corporum: aut elementorum, nutriri ſe augeri videtur: quapropter & in plantis: & in animalibus putabit quiſpiam ignem ipſum eſſe, quod operatur.

Videtur autem quibuſdam ignis natura, ſimpliciter cauſa augmenti & alimenti eſſe. Etenim ignis ipſe videtur ſolum corporum & elementorū, quod alitur & augetur. Vnde & in animalibus putabit vtique quis hoc eſſe, quod operatur. D

Ponit aliam poſitionē. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eam. Secundo improbat. ibi. { Hoc autem cōcauſam &c. } Sciēdum eſt autem quod hęc opinio differt in hoc a prima: quod prima attribuebat cauſam augmenti & alimenti diuerſis elementis. ſ. igni & terrę: hęc autē attribuit eorum cauſam igni tantū. Et mouebātur ad hoc hac ratione. Quia illud videtur eſſe principium alicuius paſſionis, vel motus in aliquo: quod ſecundum ſe habet illam paſſionem vel motum: ſicut ignis qui ſecundum ſe calidus eſt: eſt cauſa caloris in rebus mixtis: & terra quę ſecundum ſe eſt grauis: eſt cauſa grauitatis in eis. Inter autem elementa videtur ſolus ignis nutriri & augeri: ſi ſuperficialiter de nutrimento & augmento loquamur, Solus igitur ignis videtur eſſe faciens augmentum & alimentum in plātis & animalibus. Verū vero ignis nutriatur & augeatur, inferius erit manifeſtum. Deinde cum dicit.

Verum nō ita eſt: ſed cum comitetur cauſam: eſt

A ob idipſum quodammodo non ſimpliciter cauſa; ſed talis eſt potius anima. Nā ignis quidē accretio, ī infinitū pgredif: & eouſq; fit, quouſq; ſit cōbuſtibile. At eorū omniū, quę natura conſtant, eſt finis tam magnitudinis quā accretionis, & ratio. Hæc autem, aīę ſunt, non ignis: & rationis potius, quā materię.

T.c.41. Hoc autem concauſa quidem quodammodo eſt: non tamē ſimpliciter cauſa, ſed magis anima. Ignis n. augmentum in infinitū eſt, quouſque fuerit cōbuſtibile. Natura autē cōſtantiū omniū terminus eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti, Hoc autē eſt animæ: ſed non ignis, & rationis magis, quā materiæ.

Improbat prędictam poſitionem. Sciendum tamē eſt quod prędicta poſitio aliquid habet veritatis, Neceſſe ē enim omne alimentum decoqui. quod quidem fit per ignem: vnde ignis aliquo modo operatur ad alimentū B & per conſequens ad augmentum: non quidem ſicut agens principale: hoc enim eſt animę: ſed ſicut agens ſecundarium & inſtrumentale. Et ideo dicere quod ignis quodammodo concauſa eſt augmenti & alimenti: ſicut inſtrumentum, concauſa eſt principalis agentis. Non tamen eſt principaliter cauſa: vt principale agens: ſed hoc modo cauſa eſt anima: quod ſic probat. Illud eſt principale in qualibet actione: a quo imponitur terminus & ratio ei quod fit: ſicut patet in artificialibus: quod terminus vel ratio arcę vel domui non imponitur ab inſtrumentis: ſed ab ipſa arte. Nam inſtrumenta ſe habent indifferenter: vt cooperentur ad hanc formam, vel quātitatem, vel aliam. Serra. n. quantum eſt de ſe, apta eſt ad ſecandum lignum ſecūdum quod competit & oſtio, & ſcanno, & domui: & in quacunque quantitate: ſed quod ſic ſecetur lignum, quod ſit aptum ad talem formam, & ad talem quantitatem: eſt ex virtute artis. Manifeſtum eſt autem quod in omnibus quę ſunt ſecundū C naturam eſt certus terminus et determinata ratio magnitudinis & augmenti: ſicut enim cuilibet ſpeciei debentur aliqua accidentia, ppria: ita & propria quantitatis: licet cum aliqua latitudine propter diuerſitatem materię & & alias cauſas indiuiduales: nō eni oēs hoīes ſunt vnius quātitatis. Sed tn̄ ē aliq̄ quātitas tā magna, vltra quā ſpecies humana non porrigif: & alia quātitas tā pua, vltra quā hō nō iuenif. Illud igif quod eſt cā determinationis magnitudinis, et augmēti: eſt pricipalis cā augmēti, Hoc aūt nō eſt ignis. Manifeſtū eſt eni qđ ignis augmētū nō ē vſq; ad determinatā quātitatē: ſed i īfinitū extēdif: ſi ī īfinitū materia cōbuſtibilis iueniaf. Māifeſtū ē igif q; ignis nō ē pncipale agēs ī augmēto & alimēto: ſed magis aīa. Et hoc rōnabilr accidit: quia determinatio quātitatis ī rebus naturalibus ē ex forma: quę ē pncipiū ſpēi: magis q̄ ex materia. Aīa aūt cōparaf ad elemēta q̄ ſunt ī corpore D viuente, ſicut forma ad materiā. Magis igitur terminus & ratio magnitudinis & augmenti eſt ab aīa, q̄ ab igne.

Cū aūt eadē vis aīę ſit: & nutriendi, & generandi: primū de alimēto determinare neceſſe eſt. Hęc enī a cæteris potētiis, hoc opere ſeiungitur.

Quoniā eſt eadē potētia animæ vegetatiua & generatiua: de alimēto neceſſariū eſt determinare primū. Separaf eni ab aliis potētis, ope hoc. Lec. IX. T.c.42.

POSTQVAM Philoſophus oñdit q; aīa ē pncipiū opationū q̄ attribuūf potētię vegetatiuę: hic itēdit de his determinare. Et circa hoc tria facit. Prio determiat de obiecto ſʒ ſe. ſ. de alimēto. Secūdo determiat de eo ſm q̄ cōgruit opatiōib⁹ aīę vegetatiuę. ibi. } Qm̄ aūt nō alif. } Tertio potētias diffinit, q̄ ſūt pncipia har̄ opationū. ibi. { Quare huiuſmodi animę &c. } Circa primum tria facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Scundo proponit id quod primo aſpectu appet de alimento. ibi { Videtur

autem eſſe alimentum &c.} Tertio mouet circa hoc dubitationem ibi { Dubitationem autem habet.} Dicit ergo primo: ꝙ cum vegetatiua & generatiua ab eadem cõmuni potẽtia animę cõtineatur: licet vegetatiua ideſt nutritiua ſit quędam ſpecialis potentia diſtincta a generatiua. oportet primum determinare de alimento: quod eſt obiectum generatiuę ſiue nutritiuę. Hoc enim opere ſcilicet nutritione diſtinguitur hæc pars animę ab alijs. ſcilicet itellectiuo, ſenſitiuo &c. Nam alię operatiões huius ptis ideſt animę hãc pręſupponũt. Deinde cũ dicit.

Videtur itaque contrariũ eſſe contrario nutrimẽtum. At non cuilibet quoduis: ſed id ei, quorum alterum ex altero non ſolum mutuo generatur: ſed incrementa etiã ſuſcipit. Cõplura namque contrariorum fiunt quidem ex ſeſe mutuo: ſed non a ſuis oia cõtrariis, increméta ſuſcipiũt: vt ex ęgrotãte fit ſanũ. At vero nec illa modo eodem ſibi mutuo nutrimentum eſſe videntur: ſed aqua quidem alimentum eſt igni: ignis aũt non nutrit aquam. At ſimplicibus corporibus: horum alterum, alimenti: alterũ eius quod nutritur, maxime ſubire rõnem videtur.

T.c. 43. Videtur autem eſſe alimentum contrarium contrario, non omne autem omni: ſed quęcunque contrariorum non ſolum generationem habent ex ſe inuicem: ſed & augmentum. Fiunt enim multa ex inuicem: ſed non omnia augentur: vt ſanum ex laborante. Vidẽtur autem neque illa eodem modo ſibi inuicem eſſe alimentum: ſed aqua quidem igni alimentum eſt: ignis autem non alit aquam. In ſimplicibus igitur corporibus: hæc eſſe videt̃ maxime, aliud quidem alimentũ, aliud vero id quod alitur.

Proponit illud quod primo aſpectu de alimento apparet: & proponit tria: quorum primum eſt: quod alimentum videtur eſſe contrarium ei quod alitur: & hoc ideo: quia nutrimentum conuertitur in id quod nutritur. generationes autem fiunt ex contrariis. Secundum autem eſt, quod non videtur quodcunque contrarium ſufficere ad rationem alimenti, ſed oportet quòd ſit de illis contrarijs quæ habent generationem ex ſe inuicem. Nutrimentum enim conuertitur in ſubſtantiam nutriti: vnde quęcunque contraria inſunt in ſubſtantia ſecundum quę fiunt alterationes adinuicem: & non generationes: non pertinent ad rationem alimẽti. Non enim dicimus quod infirmum ſit nutrimentum ſani: vel albũ nigri: aut aliquid huiuſmodi. Quomodo autem in ſubſtantijs ſit aliqua contrarietas: alia queſtio eſt. Tertio oportet quod ſit de illis contrariis quę augumentum ſuſcipiunt ex inuicem: quia ad alimẽtum videtur ſequi augmentum. Vnde licet igne generetur aqua, ſicut econuerſo: non tamẽ dicitur quod ex igne nutriatur ignis, inquantũ liquores humidi cedũt in ignis nutrimentũ: quia ſcilicet dum ignis in aquã cõuertitur non apparet noua aquę generatio, ſed ignis pręexiſtens, ad ſui conſeruationem & augmentum videtur in ſe humorem conuertere. Et ideo in elementis videtur ſolus ignis nutriri: & ſola aqua eſſe eius nutrimentũ: ſecũdũ quod ad aquã pertinent omnes humores & liquores. Deinde cum dicit.

Queſtio Verum enim is locus dubitationem habere videtur. Sunt eni qui dicunt ſimile ſimili nutriri: quẽadmodum & acreſcere. Quibuſdam autem, vti diximus, non hæc ſententia: ſed contraria placet: cẽſent que non ſimile ſimili: ſed cõtrario contrarium ali. Etenim fieri nequit (vt inquiunt) vt a ſimili ſimile patiatur. Alimẽtũ autem mutatur atque digeritur: mutationem ue rerum omnium in oppoſitum: vel in medium eſſe conſtat. Præterea nutrimẽtum quidem aliquid patitur ab eó quod alitur, hoc autem ab alimento non patitur quicquam: quemadmodum nec a materia faber: ſed materies (vt patet) a fabro: qui quidẽ ex ocio mutat̃ tãtum ad operandũ.

Dubitationẽ autem habet. Dicunt enim hi quidem ſimile ſimili ali, ſicut & augeri. Aliis autem ſicut diximus, econtrario videtur, ali contrarium cõtrario, tanquam impaſſibile ſit ſimile a ſimili: alimẽtum autem mutari: & decoqui. Mutatio autẽ omnibus contrarium eſt aut medium. Adhuc autem patitur aliquid alimentum ab eo quod alitur: ſed non hic ab alimento: ſicut nec faber a materia: ſed ab illo hęc, faber autẽ mutatur ſolũ in actũ ex ocio. T.c. 44.

T.c. 45. Mouet quandam dubitationem circa prędeterminata. Et primo obijcit ad vtramque partem. Secundo ſoluit eam ibi { Vtrum autem ſit alimentum &c.} Oritur autem dubitatio circa hoc quod ſupra dictum eſt: quod alimentum oportet eſſe contrarium. quibuſdam autẽ videtur quod alimẽtũ oporteat eſſe ſimile eo quod alitur. Alimentum enim eſt cauſa augmenti. oportet autẽ quod ſimile ſimili augeatur. Si enim aliquid diuerſum apponeretur alicui non eſſet eiuſdem augmentum: ſed naturę extraneę adiũctio. Videtur igitur quod oporteat ſimile ſimili ali. Aliis autem videtur quod alimentum oportet eſſe contrarium ei quod alitur, ſecundum id quod ſupra dictum eſt. Et ad hoc inducunt duplici ratione: quarum prima eſt: quia alimentum in contrariũ aut mediũ ſicut album mutatur in nigrum aut pallidum. Medium autẽ eſt quodãmodo contrarium. Pallidum enim albo comparatum, eſt nigrum: nigro vero cõparatum, eſt album. eſt enim compoſitum ex vtroque. ergo nutrimentũ eſt contrarium ei quod alitur, & in quod mutatur. Secunda ratio eſt: quia agens eſt contrarium patienti: nõ enim ſimile a ſimili patitur. Alimentum autem patitur ab eo quod alitur: alteratur enim ab eo, & digeritur. Id autem quod alitur, nõ patitur ab alimento. Sicut neque artifex patitur a materia: ſed econuerſo: materia enim mutatur: non autem artifex: niſi forte per accidens: ſecundũ quod exit de potentia in actum. Videtur igitur quod alimentum ſit contrarium ei quod alitur. Prima igitur harum rationum ſumitur ex contrarietate, quam oportet eſſe inter terminos mutationis. Secunda vero ex contrarietate, quam oportet eſſe inter agens & patiens: Id enim quod alitur: & agit in alimentum eſt terminus in quem alimentum mutatur. Deinde cum dicit.

At eni intereſt plane: ſi nutrimentũ ſit, id quod vltimo tandem adiungit̃: atque additur: an nõ hoc ſed id quod primũ ingredit̃. Quod ſi vtrũque quidẽ eſt alimentũ: alterũ tamẽ eſt digeſtum: alterum indigeſtum: vtroque profecto modo: & cõtrario contrarium: & ſimile ſimili vere licet nutriri. Nam ſi vt indigeſtum ſumatur: cõtrarium cõtrario alitur: Si vt digeſtũ: ſimile ſimili nimirũ hoc pacto nutritur. Quare patet, illos vtroſque partim recte: partim non recte dicere, atque ſentire. Reſpondet queſtioni.

Vtrum autem ſit alimentum quod vltimo aduenit, aut qđ primo, habet differentiã. Si vero vtrũq;: ſed hoc qdẽ nõ coctũ: illđ ãt coctũ: certe vtroq; mõ contingeret alimentum dicere. quatenus enim nõ coctũ: eatenus ꝯtrariũ contrario alitur: quatenus autẽ coctũ, ſimile ſimili nutrit̃. Quare manifeſtũ quod dicunt quodãmodo vtrique & recte & non recte. Alimentũ in initio diſſimile eſt poſtea vero ſimile euadit.

Soluit propoſitam dubitationẽ dicens: ꝙ differt quæſitum ad propoſitam quæſtionem, vtrum alimentum dicatur id quod vltimo aduenit. ſ. poſt decoctionem & digeſtionem,

geſtionem: an illud quod primo aſſumitur, ſcilicet anteq̃ digeratur & decoquatur. Et ſi dici poſſit vtrũq; horum alimentum, vnum horum quaſi alimentum decoctum, aliud verò quaſi non decoctũ, ſecundum vtrãq; partem quæſtionis poterit iudicari de alimento. Quia in q̃tũ ali mentum dicitur non decoctum, ſic contrarium contrario alitur, hoc enim eſt quod patitur & mutatur. Inquãtum verò eſt coctum, ſic alitur ſimile ſimili. ãgens enim aſſimilat ſibi patiẽs, vnde in fine paſſionis oportet paſſum eſſe ſimile agenti, & per hunc modum poteſt augere id quod alitur. Et ſic patet ꝙ vtriq; prædictorũ opinantium, aliquo modo dicunt rectè, & aliquo modo dicunt non rectè. Deindè cùm dicit.

Cum autem nihil nutriatur, quin habeat vitam, animatum id erit profectò corpus, quod alitur, ea ſane ratione, qua eſt animatum. Quare & nutrimentum ad animatũ per ſe refertur, & non per accidẽs.

T.c.46. Quoniam autem nihil alitur, non participans vitam, animatum vtiq; erit corpus, quod alitur, quatenus animatum, quare & alimentum ad animatũ eſt, & non ſecundum accidens.

Determinat de alimento ſecundum ꝙ conuenit operationibus animæ vegetatiuæ. Et primò ſecundũ ꝙ congruit nutritioni. Secundò ſecũdum ꝙ congruit augmento. ibi {Eſt autem alterum alimento &c.} Tertiò ſecundum ꝙ congruit generationi. ibi {Et generationis autẽ factiuum &c.} Dicit ergo primò ꝙ nihil nutritur quod non participet vitam, omne autem participans vitam, eſt animatũ, ſequitur ergo ꝙ corpus quod alitur, ſit animatum. Alimẽtum autem eſt in potentia ad id quod alitur, conuertitur enim in ipſum, relinquitur ergo ꝙ alimẽtum inquantum eſt nutritionis obiectum, ſit aliquid exiſtens in potentia ad animatum per ſe, & non ſecundum accidens. ¶ Conſiderandum eſt autem ꝙ nihil propriè nutritur niſi animatum, ignis autem, videtur quidẽ per quandam ſimilitudinem nutriri, non autem propriè nutritur, quod ſic patet. Id propriè nutriri dicimus, quod in ſeipſo aliquid recipit ad ſuiipſius cõſeruationem: hoc autem in igne videtur quidẽ accidere, ſed tamen non accidit. Cum enim igni accẽſo aliqua materia combuſtibilis additur, in illa materia combuſtibili nouus ignis generatur, non autem ita ꝙ illud cõbuſtibile additũ cedat in conſeruationem ignis, in alia materia prius accenſi. Puta ſi aliquod lignum de nouo ignitur, per hãc ignitionem non cõſeruatur ignitio alterius ligni prius igniti, totus enim ignis qui eſt ex congregatione multorum ignitorum non eſt vnus ſimpliciter, ſed videtur vnus aggregatione, ſicuti aceruus lapidũ eſt vnus, & propter talem vnitatẽ, eſt ibi quædam ſimilitudo nutritionis. Sed corpora animata verè nutriuntur, quia per alimentum conſeruatur vita in illa parte eadem quæ prius fuit. Et propter hoc etiam ſola animata verè augentur, quia quælibet pars eorum & nutritur & augetur, quod non conuenit in rebus inanimatis quæ videntur per additionẽ creſcere. Non enim creſcit id quod prius fuit, ſed ex additione alterius conſtituitur quoddã aliud totum maius. Ideò autem ſimilitudo augmenti & nutrimenti præcipue apparet in igne, quia ignis habet plus de forma, q̃ alia elementa, & eſt potentior in virtute actiua, vnde propter hoc ꝙ manifeſte alia conuertit in ſe videtur nutriri & augeri. Deindè cùm dicit.

Ignis ñ proprie nutritur

Sola viuentia, proprie ac vere nutriũtur, atq; augentur.

At qui diuerſa eſt alimenti ratio: vt nutrit & auget. Nam vt ipſum animatum quantum eſt quoddã: auget. Vt eſt hoc aliqd & ſubſtãtia: nutrit. Cõſeruat. n. ſubſtãtiã: & ẽ euſq; pfecto, quouſq; nutrit.

Eſt autem alterum, alimento & actiuo, eſſe. Secũdum enim quod quantum aliquod animatum: eſt

A actiuum, ſecundum autem quod hoc aliquid, & ſubſtantia, alimentum eſt: ſaluat enim ſubſtantiam: & eo vſque hoc fit, quouſque alatur.

Oſtendit quomodo alimentum congruit augmento. Et dicitur quod licet idem ſit ſubiecto, quod eſt obiectum nutritionis pro vt dicitur alimentum: & quod eſt obiectum augmenti, prout dicitur augmentatiuum: tamen differt ratione. Dictum eſt enim quod alimẽtum eſt in potentia ad corpus animatum: corpus autem animatum, & eſt quoddam quantum: & eſt hoc aliquid & ſubſtantia. Secundum igitur quod eſt quoddam quantum, ſecundum hoc, alimentum adueniens ei: (quod etiam & ipſum quantum eſt) facit augumentum: & dicitur augumentatiuum. In quantum autem corpus animatũ, hoc aliquid & ſubſtantia eſt, ſic habet rationem alimenti. Hoc enim eſt de ratione alimenti, quod conſeruat ſubſtantiam eius quod alitur. Quæ quidem conſeruatio ne-

B ceſſaria eſt propter continuam conſumptionem humidi a calido naturali: & ideo tandiu durat ſubſtantia eius quod nutritur: quandiu nutriatur. Deinde cum dicit.

Efficit preterea generationẽ ac ortum: non eius quod alitur: ſed talis, quale eſt id, quod nutritur, Iã enim eſt ipſius ſubſtantia: & nihil ſeipſum generat: ſed conſeruat.

Alimentũ eſt cauſa generatiõis.

Et generationis autem factiuum, non eius quod alitur: ſed talis, quale id eſt quod alitur. Iam enim eſt ipſa ſubſtantia. Generat autem nihil ipſum ſeipſum: ſed ſaluat.

Oſtẽdit qũo alimẽtũ cõgruat generationi. Et dicit ꝙ ẽt alimentũ eſt factiuũ generationis. Semẽ. n. quod eſt generationis principium, eſt ſuperfluum alimẽti. Non tñ alimentum eſt principiũ generationis eius, quod alitur: ſed alterius quod eſt tale ſm ſpẽz, quale eſt quod alitur: quia

C ſubſtãtia quę alitur, iam eſt & ꝙ eſt, nõ generat: & nihil generat ſeipſum: quia quod generat, iã eſt: quod generat, nondum eſt. Sed aliquid poteſt agere ad ſui conſeruationem. Deinde cum dicit.

Semẽ eſt ſuꝑfluũ alimenti & cauſa generationis.

Quare tale quidem animæ principium, vis eſt talis: vt id conſeruet: quod ipſam habet: ea nimirum ratione, qua ipſam habet. Alimentum autem ad operandum præparare videtur: quapropter alimẽto priuatum, eſſe non poteſt.

Quid ſit potẽtia nutritiua.

T.c.48. Quare tale animę principium, potentia eſt potẽs ſaluare ſuſcipiens ipſam, ſecundum quod eſt huiuſmodi. Alimentum autem præparat operationem: vnde priuatum alimento, non poteſt eſſe.

Ex pręmiſſis accipit diffinitionem potẽtiarum aię vegetabilis. Et primo potentię nutritiuę. Secũdo totius aię vegetabilis. ibi {Quoniam a fine &c.} Circa primũ pri-

D mo ex premiſſis concludit diffinitionẽ potẽtię nutritiuę: & dicit ꝙ cũ dictum ſit ꝙ nutrimẽtũ inquantũ huiuſmodi ſaluat nutritum: manifeſtum eſt ꝙ hoc principiũ aię, quod ſcilicet eſt principiũ nutritionis: nihil eſt aliud quã potentia potẽs ſaluare ſuũ ſuſceptũ, inquantũ huiuſmodi. Alimentũ vero eſt quod pręparat operationẽ huiuſmodi potentię: inquãtum talis potẽtia, mediãte alimẽto ſaluat ſuum ſuſceptiuũ. Et propter hoc illud quod priuatur alimento, non poteſt cõſeruari. Et quia dixerat quod principiũ nutritionis eſt potẽtia animę: cuius principiũ eſt etiam alimentũ, vt ex dictis patet. Ideo ſecũdo ibi.

At vero cum hoc in officio tria ſint hæc, neceſſarioq; concurrant, id inquam quod nutritur, & quo nutrit, & ꝙ nutrit, id quidẽ quod nutrit eſt ipſa anima prima. Id autem ꝙ nutritur, corpus eſt: ꝙ ipſam animam habet. At id quo nutrit ipſa, eſt alimentum.

Qd' nutrit, aia. Qd' nutrĩ al corpus. quo nutrit alimentũ.

Quoniam autem ſunt tria: quod alitur: & quo

alitur:& alens:alens quidem eſt prima anima,quod vero alitur eſt habens hãc,corpus, quo vero alitur, alimentum.

Oſtendit quomodo differenter potentia animę,& alimẽtum,ſunt principia nutritionis. Dcit ergo quia in nutritione ſunt tria,quod alitur,quo alitur, & alens primũ. Primũ quidem alens eſt prima anima.ſ.anima vegetabilis.Illud vero quod alitur eſt corpus habens hãc animã, ſed illud quo alitur eſt alimentum.Sic igitur potentia animæ eſt principium nutritionis vt agens pricipale,alimẽtum autem vt inſtrumentum. Deinde cum dicit.

Quid ſit aia vegetatiua.

Atqui cum ſit par, vniuerſas a fine res appellare, finiſq; huius animę ſit generatio talis, quale eſt id, quod ipſam habet, erit anima prima profecto principium generãdi tale,quale eſt id, quod hanc ipſam animam habet.

Tex.cō. 49.

Quoniam autem a fine appellari omnia, iuſtum eſt.Finis autem eſt, & generaſſe quale ipſum eſt,vtique pria anima, & generatiua talis quale eſt ipſum.

Diffinit ipſam primam animam, quæ dicitur anima vegetabilis,quæ quidem in plantis eſt anima, in animalibus,pars animæ.Et circa hoc duo facit. Primo diffinit huiuſmodi animam. Ad cuius diffinitionis intellectum ſciendum eſt,ꝙ inter tres operationes animę vegetabilis, eſt quidam ordo. Nam prima eius operatio eſt nutritio, per quã ſaluatur aliquid vt eſt.Secunda autem perfectior eſt augmentum, quo aliquid proficit in maiorem perfectionem,& ſecundum quantitatem, & ſecundum virtutem. Tertia autem perfectiſſima & finalis eſt generatio, per quam aliquid iam quaſi in ſeipſo perfectum exiſtens alteri,eſſe et perfectionem tradit. Tunc enim vnumquodque maxime perfectum eſt,(vt in quarto meteororum dicitur) cum poteſt facere alterũ tale,quale ipſum eſt. Quia igitur iuſtum eſt ꝙ omnia diffiniantur, et denominentur, a fine, finis autem operum animæ vegetabilis eſt generare alterum tale,quale ipſum eſt, ſequitur ꝙ ipſa ſit conueniens diffinitio primæ animæ.ſ. vegetabilis, vt ſit generatiua alterius ſimilis ſecundum ſpeciem. Et quia dixerat ꝙ alimentum eſt inſtrumentum huius animæ. ne credatur ꝙ non habeat aliud inſtrumentum. Ideo ſc̃do ibi

Triaopera aię vegetabilis Nutrire. Augere. Generare.

Tex.cō. 19.

Lec. 4.

Id autem quo nutrit anima,duplex eſt, quemadmodum & id, quo gubernator gubernat, manus inquã & clauus.Atq; aliud mouet,atq; mouetur aliud mouetur tantum. Neceſſe eſt autem omne nutrimẽtum,naturæ ſit talis,quæ digeri poſſit. At digeſtionem efficit calor. Quapropter omne animãs habet calorem.Quid igitur ſit alimentum ipſum, vniuerſaliter diximus, poſtea vero de ipſis exactius pſcrutabimur.

T.c.50. Id quo viuẽs alitur, duplex eſt, coniunctũ,& ſeparatũ.

Eſt autem id quo alitur, duplex, ſicut & quo gubernatur,& manus, & temo, hoc quidem mouens, & motum,illud autem mouens ſolum. Omne autẽ alimentum,neceſſarium eſt tale eſſe, vt cõcoqui poſſit. Operatur autem decoctionem, calidum. Vnde omne animatum habet calorem. Figuraliter quidẽ igitur alimentum quid ſit,dictum eſt. Certificandũ autem eſt poſterius de ipſo,in propriis rationibus.

Oſtendit ꝙ habeat aliud inſtrumentum,& dicit ꝙ duplex eſt inſtrumentum quo alitur,ſicut duplex eſt inſtrumentum gubernationis, gubernator enim gubernat manu,& temone.manus enim eſt inſtrumẽtum coniunctũ, cuius forma eſt anima. vnde temo eſt inſtrumentum mouens nauem et motum a manu, ſed manus non eſt inſtru-

E

mentum motum ab aliquo exteriori,ſed ſolum a principio intrinſeco,eſt enim pars hominis mouẽtis ſeipſum. Sic igitur & nutritionis inſtrumentum eſt duplex, & vt ſeparatum quidem, & cuius forma nondum eſt anima, eſt nutrimentum. Oportet autem ꝙ aliud ſit inſtrumentum nutritionis coniunctum. Neceſſe eſt enim ꝙ alimentum decoquatur,quod autem operatur decoctionem,eſt aliquid calidũ. Sicut igiť gubernator mouet temonẽ manu,nauem autem temonẽ,ita anima mouet calido alimẽtum,et alimento nutrit. Sic igitur calidum aliquod,eſt inſtrumentum coniunctum huius animæ,in quo.ſ. radicaliter eſt calor naturalis digerens. & propter hoc oportet ꝙ omne animatum quod nutritur, habeat calorem naturalem,qui eſt digeſtionis principium. Si autem hæc anima non haberet inſtrumentũ coniunctum,nõ eſſet actus alicuius partis corporis, quod ſoli intellectui competit. Vltimo epilogans quod dixerat, cõcludit ꝙ figuraliter

F

.i.vniuerſaliter dictum eſt quid ſit alimentum, ſed poſterius certius tractandum eſt de alimento,in proprijs rationibus. Fecit enim vnum ſpecialem librum de alimento: ſicut de generatione animalium,et de motu animalium.

De nutrimẽto & nutribili

Defenſu in cõe.

Determinatis autem his, primum de omni ſenſu communiter, deinde de vnoquoque dicamus. Fit itaque ſenſus,cum mouetur, atque patitur aliquid vt diximus. Nam ipſe ſenſus alteratio quædam eſſe videtur. Inquiunt autem quidam,& a ſimili ſimile pati,quod quidem quonam pacto fieri poteſt,aut non poteſt,in vniuerſalibus de actione ſermonibus, paſſioneue diximus.

Senſus, paſſiua potentia eſt.

Te.c.51.

Determinatis autem his, dicamus communiter de omni ſenſu. Senſus autem in moueri aliquid, & pati accidit,ſicut dictum eſt: Videtur enim quędam

G

alteratio eſſe.Aiunt autem quidam, & ſimile a ſimili pati.Hoc autem quomodo poſſibile,aut impoſſibile,dictum eſt in vniuerſalibus rationibus, de agere & pati.

Lec. X.

POSTQVAM determinauit Philoſoph⁹ de parte vegetatiua,hic incipit determinare de pte ſenſitiua. Et diuiditur i partes duas. In prima determinat de eo quod apparet in hac parte.ſ.de ſenſibus exterioribus. In ſecunda determinat de eo quod latet I parte ſenſitiua. ibi.{Q. autem non ſit ſenſus alter &c.} Prima diuiditur in partes duas. In prima oſtendit quomodo ſe habet ſenſus ad ſenſibile. In ſecunda determinat de ſenſibili & ſenſu. ibi.{Dicendum eſt autem ſecundum vnum.} Circa primũ duo facit. Primo reſumit quædam,quæ ſunt prius dicta. Secundo inueſtigat propoſitum. ibi. {Habet autem dubitationem &cę.} Dicit ergo primo ꝙ determinatis his

H

quę pertinent ad animam vegetatiuam,dicendum eſt de his quæ pertinent ad ſenſum in communi. De his enim quæ pertinet ad vnumquemq; ſenſum ſpecialiter, poſtmodum dicet. Duo autem reſumit dicta de ſenſu, quorũ vnum eſt, ꝙ ſentire conſiſtit in moueri & pati. Eſt enim ſenſus in actu,quædam alteratio, quod autem alteratur, patitur et mouetur. Aliud autem quod reſumit,eſt,ꝙ quidam dicũt ſimile a ſimili pati. Et propter hoc ſentire eſt pati: quidam antiqui Philoſophi poſuerunt ꝙ ſimile ſimili cognoſcitur & ſentitur,ſicut Empe. poſuit quòd terra cognoſcitur,ignis igne,& ſic de alijs. Sed hoc quomodo eſſe poſſit vel non, quòd ſimile ſimili patiatur, dictũ eſt in vniuerſalibus rationibus de agere & pati.i.in libro de generatione, vbi determinauit de actione & paſſione in communi. Dictum eſt enim ibi,quòd id quod patitur a principio dum patitur,eſt contrarium agenti,ſed in fine,quando iam eſt paſſum,eſt ſimile. Agens enim agendo aſſimilat ſibi patiens. Deinde cum dicit.

Lec. 14. & inde. Lec. 7. t. c. 37. Lec. 9. t. c. 44.

Lib. 1. t. c. 51.

Habet

Habet autem is locus dubitationẽ, ambigetq́; non iniuria quiſpiam, cur, & ſenſuum ipſorum, ſenſus nõ ſit, & cur ſine iis, quæ ſunt extra, non efficiunt ſenſum, cum inſit & ignis, & terra, cæteraq́; elementa, quorum eſt per ſe ſenſus, vel per ea, quæ ipſis accidunt. At.n. patet ſenſitiuum non eſſe actu, ſed potentia tantum. Quapropter nõ ſentit, quemadmodum combuſtibile non vritur, ipſum per ſe, ſine eo, quod ipſum vrere poteſt. Vreret enim ſeipſum, & non indigeret eius, qui actu eſt ignis.

Cur ſenſus extremis abiectis idigeat vt ſentiat.

Tex.cõmẽ.52.

Habet autem dubitationem, propter quid ſenſuũ ipſorum non ſit ſenſus, & quare ſine his quę ſunt extra, non faciunt ſenſum inexiſtente igne, & terra, & aliis elementis, quorum eſt ſenſus per ſe, aut per ea, quæ accidunt ipſis. Manifeſtum igitur eſt, ꝙ ſenſitiuum non eſt actu, ſed potentia tantum, vnde non ſentit, ſicut combuſtibile non comburitur ipſum a ſeipſo, ſine combuſtiuo. Combureret.n. ſeipſum, neq; indigeret igne actu exiſtente.

Determinat veritatem circa propoſitum. Et circa hoc facit tria. Primo oſtendit, ꝙ ſenſus ſit in potentia. Secũdo ꝙ quandoq; eſt in actu. ibi {Quoniã autem ſenſus &c.} Tertio oſtendit quomodo ſenſus reducatur de potentia in actum. ibi {Dicendum autem &c.} Circa primum conſiderandum eſt, ꝙ Empe. & quicunq; poſuerunt ſiſe ſimili cognoſci, poſuerunt ſenſum eſſe actu ipſa ſenſibilia vt enim cognoſceret omnia ſenſibilia, poſuerunt animã ſenſitiuam eſſe compoſitam quodammodo ex oĩbus ſenſibilibus, inquantum conſtabat ſm eos ex elementis ſenſibilium. Duo ergo ad hanc poſitionem cõſequebantur, quorum vnum eſt, ꝙ ſenſus eſt ipſa ſenſibilia in actu, vtpote compoſitus ex eis, & cum ipſa ſenſibilia in actu ſentiri poſſint, ſequeretur ꝙ ipſi ſenſus ſentiri poſſent. Secundum eſt, quod cum ſenſus ſentire poſſit præſentibus ſenſibilibus, ſi ſenſibilia actu ſunt in ſenſu, vtpote ex eis cõpoſito, ſequitur ꝙ ſenſus poſſit ſentire ſine exterioribus ſenſibilibus. Vtrũq; autem horum eſt falſum. Et ideo hęc duo inconuenientia, quæ ſequuntur ad antiquorum poſitionem, ſub quæſtione propoſuit, tanq̃ quæ per antiquos ſolui nõ poſſint. Hoc eſt ergo quod dicit, ꝙ {Dubitatiõnẽ habet, propter quid non ſunt ſenſus ipſorum ſenſuũ} .i. quare ipſi ſenſus non ſentiantur, hoc.n. videtur ſequi, ſi ſenſus ſint ſimiles ſenſibilibus. Item habet dubitationẽ {quare non faciunt ſenſum}.i. quare ſenſus non ſentiũt actu {ſine his quæ ſunt extra}.i. ſine exterioribus ſenſibilibus, cum tamen interius exiſtant in ipſis ſenſibus (ſm opinionem antiquorum) ignis, & terra, & alia elementa, quæ ſunt ſenſibilia, aut ſm ſe.i. ſm ſuam ſubſtantiam, ſecundum eos qui non diſcernunt inter ſenſum, & intellectum, intellectus enim eſt proprie cognoſcitiuus ſubſtantię, aut ſecundum accidentia propria.ſ. calidum, & frigidum, & alia huiuſmodi, quæ ſunt per ſe ſenſibilia. Quia igitur hæ dubitationes per ſe ſolui non poſſunt, ſi ſenſus habet ſenſibilia in actu, vt antiqui poſuerunt, concludit tanq̃ manifeſtum, ꝙ anima ſenſitiua non eſt actu ſenſibilia, ſed potentia tantum. Et propter hoc, ſenſus non ſentiunt ſine exterioribus ſenſibilibꝰ, ſicut cõbuſtibile, quod eſt potentia tantum ignitum, non comburitur a ſeipſo, ſine exteriori combuſtiuo. Si enim eſſet actu ignitum, combureret ſeipſum, & non indigeret exteriori igne, ad hoc ꝙ combureretur. Deinde, cum dicit.

Sẽſus, et ſentire dupľr potẽtia, & actu.

At vero quoniam ſentire bifariam dicere conſueuimus, nam & id quod potentia videt & audit, vidẽre audireq; dicimus, & ſi forte dormiat, & id identidem quod iã operatur, dupliciter & ipſe ſenſus profecto dicetur, quidam vt potentia, quidam vt actu,

A ſiſr & ipſum ſentire, & qđ eſt põtia; & qđ eſt actu.

Tex.cõmẽ.53.

Quoniam autem ſentire dicimus dupliciter. Potentia enim audiens & videns, audire & videre dicimus, etiam ſi forte dormiat, & quod iam operatur, dupliciter vtiq; dicetur & ſenſus, hic quidem ſicut potentia, ille vero ſicut actu. Similiter autem & ſentire, & quod potentia eſt, & quod actu.

Oſtẽdit ꝙ etiam ſenſus eſt quandoq; actu. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ſenſum quandoq; eſſe in actu, per hoc ꝙ dupliciter dicimus aliquem ſentire, quandoq; enim dicimus aliquem videre, & audire, qui audit & videt in potentia, puta cum aliquis eſt dormiens, quãdoq; autem dicimus aliquem videre & audire, eo ꝙ eſt in ipſa operatione audiendi, & videndi. Ex quo patet ꝙ ſenſus, & ſentire dicunt dupľr.ſ. in actu, et in potentia. Scđo ibi.

Primum igitur id ſcire oportet, nos inquam, quaſi ſint eadem, pati, moueri, ac operari, ita nunc his vti, ac dicere. Motus enim eſt quidam actus: imperfe

B ctus tamen, vt in aliis diximus,

Tex.cõmẽ.54.

Primum igitur, tanquam ſit idem pati, & moueri et agere, & mouere dicimus. Et nanq; motus eſt actꝰ quidam imperfectus tamen, ſicut in aliis dictum eſt.

Manifeſtat quomodo intelligendum ſit ꝙ dictum eſt, videbatur enim repugnare, ꝙ ſentire dicitur in actu, et qđ dictum eſt, ꝙ ſentire eſt quoddam pati, et moueri. Eſſe.n. in actu videtur magis pertinere ad agere. Et ideo ad hoc exponendum dicit, ꝙ ita dicimus ſentire in actu, ac ſi dicamus ꝙ pati & moueri ſint quoddam agere. i. quoddã eſſe in actu. Nam motus eſt quidã actus, ſed imperfectus, vt dictum eſt in.3. Phyſicorum. Eſt enim actus exiſtentis in potentia.ſ. mobilis. Sicut igitur motus eſt actus, ita moueri & ſentire eſt quoddam agere, vel eſſe ſecundum actũ. Per hoc autem quod dicit, primum: ſignificat quòd quędam alia poſtmodum ſubdet ad oſtendendum, quomodo ſenſus fiat in actu. Tertio ibi.

Tex.cõmẽ.6. Lec.11.

C Ea vero cũcta, quę patiũtur, atq; mouentur ab actiuo, & ab eo, qđ eſt actu, patiũtur, atq; mouẽtur. Iccirco fit, vt tũ a ſimili ſibi, tum a diſſimili, res omnis patiatur, vt diximus. Patitur.n. ea quæ eſt diſſimilis, at cum eſt paſſa, tum ſimilis eſt, vt patet.

Nihil patiť, niſi ab actiuo neque moueť, niſi ab eo qđ ẽ i actu.

Omnia autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & actu ente. Vnde eſt quidem tanquam a ſimili pati, eſt autem vt a diſſimili. ſicut a diſſimili, ſicut diximus. Patitur.n. quod diſſimile, paſſum autẽ ſiſe eſt.

Oſtendit ſecundum prædicta, quomodo antiquorum poſitio non poſſit eſſe vera. ſ. ꝙ ſimile ſimili ſentitur. Dicit ergo, ꝙ omnia quæ ſunt in potentia, patiuntur, & mouentur ab actiuo, & exiſtente in actu, quod. ſ. dum facit eſſe in actu ea, quæ patiuntur, aſſimilat ea ſibi, vnde quodammodo patitur aliquis aliquid a ſimili, & quodãmo-

D do a diſſimili, vt dictum eſt, quia a principio dum eſt in transmutari et pati, eſt diſſimile, in fine autem, dum eſt in transmutatum eſſe & paſſum, eſt ſimile. Sic igitur & ſenſus poſtq̃ factus eſt in actu a ſenſibili, eſt ſiſis ei, ſed aute non eſt ſiſis, Quod antiqui non diſtinguentes errauerũt,

Deinde diſtinguendum eſt de potentia, atq; actu, nunc enim de his ipſis ſimpliciter dicimus.

Tex.cõmẽ.55.

Diſtinguendum eſt autem, & de potentia, & actu eſt. Nunc.n. ſimpliciter dicimus de ipſis.

Lec. XI.

POSTQVAM Philoſophus oſtendit ſenſum eſſe in potentia & actu: nunc intendit oſtendere quomodo educatur de potentia in actũ. Et diuiditur in partes duas. In prima diſtinguit potentiam & actum, & oſtendit quomodo diuerſimode aliquid educatur de potẽtia in actu,

vt. iis

vtens exemplo in intellectu, In ſecunda parte oſtendit propoſitum circa ſenſum: ibi {Senſitiui autē.} Circa primū tria facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Secundo diſtinguit potentiam, & actum circa intellectum: ibi {Eſt quidem enim ſic ſciens &c.} Tertio oſtendit quomodo educitur aliquid de vtraq; potētia in actum: ibi {Ambo quidem igitur &c.} Dicit ergo primo, ꝙ dicēdum eſt de potentia, et actu. i. oſtendendum quot modis dicitur aliquid in potentia, & quot modis in actu, quod neceſſariū fuit, quia in ſuperioribus ſimpliciter. i. abſq; diſtinctione vſus eſt potentia, & actu. Deinde, cum dicit.

Potētia, atq; act⁹ dupl'r di cūt ſimpl'r ſm qd, ſiue pure, & mixte.

Nam eſt hoc pacto quippiam ſciens, vt ſi dicam⁹ hominem eſſe ſcientem, quia homo eſt talis ſuapte natura, vt ſit ſciens, atq; ſcientiam habeat. Eſt etiam hoc pacto quippiam ſciens, vt hominem eum iam dicimus eſſe ſcientem, qui Geometriam, aut Grammaticam habet, atq; horum vterq; non eodē modo poteſt potentiæq; ſubiicitur, ſed alter quidem ex eo qa genus ipſum eſt tale materiæ ſuæ. Alter vero propterea quod cum voluerit contemplari, poteſt idipſum facere: niſi quid externum forte prohibeat, impedimentoq; fiat. At prǽter ipſos eſt hiſce, qui iam contemplatur, & eſt actu proprieq; ſciens: hoc. A.

F

Eſt enim ſicut ſciens aliquid, ſicut ſi dicamus hominem ſcientem eſſe, quoniam homo, ex eorum numero eſt, quæ ſcientiam habere poſſunt. Eſt autem, ſicut iam eſſe dicimus ſcientem, habentem grammaticam. Vterq; autē horū non eodē modo potens eſt.

Tex. cō mē. 56.

Sed hic quidem, quoniam genus huiuſmodi & materia eſt. ille autem, quia volens, poteſt conſiderare, niſi aliquid prohibeat externum. Iam autem conſiderans actu eſt, & proprie ſciens hanc literam. A.

Diſtinguit potentiam, & actum circa intellectum. Et dicit, ꝙ vno modo dicitur aliquid in potentia, puta homo ſciens, quia habet naturalem potentiam ad ſciēdum, ſicut homo dicitur eſſe de numero ſcientium. & habentiū ſcientiam, inquantum habet naturam ad ſciendum, et ad habendum habitum ſcientiæ. Secūdo modo dicimus aliquem eſſe ſcientem, quod aliqua ſciat, ſicut dicimus habētem habitum alicuius ſcientiæ, puta grammaticę, eſſe iam ſcientem. Manifeſtum eſt autem, ꝙ vterq; horum dicitur ſciens, ex eo ꝙ aliquid poteſt, ſed non eodē modo vterq; eſt potens ad ſciendum. Sed primus quidem dicitur potens, quia eſt genus huiuſmodi, & materia. ſ. quia habet naturalem potentiam ad ſciēdum, per quam collocatur in tali genere, & quia eſt in potentia, puta ad ſcientiam, ſicut materia ad formam. Secundus autem. ſ. qui habet habitum ſcientiæ, dicitur potens, quia cum vult, poteſt conſiderare, niſi aliquid extrinſecum per accidens impediat, puta vel occupatio exterior, vel aliqua indiſpoſitio ex parte corporis. Tertius autem, qui iam conſiderat, eſt in actu, & iſte eſt qui proprie & perfecte ſcit ea, quæ ſunt alicuius artis, puta hanc literam. A. quæ pertinet ad grammaticam, de qua ſupra fecit mentionem. Horum igitur trium, vltimus eſt in actu tantum, primus in potentia tantum, ſecundus autem in actu reſpectu primi, & in potentia reſpectu ſecundi. Vnde manifeſtū eſt, ꝙ eſſe in potētia dicitur dupl'r. ſ. de primo, & ſecundo: & eſſe in actu dicit̃ dupliciter. ſ. de ſecundo, & tertio. Deinde, cum dicit.

G

Ambo igitur illi primi. potentia quidē ſunt ſcientes, vt diximus, verum vnus indiget alteratione per diſciplinam, qua quidē nonnunq̃ ēt ex habitu cōtrario, diſpoſitioneq; mutatur. Alter habet quidem ſenſum, aut grāmaticam, ſed indiget operationis, vt ex ocio tādē, opationiſq; vacuitate, agat, ac operetur, atq; hic mod⁹ potētię diuerſus ē, vt patet ab antea dicto.

H

E

Ambo igitur primi, ſecundum potentiam ſciētes ſunt. Sed hic quidem per doctrinam alteratus eſt, & multotiens ex contrario mutatus habitu: hic autem ex eo ꝙ habet ſenſum, aut grammaticam, non agit autem ex ocio, ad agēdum excitatur: verum alio modo, atq; antea, cum nundum habitum eſſet adeptus.

Oſtendit quomodo de vtraq; potentia aliquid reducitur in actum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo de vtraq; potentia aliquid in actum reducitur. Secundo oſtendit vtrum talis reductio ſit ſecundum aliquā paſſionem: ibi {Non eſt autē ſimpliciter neq; pati &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cum ambo primi ſint ſcientes ſecundum potentiam, & id quod eſt in potentia, reducatur in actum: alio modo reducitur in actum aliquid de potētia prima, & aliter de ſecūda. Nam quod eſt in potentia primo modo, reducitur in actum, quaſi alteratus per doctrinam, & motus ab aliquo alio exiſtēte in actu, ſicut a magiſtro, & multotiens talis mutatio eſt ex contrario habitu. Quod ideo dicit, quia cum aliquis reducitur de potentia prima in actum, ex ignorante ſit ſciens. Ignorans autem dicitur dupliciter: vno modo ſecundum ſimplicem negationem, quando nec veritatem cognoſcit, nec cōtrario errore detinetur, & qui ſic ignorans eſt, ſit actu ſciens, non. q. mutatus de contrario habitu, ſed ſolum ſicut acquirens ſcientiam. Alio modo dicitur aliquis ignorās ſecundum prauam diſpoſitionem, vtpote quia detinetur errore contrario veritati, & hic in actum ſcientiæ reducitur, quaſi de cōtrario habitu mutatus. Qui vero eſt in potentia ſecūdo modo: vt. ſ. iam hñs habitū, tranſit ex eo, quod habet ſenſum, aut ſciam, & non agit ſm ea, in agere, quia. ſ. fit agēs ſm ſciam. Sed alio modo iſte fit actu, & alio modo primus. Deinde, cum dicit.

Ignorātia duplex.

At vero neq; ipſum pati, ſimplex eſſe videtur, ſed aliud eſt a contrario corruptio quædam, aliud ſalus potius eſt eius, quod eſt potentia, ab eo qđ eſt actu, ſimileq; perinde, atq; potentia ſeſe habet ad actum.

Pati dupl'r ſumitur proprie, & cōiter.

Non eſt autē ſimplex, neq; ipſum pati, ſed aliud quidem corruptio quædam a contrario, aliud autē ſalus magis, eius quod potentia eſt ab eo, quod eſt actu, & a ſimili, atque ita ſe habente, ſicut potentia ſe habet ad actum.

Tex. cō mē. 57.

Manifeſtat vtrum ſm ꝙ aliquid educitur de potentia in actum ſcientiæ primo modo, vel ſecundo, poſſit dici pati. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur pati. Secundo manifeſtat propoſitum: ibi {Speculans autem fit habens ſcientiam.} Dicit ergo primo, ꝙ ſicut potentia, & actus non dicuntur ſimpliciter, ſed multipliciter, ita, & pati non vno modo, ſed multipliciter. Dicit enim pati vno modo, ſecundum quandam corruptionem, quæ fit a contrario. Paſſio. n. proprie dicta, videtur importare quoddam decrementum patientis, inquātum vincitur ab agente, decrementum autem patienti accidit ſecundum ꝙ aliquid a patiente abiicitur, quæ quidē abiectio, corruptio quædam eſt, vel ſimpliciter, ſicut quando abiicitur forma ſubſtantialis, vel ſecundū quid, ſicut quādo abiicitur forma accidētalis. Huiuſmodi autem formę abiectio, fit a contrario agente: abiicitur. n. forma a materia vel ſubiecto, per introductionem contrarię formę, & hoc eſt a cōtrario agente. Primo igitur modo proprie dicitur paſſio, ſecundum ꝙ quædam corruptio fit a contrario. Alio modo paſſio communiter dicitur et minus proprie, ſecundum. ſ. ꝙ importat quandam receptionem. Et quia ꝙ eſt receptiuum alterius, comparatur ad ipſum, ſicut potentia ad actum, actus autem eſt perfectio potētię, ideo hoc modo dicitur paſſio, non ſecundum ꝙ fit quædā corruptio patientis, ſed magis ſecundum ꝙ fit quędā ſalus: & perfectio eius, quod eſt in potentia, ab eo, quod eſt in

Pati dupliciter.

eſt in actu, quod enim eſt io potentia, oon perficitur, niſi per id, quod eſt in actu. Quod autem in actu eſt, nõ eſt cõtrarium ei, quod eſt in potentia, inquantum huiuſmodi, ſe magis ſimile. nam potentia nihil aliud eſt, ꝙ quidá ordo ad actum, niſi autem eſſet aliqua ſimilitudo inter potentiam & actum, nõ eſſet neceſſarium ꝙ proprius actus fieret in propria potentia. Potentia igitur ſic dicta, nõ eſt a contrario, ſicut potentia primo modo dicta, ſed eſt a ſimili, eo modo quo potentia ſe habet ſecundum ſimilitudinem ad actum. Deinde, cum dicit.

Fit.n.contemplans, quod ſcientiam habet. Quod quidem aut non eſt alterari (in ipſum, n. fit incremẽtum, & in actum perfectionemue) vt aliud alterationis eſt genus. Quocirca non recte ſe habet, dicere ipſum ſciens, cum ſcit, alterari, ſicut nec ædificatorẽ, cum ædificat. Quod igitur in actum ducit, ex eo qđ eſt intelligens potentia, atq; ſciens. id nõ doctrinam appellare oportet, ſed aliud nomẽ eſt æquũ habere.

Tex.cõ mẽ.58. Speculans enim fit habens ſcientiam quod certe, aut non eſt alterari (in ipſum enim additio eſt, & in actu) aut alterum genus alterationis eſt. Vnde non bene habet, dicere ſapientem, cum ſapiat, alterari, ſicut nec ædificatorem, cum ædificat. In actum igitur ducens, ex potentia ente ſecundum intelligere, & ſapere, non doctrinam appellare, ſed alteram habere denominationem iuſtum eſt.

Manifeſtat, vtrum quod educitur de potentia in actũ ſcientiæ, patiatur. Et primo manifeſtat hoc circa id, qđ educitur de ſecunda potentia in actum purum. Secundo autem oianifeſtat hoc circa id, quod educitur de potentia prima in habitum: ibi {Ex potentia autem etc.} Dicit ergo primo, ꝙ habens ſcientiã.i.habitualiter ſciens, fit actu ſpeculans. Sed hoc aut non eſt vere, & proprie alterari, et pati, quia (vt dictum eſt) oon eſt proprie paſſio & alteratio, cum de potentia procedit in actum, ſed cum aliquid de contrario mutatur in contrarium. Cum autem habitualiter ſciens, fit ſpeculaos actu, non mutatur de cootrario in contrarium, ſed proficit in eo quod iam habet. Et hoc eſt ꝙ dicit ꝙ {eſt additio in ipſum, et io actum.} Additur.n.ei perfectio, ſecundum ꝙ proficit in actum. Aut ſi dicatur alterari & pati, erit aliud genus alterationis, & paſſionis non proprie dictæ, Et hoc manifeſtat per exemplum dicens, ꝙ non bene ſe habet, dicere ſapientem habitualiter, cum ſapiat actu, alterari, ſicut neq; dicimus ædificatorem alterari, cum ędificat. Cõcludit autem vlterius ꝙ cum ille qui tranſit de habitu in actum, nõ accipiat de nouo ſciẽtiam, ſed proficiat, & perficiatur in eo quod habet, doceri autem, ſcientiam eſt acquirere, manifeſtum eſt, ꝙ cum educitur aliquis de potentia in actum, ſecundum hoc ꝙ incipit facere eum intelligere actu & ſapere, non eſt iuſtum ꝙ talis exitus de potentia in actum habeat denominationẽ doctrinę, ſed aliquã aliam poteſt hr̃e, quę qdẽ forte non eſt poſita, ſed poteſt poni. Deinde, cum dicit.

At quod ex eo quod eſt potentia, diſcit, accipitq; ſcientiam ab eo, quod eſt actu ſciens, atq; ab ipſo docente: id aũt aut non eſt dicendũ pati, ac alterari, aut duos alterationis eſſe modos fateamur oportet. Eã inquam mutationem, quę ad priuatiuas eſt diſpoſitiones, & eam, quæ eſt ad habitus atq; naturam.

Ex potentia autem ente, addiſcens, & accipiẽs ſciẽtiam ab eo qui actu, & doctus eſt, & docet, aut neque pati dicendum (ſicut dictum eſt) aut duos eſſe modos alterationis, & eam, quę in priuatiuas diſpoſitiones eſt, mutationem, & ei, quæ eſt in habit⁹, & nam.

Manifeſtat, vtrum cum aliquis exit de prima potentia in actum ſcientiæ, alteretur, et patiatur, et dicis ꝙ cum aliquis prius ſciens in potentia tantum, fit addiſcens, & accipiens ſcientiam, ab eo qui eſt actu ſciens, & a magiſtro, vel non debet dici, pati ſimpliciter, & alterari, aot dicendum eſt eſſe duos modos alterationis, quorum vnus alterationis eſt ſecũdum {mutationem in priuationis diſpoſitiones}.i. in diſpoſitiones contrarias, quibus priuãtur, propter diſpoſitiones prius exiſtentes, quia vnum contrariorũ eſt priuatio alterius. Alter vero alterationis modus eſt ſecundum {mutationem in habitum, & naturã} .i. ſm ꝙ recipiunt aliqui habitus, & formæ, quæ ſunt perfectiones naturæ, abſq; eo ꝙ aliquid abijciatur. Ille igitur qui addiſcit ſcientiam, non alteratur, neq; patitur primo modo, ſed ſecundo. Videtur autem hoc eſſe cõtrarium eius, quod ſupra dixit, ꝙ multotiens qui addiſcit ſciẽtiã, mutatus eſt a cootrario habitu, & ita videtur ꝙ ſit alteratio ſecundum mutationem in priuatiuas diſpoſitiones.

Sed dicendum ꝙ cum aliquis ab errore reducitur ad ſciẽtiam veritatis, eſt ibi quędam ſimilitudo alterationis, quę eſt de contrario ad contrarium, non tamen vere eſt ibi talis altetatio. Nã alterationi, quæ eſt de contrario in cõtrarium, vtrunq; per ſe, & eſſentialiter competit. ſ. ꝙ ſit a cõtrario, & ꝙ ſit in contrarium. Sicut.n. dealbatio non eſt niſi ad album, ita non eſt niſi nigro vel medio, quod reſpectu albi, eſt quodammodo nigrum. Sed in acquiſitione ſcientiæ accidit ꝙ illr, qui acquirit ſcientiam veritatis, prius fuerit in errore, abſq; hoc.n. poteſt adduci ad ſcientiam veritatis: vnde non eſt vere alteratio de contrario in contrarium. Item dubitatur de hoc qood dicit, ꝙ ille q accipit ſcientiam, fit actu ſciens a ſciente in actu, & magiſtro. Hoc enim non ſemper fit, ſcientiam enim aliquis acquirit, non ſolum addiſcendo a magiſtro, ſed etiam per ſe iouueniendo. Et ad hoc dicendum eſt, ꝙ ſemper cũ aliquis eſt in potẽtia ſciens, ſi fiat actu habens ſcientiã, oportet ꝙ hoc ſit ab eo quod eſt actu. Conſiderandum tamẽ eſt, ꝙ aliquid aliquando reducitur de potentia in actum ab extrinſeco principio tantum, ſicut aer illuminatur ab eo, quod eſt actu lucidum: quãdoq; autem & a principio intrinſeco, et a principio extrinſeco, ſicut homo ſanatur, & a natura, & a medico, vtrobiq; autem ſanatur a ſanitate in actu. Manifeſtum eſt enim, ꝙ in mente Medici eſt ratio ſanitatis, ſecundum quã ſanat: oportet etiam in eo qui ſanatur ſecundum naturam eſſe aliquam partem ſanã. ſ. cor, cuius virtute aliæ partes ſanantur, & cum Medicus ſanat, hoc modo ſanat, ſicut natura ſanaret. ſ. calefaciendo, aut infrigidando, aut aliter tranſmutando: vnde Medicus oihil aliud facit, ꝙ ꝙ auxiliatur naturæ ad expellẽdum morbum, quo auxilio oatura non egeret, ſi eſſet fortis. Eodem autem modo ſe habet in ſcientiæ acquiſitione. homo.n. acquirit ſciam, et a principio intrinſeco dũ inuenit, et a principio extrinſeco dum addiſcit. Vtrobiq; aũt reducit de potẽtia in actũ, ab eo qđ eſt actu. Homo.n. per lumẽ intell's agẽtis, ſtatim cognoſcit actu prima pricipia naturaliter cognita, & dũ ex eis concluſiones elicit, ꝑ hoc ꝙ actu ſcit, venit in actualem cognitionem eorum, quæ potentia ſciebat. Et eodem modo exterius docens ei auxiliatur ad ſciendum. ſ. ex principijs addiſcenti notis, deduceos eum per demonſtrationẽ in cõcluſiones prius ignotas. Quod quidẽ auxiliũ exterius, homini neceſſariũ non eſſet, ſi adeo eſſet perſpicacis intellect⁹, ꝙ per ſeipſum poſſet ex principijs notis concluſiones elicere, qoæ quidem perſpicacitas hominibus adeſt ſecundum plus et minus.

Ad verã alterationem gd.

Hæc cum ita ſint, prima quidem mutatio ſenſitiui, ab eo quod generat fit, cum autem ortum, ac generatum eſt, habet iam ſenſum, perinde atq; ſcientiã, & ſentire actu, ſimile eſt contemplari.

Tex. cõ mẽ.59. Senſitiui autem prima quidem mutatio fit a generante. Cum autem generatum eſt, habet iam ſicut ſciam. Et ſentire ſm actũ, ſimiliter dr̃ ipſi cõſiderare.

Lec.

Lec. XII.

POSTQVAM Philoſophus diſtinxit potentiã & actũ, et oſtendit quomodo aliquid de potentia in actũ exeat circa intellectũ, quod dixerat de intellectu adaptat ad ſenſum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quomodo circa ſenſum aliquid educitur de potentia in actũ. Secundo oſtendit differentiam inter ſenſum & intellectum ibi {Differunt autem quia huius quidẽ accidentia &c.} Tertio colligit epilogãdo, quę dixerat de ſenſu ibi {Nũc autem inſtantum} Conſiderandum eſt ergo circa primũ, ꝙ ſicut in ſcientia eſt duplex potẽtia, & duplex actus, ita eſt & circa ſenſum. Nam quod nondum habet ſenſum, et natum eſt habere, eſt in potentia ad ſenſum. Et quod iam habet ſenſum, & nondum ſentit, eſt potentia ſentiens, ſicut circa ſcientiam dicebatur. Sicut autem de potentia prima aliquid mutatur in primum actum, dũ acquirit ſcientiam per doctrinam. ita de prima potentia ad ſenſum, aliquid mutatur in actũ, vt. ſ. habeat ſenſum per generationem. Senſus autem naturaliter ineſt animali: vnde ſicut per generationem acquirit propriam naturam. & ſpeciẽ, ita acquirit ſenſum. Secus autem eſt de ſcientia, quæ non ineſt homini per naturam, ſed acquiritur per inuentionẽ, & diſciplinã. Hoc eſt ergo ꝙ dicit, ꝙ prima mutatio ſenſitiui fit a generante. Manifeſtat autem primam mutationem, quæ eſt de pura potentia in actum primum ducens. Nec autem mutatio fit a generãte. nam per virtutem quæ eſt in ſemine, educitur anima ſenſitiua de potentia in actũ cum omnibus ſuis potentijs. Cum autem animal iam generatum eſt, tunc hoc modo habet ſenſum, ſicut aliquis habet ſcientiam, quando iam didicit. Sed quando iã ſentit ſecundum actum, tunc ſe habet ſicut ille qui iam actu conſiderat. Deinde, cum dicit.

Differentia tamen eſt: Nam ea, quæ actu ſenſum efficiunt, extra ſunt, ipſum inquam viſibile, & audibile, & ſenſibilium cætera. Cuius cauſa eſt hæc. Actu nanq; ſenſus, ſingularium eſt. Scientia vero vniuerſalium eſt hæc autem in ipſa anima quodãmodo ſunt. Quapropter intelligere quidem, cum quiſpiam voluerit, in ipſo eſt ſitum. Sentire autem non collocatur in ipſo. Neceſſe eſt enim ſenſibile ipſum adeſſe, pari modo res ſeſe habet, & in ſcientiis ſenſibilium, & ob eãdem vtiq; cauſam, quia ſenſibilia ſingularia ſunt, & externa ſicuti diximus. Sed vt de his exactius dilucidiuſue dicamus, dabitur nobis rurſus occaſio.

Tex.cõ mẽ.60. Differunt tamen, quia actiua ſenſitiuæ operationis, extra ſunt nempe, viſibile, & audibile. Similiter autem, & reliqua ſenſibilium. Cauſa autem eſt, quoniam ſingularium quidem, ſecundum actum ſenſus. Scientia autem vniuerſalium. Hæc enim in ipſa quodammodo ſunt anima: vnde intelligere in ipſa eſt, cum velit. Sentire autem non eſt in ipſa. Neceſſariũ eſt enim ad eſſe ſenſibile. Similiter autem & hoc ſe habet, & in ſcientiis ſenſibilium, & propter eandem cauſam, qa ſenſibilia ſingularia ſunt, & externa. Sed de his quidem certificare, tempus erit rurſum.

Quia poſuerat ſimilitudinem inter ſentire in actu, & conſiderare, vult oſtendere differẽtiam inter ea, cuius quidem differentiæ cauſam aſſignare incipit, ex differentia obiectorum. ſ. ſenſibilium, & intelligibiliũ, quæ ſentiunt & conſiderant in actu. Senſibilia. n. quæ ſunt actiua operationis ſenſitiuæ. ſ. viſibile, & audibile, et alia huiuſmodi, ſunt extra animam. Cuius cauſa eſt. quia ſenſus ſecundum actum, ſunt ſingulariũ. quæ ſunt extra animam, ſed ſcientia eſt vniuerſalium, quæ quodammodo ſunt in aia. Ex quo patet, ꝙ ille qui iam habet ſciẽtiam, non oportet ꝙ quęrat extra, ſua obiecta, ſed habet ea in ſe: vnde poteſt

E conſiderare ea cum vult, niſi forte per accidens impediatur. Sed ſentire non poteſt aliquis cum vult, quia ſenſibilia nõ habet in ſe, ſed oportet ꝙ aſſint ei extra. Et ſicut eſt de operatione ſenſuum, ita eſt in ſciẽtijs ſenſibilium, quia etiam ſenſibilia ſunt de numero ſingularium, & eorũ quę ſunt extra animam. Vnde homo non poteſt conſiderare ſecundum ſcientiam, omnia ſenſibilia quæ vult, ſed illa tantum, quæ ſenſu percepit. Sed ſecundum certitudinẽ determinare de his, iterum erit tempus. ſ. in. 3. vbi agetur de intellectu, & de comparatione intellectus ad ſenſum. Tex.cõ mẽ.i. & inde.

Quare ſenſus ẽ ſingularium & intell̃s vl̃ium.

Circa ea vero, quæ hic dicuntur, cõſiderandum eſt quare ſenſus ſit ſingularium, ſcientia vero vniuerſalium, & quomodo vniuerſalia ſint in anima. Sciẽdum eſt igitur circa primum, ꝙ ſenſus eſt virtus in organo corporali, intellectus vero eſt virtus immaterialis, quæ non eſt actus alicuius organi corporalis. Vnumquodq; autem recipitur in aliquo per modum ſui: cognitio autẽ omnis fit per hoc
F ꝙ cognitum eſt aliquo modo in cognoſcente. ſ. ſecundũ ſimilitudinem: nam cognoſcens in actu, eſt ipſum cognitum in actu. oportet igitur ꝙ ſenſus corporaliter, & materialiter recipiat ſimilitudinẽ rei, quæ ſentitur. Intellectus autem recipit ſimilitudinem eius, ꝙ intelligitur incorporaliter, & immaterialiter. Indiuiduatio autem naturę cõmunis in rebus corporalibus, & materialibus, eſt ex materia corporali, ſub determinatis dimẽſionibus contẽta: vniuerſale autem eſt per abſtractionẽ ab huiuſmodi materia, & materialibus conditionibus indiuiduãtibus. Manifeſtum eſt igitur, ꝙ ſimilitudo rei recepta in ſenſu repreſentat rem, ſecundum ꝙ eſt ſingularis, recepta autẽ in intellectu, repreſentat rem ſm rõnem vniuerſalis naturę, & inde eſt ꝙ ſenſus cognoſcit ſingularia, intellect⁹ vero vniuerſalia, & horum ſunt ſcientiæ. Circa ſecundum vero conſiderandum eſt, ꝙ vniuerſale poteſt accipi dupliciter.

Qũo vl̃ia ſint in aia, et qũo in rebus. Vl̃e dupl̃r põt conſiderari.

Vno modo poteſt dici vniuerſale, ipſa natura cõmunis
G prout ſubiacet intentioni vniuerſalitatis. Alio modo ſecundum ſe. Sicut & album poteſt accipi dupliciter, vel id cui accidit eſſe album, vel ipſummet, ſm ꝙ ſubeſt albedini. Iſta autem natura cui aduenit intentio vniuerſalitatis, puta natura hominis: habet duplex eſſe. vnum quidem materiale, ſecundum ꝙ eſt in materia naturali, aliud autẽ immateriale, ſecũdum ꝙ eſt in intellectu. Secundum igiẽ, ꝙ habet eſſe in materia naturali, nõ poteſt ei aduenire intentio vniuerſalitatis, quia per materiam indiuiduatẽ. Aduenit igitur ei vniuerſalitatis intentio ſm, ꝙ abſtrahitur a materia indiuiduali. Non eſt autẽ poſſibile, ꝙ abſtrahatẽ a materia indiuiduali realiter, ſicut Platonici poſuerunt. Non. n. eſt homo naturalis. i. realis, niſi in his carnibus, & in his oſſibus, ſicut probat Philoſoph⁹ in. 7. Metaph. Lec. 7.
Relinquitur igitur ꝙ natura humana non habet eſſe prę- Tex.cõ
ter principia indiuiduantia, niſi tãtum in intellectu. Nec mẽ.28.
tamen intellectus eſt falſus, dum appræhendit naturam Lege ifeꝛius li.3.
communem præter principia indiuiduãtia, ſine quibus in te.xi.
H eſſe non poteſt in rerum natura. Non enim appræhẽdit &.35.
hoc intellectus. ſ. ꝙ natura communis ſit ſine principijs indiuiduantibus, ſed appræhẽdit naturam communem non apprehændẽdo principia indiuiduantia, & hoc nõ eſt falſum. Primum autem eſſe falſum, ſicut ſi ab homine albo ſepararem albedinem hoc modo, ꝙ intelligerem eũ non eſſe album: eſſet. n. tunc appræhenſio falſa, ſi autem ſic ſepararem albedinem ab homine, ꝙ appræhẽderem hominem, nihil appræhendendo de albedine eius, nõ eſſet appræhenſio falſa. Non. n. exigitur ad veritatẽ appręhenſionis, vt qui appræhendit rem aliquam appræhendat omnia quæ inſunt ei. Sic igitur intellectus abſq; falſitate abſtrahit genus a ſpeciebus, inquantum intelligit naturam generis non intelligendo differentias. Et ſimiliter abſtrahit ſpeciem ab indiuiduis, inquantum intelligit naturam ſpeciei, non intelligendo indiuidualia principia. Sic igitur patet, ꝙ naturæ communi non poteſt attribui intentio

intentio vniuerſalitatis, niſi ſecũdum eſſe quod habet in intellectu, ſic.n.ſolum, eſt vnum de multis, prout intelligitur præter principia, quibus vnum in multa diuiditur: vnde relinquitur ꝙ vniuerſalia ſecundum ꝙ ſunt vniuerſalia, non ſunt niſi in anima. Ipſę autem naturæ quibus accidit intentio vniuerſalitatis, ſunt in rebus. Et propter hoc, nomina communia ſignificantia naturas ipſas, prędicantur de indiuiduis, non autem nomina ſignificantia intentiones. Socrates.n.eſt homo, ſed nõ eſt ſpecies, quãuis homo ſit ſpecies. Deinde, cum dicit.

Cur hęc vera ſit, Socrat. eſt hõ, nõ autẽ iſta, So. eſt ſpẽs

Duplex potẽtia, remota, et propinqua

Nunc id ſit a nobis determinatum: cum ſimplex in qua non ſit id, quod dicitur eſſe potẽtia, ſed aliud quidem ſit, vt puer, quẽ militare poſſe, dicere liceti aliud autẽ vt hiſce, qui iam ætate, militariq; arte, aptus euaſit ad militandum, ſenſitiuum ſimiliter ſe habere. Atq; cum ipſorum differentia nomine careat, determinatum autem ſit ipſa eſſe diuerſa, & quo pacto diuerſa ſunt, neceſſe eſt, ipſo pati, ac alterari, tanquam proprijs nominibus vti. Ipſum autem ſenſitiuum potentia tale eſt, quale iam ipſum ſenſibile eſt actu, ſicuti diximus. Patitur igitur, cum eſt non ſimile. At paſſum, euaſit ſimile, & eſt tale, quale eſt illud.

Te.c.61 Nunc autem tantum ſit diffinitum, quod cũ non ſimpliciter ſit id, quod potẽtia dicitur, ſed aliud quidem, ſicut ſi dicamus, puerum poſſe militare, aliud autem, ſicut in ętate exiſtentẽ, ſic habet et ſenſitiuũ.

Te.c.62 Quoniam autem innominata eſt ipſorum differentia, Determinatum eſt autẽ de his, quod altera ſunt, & quomodo altera. Vti neceſſe eſt ipſo pati, & alterari tanquam proprijs nominibus. Senſitiuum autem, potentia tale eſt, quale iam actu eſt ſenſibile, ſicut dictum eſt: Patitur igitur non ſimile exiſtens, paſſum autem, aſſimilatum eſt, & eſt tale, quale illud.

Recolligit quod dictum eſt de ſenſu. Et dicit, ꝙ nũc tãtum ſit diffinitum, ꝙ non ſimpliciter dicitur id, quod eſt in potẽtia, ſed multipliciter. Vno.n.modo dicimus puerum poſſe militare, ſecundum potẽtiam remotam. Alio modo poſſe dicimus militare, quoniam iam eſt in ætate perfecta, & hoc ſecundum potẽtiam propinquam. Et ſimiliter ſe habet i ſenſitiuo: Dupliciter.n. eſt aliquis in potentia ad ſentiendum aliquid, vt iam dictum eſt. Et licet non ſint nomina poſita, in quibus harum differentia potentiarum oſtendatur, tamen determinatum eſt, ꝙ iſtę potentiæ ſunt alterę ab inuicem, & quomodo ſint alteræ. Et licet alterari & pati non proprie dicatur aliquid, ſecundũ ꝙ exit de potentia ſecunda in actum, prout habens ſenſum fit actu ſentiens, tamen neceſſe eſt vti hoc ipſo, quod eſt pati, & alterari, ac ſi eſſent nomina propria, & conuenientia, quia ſenſitiuum in potentia, eſt tale, quale eſt in actu ſenſibile. Et propter hoc ſequitur, ꝙ ſecundum ꝙ patitur a principio, non eſt ſimilis ſenſus ſentienti, ſed ſecundum ꝙ iam eſt paſſum, eſt aſſimilatum ſenſibili, & eſt tale, quale eſt illud. Quod q̃a diſtinguere neſcierũt antiqui philoſophi, poſuerũt ſenſum eſſe cõpoſitũ ex ſenſibilibus.

De ſenſuũ obiecto. Sẽſibile tripl.

At enim de vnoquoq; ſenſu, deinceps a ſenſibilibus cuiuſq; proficiſcentes, dicamus oportet. Atque prius ipſa ſenſibilia diſtinguenda eſſe videntur. Senſibile itaq; trifariam dicitur. Senſibilium enim quędam per ſe, quædam per accidens ſentiuntur. Et illorum, rurſus alia ſunt vniuſcuiuſq; propria ſenſus, alia communia cunctis.

Te.c.63 Dicendum autem eſt ſecũdum vnumquemq; ſenſum, de ſenſibilibus primo. Dicitur autem ſenſibile tripliciter, quorum duo quidem dicimus per ſe ſentiri: vnum autem per accidens. Duorum autem, aliud quidẽ proprium eſt vniuſcuiuſq; ſenſus, aliud autem commune omnium.

Lec. xiii.

POSTQVAM oſtẽdit Philoſophus, quomodo ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, incipit determinare de ſenſibili, & ſenſu. Et diuiditur in partes duas. In prima parte determinat de ſenſibilibus. In ſecunda de ſenſu: ibi {Q. autem vniuerſaliter de omni ſenſu etc.} Prima diuiditur in duas partes. In prima diſtinguit ſenſibilia propria ab alijs modis ſenſibilium. In ſecunda determinat de ſenſibilibus proprijs ſecundum vnũquemq; ſenſum: ibi {Cuius quidem eſt viſus &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit diuiſionem ſenſibilium. Secundo exponit mẽbra diuiſionis: ibi {Dico autem propriũ quidem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ anteq̃ determinetur de ſenſu quidnam ſit: oportet primo dicere de ſenſibilibus ſecundum vnũquemq; ſenſum, quia obiecta ſunt præuia potentijs. Senſibilia vero tribus modis dicũtur. Vno quidẽ modo per accidens, & duobus modis per ſe, quorum vno dicũtur ſenſibilia illa, quæ propria ſunt ſingulis ſenſibus: alio modo dicuntur ſenſibilia illa, quæ cõmuniter ſentiunt ab omnibus quæ ſentiunt. Deinde, cum dicit.

Atq; proprium id ſenſibile dico, quod alio ſenſu ſentiri non poteſt, & circa quod error fieri nequit. vt color reſpectu viſus, & ſonus, auditus, ſapor, & guſtus. Tactus autem plures differẽtias habet quidem, iudicat tamen de illis, vt cæterorum ſenſuum quiſq; de ſuo ſenſibili, & non decipitur. Viſus enim nõ errat eſſe colorem, aut auditus eſſe ſonum, ſed quid ſit id, quod eſt infectum colore, vel vbi, aut quid ſonans. Huiuſcemodi igitur ſenſibilia dicuntur vniuſcuiuſq; propria ſenſus.

Quid ſit propriũ ſenſibile

Dico autem proprium quidem, quod non cõtingit altero ſenſu ſentiri, & circa quod non contingit errare, vt viſus, coloris, & auditus, ſoni, & guſtus, ſaporis. Tactus autem plures habet differentias. Sed vnuſquiſq; ſenſus iudicat de his, & non decipitur, neque viſus; q̃m color, neq; auditus, q̃m ſonus ſit, ſed quid eſt coloratum, aut vbi, aut quid ſonans. Huiuſmodi igitur dñr ꝓpria vniuſcuiuſq; ſenſus obta.

Exponit membra diuiſionis. Et primo exponit quæ ſunt ſenſibilia propria. Et dicit ꝙ ſenſibile proprim eſt, qđ ita ſentiť vno ſenſu, ꝙ nõ põt alio ſenſu ſentiri, et circa qđ nõ põt errare ſenſus, ſicut viſus ꝓprie eſt cognoſcitiuꝰ coloris, & auditus ſoni, & guſtus humoris.i.ſaporis, ſed tactus habet plures dñas appropriatas ſibi: cognoſcit.n. calidũ & humidũ: frigidũ, & ſiccũ: graue, & leue, et hmõi multa. Vnuſquiſque autem horum ſenſuum iudicat de proprijs ſenſibilibus, & non decipitur in eis, ſicut viſus non decipitur ꝙ ſit talis color, neq; auditus decipitur de ſono. Sed circa ſenſibilia per accidens, vel communia, decipiuntur ſenſus, ſicut decipitur viſus, ſi velit iudicare homo per ipſum, quid eſt coloratum, aut vbi ſit. Et ſimiliter decipitur quis, ſi velit iudicare per auditum, quid eſt, quod ſonat. Hæc igitur ſunt propria ſenſibilia vniuſcuiuſq; ſenſus. Secundo ibi.

Cõmunia vero ſunt hæc, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Talia nanq; nullius ſunt ꝓpria ſenſus, ſed omnibus communia ſunt. Etenim tactu, motus quidam ſenſibilis eſt, atq; viſu.

Quid ſẽſibile cõmune.

Te.c.64 Communia autem ſunt motus, quies, numerus, figura, magnitudo: huiuſmodi enim nullius ſenſus ſunt propria, ſed communia omnibus. Tactu enim motus aliquis ſenſibilis eſt, & viſu. Per ſe igitur ſunt ſenſibilia hæc,

Exponit ſecundum membrum diuiſionis dicens, ꝙ communia ſenſibilia ſunt iſta quinqꝫ, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Hæc enim nullius ſenſus vnius ſunt propria, ſed ſunt communia omnib⁹. Quod non eſt ſic intelligendum, quaſi omnia iſta ſint omnibus communia, ſed quædam horum. ſ. numerus, motus, & quies, ſunt communia omnibus ſenſib⁹. Tactus vero, & viſus percipiunt omnia quinqꝫ. Sic igitur manifeſtum eſt quæ ſint ſenſibilia per ſe. Tertio ibi.

Sẽſibile p̲ ſe, et p̲ accidẽs differũt

Per accidens autem ſenſibile dicitur, vt ſi album Diari filius ſit. Per accidens enim hoc ſentit̃, quia albo quod ſentit̃, id accidit. Quapropter & nihil ipſe ſenſus ab huiuſcemodi ſenſibilibus patitur, vt talia ſunt. Eorum autem quæ per ſe ſentiuntur, illa ſunt proprie ſenſibilia, quæ propria ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſqꝫ ſenſus eſt apta.

Te.c. 65

Secundum accidens autem dicitur ſenſibile, vt ſi album ſit Diari filius. Secundum accidens etenim hic ſentitur, quoniam album eſſe, huic accidit, quod ſentitur, vnde ſenſus nihil patitur a ſenſibili, quatenus tale eſt. Senſibiliũ autem ſecundum ſe ea proprie propria ſenſibilia ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſqꝫ ſenſus eſt naturaliter accommodata.

Exponit tertium membrum diuiſionis, & dicit ꝙ ſecũdum accidens ſenſibile dicitur, vt ſi dicamus ꝙ Diarius, vel Socrates eſt ſenſibile per accidens, quia accidit ei eſſe album. Hoc.n. ſentitur per accidẽs, quod accidit ei, quod

Quid p̲ accidẽs ſentiat̃.

ſentitur per ſe, accidit autem albo, quod eſt ſenſibile per ſe ꝙ ſit Diarius: vnde Diarius eſt ſenſibile per accidẽs. Vnde nihil patitur ſenſus ab hoc, inquantum hmői. Quãuis autem ſenſibilia communia, et ſenſibilia propria ſint per ſe ſenſibilia: tamen propria ſenſibilia ſunt proprie per ſe ſenſibilia, quia ſubſtantia vniuſcuiuſqꝫ ſenſus, & eius diffinitio eſt in hoc, quod eſt aptũ natũ pati a tali ſenſibili: Ratio autem vniuſcuiuſqꝫ potentiæ conſiſtit in habitudine ad proprium obiectum.

Dubiũ.

Dubitatur autem hic de diſtinctione ſenſibilium communium, a ſenſibilibus per accidens. Sicut enim ſenſibilia per accidens non appræhenduntur, niſi inquantum ſenſibilia propria appræhẽduntur, ita nec ſenſibilia cõmunia, nunq̃ enim viſus appræhendit magnitudinem, aut figuram, niſi inquantum appræhendit coloratum: videtur ergo ꝙ ſenſibilia communia ſint etiam ſenſibilia per accidens.

Rñſio duplex Cõmẽ.

Dicunt igitur quidam ꝙ huiuſmodi communia ſenſibilia non ſunt ſenſibilia per accidens, propter duas rationes. Primo quidem quia huiuſmodi ſenſibilia communia ſunt propria ſenſui communi, ſicut ſenſibilia propria, ſunt propria ſingulis ſenſibus. Secundo, quia ſenſibilia propria nõ poſſunt eſſe ſine ſenſibilibus communibus: poſſunt autem eſſe ſine ſenſibilibus per accidens.

Improbatio primę reſponſionis. Cõmẽ. Lib. 3. T.c. 134

Vtraqꝫ autem reſpõſio incompetens eſt. Prima quidem, quia falſum eſt, ꝙ iſta ſenſibilia communia ſint propria obiecta ſenſus cõmunis. Senſus.n. communis eſt quædam potentia, ad quam terminantur immutationes omnium ſenſuum, vt infra patebit. Vnde impoſſibile eſt ꝙ ſenſus communis habeat aliquod proprium obiectum, quod non ſit obiectum ſenſus proprij. Sed circa immutationes ipſas ſenſuum propriorum a ſuis obiectis, habet ſenſus communis aliquas operationes proprias, quas ſenſus proprij habere nõ poſſunt, ſicut ꝙ percipit ipſas immutationes ſenſuum, & diſcernit inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. Senſu.n. cõmuni percipimus nos videre, et diſcernimus inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. ſ. album et dulce. Præterea. Dato ꝙ ſenſibilia communia eſſent propria obiecta ſenſus communis, non excluderetur quin eſſent per accidẽs ſenſibilia, reſpectu ſenſuum propriorum. Sic.n. agitur de ſenſibilibus, ſecundũ ꝙ habent habitudinem ad ſenſus proprios. nam potentia ſenſus communis, nõdum eſt declarata. Quod autem eſt obiectum proprium alicuius interioris potentiæ: contingit eſſe per accidẽs ſenſibile, vt poſtea dicetur. Nec eſt mirũ, quia hoc qđ eſt per ſe ſenſibile, vni ſenſuum exteriorum, eſt per accidens ſenſibile reſpectu alterius, ſicut dulce eſt per accidens viſibile.

Lib. 3. T.c. 134. Improbatio ſecũdę rñſionis.

Secũda etiam ratio non eſt competens. Non.n. refert ad id, quod eſſe ſenſibile per accidẽs: vtrum id quod eſt ſubiectum ſenſibilis qualitatis, ſit per ſe ſubiectum eius, vel non per ſe. Nullus.n. diceret ignem, qui eſt proprium ſubiectum caloris, eſſe per ſe ſenſibile tactu.

Cõm. et Albert. Te.c. 37

Et ideo aliter dicendum, ꝙ ſentire conſiſtit in quodam pati & alterari, vt ſupra dictum eſt. Quicquid igitur facit differẽtiam in ipſa paſſione, vel alteratione ſenſus, habet per ſe habitudinẽ ad ſenſum, & dicitur ſenſibile per ſe. Q. autem nullam facit differentiam circa immutationem ſenſus, dicitur ſenſibile per accidẽs. Vnde et in litera dicit Philoſophus, ꝙ a ſenſibili per accidens, nihil patitur ſenſus, ſecũdum ꝙ huiuſmodi. Differentiam autem circa immutationem ſenſus, poteſt aliquid facere dupliciter. Vno modo quantum ad ipſam ſpeciem agentem, & ſic faciunt differentiam circa immutationem ſenſus, ſenſibilia per ſe, ſecundum ꝙ hoc eſt color: illud autem eſt ſonus, hoc autem eſt album, illud vero nigrum. Ipſæ enim ſpecies actiuorum in ſenſu actu, ſunt ſenſibilia propria ad quæ habet naturalem aptitudinem potentia ſenſitiua, & propter hoc ſecũdum aliquam differentiam horum ſenſibilium diuerſificãtur ſenſus. Quædam vero alia faciunt differentiam in tranſmutatione ſenſuum, non quantum ad ſpeciem agentis, ſed quantum ad modũ actionis. Qualitates.n. ſenſibiles mouent ſenſum corporaliter, et ſitualiter. Vnde aliter mouẽt ſecundum ꝙ ſunt in maiori vel minori corpore, & ſecundum ꝙ ſunt in diuerſo ſitu. ſ. vel propinquo, vel remoto vel eodem, vel diuerſo. Et hoc modo faciunt circa immutationem ſenſuum, differentiam ſenſibilia cõmunia. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſecundum omnia hæc quinqꝫ diuerſificatur magnitudo, vel ſitus. Et quia non habent habitudinem ad ſenſum, vt ſpecies actiuorum, ideo ſecũdum ea non diuerſificantur potentiæ ſenſitiuæ, ſed remanent communia pluribus ſenſibus. Viſo igitur quomodo dicantur per ſe ſenſibilia, & communia, et propria, reſtat videndum, qua ratione dicatur aliquid ſenſibile per accidens.

Sẽſibile p̲ accñ a quid. Sẽſibile p̲ accñ a duplicẽ exigis cõditionem.

Sciendum eſt igitur, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquid ſit ſenſibile per accidẽs, primo requiritur ꝙ accidat ei, quod per ſe eſt ſenſibile, ſicut accidit albo, eſſe hominem, & accidit ei eſſe dulce. Secundo requiritur, ꝙ ſit appręhenſum a ſentiente, ſi enim accideret ſenſibili, ꝙ lateret ſentientem, nõ diceretur per accidens ſentiri. Oportet igitur ꝙ per ſe cognoſcatur ab aliqua alia potentia cognoſcitiua ſentiẽtis. Et hoc quidem vel eſt alius ſenſus, vel eſt intellectus, vel vis cogitatiua, aut vis æſtimatiua. Dico autem ꝙ eſt ali⁹ ſenſus, ſicut ſi dicamus, ꝙ dulce eſt viſibile per accidens, inquantum dulce accidit albo, quod appræhenditur viſu, & ipſum dulce per ſe cognoſcitur ab alio ſenſu. ſ. a guſtu. Sed vt proprie loquamur, hoc nõ eſt vniuerſaliter ſenſibile per accidens, ſed per accidens viſibile, ſenſibile autẽ per ſe. Q; ergo ſenſu proprio nõ cognoſcitur, ſi ſit aliqđ vniuerſale: appræhenditur intellectu. non tamen omne quod intellectu appræhẽdi poteſt in re ſenſibili, poteſt dici ſenſibile per accidẽs, ſed ſtatim qđ ad occurſum rei ſenſatæ appręhenditur intellectu. Sicut ſtatim cum video aliquem loquentem, vel mouere ſeipſum, appræhendo per intellectum, vitam eius: vnde poſſum dicere ꝙ video eũ viuere. Si vero appręhendatur in ſingulari, vtputa cum video coloratum, percipio hunc hominem vel hoc animal, huiuſmodi quidem appræhenſio in homine fit per vim cogitatiuam, quæ dicitur etiam ratio particularis, eo ꝙ eſt collatiua intentionum indiuidualiũ, ſicut ratio vniuerſalis eſt collatiua rationũ vniuerſalium. Nihilominus

Cogitatiua vis. Rõ particularis

tamen

Officiũ cogitatiuę in homine & ęſtimatiuę i brutis, et differentia earũdẽ potẽtiarum.

tamen hæc vis eſt in parte ſenſitiua, quia vis ſenſitiua in ſui ſupremo, participat aliquid de vi intellectiua in homine, in quo ſenſus intellectui coniungitur. In animali vero irrationali fit appræhenſio intentionis indiuidualis per æſtimatiuam naturalem, ſecundum ꝙ ouis per auditum vel viſum cognoſcit filium, vel aliquid huiuſmodi. Differenter tamen circa hoc ſe habet cogitatiua, & æſtimatiua. Nam cogitatiua appræhendit indiuiduum, vt exiſtens ſub natura communi, quod contingit ei, inquãtum vnitur intellectiuæ, in eodem ſubiecto, vnde cognoſcit hunc hominem, prout eſt hic homo, & hoc lignum, prout eſt hoc lignum. Æſtimatiua autem non appręhendit aliquod indiuiduum, ſecundum ꝙ eſt ſub natura communi, ſed ſolum ſecundum ꝙ eſt terminus, aut principiũ alicuius actionis vel paſſionis, ſicut ouis cognoſcit hunc agnum, non inquantum eſt hic agnus, ſed inquantum eſt ab ea lactabilis, & hanc herbam, inquantum eſt eius cibus. Vnde alia indiuidua ad quæ ſe non extendit eius actio vel paſſio, nullo modo appræhendit ſua æſtimatiua naturali. Naturalis enim ęſtimatiua datur animalib⁹, vt per eam ordinentur in actiones proprias, vel paſſiones, proſequendas, vel fugiendas.

Cuius igitur viſus eſt perceptiuus, id eſt viſibile. Viſibile vero eſt color, & id quod oratione quidem explicare, ac dicere licet, nomine autem caret, atque idipſum maxime patebit, cum vlteri⁹ procedemus.

Te.c.66

Cuius quidem eſt viſus, hoc eſt viſibile. Viſibile autem eſt color quidem, & id, quod oratione quidẽ dicere poſſumus, innominatũ aũt eſt. Manifeſtum autẽ erit, quod dicimus vbi longius erimus progreſſi.

Lec. xiiii.

POSTQVAM Philoſophus diſtinxit propria ſenſibilia a cõmunibus ſenſibilibus, et a ſenſibilibus ſecũdum accidens, hic determinat de proprijs ſenſibilibus ſecundum vnumquemq; ſenſum. Et primo de proprio ſenſibili viſus. Secundo de ꝓprio ſenſibili auditus: ibi {Núc autem primum de ſono &c.} Tertio de proprio ſenſibili olfactus: ibi {De odore autem &c.} Quarto de ꝓprio ſenſibili guſtus: ibi {Guſtabile autem eſt etc.} Quinto de ꝓprio ſenſibili tactus: ibi {De tãgibili autẽ & tactu etc.} Circa primum duo facit. Primo determinat de viſibili. Secundo dicit, quomodo viſibile videatur: ibi {Núc autem in tantum &c.} Circa primum duo facit. Primo determinat quid eſt viſibile, diſtinguens viſibile in duo. Secundo determinat de vtroq; viſibili: ibi {Viſibile. n. eſt color &c.} Dicit ergo primo ꝙ cum dictum ſit, ꝙ ꝓpria ſenſibilia, ſunt quæ vnuſquiſq; ſenſus proprie percipit, illud ſenſibile cuius proprie perceptiuus eſt viſus, hoc eſt viſibile. Sub viſibili autem compræhenduntur duo. Nã viſibile eſt color, & eſt quoddam aliud, quod ratione quidem deſignari poteſt, ſed nõ habet proprium nomen ſibi impoſitum, quod quidem viſibile competit his, quæ videntur de nocte, ſicut ſunt noctilucæ, & putredines quercuum, et huiuſmodi de quibus erit manifeſtum in proceſſu huius tractatus, poſtq̃ ingreſſi fuerimus in cognitionẽ viſibilis, ex cognitione coloris, quod eſt manifeſtius viſibile. Deinde, cum dicit.

Quid ſit color.

Viſibile igitur eſt color, hic autem eſt id, quod in eo, quod per ſe, viſibile eſt. Per ſe vero, non ratione; ſed quia in ſe cauſam habet, vt ſit viſibile. Color autem omnis motiuus eſt eius, quod eſt perſpicuum actu, & id, eſt ipſius natura. Quapropter non eſt viſibile abſq; luce, ſed omnis vniuſcuiuſq; color in lumine ſane videtur. Quamobrem quidnam ſit ipſum lumen, prius dicere declarareq; oportet.

Sine luce videri nihil poteſt.

Viſibile enim eſt color, hic autem eſt, de quo viſibile per ſe prædicatur, ſecundum ſe autem, nõ ratione, ſed quoniam in ſeipſo habet cauſam eſſendi viſibile. Omnis enim color motiuus eſt eius quod ſecũdum actum eſt diaphani, & hæc eſt ipſius natura. Vnde nihil eſt viſibile ſine lumine, ſed omnino vnuſquiſq; color per lumen viſibilis eſt. Quapropter de lumine primo dicendum eſt quid ſit.

Te.c.67

Determinat de vtroq; viſibili. Et primo de colore. Secundo de eo, quod dixit eſſe innominatum: ibi {Nõ autem omnia viſibilia &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quomodo color ſe habet ad hoc, ꝙ ſit viſibilis. Secundo determinat de his, quæ requirũtur ad hoc, ꝙ color videatur: ibi {Eſt igitur aliquid diaphanũ etc.} Dicit ergo primo, ꝙ cum color ſit quoddam viſibile, eſſe viſibile conuenit ei ſecũdum ſe. nam color in eo, quod eſt color, eſt viſibilis per ſe. Per ſe autem dupliciter dicitur. Vno enim modo dicitur propoſitio per ſe, cuius prædicatum cadit in diffinitione ſubiecti, ſicut iſta: Homo eſt animal: animal enim cadit in diffinitione hominis, et quia id, quod eſt in diffinitione alicuius, eſt aliquo modo cauſa eius, in his quæ ſunt per ſe, dicuntur prædicata eſſe cauſa ſubiecti. Alio modo dicitur ꝓpoſitio per ſe, cuius econtrario ſubiectum ponitur in diffinitione prædicati, ſicut ſi dicatur: naſus eſt ſimus, vel numerus eſt par, ſimum. n. nihil aliud eſt, quam naſus curuus, & par nihil aliud eſt, q̃ numerus medietatem habens, & in iſtis ſubiectum eſt cauſa prædicati. Intelligendum eſt ergo, ꝙ color eſt viſibilis per ſe, hoc ſecundo modo, & non primo. Nam viſibilitas eſt quædam paſſio, ſicut ſimum eſt paſſio naſi. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ color ſecundum ſe eſt viſibile (nõ ratione). i. non ita ꝙ viſibile ponatur in eius diffinitione, ſed quia in ſeipſo habet cauſam, vt ſit viſibile, ſicut ſubiectum in ſeipſo habet cauſam propriæ paſſionis. Quod probat per hoc, ꝙ omnis color eſt motiuus diaphani ſecundum actum. Diaphanum autem, eſt idem ꝙ tranſparens, vt aer vel aqua, & hoc habet color de ſui natura, ꝙ poſſit mouere diaphanum in actu. Ex hoc autem ꝙ mouet diaphanum in actu, eſt viſibile, vnde ſequitur ꝙ color ſecundum ſuam naturam eſt viſibilis. Et quia diaphanum non fit in actu, niſi per lumen, ſequitur ꝙ color non ſit viſibilis ſine lumine. Et ideo anteq̃ oñdat qualiter color videat, dicendũ eſt de lumine. Deinde, cum dicit.

Prędicata.

Non tñ vt paſſio coloris ad[illegible] quata [illegible] ſup[illegible] generi[illegible] puta lucidi.

Diaph. quid.

Eſt igitur aliquid perſpicuum. Perſpicuum autẽ id dico, quod eſt quidem viſibile, non eſt autem (vt ſimpliciter dicam) per ſe, ſed per alienum colorem viſibile. Atq; res talis eſt aer, & aqua, & ſolidorum complura, vt vitrum, & glacies, & huiuſmodi corpora. Non enim aqua vel aer, vt eſt aqua vel aer, perſpicuum eſt, ſed quia natura eadem ineſt his vtriſq;, & perpetuo ſupero corpore.

Quid diaphanum [illegible] perſpicuum.

Te.c.68

Eſt igitur aliquid diaphanum. Diaphanum autẽ dico, quod eſt quidem viſibile, non autem ſecũdum ſe viſibile (vt ſimpliciter eſt dicere) ſed propter extraneum colorem. Huiuſmodi autẽ eſt aer, & aqua, & multa ſolidorum. Non enim ſecundum ꝙ aqua, neq; ſecundum ꝙ aer, diaphanum eſt, ſed quoniam eſt natura eadem in his vtriſque, & in perpetuo ſuperno corpore.

Determinat de his ſine quibus color videri nõ poteſt, ſcilicet diaphano, & lumine. Et diuiditur in partes tres. Primo oſtendit quid ſit diaphanum. Secũdo determinat de lumine, quod eſt actus eius: ibi {Lumen autem eſt huius actus &c.} Tertio oſtẽdit quomodo diaphanum eſt ſuſceptiuum coloris: ibi {Eſt autẽ coloris &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cum color ſit motiuus ſecundum ſuam naturam, diaphani, neceſſe eſt ꝙ diaphanum ſit aliquid. Eſt autem diaphanum, quod nõ habet proprium colorẽ, vt

ſecundum ipſum videri poſſit, ſed eſt ſuſceptiuum extranei coloris, ſecũdum quem aliquo modo eſt viſibile. Huiuſmodi autem diaphanum eſt, ſicut aer & aqua, & multa corpora ſolida: vt lapides quidã: & vitrum. Licet aũt alia accidentia quę conueniunt elementis & elementatis, conueniant eis ſm naturam elemẽtorum: ſicut calidum & frigidum: graue & leue: & alia hmõi: tamen diaphanum non conuenit prædictis ex natura aeris aut aquæ, ſm ꝙ hmõi: ſed conſequitur quandam naturam communem non ſolum aeri & aquæ: quæ ſunt corpora corruptibilia: ſed conuenit etiam cœleſti corpori, quod eſt perpetuum & incorruptibile. Manifeſtum eſt enim aliqua cœleſtia corpora eſſe diaphana. Non enim poſſemus videre ſtellas fixas, quæ ſunt in octaua ſphæra: niſi inferiores ſphæræ planetarum eſſent tranſparentes: vel diaphanæ. Sic ergo manifeſtum eſt ꝙ diaphanum nõ eſt proprietas conſequẽs naturam aeris aut aquæ: ſed aliquam cõiorem naturam: ex cuius proprietate, oportet cauſam diaphanitatis aſſignare: vt poſtea apparebit. Deinde cum dicit.

Quid lux ſiue lumen.

Lumen autem actus eſt huiuſce perſpicui, ea nimirum ratione, qua perſpicuum eſt. At id eſt potentia, in quo nunc idipſum ineſt, nunc tenebrę. Atq; lumẽ quaſi perſpicui color eſt, cum eſt perſpicuum actu ab igne, vel ab huiuſcemodi corpore, quale eſt ipſm ſuperum corpus, nam huic ineſt aliquid vnũ & idẽ.

T.c.69. Lumen autem actus eſt huiuſmodi diaphani, ſecundum ꝙ eſt diaphanum. Potentia autem: in quo, hoc eſt & tenebra. Lumẽ autem, vt color eſt diaphani, ſecundum quod actu diaphanum ab igne, aut huiuſmodi: vt ꝙ ſurſum eſt corpus. Etenim huic aliquid ineſt vnum & idem.

Oſtendit quid ſit lumen: & primo manifeſtat veritatẽ. ſecundo excludit errorem. ibi {Quòd quidem igit̃ &c.} Dicit ergo primo, ꝙ lumen eſt actus diaphani, ſm ꝙ eſt diaphanum. Manifeſtum eſt enim ꝙ neq; aer neq; aqua: neq; aliquid hmõi, eſt actu tranſparens: niſi fuerit illuminatum. Ipſum autẽ diaphanum ſm ſe, eſt in potentia reſpectu luminis, & reſpectu tenebrę, quæ eſt priuatio luminis: ſicut materia prima eſt vt potentia reſpectu formæ & priuationis. Lumen autem comparatur ad diaphanum: ſicut color ad corpus terminatum: quia vtrunq; eſt actus & forma ſui ſuſceptiui. Et propter hoc dicit ꝙ lumen eſt quaſi quidam color diaphani. ſm ꝙ diaphanum eſt actu factum diaphanum ab aliquo corpore lucente; ſiue illud ſit ignis: aut aliquid aliud hmõi: ſiue aliquod corpus cœleſte. Eſſe enim lucens actu & illuminatiuum: commune eſt igni & corpori cœleſti: ſicut eſſe diaphanum eſt cõe aeri, & aquę, & corpori cœleſti. Deinde cum dicit.

Lumen neq; corpus eſt, neq; vllius corporis defluxus.

Quid igitur eſt perſpicuum diximus, & quid etiã lumen. Nã neq; ignis eſt, neq; omnino corpus, neq; corporis eſt vllius defluxus. Eſſet. n. quoddam, hoc quoq; pacto, profecto corpus, ſed eſt ignis vel huiuſcemodi cuiuſdam in perſpicuo præſentia corporis.

Quid quidem igitur diaphanũ: & quid lumen dictum eſt: ꝙ neq; ignis eſt: neq; omnino corpus: neq; defluxus corporis vllius. Eſſet enim vtiq; aliquod corpus & ſic, aut ignis: aut huiuſmodi alicuius præſentia in diaphano.

Excludit falſam opinionem de lumine. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ lumen non eſt corpus. Secundo improbat quandam ſolutionem ad rationem quandam, per quam poteſt probari lumen nõ eſſe corpus. ibi {Et non recte Empe.} Circa primum tria facit. Primo ponit intentum & dicit: q; cum dictũ ſit quid eſt diaphanum: & quid lumen: manifeſtũ eſt ꝙ lumẽ: neq; eſt ignis: vt quidam dicebant, ponẽtes tres ſpecies ignis, carbonẽ, E flammã, & lumen: neq; eſt aliquod corpus omnino: neq; aliquid defluens ab aliquo corpore: ſicut poſuit Democritus, lumen eſſe quaſdam deciſiones defluentes à corporibus lucidis ſcilicet atomos quoſdam. Si eſſent aliqua defluentia à corpore: ſequeretur quòd eſſent corpora vel aliquod corpus: & ſic nihil aliud eſſet lumen quàm præſentia ignis: aut alicuius huiuſmodi corporis in diaphano: nihil ergo differt, dicere ꝙ lumen eſt corpus: aut ꝙ eſt defluxus corporis. Secundo ibi.

Fieri nanq; non poteſt: vt in eodem ſint duo corpora ſimul.

Neq; enim poſſibile eſt, duo corpora ſimul in eodem eſſe.

Probat quod propoſuerat tali ratione. Impoſſibile eſt duo corpora eſſe ſimul. ſi ergo lumen eſt corpus: impoſſibile eſt ꝙ lumen ſit ſimul cum corpore diaphano: hoc autem F eſt falſum. ergo lumen non eſt corpus. Tertio ibi.

Videtur autem tenebris contrarium eſſe lumẽ. At tenebræ, priuatio ſunt talis habit9: atq; ignis, vel corporis talis abſentia a ꝑſpicuo. Quare patet, huiuſce præſentiam eſſe lumen.

Videtur autem lumen, contrarium eſſe tenebræ. T.c.70.
Eſt aũt tenebra, priuatio huius habitus ex diaphano. Quare palam eſt, ꝙ & huius præſentia lumen eſt.

Probat ꝙ lumen ſit ſimul cum diaphano. Contrariorum enim eſt idem ſubiectum: lumen autẽ & tenebra ſunt contraria: ſm modum quo priuatio & habitus eſt quædã contrarietas: vt dicitur in. 10. metaphiſice. Manifeſtũ eſt autem ꝙ tenebra eſt quædam priuatio huius habitus. ſ. luminis in diaphano: & ſic ſubiectum tenebræ eſt diaphanum. ergo & præſentia dicti habitus. ſ. lucis, eſt lumen, ergo lumen eſt ſimul cum diaphano. Deinde cum dicit.

Lcõ ſeptima. te. cõ. 15

G Atq; non recte dixit Empedocles: & ſiquis itidem cenſuit lumen ferri, atq; extendi tandem inter terrã & continens: noſq; idipſum latere. Hoc enim & rationis metas egreditur: & eſt præter ea nimirum, quæ apparent. In paruo nanq; ſpatio: motus fortaſſe lateret: ſed ab ortu ſolis ad occaſum, tanti corporis motũ latere: magna nimirũ ꝑfecto poſtulatio.

Et non recte Empedocles, neq; ſi aliquis alius ſic dixit, ꝙ feratur lumen, & extendatur in medio terrę & continentis: nos autem lateat. Hoc enim eſt & extra eam, quæ in ratione, veritatem: & extra ea, quæ videntur. In paruo enim ſpatio latere nos poſſet. Ab oriente autem in occidens latere, magna admodum quæſtio eſt.

Reprobat quandam reſponſionem ad rationẽ quan- H dam, quæ poteſt fieri contra ponentes lumen eſſe corpus. Poteſt enim contra eos ſic argui. Si lumẽ eſt corpus: oportet ꝙ illuminatio ſit motus localis luminis, deuenientis in diaphanum. Nullus autem motus localis cuiuſcũq; corporis, poteſt eſſe ſubitus, ſiue in inſtanti. ergo illuminatio non eſt ſubito: ſed ſucceſſiue. Cuius cõtrarium videmus: quia in eodem inſtanti, in quo corpus lucidum præſentatur, illuminatur diaphanum totum ſimul: & non pars eius poſt partem. Non autem recte Empe. neq; quicunq; alius dixit: ꝙ. ſ. lumen feratur motu locali, tanq; corpus: & extendatur ſucceſſiue in ſpatio, quod eſt medium inter terram & continens. ſ. cœlum: & ꝙ iſta ſucceſſio nos lateat: ſed videatur nobis ꝙ totum illuminetur ſimul, & ſubito. Hoc enim dictum eſt contra veritatem, quæ poteſt ratione percipi: quia ad illuminationem diaphani nihil requiritur, niſi directa oppoſitio, abſq; obſtaculo medio, corporis illuminantis ad illuminabile. Iterum autem eſt cõtra id quod apparet. Poſſet enim dici ꝙ ſucceſſio mo-

Succeſſio.

tus

tus localis paruo ſpācio lateat nos, ſed ꝙ lateat nos ſucceſſio in motu luminis, ab oriente, vſqꝫ ad occidētē horizōtis nr̄i hoc hꝫ magnā qōnē, tanq̄ difficile aut oino impoſſibile.

De natura luminis diaphani: horumqꝫ ad vidēdū neceſſitate digreſſio.

Quia vero hic agiť de naturā luminis, & diaphani, & neceſſitate luminis ad vidēdū, de his tribus cōſiderandū eſt. Circa naturā igiť luminis diuerſi diuerſimode opinati ſunt: quidā .n. opinati ſunt lumen eſſe corpus: vt in lr̄a dr̄. Ad qd̓ dicendū, moti ſunt ex quibuſdā locutionibus, quibus vtimur, loquētes de lumine, Cōſueuimus .n. dicere, ꝙ radius trāſit ꝑ aerē, ꝙ reuerberať, ꝙ radij ſe interſecant, quæ oia vr̄ eſſe corporis.

Opinio ponentium lumen eſſe corpus. Improbatio opinio.

Quæ quidē opinio ſtare nō pōt, ꝑꝑ rōnes, quas Ariſt. in lr̄a adducit, & plures alias facile eſſet adducere. Non .n. facile eſſet aſſignare, qūo huiuſmodi corpus ꝑ totū hemiſphęriū ſubito multiplicareť, aut generareť, vel corrūpereť: qūo ēt ſola oppoſitio corporis opaci eſſet cā corruptionis huius corporis, in parte diaphani aliqua. Quod autem dicitur de motu luminis, aut reuerberatione ipſius, metaphorice dictū eſt, ſicut etiā poſſemus dicere, ꝙ calor procedit dū aliqua de nouo caleſiunt, vel reuerberať, cū hꝫ obſtaculum.

Opinio ponentiū lumē eē naturam ſpiritualem. Improbatio opinio.

Quidā vero alij dixerunt, ꝙ lux eſt quædā natura ſpūalis, argumētū ſumentes, ꝙ in rebus intellectualibus, noie luminis vtimur: dicimus .n. in ſubſtantijs intellectualib⁹ eſſe quoddā lumen intelligibile. Sed hoc ēt eſt impoſſe. Impoſſe eſt .n. ꝙ aliqua natura ſpūalis & intelligibilis cadat in appręhenſione ſenſus, qui cum ſit virtus corporea, nō pōt eſſe cognoſcitiuus, niſi rerū corporaliū. Siquis autē dicat ꝙ aliud eſt lumen ſpūale, ab eo qd̓ ſenſus percipit, nō erit cū eo cōtendēdū, dūmō hic habeat ꝙ lumē qd̓ viſus ꝑcipit, nō eſt natura ſpūalis. Nihil .n. ꝓhibet vnū nomē imponi rebus quātūcūqꝫ diuerſis.

Senſus viſus eſt ſpiritualior & ſubtilior ceteris.

Q. autē lumine, & his q̄ ad viſum pertinēt, vtamur in rebus intellectualibus, cōtingit ex nobilitate ſenſus viſus: qui eſt ſpūalior et ſubtilior inter oēs ſenſus. Quod patet ex duobus. Primo quidē ex ſuo obiecto. Nā aliqua cadūt ſub viſu, ſꝫ ꝓprietates, in quibus cōicant inferiora corpora cum cœleſtib⁹: tactus autem eſt perceptiuus proprietatum, quæ ſunt propriæ elementis .ſ. calidi, & frigidi, & ſiſium: guſtus autē et olfactus, ꝓprietatum quæ cōpetunt corporibus miſtis ſꝫ diuerſam rōnē cōmiſtionis calidi, & frigidi: humidi, & ſicci. Sonus autē cātur ex motu locali: qui etiā cōis eſt corporibus cœleſtibus, & inferioribus: licet ſpēs motus, quę cauſat ſonū, nō cōpetat corporibus cœleſtibus ſꝫ ſniam Ariſto. Vnde ex ipſa natura obiecti, apparet ꝙ viſus eſt altior inter ſenſus: & auditus ꝓpinquior ei, & alij ſenſus magis remoti. Secūdo apparet ꝙ ſenſus viſus eſt ſpiritualior ex modo immutationis. Nā i quolibet alio ſenſu nō eſt immutatio ſpūalis, ſine naturali.

Immutatio naturalis quid. Immutatio ſpūalis ſeu intētionalis qd.

Dico aūt immutationem naturalē, prout qualitas recipiť in patiēte ſꝫ eſſe naturæ, ſicut cū aliquid infrigidať vel caleſit, aut moueť ſm locum. Immutatio vero ſpūalis eſt ſm ꝙ ſpēs recipiť in organo ſenſus, aut in medio ꝑ modum intentionis, & nō ꝑ modum naturalis formæ. Non .n. ſic recipiť ſpēs in ſenſu ſm illud eſſe qd̓ hꝫ in re ſenſibili. Patet autē ꝙ in tactu, & guſtu, qui eſt tact⁹ quidā, ſit alteratio naturalis: caleſit .n. & infrigidať aliquid, ꝑ contactum calidi, & frigidi: & nō ſit immutatio ſpūalis tm̄. Silr̄ autē imutatio odoris ſit cū quadā fumali euaporatione. Immutatio autē ſoni, cū motu locali. Sed in immutatione viſus eſt ſola imutatio ſpiritualis: vnde patet ꝙ viſus inter oēs ſenſus eſt ſpiritualior, & poſt hunc auditus: & ꝑꝑ hoc hi duo ſenſus ſunt maxime ſpirituales, & ſoli diſciplinabiles: & his quæ ad eos ꝑtinent, vtimur in intellectualibus, & præcipue his, quæ pertinent ad viſum.

Opinio ponentiū lumen nō eē niſi euidentiā coloris. Et improbatio eiuſdem.

Quidam vero dixerunt, ꝙ lumen non eſt niſi euidentia coloris. Sed hoc aperte apparet eſſe falſum in his, quę lucēt de nocte, et tm̄ eoꝝ color occultať.

Opinio ponentiū lucē eſſe formam ſubſtantialem ſolis a qua lumen defluat vt forma intentionalis. Et īprobatio vtriuſqꝫ opinio.

Alij vero dixerunt, ꝙ lux eſt forma ſubſtantialis ſolis, & lumen defluens a luce, habet eſſe intētionale, ſicut ſpēs colorum in aere. Vtrunqꝫ autē horū eſt falſum. Primū

A quidē, quia nulla forma ſubſtātialis eſt ꝑ ſe ſenſibilis, ſed ſolo intellectu cōpræhenſibilis. Et ſi dicatur, ꝙ id, qd̓ vr̄ in ſole, non eſt lux, ſed ſplendor, non erit cōtendendū de noie, dummodo hoc, quod dicimus lucem .ſ. quod ex viſu appræhenditur, non ſit forma ſubſtātialis. Secundū etiā falſum eſt, qa quæ hn̄t ſolū eſſe intētionale, nō faciūt tranſmutationem naturalē: radij autē corpoꝝ cœleſtium tranſmutant totā naturā inferiorē.

Lux, qd.

Vnde dicimus, ꝙ ſicut corpora elementaria hn̄t qualitates actiuas, per quas agunt: ita lux eſt qualitas actiua corporis cœleſtis, ꝑ quā agit: & eſt in tertia ſpecie qualitatis, ſicut & calor. Sed in hoc differt, a calore, quia lux eſt qualitas primi corporis alterantis, qd̓ non hꝫ contrarium: vnde nec lux cōtrariū habet: calori autē eſt aliquid contrariū. Et quia luci nihil eſt contrariū, in ſuo ſuſceptibili non pōt hr̄e contrariā diſpoſitionē: & ꝑꝑ hoc ſuum paſſiuū .ſ. diaphanū ſp eſt in vltima diſpōne ad formam, & ꝑꝑ hoc ſtatim illuminať:

Lumē, qd. Radi⁹, qd. Splendor, quid.

B non autē calefactibile ſtatim caleſit. Ipſa igiť participatio vel affectus lucis in diaphano, vocatur lumen. Et ſi ſit ſꝫ rectam lineam ad corpus lucidū, vocatur radius. Si autē cauſeť ex reuerberatione radij ad corpus lucidum, vocať ſplendor. Lumē autē, cōe eſt ad oēm effectum lucis in diaphano.

Cur quędā corpa lucida ſint, quędā diaphana, & quędā opaca.

His igitur viſis circa naturam luminis, de facili apparet ratio, quare quædam corpora ſunt lucida actu, quædā diaphana, quædā opaca. Nā cum lux ſit qualitas primi alterantis qd̓ eſt maxime perfectū et formale in corporibus: illa corpora quæ ſunt maxime formalia, & nobiliora, ſunt lucida actu: quæ autē propinqua his ſunt receptiua luminis, ſunt diaphana: quę autem ſunt maxime materialia: neqꝫ habent lumen in ſui natura: neqꝫ ſunt luminis receptiua, ſunt opaca. Quod patet in ipſis elementis. Nam ignis habet lucem in ſui natura: licet eius lux nō appareat nobis, niſi in natura aliena propter denſitatē. Aer autē, & aqua quæ ſunt minus formalia, ſunt diaphana: terra autē quæ eſt maxime materialis, eſt opaca.

Vñ cauſa neceſſitas luminis ad videndum opinio falſa.

C Circa tertium vero, ſciendum eſt, ꝙ quidam dixerunt: ꝙ lumen neceſſarium eſt ad videndum, ex parte ipſius coloris. Dicunt enim ꝙ color non habet virtutem, vt moueat diaphanum, niſi ꝑ lumen. Et huius ſignum dicunt: quia ille qui eſt in obſcuro, videt ea quæ ſunt in lumine: ſed nō econuerſo. Rationem etiā ad hoc adducūt: quia oportet ꝙ cum viſus ſit vnus: qꝫ viſibile non ſit niſi per rationem vnam: quod non eſſet: ſi color eſſet ꝑ ſe viſibilis, non per virtutem luminis: & item lumen eſſet ꝑ ſe viſibile.

Improbatio. Determinatio veritatis.

Sed hoc eſt manifeſte contrā id quod Ariſtoteles hic dicit {& quod habet in ſe cauſam eſſendi viſibile.} Vnde ſm ſententiam Ariſt. dicendū eſt ꝙ lumen neceſſarium eſt ad videndū, nō ex parte coloris: eo ꝙ faciat colores eſſe actu: quos quidā, tm̄ dicunt eſſe in potētia, cū ſunt in tenebris: ſed ex parte diaphani, inquantū facit ipſum eſſe in actu: vt in litera dr̄. Et ad huius euidentiā, conſiderandū eſt ꝙ ois forma inquantū hm̄oi eſt principiū agēdi ſibi ſile. D Vnde cū color ſit quædā forma: ex ſe habet ꝙ cauſet ſui ſimilitudinē in medio. Sed tm̄ ſciendum eſt ꝙ dr̄a eſt inter virtutē perfectam, & imperfectam. Nā forma quæ eſt perfectæ virtutis in agendo, non ſolū poteſt inducere ſuā ſimilitudinē in ſuo ſuſceptibili: ſed poteſt ēt diſponere patiens, vt ſit ꝓprium eius ſuſceptiuum: quod quidē nō poteſt facere, cum fuerit imperfectę virtutis. Dicendū eſt igiť ꝙ virtus coloris in agendo eſt imperfecta reſpectu virtutis luminis.

Quid color

Nam color nihil aliud eſt, q̄ lux quædā quodāmodo obſcurata ex admixtione corꝑis opaci. Vnde non habet virtutē, vt faciat mediū in illa diſpōne, qua ſit ſuſceptiuū coloris: quod tm̄ pōt facere lux pura. Ex quo ēt patet, ꝙ cum lux ſit quodāmō ſubſtātia coloris: ad eandē naturā reduciť oē viſibile: nec oportet ꝙ color ꝑ lumē extrinſecum fiat actu viſibile. Q. aūt colores illuminati, ab eo qui eſt in obſcuro videātur, cōtingit ex eo, ꝙ ēt medium illuminať, quantū ſufficit ad immutationē ipſius.

Atq; coloris quidem id eſt ſuſceptiuum, quod colore vacat, ſoni autem, id quod ſono. Vacat autẽ colore, perſpicuũ ipſum, & inuiſibile, vel id, quod vix tãdem videtur, quale id eſſe videtur: quod tenebris eſt affectum, atq; tale eſt ipſum, vt patet, perſpicuũ. Attamen nõ cũ eſt perſpicuũ actu, ſed cũ potẽtia, eadem.n.natura, modo eſt tenebre, modo lumen.

Te.c.71 Eſt autem coloris ſuſceptiuum, quod ſine colore, ſoni autem, abſonum. Sine colore autem diaphanũ, & inuiſibile, aut quod vix videtur, vt quod tenebroſum eſt. Huiuſmodi autem diaphanum quidem eſt, non cum ſit actu diaphanum, ſed cum potentia. Eadem enim natura, quandoq; quidem tenebra, quandoq; autem lumen eſt.

Lec. XV.

POSTQVAM Philoſophus oſtendit ſuperius, quid eſt color, & quid diaphanũ, & quid lumen. Hic autem oſtendit, quomodo diaphanuz ſe habeat ad colores. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, ꝙ diaphanum eſt ſuſceptiuum coloris: eſt.n.color, motiuus diaphani, vt ſupra dictum eſt. Quod autem eſt ſuſceptiuũ coloris: oportet eſſe ſine colore, ſicut quod eſt ſuſceptiuum ſoni; oportet eſſe ſine ſono: nihil enim recipit, quod iam habet, et ſic patet ꝙ diaphanum, oportet eſſe ſine colore. Cum autem corpora ſint viſibilia per ſuós colores, ſequitur ꝙ diaphanum ſecundum ſeipſum ſit inuiſibile. Quia vero eadẽ eſt potẽtia cognoſcitiua oppoſitorum: ſequitur ꝙ viſus, qui cognoſcit lucem, cognoſcat & tenebram. Licet igitur diaphanum ſecũdum ſe careat colore & lumine, quorum eſt ſuſceptiuum, & ſic ſecundum ſe viſibile non ſit, eo modo quo ſunt viſibilia, lucida & colorata, tamen poteſt dici viſibile, ſicut videtur tenebroſum, quod vix videť. Diaphanum igitur eſt huiuſmodi.i. tenebroſum, cum nõ eſt actu diaphanum, ſed in potentia tantum. Eadem enim natura eſt ſubiectum, quandoq; quidem tenebrarũ, quandoq; autem luminis. Et ſic diaphanum carens lumine, quod ei accidit dum eſt potentia diaphanum: oportet ꝙ ſit tenebroſum. Deinde, cum dicit.

At vero non vniuerſa viſibilia, in lumine ſunt viſibilia, ſed ſolũ vniuſcuiuſq; proprius color. Nõ nulla nanq; in lumine quidem nõ videntur, in tenebris autẽ efficiunt ſenſum, vt ea quæ apparent ignea, atq; ſplendẽt. Hæc autem nomine carent vno: vt fungus, cornu, piſcium capita, ſquamæ, oculi, ſed nullius horum proprius color videtur, atq; quam ob cauſam hæc viſibilia ſunt, alia ratio eſt.

Nõ oĩa ſunt i lumine viſibilia, quia, & in tenebris nõ nulla videntur.

Te.c.72 Non omnia autem, viſibilia ſunt in lumiue, ſed ſolum vniuſcuiuſq; proprius color. Quędã.n.in lumine quidẽ non videntur, in tenebris autẽ faciũt ſenſum, vt quæ ignea videntur, & lucentia. Non autem nominata ſunt hæc vno nomine, vt quercus putridę cornu, capita piſcium, & ſquamę, & oculi. Sed nullius horum videtur proprius color. Propter quam igitur cauſam hęc videntur, alia ratio.

Quia iã determinatũ eſt de colore, qđ vř in lumine: determinat de alio viſibili, qđ ſupra dixit eſſe innoiatuz. Et dicit ꝙ nõ oĩa ſunt viſibilia in lumine, ſed ſolũ proprius color vniuſcuiuſq; corporis in lumine viſibilis eſt: quędã enim non videntur in lumine, ſed in tenebris, ſicut aialia q̃ in tenebris vñr ignita, et lucentia, et hęc ſunt multa: ſed non hñt vnũ nomen cõe, ſicut putredines quercuũ, & aliquod cornu alicuius aialis, & capita quorundã piſcium, & ſquamę, et oculi quorũdã aialiuz. Sed licet iſta videanť in tenebris, nullius tñ horũ propri⁹ color in tenebris vř. Vñr ergo iſta in tenebris, & in lumine: ſed in tenebris, vt

E lucentia, in lumine autẽ, vt colorata. Sed ꝑꝑ quã cãm ſic videanť in tenebris lucẽtia: alia rõ eſt. Non.n.hic inducĩť hoc, niſi quaſi ꝑ accñs: ad oñdendũ cõpõnẽ viſibilis ad lumen. Vř autẽ viſibilitatis eorũ in tenebris hæc eſſe rõ, q̃a hmõi ex ſua cõpõne hñt aliq̃d lucis, inquantũ lucidũ ignis & diaphanũ aeris, & aquæ, non eſt totalr in eis cõpræhẽſum ꝑ opacũ terrę. Sed q̃a modicũ hñt de luce, eoꝝ lux ad pñtiam maioris luminis occultať. Vñ in lumine non vñr vt lucẽtia, ſed vt colorata tm̃. Lux autẽ eorũ ꝑꝑ ſui debilitatẽ, nõ põt diaphanũ perfecte reducere in actũ ſm ꝙ natũ eſt moueri a colore: vñ ſub eorũ luce, nec eorũ color, nec alioꝝ vř, ſed ſolũ lux ipſoꝝ. Lux.n.cũ ſit efficacior ad mouẽdũ diaphanũ, q̃ꝫ color, et magis viſibilis, cũ minori imutañõe diaphani videri põt. Deiñ cũ dicit.

Quare q̃dã lucida i tenebris videanı et nõ in lumine.

Nunc tantum patet, id inquam ꝙ in lumine videtur, eſſe colorem, quo circa ſine lumine nõ videtur: hæc eſt enim ſane coloris ratio, eſſe inquam eius mo-
F tiuum, quod eſt perſpicuum actu. Actus autem perſpicui, lumen eſt, vti diximus. Id ita eſſe, ex eo tanq̃ e manifeſto ſigno patere poteſt. Nam ſi quiſpiam id quod habet colorẽ, ſuper ipſum viſum poſuerit, nõ ſane videbit. Sed color quidem mouet perſpicuum, vt aerem, ab hoc autem, cum ſit continuus, ſenſus inſtrumentum mouetur.

Nunc autem intantum manifeſtum eſt, quoniam quod quidem in lumine videtur, colorem eẽ, vnde non videtur ſine lumine, hoc enim erat ipſi colori eſſe, motiuum eſſe, ſecundum actum diaphani: actus autem diaphani, lumẽ eſt. Signum autem huius, manifeſtum. Siquis enim ponat habens colorem, ſuper ipſum viſum, non videbitur. Sed color mouet diaphanum, puta aerem. Ab hoc autem iam continuo
G exiſtente, mouetur, quod ſenſitiuum eſt. Te.c.73

Oſtendit qũo color perueniat ad viſum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quid eſt neceſſarium ad hoc, ꝙ viſus moueatur a colore. Secundo oſtendit aliquid ſiſe, quod eſt neceſſarium in alĳs ſenſibilibus: ibi {Eadẽ autez ratio.} Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo excludit errorẽ: ibi {Non.n.bene hoc.} Dicit ergo primo, ꝙ per ſupradicta, intantum manifeſtũ ſit, ꝙ illud, quod videtur in lumine eſt color, & ꝙ ſine lumine videri non poteſt, quia vt ſupra dictum eſt, hoc eſt de ratione coloris, ꝙ ſit motiuum diaphani, quod quidẽ fit per lumen, quod eſt actus diaphani, & ideo ſine lumine color videri non poteſt. Cuius ſignum eſt, quia ſi aliquis ponat corpus coloratum ſuper organum viſus, nõ videbitur, quia non eſt ibi diaphanum in actu, quod moueatur a colore. Nam & ſi pupilla ſit quoddam diaphanum, non tamen erit diaphanum in actu, ſi ſuperpona-
H tur ſibi corpus coloratum. Oportet autem, ꝙ color moueat diaphanuz in actu: puta aerem vel aliquid huiuſmodi, & ab hoc mouetur ſenſitiuum.i.organum viſus, ſicut a corpore ſibi continuato. Corpora enim non ſe immutant, niſi ſe tangant. Deinde cum dicit.

Infra te. 75. et li. 3 tex. 63 65. 66.

Non.n.hoc loco recte ſentire videtur Democritus, qui quidem putat, ſi medium ſpacium vacuum fiat: formicam, etiam ſi ſit in cœlo, exacte perfecteq; videri. Etenim id ipſum fieri non poteſt. Viſio nanq; fit, patiente aliquid ſenſitiuo: at vt patiatur ab ipſo colore, qui videtur, fieri nequit. Reſtat igitur vt a medio. Quare neceſſe eſt aliquod eſſe medium inter colorem ipſum, & viſum. Quod ſi id vacuum fiat, non modo non exacte, ſed neq; quicq̃ omnino videtur. Quam igitur ob cauſam neceſſe eſt in lumine colorem videri, diximus.

Non

Te.c.74 Non.n.bene hoc dicit Democritus opinatus, ſi eſſet vacuum medium, perſpici vtiq; exacte, et ſi formica in cœlo eſſet. Hoc enim ipoſſibile eſt. Patiente.n. aliquid ſenſitiuo, fit ipſum videre. Ab ipſo igitur, qui videtur, colore impoſſibile eſt. Relinquitur autem ꝙ a medio. Quare neceſſe eſt aliquod eſſe medium. Vacuo autem facto, non aliquid certe: ſed omnino nihil videbitur. Propter quam igitur cauſam, colorem neceſſe eſt in lumine videri, dictum eſt.

Excludit errorem dicens, ꝙ non bene dixit Democritus, qui opinatus fuit, ꝙ ſi medium, quod eſt inter rem viſam, & oculum, eſſet vacuum, ꝙ poſſet aliquid quãtumcunq; paruum videri per quantãcunq; diſtantiam: puta ſi formica eſſet in cœlo. Sed hoc eſt impoſſibile: oportet enim ad hoc ꝙ aliquid videatur, ꝙ organum viſus patiatur a viſibili. Oſtenſum eſt autem, ꝙ non patitur ab ipſo viſibili immediate: quia viſibile ſuperpoſitum oculo non videtur. Relinquitur ergo, ꝙ oporteat organum viſus pati a viſibili per aliquod medium: neceſſe eſt ergo eſſe aliquod medium inter viſibile & viſum. Si aute eſt vacuum, nihil eſt medium, quod poſſet immutare, & immutari. Relinquitur ergo, ꝙ ſi eſſet vacuũ, omnino nihil videretur. Incidit autem in hanc opinionem Democritus: quia putabat, ꝙ cauſa quare diſtantia impedit viſionem alicuius rei, ſit per medium, quod reſiſtit immutationi viſibilis: hoc autem eſt falſum. Non.n. diaphanum habet contrarietatem ad lumen, vel colorẽ, ſed eſt in vltima diſpoſitione ad eorum receptionem, cuius ſignum eſt, ꝙ ſubito immutatur a lumine, vel colore. Cauſa autem, quare diſtantia impediat viſum eſt, quia omne corpus videt ſub quodam angulo cuiuſdam trianguli, vel magis pyramidis, cuius baſis eſt in re viſa, & angulus eſt in oculo videntis. (Quare diſtãtia localis ĩpediat viſum.) Neq; differt quãtum ad hoc, vtrum viſus fiat extramittendo: ita ꝙ lineæ concludentes triangulũ, vel pyramidem, ſint lineæ viſuales progredientes a viſu ad rem viſam, vel econuerſo fiat, dummodo viſus ſit ſub prædicta figura triãguli, vel pyramidis. Quod ideo neceſſe eſt, quia cum res viſa ſit maior quantitate, ꝗ̃ pupilla: oportet ꝙ proportionaliter diminuendo, proueniat immutatio viſibilis, vſq; ad viſum. Manifeſtũ eſt autem, ꝙ quanto latera trianguli vel pyramidis ſunt longiora, dummodo ſit eadem baſis, tanto angulus eſt minor, & ideo quanto a remotiori videtur, minus videtur, & tanta poteſt eſſe diſtantia, ꝙ omnino non videtur. Deinde, cum dicit.

(Ignis, tã in tenebris, ꝗ̃ in lumine videt̃.) At ignis in vtriſq; plane videtur, in tenebris inquã, atq; in lumine. Id autem neceſſario accidit. Ipſum enim perſpicuum ab hoc perſpicuum fit.

Ignis autem in vtriſq; videtur, & in tenebris, & in lumine, & hoc ex neceſſitate. Diaphanum enim ab hoc diaphanum fit.

Oſtendit quõ videat ignis, & lucida corpora, & dicit, ꝙ vident non ſolũ in lumine, ſicut colorata, ſed etiã in tenebris, ſicut illa, de quib9 ſupra dixit. Et hoc ex neceſſitate cõtingit: qa ignis habet tm̃ de lumine, ꝙ põt diaphanũ oĩno facere ĩ actu, ita vt et ipm̃, et alia videant. Nec eſt tm̃ debile lumẽ eius, ꝙ ad p̃ñuaz maioris luminis obũbret, ſicut accidit in his, quæ ſunt dicta ſupra. Deinde cũ dicit.

Eadẽ autem eſt, & de ſono, & de odore etiam rõ: nihil.n. ipſorum, ſenſus inſtrumentum tangens, efficit ſenſum, ſed ab odore quidẽ, & ſono mouetur medium, ab hoc autem vtrunq; ſenſuum inſtrm̃. Quod ſi qſpiã ſup ipm̃ inſtrm̃ ſenſus, vel id qđ ſonat, vel id qđ olet, poſuerit: null9 profecto ſenſus efficiet̃. Simi mõ res ſe habet in tactu, & ẽt guſtu, ſed nõ apparet. Quam autẽ ob cauſam, poſtea dicetur, ac patebit.

A Eadem autẽ ratio eſt, & de ſono, & de odore. Nihil.n. ipſorum tangens ſenſorium, facit ſenſum. Sed ab odore quidem & ſono, medium mouetur, ab hoc autem ſenſitiuorum vtrunq;. Cum autem ſuper ipſum ſenſitiuum aliquis apponit olens, aut ſonans, nullum ſenſum faciet. De tactu autem, & guſtu habet ſe ſimiliter, non autem videtur: Propter quam autem cauſam poſterius erit manifeſtum. Te.c.75

Oñdit ꝙ ſilr ſe hʒ in alijs ſenſib9, ſicut in viſu, & dicit, ꝙ eadẽ rõ eſt de ſono, & odore, ſicut & de colore. Nullũ enim eorũ ſentitur, ſi tangit organuʒ ſenſus, ſed ab odore & ſono mouentur media, a medio autem vtrũq; organorum: auditus. ſ. & olfactus. Sed cum aliquis ponit corpus odorans, aut ſonans, ſuper organum ſenſus, nõ ſentitur. Et ſimiliter eſt in tactu et guſtu, licet nõ videatur, propter cauſam, quæ inferius dicetur. Deinde, cum dicit.

B Atq; mediũ quidẽ in ſonis eſt aer, in odoribus aũt noie vacat. Nã vt perſpicuũ in colore, cõis eſt quidam affectus in aere, atq; aqua, ſic alius quidã in odoribus eſt affectus, qui quidem ineſt in his vtriſq;, in aere inquam, & aqua. Videtur.n. & animaliũ ea, quę verſantur in aquis, ſenſum odoris habere. Verũ homo cæteraq; animantia, quæ degunt in terra, atq; reſpirant, nequeunt ſine reſpiratione olfacere. Et cauſa etiam huiuſce poſterius explicabitur. Li.3.te.cõ.114 (Quę reſpirãtea niſi reſpirãdo non olfaciunt.)

Medium autem ſoni quidem, aer eſt. Odoris autem, innominatum eſt. Communis.n. quædam paſſio eſt aeri, & aquę, ſicut diaphanum colori, ſic eſt habenti odorem, alia quædam paſſio eſt communis vtriſq; his. Videntur enim aĩalia aquatica habere odoris ſenſum. Sed hõ & pedibus ambulãtia q̃cũq; reſpirant, impoſſibilia ſunt odorare, niſi reſpirantia. Te.c.76

C Cauſa autem de his poſterius dicetur.

Oñdit qd ſit mediũ in his ſenſibus, & dicit ꝙ illud, qđ mouet a ſono eſt aer, medium autẽ qđ mouet ab odore eſt aliqd cõe aeri, & aquæ, ſicut & vtrũq; eorũ eſt mediũ, qđ mouet a colore: ſed a colore mouetur vtrunq; horuʒ, ſm ꝙ diaphanũ. Paſſio autem cõis aeris, & aquæ, ſm quam mouent ab odore, eſt innominata: nõ.n. mouent ab odore, ſm ꝙ ſunt diaphana. Et ꝙ vtrũq; horũ moueatur ab odore, manifeſtat p hoc ꝙ aĩalia aquatica hñt ſenſũ odoris, ex quo manifeſtũ eſt, ꝙ aquæ mouent ab odore. Homo autẽ & aĩalia greſſibilia & reſpirantia, non odorant niſi reſpirãdo. Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ aer eſt medium in odoratu. Horum autem cauſa poſterius dicetur.

Nunc autem poſt hæc de ſono & auditu, determinemus oportet. Eſt itaq; ſonus duplex. Quidam.n. eſt actu, quidã potentia ſonus. Nã corporũ q̃dã eorũ non habere dicimus ſonum: vt ſpongiam, lanam, & huiuſcemodi, quædam habere, vt æs, & quæcunq; ſolida, leniaq; ſunt, quia poſſunt ſonare, id eſt inter ſe & auditum, ſonum efficere. Te.c.98 (De ſono atq; auditu. Son9 duplicite;)

D Nunc autem primum de ſono, & auditu determinemus. Eſt autem duplex ſonus. Hic quidem enim actu, quidam autem potentia. Alia enim non dicimus habere ſonum, vt ſpongiam, lanam, pilos. Quędam autem habent, vt æs, & quæcunq; plana, & lenia ſunt, quoniam poſſunt ſonare. Hoc autem eſt, ipſius medii, & auditus facere ſonum actu. Te.c.77

Lec. xvi.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de viſibili, hic determinat de audibili. i. de ſono. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat de ſono in cõmuni. In ſecunda determinat de quadam ſpecie ſoni. ſ. vocibus

{Vox autẽ.}Prima in duas partes diuiditur. In prima
determinat de ſono. In ſecunda de differentijs ſonorum:
ibi{Differentiæ autem ſonorum.} Prima diuiditur in
duas. In prima determinat de ſono. In ſecũda mouet quã
dam dubitationem circa prædeterminata: ibi{Vtrum
autem ſonat.}Prima diuiditur in duas. In prima deter-
minat de generatione ſoni. In ſecunda de immutatione
Dubiũ. auditus a ſono: ibi{Vacuum autem.}Si autem quæraẽ,
quare determinat hic de generatione ſoni, cum ſupra nõ
determinauerit de generatione coloris, ſed ſolum de im-
Solutio mutatione ſenſus, & medij a colore. Dicendum eſt, ꝙ co
lor, & odor, & ſapor, et qualitates tangibiles, habent eſſe
permanens, & fixum in ſuo ſubiecto. Vnde eſt alia con-
ſideratio ipſarum qualitatum ſecundum ſe, & ſecundum
ꝙ immutant ſenſum, & propter hoc alterius eſt conſide-
rationis vtrunq;. Vnde Philoſophus de generatione co
loris, & ſaporis, & odoris, determinat in libro de Senſu,
& Senſato. De qualitatibus autem tangibilibus, in libro
de Generatione, & quantum ad aliqua, in libro Meteor.
In hoc autem libro, non intendit determinare de Senſibi-
libus, niſi inquantum ſunt immutatiua ſenſus. Sonus au
tem cauſatur ex motu, & non habet eſſe fixum, & quie-
ſcens in ſubiecto: ſed in quadam immutatione conſiſtit,
vnde ſimul determinatur de eo, ſecũdum ꝙ generatur in
ſua ſpecie, et ſecundum ꝙ immutat ſenſum. Prima autem
pars diuiditur in duas. In prima determinat de prima ge-
neratione ſoni. In ſecunda de ſecunda ſoni generatione,
quæ fit per reflexionem: ibi{Echo autem fit.} Circa pri
mum duo facit. Primo oſtendit, ꝙ ſonus qñq; eſt in actu,
qñq; in potentia. Secundo oſtendit, qũo fit ſonus in actu
ibi{Fit autem ſm actum.} Dicit ergo primo, ꝙ anteq̃
determinetur de tactu, & de guſtu: dicendum eſt de ſono,
& olſactu, ſed primo de ſono: quia ſpiritualior eſt, vt ſu-
Son⁹. 2. pra oſtenſum eſt. Sonus autem dupliciter dicitur, dr̃ enim
in potẽ- ſonus in actu, & ſonus in potentia. Dicimus autẽ aliquã
tia, & in rem habere ſonum, & quando actu ſonat, & quando ha
actu. bet potentiam ſonandi: ſicut dicimus, hæc campana be-
ne ſonat, q̃uis non ſonet in actu. Et ſm hunc modum di
cimus, ꝙ quędam nõ hñt ſonum, quia non hñt potentiã
ſonandi, ſicut ſpongia, et hmõi mollia. Quædam autem
dicuntur habere ſonum, quia poſſunt ſonare, ſicut æs, &
alia huiuſmodi plana, & lenia. Sic ergo patet, ꝙ ſonus
quandoq; dicitur ſecundum potentiam, quandoq; ſecũ
dum actum. Sed ꝙ fiat ſonus in actu hoc pertinet, & ad
Senſibi- medium, & ad auditum. Omne. n. ſenſibile, dupliciter di
lia, duo citur eſſe in actu. Vno modo, quando actu ſentitur, hoc
bus mo eſt dum ſpecies eius eſt in ſenſu, & ſic ſonus eſt actu, ſm ꝙ
dis ſunt eſt in auditu. Alio modo ſm ꝙ habet ꝓpriam ſpẽm, per
in actu. quã ſentiri põt, prout eſt in ſuo ſubto, & ſic alia ſenſibilia
fiunt in actu, prout ſunt in corporibus ſenſibilibus, ſicut
color prout eſt in corpore colorato: & odor, & ſapor: p-
Son⁹ ab ut ſunt in corpore odorifero, & ſaporoſo. Sic autẽ nõ eſt
alijs ſen de ſono. Nã in corpore ſonante, non eſt ſonus, niſi in po
ſibilib⁹ tẽtia. In medio autẽ, qđ mouet ex percuſſione corporis ſo
differt. nantis, fit ſonus in actu. Et pp hoc dr̃, ꝙ ſonus in actu eſt
medij & audit⁹, nõ autẽ ſubti ſonabilis. Deinde, cũ dicit.

Qũo Fit autem actu ſonus, alicuius ſemper ad aliquid
fiat ſon⁹ & in aliquo. Ictus eſt enim, qui ſonum efficit ipſum.
& a qb⁹ Quapropter fieri non poteſt, vt ſi vnum ſit corpus,
ſonus efficiatur. Quippe cum aliud ſit id, quod ver-
berat, aliud quod verberatur. Quare id, quod ſonat,
ad aliqđ ſonat, ſine autem latione, nũq̃ efficit ictus.

Te. c. 78 Fit autem qui ſecundum actum ſonus, ſemper ali-
cuius ad aliquid, & in aliquo. Percuſſio enim eſt fa-
ciens. Vnde impoſſibile eſt, cum ſit vnum, fieri ſonũ.
Alterum enim eſt verberans, & quod verberatur.
Quare ſonans, ad aliquid ſonat. Tangit enim ali-
E quid. Cum autem ictu tangitur, ſonat. Ictus autem
non fit ſine motu.

Oſtẽdit qũo ſonus fiat in actu. Et circa hoc duo facit.
Primo oſtendit, quot concurrunt ad hoc, ꝙ ſonus conſti
tuatur in actu. Secundo oſtendit, qualia eſſe oporteat: ibi
{Sicut autem diximus.} Dicit ergo primo, ꝙ ad hoc, ꝙ
ſonus fiat in actu, oportet tria concurrere. Fit. n. ſp alicu-
ius, & ad aliquid, et in aliquo, et ideo ſi ſit vnum tm̃, non
poteſt ſonum facere. Et huius ratio eſt, ſiue ſignum: quia
percuſſio eſt cauſa ſoni: oportet igitur eſſe aliquid. i. percu
tiens, et aliqd percuſſum. Et pp hoc dicit, ꝙ{ſonus eſt ali
cuius ad aliqd}. i. percutiẽtis ad percuſſum. Oportet. n.
ꝙ illud, quod facit ſonum, tangat aliquid: & cum tetige-
rit ſuo ictu, generetur tunc ſonus. Ictus autem percutiẽtis,
non fit ſine motu locali: motus autem localis non eſt ſine
medio. Vnde relinquitur, ꝙ oportet eſſe mediũ, ad hoc
ꝙ fiat ſonus in actu. Et hoc eſt, quod dictum eſt: ꝙ opor-
F tet eſſe ſonum, non ſolum alicuius, & ad aliquid, ſed etiã
in aliquo. Deinde, cum dicit.

Atq; vti diximus, non quorumuis ictus corpo- Quę be-
rum, ſine vllo diſcrimine, ſonus eſt. Nullum enim ne ſonãt
efficit ſonum, ſi percuſſa fuerit lana: ſed æs, & quæ- ea ſoli-
cunq; ſunt lenia, concauaq́;. Aes quidem, quia cor- da, le-
pus eſt lene. Concaua vero: quia per reflexionem, nia, &
complures poſt primum efficiũt ictus, quippe cum cõcau.
non poſſit aer motus, ac agitatus exire. eſſe opꝫ

Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus ſo-
nus eſt, nullum enim faciunt ſonum pili, etſi percu-
tiantur, ſed æs, & quæcunq; lenia, & concaua ſunt.
Aes quidem, quoniam lene eſt. Concaua autem ex re Aes. i.
percuſſione faciunt multos ictus poſt primum in po ſolida
tenti exire, quod motum eſt. corpa.

Oſtendit qualia oportet eſſe ea, quæ requiruntur ad ſoni
G generationem. Et primo oſtendit, qualia opꝫ eſſe percu-
tiens, & percuſſum. Secundo quale oportet eſſe medium:
ibi{Amplius autem.}Dicit ergo primo, ꝙ ſicut prædi-
ctum eſt, ſonus non fit ex percuſſione quoruncunq; cor-
porum. Dictum eſt. n. ſupra ꝙ pili, & ſpongia, & hmõi
mollia non hñt potentiam ſonãdi, vnde nullũ ſonum fa
ciunt, etiã ſi percutiantur. Cuius ratio eſt, quia mollia cedũt
percutiẽti: vnde ex percuſſione non extruditur aer: vt ſic in
eo poſſit formari ſonus ex ictu percutientis, & reſiſtentia
percuſſi. Sed ſi huiuſmodi mollia comprimantur, vt ali-
quam duritiẽ habeant, & reſiſtãt percutiẽti: ſequitur ſonus,
licet ſonus ſurdus. Sed æs, & corpora lenia, & concaua,
ſua percuſſione faciunt ſonũ. Neceſſe eſt. n. ꝙ illa, ex quo-
rum percuſſione ſonus redditur, ſint dura, vt aer extruda
tur, quæ quidẽ extruſio eſt cã generationis ſoni. Requiritur
etiã, ꝙ ſint lenia, vt ſit aer vnus, ſicut infra dicet. Cõcaua
autẽ et percuſſa, bene reddunt ſonũ, quia in eis intus aer
H concluditur. Et cũ illud, quod primo motum eſt, nõ poſſit
ſtatim exire, percutit alium aerem, & ſic ex repercuſſione
fiũt multi ictus, et multiplicatur ſonus. Et pp hoc etiã illa, q̃
in ſui cõpõne hñt aerẽ bene diſpoſitũ, ſunt bene ſonora,
ſicut æs, & argẽtũ. In quorũ autẽ cõpõne aer non bene ſe
habet, nõ ſunt bene ſonora, ſicut plũbũ, et alia hmõi, quę
ſunt magis feculẽnta, & terreſtria. Deinde, cum dicit.

Præterea auditur quidem ſonus & in aere, & in Quo
aqua. At vero nec aer eſt author ſoni, nec aqua, ſed medio,
opus eſt, vt inter ſeſe ſolidorum corporum, atq; ad ſoni ad
aerem ictus fiat. Quod quidem tum fit, cum aer per- aures de
cuſſus permanet, neq; diffunditur. Quapropter ſi ci- ferãtur.
to vehementerq́; percutiatur, ſonat. Opus eſt enim,
vt percutientis motus, diffuſionem pręueniat aeris,
perinde, atq; ſi cumulum, aut aceruum arenę, cũ fer-
tur velociter, quiſpiam verberet.

A Amplius auditur in aere, & in aqua, ſed minus in aqua. Non eſt autem ſoni proprius aer, neq; aqua. Sed oportet ſolidorum percuſſionem fieri ad ſeinuicem & ad aera. Hoc autem fit, cum permaneat percuſſus aer, & non diſſoluatur, vnde ſi velociter & fortiter percutiatur, ſonat. Oportet enim præoccupare motum ferientis, fracturam aeris, ſicut ſi congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latum velociter. (Te.c.79)

Oſtendit quale ſit medium in quo generatur ſonus: & dicit φ mediũ in quo ſonus audiť eſt aer & aqua, ſed min⁹ auditur in aqua: φ in aere, vnde propriiſſimũ mediũ tã in generatione ſoni, φ in auditu, eſt aer. Et quia mediũ in quolibet ſenſu, qualitatibus ſenſibilibus ſecundum illum ſenſum caret, vt poſſit omnes recipere: manifeſtum eſt φ neq; aer, neq; aqua habent proprium ſonum: ſed neceſſarium eſt ad ſoni generationem: in aere vel aqua: φ aliqua corpora firma vel ſolida, & dura percutiãt ſeinuicẽ, et pcutiãt aerẽ. Q; autẽ ſimul fiat percuſſio ſolidorũ adinuicẽ: et p cõſequẽs ſonus, & ad aera: cõtingit cũ aer in ſua integritate manet, vt poſſit percuti, & non diuiditur ante percuſſionem. Et propter hoc videmus, φ ſi aliquid tardo motu tangat alterum, non facit ſonum, quia prius recedit aer, & diſſoluitur, φ contactus ſolidorum corporũ fiat. Sed ſi percuſſio ſit velox et fortis, tunc fit ſonus: quia ad hoc φ fiat ſonus, oportet φ motus percutientis præueniat diuiſionem aeris, vt aer adhuc adunatus, ſiue collectus percuti poſſit, & in eo ſonus generari. Et eſt ſimile, ſicut cum aliquid velociter fertur, percutere poteſt aceruũ lapidum anteφ diſſoluatur, quod non contingit ſi tarde moueatur. Et propter hoc etiam, quando aliquid velociter fertur in ipſo aere, facit ſonum ex ſuo motu, quia ipſe aer adhuc adunatus, ſe habet in ratione percuſſi, & non ſolum medij. Deinde, cum dicit.

B

(Quid echo, & quõ fiat) Fit autem echo, ſonitus inquam is, qui poſt ſonũ reſultat: cum aer factus vnus, ob vas vel locum, qui terminauit ipſum, atq; diſſolui prohibuit, inde reſilit, veluti pila, repulſus.

C

(Te.c.80) Echo autem fit, cum ab aere vno facto propter vas determinans, & prohibens diffundi, iterum aer repellitur, ſicut ſphera.

(Echo generatio.) Determinat de ſecunda generatione ſoni, quæ fit p reuerberationem, qui quidem ſonus vocatur Echo. Primo ergo determinat quomodo generetur. Secundo oſtendit quomodo diuerſificetur in ſui generatione: ibi {Videtur autem.} Conſiderandum eſt autem circa primum, φ generatio ſoni in aere, conſequitur motum aeris, vt dictum eſt. Sic autem contingit de immutatione aeris apud generationem ſoni, ſicut de immutatione aquæ, cum aliquid in aquam proijcitur. (Elegans cõparatio.) Manifeſtum eſt enim, φ fiũt quędã regyrationes in circuitu aquæ percuſſæ. Quæ quidem circa locum percuſſionis ſunt paruæ, & motus eſt fortis. In remotis autem gyrationes ſunt magnæ, & motus debilior. Tandem motus totaliter euaneſcit, et gyrationes ceſſant. Si autem anteφ motus ceſſet, gyrationes illæ aliqd' obſtaculũ inueniant, fit motus gyrationis in cõtrarium, & tanto vehementius, quanto propinquius ſiunt primæ percuſſioni. Sic igitur intelligẽdum eſt, φ ad percuſſionẽ corporum ſonantium, aer in gyrum mouetur, & ſonus vndiq; diffunditur. Et in vicino quidẽ gyrationes ſunt minores, ſed motus fortior, vnde et ſonus fortius percipitur. In remotis autem gyrationes ſunt maiores, & motus debilior, & ſonus obſcurius auditur. Tandem autem deficit totum. Si autem anteφ huiuſmodi gyrationes deficiant, fiat reuerberatio aeris ſic moti, & ſonum deferentis ad aliquod corpus, gyrationes reuertentur in cõtrarium, & ſic auditur ſonus quaſi ex aduerſo. Et hęc vocatũ echo.

A Quod præcipue fit, quando illud obſtãs, ad quod repercutiť aer motus, eſt aliquod corpus concauũ, quaſi quoddam vas determinans, & concludens aerem in ſua vnitate, & ideo prohibens ipm diuidi. Tunc. n. ille aer ſic vnitus, & cõmotus, quia non poteſt vlterius motũ procedere, propter corpus obſtans, percutit iterum aerem, a quo percutiebatur, & fit motus in cõtrarium. Sicut accidit cũ aliquis proijcit pilam, quæ hic ſphera dicitur, et inueniẽs obſtaculum retro reſilit. Deinde, cum dicit.

Videtur autem talis ſonitus fieri ſemper, ſed non ſemper clarus efficitur. Nã & in ſono, perinde atq; in lumine fit. Lumen enim ſemper refrangitur, alioquin non fieret lumen vbiq;, ſed eſſent extra locum eum tenebre, quo radii ſolis perueniãt. Verum non ita ſemper refrangitur, vt vmbram efficiat, qua terminare lumen ſolemus, quod quidem tum fit, cum ab aqua vel aere, cæteriſq; lenib⁹ (vt patet) reflectiť.

B Videtur autem ſemper fieri Echo, ſed non certa, quia accidit in ſono, ſicut & in lumine. Etenim lumẽ ſemper repercutitur, neq; enim fieret penitus lumẽ ſed tenebra extra locum a ſole illuminatum. Sed nõ ſic repercutiť (ſicut ab aq̃, aut aere, aut & ab aliquo alio lenũ) vt vmbrã faciat qua lumẽ determinam⁹.

Oñdit quõ diuerſimode fit echo. Et dicit φ vř ſp fieri echo, ſed non ſp fit certa. i. manifeſte perceptibilis. Et hoc oſtendit p ſiľe. Dicit. n. φ accidit in ſono, ſicut in lumine. Lumẽ. n. ſp repercutiť, ſed qñq; quidẽ eſt manifeſta repercuſſio luminis, qñq; autẽ non. Manifeſta quidẽ eſt repercuſſio luminis, qñ repercutiť ab aliquo corpore fulgido, ita φ cũ quadã claritate fit luminis repercuſſio, ſiľi modo primę luminis emiſſioni. Immanifeſta autẽ eſt repercuſſio luminis, qñ repercutiť ab aliquo corpore opaco, quia hmõi repercuſſio fit ſine claritate, & radiorũ emiſſione.

C Niſi. n. a corporibus opacis fieret repercuſſio radiorũ ſolis, non fieret lumẽ penitus. i. in qualibet parte aeris ſuperioris hemiſpherij, ſed vbiq; eſſet tenebra extra ſolẽ. i. extra loca, ad quæ directe perueniunt radij ſolares. Nõ tñ ſic repercutiť lumẽ a corporibus opacis, ſicut ab aqua vel aere, aut aliquo de numero lenium corporum, & terſorũ, a quibus fit repercuſſio cũ claritate & radiorũ emiſſione. Et ideo qa repercuſſio, quæ fit a corporibus opacis, non eſt ſiľis repercuſſioni, quæ fit a corporibus fulgidis, repercuſſio quæ fit a corporibus opacis facit tenebrã. i. vmbrã ex illa parte, vbi determinat lumẽ manifeſtũ, qd' eſt ex directa emiſſione radiorũ ſolariũ. Siľr autem qñ repercuſſio ſoni fit ad corpus concauũ, in quo natus eſt multiplicari ſonus, fit echo certa. i. manifeſte compræhenſibilis. Quãdo autem ad alia corpora fit reuerberatio ſoni, quæ non ſunt nata multiplicare ſonum, non fit echo manifeſta.

D Recte autem a veteribus, audiendi vacuo tribuitur auctoritas, nam aer vacuum eſſe, videtur. Is autẽ eſt qui audire facit, cum continuus vnuſq; fuerit agitatus. Verum quia fragilis eſt, non perſonat, niſi id, quod eſt percuſſum, ſit lene. Tum. n. vn⁹, ipſo ſimul ob planitiem ipſam euadit, Lenis naq; corporis planum eſt vnum. Id igitur ſonum efficit, quod mouet vſq; ad auditum, continuatione aerem vnum.

Vacuum autem recte dicitur proprium audiẽdi. Videtur enim eſſe vacuum aer. Hic autem eſt faciens audire, cum moueatur continuus & vnus. Sed propter id, quod fragilis eſt, nõ ſonat, niſi lene ſit, quod percutitur, tũc autem vnus fit. Simul enim propter planum: vnum enim eſt lenis planum. Sonatiuum eſt igitur id, quod motiuum eſt vnius aeris, cõtinuitate vſq; ad auditum. (Te.c.81) (Te.c.82)

Lec. xvij.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de generatione ſoni, hic determinat de immutatione ſenſus a ſono. Et primo quantum ad immutationem medij. Secundo, quantum ad immutationẽ inſtrumenti, ibi {Auditus autem.} Dicit ergo primo, ꝙ quia medium in ſono eſt aer, recte dicitur a quibuſdam, ꝙ vacuum eſt proprium ſenſui auditus, quia videtur eis, ꝙ vacuum ſit aer. Aer autem facit audire ſonum, cum moueatur, exiſtens vnus, et continuus, vt in eo poſſit formari ſonus. Et quia ad hoc ꝙ formetur ſonus, neceſſaria eſt vnitas, & continuitas aeris, ideo non fit ſonus, niſi ſonabile, quod percutitur, ſit lene. Lene enim eſt cuius vna pars non ſupereminet alteri. Aſperum autem cuius vna pars alicui ſupereminet. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ ſuperficies lenis corporis eſt ſimpliciter vna. Et propter hoc, aer propter vnitatem plani .i. ſuperficiei fit vnus, & ſimul exiſtens. Si autẽ corpus non ſit lene, ſed aſperum, tunc ſuperficies non eſt vna. Et quia aer eſt frangibilis .i. facile diuiſibilis: ſequitur ꝙ etiam aer non ſit vnus & continuus: vnde non poteſt in eo formari ſonus. Sic igitur patet, ꝙ illud eſt ſonãs tantum .i. faciens ſonum, quod mouet aerem vnum, continuum exiſtentem a ſe vſq; ad auditum. Sic ergo patet, ꝙ illi, qui dicunt, ꝙ vacuum eſt proprium ſenſui auditus, dicunt aliquid recte, quia eſſe proprium auditus, competit aeri, quem vacuum eſſe dicunt. Non autem dicunt recte quantum ad hoc, ꝙ plenum aere dicunt eſſe vacuũ. Deinde, cum dicit.

Lene qd Aſperũ quid.

De organo auditus.

Ineſt autem auditui quidam inſitus aer, atq; cum auditus in aere ſit, cum externus aer mouetur, & internus mouetur ac agitatur. Quapropter animal nõ omni audit ex parte, neq; quouis aer pertranſit & penetrat, quippe cum animatum non habeat aerem vbiq;, quo poſſit quauis ſua parte moueri.

Auditus autem connaturalis eſt aeri, propter id autem quod in aere eſt, moto exteriori, & qui intus eſt, mouetur. Propter quod nõ vbiq; audit animal, neq; vbiq; pertranſit aer. Nõ enim vbiq; habet aerẽ mouenda pars, & animatũ, ſicut pupilla humidum.

Determinat de immutatione auditus a ſono, quãtum ad ipſum organum ſenſus auditus. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit, ꝙ aer appropriatur organo auditus. Secundo oſtendit, qualis ſit aer, qui competit organo auditus, ibi {Per ſe quidem igitur.} Tertio oſtẽdit, quomodo auditus impeditur, vel non impeditur ex impedimento organi, ibi {Propter hoc autem & aqua.} Dicit ergo primo, ꝙ auditus connaturalis eſt aeri, ita ꝙ ſicut humidum aqueum conuenit inſtrumento viſus, ita aer conuenit inſtrumento auditus. Et hoc ideo quia ſi attribuatur aer inſtrumento auditus, ſequitur ꝙ eadẽ paſſio ſoni erit in aere exterius moto, & in aere qui mouetur intus, & eſt inſtrumentũ auditus. Et ideo animal non audit in qualibet parte ſui corporis, neq; aer ſonans generat ſonum, ſiue penetrat quancunq; partem corporis animati, quia animatũ non habet in qualibet ſui parte aerem, vt qualibet pars eius poſſit eſſe mouenda a ſono, ſicut etiam animatum habet humidum aqueum, non vbiq;, ſed in quadam parte determinata .ſ. in pupilla. Deinde, cum dicit.

Ipſe igitur aer vacat ex ſe ſono, quia facile diſpergitur, ac diſſoluitur. Verum cum prohibetur diſſolui motio, tum ipſius eſt ſonus. At is aer, qui in auribus eſt collocatus, intus eſt conditus, vt ſit immobilis, atq; hoc, vt exacte ſentiat differentias omnes.

Te. c. 83

Per ſe igitur inſonabilis aer, propter id, quod facile frangibilis eſt, accedit. Cũ vero prohibeatur diffluere, huiuſmodi motus, ſonus eſt. Hic autem eſt in

E auribus ędificatus, in hoc, vt immobilis ſit, quatenus exacte ſentiat omnes differentias motus.

Oſtendit qualis ſit aer, qui appropriatur inſtrumento auditus. Et dicit: ꝙ cum omne habens ſonum ſit aptum natum reſiſtere percutiẽti: Manifeſtum eſt ꝙ aer per ſe nõ habet ſonum, eo ꝙ de ſe non eſt natum reſiſtere percutienti, ſed facillime cedit. Prohibetur enim ceſſio eius, ſiue diffluxus ab aliquo corpore ſolido, et ideo cum hoc accidit, motus aeris reddit ſonum. Dictum eſt enim, ꝙ ad generationem ſoni, oportet fieri percuſſionem duorum ſolidorum adinuicem, & ad aerem. Sed aer qui eſt connaturalis auditui {eſt ędificatus} .i. firmiter diſpoſitus in auribus, cum hac proprietate ꝙ ſit immobilis, ad hoc ꝙ animal poſſit ſentire per certitudinem omnes differẽtias motus. Sicut enim humidum aqueum, quod eſt in pupilla, caret omni colore, vt poſſit cognoſcere omnes colorum differentias, ita oportet ꝙ aer qui eſt intra tympanum auris, F careat omni motu, ad hoc ꝙ poſſit diſcernere omnes ſonorum differentias. Deinde, cum dicit.

Diffluxus.

Et propter hoc in aqua etiam audimus, quia non ingreditur in ipſum inſitum aerem, nec in aurẽ ob obliquitatis ipſius, aqua. Quod ſi acciderit, nõ audimus, nec item ſi ægrotauerit ipſa membrana. Quemadmodum etiam non videmus, cum ea pellis ægrotat, quæ pupillam complectitur.

Propter hoc autem & in aqua audimus: quoniam non ingreditur ad ipſum connaturalem aerem, ſed neq; in aurem, propter reflexiones ipſius. Cum autẽ hoc accidat, non audit, neq; ſi meninga laboret. ſicuti neq; tum videmus, cum ea pellis, quę pupillam tegit, morbo quopiam laborat.

Oſtendit quõ impediatur auditus ex impedimento organi. Ponit autem duo impedimenta, ſm duo quæ dixit G eſſe neceſſaria ad organum auditus. Quorum primũ eſt, ꝙ ſit ibi aer. Secũdum eſt, ꝙ ille aer ſit immobilis. Primũ ergo impedimentũ eſt ex hoc, ꝙ ipſe aer corrũpitur. Et ideo ex pdictis manifeſtũ eſt, ꝙ in aqua auditus fit, ita duntaxat ꝙ aqua non ingrediatur ad ipſum cõnaturalẽ aerẽ, quẽ dixit ædificatũ eſſe in auribus, ſed neq; etiã in aurẽ ingrediatur, qd impoſſe eſt pp reflexiones, quæ prohibẽt introitũ aq̃ i aurẽ. Sed cũ hoc accidit, ꝙ aqua .ſ. igrediatur ad naturalẽ aerẽ, nõ audit aial pp corruptionẽ aeris, q eſt neceſſarius ad audiendũ. Sicut etiã, ſi corrũpatur humidũ pupillæ, ex immiſſione alicuius extranei, impeditur viſio. Et nõ ſolũ ex corruptione aeris impeditur auditus, ſed ẽt {ſi meninga} .i. pellis circũdans aerẽ, aut aliqua pars cõiũcta {laboret} i. ifirmetur, ſicut ẽt viſio impeditur, ſi impediatur pellis pupillę, quæ cõtinet humorẽ aqueũ pupillę. Quidã autẽ libri hñt ꝙ in aqua non audimus. Quod eſt cõtra illud qd dictuꝫ H eſt, ꝙ audimus in aere & in aqua, & cõtra illud qd Philoſophus dicit in libro de Hiſt. aialium, ꝙ aialia audiunt in aqua. Licet .n. aqua non ingrediatur ad interiorẽ aerẽ, tñ poteſt eum cõmouere, & ſic imprimere in ipſum ſpeciem ſoni. Secundum autem impedimentũ auditus, ponit ibi.

L. 4. c. 8

At enim ſignum id, eſt audiendi, vel non audiendi. Nam auris ſemper perſonat, perinde ac cornu. Semper enim aer inſitus motu ſuo quodam in auribus agitatur. Verum ipſe ſonus alienus eſt, & nõ proprius. Et ppea veteres vacuo nos inquiũt audire, ac pſonãte, qa audim⁹ eo, qd determinatũ aerẽ habet.

Sed ſignum eſt audiendi, aut non, ſonare ſemper autem, ſicut cornu. Semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus, ſed ſonus extraneus, & non proprius. Et propter hoc dicũt nos audire vacuo, & ſonanti, quia audimus habente determinatum aerem.

Te. c. 84

Et hoc

Et hoc impedimentum prouenit ex hoc, ꝙ aer qui eſt in auribus, non eſt immobilis, vnde dicit ꝙ ſignum per quod poteſt diſcerni, vtrum aliquis ſit boni auditus, vel non, eſt ꝙ ſemper audiat tinnitum in auribus, & ſonum, ſicut auditur cum apponitur cornu ad aures, propter motum aeris in cornu. Cum enim hoc accidit, homo nõ eſt boni auditus, quia aer in auribus ſic audientis tinnitum, ſemper mouetur quodam proprio motu. Sed ab inſtrumento auditus, ſonus debet eſſe extraneus, et nõ ꝓprius, ſicut inſtrumentum viſus recipit extraneum colorem, & non habet proprium. Si autem haberet proprium, impediretur viſio. Et ſimiliter ſi aer, qui eſt in auribus, habeat proprium motum & ſonũ, impeditur auditus. Quia igitur auditus fit per aerem, propter hoc aliqui credentes aerem eſſe vacuum, dicunt nos audire vacuo & ſonanti, quia. ſ. pars qua audimus, habet aerem determinatum. i. immobilem & diſtinctum ab aere exteriori. Deinde, cũ dicit.

Quę ſit efficiens ſoni cã.

Sed vtrum horum duorum ſonet, verberans, an id, quod verberatur. At conſtat vtrunq; ſonare, modo autem diuerſo. Sonus. n. motio eſt eius, quod eo motu moueri poteſt, quo mouentur ea, quę reſiliũt a corporibus lenibus, cum quiſpiam percutit. Nec omne quoduis tam verberatũ, ꝗ verberans, ſonũ efficit, vti diximus. Non. n. (vt patet) ſonus efficitur, ſi acus feriat acum, ſed opus eſt, vt id, quod verberatur, ſit planum, quo ſimul aer inde reſiliat, totuſue concutiatur.

Te.c.85

Vtrum autem ſonet, verberans, an quod verberatur, an vtrũq;, modo autẽ altero. Eſt. n. ſonus motus poſſis moueri hoc modo, quo quidẽ ſaltãtia a lenibꝰ cũ aliquis ea traxerit. Non igitur, ſicut dictũ eſt, omne ſonat, quod verberatur, & verberans, vt ſi obiiciatur acus acui, ſed oportet quod percutitur, planum lene, regulare eſſe, vt aer ſubito diſſiliat, & moueatur.

Mouet quæſtionem circa generationem ſoni, vtrum cauſa actiua ſoni ſit verberans, aut quod verberatur. Et determinat quòd vtrunq; eſt cauſa, ſed alio et alio modo: quia enim conſequitur ſonus motum, neceſſe eſt ꝙ ſicut aliquid eſt cauſa actiua motus, ita aliquid eſt cauſa actiua ſoni. Generatur autem ſonus ex motu, quo aliquid percutiens, propter reſiſtẽtiam percuſſi reſilit, eo. ſ. modo quo {ſaltantia}. i. reſilientia mouentur a lenibus & duris, cũ aliquid {ea traxerit}. i. fortiter impulerit. Manifeſtum eſt igitur ꝙ primum percutiẽs mouet & iterum percuſſum, in quantum facit reſilire percutiens: & ſic vtrunq; eſt cauſa actiua motus. Et quia in generatione ſoni neceſſe eſt ꝙ quędam reſilitio fiat ex reſiſtẽtia percuſſi, non omne qđ verberat & verberatur ſonat, ſicut dictum eſt prius, puta ſi obijciatur acus acui, non fit ſonus. Sed ad hoc ꝙ generetur ſonus, oportet hoc ꝙ percutit eſſe regulare. i. eſſe ſic diſpoſitum, vt aer ſubito diſſiliat ex eius reſiſtentia, et moueat, & ex tali motu generetur ſonus. Deinde, cũ dicit.

Acutũ, & graue ſonorũ drię ſũt.

Atq; differentiæ ſonorum, actu ſono manifeſte fieri ſolent. Nam vt abſq; lumine non videntur colores, ſic neq; acutum, graueq; ſine ſono diſcernitur.

Te.c.86

Differentię autem ſonantium, in ſono ſecundum actum oſtenduntur. Sicut. n. non videntur colores ſine lumine, ſic neq; ſine ſono, acutum & graue.

Determinat de differentijs ſonorum. Et circa hoc duo facit. Primo, oſtendit quomodo percipiant. Secũdo, quomodo nominentur: ibi {Hæc autem dicuntur.} Dicit ergo primo, ꝙ diuerſæ res ſonantes faciũt diuerſos ſonos. Sed huiuſmodi differentiæ ſonantium, ſecundum ꝙ natæ ſunt facere diuerſos ſonos, non manifeſtantur quãdo ſonus eſt in potentia, ſed ſolum quando ſonus eſt in actu. Sicut enim non videntur colores ſine lumine, ſic non percipiuntur acutum & graue in rebus ſonatiuis, niſi fiat ſonus in actu. Deinde, cum dicit.

A

Hæc autem a tangibilibus tranſlatione dicũtur.

Hæc autem dicuntur ſecundum metaphoram ab illis quæ tanguntur,

Oſtendit quomodo differentiæ ſonorum nominẽtur. Et circa hoc quatuor facit. Primo oſtendit vnde ſumantur nomina ſonorum, & dicit ꝙ ſumũtur ſecundum metaphoram a qualitatibus tãgibilibus. Manifeſtum eſt. n. ꝙ acutum & graue inter qualitates tangibiles computantur. Secundo ibi.

Acutũ nanq;, multum in breui tempore ſenſum mouet. Graue vero longo in tempore, parum.

Quid ſit acutus, et grauis ſonus.

Acutũ enim mouet ſenſum in pauco tẽpore multum. Graue autem in multo, paucum.

Ponit rõnes nominũ. Et dicit ꝙ ille ſonus acutꝰ eſt, qui

B

multũ mouet ſenſum auditus in pauco tempore: grauis autẽ ſonus eſt, qui multo tẽpore mouet parũ. Tertio ibi.

Non igitur idem eſt acutum & velox, neq; graue tardumq;, ſed fit alterius quidem motus ꝑ velocitatem talis, alterius autem, talis ob tarditatem.

Neq; tamen velox eſt acutũ, graue autem tardũ. Sed fit illius quidem propter velocitatẽ talis motus huius autem, propter tarditatem.

Quia prædictæ rationes videntur eſſe velocis, & tardi, velox enim eſt quod in paruo tempore, multum mouetur, tardum autem quod in multo tempore, parum. Oſtendit qualiter ſe habet acutum & graue in ſonis, ac velox & tardum in motibus, et dicit ꝙ velox non eſt idẽ quod acutum, nec graue in ſonis eſt idem quod tardum; ſicut nec ſonus (cuius differentiæ ſunt graue et acutum) eſt idem quod motus, cuius differentiæ ſunt velox & tardũ. Sed ſicut motus eſt cauſa ſoni, ita velocitas motus eſt cau

C

ſa ſoni acuti, & tarditas motus eſt cauſa ſoni grauis. Sed hoc intelligẽdum eſt, cum ſonus cauſatur ab vno motu; cum autem cauſatur ex pluribus motibus: frequentia motuum eſt cauſa acuti ſoni, & tarditas eſt cauſa grauis, vt dicit Boetius in Muſica. Vnde & chorda magis tenſa, acutius ſonat, quia ex vna percuſſione frequentius mouetur. Quarto ibi.

Et ſimilia eſſe videntur acuto atq; obtuſo, quæ ſunt in tactu. Nam acutum quidem quaſi pungit, obtuſum autem quaſi pellit, quia illud in pauco, hoc in multo tempore mouet. Quare fit, vt illud ſit velox, hoc tardum. Atq; de ſono quidem determinatum ſit hactenus.

Et videtur ſimilitudinem habere, circa tactum cum acuto & hebeti. Acutum enim quaſi pungit, hebes quaſi pellit, propter id quod mouet, hoc quidem in pauco, illud autem in multo. Quare accidit

D

hoc quidem, velox, illud autem, tardum eſſe. De ſono igitur ſic determinatum ſit.

Aſſimilat drias ſonoꝝ qualitatibus tãgibilibus a quibus noiantur, et dicit ꝙ ea quæ ſunt circa tactũ hñt ſiĩtudinẽ cũ acuto & hebeti in ſonis, qa acutus ſonus quaſi pungitauditũ, eo ꝙ in pauco tpe mouet ipm, hebes aũt ꝗſi pellit qa i multo tpe mouet. Vñ vnũ eoꝝ accidit cũ velocitate motus: aliud cum tarditate. Vltimo cõcludit ꝙ ſic de ſono determinatum ſit.

Vox autem ſonus quidam eſt animati. Nil enim inanimatorum, vocem habet, ſed ſimilitudine quadam, dicuntur vocem emittere, vt tibia, lyra, cæteraq; inanimata, quæcunq; extenſionem, concentum, & locutionem habent. Horum enim ſoni ſiĩes eſſe voci videntur, quia vox, & hæc eadem habet.

Vox autem, ſonus quidam eſt animati. Inanima-
Te.c.87 torum enim nullum vocat, ſed ſecundum ſimilitudinem dicuntur vocare, vt tibia, & lyra, & quęcunq; alia inanimatorum extenſionem habent, & melos, & locutionẽ, Aſſimilantur.n.quia & vox hęc habet.

Lec. xviii.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de ſono: hic determinat de voce, quæ eſt ſpecies ſoni. Et diuiditur in partes duas. In quarum prima præmittit quædã, quæ ſunt neceſſaria ad diffinitionem vocis. In ſecunda diffinit vocem: ibi {Quare percuſſio.} Circa primũ duo facit. Primo oſtendit, quorum ſit habere vocem. Secũdo quid ſit proprium organum vocis: ibi {Vox autem ſonus.} Circa primum duo facit. Primo, oſtendit ꝙ habere vocem eſt animatorum. Secundo, oſtendit quorũ animatorũ: ibi {Multa autem animalium.} Dicit ergo primo, ꝙ vox eſt quædam ſpecies ſoni: eſt.n. ſonus animati, non autem quorumlibet, ſed quorundam, vt poſt patebit. Nullum autem inanimatũ habet vocem. Et ſi aliquãdo aliquod eorum dicatur habere vocem, hoc eſt ſecundum ſimilitudinem, ſicut tibia, & lyra, & huiuſmodi inſtrumenta dicuntur habere vocem. Habẽt.n. tria eorum ſoni, in quibus aſſimilantur voci. Quorum primum eſt extenſio. Manifeſtum eſt.n. ꝙ in corporibus inanimatis ex ſimplici percuſſione cauſatur ſonus, vnde cum percuſſio ſtatim tranſeat, ſonus etiam cito tranſit, & non continuatur. Sed vox cauſatur ex percuſſione aeris ad vocalẽ arteriam, vt poſt dicetur, quæ quidem percuſſio cõtinuatur ſecundum appetitum animæ, et ideo vox extendi poteſt, et continuari. Illa igitur inſtrumenta, de quibus dictũ eſt, ex hoc ipſo ꝙ habent quandam continuitatem in ſuo ſono, habent ſimilitudinem vocis. Secundum autem, in quo aſſimilantur voci eſt melos.i.conſonãtia. Sonus.n. corporis inanimati, cum ex ſimplici percuſſione proueniat, vniformis eſt, non habens in ſe diuerſitatem grauis, & acuti: vnde in eo non eſt conſonantia, quæ ex eorum proportione cauſatur. Sed vox diuerſificatur ſecundum graue & acutũ, eo ꝙ percuſſio, quæ cauſat vocem, diuerſimode fit ſecundum appetitum animalis vocem emittẽtis. Vnde cum in prædictis inſtrumẽtis diſtinctio ſit grauis, & acuti in ſono, eorum ſonus eſt cum quadam melodia, ad ſimilitudinem vocis. Tertium, in quo ſonus horũ inſtrumẽtorum habet ſimilitudinem vocis, eſt locutio.i. interpretatio ſonorum ad ſimilitudinem locutionis. Manifeſtum eſt enim, ꝙ humana locutio non eſt continua, vnde & in libro Prædicamentorum, oratio quæ in voce profertur, ponitur ſpecies quantitatis diſcretæ. Diſtinguitur enim oratio per dictiones, & dictio per ſyllabas, & hoc accidit ꝓpter diuerſas percuſſiones aeris ab anima. Et ſimiliter ſonus prædictorum inſtrumentorum diſtinguitur ſecundum diuerſas percuſſiones, vtpote diuerſarũ chordarum, vel diuerſorum flatuum, aut aliquorum huiuſmodi. Deinde, cum dicit.

In tex. ſeq.

Quidã ſoni inaiatorũ aſſimilãtur voci in trib⁹.

Te.c.90

Orõ ſpecies diſcretæ q̃titatis.

At qui complura ſunt animalium, quæ non eliciunt vocem, vt ea, quæ ſanguinis expertia ſunt. Et eorum quæ ſanguinem habent, piſces, Atq; id, non abſq; ratione, ſiquidem ſonus, motio quędam aeris eſt, Sed qui vocem dicuntur emittere, vt acheloi fluuii piſces, ii brãchiis ſane ſonitãt, vel aliqua ſiſi pte.

Multa autem animalium, vocem non habent, vt quæ ſunt ſine ſanguine, & ſanguinem habentium, piſces. Et hoc rationabiliter, ſiquidẽ motus, ſonus eſt. Sed qui dicuntur vocem habere, vt qui in acheloo, ſonãt brãchiis, aut quodam altero huiuſmodi.

Oſtendit quoq; aiatorum ſit hẽre vocem, & dicit ꝙ etiã multa aialia ſunt, quę nõ hñt vocem, ſicut oia carẽtia ſanguine, quorum quatuor ſunt genera, vt dr̃ in lib. de Ani-

Li.4.de hiſt.aialiũ.ca.9

E malibus.ſ. molli, quæ hñt mollem carnẽ exterius, vt pulpi, & ſepiæ, & aialia mollis teſtæ, vt cancri, & aialia duræ teſtæ, vt oſtreæ, & aialia anuloſi corporis, vt apes, & & formicæ, et hmõi. Nullum.n. horũ hẽt ſanguinẽ, neq; vocem. Et ſiſr etiam aliqua aialium habẽtium ſanguinẽ, non habẽt vocem.ſ. piſces. Et hoc rationabiliter accidit, quia ſonus eſt quidam motus aeris, vt ſupra dictum eſt. Hmõi autẽ animalia non reſpirant aerẽ, & ideo non hñt propriũ ſonũ, qui ſit vox. Sed ꝙ aliqui piſces dicunt hẽre vocẽ, ſicut qui ſunt in acheloo, quod eſt propriũ nomen fluuij, non hñt ꝓprie vocẽ, ſed faciunt quendã ſonum cũ branchijs, quibus expellũt aquã, & attrahũt aerẽ, aut aliquo alio inſtrumento motus. Deinde, cum dicit. Te.c. 89

Vox autem ſonus eſt animalis, & non quauis efficitur, ſine diſcrimine, parte, ſed cum, aliquo percutiente aliquid, & in aliquo, quod quidem eſt aer, ſonus effici ſoleat, iure profecto vocem, animalium ea ſolum habebunt, quę ſuſcipiunt aerem. Quę aïalia vocẽ habeãt.

F

Vox autẽ ſonus animalis eſt, & non qualibet parte. Sed quoniam omne ſonat, verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo: hoc autẽ eſt aer, rationabiliter vtiq; vocẽ habebũt hęc ſola, quęcũq; ſuſcipiũt aerẽ. Te.c.88

Oſtendit quod ſit organum vocis. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit, ꝙ idem eſt organum vocis & reſpirationis. Secundo oſtendit ad quid reſpiratio ſit vtilis: ibi {Iam enim reſpirato.} Tertio oſtẽdit quid ſit organum reſpirationis: ibi {Organum autem.} Dicit ergo primo, quòd quãmuis vox ſit ſonus animalis, non tamen cuiuſcunq; partis animalis, ſonus eſt vox. Sed quia ad generationem ſoni requiritur quòd ſit percuſſio alicuius ad aliquid, & in aliquo, quod eſt aer, rationabile eſt, ꝙ illa ſola animata vocem habeant, quæ aerem reſpirando ſuſcipiunt, & ex eadem parte, vnde reſpirant. Deinde, cum dicit.

G

Iam.n. ipſa natura, vt ad guſtum, & locutionem vtitur lingua, quorum guſtus quidem neceſſarium eſt, quapropter & pluribus ineſt, interpretatio vero eſt gratia boni, ſic & aere qui reſpiratione trahitur, ad duas vtitur operationes, ad internum inquam diſponendum calorem, quod quidem eſt neceſſarium, & cauſam in aliis explicabimus, & ad vocem etiam conficiendam ob bonum. Natura vtit̃ aere inſpirato, et lingua ad duo munera.

Iã enim aere reſpirato vtitur natura ad duo opera, ſicut lingua, & ad guſtum, & locutionem. Quorũ quidẽ, guſtus neceſſarius eſt, vnde & pluribus ineſt. Interpretatio autem eſt propter bene eſſe. Sic & ſpiritu, & ad calorem interiorem, quod eſt neceſſarium cauſa autem in aliis dicetur, & ad vocem, vt ſit bene.

H

Dicit ꝙ natura vtitur aere reſpirato, ad duo opera, ſicut etiam vtitur lingua ad guſtũ, & ad locutionem, quorum duorum, guſtus eſt neceſſarius, eſt enim diſcretiuus alimenti conuenientis, quo conſeruatur animal, & propter hoc plurib⁹ animalibus ineſt. Sed interpretatio quæ fit per locutionem, eſt ad bene eſſe. Et ſimiliter aere reſpirato natura vtitur ad mitigationem caloris naturalis, quod eſt neceſſariũ, & huius cauſa dicta eſt in libro de reſpiratione & expiratione, & vtit̃ aere reſpirato ad formationem vocis, quod eſt ad bene eſſe. Deinde, cum dicit.

Inſtrumentum autem reſpirandi fauces ſunt pulmoq;, ideſt gratia cuius eſt iſta pars. Nam ea quæ grandiuntur, hac in parte plus habent caloris, q̃ cętera. Is præterea locus, qui circa cor eſt, primus reſpiratione nimirum eget. Idcirco neceſſarium eſt, aerem ingredi reſpiratione attractum. Quid nã ſit reſpirationis organum.

Organum

Te.cõ. 89. Lec. 4. Organum autẽ reſpirationis, vocalis arteria eſt. Cuius autẽ cauſa hæc pars, eſt pulmo. Hac enim parte plus habent caloris, pedibus gradientia, aliis. Indiget autẽ reſpiratione, et circa cor locus primus. Vnde neceſſe eſt interius reſpirante, ingredi aerem.

Oſtendit quod ſit organum reſpirationis: & dicit ꝙ organum reſpirationis eſt vocalis arteria: quę eſt ordinata ad pulmonem: vt ei deſeruiat ad aeris attractionem. Aer enim neceſſe eſt vt recipiatur in pulmone: quia animalia greſſiua habent in hac parte plus de calore, ꝙ̃ in alijs partibus. Pulmo enim cõiungitur cordi: in quo eſt principium caloris naturalis: & ideo locus qui eſt circa cor, indiget reſpiratione ad refrigeriuꝫ caloris naturalis. Dicit autẽ {locus primus:} vel quia eſt primus poſt cor, pulmo: vtpote ei vicinior: vel quia cor eſt prima pars animalis: & quantum ad generationem: & quantum ad cauſalitatem motus: & propter hoc neceſſe eſt vt aer ingrediatur ad pulmonem, ad refrigerium caloris naturalis cordis. Vel hoc q̃d dicit: quia {in hac parte animalia pedibus gradientia habent plus caloris alijs} intelligendum eſt alijs animalibus. Manifeſtum eſt enim ꝙ animalia habentia ſanguinem, habent plus de calore naturali: carentibus ſanguine. Et in genere habentium ſanguinem: habent piſces minus de calore naturali. Et propter hoc, animalia carentia ſanguine, & piſces non reſpirant: vt ſupra dictum eſt. Deinde cum dicit.

Te.cõ. 87. Vocis defini. Quare vox eſt ictus, aeris reſpiratione attracti: qui quidem ab anima fit: ea, quæ his in partibus collocatur, ad eam partem, quæ gurgulio appellatur.

Te.cõ. 90. Quare percuſſio reſpirati aeris ab anima, quæ eſt in his partibus, ad vocalem arteriam, vox eſt.

Ex præmiſſis, vocis diffinitionem concludit. Et circa hoc duo facit. Primo ponit diffinitionem vocis. Secundo manifeſtat eam. ibi. {Nõ enim omnis.} Dicit ergo primo ꝙ quia vox eſt ſonus animati: et ex illa parte qua aerem reſpirat, omnis autem ſonus eſt ex aliqua percuſſione aeris: ſequitur ꝙ vox ſit reſpirati percuſſio aeris, ad arteriam vocalem, quæ quidem percuſſio fit ab anima, quæ eſt in his partibus ideſt principaliter in corde. Quãuis enim anima ſit in toto corpore, vt eſt forma animalis: tamen vis eius motiua eſt principaliter in corde. Datur autem hæc diffinitio per cauſam. Non enim vox eſt percuſſio: ſed ſonus ex percuſſione cauſatus. Deinde cum dicit.

Non enim omnis quiuis animalis ſonus, vox eſt: vti diximus, fit enim vt & lingua ſonus efficiatur: & etiam vt tuſſientes efficiunt vocem, ſed oportet vt & animatum ſit id, quod verberat: & aliqua cum imaginatione, Vox enim, ſonus quidã eſt ſignificatiuus: & non aeris eius, qui reſpiratione trahitur: vti tuſſis: ſed hoc ferit aerem eum, qui eſt in gurgulione, ad ipſum.

Non enim omnis ſonus animalis, vox eſt: ſicut diximus. Eſt enim & lingua ſonare, & ſicut tuſſientes. Sed oportet, & animatũ verberans, & cum imaginatione aliqua. Significatiuus enim quidam ſonus eſt vox: & nõ reſpirati aeris: ſicut tuſſis: ſed iſto verberat eum aerem qui eſt in arteria, ad ipſam.

Manifeſtat prædictam diffinitionem. Et primo quãtum ad hoc quod dixerat: ꝙ percuſſio vocalis eſt ab anima. Secundo quantum ad hoc quod dixit: ꝙ eſt aeris reſpirati. ibi. {Signum autem.} Poſuerat enim tria in diffinitione vocis. Percutiẽs ſcilicet animam. Percuſſum. ſ. aerem reſpiratum. Et ad quod fit percuſſio ſcilicet vocalem arteriam: quorum tertium ſupra manifeſtauerat: vnde reſtabat ꝙ duo prima manifeſtaret. Dicit ergo primo

A ꝙ ſicut ſupra dictum eſt: non omnis ſonus animalis eſt vox. Contingit enim linguam facere aliquos ſonos: qui tamen nõ ſunt voces: ſicut & tuſſientes faciũt ſonũ: qui tamen non eſt vox. Oportet enim ad hoc ꝙ ſit vox, ꝙ verberans aerem ſit aliquid animatum: & cum imaginatione ad aliquid ſignificandum. Oportet enim ꝙ vox ſit ſonus quidam ſignificans: vel naturaliter, vel ad placitum: & propter hoc dictum eſt ꝙ huiuſmodi percuſſio eſt ab anima. Operationes enim animales dicuntur, quę ex imaginatione procedunt. Et ſic patet ꝙ vox non eſt percuſſio reſpirati aeris: ſicut accidit in tuſſi. Sed id cui principaliter attribuitur cauſa generationis vocis, eſt anima: quæ vtitur iſto aere ſcilicet reſpirato, ad verberandum aerem qui eſt in arteria, ad ipſam arteriam. Aer ergo nõ eſt principale in vocis formatione: ſed anima quę vtitur aere vt inſtrumento ad vocem formandam. Deinde cum dicit.

B Signum autem eſt: non poſſe quenquam ędere vocem ſpirantem, aut reſpirantẽ: ſed aerem retinẽtem. Detinens enim aerem, hoc ipſo nimirum mouet. Patet autem & quam ob cauſam piſces vocem non fundunt: fauces enim non habent. At hanc partem non habent: quia non ſuſcipiunt aerem: neq; reſpirant. Sed qui ita dicunt, vehementer aberrant. Quam autem ob cauſam alius ſermo eſt. Cur muti ſint piſces. T.c.91.

Signum autem eſt non poſſe vocem formare reſpirantem, neq; expirantem: ſed detinẽtem. Mouet enim iſto, retinens. Manifeſtum autem & cur piſces ſint ſine voce, Non. n. habent guttur. Hanc autem partem non habent: quia non recipiunt aerem, neq; reſpirant. Sed qui dicunt ſic peccant, Propter quã igitur cauſam: altera ratio eſt.

Oſtendit aliam partem diffinitionis ſcilicet ꝙ vox ſit percuſſio aeris reſpirati: & dicit ꝙ ſignum huius eſt duplex. C vnum quia animal non poteſt formare vocẽ, neq; dum attrahit aerem reſpirando: neq; dum expellit expirando: ſed dum retinet aerem: quia dum retinet: iſto aere retento, et percutiente aerem exiſtentem in vocali arteria cauſat motum ad formationem vocis. Aliud ſignũ eſt, ꝙ piſces non habent vocem, nõ enim habent guttur, id eſt vocalem arteriam: & hanc partem non habent: quia non recipiunt aerem: neq; reſpirant. Sed qui dicunt hoc ꝙ piſces reſpirant: peccant. Quare autem piſces non reſpirant, alia ratio eſt, pertinet enim ad ſcientiã in qua cõſiderantur particularia accidentia animalium.

De odore vero & odorabili, non ęque bene, atq; de hiſce quæ dicta ſunt: diſcernere, determinareq; poſſumus. Non. n. ſic patet, quale q̃d ſit odor: vt ſonus, vel lumẽ vel color. Cuius cauſa eſt, nos nõ habere hunc ſenſum exactum: ſed inferiorem compluriũ D animalium ſenſum. Remiſſe namq; homo olfacit: & nihil odorabilium percipit abſq; dolore: vel voluptate: propterea ꝙ ſenſus inſtrumentum huiuſce, non eſt exactum atq; perfectum. Atq; conſentaneũ eſt rationi: tam animalium ea quæ duros oculos habent: ſic ſentire colores: vt nõ eorum percipiãt differentias: niſi terrore, contrarioq; ipſius: quã hominum genus, odores. De odoratu. Hõ remiſſuꝫ, ac debilẽ hꝫ olfactum.

T.c.92. De odore autem & olfactibili, minus bene determinabile eſt, dictis. Non enim manifeſtum eſt quale quid ſit odor, ſicut ſonus: aut viſibile: aut lumẽ. Cauſa autem eſt: quia ſenſum hunc nõ habemus certum: ſed peiorẽ multis animalibus. Praue enim odorat homo: & nihil odorat odorabilium, ſine lętitia & triſtitia: tanquam non exiſtente certo, eo quo ſentimus.

ſentimus. Rationabile eſt autem ſicut & fortes oculis colores ſentire: & nõ per manifeſtas ipſis eſſe differentias colorum niſi terrentium: & nõ terrentiũ, ſic & odores, hominum genus. Lec. xix.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de viſibili & audibili: nunc tertio determinat de odorabili. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de odorabili vt ſic. In ſecunda determinat de odorabili ſecundũ ꝙ immutat ſenſum olfactus. ibi. {Eſt autem olfactus.} Circa primum duo facit. Primo determinat dẽ odorabili ſecundum ſe. In ſecunda de non odorabili ſecundum ꝙ odoratu percipitur. ibi. {Adhuc autem.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit difficultatẽ determinandi de odorabili. Secundo oſtendit quomodo accipiatur cognitio odorabiliũ. ibi. {Videtur enim & analogia.} Dicit ergo primo ꝙ non ita bene determinari poteſt de odore & odorabili: ſicut de ꝑdictis ſenſibilibus. ſ. audibili & viſibili: quia nõ manifeſtum eſt nobis quid ſit odor: ſicut quid eſt ſonus: aut quid eſt viſibile: aut lumẽ: vel aliquid huiuſmodi. Et huius cauſam aſſignat: quia ſenſum odoratus non habemus bonum, qui perſpicaciter & per certitudinem cognoſcat ſuum obiectum: ſed habemus

Cur odoratũ peiorem aialium hẽat hõ.

eum peiorem multis alijs animalibus. Cuius ratio eſt: quia cum inſtrumentum ſenſus debeat eſſe proportionatum ſuo ſenſibili: ſicut odor cauſatur ex calido & ſicco: ita ad bonitatem inſtrumẽti odoratus, exigitur victoria calidi & ſicci. Homo autem habet cerebrũ, in cuius vicino poſitum eſt inſtrumentum olfactus: maius omnibus alijs animalibus, ſecundum proportionẽ ſui corporis: vt Philoſophus dicit in libro de animalibus. vnde cũ cerebrũ ſit humidum & frigidum in ſe conſideratum: impeditur in homine bonitas olfactus: & propter hoc praue odorat homo: & nihil odorabilium percipit: niſi quod eſt ſecundum aliquam excellentiam inducens delectationem aut contrarium: quod contingit propter ſenſum qui nõ eſt perſpicax ad certitudinaliter diſcernendum de ſuo obiecto. Vnde rationabile eſt ꝙ hominum genus ſic ſe habeat ad percipiendos odores: ſicut ſe habent animalia habentia duros oculos: vt locuſtæ, & quidam piſces ad percipiendos colores: quos, propter debilitatem viſus, ex ineptitudine organi, non percipiunt niſi in quadam excellentia, prout ex eis ingeritur eis aliquis terror, vel eius contrarium. Deinde cum dicit.

Lib. 1. c. 16.

De odoribus. In hoie guſtus ẽ exactior, q̃ odoratus. Hõ hẽt exactiſſ. tactum. Molles carne, ingenio pollent.

Similem autem rationẽ ſubire videtur odoratus ad guſtũ: & odoris ſpecies ad ſpecies ipſas ſaporum. Verum exactiorem guſtum habemus, quã odoratum, ex eo quia guſtus tactus eſt quidam, quẽ quidẽ ſenſum homo exactiſſimũ habet, in cęteris namq; ſenſibus vehemẽter a cęteris animalibus ſuperatur, ãt tactu longe cęteris omnibus excellentius percipit. Quapropter & prudẽtiſſimum eſt animalium. Inditum autem eſt, in hominum genere, ob hoc inſtrumentũ ſenſus, ingenioſos eſſe, hebeteſue: & non ob aliud quicquam. Qui namq; ſunt duri carne: ii ſunt inepti mente. Qui vero ſunt molles carne, ii ſunt ingenioſi, menteq; dextri.

Videtur. n. & olfactus anologiã habere ad guſtũ: & ſimiliter ſpecies humorum, cũ his quę ſunt odoris. Sed certiorem habemus guſtum, propter id q̃d ipſe quidam tactus eſt: hũc autem ſenſum habet homo certiſſimum. In aliis enim deficit ab animalibus multis. Secundum autem tactum, longe excellentius, certiuſq; quam cætera animalia iudicat, vnde & prudentiſſimum animalium eſt. Signum autem, in genere hominum, ſecundum ſenſum hunc, ingenioſos eſſe & non ingenioſos: ſecundum aliũ autẽ nullum. Duri enim carne: inepti mente. Molles autem carne, bene apti.

T. c. 94.

E

Lec. [illegible] T. cõ. [illegible]

Oſtendit quomodo innoteſcant nobis differẽtię odorum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ differentiæ odorum nobis innoteſcunt per comparationem ad differentias ſaporum. Secũdo oſtendit quomodo reſpõdent differentiæ odorum differentijs ſaporum. ibi. {Eſt autem ſicut humor.} Dicit ergo primo ꝙ ſenſus olfactus in homine, videtur habere quandam conuenientiã & proportionem ad guſtum: & ſimiliter ſpecies humorum idest ſaporum ad ſpecies odoris. Vnũquodq; autem ignotum cognoſcitur per id quod eſt magis manifeſtum. Vnde cum ſpecies ſaporum ſint nobis maxime manifeſtæ: ſpecies odorum quæ ſunt nobis ignotæ, & habent affinitatem ad ſpecies ſaporum: ſub eorum ſimilitudine a nobis cognoſcuntur. Species autem ſaporum ſunt nobis manifeſtæ: quia ſenſum guſtus habet homo certiorem, q̃ alia animalia. quia guſtus eſt tactus quidã: tactum autem habet certiſſimum alijs animalibus: licet in alijs ſenſibus deficiat a quibuſdã animalibus. Sunt enim quædam animalia quæ melius vident: audiunt: & olfaciunt, q̃ homo: ſed homo ſecundum tactum, multum differt in certitudine cognitionis, ab alijs animalibus. Vnde quia homo habet optimum tactum: ſequitur ꝙ ſit prudentiſſimum omnium aliorum animalium. Et in genere hominum ex ſenſu tactus accipimus ꝙ aliqui ingenioſi ſunt, vel non ingenioſi. & non ſecundum aliquem alium ſenſum. Qui enim habent duram carnem: & per conſequens habent malum tactum: ſunt inepti ſecundum mentem: qui vero ſunt molles carne: & per conſequens boni tactus: ſunt bene apti mente. Vnde etiam alia animalia habent duriores carnes, q̃ homo. Sed videtur ꝙ aptitudo mentis magis reſpondeat bonitati viſus q̃ bonitati tactus: quia viſus eſt ſpiritualior ſenſus & plures differentias rerum demonſtrat. Sed dicẽdum eſt ꝙ duplici ex cauſa, bonitas mentis reſpondet bonitati tactus. Prima ratio eſt ꝙ tactus eſt fundamentum omnium aliorum ſenſuum. Manifeſtum eſt quòd organum tactus diffunditur per totum corpus: & quodlibet inſtrumentum cuiuſcunq; ſenſus eſt etiam inſtrumentũ tactus: & illud ex quo aliquid dicitur eſſe ſenſitiuum, eſt ſenſus tactus. Vnde ex hoc quòd aliquis habet meliorẽ tactũ: ſequitur quòd ſimpliciter habet meliorem ſenſitiuam naturam: & per conſequens quòd ſit melioris intellectus. Nam bonitas ſenſus eſt diſpoſitio ad bonitatem intellectus. Ex hoc autem quòd aliquis habet meliorẽ auditũ: vel meliorem viſum: non ſequitur quòd ſit melius ſenſitiuus, vel melioris ſenſitiuæ ſimpliciter: ſed ſolum ſecundum quid. Alia ratio eſt: quia bonitas tactus conſequitur bonitatem complexionis ſuæ temperantiæ. Cum enim inſtrumentum tactus non poſſit eſſe denudatum a genere tangibilium qualitatum: eo quòd eſt ex elementis cõpoſitum: oportet quòd ſit in potentia ad extrema: ſ. ſit ĩ per hoc quòd eſt medium inter ea. Ad bonam autem cõplexionem corporis ſequitur nobilitas animæ: quia omnis forma eſt proportionata ſuæ materiæ. vnde ſequitur quòd qui ſunt boni tactus: ſunt nobilioris animæ & perſpicacioris mentis. Quæritur autem iterum, cum tactus ſit certiſſimus ſenſuum: quare ſpecies odorum denominantur magis a ſpeciebus ſaporum, q̃ a qualitatibus tãgibilibus. Et dicendum quòd odor & ſapor cauſantur ex determinata commixtione qualitatum elemẽtarium, & ideo ſpecies odoris magis correſpondẽt ſpeciebus ſaporis, q̃ ſimplicibus qualitatibus tangibilibus. Deinde cum dicit.

F

G

Obiec. An bonitas mẽtis reſpõdeat bonitati tactus, an uiſus.

H

Vide ſeriũs. Tex. 118 119.

Vt autem ſaporum, alius dulcis, alius eſt amarus, ſic & odorum quoſdam dulces, quoſdam appellamus

mus amaros. Verum quædam odorem habent: ſaporemq; ſimilis rationis: dulcem inquam ſaporẽ: dulcemq; odorem: quædam contra. Similiter & acer ẽ, & acerbus odor: & acutus, & pinguis. Nam quia odores nõ ſunt, vti diximus, manifeſti: perinde atq; ſapores: ideo nomina odorum deducta ſunt a ſaporibus, per ſimilitudinem rerum. Alius enim eſt dulcis: vt croci, melliſq;: alius acer: vt thymi, ac huiuſcemodi rerum. Idem & in cæteris modus ſeruatur.

Tex. cõ. 95.

Eadem ſũt odorũ & ſaporũ nomina.

Eſt autem ſicut humor: hic quidẽ dulcis: ille vero amarus: ſic & odores ſunt. Sed alia quidem habent proportionaliter odorem & humorem. (Dico autem dulcem odorem, & dulcem humorem:) alia vero contrarium. Similiter autem & acer, & auſterus, & acutus, & pinguis eſt odor: ſed ſicut diximus propter id quod non multum manifeſti ſunt odores, ſicut humores: ab his acceperunt nomina ſecundum ſimilitudinem rerum. Dulcis enim a croco, & melle: acer autem a thymo, & huiuſmodi. Eodem autem modo & in aliis.

de generatiõe ſaporum, atq; odorũ, infra tex. 100.

Oſtendit quomodo ſpecies odoris correſpondẽt ſpeciebus ſaporis: et dicit, quòd ſicut humor ideſt ſapor, quidam eſt dulcis: & quidam amarus: ſic etiã & odores diſtinguuntur. Sed ſciendum eſt quòd quædam habent ꝓportionalem dolorem & ſaporem ſcilicet dulcem odorem & dulcem ſaporem: quædam vero per contrarium ſcilicet ſuauem ſaporem, & non ſuauem odorem: vel e conuerſo. Cuius ratio eſt: quia ſapor conſiſtit in humido aqueo aliqualiter digeſto: odor autem conſiſtit in ſicco aereo aliqualiter contemperato. Contingit autem quandoq; vtranq; ſubſtantiam ſcilicet ſubtilẽ aereã, & aqueã groſſiorem, ſecundum debitam proportionem commiſtam eſſe: & ſic eſt ſuauitas ſaporis & odoris. Si vero ſit debita proportio in vno, & nõ in altero: erit in vno ſuauitas, & in alio non. Et ſicut dictum eſt de dulci & amaro, quæ ſunt extrema in ſaporibus, quę transferuntur ad odores: ita etiam & acetoſum & auſterum ideſt ſtypticum, aut ponticum, & acutum: & pingue: odoribus attribuuntur. Sed licet non ſemper in omnibus correſpõdeant odores ſaporibus, tamen ſicut dixi propter hoc quòd odores non ſunt multum manifeſti, ſicut ſapores: acceperunt nomina odores a ſaporibus, ſecundum ſimilitudinem rerũ: quia, vt in pluribus, odores reſpondent ſaporibus. Dulcis enim odor & ſapor cauſatur a croco, & melle. Acer autem a thymo & a ſimilibus. Et ſimiliter de alijs odoribus & ſaporibus. Deinde cũ dicit.

Inodorabile triplex, veluti & inuiſibile, ſupr. t. 71 dupl. accipi docuit, ſic & inaudibile, et iguſtabile. t. 103.

Atqui ſicut auditus eſt audibilis atq; inaudibilis, & viſus viſibilis atq; inuiſibilis, & quiſque ſimiliter ſenſuum, ſic & odoratus eſt odorabilis atq; inodorabilis. Inodorabile autem multipliciter dicitur, nam & id quod omnino caret odore, neq; vnquam odorem habere poteſt, & id quod exiguum habet, & id etiam quod malum, tetrũq; habet odorem, hoc appellari nomine ſolet, ſimiliter & ipſum inguſtabile dicitur.

T. c. 96.

Quiuis ſenſus ꝑceptiuus ẽ ſui obiecti, et oppo. ſuo obiecto.

Adhuc aũt, ſicut auditus & vnuſquiſq; ſenſum hic quidẽ audibilis & ñ audibilis, ille vero viſibilis, & nõ viſibilis ſic, & olfact⁹ odorabilis, & nõ odorabilis. Nõ odorabile autem, aliud quidem ſecundum id quod omnino impoſſibile eſt habere odorem, aliud vero paruum habens, & prauum, ſimiliter autem & non guſtabile dicitur.

Oſtendit etiam quomodo non odorabilia, odoratu percipiuntur: & dicit quòd ſicut auditus eſt audibilis, & non audibilis: & viſus eſt viſibilis, & non viſibilis: cum ſit eadem potentia cognoſcitiua oppoſitorum: & priuatio non cognoſcatur niſi per habitum: ſimiliter olfactus eſt odorabilis. & non odorabilis. Sed non odorabile dicitur dupliciter. Aut quod omnino nõ poteſt habere odorem, ſicut corpora ſimplicia. Aut quod habet parum de odore, aut malum odorem. Et ſimiliter intelligẽdum eſt de guſtabili, & non guſtabili.

Mediũ ĩ odoratu eſt aer, et aqua.

Fit autem olfactus etiam, per medium, aut aerem aut aquam. Etenim animalium, ea quæ in aquis degunt, videntur odorem ſentire, tam habentia, quàm non habentia ſanguinem. Sicut & ea quæ verſantur in aere. Horum namq; nonnulla, odorem alimenti percipiunt eminus, perguntq; ad ipſum.

Tex. cõ. 97.

Eſt autem & olfactus per medium, vt aerem, aut aquam. Et namq; aquatica videntur odorem ſentire. Similiter aũt & quęcũq; cũ ſanguine, & ſine ſanguĩe ſicut & quę in aere. Etenĩ horũ quędã a lõge occurrunt ad alimentum, quæ ab odore mouentur.

Lec. XX.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de odorabili: hic determinat de immutatione odoratus ab ipſo. Et primo quantum ad medium. Secũdo quantum ad organum ſenſus. ibi. {Eſt autem odor ſicci.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit medium inſtrumenti odoratus. Secundo mouet quandam quæſtionem circa determinata. ibi {Vnde dubium.} Dicit ergo primo quòd ſenſus olfactus immutatur ab odorabili per medium ſcilicet aerem: aut aquam. Et quòd aer ſit medium in olfactu, manifeſte apparet: quia nos per aerẽ odoramus. Vnde oportuit manifeſtare aquam eſſe medium in olfactu. Quod quidem oſtendit per hoc, quòd animalia aquatica odorem ſentiunt: non ſolum illa quę habent ſanguinem: ſed etiam illa quæ ſanguine carent: ſicut & animalia quę viuũt in aere. Quod apparet ex hoc quòd quædam eorum de longinquo veniunt ad alimẽtum: quod non poſſet eſſe: niſi inquantum prouocantur ab odore: ſicut patet de vulturibus qui ex multis diebus dicuntur ad cadauera conuenire. Quomodo autẽ odor ad tam remota ſpatia diffundatur: dubitatio eſt. Sciendum itaq; eſt quoſdam poſuiſſe omnes ſenſus quodam perfici tactu. Dicebant enim oportere quòd ſenſus ſenſibile contingat, ad hoc quòd ſentiatur. Aliter tamen æſtimabant hoc accidere in viſu: et in alijs ſenſibus. Dicebãt enim quòd ex viſu egrediebantur lineę viſuales progredientes vſq; ad rem viſam: & ex earum contactu viſibile videbatur. In alijs autem ſenſibus dicebant quòd econuerſo ſenſibile ꝑueniebat ad ſenſum. Et q; ĩ tactu et guſtu hoc manifeſte vr̃ accidere. Nã tangibile & guſtabile quodam contactu ſentiuntur, in auditu etiam idem videtur eſſe. Nam aer motus vſq; ad auditum pertingit. Circa olfactum etiam idem eſſe dicebant. Ponebãt enim quòd a corpore odorabili reſoluatur quædam fumalis euaporatio: quæ eſt ſubiectum odoris: & perueniebat uſq; ad ſenſum olfactus. Cauſa enim huius diuerſitatis hæc eſſe videtur: quia antiqui non ponebant nec percipiebãt aliquid de immutatione ſpirituali medij: ſed ſolum de immutatione naturali. In alijs autem ſenſibus apparet quædam immutatio naturalis in medio: ſed nõ in viſu. Manifeſtum eſt enim quòd ſoni & odores deferuntur per vẽtos, vel impediuntur: colores autem nullo modo. Manifeſtum eſt etiam quòd contrariorum colorũ ſpecies, per eandem partem aeris deferuntur ad viſum: ſicut cũ vnus videtur album: alius nigrum ſimul exiſtentes in eodem aere & eodem aere vtentes pro medio. Quod quidem in olfactu non accidit. Nam contrarij odores etiam in medio

Quomõ, odor ad remota.

E dio ſe impedire inueniuntur. Et ideo nõ percipientes immutationem, qua medium immutatur a viſibili, poſuerunt ꝙ viſus defertur vſq; ad rem viſam. Sed quia percipiebant immutationẽ, qua medium immutatur ab alijs ſenſibus credebant ꝙ alia ſenſibilia deferrent ad ſenſum. Sed manifeſtum eſt ꝙ hoc in olfactu nõ poteſt accidere. Cum enim odor cadaueris vſque ad quingenta miliaria vel amplius, a vulturibus ſentiatur, ipoſſibile eſſet ꝙ aliqua corporalis euaporatio cadaueris vſq; ad tãtum ſpatium diffunderetur. præcipue cum ſenſibile immutet medium vndiq; ſecundum eandem diſtãtiam, niſi impediatur. Non autem ſufficeret ad occupandum tantum ſpatium, etiam ſi totum cadauer reſolueretur in fumalem euaporationem, cum ſit certus terminus rarefactionis ad quem corpus naturale peruenire poteſt, qui eſt raritas ignis, & præcipue cum per huiuſmodi odorem, cadauer non appareat ſenſibiliter immutatum. Et ideo dicendũ

De duplici hac imminutatiõe materiali et ſpũali. I. Interp̃tẽ ſupius i t.70. et iter. t. 121.

F eſt, ꝙ ab odorabili reſolui quidem poteſt fumalis euaporatio, quæ tamen non pertingit vſq; ad terminum, vbi odor percipitur, ſed immutatur medium ſpiritualiter, vltra ꝗ dicta euaporatio pertingere poſſit. Q. autem ſpiritualis immutatio ſit a viſibili magis ꝗ ab alijs ſenſibilibus, ratio eſt, quia viſibiles qualitates inſunt corruptibilibus corporibus, ſecundum ꝙ communicãt cum corporibus incorruptibilibus. vnde habent eſſe formalius & nobilius, ꝗ reliqua ſenſibilia, quæ ſunt propria corruptibilium corporum. Deinde cum dicit.

Vtrũ olfactus ſit vnus ſẽſus in reſpirãtib^9^ et nõ reſpirãtib^9^ Sup. t. 73

Quocirca dubitationem hic locus habere videt̃, ſi cuncta quidem ſimiliter olfaciunt, homo vero reſpirans, non reſpirãs autem, ſed ſpirans, aut detinẽs ſpiritum nõ olfacit, neq; eminus, neq; cominus, neq; ſi in ipſis naribus intus rem olentem poſuerimus. Atq; ſenſum quidem non fieri, ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu percipienda ponatur, cõmune omnibus eſt. Sed non ſentire ſine reſpiratione, propriũ hominum eſſe videtur, quod quidem experientia late patet. Quare ea quæ ſanguinis expertia ſunt, cum non reſpirent, ſenſum quendam præter eos ſenſus qui dicuntur, alium habent.

Te. c. 98

Vnde & dubium videtur, ſi omnia quidem ſimiliter odorent, homo autem reſpirans, odorat, non reſpirans autem, ſed expirans, aut retinens ſpiritum, non odorat, neq; a longe neq; a prope, neq; ſi in naſum intus apponatur. Et hoc quidem in ipſo organo poſitum quo ſentitur, inſenſibile eſſe, omnibus commune eſt, ſed ſine reſpiratione non ſentire, proprium eſt hominum. Manifeſtum autem eſt tentantibus. Quare ſanguinem non habentia quoniam non reſpirant, alterum vtiq; quẽdam ſenſum habent, præter eos qui dicti ſunt.

Mouet dubitationem circa prædicta. Et primo obijcit ad vnam partem. Secundo ad aliam. Ibi. {Sed impoſſibile eſt.} Tertio ſoluit. ibi. {Videtur autem.} Dicit ergo primo ꝙ cum etiam aquatica odorent per aquã, dubium videtur ſi omnia ſimiliter odorent, quaſi habentia eundem ſenſum. Et videtur ꝙ non, quia homo odorat, dum attrahit aerem reſpirando, quando autem non reſpirat attrahendo aerem, ſed emittẽdo ipſum, expirat, aut retinet ſpiritum, non odorat, neq; de longe neque de prope, etiã ſi poneretur odorabile intus in naſo. Sed hoc ꝙ ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiatur, commune eſt omnibus alijs ſẽſibus, vel animalibus. Sed ꝙ odor non ſentiatur ſine reſpiratione hoc eſt proprium hominibus. Et hoc manifeſtum eſt ſi quis tentare voluerit. Vnde cum animalia non habentia ſanguinem, nõ reſpirẽt, videtur ꝙ habeant alium ſenſum preter olfactũ, & alios ſenſus qui dicti ſunt in homine. Deinde cum dicit.

At idem eſſe nõ poteſt, quippe cum odorem percipiant, ſenſus enim rei tam male quã bene olentis, olfactus ſine controuerſia eſt. Præterea a vehementibus & ipſa corrumpi vidẽtur odoribus, a quibus & homo corrumpitur, vt bituminis, ſulphuris, & ſimilium. Neceſſe eſt igitur ipſa olfacere, non reſpirantia tamen.

Sed impoſſibile eſt. ſiquidem odorem ſentiunt. Odorabilis enim ſenſus, & mali odoramenti, & boni odoramenti, olfactus eſt. Amplius autem, & corrumpi vidẽtur a fortibus odoribus a quibus homo corrumpitur, vt aſphalto, ſulphure, & huiuſmodi. Olfactum quidem igitur habere neceſſarium, etiam non reſpirantia. T. c. 99.

Obijcit in contrarium duabus rationibus. Prima ratio eſt. quia ſenſus diſtinguuntur ſecũdum ſenſibilia. vnde cum ſenſus olfactus ſit ſenſus odorabilis. ſ. boni et mali odoramenti, & hoc communiter ſentiatur tam ab homine, ꝗ ab animalibus alijs non reſpirantibus, ſequitur ꝙ idem ſenſus olfactus ſit in homine, & in alijs animalibus. Alia ratio eſt, quia eiuſdem ſenſus, eadem ſunt corruptiua, non enim viſus patitur aliquid a ſonis, neq; auditus a coloribus. Sed ſenſus animalium nõ reſpirantium videntur corrumpi a grauibus odoribus & excellẽtibus ex quibus ſenſus hominis corrũpitur. ſ. ab aſphalto, qđ eſt quędam confectio ex ſuccis herbarum, & a ſulphure, & ab huiuſmodi. ergo alia habent ſenſum olfactus ſicut homo, licet non reſpirent. Deinde cum dicit.

Dĩa inter ſenſoriũ olfact^9^ i hoie & i alijs aialibus

G Atq; huius inſtrumentum ſenſus in homine, perinde videtur ab inſtrumento differre talium animãtium, atq; oculi differũt ab eorum oculis animaliũ, quæ duros oculos habent. Nam animalium, ea quę molles oculos habent, palpebras ipſas, vti ſepem, & tegmen habent, quas niſi mouerint, ac aperuerint, non vident, vt late patet. At ea quæ durorum ſunt oculorum, nihil habent profecto tale. Sed illico res eas vident, quæ in perſpicuo ſunt. Sic igitur & inſtrumentum olfactus, in hiſce quidem, quæ non reſpirant, velamine caret, perinde atq; oculus durus, vt diximus. In his autẽ q̃ ſuſcipiunt aerem, habet velamen quod cum reſpirant, aperitur, venis, meatibuſue diſtentis. Et idcirco quæ reſpirant, non olfaciunt in aqua, neceſſe eſt enim olfaciant reſpirando, at id in aqua facere nequeunt.

H Videtur autem in hominibus differre hoc ſenſorium ab iis quæ aliorum animalium, ſicut oculi, ab iis quæ durorum oculorum ſunt. Hi enim habent phragma, & ſicut velamen, palpebras, quas aliquis non mouens neque retrahens, non videt. Fortia autem oculis, nihil huiuſmodi habent, ſed mox vident, quæ fiunt in diaphano. Sic igitur & organũ odoratus, aliis quidem ſine operculo eſt, ſicut oculus, aliis vero aerem recipientibus, habere cooperimentum, quod reſpirantibus diſcooperitur, ampliatis venis & poris. Et propter hoc, reſpirantia non odorant in aqua. Neceſſarium enim eſt ea odorem pati reſpirando, hoc autem facere in humido impoſſibile eſt. T. c. 100

Soluit quæſtionem, quia iſta diuerſitas in modo reſpirandi, non eſt ex diuerſitate ſenſus, ſed ex diuerſa diſpoſi

tione

tione organi. Organum enim olfactus in homine, differt ab organis aliorum animalium, ſicut oculi hominũ differunt ab oculis duris quorundam animalium. Oculi.n. hominum habent quoddam phragma, ideſt pãnum ad cooperiendum.ſ. palpebras, vnde homo non poteſt videre niſi quodam motu palpebræ retrahantur, quod nõ accidit in animalibus habentibus duros oculos, ſed ſtatim vident ea quorum ſpecies fiunt in diaphano. Ita etiã & in animalibus non reſpirãtibus, organum odoratus eſt ſine operculo, ſed in animalibus reſpirantibus habẽt quoddam cooperculum, quod oportet aperiri, ampliatis poris per reſpirationem. Et ideo animalia reſpirantia non odorant in aqua, quia oportet ꝙ patiantur ab odore, reſpirando, quod non poteſt fieri in aqua. Deinde cum dicit.

Deorga no olfa ct° todor ẽ ſicci ſa por, humidi.

Eſt autem odor, ſicci, ſicut humidi, ſapor. Ipſum vero inſtrumentum olfactus eſt potentia tale.

Eſt autem odor, ſicci, ſicut humor humidi. Odoratiuum autẽ ſenſitiuũ, potẽtia huiuſmodi eſt tale.

Determinat de inſtrumento olfactus, & dicit ꝙ odor fundatur in ſicco, ſicut ſapor in humido. Organum autem odoratus oportet eſſe in potentia ad odorem, & ad ſiccum, ſicut organum viſus eſt in potentia ad colores & ad lucem.

De Guſtu.

Guſtabile autem eſt quoddam tangibile. Atq; hęc eſt cauſa, vt ipſum non ſit ſenſibile per medium corpus extraneum. Neq; enim tactus tali medio percipit. Enimuero corpus etiã id, in quo, tanquã in materia, eſt ipſe ſapor, qui guſtu percipitur, humidum eſt, quod eſt tangibile quoddam.

T.c.101. Guſtabile autem eſt quoddam tãgibile, & hæc eſt cauſa, quare non ſit ſenſibile per medium, extraneũ corpus. Neq; enim tactus. Et corpus in quo eſt humor, quod eſt guſtabile, eſt in humido ſicut in materia. Hoc autem quiddam tangibile. Lec. XXI.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de viſibili & audibili & olfactibili, hic quarto determinat de guſtabili. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de guſtabili in communi. In ſecunda de ſpeciebus guſtabilis, id eſt ſaporis. ibi. {Species autem.} Circa primum tria facit. Primo inquirit an guſtabile percipiatur per medium. Secundo oſtendit quid percipiatur per guſtum, quia guſtabile, & nõ guſtabile. ibi {Sicut autem.} Tertio quale oportet eſſe organum ſenſus guſtus. ibi. {Quoniam autẽ humidum.} Hæc enim tria circa alios ſenſus tractauit.ſ. medium in quo ſentitur, id quod ſenſu percipitur, et organum ſenſus, quæ in guſtu, vt videbitur oportet eſſe. Circa primum tria facit. Primo oſtendit ꝙ guſtabile non percipitur per medium extraneum. Secundo excludit quandam obiectionem. ibi {Vnde & ſi in aqua.} Tertio oſtendit quid requiratur ad hoc ꝙ guſtabile percipiatur. ibi {Non autem facit.} Dicit ergo primo ꝙ guſtabile eſt quoddam tangibile.i. quod tactu diſcernitur. Et hæc eſt cauſa quare non ſentitur per mediũ, quod ſit corpus extraneum. Et dicitur extraneum, quod non eſt pars animalis. Sentiuntur enim ſenſibilia, de quibus prius dictum eſt, per aerem aut aquam, quæ nõ ſunt partes animalis. Sed tactus nõ ſentit ſuum obiectum per medium extraneum, ſed per medium coniũctum. Nam caro eſt medium in ſenſu tactus, vt infra patebit. Et ideo cum guſtus ſit quidam tactus, & guſtabile ſit quoddam tangibile, non percipitur guſtabile, per medium extraneum. Q. autem guſtabile ſit quoddam tangibile, oſtendit per hoc quòd humor.i. ſapor qui eſt guſtabile, radicatur in humido, ſicut in materia propria. Humidum autem eſt quoddam tangibile. Vnde manifeſtum eſt quòd

T.c.116.

A guſtabile eſt quoddã tangibile. Sed ſi guſtus eſt quidã tactus, videtur quòd non debeat diſtingui contra tactum, cum ſpecies non diuidatur ex oppoſito contra genus, & ſic ſequitur quòd non ſunt quinq; ſenſus, ſed tãtum quatuor. Sed dicitur quòd guſtus & tactus poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo quantum ad modum ſentiẽdi, & ſic guſtus eſt quidam tactus. Nã in tangendo, ſuũ obiectum percipit. Alio modo quantum ad obiectum, & ita oportet dicere ꝙ ſicut ſe habet obiectum guſtus ad obiectum tactus, ſic ſe habet ſenſus guſtus ad ſenſum tactus. Manifeſtum eſt autem quòd ſapor qui eſt obiectum guſtus, non eſt aliqua qualitas de qualitatibus ſimpliciũ corporum, ex quibus animal conſtituitur, quæ ſunt propria obiecta ſenſus tactus, ſed cauſatur ab eis & fundatur in aliquo eorum, ſicut in materia.ſ. in humido. Vnde manifeſtum eſt quòd guſtus non eſt idem quòd ſenſus tactus, ſed quodammodo radicatur in eo. Vnde & conſueuit de guſtu diſtingui, quòd poteſt accipi guſtus prout

Dubiũ.

Solutio. Qũo cõ ueniant vñó cõ ueniant, guſtus et tactus.

B eſt diſcretiuus ſaporum, & poteſt accipi vt eſt tactus quidam, prout diſcernit qualitates tãgibiles, ſcilicet alimẽti, cuius ſenſus eſt tactus, vt ſupra dictum eſt. Vnde Philoſophus dicit in.3. Ethicorum. quòd circa delectationes guſtus prout accipitur primo modo, non eſt temperantia, ſed ſolum prout eſt tactus quidam. Deinde cũ dicit.

Lect.2c. tex. c.25 Cap. 12.

Quapropter ſi etiam eſſemus in aqua, dulce ſane ſentiremus in ipſa poſitum, & non ſenſus illius nobis per aquam, tanquam per medium, eſſet, ſed quia permixtum illud eſſet cum humido, quemadmodũ in potione fieri ſolet. Color autem nõ hoc videtur modo ꝙ miſceatur, neq; de fluxibus. Non igitur vt eſt ibi, ſic eſſe de medio dicere poſſumus, nullum.n. extremum eſt medium, vt diximus, vt autem viſibile eſt color, ſic eſt guſtabile, ſapor.

C Vnde & ſi ĩ aqua eſſemus, ſentiremus vtiq; ad poſitum dulce. Non autem eſſet tunc nobis ſenſus per medium, ſed ex eo quod miſceretur humido, ſicut in potu. Color autem nõ ſic videtur ex eo quod miſcetur, neq; defluxionibus. Vt quidem igitur mediũ nihil eſt. Vt autem color, viſibile. Sic guſtabile, humor eſt.

Excludit quãdam obiectionem. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſi aliquod corpus ſaporoſum diſſolubile per aquam, in aqua ponatur, vtpote mel, vel aliquid huiuſmodi, & nos eſſemus in aqua, (quamuis diſtantes ab illo corpore ſaporoſo) ſaporem tamen eius ſentiremus in aqua, & ſic videtur ꝙ guſtus ſuſcipiat ſuum obiectum per aquam, quod eſt medium extraneum. Et ideo ad excludendum hanc obiectionem, concludit ex dictis, ꝙ cum guſtabile non percipiatur per medium extraneum, ſequitur ꝙ ſi eſ-

D ſemus in aqua ſentiremus vtiq; corpus dulce appoſitum in aqua, diſtans a nobis, nõ tamen eſſet nobis ſenſus per medium, ſed ex eo quòd ſapor ille permiſcetur aqueo humido, vt accidit in potu, puta cum permiſcetur aquę, vel vino, mel, vel aliquid huiuſmodi. ipſa enim aqua immutatur naturali immutatione a corpore ſaporoſo. Vnde guſtus non percipit ſaporem corporis diſtantis, vt eſt talis corporis ſapor, niſi ſecundum quòd aqua eſt immutata a tali corpore. Cuius ſignum eſt, quòd guſtus nõ immutatur ab aqua ſic intenſe, ſicut natus eſt immutari a ſapore corporis diſtãtis, eo quòd ſapor ille debilitatur per admixtionem aquæ. Sed color non ſic videtur per medium, quòd.ſ. corpus coloratũ admiſceatur medio, aut aliquid eius defluat ad viſum, vt Democritus ponebat, ſed per ſpiritualem immutationẽ mediĵ. Vnde viſus nõ percipit colorem, vt aeris, vel vt aquæ, ſed vt corporis colorati diſtantis, et ſecundum eandẽ menſuram. Si ergo

velimus

velimus comparare guſtum ad viſum, nihil eſt quod ſit medium in guſtu, ſicut illud quod eſt medium i viſu. Sed ſicut color eſt viſibile.i.obiectū viſus, ſic humor.i.ſapor eſt guſtabile,ideſt obiectum guſtus. Deinde cum dicit.

Atqui nihil abſq; humiditate, ſaporis efficit ſenſum, ſed omne quod ipſius ſenſum efficit, humiditatem aut actu aut potentia nimirum habet, vt ſalſum Nam & ipſum liqueſcere poteſt facile, & linguam, vt patet, cum liqueſcit humidioremq; efficere.

T.c.102 Non autem facit humoris ſenſum, ſine humiditate, ſed habet actu, aut potentia humiditatem, vt ſaliua. Bene eni liquida ipſa eſt, & liquefactiua linguæ.

Oſtendit quid requiratur ad guſtum, ex quo medium nō requiritur, & dicit ꝙ nullum ſaporoſum facit ſenſum ſui humoris.i.ſaporis, ſine humiditate. Nam ſicut color fit actu viſibilis per lumē, ita ſapor fit actu guſtabilis per humidum. Et propter hoc oportet ꝙ guſtabile vel actu habeat humiditatem aqueam, ſicut vinum, vel aliquod huiuſmodi, aut ſit potentia humectabile, ſicut quod ſumitur per modum cibi. Et ideo oportet vt ſit ſaliua in ore quæ eſt bene liquida & liquefactiua linguæ, per quam ea quę ſumuntur, humectantur, vt eorum ſapor percipi poſſit. Deinde cum dicit.

De obiecto guſt⁹ Legito ſupra. t. 71.&.96 At vero ſicuti viſus eſt viſibilis & inuiſibilis, & tenebræ namq; ſunt inuiſibiles, quas etiā viſus diſcernit, & eius quod valde ſplendidum eſt, hoc enim inuiſibile dicitur, quanquā non eodem, ſed alio modo, quā tenebræ. Sicut igitur viſus, viſibilis & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter ſoni, ſilentiiq;, quorum alterum audibile, alterum inaudibile eſt, & etiā ſoni magni, perinde atq; ſplendidi, viſus. Nā vt paruus ſonus modo quodam inaudibilis, ſic etiā & magnus, ac violentus. Inuiſibile vero multifariam dici

Inuiſibile, inaudibile in odorabile, inguſtabile, i. poſſibile multifariam dicuntur. ſolet, quoddam perinde dicitur tale, atq; in cæteris etiam id quod impoſſibile eſt quoddam, hoc pacto vt aptum quidem ſit, id habere quo videre poſſit, illo autem careat aut habeat remiſſe vel praue, vt informe dicitur, aut indoctum. Sicut igitur viſus inquam viſibilis & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter, ſic & guſtus, guſtabilis & inguſtabilis eſt, quod quidem aut exiguum habet, aut prauum, aut vaſtantem guſtum.ſaporem. Videtur autem potabile & impotabile eſſe principium. Vtrumq; enim guſtu percipitur. Verum alterum eſt prauum, guſtumq; deuaſtat, alterum eſt amicum naturę, eſt autem potabile, guſtui cum tactu commune.

Te. cō. 103. Sicut autem viſus, & viſibilis eſt, & inuiſibilis, tenebra autem inuiſibilis eſt, iudicat autem & ipſas viſus. Adhuc autem & valde ſplendidi eſt: etenim hoc inuiſibile eſt, alio autem modo, quā tenebra. Similiter autem & auditus, ſoniq;, & ſilentii, quorū aliud non audibile, & magni ſoni, ſicut viſus eſt ſplēdidi. Sicut enim paruus ſonus inaudibilis quodāmodo, ſic & magnus, & violentus. Inuiſibile autē, aliud quidē omnino dicitur, ſicut & in aliis impoſſibile, aliud autem quamuis aptum natum, non habet aut praue, ſicut quod ſine pedibus eſt, & ſine gradu dicitur. Sic autem guſtus, guſtabiliſq;, & non guſtabilis. Hoc autem eſt, paruum, aut prauum habens humorem, aut corruptiuum guſtus. Videtur autem principiū eſſe, potabile & non potabile. Guſtus enim quidam ambo. Sed hoc quidem vt prauum & corruptiuum

E guſtus, illud autem ſecundum naturam. Eſt autem commune tactus & guſtus, potabile.

Oſtendit quid percipiatur per guſtum, & dicit ꝙ ſicut eſt de viſu et auditu, ſic eſt de guſtu. Viſus enim cognoſcit viſibile & inuiſibile, vt ſupra dictum eſt. Inuiſibile enim eſt tenebra, de qua viſus iudicat. Et ſimiliter illud quod eſt valde ſplēdidum, vt ſol dicitur inuiſibile, ſed alio modo ꝙ tenebra. Nam tenebra dicitur inuiſibile, propter defectum luminis, ſplendidum autem propter abundantiā corrumpentis ſenſum. Et ſimiliter auditus eſt audibilis.ſ. ſoni, & non audibilis, vt ſilentij, quod eſt priuatio ſoni, & etiam non audibilis.ſ.ſoni male audibilis qui vel propter ſui excellētiā corrumpit ſenſum, vel propter ſui paruitatem, non ſufficiēter ſenſum immutat. Sic etiam eſt in omnibus quæ ſecundum potentiam & impotentiam dicuntur. Nam impoſſibile dicitur in omnibus, aut quod F nō habet quod natum eſt habere, aut quod praue habet. Sicut non greſſibile dicitur animal, & quod penitus caret pedibus, & quod eſt claudum, aut debile pedibus. Similiter autem & guſtus & guſtabilis et nō guſtabilis. Nō guſtabile autem dicitur dupliciter, quod aut parum habet de ſapore, aut malum ſaporem, aut nimis violentum ad corrumpendum ſenſum. Et quia guſtabile eſt humidū aqueum, quod eſt potabile, & hoc eſt principium ſaporis.ſ.humidum aqueum, videtur ꝙ potabile & non potabile ſit principium eorum quæ guſtu percipiuntur. Guſtus enim percipit ambo, ſed vnum vt prauum & corruptiuum ſenſus.ſ.non potabile, aliud autem vt conueniēs ſecūdum naturam.ſ.potabile. Sicut autem guſtabile percipitur guſtu, prout guſtus eſt quidam ſenſus diſcretus a tactu: ita potabile et non potabile percipitur a guſtu prout guſtus eſt quidam tactus. Nam potabile eſt commune & tactus & guſtus. Tactus quidem, inquantum eſt humi G dum, guſtus autem, inquantum eſt humidum ſaporabile. Manifeſtum eſt ergo ꝙ delectationes quæ ſunt in cibis & potibus inquantum ſunt ſenſibilia & potabilia, pertinent ad guſtum, inquantum eſt tactus quidam, vt dicitur in.3.Ethicorum. Deinde cum dicit.

At vero cum guſtabile ſit humidum, neceſſe eſt & inſtrumētum ſenſus ipſius neque humidum eſſe actu, neq; etiam tale, vt humectari non poſſit, humidumq; euadere. Patitur enim aliquid guſtus ab ipſo guſtabili, ea nimirum ratione, qua guſtabile eſt. Neceſſe eſt igitur inſtrumentū guſtus, potentia quidem humidum eſſe, humectari autem actu. Ita autē humectari, vt eius conſeruetur, cum humectatur, & ratio. Cap. 12. De organo guſt⁹ quale ſit

Quoniam autem humidum quidem eſt guſtabi- Tex. cō. 104.
H le, neceſſe eſt ſenſorium ipſius, neque humidum eſſe actu, neq; in poſſibile fieri humidum. Patitur enim aliquid guſtus a guſtabili ſecūdum ꝙ guſtabile eſt. Neceſſarium eſt ergo humectatum eſſe quod poſſibile humectari ſaluatum, non humidum autem, guſtatiuum ſenſorium.

Oſtendit quale debeat eſſe inſtrumētum guſtus. Et primo ponit veritatem. Secundo manifeſtat eam per ſignū. ibi {Signum autem.} Dicit ergo primo ꝙ quia illud qđ eſt guſtabile, oportet eſſe humidum & ſaporoſum, neceſſe eſt organum guſtus, neq; eſſe humidū actu, neq; ſaporoſum ſecundum ſeipſum, neq; eſſe tale ꝙ non poſſit fieri humidum, ſicut inſtrumentum viſus, eſt quod non habet colorem, ſed eſt ſuſceptiuum coloris. Et hoc ideo eſt, quia guſtus patitur aliquid a guſtabili, ſecūdum quòd eſt guſtabile, ſicut quilibet ſenſus a ſenſibili. Vnde cum guſtabile inquantum guſtabile, ſit humidum, neceſſe eſt ꝙ

organum

organum guſtus inquãtum eſt iam paſſum, ſit humectatum, & tamen ſaluatur in ſua natura, vt ſit guſtatiuum, id eſt potens guſtare, cum poſſibile eſt humectari, non tamen eſt humidum actu. Deinde cum dicit.

Signum autem eſt, linguam neq; cũ eſt valde ſicca, neq; cum eſt nimium humida, ſentire. Is enim tactus ſit humidi primi, perinde acq; ſi cum prægustauerit quiſpiam vehementem, acremue ſaporem, deinde alium guſtet, & vt in ægrotantibus ſit, quibus cuncta videntur amara, quia lingua ſentiunt tali humiditate referta.

Signum autem, neq; ſiccam exiſtentem linguam ſentice, neq; multum humidam. Hic enim tactus ſit primi humidi, ſicut cum aliquis, qui ante guſtauit fortem humoremiguſtet alterum, & vt laborãtibus amara omnia videntuc, propter id quod lingua plena huiuſmodi humiditate ſentit.

Oſtendit quod dixerat per ſignum dicens, q; ſignum prædictorum eſt, q; neq; lingua exiſtens ſicca, poteſt ſentire, neq; exiſtens multum humida, quia cum exiſtit valde humida: a præcedente dominante humiditate, fit in ea tactus & ſenſus præcedentis humidi, & non ſuperuenientis, ſicut cum aliquis ante guſtauerit aliquem fortẽ ſaporem, poſtea ſi guſtet alterum, non percipiet ipſum, quia adhuc manet ſenſus primi humoris in lingua. Et ſimiliter laborantibus.i. febricitantibus, omnia videntur eſſe amara, propter hoc q; ſentiunt per linguam plenam humiditate huiuſmodi, ſcilicet cholera quæ eſt amara. Deinde cum dicit.

Saporũ ſpecies octo, Plinius vero li. 15. ca. 27. de cẽ genera enũerat.

Species autem ſaporum ita ſeſe habent, quemadmodum colorum. Dulce namq; & amarum, contraria ſimplicia ſunt. Hæret autem dulci quidem pingue, amaro autem ſalſum. At inter hæc collocantur, acre, acerbum, acidum, acq; acutum. Hæ namq; fere differentiæ videntur eſſe ſaporũ. Quare guſtus quidem inſtrumentum id eſt quod eſt potẽtia tale, guſtabile autem id, quod ipſum actu facere poteſt.

Tex. cõ. 105.

Species autem humorum, ſicut & in coloribus, ſimplices quidem contrariæ ſunt, ſicut dulce & amarum. Habitæ autem ſunt cum hac quidem pingue, cum illa vero ſalſum: media autem horum, acre, & auſterum, & ponticum, & acutum. Fere enim hæ videntur eſſe humorum differentię. Quare guſtatiuũ eſt potẽtia tale. Guſtabile aũt eſt factiuũ actu huius.

Determinat de ſpeciebus ſaporum, & dicit q; ſicut in coloribus, ſimplices colores ſunt contrarij, vt album nigro, ſic in ſaporibus, ſimplices ſunt contrarij: vt dulce et amarum. Species autem ſaporum habitæ.i. immediate conſequẽtes ſimplices ſpecies, ſunt pingue, quod ſequitur dulce, & ſalſum, quod ſequitur amarum. Media autẽ horum ſunt acetoſum, & auſterum, & ponticum, & acutũ, quæ duo in idem reducuntur. Ad has autem ſeptem ſpecies ſaporum fere videntur reduci omnes aliæ. Conſiderandum eſt autem circa has ſpecies, q; quamuis ſapores cauſentur a calido, & frigido, & humido, & ſicco: & cõtraria ſunt, quæ maxime diſtant, non tamen ſecundum maximam diſtantiam calidi & frigidi, & humidi & ſicci attenditur contrarietas in ſpeciebus ſaporum, ſed ſecũdum ordinem ad guſtum, prout natus eſt immutari a ſapore, vel cum horrore vel cum ſuauitate. Vnde non eſt neceſſarium q; dulce vel amarum ſit maxime vel calidũ vel frigidum, vel humidum, vel ſiccũ: ſed maxime ſe habeat i tali diſpoſitione per quam comparatur ad ſenſum guſtus. De generatione autem ſaporum in libro de ſenſu

A & ſenſato determinatur. Vltimo autem concludit quòd guſtatiuum.i. ſenſus guſtus, vel organum eius, eſt in potentia ad ſaporem, & ſpecies eius: guſtabile autẽ eſt quod poteſt reducere ipſum de potentia in actum.

De tactu

De tangibili autem & tactu eadem ratio eſt. Nam ſi tactus non vnus ſit ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt & ea quæ tactu percipiuntur, plura ſenſibilia eſſe. Dubitationem autem iſte locus habere videtur. Dubitabit autem nõ iniuria quiſpiam, vtrum plures ſint tactus, an vnus tantum. Et de inſtrumento tactus, qd tandem ſit, vtrum ipſa caro, & id quod in cæteris ſimile eſt carni, an ita non ſit, ſed id quidem ipſum ſit ſenſus huiuſce medium, inſtrumẽtum autem ipſius primum, aliud quoddam ſit intus.

Tex. cõ. 106. Quęſtio prima. An ſẽſus tactus ſit vnus.

De tangili autem & tactu, eadem ratio. Si enim tactus non eſt vnus ſenſus ſed plures, neceſſarium & B tangibilia, ſenſibilia plura eſſe. Habet autem dubitationem, vtrum plures ſint, an vnus. Et quid eſt ſenſitiuum tangibilis, vtrum caro, & in aliis proportionale, aut non, ſed hoc quidem eſt medium, primum autem ſenſitiuum, aliud quiddam eſt intus.

Lec. XXII.

Quęſtio ſecunda Tex. cõ. 107. An caro ſit organum vel mediũ tactus.

POSTQVAM determinauit Philoſoph⁹ de ſenſibilibus ſecundum alios ſenſus, hic determinat vltimo de ſenſibili ſecundum tactum: quia tactus inter alios ſenſus videtur eſſe minus ſpiritualis, licet ſit omnium aliorũ ſenſuum fundamẽtum. Diuiditur autẽ hæc pars in duas partes. In prima determinat quaſdam dubitationes circa ſenſum tactus. In ſecunda oſtendit veritatẽ circa hunc ſenſum. ibi. {Omnino autem videtur.} Circa primum duo facit. Primo mouet queſtiones. Secundo determinat eas. ibi. {Omnis etenim ſenſus.} Dicit ergo primo q; C quantum ad ea de quibus inquirendum eſt, eadem ratio eſt: ſiue loquamur de tangibili, ſiue de tactu. Quod enim dicitur de vno, oportet dici de altero: quia ſi tactus nõ eſt vnus ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt quòd tangibilia non ſint vnum genus ſenſibilium, ſed plura. Ideo autem hoc dicit, quia intentio ſua eſt, primo determinare de ſenſibilibus, poſtmodum determinabit de ſenſu. Quia vero i his quæ circa tangibile & tactum dicenda ſunt, circa ſenſum tactus quæſtiones mouebit: propter hoc quòd commodius poſſunt pertractari quæſtiones iſtæ circa tactum, q̃ ſi moueantur circa tangibile, idcirco hanc excuſationem pręmittit, oſtendens quòd non refert vtrum de tactu, vel tangibili loquamur. Mouet ergo duas quæſtiones circa tactum et tangibile. Quarum prima talis eſt. Vtrum ſint plures ſenſus tactus, an vnus tantum. Secũda dubitatio eſt, quid eſt ſenſitiuum.i. organum ſentiẽdi in tactu. vtrũ .ſ. caro ſit organum ſenſus tactus, in animalibus habentibus carnem, quæ ſunt animalia habentia ſanguinem: & D in alijs quæ carent ſanguine, aliquid proportionabiliter reſpondens carni. Aut non eſt ita, ſed caro quidem, & illud quod proportionabiliter ei reſpõdet, eſt medium in ſenſu tactus. Sed primum organum ſenſus tactus, eſt aliquid intrinſecum circa cor, vt dicitur in libro de ſenſu & ſenſato. Deinde cum dicit.

Omnis enim ſenſus, vnius contrarietatis eſſe videtur, vt viſus, albi, nigriq;: & auditus, acuti, grauiſq; & guſtus, dulcis, atq; amari. At in tangibili plures inſunt contrarietates, vt patet. Eſt enim calidum, frigidum, humidum, ſiccum, molle, durum, & iſtiuſmodi alia.

Omnis etenim ſenſus, vnius contrarietatis eſſe videtur, vt viſus, albi & nigri, auditus grauis & acuti, guſtus amari & dulcis. In tangibili autem multæ inſunt

E ſunt contrarietates, calidum, frigidum, humidum, ſiccum, durum, molle, & aliorum quæcunque ſunt huiuſmodi.

Determinat præmiſſas dubitationes. Et primo primam. Secundo ſecūdam. ibi {Vtrum autem} circa primum tria facit. Primo oſtendit ꝙ non eſt vnus ſenſus tactus, ſed plures. Secundo ſoluit poſitam rationē. ibi {Habet autem ſolutionem.} Tertio improbat ſolutionem. ibi {Sed ꝙ ſit.} Ratio autem quam primo ponit talis eſt. Omnis enim vnus ſenſus videtur eſſe vnius cōtrarietatis: ſicut viſus albi, & nigri, auditus: grauis & acuti, guſtus: amari & dulcis. Sed in tangibili quod eſt obiectum tactus, ſunt multę cōtrarietates. ſ. calid. et frigid. humid. & ſiccum, durum & molle, & quædam alia huiuſmodi, vt graue, & leue, & acutum & hebes, & ſimilia, ergo tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures. Deinde cum dicit.

F Sed eſſe videtur ad hanc dubitationem, quędam ſolutio. Nam in cęteris etiam ſenſibus plures ſunt contrarietates. In voce namq;, non ſolum eſt acumē, & grauitas, ſed etiam magnitudo, & paruitas, & lęuitas, & aſperitas vocis, & alia huiuſcemodi. Sunt & circa colorem differentiæ aliæ tales.

Tex.cō. 108. Habet autem ſolutionem quandam, ad hanc dubitationem, ꝙ & in aliis ſenſibus ſunt contrarietates plures, vt in voce, non ſolum acumen, & grauitas, ſed magnitudo, & paruitas, & lenitas, & aſperitas vocis, & ſimilia alia. Sunt autem & circa colorem differentię huiuſmodi alteræ.

Ponit quandam apparentem ſolutionem, ad prædictam dubitationem, & dicit ꝙ aliquis poteſt habere ſolutionem ad prædictam dubitationem, per hoc ꝙ in alijs ſenſibus videntur eſſe plures contrarietates, ſicut in auditu. Nam circa vocem audibilem, non ſolum poteſt attendi contrarietas acuti & grauis, ſed etiam magnitudo & paruitas vocis, & lenitas & aſperitas eius: & aliqua alia ſimilia. Et ſimiliter circa colorem poſſunt iueniri aliquæ aliæ differentiæ, pręter contrarietatem albi & nigri, ſicut ꝙ aliquis color eſt intenſus, & alius remiſſus, aliquis pulcher, & aliquis turpis, & tamen per hoc nō tollitur quin auditus ſit vnus ſenſus, & ſimiliter viſus. Vnde multiplex contrarietas tangibilium nō videtur impedire, quo minus tactus ſit vnus ſenſus. Deinde cum dicit. G

Verum quidnam ſit vnum obiectum tactui, ſicut vnum eſt auditui ſonus, nō eſſe manifeſtum videt̃.

Sed quod ſit vnum ſubiectum, ſicut auditui ſonus, ſic tactui: non eſt manifeſtum.

Excludit poſitam ſolutionem, & dicit ꝙ omnium cōtrarietatum quę ſunt circa audibilia, eſt vnum ſubiectum. ſ. ſonus, & ſimiliter color circa viſibilia. Sed non poteſt inueniri aliquid vnū, quod ſit commune ſubiectum omnium contrarietatum, quæ ſunt circa tangibilia, & propter hoc non videtur eſſe vnum genus tangibilium, vnde neq; vnus ſenſus tactus. Ad euidentiam autem eorum quæ hic dicuntur, conſiderare oportet, ꝙ diſtinctio potentiarum, et obiectorum proportionabilis eſt. Vnde cum vnus ſenſus ſit vna potentia: oportet ꝙ ei ſenſibile correſpondens ſit vnum genus. Oſtenſum eſt autem in 10. metaph. ꝙ in vno genere eſt vna prima contrarietas. Vnde oportet ꝙ circa obiectum vnius ſenſus, attendatur tantum vna prima contrarietas. Et ideo hic dicit Philoſophus ꝙ vnus ſenſus eſt vnius contrarietatis. Poſſunt tamen in vno genere eſſe plures contrarietates poſt primam: vel per modum ſubdiuiſionis, ſicut in genere corporum, prima contrarietas eſt animati & inanimati. Et quia animatum corpus diuiditur per ſenſibile & inſenſi- H

E bile, & vlterius ſenſibile, per rationale et irrationale, multiplicantur contrarietates in genere corporis: vel ſunt plures contrarietates vnius generis, per accidens, ſicut in genere corporis eſt contrarietas albi & nigri, & ſecundum omnia quæ corpori accidere poſſunt. Et per hunc modū intelligendum eſt, ꝙ circa ſonum & vocem, præter primam contrarietatem grauis & acuti, quę eſt per ſe: ſunt aliæ contrarietates, quaſi per accidens. In genere autem tangibilium ſunt plures primæ contrarietates per ſe, quæ tamē omnes quodammodo reducuntur ad vnum ſubiectum, & quodammodo non. Poteſt enim vno modo accipi ſubiectum contrarietatis, ipſum genus quod comparatur ad differentias contrarias, ſicut potentia ad actum. Alio modo poteſt accipi ſubiectum contrarietatum, ſubſtātia quæ eſt ſubiectum generis, cuius ſunt contrarietates, ſicut ſi dicamus ꝙ corpus coloratum, eſt ſubiectum albi & nigri. Si igitur loquamur de ſubiecto, quod eſt genus, mani- Contrarietatis ſubm. pro gñere, et pro ſubſtātia

F feſtum eſt ꝙ nō eſt idem ſubiectum omnium qualitatum tāgibilium. Si autem loquamur de ſubiecto, quod eſt ſubſtantia, vnum ſubiectum eſt omnium eorū. ſ. corpus, pertinens ad conſiſtentiam animalis. Vnde infra dicit Philoſophus, ꝙ tangibiles qualitates ſunt corporis, ſecundū ꝙ eſt corpus, quibus ſcilicet elementa corporis diſtinguūtur abinuicem. Horum enim eſt ſenſus tactus diſcretiuus quæ ad conſiſtentiam corporis animalis pertinent. Vnde formaliter loquendo, & ſecundum rationem, ſenſus tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures. Subiecto autem eſt vnus. Deinde cum dicit. Sēſus tactꝰ ē vnꝰ ſubiecto et plures ſpecie.

Huius autem vtrum inſtrumentum tactus intus ſit, poſt carnem, an non ſit, ſed ſtatim ſit ipſa caro, id nō eſſe ſignum videtur, ſenſum inquam illico fieri, cum res tactu percipiendæ tangūtur. Etenim ſi quis nunc circa carnem ſubtilem pellem extēderit: deinde rem tactu percipiendam tetigerit, ſenſus ſtatim ſimiliter fiet, & tamen in illa pelle, tactus inſtrumentum non eſt. Quod ſi copulata fuerit, velocius vt patet: ſenſus perceptio fiet. An caro ſit organū in tactu ecne. G

Vtrum autem eſt ſenſitiuū intus, an non, ſed mox caro, nullum videtur eſſe ſignum, fieri ſenſum ſimul cum tactu. Etenim nunc ſi aliquis circa carnem extēderit vt pellem, faciēs ſimiliter ſenſum mox tactum inſinuat, & tamen conſtat ꝙ nō eſt in hoc ſenſitiuū. Si autem & connaturale fuerit, citius vtiq; pertinget ſenſus. Tex.cō. 109.

Pertractat ſecundam quęſtionem. Et circa hoc duo facit. Primo docet veritatem. Secundo concludit quoddā, quod pertinet ad manifeſtationē primæ quæſtionis. ibi. {Propter quod talis pars.} Circa primum ſciendum eſt ꝙ poſſet alicui videri: ꝙ caro eſſet organum ſentiendi ſecundum tactum, hac ratione: quia ſtatim ad tactum carnis ſentimus tangibilia. Dicit ergo ad excludendum hāc rationem, ꝙ ad iudicandum vtrum organum tactus ſit intus: vel nō, ſed ſtatim caro ſit organum tactus, non videtur eſſe ſufficiens ſignum hoc, ꝙ ſimul cum caro tangitur, fit ſenſus tangibilis. i. ſentitur, quia & nunc ſi aliqs ſupra carnem extenderet aliquam pelliculam, aut telam ſubtilem, ſtatim ad tactum ipſius quod ſuperextenderetur carni, ſentiretur tangibile. Sed tamen conſtat ꝙ organum ſenſus tactus non eſſet in illa pelle ſuperextenſa. Et iterum manifeſtum eſt, ꝙ ſi illa pellis ſuperextenſa, fieret connaturalis homini, citius per eam ſentiretur. Vnde licet ad tactum carnis, quæ eſt homini cōnaturalis, ſtatim tangibile ſentiatur: non tamen ſequitur ꝙ caro ſit organum tactus, ſed eſt quoddam medium connaturale. Deinde cum dicit. H

Quapropter talis pars corporis perinde ſeſe habere videtur, atq; ſi circumfuſus aer, coniunctus eſſet

nobis

nobis,ac copulatus. Tunc enim vno quodam inſtrumento profecto,ſonum,& colorem,& odorem: videremur ſentire: & vnus quidem videretur eſſe nimirum ſenſus, viſus, auditus: atq; olfactus. Nunc autem quia ſeiunctum eſt id, per quod fiunt motus, patet inſtrumenta iam dicta ſenſuum: eſſe diuerſa. In tactu autem idipſum nunc latet. Fieri enim nequit, vt ex aere. vel aqua, corpus animatum tantummodo conſtet: quippe cum ſolidum quoddam eſſe oporteat. Reſtat igitur, vt ex his atq; terra ſit mixtum: quale eſt ipſa caro: & id quod vicem ipſius ſubit. Quare neceſſe eſt, ipſum corpus copulatum, medium eſſe inter inſtrumentum ipſius tactus: & res ipſas tangibiles, per quod fiunt ipſi ſenſus, qui quidem ſunt plures.

Te. cõ. 110. Propter quod talis pars corporis videtur ſic ſe habere: ſicut ſi circulariter nobis adunatus eſſet aer. Videremur enim vno quodam ſentire & ſonum, & odorem, & colorem: & vnus quidem ſenſus eſſe auditus, & viſus, & olfactus. Nunc autem quoniam determinatum eſt per quod fiunt motus:

Te. cõ. 104. manifeſtum eſt prædicta ſenſoria altera eſſe. In tactu autem hoc quidem nunc immanifeſtum eſt. Ex aere quidem enim, aut aqua, impoſſibile eſt conſtare animatum corpus. Oportet enim firmum eſſe. Relinquitur autem mixtum ex terra: & ex his eſſe, vt vult caro, & proportionale. Quare neceſſarium eſt & corpus quod medium tactus, eſſe adunatum, per quod fiant ſenſus, qui ſint plures.

Concludit quoddam quod valet ad manifeſtationem primæ quæſtionis, & dicit quòd quia caro eſt ſicut medium connaturale in ſenſu tactus, videtur quòd hæc pars corporis ſic ſe habeat ad ſenſum tactus, ſicut ſi aer qui eſt circa nos, eſſet connaturalis nobis. Videretur enim tunc quòd aer ille eſſet organum in viſu, auditu, & olfactu: quamuis ſit medium, & ita videremur vno organo ſentire ſonum, & odorem & colorem, & per conſequens videretur eſſe vnus ſenſus auditus, viſus, & olfactus. Sed nunc quia medium per quod fiunt motus dictorum ſenſibilium, eſt {determinatum} id eſt diſtinctum a nobis, manifeſtum eſt quòd non eſt organum. Et item manifeſtum eſt, quòd diuerſa ſunt organa trium ſenſuum dictorum, & per conſequens quòd ſunt diuerſi ſenſus. Sed in tactu hoc non eſt manifeſtum, quia medium eſt connatureale nobis. Et huius diuerſitatis rationem aſſignat. Aer enim & aqua, quę ſunt media aliorum ſenſuum: non poſſunt eſſe connaturalia nobis, quia impoſſibile eſt quòd ex aere pueo, & ex aqua pura conſiſtat animatum corpus. Cum enim ſint corpora humida & fluxibilia, non ſunt fiema, neque bene terminabilia in ſeipſis: ſed ſolum termino alieno. Corpus autem animatum oportet eſſe firmum, & in ſe terminatum, vnde oportet quòd ſit mixtum ex terra, & aere & aqua: ſicut vult ſe habere, id eſt ſicut exigit caro in animalibus habentibus carnem, & illud quod proportionale eſt: in animalibus non habẽtibus carnem. Et ſic illud coepus quod eſt medium in tactu, ſcilicet caro: poteſt eſſe adunatum, id eſt naturaliter vnitũ tactui, ita quòd per ipſum ſicut per mediũ connaturale, fiant plures ſenſus tactus. Deinde cum dicit.

Indicat autem plures eſſe, tactus hiſce, qui in lin-

A gua conſiſtit. Nam eadem in parte, & omnes res tangibiles: & ſaporem etiam ſentit. Si igitur & cæteræ partes carnis, ſentirent ſaporem, vnus idemque tunc ſenſus videretur: eſſe profecto, guſtus & tactus. Nunc autem quia non fit conuerſio: duo diuerſi ſenſus eſſe cenſentur.

Demonſtrat autem quòd plures ſint, is qui in lingua eſt tactus. Omnia enim tangibilia ſentit, ſecundum eandem partem, & humorem. Siquidem igitur & alia caro ſentiret humorem: videretur vnus & idem eſſe ſenſus, guſtus. & tactus. Nunc autem ſunt duo, propter id quod non conuertitur. Tex.cõ. 112.

Ponit quoddam aliud ad idem manifeſtandum, & dicit quòd hoc idem demonſtratur per hoc, quòd in lin-

B gua fiunt plures tactus. Sentimus enim per linguam omnia tangibilia, quæ ſentimus per alias partes corporis, & vlterius per ipſam ſentimus {humorem} id eſt ſaporem, quem non ſentimus per aliquam aliam partem corporis. Si autem alia caro ſentiret ſaporem, non diſcerniremus inter guſtum & tactum, ſicut nunc non diſcernimus inter tactum qui eſt diſcretiuus calidi & frigidi, & tactum qui eſt diſcretiuus humidi & ſicci. Sed nunc apparet quòd guſtus et tactus ſunt duo ſenſus: quia non conuertuntur adinuicem, non enim per quãcumque partem fit ſenſus tactus, fit & guſtus. Ratio autem quare non per quamcunque partem fit guſtus, per quam fit tactus, eſt: quia ſapores non ſunt qualitates elementorum, ex quibus corpus animalis conſtat, vnde nec pertinent ad cõſiſtentiã animalis, ſicut qualitates tãgibiles.

At vero dubitabit hoc loco nõ iniuria quiſpiam. An tactꝰ et guſtus externo medio indigeant.

C Nam ſi corpus quidem omne profunditatem habet, atque hæc eſt tertia magnitudo, fieri vero nequit, vt ea corpora ſeſe mutuo tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit: humidumq; non eſt ſine corpore, nec humectatum: ſed neceſſe eſt vel aquam eſſe, vel aquam habere: qui fieri poteſt: vt corpus tangat copus in aquam. Etenim neceſſe eſt, cum extrema non ſint ſicca, in medio aquam eſſe: qua repleta ſunt ipſa extrema. Quod ſi hoc eſt verum: fieri profecto non poteſt: vt corporum tactus in aqua. Eodem etiam modo de iis dici poteſt: quæ in aere collocantur. Simili namque modo ſeſe habet aer, ad ea quæ ſunt in ipſo: & aqua, ad ea quæ ſunt in ipſa. Latet autem nos magis in hiſce: quæ in aere collocantur: quam

D in animalibus, quæ ſunt in aqua: ſi humectatum: humectatum tangit.

Dubitabit autem aliquis: ſi omne corpus profunditatem habet. Hæc autem eſt tertia magnitudo. Quorum autem corporum medium eſt aliquod corpus: non contingit ipſa adinuicem ſe tangere. Humidum autem non eſt ſine corpore, neque humectatum: ſed neceſſe eſt aquam eſſe, aut habere aquam. Quæ vero tanguntur adinuicem in aqua, niſi ſicca extrema ſint: neceſſe eſt aquam habere mediam: qua repleta ſint vltima. Si autem hoc verę impoſſibile eſt aliquod corpus tãgere aliud i aqua. Eodem autem modo eſt & in aere. Similiter enim ſe habet aer ad ea quæ ſunt in ipſo, & aqua, ad ea quę ſunt in aqua. Latet autem magis nos: ſicut & Tex.cõs 113.

ea, quæ ſunt in aqua, animalia, ſi humectatum tangit humectatum.

Lec. XXIIII.

OSTENSO quòd in ſenſu tactus requiritur medium connaturale: hic inquirit Philoſophus vtrum requiratur in eo medium extraneum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quòd tactus non fit ſine medio extraneo. Secundo oſtendit in quo differant tactus & guſtus ab alijs ſenſibus, qui per medium extraneum, ſentiunt. ibi. {Vtrum igitur.} Dicit ergo primo quòd circa tactum poteſt aliquis dubitare, vtrum ſcilicet, habeat medium extraneum: cum oſtenſum ſit quòd habeat medium connaturale. Et iſta dubitatio procedit ſi omne corpus habet profundum quod eſt tertia dimenſio. Manifeſtum eſt enim omne corpus tres dimenſiones habere: ſcilicet lõgitudinem, latitudinem, & profunditatem. Ex **F** quo ſequitur quòd inter quæcunq; corpora eſt aliquod corpus medium, ipſa non tangunt ſeinuicem immediate. Diſtant enim abinuicem, ex quo aliqua dimenſio eſt inter ea: manifeſtum eſt etiam quòd vbicunque eſt medium humidum, vel humectatum, oportet eſſe aliquod corpus. Humiditas enim cum ſit qualitas quædam, non eſt niſi in ſubiecto corpore. Aut igitur ineſt alteri corpori ſecundum ſeipſum, & tunc eſt humidum, ſicut aqua, aut habet humiditatem ſecundum aliquod corpus ſibi adueniens, & ſic dicitur humectatum, ex hoc quòd habet aquam in ſuperficie tantum, vel in ſuperficie & profundo. Et hoc eſt quod dicit quòd neceſſe eſt omne corpus humidum, vel humectatum, eſſe aquã, aut habere aquam. Manifeſtum eſt autem quòd corpora quæ tanguntur in aqua adinuicem, neceſſe eſt quòd habeant inter ſe aquam medium, qua repleta ſunt vltima eorum, niſi forte dicatur quòd ſint ſicca in aqua exi**G**ſtentia, quod eſt impoſſibile. Neceſſe eſt enim quòd ea quæ in aqua ſunt: ſint humectata, ita quòd habeant aquam in ſuperficie, & ſic relinquitur quòd inter duo tangentia ſe in aqua, ſit aqua medium. Et ſi hoc verum eſt, ſequitur quòd impoſſibile ſit, quòd aliquod corpus tangat aliud in aqua immediate. Et ſimiliter eodem modo ſe habet de aere, qui eſt humidus naturaliter, ſicut & aqua. Similiter enim ſe habet aer ad humectanda ea quæ ſunt in aere, ſicut ſe habet aqua ad humectanda ea quæ ſunt in aqua. Sed magis latet nos de aere quòd ſit medium, quàm de aqua, propter hoc, quòd continue ſumus in aere, & ſic imperceptibiliter inhæret nobis. Et ſimiliter animalia quæ ſunt in aqua, latet ſi duo corpora humectata per aquam, ſe tangant: quia enim continue ſunt in aqua, non percipiunt aquam, quæ eſt inter ipſa, & corpora tangentia. Eſt autem & alia ratio, quare magis latet nos de aere, quàm de aqua, quia aer eſt ſubtilior, & minus ſenſu perceptibilis. **H** Relinquitur ergo quòd ſemper quando tangimus aliquid, eſt medium inter nos & res contactas, aer vel aqua.

Dubiũ an aer et aq̃ poſſit eẽ mediũ in ſenſu tact⁹,

Sed dubitatio hic accidit. Oportet enim illud quod eſt medium in aliquo ſenſu, eſſe denudatum a qualitatibus ſenſibilibus ſecundum illum ſenſum, ſicut diaphanum nullum habet colorem. Manifeſtum eſt autem quòd aer & aqua habent tangibiles qualitates, non igitur mediantibus eis poteſt fieri ſenſus tactus.

Rñſio Auer.

Reſpondet autem ad hoc Auer. quòd nos non patimur a puro aere vel aqua. Nihil enim patitur niſi a ſuo contrario, ſecundum principium paſſionis: aer autem & aqua non contrariantur nobis, ſed ſunt nobis ſimilia, comparantur enim ad nos, ſicut locus ad locatum: vnde tactus noſter non patitur a qualitatibus aeris vel aquæ, ſed ab extraneis qualitatibus. Quod enim ſentitur de qualitatibus tangibilibus in aere & in aqua, eſt de admixtione extrane**E**orum corporum, vt ipſe dicit: quia ſicut ignis nunquam amittit calorem ſuum, ita nec aqua amittit ſuam qualitatem. Sed quòd aliquando ſentimus calidum: hoc eſt ex permixtione extranei.

Impugnatio Auer.

In hac autem reſponſione eſt multiplex error. Primo quidem in hoc quod dicit quòd corpora noſtra non patiuntur ab aere vel aqua, quia ſunt ſimilia nobis, ſicut locus locato. Manifeſtum eſt enim quòd corpora noſtra ſortiuntur locum naturalem, ſicut & motum naturalem, ex natura elementi prædominantis. Non ergo aliter comparantur ad locum, & ad corpora continentia, corpora noſtra, quàm ipſa elementa locata ad elementa locantia. Elementa autem in ſuis extremitatibus ſe alterant: vt patet per Philoſophum in primo meteororum: corpus ergo noſtrum ab elementis natum eſt alterari.

Lec. 2.

Item omne quod eſt in potentia, natum eſt pati ab eo, quod eſt in actu. Corpora autem noſtra cum ſint in quadam medietate conſtituta, **F** inter extremitates tangibilium qualitatum, quæ ſunt in elementis, habent ſe ad qualitates elementares, vt potentia ad actum. Medium enim eſt in potentia ad extrema, vt infra dicetur. Manifeſtum eſt igitur quòd corpora noſtra nata ſunt immutari a qualitatibus elementorum, & ſentire eas.

Tex. cõ. 19.

Radix huius erroris.

Prouenit ergo hic error ex eo, quòd neſciuit diſtinguere inter elementa, ſecundum quòd ſunt ſibi inuicẽ cõtraria et ſm ꝙ ſūt ſe continentia, & ſibi ſimilia, vt locus locato.

Snia Interp̃tis.

Dicendũ eſt igitur ꝙ elemẽta poſſunt dupliciter cõſiderari. Vno mõ ſm q̃litates actiuas et paſſiuas, & ſic cõtrariantur adinuicẽ, et ſe immutant in ſuis extremis. Alio modo ſecundum formas ſubſtantiales, quas conſequuntur ex impreſſione corporis cęleſtis. Vnde quanto corpus elementale eſt propinquius corpori cæleſti, tanto plus habet de forma. Et quia ad formam pertinet continere, & quòd ſe habeat in ratione totius; inde eſt quòd corpus ſuperius continet inferius. & com**G**paratur ad ipſum, ſicut totum ad partem diuiſam: quæ eſt comparatio loci ad locatum. Vnde & vis locantis et continentis deriuatur ad elementa ex primo continenti: ſcilicet corpore cæleſti. Et propter hoc, locus & motus localis non attribuuntur elementis ſecundum qualitates actiuas & paſſiuas, ſed conſequuntur formas ſubſtantiales elementorum.

Alius error principalis Auer. refellitur.

Alius eſt error in hoc quòd dicit, ꝙ aqua & aer non alterantur, niſi per admixtionem extranei. Manifeſtum eſt enim quòd aer & aqua ſecũdum partem ſunt corruptibilia. Corruptio autem & generatio in elementis poteſt fieri ſine mixtione; & ſequitur alterationem, vt patet in libro de generatione.

Lib. 2. t. c. 24. & inde

Vnde manifeſtum eſt quòd adhuc durante ſpecie aquæ, poteſt immutari aqua a ſua naturali qualitate, abſque admixtione extranei. Ignis autem cum ſit formalior, eſt magis actiuus inter elementa: quæ omnia comparantur ad ipſum, ſicut materialia, vt dicitur in quarto meteororum. **H** Vnde non eſt ſimile de ipſo, & de alijs.

Lec. 2. Te. c. 5.

Dicendum eſt igitur quòd quia aer & aqua ſunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus: & præcipue quando ſunt modicæ quantitatis: ſicut accidit in aqua vel aere, quæ ſunt inter alia duo corpora ſe tangentia: propter hoc nõ impeditur ſenſus, tactus, quin per medium aerem & aquam fieri poſſit. Et minus etiam impedit aer quàm aqua: quia aer habet qualitates tangibiles parum ſenſibiles. Vnde ſi intẽdantur qualitates tangibiles aeris vel aquæ, magis impeditur tactus: vtpote cum aer vel aqua intenſam frigiditatem vel caliditatem habuerint. Deinde cum dicit.

Tactus & viſus ab alijs ſenſibus in ſentiẽdo diſcrimen.

Vtrum igitur omnium ſimili modo ſit ſenſus, an ſenſuum quidam, vt nunc videtur: etiam eodem: quidam diuerſo modo obiecta ſua percipiant. Guſtus quidem, & tactus tangendo, cæteri autem eminus.

nus. At id profecto non ita eſt, ſed durum etiam & molle, per alia plane ſentimus. Quemadmodum & id quod ſonat, & viſibile, ac odorabile. Verum hæc quidem eminus, illa vero cominus ſentiuntur. Quapropter latet ſi per medium illa percipiantur. Nam ſenſibilia cuncta per medium ſentiuntur: ſed in illis idipſum latet, vt diximus. Etenim vero ſi per ſubtilem pellem, vt prius etiam eſt dictum, poſitam circa carnem, ſentiremus omnia tangibilia, idipſum non animaduertentes; ſic nos tum vtique ſentiremus, vt nunc in aere ſentimus, & aqua. Nunc enim videremur res ipſas tangibiles tangere, & nullum medium eſſe.

Tex.cõ 114. Vtrum igitur omnium ſimiliter ſit ſenſus, an aliorum aliter: ſicut nunc videtur, guſtus quidem & tactus in tangendo, alij autem a longe. Hoc autem non eſt, ſed durum & molle, per altera ſentimus: ſicut & ſonabile, & viſibile, & odorabile. Sed alia quidem a longe, alia vero a prope. Propter quod latet, quoniam omnia quidem ſentimus per medium, ſed in his latet. Et quidem ſicut diximus prius, & ſi per pellem ſentiremus omnia tangibilia, ignorantes quod prohibet, ſimiliter vtique haberemus, ſicut & nunc & in aqua & in aere Putamus enim nos nunc ipſa tangere, & nihil eſſe medium.

Oſtendit differentiam inter tactum & guſtum: et alios ſenſus. Et primo excludit quandam differentiam æſtimatam. Secundo ponit differentiam veram. ibi. {Sed differt.} Dicit ergo primo quòd ex quo tactus habet medium extraneum, conſiderandum eſt: vtrum omnium ſenſibilium fiat ſimiliter ſenſus: aut diuerſorum diuerſimode, ſicut in promptu videtur hæc eſſe differentia, quòd guſtus & tactus ſentiant, ex eo quòd immediate tangant: alij autem ſenſus ſentiant a longe ſua ſenſibilia, non tangendo ipſa. Sed hoc verum non eſt quòd ſic differant: ſed durum, & molle, & alias qualitates tangibiles ſentimus {per altera} id eſt per media extraneas, ſicut & obiecta aliorum ſenſuum, ſicut ſonabile, viſibile, & odorabile. Sed iſta ſenſibilia ſunt a longe quandoque a ſenſu: guſtabilia autem, & tangibilia ſunt de prope: intantum quòd medium eſt quaſi imperceptibile propter paruitatem, & ideo medium latet. Omnia enim ſenſibilia ſentimus per medium extraneum, ſed in guſtabilibus & tangibilibus latet: quia ſicut prius diximus, ſi per aliquam pellem nobis circumpoſitam, omnia tangibilia ſentiremus, ignorato quòd aliquid eſſet prohibens, ſimiliter nos haberemus ad ſentiendum per medium, ſicut & nunc nos habemus ſentientes in aqua & aere. Putamus enim nunc quòd tangamus ſenſibilia ipſa, & nihil ſit medium. Deinde cum dicit.

Alia differentia. Intereſt autem inter tangibile, & ea quæ ſonant, & viſibilia. Nam hæc quidem ſentimus, medio in nos aliquid agente. At tangibilia ſentimus non a medio, ſed vna cum ipſo medio moti, vti fit cum quiſpiam per clypeum eſt percuſſus. Non enim percuſſus clypeus, percuſſit, ſed fit vt ambo ſint ſimul percuſſi, clypeus, atq; miles.

Tex.cõ. 115. Sed differt tangibile a viſibilibus & ſonatiuis, quoniam illa quidem ſentimus ex eo quòd mediũ mouet aliquid nos, tangibilia vero non a medio, ſed ſimul cum medio: ſicut per clypeum percuſſus. Non enim clypeus percuſſus prius, percuſſit, ſed ſimul accidit vtraq; percuti.

Excluſa falſa differentia, ponit veram, & dicit quòd tangibilia differunt a viſibilibus et ſonatiuis, ex eo quòd illa ſenſibilia ſentimus per hoc quòd mouent medium, & iterum medium mouet nos: ſed tangibilia ſentimus per medium extraneum, non quaſi moti a medio extraneo, ſed ſimul cum medio mouemur a ſenſibili. Sicut patet de eo qui percutitur per clypeum. Non enim accidit ſic, quòd clypeus percuſſus percutiat: ſed quia ſimul accidit vtrumque percuti. Hoc autem quod dicitur {ſimul} non eſt intelligendum ſecundum ordinem temporis tãtum: quia etiam in viſu ſimul mouetur medium ab obiecto, & ſenſus a medio. ſit enim viſio ſine ſucceſſione. Perceptio autem ſoni & odoris, cum ſucceſſione aliqua, vt in libro de ſenſu & ſenſato dicitur. Sed hoc referendum eſt ad ordinem cauſę. In alijs enim ſenſibus, immutatio medij eſt cauſa quòd immutetur ſenſus, non autem in tactu. Nam in alijs ſenſibus medium eſt ex neceſſitate, in tactu autem quaſi per accidens, inquantũ accidit corpa ſe tangẽtia eſſe humectata. Deinde cũ dicit.

Omnino autem vt aer & aqua ſeſe habent ad viſum, & auditum, atque olfactum: ſic caro ac lingua ſeſe ad huius inſtrumentum ſenſus habere videntur. Atque nec ibi profecto, nec hic perceptio ſenſus fiet, cum inſtrumentum ſenſus a re ſenſibili tangitur, vt ſi quiſpiam ſuper extremum oculi, corpus poſuerit album. Ex quo etiam plane patet, inſtrumentum ſenſus ipſius, quo res percipiuntur tangibiles, intus eſſe collocatum, vt diximus. Sic enim & hoc ſenſus fiet, id porro quod in cæteris ſenſibus fieri ſolet. Senſibiliũ enim ſi in ipſis inſtrumentis ponantur ſenſuum, non fit (vt patet) perceptio. At ſi ſuper carne ponatur tangibile, fit, vt docet experientia ſenſus. Quare ſine dubio ipſa caro medium eſt in tactu.

Caro eſt medium ſenſorij vero eſt intus.

Supra tex. 107.

Tex.cõ. 116. Omnino autem videtur caro & lingua, ſicut aqua & aer ad viſum & auditum & olfactum ſe habent, ſic ſe habere ad ſenſitiuũ, ſicut illorum vnumquodque. Ipſo autem ſenſitiuo tacto, neque ibi, neque hic fiet vtique ſenſus: vt ſi quis ponat corpus album in oculi vltimũ. Quare & manifeſtum quod intus ſit, tangibilis ſenſitiuum: ſic enim vtique accidit quod & in aliis. Appoſita enim ſuper ſenſorium non ſentiunt. Super autem carnem poſita ſentiunt, quare medium tactus eſt caro.

Determinat de ſenſu tactus ſecundum veritatem. Et primo quantum ad medium. Secundo quantum ad qualitatem organi. ibi. {Tangibiles quidem.} Tertio quantum ad obiectum quod percipitur ſenſu. ibi. {Amplius autem.} dicit ergo primo quòd ita videtur ſe habere caro & lingua ad organum ſenſus tactus, ſicut ſe habent aer & aqua ad organum viſus, auditus, & olfactus. In nullo enim iſtorum ſenſuum poteſt fieri ſenſus, ſi tangatur organum: vt ſi quis ponat aliquod corpus album in ſuperficie oculi, non videtur. Vnde manifeſtum eſt quòd organum ſenſitiuum in ſenſu tactus, ſit intus. Sic enim accidit in hoc ſenſu: ſicut & in alijs. Non enim ſentiunt animalia, ſenſibilia appoſita ſuper organum ſenſus. Sentiunt autem ſenſibilia poſita ſuper carnem, quare manifeſtum eſt quòd caro non eſt organum ſenſus, ſed medium. Deinde cum dicit.

Obiectũ tactus. Atqui ea tactu percipiuntur, quæ corporis ſunt

vt corpus eſt differentiæ. Dico autem differentias eas, quæ rerum elementa diſtinguunt: calidum, frigidum, ſiccum, ac humidum: de quibus antea diximus iis in locis, in quibus de elementis ipſis tractauimus. Inſtrumentum autem id, quo dictæ qualitates ſentiuntur, & in quo primo ſenſus is collocatur, quem appellare conſueuimus tactum: pars ea ſane eſt, quæ eſt potentia talis. Sentire namque pati quoddam eſt, vt diximus. Quare id quod agit: tale illud facit: cum ſit potentia, quale eſt ipſum actu. Quocirca ſimile calidum, atque frigidum, & durum, ac molle non ſentimus. Sed exuperationes, quia ſenſus eſt quaſi mediocritas quædam contrarietatis eius quæ in ipſis ſenſibilibus ineſt. Et propter hoc ſenſibilia ipſa diſcernit. Nam medium, ipſum extremorum eſt iudex, fit enim ad vtrumque ipſorum, alterum extremorum. Atque vt id quod album, nigrumq; percepturum eſt ſenſu, neutrum ipſorum actu, ſed potentia ſit vtrumque oportet, & in cæteris eodem modo, ſic & in tactu, neque calidum, neque frigidum id actu ſit oportet, ſed vtrumque potentia, quod vtrumque eſt percepturum.

Tact⁹ in mediocritate q̄litatū tāgibiliū cōſiſtit et iō ſolū excellentias ipſarum cognoſcit i ſra lib. 3. tex. 66.

Tex. cō. 117. Tangibiles quidem igitur ſunt differentiæ corporis, ſecundum quod corpus. Dico autem differentias, quibus elementa determinantur: calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: de quibus prius dictum eſt in his, quæ de elementis. Senſorium autem, ipſaq; quod tactiuum: & in quo ſenſus vocatus tactus, eſt primo: quod potentia huiuſmodi pars eſt. Sentire enim pati quoddam eſt. Quare faciens, quale ipſum actu, tale illud facit, cum ſit potentia.

Tex. cō. 118. Vnde ſimiliter calidum, & frigidum: aut durum, & molle non ſentimus, ſed excellentias: tanquam ſenſo velut medietate quadam exiſtente eius, quæ in ſenſibilibus, contrarietatis. Et propter hoc diſcernit ſenſibilia. Medium enim diſcretiuum eſt. Fit enim ad vtrumque ipſorum, alterum vltimorum. Et oportet, ſicut debens ſentire album & nigrum, neutrum ipſorum habere actu, potentia vero vtrumque, ſic autem & in aliis: & in tactu, neq; calidum, neq; frigidum.

Tex. cō. 119.

Oſtendit quale ſit organum tactus: & dicit quòd tangibiles qualitates ſunt differentiæ corporis, ſecundum quòd eſt corpus, id eſt differentiæ quibus elementa diſtinguuntur abinuicem, ſcilicet calid. frigid. humid. & ſic. de quibus dictum eſt in his, quæ ſunt de elementis. id eſt in libro de generatione & corruptione. Manifeſtū eſt autem quòd organum, tactus & in quo primo fundatur ſenſus, qui dicitur tactus: eſt quædam pars, quæ eſt in potentia ad huiuſmodi qualitates. Organum enim ſenſus patitur a ſenſibili, quia ſentire eſt pati quoddam, vnde ſenſibile quod eſt agens, facit ipſum eſſe tale in actu, quale eſt ſenſibile, cum ſit in potentia ad hoc. Et propter hoc, organum tactus non ſentit illam qualitatem, ſecundum quam eſt in actu. Non enim ſentimus id quod eſt calidum, aut frigidum: durum, aut molle, ſecundum illum modum, quo hæc inſunt organo tactus: ſed ſentimus excellentias tangibilium, quaſi organo tactus, conſtituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates. Et propter hoc organum tactus diſcernit extrema tangibilium. medium enim eſt diſcretiuum extremorum: poteſt enim pati ab vtroque ex-

Liui. 2. t. cō. 8. & inde.

E tremorum, eo quòd dum comparatur ad vnum, habet in ſe rationem alterius, ſicut tepidum in comparatione ad calidum, & frigidum. In comparatione ad frigidū: eſt calidum, vnde medium patitur ab vtroque extremorum, cum ſit quodammodo vtrique contrarium. Et oportet quòd ſicut organum, quod debet ſentire album & nigrum, neutrum ipſorum habeat actu, ſed vtrūque in potentia, & eodem modo in aliĳs ſenſibus, ſic etiam ſe habeat in ſenſu tactus, ſcilicet organum neque ſit calidum, neq; frigidum actu: ſed potentia vtrumq;. Aliter tamen accidit hoc circa tactum, & circa alios ſenſus. Nam in viſu, organum viſus eſt in potentia ad album & nigrum, denudatum a toto genere albi & nigri, eſt enim penitus carens colore. Sed organum & medium tactus non poteſt denudari a toto genere calidi & frigidi, humidi & ſicci: componitur enim ex elementis, quorum hæ ſunt propriæ qualitates. Sed ſic ſit in potentia organum tactus ad ſua obiecta inquantum eſt medium inter contraria. Medium enim eſt in potentia ad extrema. Et propter hoc quanto animal habet complexionem magis reductam ad medium: tanto habet meliorem tactum. Vnde homo inter omnia animalia eſt melioris tactus, vt ſupra dictum eſt. Deinde cum dicit.

F

Præterea vt viſus, viſibilis ac inuiſibilis quodammodo eſt, vti diximus, cæterique ſenſus, oppoſitorum ſimiliter, ſic etiam eſt tangibilis ac intangibilis, tactus. Intangibile autem eſt etiam id, quod exiguam admodum differentiam tangibilium habet, quale paſſus eſt aer: & exuperationes etiam tangibilium, qualia ſunt ea, quæ corrumpere poſſunt. De ſenſuum igitur vnoquoq; dictum ſit hoc modo, quaſi figura.

Tex. cō. 94. & in li. de ſenſu & ſenſato. l. 8.

G Amplius autem, ſicut viſibilis & inuiſibilis erat quodammodo viſus: ſimiliter autem & reliqui oppoſitorum, ſic & tactus, & tangibilis & intangibilis. Intangibile autem, paruam omnino habens differentiam tangibilium, vt paſſus eſt aer. Et tangibilium excellentiæ, ſicut corruptiua. Secundum quidem igitur vnumquemque ſenſum, dictum eſt figuraliter.

Tex. cō. 120.

Tex. cō. 121.

Determinat de eo quod percipitur per tactum, & dicit quòd ſicut eſt viſus quodammodo viſibilis & inuiſibilis: & ſicut alĳ ſenſus ſunt oppoſitorum, vt auditus ſoni & ſilentĳ, ſic & tactus eſt tangibilis & intangibilis. Intangibile autem dicitur dupliciter, aut illud quod habet excellentiam, ita q̄ corrumpit ſenſum, ſicut ignis: aut illud q̄d habet parū de qualitate tangibili, ſicut aer. Vtrumque enim dicitur intangibile, quaſi male perceptibile ſenſu tactus. Vltimo autem quaſi epilogando concludit quod {figuraliter} id eſt, in quadam ſumma dictum eſt de ſenſibilibus, ſecundum vnumquemq; ſenſum. De eis enim ſpecialiter in libro de ſenſu & ſenſato determinatur.

H

Hoc autem vniuerſaliter accipere de omni ſenſu oportet, ſenſum inquam id eſſe, quod ſenſibiles ſine materia formas ſuſcipere poteſt, & perinde atque anuli ſignum, ſine ferro vel auro ſuſcipit cera, ſuſcipit autem æneum vel aureum ſignum: ſed non æs, aut aurum, neque ſignum vt eſt aureum æneumue. Simili patitur & ſenſus vniuſcuiuſque ſenſibilis, modo ab eo quod habet colorem, aut ſonum: aut ſaporem. Sed non vt vnumquodq; illorum dicitur, ſed vt eſt tale, & ratione.

De ſenſu i cōi, ſenſus recipit formas rerū ſine materia.

Oportet autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere

pere, quod ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, vt cera: anuli ſine ferro & auro, recipit ſignũ. Accipit autem aureum, aut æneum ſignum, ſed non inquantum aurum, aut æs. Similiter autem & ſenſus vniuſcuiuſque, ab habente colorem, aut humorem, aut ſonum patitur: ſed non inquantum vnumquodque illorum dicitur, ſed inquantum tale eſt: & ſecundum rationem.

Lec. XXIIII.

POSTQVAM Philoſophus in parte præcedenti determinauit de ſenſibilibus ſecundum vnumquemq; ſenſum, hic determinat de ſenſu. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quid ſit ſenſus. Secundo concludit ſolutionem quarundam quæſtionum ex diffinitione ſenſus poſita. ibi. {Manifeſtum autem ex his & cætera.} Tertio monet quaſdam dubitationes circa paſſionem a ſenſibilibus. ibi. {Dubitabit autẽ.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit ſenſus: Secundo oſtendit quid ſit organum ſenſus. ibi. {Senſitiuum autem.} Dicit ergo primo quòd hoc oportet accipere, vniuerſaliter & cõmuniter omni ſenſui ineſſe: quòd ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, ſicut cera recipit ſignum anuli ſine ferro & auro. Sed hoc videtur eſſe commune omni patienti. Omne enim patiens recipit aliquid ab agente ſecundum quòd eſt agens. Agens autem agit per ſuam formam, et non per ſuam materiam: omne igitur patiens recipit formam ſine materia. Et hoc etiam ad ſenſum apparet. Non enim aer recipit ab igne agente, materiã eius, ſed formam. Non igitur videtur hoc proprium eſſe ſenſus, quòd ſit receptiuus ſpecierum ſine materia. Dicendum igitur quòd licet hoc ſit commune omni patienti, quòd recipiat formam ab agente, differentia tamen eſt in modo recipiendi. Nam forma quæ in patiente recipitur ab agente, quandoque quidem habet eundem modum eſſendi in patiente, quem habet in agente: & hoc quidem contingit, quando patiens habet eandem diſpoſitionem ad formam, quam habet agens: quodcunque enim recipitur in altero, ſecundum modum recipientis recipitur. Vnde ſi eodem modo diſponatur patiens: ſicut agens, eodẽ modo recipitur forma in patiente, ſicut erat in agente: & tunc non recipitur forma ſine materia. Licet enim illa & eadem materia numero, quæ eſt agentis, non fiat patientis: fit tamen quodammodo eadem: inquantum ſimilem diſpoſitionem materialem ad formam acquirit ei quæ erat in agente. Et hoc modo aer patitur ab igne, & quicquid patitur paſſione naturali. Quandoque vero forma recipitur in patiente ſecundum alium modum eſſendi, quàm ſit in agente: quia diſpoſitio materialis patientis ad recipiendum, non eſt ſimilis diſpoſitioni materiali, quæ eſt in agente. Et ideo forma recipitur in patiẽte ſine materia: inquantum patiens aſſimilatur agenti ſecundum formam: & non ſecundum materiam. Et per hunc modum, ſenſus recipit formam ſine materia: quia alterius modi eſſe habet forma in ſenſu, & in re ſenſibili. Nam in re ſenſibili habet eſſe naturale: in ſenſu autem habet eſſe intentionale & ſpirituale. Et ponitur conueniens exemplum de ſigillo & cera. Non enim eadem diſpoſitio eſt ceræ ad imaginem: quæ erat in ferro & auro, Et ideo ſubiungit quòd cera accipit ſignum, id eſt imaginem ſiue figuram auream, aut æneam: ſed non inquantum eſt aurum, aut æs. Aſſimilatur enim cera aureo ſigillo, quantum ad imaginem: ſed non quantum ad diſpoſitionem auri. Et ſimiliter ſenſus patitur a ſenſibili habẽte colorem, aut humorem: id eſt ſaporem, aut ſonum: ſed non inquantum vnumquodq; illorum dicitur, id eſt nõ patitur a lapide colorato inquantum lapis, neq; a melle dulci, inquantum mel: quia in ſenſu non fit ſimilis diſpoſitio ad formam, quæ eſt in ſubiectis illis, ſed patitur ab eis, inquantum huiuſmodi, vel inquantum coloratum, vel ſaporoſum, vel ſm rõez .i. ſm formã. Aſſimilatur enim ſenſus ſenſibili ſecundum formam: ſed non ſecundum diſpoſitionem materie. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 121.

Duob⁹ modis forma in materiã ſuſcipitur, materialiter, & ſpiritualiter

Repete q̃ ſupra. t. 70 ſcripſit. Interpres.

Inſtrumentum autem id ſenſus eſt primũ: in quo eſt talis vis, atq; potentia collocata: atq; ſunt idem. Ratio vero nõ eſt eadem, ſed diuerſa. Nam id quod ſentit, aliqua eſt magnitudo: non tamen ratio ſenſitiui, neq; ſenſus, eſt magnitudo: ſed eſt quædam ratio, potentiaq; illius.

Quid ſit ſenſoriũ

Senſitiuum autem primum eſt in quo huiuſmodi potẽtia. Et quidem igitur idem, ſed eſſe alterum eſt. Magnitudo quidem enim quædam erit, quod ſenſum patitur. Non tamen ſenſitiuo eſſe, neq; ſenſus, magnitudo eſt: ſed ratio quędã, & potẽtia illius.

Tex. cõ. 122.

Determinat de organis ſenſus. Quia enim dixerat q̧ ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, quod etiam intellectui conuenit. Poſſet aliquis credere q̧ ſenſus non eſſet potentia in corpore: ſicut nec intellectus. Et ideo ad hoc excludẽdum aſſignat ei organum, & dicit quòd primum ſenſitiuum, id eſt primum organum ſenſus eſt, in quo eſt potentia huiuſmodi, quę ſcilicet eſt ſuſceptiua ſpecierum, ſine materia. Organum enim ſenſus cum potentia ipſa, vt puta oculus, eſt idem ſubiecto: ſed eſſe aliud eſt quia ratione differt potentia a corpore. Potẽtia enim eſt quaſi forma organi, vt ſupra traditum eſt. Et ideo ſubdit quòd {magnitudo} id eſt organum corporeũ eſt {quod ſenſum patitur} id eſt quod eſt ſuſceptiuum ſenſus, ſicut materia formæ. Non tamen eſt eadem ratio magnitudinis, & ſenſitiui ſiue ſenſus: ſed ſenſus {eſt quædã ratio} id eſt proportio, & forma, & potentia illius: ſcilicet magnitudinis. Deinde cum dicit.

Lec. 2.

Patet autem ex his, & cur ſenſibilium exuperationes, ſenſuum inſtrumenta corrumpunt. Nam ſi motus ſit vehementior, inſtrumentiq; ſenſus ſuperet vires, diſſoluitur ratio. Id autem erat ſenſus, Diſſoluiturq; perinde atq; concentus, intentioue cum vehementer fides pulſantur. Patet præterea & q̃ ob cauſam non ſentiunt plantæ, tametſi partem aliquam habent animę, atq; ab ipſis tangibilibus patiũtur. Frigeſcunt enim & calefiunt, vt patet. Nã huius cauſa eſt, mediocritatem non habere: neq; principiũ tale: vt ſenſibilium ſine materia ſuſcipiant formas: ſed cum materia patiantur.

Cur plãtę nõ ſentiãt infra li. 3. t. 66

Manifeſtum autem ex his, & propter quid ſenſibilium excellentiæ, corrumpunt ſenſitiua. Si namq; ſit fortior ſenſitiuo motus: ſoluitur ratio. Hoc autem erat ſenſus: ſicut & ſymphonia, & tonus, percuſſis fortiter chordis. Et propter quid plantę non ſentiunt, habentes quandam partem animalem?: & patientes a tangibilibus. Et namq; frigeſcunt, & caleſcunt: Cauſa enim eſt non habere medietatem, neq; huiuſmodi principium poſſibile recipere ſpecies ſenſibilium, ſed pati cum materia.

Tex. cõ. 123.

Ex præmiſſis concludit ſolutionem quandam duorũ quæ poſſent quæri: & dicit q̧ manifeſtum eſt ex prædictis, propter quid excellentia ſenſibilium corrumpat organa ſenſuum. Oportet enim in organis ſentiẽdi, ad hoc q̧ ſentiatur, eſſe {quandam rationem} .i. proportionẽ, vt dictũ eſt. Si ergo motus ſenſibilis fuerit fortior, quàm

Cur excellẽs ſenſibile corrumpat ſenſum.

organum natum ſit pati, ſoluitur proportio, & corrumpitur ſenſus: qui conſiſtit in quadam proportione organi, vt dictum eſt. Et eſt ſimile, ſicut cũ aliquis fortiter percutit chordas, ſoluitur ſymphonia et tonus inſtrumenti, qui in quadam proportione cõſiſtit. Manifeſta eſt etiam ex prædictis ratio alterius quæſtionis {propter quid}. ſ. plantæ non ſentiunt, cum tamen habeant quandam partem animę, & patiantur a quibuſdam ſenſibilibus. ſ. a tangibilibus. Manifeſtũ eſt enim ꝙ caleſcunt & infrigidantur. Cauſa igitur quare non ſentiunt eſt: quia non eſt in eis illa proportio, quę requiritur ad ſentiendum. Non enim habent medietatem ſecundum complexionem inter tãgibilia, quæ requiritur ad organum tactus: ſine quo nullus ſenſus eſſe poteſt: & ideo non habent in ſe huiuſmodi principium, quod poteſt recipere ſpecies {ſine materia}. ſ. ſenſum. Sed accidit ei, pati cum materia. ſ. ſecundum materialem tranſmutationem. Deinde cum dicit,

F Dubitabit autem quiſpiam, ſi poſſit id ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id a colore, qđ haudquaquam videre poteſt: & in cæteris ſimili modo.

An aliquid, præter ſenſũ pati poſſit a ſenſibili. Dubitabit autẽ aliquis: ſi patiatur aliquid ab odore: qđ impoſſibile eſt olfactum habere: aut a colore non poſſibile videre. Similiter autem & in aliis.

Tex. cõ. 125. Mouet quãdam dubitationem circa paſſionem a ſenſibilibus: quia enim dixerat ꝙ plantæ patiũtur a quibuſdam ſenſibilibus. Primo mouet dubitationẽ, vtrum ab alijs ſenſibilibus aliquid poſſit pati, quod non habet ſenſum: puta ab odore, quod non habet olfactum: a colore quod non habet viſum: a ſono, quod non habet auditum. Secundo ibi.

Quod ſi odorabile ſit odor: ſi quid in odoratum agit, odor profecto agit. Quare fieri nequit, vt ab odore quicquam patiatur eorum, quæ olfacere nequeunt. Eadem eſt & in cęteris ratio. Nec etiam fieri poteſt: vt a ſenſibilibus quicquam patiatur eorum quę ſentire poſſunt, niſi vt vnũquodq; eſt ſenſitiuũ. G

Si autem olfactibile eſt odor. ſi aliquid facit olfactum, odor facit. Quare quę nequeunt olfactum habere non poſſunt pati ab odore. Eadem autem eſt ratio & in aliis: neque poſſibilium, niſi inquantum vnumquodq; ſenſitiuum eſt.

Inducit duas rationes ad oſtendendum ꝙ non: quarum prima talis eſt. Quia proprium olfactibilis: eſt facere olfactum: odor autem eſt olfactibile. ergo ſi aliquid facit olfactum, facit hoc per odorem. Vel ſecundum aliam literam, odor facit olfactum. Propria igitur actio odoris, inquantum odor, eſt quod facit olfactum: ſiue facere. Ex quo ſequitur, ꝙ ſuſcipiens actionem odoris, inquantum odor: habet ſenſum olfactus. Quod ergo non habet ſenſum olfactus, non poteſt pati ab odore, & eadem ratio videtur de alijs: ꝙ non ſit quorumcunq;, poſſe pati a ſenſibilibus; ſed ſolum habentium ſenſum. Secundam rationem ponit ibi. H

Id ita eſſe, patere poteſt & hoc etiam pacto. Nam neq; lumen, & tenebrę, neq; ſonus, neq; odor in corpora quicquam agit. Sed ea nimirum, i quibus ſunt ipſa. Aer enim qui eſt cum tonitruo, ſcindit lignũ.

Tex. cõ. 126. Simul autem manifeſtum eſt & ſic. Neq; enim lumen, & tenebra, neq; ſonus, neq; odor quicquam facit in corpora, ſed ea in quibus ſunt, vt aer qui eſt, cum tonitruo, ſcindit lignum.

Et dicit, quòd hoc quod prima ratio concludit, mani-

E feſtum eſt per experimentum: quia lumen, & tenebre, & odor, et ſonus, nullum effectum faciunt in corpora inſenſibilia: niſi forte per accidens, inquantum corpora habẽtia huiuſmodi, qualitates, aliquid agũt: ſicut aer qui quãdo eſt tonitruum, ſcindit lignum. Lignum enim patitur, non a ſono per ſe loquẽdo: ſed ab aere moto. Tertio ibi.

At enim tangibilia, ſaporeſq; agunt. Si enim non agerent, a quonam inanimata paterentur, atque alterarentur.

Sed tangibilia, & humores faciunt. Si enim non, a quo vtiq; paterentur inanimata, & alterarentur.

Oſtendit aliter eſſe de qualitatibus tangibilibus, & dicit quòd {tangibilia & humores} id eſt ſapores faciunt quendam effectum in ſenſibilibus. Sed hoc intelligendũ eſt de ſaporibus, non inquantum ſapores ſunt, ſed inquãtum guſtabile eſt quoddam tangibile, & guſtus eſt quidã tactus. Si enim corpora inſenſibilia nõ paterentur a qualitatibus ſenſibilibus, non eſſet ponere a quo paterentur, et alterarentur corporã inanimata. Nam tangibilia ſunt qualitates actiuę, & paſſiuę elementorum, ſecundũ quas accidit vniuerſaliter alteratio ĩ corporibus. Quarto ibi.

Quid igitur: aguntne & ſenſibilia illa? At vt videtur: non omne corpus ab odore pati, ſonoq; poteſt: & ea quę patiuntur, terminis vacant: & non manẽt: vt aer. Olet enim ipſe, tanquam aliquid paſſus.

Ergone & illa faciunt? Aut non omne corpus paſſiuum ab odore, & ſono: & patientia indeterminata & quę non manẽt: vt aer. Fętet. n. ſicut patiẽs aliqd. Tex. cõ. 127.

Oſtendit etiam ꝙ alia ſenſibilia agunt in quaſdam res inanimatas: licet non in omnes, dicens {ergone & illa}. ſ. ſenſibilia alia faciunt aliquem effectum, & olfactum in res inanimatas: quaſi dicat ſic. Sed tamen non omne corpus paſſiuum ẽ ab odore, et ſono: ſicut omne corpus, paſſiuum eſt a calore & frigore. Sed ab iſtis ſenſibilibus pati poſſunt ſola corpora indeterminata: et quę non manent: vt aer & aqua, quæ ſunt humida, & non bene determinabilia termino ꝓprio. Et quòd aer poſſit pati ab odore, manifeſtũ eſt: quia aer fœtet, ſicut aliqd patiens ab odore. Alia litera habet {fetet} quia ſcilicet mediãtibus alijs ſenſibilibus deferũtur ſpecies ad ſenſum. Ratio autẽ huius diuerſitatis eſt, quia qualitates tangibiles ſunt cauſæ aliorum ſenſibiliũ: & ideo habent plus de virtute actiua, & poſſunt agere in quæcunq; corpora. Sed alia ſenſibilia, quæ habent minus de virtute actiua: non poſſunt agere, niſi in corpora valde paſſibilia. Et ſimilis etiam ratio eſt de luce corporum cæleſtium, quæ alterant inferiora corpora. Quinto ibi.

H Quid aliud eſt olfacere quidem, præter idipſum aliquid inquam pati. At enim olfacere quidem, ſentire eſt. Aer autem paſſus, cito ſenſibilis fit.

Quid igitur eſt odorare, præter pati aliquid: Aut odorem ſentire eſt. Aer autem patiens hoc: mox ſenſibilis fit.

Soluit rationem ſupra poſitam dicẽs, quòd ſi aliquid patitur ab odore, quod non odorat: quid eſt odorare, niſi pati aliquid ab odore? Et reſpondet, quòd odorare eſt ſic aliquid pati ab odore, quod ſentiat odorem. Aer autem non ſic patitur, vt ſentiat: quia nõ habet potentiam ſenſitiuam, ſed ſic patitur, vt ſit ſenſibilis, inquantum ſcilicet eſt medium in ſenſu.

Finis ſecundi libri.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ DE ANIMA, TEXTVS LIBRI TERTII.

Nō daſ ſextus ſē ſus.

SENSVM autem nullum alium eſ
ſe, præter hos quinq; ideſt viſum in
quam, auditum, odoratum, guſtum,
& tactum: ex hiſce profectò quæ nūc
deinceps dicemus, credere quiſ
piam poteſt.

T.c.128. Quod autem non ſit ſenſus alius, pręter quin
que (Dico autem hos viſum, auditum, olfa
ctum, guſtum, tactum) ex his credet aliquis.

DIVI THOMÆ AQVINATIS IN tertium librum Ariſtotelis, de anima, præclariſſima commentaria. Lect. I.

HIC īcipit Liber tertius apud gręcos. Et ſatis ratio
nabililer, ex hinc enim Ariſt. ad inquirendum de
intellectu accedit. Fuerunt eni aliqui qui poſuerūt
ſenſum et intellectum eſſe idem. Manifeſtum eſt autem q̇
intellectus nō eſt aliqnid de ſenſibus exterioribus, de qui
bus iam dictum eſt, ex eo quòd non coartatur ad vnum
genus ſenſibilium cognoſcēdum, vnde reſtat inquiſitio,
vtrum in parte ſenſitiua ſit aliqua alia potentia cognoſci
tiua, vt ex hoc poſſit accipi, vtrum intellectus ſit aliquo
modo ſenſus. Diuiditur ergo pars iſta ī partes tres. In pri
ma inquirit an ſit aliquis alius ſenſus, præter quinque ſen
ſus exteriores, de quibus iam dictum eſt. In ſecunda oſtē
dit quòd intellectus & ſenſus nullo modo ſunt idem. ibi.
{Quoniam autem duabus.} In tertia oſtenſo quòd in
tellectus non ſit ſenſus, determinat de parte animæ intel
lectiua. ibi. {De parte autem animæ.} Prima diuiditur
in duas partes. In prima oſtendit quòd non eſt alius ſen
ſus proprius, præter quinque iam dictos. In ſecūda oſtē
dit præter ſenſus proprios, eſſe ſenſum communem. ibi.
{Quoniam autem ſentimus.} Circa primum duo fa
cit. Primo oſtendit quòd nō ſit alius ſenſus, præter quin
que. Secundo oſtendit quare ſunt plures, & non vnus tā
tum. ibi. {Inquirit autem} Circa primum duo facit. Pri
mo oſtendit quòd non ſit alius ſenſus præter quinque,
qui ſit cognoſcitiuus ſenſibilium propriorum. Secundo
oſtendit quòd non eſt alius ſenſus, præter quinque cuius
obiectum ſunt ſenſibilia cōmunia. ibi. {At vero neq;.}
Circa primū vtitur tali ratione. Quicūq; habet aliquod
organum ſenſus, per quod nata ſunt cognoſci aliqua ſen
ſibilia, cognoſcit omnia illa ſenſibilia, per organū illud,
ſed animalia perfecta habent omnia organa ſenſus: er
go cognoſcunt omnia ſenſibilia. Cum igitur non habeāt
niſi quinque ſenſus, non erit alius (reſpectu propriorum
ſenſibilium, præter quinque) ſenſus. Circa hanc rationē
hoc modo procedit. Primo, ꝓponit q̇d intendit, dicens
quòd ex his quæ ſequuntur, poteſt aliquis ſufficienter ad
credendum moueri quòd non ſit ſenſus, præter quinque
iam dictos. Secundo ibi.

Pria De mōſtratio a medijs ſum pta.

Nam ſi nunc ſenſum omnis eius habemus, cuius
ſenſus eſt tactus, omnes namq; rei tangibilis, vt eſt
tangibilis affectus nobis ſunt ſenſibiles tactu, nullus
vtiq; tactus, vel guſtus, vel olfactus, vel auditus, vel
viſus deeſſe nobis videtur. Præterea ſi ſenſus nobis
deficiat aliquis, & inſtrumētum neceſſe eſt illius no
bis deeſſe. Pręterea, oīs ſenſus per mediū ſentit vt pa
tuit. Mediū aūt, aut coniunctū aut ſeiunctum exter
numq; eſſe neceſſe eſt. At nos habemus vtrūq; & id
inquam quod eſt coniunctum: quo quidem tangen

A tes ſentiamus ſenſibilia tactu, & etiā per quod emi
nus non tangentes ſentimus. Id vero duplex eſt ſpa
tium, ſimplex aer inquam & aqua. Res autem ita ſe
ſe habere videtur, vt ſi ſenſibilia plura diuerſa genę
re, per vnum medium ſentiantur, neceſſarium ſit, eū
qui ſenſus inſtrumentum habeat tale, ſenſitiuum il
lorum eſſe, vt ſi ex aere ſenſus ſit inſtrumentum: &
aer ſit medium in colore ſentiendo, ac ſono. Quod
ſi vnum, idemq; per plura media ſentiatur, vt color
per aerē atq; aquā, hęc enim vtraq; perſpicua ſunt,
is qui alterum tantum habet ipſorum, ſentit nimirū
id, quod per vtrumq; ſentiri poteſt.

Si enim eius omnis, cuius eſt ſenſus tactus: & nūc T.c.129
ſenſum habemus. Omnes enim tangibiles, inquan
tum tāgibiles, paſſiones, tactu nobis ſenſibiles ſunt.
B Neceſſe eſt ſi deficit aliquis ſenſus, & organum ali
quod nobis deficere. Et quæcunq; quidem ipſi tan
gentes ſentimus: tactu ſenſibilia ſunt, quę habemus.
Quicunq; vero per media: & non ipſa tangētes: ſim
plicibus interuallis, dico autem, vt aere & aqua: ha
bent autem ſic, vt ſi per vnum, plura ſenſibilia exiſtē
tia altera abinuicē genere, neceſſe ſit habentē huiuſ
modi ſenſorium, vtrorumq; ſenſitiuum eſſe: vt ſi ex
aere eſt ſenſorium, & eſt aer mediū ſoni, & coloris.
Si vero plura eiuſdē ſint, vt coloris, & aer & aqua:
vtraq; enim diaphana, & quod alterum ipſorum eſt
habens ſolum, ſentiet id quod per vtraq;, aut quod
ab ambobus.

Oſtendit primam propoſitionem rationis inductæ
.ſ. hanc, quòd animal habens aliquod organum ſenſus,
C cognoſcit omnia ſenſibilia, quæ poſſunt ſentiri per illud
organum. Et hoc quidem manifeſtat ex ſenſu tactus, eo
quòd manifeſtum eſt quot ſunt qualitates tangibiles. Di Sup tex. cō. 117.
ctum enim eſt ſupra, q̇ qualitates ſunt tangibiles ſunt dif
ferentiæ corporis elementati, inquātum huiuſmodi, quæ
quidem manifeſtæ ſunt ex his quæ determinata ſunt ex
elementis. vnde manifeſtum nobis poteſt eſſe, quòd nos
ſentimus omnes qualitates tangibiles. Et ex hoc conclu
dit per ſimile ī alijs: quòd ſi habemus aliquod organum,
quòd habemus ſenſum illorum ſenſibiliū quæ nata ſunt
cognoſci per illud organum. Hoc eſt ergo quod dicit, q̇
ſi nos habemus ſenſum omnis ſenſibilis, cuius tactus eſt
perceptiuus, apparet quòd omnes paſſiones tangibiles
inquantum huiuſmodi a nobis ſentiūtur, neceſſe eſt vni
uerſaliter dicere, quòd ſi deficit nobis aliquis ſenſus ali
quorum ſenſibilium: quòd deficiat nobis aliquod orga
num, quo nata ſunt cognoſci illa ſenſibilia, quia ſi habe
D mus organū, cognoſcimus ſenſibilia. Et hoc q̇ vniuerſa
liter dictum eſt, manifeſtat exemplificando per ſingula.
Et primo quantum ad ea quæ cognoſcuntur abſq; me
dio extraneo. Et hoc eſt quod dicit quòd quæcunq; nos
ſentimus {tangentes}. i. abſq; medio extraneo, poſſunt
ſentiri per organum tactus, ſub quo intelligitur guſtus,
quę habemus. Sed circa illa ſenſibilia quæ ſentimus per
media extranea, quæ ſunt ſimplicia corpora, ſcilicet aer
& aqua, & non ſentimus ea tangendo: illa ſic ſe habent
vt dicam. videlicet. quòd ſi per vnum organum, plura
ſenſibilia diuerſa genere adinuicem, ſentiri poſſunt: neceſ
ſe eſt quòd qui habet huiuſmodi organum, ſentiat vtrun
que genus. Puta quòd ſi aliquod organum eſt ex aere: &
aer poteſt immutari a colore & ſono, ſequitur quòd qui
habet huiuſmodi organum: poteſt & ſonum, et colorem
percipere. Si vero ecōuerſo, plura organa ſunt ſuſceptiua
eiuſdē ſenſibilis: ſicut aer et aq̄, quorū vtrūq; ē diaphanū,
ſunt ꝑceptiua coloris: ſeq̄ſ q̇ aial hñs aliq̇d horū, pōt per

E perte quod eſt perceptibile per vtrunq; , ſicut per media {aut ab ambobus} ſicut ab inſtrumentis. Quod ideo dicit quia in ſenſibus qui ſentiunt per mediũ extraneum, organa ſunt conformia medijs. Has autem conditiones ideo poſuit, quia idem ſenſibile ſentitur ab aliquo animali per aquam, & ab aliquo per aerem, ſicut patet de odore. Tertio ibi.

Secũda demonſtratio q̃ ab organis ſumitur.

Nam ex hiſce duobus ſimplicibus tantum, inſtrumenta ſunt ſenſus, ex aere atq; aqua. Etenim pupilla ex aqua, anditus ex aere, odoratus ex horum altero cõſtat. Ignis ãt aut nullius eſt inſtrumẽti: aut communis omnium eſt, quippe cum ſine caliditate, nihil ſit ſenſitiuum. Terra etiam, aut nullius eſt inſtrumenti, aut in tactu maxime commixta. Quo circa reſtat, nullum ſenſus inſtrumentum eſſe, prẹter aerem atq; aquam. Hæc autem nonnulla nunc animalium habent. Ab iis igitur animalium, quæ ſunt perfecta, F non imperfecta, nec membris capta, omnes ſenſus habẽtur. Etenim & talpa ſub cute oculos habere videtur. Atq; ſi nullum aliud corpus eſt, prẹterea quẹ percipimus eſſe, nec vllus alius affectus, præter eos qui corporibus hiſce competunt, quæ ſunt hic, nullus profecto deficit ſenſus.

Tex.cõ. 130. Simplicium autem, ex duobus his ſenſitiua ſolũ ſunt, ex aere & aqua. Pupilla quidem enim aquæ, auditus vero aeris, olfactus autem horum alterius eſt. Ignis autem, aut nullius eſt: aut cõmunis omnibus.

Tex.cõ. 131. Nihil enim ſine calore, ſenſitiuum eſt. Terra vero, aut nullius eſt, aut in tactu maxime miſcetur, Vnde relinquitur, nullum eſſe ſenſitiuum extra aerem, & aquam. Hæc autem nunc quedam habent animalia. Omnes igitur ſenſus habentur a non imperfe G ctis, neq; orbatis. videtur enim & talpa ſub pelle habens oculos.

Tex.cõ. 132. Quare ſi nõ, alterum aliquod eſt corpus, & paſſio, quæ nullius eſt eorũ quæ ſunt hic corporum, neq; vllus vtiq; deficiet ſenſus.

Ponit ſecundam propoſitionem cum ſua manifeſtatione. ſ. q omnia organa ſentiendi habentur ab animalibus perfectis. Dicit ergo q organa ſentiendi nata ſunt cõſtare ex ſolis duobus ſimplicium corporum. ſ. ex aere & aqua, quia iſta ſunt magis paſſibilia: & hoc requiritur conditio organi ſenſus, vt facile immutetur a ſenſibili. In pu

Scd̃o.te. cõ.82.& 83.ſcd̃o. tex.c.96 pilla enim eſt aqua, quia per humorem aqueum in pupilla exiſtentem, recipit oculus ſpeciem viſibilis. In organo autem auditus eſt aer vt ſupra dictum eſt. Olfactus autem in quibuſdam attribuitur aeri: in quibuſdam aquæ, vt ſupra dictum eſt. Ignis autem ſecũdum ſe, nullius ſenſus organum eſt: quia ignis eſt maxime actiuus, & mini H me paſſiuus. Sed ſecundum participationem ſuæ qualitatis, eſt cõis omnibus ſenſibus. Nihil enim eſt ſenſitiuũ ſine calore: ſicut nec viuens: cum nihil ſentiat, niſi viuũ. Terra vero pura, nullius ſenſus eſt organum, inquãtum ipſum organum eſt ſenſitiuum, ſed per commiſtionem, appropriatur tactui, quia organũ tactus oportet eſſe medie complexionatum: vt ſupra dictum eſt, & per conſequens oportet q ſit quaſi compoſitum ex omnibus elementis. Vnde relinquitur quòd nullum organum ſen

Scd̃o.te. cõ.118. ſus eſt, præter aerem & aquam. Hæc autem organa aeris & aquæ, habent quẹdam animalia, ſcilicet animalia perfecta. Vnde concludit q omnia organa ſenſus habentur ab animalibus non imperfectis ſecundum ſuam naturam, ſicut ſunt imperfecta animalia immobilia, quæ habent ſolum tactum. Et animalibus {non orbatis.} id eſt non carentibus aliquo ſenſu, ex aliqua cauſa innaturali, ſicut homines cæci vel ſurdi. Vnde & talpa quæ eſt

E de genere perfectorum animalium, videtur habere oculos ſub pelle vt aſſimiletur ſuo generi. Sed propter hoc q conuerſatur ſub terra. non fuit ei neceſſarius viſus, & terra, ſi haberet oculos diſcoopertos, eius oculos offẽderet.

Quo fũdamẽto nitaſ hẹc Ariſt. demonſtratio. Procedit autem hæc ratio, vt manifeſte apparet, ex determinato numero elementorum, ex quo probauit quòd organa ſenſuum, qui ſunt per media exteriora, ſiunt per aerem & aquam ſolum. Et iterum ex determinatione paſſionum elemẽtorum, quæ ſunt qualitates tangibiles. vnde per eas ſit notum, quòd omnes qualitates tangibiles cognoſcimus. Et ideo concludit quòd nullus ſenſus deficit nobis: niſi aliquis dicere velit quod ſit aliquod corp⁹ elementale, præter quatuor elementa, & quòd ſunt aliæ paſſiones quæ poſſunt tactu diſcerni, quæ non ſunt aliquorum corporum hic exiſtentium, & nobis notorum. Et hoc videtur incõueniens. Vnde relinquitur quòd ſint quinq; ſenſus tantum: qui a nobis habentur. Deinde F cum dicit.

Tertia demonſtratio ex obiectis. At vero neq; ſenſus inſtrumẽtum quicquam proprium ſenſibilium communium eſſe poteſt. Motus inquã, quietis, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius, quæ vnoquoq; ſenſu ſentimus, non per accidens.

Tex.cõ. 133. At vero neq; communium poteſt eſſe ſenſitiuum aliquod proprium, quæ vnoquoq; ſenſu ſentimus, non ſecundum accidens, vt motus, ſtatus, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius.

Quia poſſet aliquis dicere, quòd eſt aliquis alius ſenſus cognoſcitiuus ſenſibilium communium. Excludit hoc tali ratione. Quicquid cognoſcitur ab vno ſenſu, vt proprium ſenſibile eius, non cognoſcitur ab alijs ſenſibus, niſi per accidens, ſed ſenſibilia communia non ſentiuntur per accidẽs ab aliquo ſenſuum, ſed per ſe a pluribus, ſenſibilia igitur communia nõn ſunt proprie obiecta alicuius ſenſus. Circa rationem hanc, hoc modo procedit. G Primo ponit concluſionem dicens, quòd non poteſt eſſe aliquod proprium organum ſenſus, cognoſcitiuum cõmunium ſenſibilium quæ ſentimus vnoquoq; ſenſu per ſe, & non per accidens, quæ ſunt motus, & ſtatus & cæt. Secundo ibi.

Omnia enim hæc ſane motu ſentimus: Etenim magnitudo motu ſentitur. Quare & figura quidem cum figura, quẹdam magnitudo ſit, & id quod quieſcit, ex eo quia non mouetur: & numerus, continui negatione, & ſenſibilibus propriis. Vnuſquiſq; namque ſenſus vnum ſentit. Quare patet, fieri non poſſe, vt communium cuiuſq; ſit proprius ſenſus. Tex.cõ. 134.

Hæc enim omnia motu ſentimus, vt magnitudinem motu, quare & figuram. Magnitudo enim quẹdam & figura eſt. Quieſcens autem ex eo q non mo H uetur. Numerus vero negatione continui, & propriis. Vnuſquiſq; enim vnum ſentit ſenſus. Quare manifeſtum eſt quod impoſſibile eſt cuiuſq; horum proprium ſenſum eſſe.

Probat quòd iſta ſenſibilia communia ſentiantur per ſe, & non ſecundum accidens. Quæcunq; enim ſentiuntur per hoc quòd immutãt ſenſum, ſentiũtur per ſe & nõ ſecundũ accidens. Nam hoc eſt per ſe ſentire, pati aliquid a ſenſibili. Sed omnia hæc ſenſibilia, per immutationem quandam ſentiũtur. Et hoc eſt quod dicit quòd hẹc omnia ſentimus {motu} ideſt quadam immutatione. Manifeſtum eſt enim quòd magnitudo immutat ſenſum, cũ ſit ſubiectum qualitatis ſenſibilis, puta caloris aut ſaporis, & qualitates non agunt ſine ſuis ſubiectis. Ex quo apparet quòd figuram etiam cognoſcimus cum quadam immutatione, quia figura eſt aliquid magnitudinis: quia cõſiſtit in cõterminatione magnitudinis, Eſt enim figura

quæ

quæ termino, vel terminis continetur, vt dicitur in .1. Euclidis. Manifeſtum eſt etiam, ꝙ quies compræhẽditur ex motu, ſicut tenebra per lucẽ. Eſt enim quies priuatio motus. Numerus etiam cognoſcitur per negationem cõtinui quod eſt magnitudo. Numerus .n. rerum ſenſibilium, ex diuiſione continui cauſatur: vnde & proprietates numeri per proprietates cõtinui cognoſcuntur. Quia enim continuum diuibile eſt in infinitum, et numerus in infinitum creſcere poteſt, vt patet ex .3. Phyſico. Manifeſtum etiam ꝙ vnuſquiſq; ſenſus per ſe cognoſcit vnum, vt immutatus ab vno obiecto. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ iſta ſenſibilia communia ſentiuntur per ſe, & non per accidens. Vnde ex hoc concluditur, ꝙ impoſſibile eſt eſſe propriũ ſenſum alicuius horum. Tertio ibi.

Tex.cõ 68.et.69

Si .n. eſſet, perinde tunc fieret, atq; nunc viſu dulce ſentimus: quod quidem propterea fit, quod vtrorunq; ſenſuz habemus, quo cum concurrunt, agnoſcimus. Quod ſi ita non eſſet, nullo alio modo profecto, niſi per accidens ſentiremus: quo pacto filium ſentimus Cleonis. Non .n. Cleonis filium: ſed album ſentimus, huic autem accidit, vt filius ſit Cleonis. At communium habemus iam ſenſum communem, nõ per accidens ſane. Nullus igitur ipſorum ſenſus eſt proprius: nullo .n. ſentiremus modo, niſi eo, quo diximus filium nos videre Cleonis. Propria autem ſenſibilia, ſenſus ipſi per accidens alter alterius ſentiunt, non hoc ſane quo ipſi ſunt: ſed quo vnus, ſeu ſimul in eodem ſenſus efficitur, ſeu bilem amaram eſſe, ac flauam. Non .n. ad alterum pertinet: vnũ, ambo hæc eſſe dicere: quapropter & errat, & ſi ſit quippiam flauum, id bilem eſſe putat.

Sic enim erit, ſicut nũc viſu dulce ſentimus. Hoc autem eſt, quoniam amborum habentes exiſtimus ſenſum, quo cum conciderint, cognoſcimus. Si vero non, nequaꝗ vtiq;, ſed tantum ſecũdum accidens ſentiremus, vt Cleonis filiũ, non quia Cleonis filius eſt: ſed quoniam albus. Huic autem accidit, filium Cleonis eſſe. Communium autem habemus iam ſenſum communem, nõ ſecundum accidens. Non igitur eſt proprius. Nequaꝗ .n. vtiq; ſentiremus, niſi ſicut dictũ eſt Cleonis filium nos videre. Adinuicem .n. propria, ſecundum accidens ſentiunt ſenſus: non ſecundum ꝙ ipſi ſunt, ſed ſecundum ꝙ vnus, cũ ſimul fiat ſenſus in eodem, vt cholera quidem amara & rubicũda. Non .n. alterius eſt dicere, ꝙ ambo ſint vnum. Propter quod & decipitur, & ſi ſit rubicũdum, choleram opinatur eſſe.

Oſtendit ꝙ ſi ſentirentur proprie ab aliquo ſenſu, ꝙ eſſent ſenſibilia per accidens. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ ſic eſſet de ſenſibilibus communibus, ſi eſſent propria obiecta alicuius ſenſus: ſicut nũc eſt, ꝙ viſu ſentimus dulce. Hoc enim eſt, quia nos habemus ſenſum vtriuſq; .ſ. albi & dulcis. Et ideo quando coincidunt in vnum: illud quod eſt vnius ſenſus, per ſe cognoſcitur ab illo ſenſu: per accidẽs autem ab alio. Ideo videndo, album per ſe: videmus dulce per accidens. Si autem non ſit ſenſibile proprie ab aliquo ſenſu, nunꝗ hoc erit ꝙ ſentiatur per accidens ab aliquo alio ſenſu, ex coincidentia duorum ſenſuum: vel ſenſibilium in idem: ſed omnino ſecundum accidens ſenſibile eſt, vt ſupra dictum eſt, ſicut filium Cleonis ſecundum accidens ſentimus, non quia filius Cleonis eſt, ſed quia albus, cui accidit eſſe filium Cleonis: hoc autem .ſ. eſſe filiũ Cleonis, non ita eſt ſenſibile viſu ꝑ accidens, ꝙ ſit aliquo alio ſenſu ſenſibile per ſe, ſicut erat de dulci {Communiũ autem ſenſibilium habemus ſenſum cõem, non ſecundũ

A accidens}. i. communia ſenſibilia cõiter ſentiunt a diuerſis ſenſibus per ſe, & non ſecundum accidẽs. Vnde ſequitur, ꝙ non ſit aliquis proprius ſenſus eorum: quia tũc nõ ſentiremus ea per ſe alijs ſenſibus: ſed ſentiremus ea per accidens, ſicut ſentimus filium cleonis. Sentiunt .n. ſenſus propria ſenſibilia adinuicem ſm accidens, vtputa viſus, ſenſibile auditus, & econuerſo. Non .n. viſus cognoſcit ſenſibile auditus, neq; auditus, ſenſibile viſus, ſm ꝙ ipſa ſunt: quia viſus nihil patitur ab audibili, nec auditus a viſibili {Sed ſecundum ꝙ fit vnus ſenſus}. i. vna ſenſatio ſecundum actum, vt ita loquar, in eodem ſenſibili. Et dico eundem ſenſum actu: ex eo ꝙ ſimul fit, actio vtriuſq; ſenſus, reſpectu eiuſdẽ ſenſibilis, ſicut cholera ſimul percipitur, per guſtum ꝙ ſit amara, & per viſum ꝙ ſit rubicunda: & ideo ſtatim ad aſpectum rubicundi iudicamus aliquid eſſe amarum. Non eſt autem aliquis alius ſenſus: cuius proprium ſit cognoſcere, ꝙ album, & amarum ſunt

B vnũ. Hæc .n. vnitas non eſt niſi ꝑ accñs & qđ eſt ꝑ accñs tñ non põt eſſe obm alicuius potentiæ. Et ideo quia viſus non percipit illud, quod eſt guſtus, niſi per accidens: frequenter in talibus decipitur ſenſus, & iudicamus ꝙ ſi aliquid ſit rubeum, ꝙ ſit cholera. Deinde, cum dicit.

Quæret autẽ aliquis, cuius nam gratia plures ſenſus, ſed non vnum tantum habemus. An vt minus ipſa, quę ſequuntur, atq; communia lateant: vt motus & magnitudo, & numerus. Nam ſi eſſet ſolus viſus, qui quidem eſt & coloris, magis laterent, ac idem eſſe omnia viderentur, propterea ꝙ color & magnitudo ſimul ſe ſequuntur & comitantur. Nunc autẽ cũ in alio quoq; ſenſibili ipſa communia ſint: fit inde perſpicuum vnumquodq; illorum aliquid aliud eſſe, atque diuerſum.

Cur plures nobis ſenſus natura ingenerauit.

C Inquiret autem aliquis, cuius cauſa plures habemus ſenſus, ſed non ſolum vnum. Aut quatenus minus lateant, nos conſequentia, & communia: vt motus, & magnitudo, & numerus. Si enim eſſet viſus ſolus, & ipſe albi: laterent vtiq; magis, & viderentur eſſe idem omnia, propter id quod cõſequuntur ſe adinuicem ſimul color & magnitudo. Nunc autẽ quoniam in aliquo ſenſibili communia ſunt: manifeſtũ facit ꝙ aliud quidam vnumquodq; ipſorum eſt.

T.c.133

Inquirit cauſaz pluralitatis ſenſuum. Et hoc eſt quoddam conſequens ſpeciem totam: & in talibus aſſignanda eſt cauſa finalis, vt Philoſophus docet in vltimo de generatione animalium. Secus autem de accidentibus indiuidui: quorũ aſſignanda eſt ratio ex parte materiæ, vel agentis: vnde & hic aſſignat cauſam finalez. Dicit ergo, ꝙ aliquis poteſt quærere, cuius cauſa habemus plures ſenſus,

D & non vnum tantum. Et eſt reſponſio ad hoc, vt nos nõ lateant ea, quæ conſequuntur ad ſenſibilia ꝓpria, & ſunt communia diuerſis ſenſibus: ſicut motus, & magnitudo & numerus. Si .n. eſſet ſolus ſenſus viſus, cum ipſe coloris tantum ſit, & color & magnitudo ſe conſequantur, quia ſimul cum colore immutatur ſenſus a magnitudine, inter colorem non poſſemus diſcernere, et magnitudinem, ſed viderentur eſſe idem. Sed nunc quia magnitudo ſentitur alio ſenſu, ꝗ viſu: color autem nõ hoc ipſum manifeſtat nobis ꝙ aliud eſt color, & magnitudo. Et ſic eſt de alijs ſenſibilibus cõibus. Poteſt autem & hæc ratio aſſignari diſtinctionis ſenſuum. Manifeſtum eſt .n. ꝙ cum potẽtia dicatur ad obiectum: oportet ꝙ ſecũdum dñam obiectorum, diuerſificentur potentiæ ſenſitiuæ. Obiectum autez ſenſibile eſt, prout eſt immutatiuum ſenſus: vnde ſm diuerſa genera immutationum ſenſus a ſenſibili: oportet eſſe diuerſos ſenſus. Immutat autẽ ſenſus a ſenſibili. Vno modo per cõtactum: & ſic eſt ſenſus tactus, qui eſt diſcre-

Aſſignat hic cãm diſtinctionis ſenſuum.

tiuus eorum,ex quibus conſtat animal, & ſenſus guſtus, E qui eſt perceptiuus qualitatum,quæ deſignant cõuenientiam nutrimenti,quo cõſeruatur corpus animalis. Alio modo immutatur ſenſus per medium. Et hæc quidem immutatio,aut eſt cum alteratione ſenſibilis: & ſic odor immutat ſenſum cum aliqua reſolutione odorabilis. Aut cũ aliquo motu locali,& ſic immutat ſonus. Aut abſq; immutatione ſenſibili,ſed per ſolam immutationẽ ſpiritualem medij, & organi: & ſic immutat color.

Cum autem ſentiamus nos videre,ac audire: neceſſe eſt,aut viſu ſentiamus nos videre,aut alio ſenſu.

T.c. 136 Quoniam autem ſentimus ꝙ videmꝰ,& audimꝰ: neceſſe eſt aut viſu ſentire ꝙ videt, aut altero.

Lec. ij.

POSTQVAM Philoſophus oſtendit ꝙ non ſit alius ſenſus propriꝰ,præter quinq;: procedit ad inquirendum,vtrum ſit aliqua potentia ſenſitiua, communis his quinq; ſenſibus. Et hoc quidem inueſtigat ex quibuſdã F actionibus,quæ non videntur alicuius ſenſus propriꝫ eſſe: ſed videntur exigere aliam potentiam ſenſitiuã cõem. Huiuſmodi autem actiones ſunt duæ. Vna eſt ſecũdum ꝙ nos,percipimus actiones propriorum ſenſuum: puta ꝙ ſentimus nos videre,& audire. Alia eſt ſecũdum ꝙ diſcernimus inter ſenſibilia propria diuerſorum ſenſuum: puta ꝙ aliud ſit dulce,& aliud album. Primo ergo inquirit cui ſit attribuenda prima harum actionum. Secundo cui ſit attribuenda ſecunda: ibi {Vnuſquiſq; quidem igitur.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæſtionem dicens. Quoniam ſentimus quòd videmus: & ſimiliter ſentimus,quòd audimus,& ſic de vnoquoq; ſenſibilium: neceſſarium eſt per viſum ſentire, quòd ipſe viſus videt,aut per aliam virtutem: & ſic de alijs ſenſibus. Secũdo obijcit ad vtranq; partem ibi.

At ſi alio ſenſu,tum idẽ ſenſus erit & ipſius viſus, G & etiam coloris ſubiecti.Quare vel duo ſenſus eiuſdem erunt ſubiecti,vel ſeipſum ſentiet ipſe.

Si autem altero,aut ipſum erit quo videt, aut alterum.Sed idem ſecus erit viſus & ſubiecti coloris, quare aut duo eiuſdem erunt,aut idem eiuſdem.

Et primo inducit,ad oſtendendum, ꝙ viſus videat ſe videre,duas rationes. Quarũ prima talis eſt.Si homo ſentit ſe videre altero ſenſu,ꝙ̃ viſu: aut hoc erit, quia illo alio ſenſu homo videt colorem,aut omnino alio ſenſu videt colorem,& ſentit viſionem coloris. Si autem eodem ſenſu,quo ſentit colorem, ſentit viſionem coloris: ſequitur ꝙ vnus & idem erit ſenſus ſecundum actum appræhenſiuus ipſius viſionis & ſubiecti coloris.Quare ſequitur alterum duorum: quia ſi iſte ſenſus qui ſentit viſionẽ & colorem,ſit alius ſenſus a viſu: oportebit ꝙ duo ſenſus ſint vnius ſubiecti.ſ.coloris. Aut ſi iſte ſenſus quo ſentimus viſionem & colorem,eſt idem cum ſenſu viſus: ſequitur H ꝙ ſit idem eiuſdem.i. ꝙ viſus ſit ſenſus ſuipſius quod a principio negabatur. Dicere vero ꝙ ille alter ſenſus, quo quis ſentit ſe videre,non ſentiat colorem,eſt omnino irrationabile: quia ſi non cognoſceret colorem,nõ poſſet cognoſcere quid eſſet videre: cũ videre nihil aliud ſit, ꝙ̃ ſentire colorem. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea ſi alius ſit ſenſus,qui percipit ipſum viſum: aut in infinitum fiet abitio, aut erit aliquis ſenſus,qui ſeipſum percipit ſentiẽtem. Quare idipſum in primo ſenſu continuo eſt faciendum.

Amplius autem ſi & alter ſit viſus ſenſus: aut in infinitum procedet,aut aliquis ipſe ſuiipſius erit iudex: quare in primo hoc faciendum eſt.

Quæ talis eſt. Si ſenſus viſus.i. viſionis,quo.ſ. ſentimꝰ nos videre,ſit alter a viſu: iterum quærendum eſt de illo ſenſu: vtrũ.ſ.ille ſenſus ſentiat ſe ſentire, & ſi non: oportebit quærere tertium ſenſum,qui ſentiat illũ ſentire. Aut igitur hoc procedet in infinitum,quod eſt impoſſibile,cũ impoſſe ſit cõpleri actionem,quæ dependet ab actionibꝰ infinitis,neq; etiam vnius rei poſſint eſſe potentiæ infinitæ: aut oportebit ꝙ deueniatur ad aliquem ſenſum: qui ſit iudex ſuipſius.i. percipiat ſe ſentire. Eadem ergo ratione poterat fieri in primo ſenſu: vt.ſ. viſus ſentiret ſe videre. Non eſt ergo alius ſenſus qui percipiat colorem, et q percipit viſionem coloris. Deinde,cum dicit.

At hic oritur dubitatio,nam ſi viſu quidem ſentire,nil aliud eſt,ꝙ̃ videre: videtur autem color, vel id quod habet colorem. Si quiſpiam viderit id, quod videt colorem,id habebit profecto qđ videt primũ.

Habet autem dubitationem.Si enim viſu ſentire, T.c. 137 videre eſt: videtur autem color,aut habens hunc, ſi videbit aliquid id,quod eſt videns: & colorem habebit primum videns.

F Obijcit ad partẽ cõtrariã. Et quia primæ rõnes aliqualiter concludunt verum: hæc ratio per modum dubitationis proponitur: vnde & eam ſoluit. Eſt autem ratio talis. Si viſu ſentimus nos videre: ſentire autem viſu, nihil eſt aliud ꝙ̃ videre: ergo videmus nos videre. Sed nihil videtur,niſi color tantum,aut hñs colorem. Si igitur aliquis videt ſe,ꝙ ſit videns: ſequitur ꝙ primũ videns quod ſecundo fuit viſum,ſit habens colorem: quod videt inconueniens. Nam dictum eſt ſupra,ꝙ viſus, cum ſit ſuſceptiuus coloris,eſt abſq; colore. Deinde,cum dicit.

Patet igitur,nõ vnum idipſum eſſe: ſentire inquã viſu. Nam cum non videmus,tenebras & lumen viſu diſcernimus: ſed non eodem, vt patet, modo.

Manifeſtum igitur, qm̃ non eſt vnum omnino, T.c. 138 viſu ſentire. Et nanq; cum non videmus, viſu non diG ſcernimus & tenebras & lumen: ſed non ſimiliter.

Soluit tertio ꝓpoſitã dubitationẽ duobus modis. Primo cõcludẽs ex prædictis ꝙ ſentire viſu multipliciter dr̃. Oſtenſum eſt.n.ſupra,ꝙ viſu ſentimus nos videre. Item oſtenſum eſt,ꝙ viſu non ſentimus,niſi colorẽ. Sentire ergo viſu dupl'r dr̃. Vno modo, ſ꞉ quòd viſu ſentimꝰ nos videre. Alio modo,cũ viſu videmꝰ colorẽ. Et ꝙ viſu ſentire dicatur multipliciter,apparet ex hoc, ꝙ aliquãdo dicimur ſentire viſu,cũ viſus præſentialiter immutatꝰ a viſibili.i.colore. Aliqñ autẽ diſcernimus viſu,& tenebras,et lumen etiã,cũ nõ videmus: ꝑ immutationẽ.ſ. ab exteriori ſenſibili. Sed non ſilr dr̃ vtroq; modo, viſu ſentire. Redit ergo ſolutio ad hoc,ꝙ actio viſus põt cõſiderari, vel ſm ꝙ cõſiſtit in imutatione organi a ſenſibili exteriori, & ſic nõ ſentiꝰ niſi color. Vnde iſta actione,viſus nõ videt ſe videre. Alia eſt actio viſus ſm quã,poſt immutationẽ organi, iudicat de ipſa perceptione organi a ſenſibili: H etiã abeũte ſenſibili: et ſic viſus non videt ſolũ colorẽ,vel ſentit, ſed ſentit etiã viſionẽ coloris. Deinde, cum dicit.

Viſu ſẽtire dupliciter.

Actio uiſus duplex.

Præterea idipſum etiam quod videt: colore quodãmodo delibutum eſt. Inſtrumẽtũ.n.vniuſcuiuſq; ſenſus,ipſum ſenſibile ſine materia ſuſcipit, vti diximus.Quo circa ſenſibilibus ipſis ſemotis, inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus & imaginationes. Atq; operatio rei ſenſibilis atq; ſenſus, vna quidem & eadem eſt.At earum ratio non eadem eſt. Dico autem ſonum actu,& auditum actu: fit.n.vt is,qui auditum habet: non audiat,& id quod habet ſonum, non ſemper ſonet.Sed cum operatur id quod audire poteſt, & ſonat id quod ſonum efficere poteſt: tum ſimul fit & auditus actu,& ſonus etiam actu: quorum alterum quiſpiam auditionem: alterum ſonationẽ eſſe, non incongrue dicere poteſt.

Amplius

Amplius autem & videns, tanq̃ coloratũ eſt. Vnũquodq; .n. ſenſitiuum ſuſceptiuum eſt ſenſibilis ſine materia. Vnde & abeuntibus ſenſibilibus, inſunt ſenſus, & phantaſiæ, quibus ſentiunt. Senſibilis autem actus & ſenſus idem eſt, & vnus: eſſe autem ipſorum non idem. Dico autem, vt ſonus ſm actum, & auditus ſm actum. Contingit.n. auditum habentia nõ audire, & habens ſonum non ſemper ſonat. Cum autem operetur potens audire, & ſonet potens ſonare: tunc ſecundum actum auditus ſimul fit, & ſecũdum actum ſonus. Quorum dicet aliquis hoc quidem auditionem eſſe: hoc vero ſonationem.

Ponit aliam ſolutionem, quæ quidem neceſſaria eſt, eo q̃ color habet duplex eſſe: vnum naturale in re ſenſibili: aliud ſpũale in ſenſu. Scd'm ergo primũ eſſe coloris, proceſſit prima ſolutio. Hæc autẽ ſecunda procedit quantũ ad ſm eſſe coloris. Circa hanc ſolutionẽ tria facit. Primo ponit ſolutionem. Secundo, p̃bat quoddã, quod in ſolutione ſuppoſuerat: ibi {Si igitur eſt mot⁹.} Tertio ex hac ſolõne oñdit ẽt quarundã aliarũ qõnũ ſolõnẽ: ibi {Quoniam autẽ vnus.} Dicit ergo primo, q̃ cum ſoluta ſit prima dubitatio, ſuſtinendo q̃ videns non ſit coloratũ, amplius põt ſolui dicendo q̃ videns eſt tanq̃ coloratũ: q̃a in vidente eſt ſĩlitudo coloris: vnde videns eſt ſĩle colorato. Vñ illa potẽtia quæ videt aliquẽ eſſe videntẽ, non eſt extra genus potentiæ viſiuæ. Et quòd videns ſit quodãmodo coloratum, probat p̃ ea quæ ſupra dicta ſunt, quia vnũquodq; organum ſenſus eſt ſuſceptiuum ſpeciei ſenſi-
Scd'o te. cõ. 121. bilis ſine materia, vt dictũ eſt. Et iſta eſt ratio, quare abeũtibus ſenſibilibus, fiũt in nobis ſenſationes & phãtaſiæ. i. apparitiones, ſ3 quas aliquo modo ſentiunt aĩalia. Et ſic patet quòd videns eſt tanq̃ coloratũ, inquantũ h3 ſimilitudinẽ coloris. Et non ſolum vidẽs eſt tanq̃ coloratum, & ſimile colorato; ſed ẽt actus cuiuslibet ſenſus, eſt vnus, et idem ſubiecto, cum actu ſenſibilis: ſed rõne nõ eſt vnus. Et dico actum ſenſus, ſicut auditum ſm actum: & actum ſenſibilis, ſicut ſonũ ſm actum. Non.n. ſp̃ ſunt in actu: quia contingit habentia auditũ non audire: & hñs ſonũ, non ſp̃ ſonare. Sed cũ potens audire h3 ſuã opõnẽ, et potens ſonare h3 ſonare: tunc ſimul fit ſonus ſm actũ, qui vocaẽ ſonatio: & auditus ſm actũ, qui vocaẽ auditio. Cũ igitur viſus percipiat ſenſibile & actum eius, & vidẽs ſit ſimile ſenſibili: & actus videntis ſit idem ſubiecto, cum actu ſenſibilis, licet non ratione: relinquitur q̃ eiuſdẽ virtutis eſt, videre colorem, & immutationem, quæ eſt a colore, & viſum in actu, et viſionem eius. Potentia ergo illa qua videmus nos videre, non eſt extranea a potentia viſiua; ſed differt ratione ab ipſa. : Deinde, cum dicit.

Quod ſi mot⁹, & actio, atq; paſſio in eo eſt, quod patitur, atq; moueẽ: neceſſe eſt & ſonũ & auditũ actu in auditu, qui eſt potentia eſſe. Agentis nanq;, mouẽtiſq; opõ, in ipſo patiente ſuſcipiẽ, atq; ineſt. Quocirca neceſſe nõ eſt, id qđ motu cietm moueri. Actus igiẽ ſonatiui: ſonus eſt, vel ſonatio. Auditiui vero, audit⁹, vel auditio. Duplex.n. eſt auditus, & duplex ẽt ſon⁹. Eadem eſt & in cęteris ſenſibus ac ſenſibilibus ratio. Atq; vt actio, paſſioq; nõ in agẽte eſt: ſed in eo quod patitur: ſic & ipſius ſenſibilis actio, in ipſo eſt ſenſitiuo. Sed in quibuſdã noĩa quoq; ſunt poſita, vt ſonatio, ac auditio in quibuſdã caret alterũ noĩe. Operatio enim viſus, viſio dicitur: at coloris, nomine vacat. Operatio præterea guſtus, guſtatio dicitur: at ſaporis, nomen non habet.

T.c. 139 Si igitur eſt motus, & actio, & paſſio, in eo quod agitur: neceſſe eſt & ſonum, & auditũ qui ſm actum in eo quod eſt ſm potentiã, eſſe. Actiui.n. & motiui actus, in patiente fit. vnde nõ neceſſe eſt, mouens moueri. Sonatiui igitur actus, aut ſon⁹, aut ſonatio eſt. Auditiui autẽ, aut auditus, aut auditio eſt. Dupl'r.n. T.c. 140 auditus, & dupl'r ſonus. Eadem autẽ rõ eſt & in aliis ſenſibus, & ſenſibilibus. Sicut.n. actio & paſſio in patiente: ſed non in agente, ſic & ſenſibilis actus, & ſenſitiui: in ſenſitiuo eſt. Sed in quibuſdam quidem & noĩatũ eſt, vt ſonatio, & auditio. In quibuſdã aũt nõ noĩatũ eſt alterũ. Viſio.n. dicitur viſus actio: quæ vero eſt coloris, non nominata eſt. Et guſtatiui guſtatio eſt: humoris autem, non nominata eſt.

Probat qđ ſuppoſuerat. ſ. q̃ vnus & idẽ ſit actus ſenſibilis & ſentientis, ſed rõne differant, ex his, quæ ſunt oſtẽſa in. 3. Phyſi. Ibi.n. oſtenſum eſt, q̃ tã motus, q̃ actio, a.t.c. 16 vel paſſio, ſunt in eo qđ agiẽ. i. in mobili & patiente. Manifeſtum eſt autẽ, q̃ auditus pati a ſono: vñ neceſſe eſt, q̃ vſq; ad te. cõ. 23 tã ſonus ſm actum, qui dr̃ ſonatio, q̃ auditus ſm actum qui dr̃ auditio, ſit in eo quod eſt ſm potentiã. ſ. in organo auditus. Et hoc ideo, quia actus actiui & motiui ſit in patiente: & non in agente, & mouẽte. Et iſta eſt rõ, quare nõ eſt neceſſarium, q̃ omne mouens moueaẽ. In quocũq;.n. eſt motus, illud moueẽ. Vñ ſi motus & actio, quæ eſt quidã motus, eſſet in mouente: ſequereẽ q̃ mouens movereẽ. Et ſicut dcm̃ eſt in. 3. Phyſic. q̃ actio & paſſio ſunt vnus Te.c.20 actus ſubiecto: ſed differunt rõne, p̃ut actio ſignatur, vt ab Te.p̃ce. agente, paſſio autẽ, vt in patiente: ita ſupra dixit, q̃ idẽ eſt actus ſenſibilis & ſentiẽtis, ſubiecto: ſed non rõne. Actus igiẽ ſonatiui, vel ſoni eſt ſonatio: auditiui autẽ actus eſt auditio. Dupl'r.n. dr̃ audit⁹, & ſonus. ſ. ſm actum & ſ3 potẽtiam. Et quod de auditu & ſono dictũ eſt, eadẽ rõne ſe habet in alijs ſenſibus & ſenſibilibus. Sicut.n. actio & paſſio eſt in patiente, & non in agente, vt in ſubiecto: ſed ſolum vt in principio a quo: ita tam actus ſenſibilis, q̃ act⁹ ſenſitiui, eſt in ſenſitiuo, vt in ſubiecto. Sed in quibuſdam ſenſibilib⁹ & ſenſitiuis, noĩatus eſt vtriuſq; actus: et ſenſibilis, vt ſonatio: & ſenſitiui, vt auditio. In quibuſdã autẽ vnum tm̃ nominatum eſt. ſ. actus ſenſitiui. Viſio.n. diciẽ actus viſus: ſed actus coloris non eſt nominatus. Et guſtus. i. guſtatio eſt actus guſtatiui: ſed actus ſaporis nõ eſt noĩatus apud Græcos. Deinde, cum dicit.

Hæc cũ ita ſint, atq; vnus actus rei ſenſibilis, ſenſitiuiq; ſit, q̃uis diuerſas habeat rõnes: ſicuti diximus, neceſſe eſt ſimul corrumpantur, ſimulq́; ſint ſalua, auditus ac ſonus, qui hoc modo dicũtur: & ſapor itidem, & guſtus, cęteraq; ſimil'r. At ea, quæ dñr potentia, non hanc ipſam profecto neceſſario ſubeũt legẽ.

Quoniam autem vnus quidem eſt actus ſenſibilis T.c. 141 & ſenſitiui, eſſe autem alterum eſt: neceſſe eſt ſimul corrumpi & ſaluari, ſic dictum auditum, & ſonum, & humorem igitur, & guſtum: & alia ſimiliter. Dicta autem ſecundum potentiam, non neceſſe eſt.

Ex præmiſſa ſolõne, p̃cedit ad demonſtrãdũ veritatẽ duarũ qõnũ, quarum prima eſt: vtrum ſenſus et ſenſibilia ſimul corrumpanẽ & ſalueñẽ. Ad huius ergo ſolõnem dicit, q̃ quia act⁹ ſenſibilis & ſenſitiui eſt vnus ſubiecto: ſed differunt rõne, vt dcm̃ eſt: neceſſe eſt q̃ auditus dictus ſm actũ, & ſonus dictus ſm actum, ſimul ſaluentur et corrũpanẽ: & ſimiliter eſt de ſapore, et guſtu, & alijs ſenſibilib⁹ & ſenſibus. Sed ſi dicantur ſm potentiã, nõ neceſſe eſt, q̃ ſimul corrumpãtur & ſaluentur. Ex hac autem ratione excludit opinionem antiquorum naturalium: ibi.

Non recte igiẽ priores naturales Phi ſentiebãt, q quidẽ ſine viſu, neq; albũ vllum, neq; nigrũ eſſe dicebãt: neq; itẽ vllũ ſine guſtu ſaporẽ. Nã partim recte, partim non recte cenſebant. Etenim cũ dupl'r ſenſus

ſenſibileq; dicat̃,potentia,atq; actu:in his quidem ſecundis fit idipſum ſane,quod dictũ eſt:in illis autem primis nõ fit,vt luce clarius extat.At illi de hiſce ſimpliciter loquebantur:quæ ſimpliciter nõ dicuntur.

T.c.142 Sed priores Philoſophi, hoc non bene dicebant nihil opinantes, neq; album, neq; nigrum eſſe ſine viſu,neq; humorem ſine guſtu. Sic quidem enim dicebant recte, ſic autem non recte. Dupliciter enim dicto ſenſu & ſenſibili:his quidem ſecundum potentiam:illis vero ſecundum actum:in his quidem accidit quod dictum eſt:ſed in alteris non accidit. Sed illi ſimpliciter dicebant,de dictis non ſimpliciter.

Dicens q̃ priores naturales nõ bene dicebant, in hoc: quia opinabãtur nihil eſſe album,aut nigrum: niſi quando videtur:neq; ſaporem eſſe,niſi quando guſtatur,& ſimiliter de alijs ſenſibilibus & ſenſibus.Et quia non credebant eſſe alia entia,niſi ſenſibilia:neq; aliam virtutem cognoſcitiuam,niſi ſenſum:credebant q̃ totum eſſe,& veritas rerum eſſet in apparere.Et ex hoc deducebant ad credendum cõtradictoria ſimul eſſe vera,propter hoc q̃ diuerſi contradictoria opinantur. Dicebant autem quodãmodo recte,& quodãmodo non. Cum enim dupliciter dicatur ſenſus & ſenſibile.ſ. ſecundum potentiam & ſm actum:de ſenſu,& ſenſibili ſm actũ accidit quod ipſi dicebant,q̃ non eſt ſenſibile ſine ſenſu.Non autem hoc verum eſt de ſenſu & ſenſibili ſecũdum potentiam. Sed ipſi loquebãtur ſimpliciter.id eſt ſine diſtinctione, de his quæ dicuntur multipliciter. Deinde,cum dicit.

Senſus rõ q̃dã eſt,ac ꝓportio. Quod ſi vox quidã concentus eſt:vox autẽ,& auditus tũ vnũ,tũ non vnum,aut non idẽ ſunt,& ſi concentus eſt rõ:neceſſe eſt & auditũ,quandã eſſe rõnẽ, atq; ob idipſum exuperans quodq;,tam acutũ,q̃ graue corrũpit auditum,atq; deuaſtat,& in ſaporib9 guſtum:& in coloribus viſum,id quod nimiũ eſt ſplendidũ,& tenebroſum:& in odorib9 vehemens odor, ſiue dulcis,ſiue amarus:quia ſenſus ipſe quędã eſt ratio.Quocirca ſenſibiliũ ea,quæ ſincere talia, quæq; ſimplicia ſunt,vt acutũ,vel dulce,vel ſalſum, cũ reducuntur ad rõnem:ſenſui ſunt iucunda. Tunc.n.ipm delectare videntur.Oĩno autẽ ipm miſtũ, magis concentus eſt:q̃ acutum,vel graue. Tactui quoq; non calidũ ſane ſimplex,ac frigidũ.Sed id qđ eſt ad rõnem redactũ,amicũ eſt,atq; iucundũ.Enimuero ſenſus ipſe rõ q̃dã eſt,vti diximus.Sẽſibiliũ autẽ ea q̃ exuperãt, aut dolorẽ afferunt ipſi,aut tandẽ ipſum corrũpunt.

T.c.143 Supra t. 117.118 122.2[...] Lib.3.[...] 67.[...] Si autem ſymphonia vox quædam eſt: vox autem & auditus eſt ſicut vnum,& eſt ſicut non vnum, aut idem:proportio autem eſt ſymphonia: neceſſe eſt & auditum,rationem quandam eſſe.Et propter id,corrumpit vnumquodq; excellens acutũ & graue,auditum:& in humorib9 guſtum: & in coloribus viſum, fortiter fulgidum: & opacum: & in olfactu fortis odor,& dulcis,& amarus,tanquam ratio quædam ſit ſenſus.Vnde & delectabilia quidem ſunt: dũ ducuntur,ſincera & impermiſta exiſtentia ad rationem, vt acutum,aut dulce,aut ſalitum. Delectabilia.n.tunc. Omnino autem magis,quod miſtum eſt,ſymphonia eſt,q̃ acutum & graue. Tactus autem calefactibile,& frigefactibile:ſed ſenſus ratio eſt. Excellentia autem contriſtant aut corrumpunt.

Demõſtrat ex præmiſſis ſolutionẽ alterius q̃õnis, quare.ſ.quædam ſenſibilia corrumpant ſenſum,& quædam delectant,& dicit q̃ cum ſymphonia.i. vox conſonans & ꝓportionata ſit vox quędã:& vox quodammodo ſit idem quod auditus & ſymphonia ſit quędã ꝓportio:neceſſe eſt q̃ auditus ſit quędã ꝓportio.Et quia qualibet ꝓportio corrumpitur per ſuperabundantiã:ideo excellens ſenſibile corrumpit ſenſum,ſicut quod eſt excellenter graue & acutum corrumpit auditũ. Et excellens ſaporoſum corrumpit guſtum.Et fortiter fulgidum vel obſcurũ corrumpit viſum.Et fortis odor corrũpit olfactũ,quaſi ſenſus ſit quędã ꝓportio.Sed ſi plura ſenſibilia deducuntur ad ꝓportionatã miſtionẽ,efficiunt delectabilia:ſicut in ſaporib9,qñ aliquid ſm debitã proportionẽ eſt, aut acutũ, aut dulce,aut ſalſum:tunc.n.ſunt oĩno delectabilia.Et oẽ qđ eſt miſtũ,eſt magis delectabile,q̃ quod eſt ſimplex:ſicut ſymphonia,q̃ vox acuta tantum, vel grauis tantũ. Et in tactu,quod eſt cõpoſitũ ex calefactibili,et frigidabili.Senſus.n.delectatur in proportionatis, ſicut in ſibi ſimilibus:eo q̃ ſenſus eſt proportio quædam.Sed excellentia corrumpit ſenſum,vel ſaltem contriſtat ipſum.

F Vnuſquiſq; igitur ſenſus (vt ſæpe diximus) ſenſibilis eſt obti.Eſt q̃ i inſtrõ ſuo,ea rõne, qua illud ſenſus eſt inſtrm:& differentias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit:vt album quidem & nigrum,viſus:dulce autem & amarum,guſtus:& cæteri ſimiliter ſenſus.

Vnuſquiſq; igitur ſenſus,ſubiecti ſenſibilis eſt, & eſt in ſenſitiuo,inquantum ſenſitiuum: & diſcernit ſubiecti ſenſibilis differentias,vt album quidem, & nigrum viſus:dulce vero & amarum:guſtus. Similiter autem ſe habet hoc & in aliis. Te.cõ. 144.

Lec. iii.

PROCESSIT Philoſophus ſuperius,ad inueſtigandum ſenſum cõem ex hac operatione, qua ſentimus nos videre et audire.Ex hac autẽ operatione ad hoc deuẽtum eſt,q̃ potentia viſiua ſentit viſione: alio tamen modo q̃ ſentiat ſenſibile exterius: ſed nondum habetur, G quod potentia iudicatiua de actibus ſenſuum, ſit vna,& communis.Et ideo procedit ulterius ad inueſtigandã huiuſmodi veritatem per aliam operationem, quæ oſtendit vnã potentiã eſſe cõem,habentẽ ſe quodãmodo ad oẽs quinq; ſenſus:& hæc operatio eſt,diſcernere ſenſibilia ab inuicem.Et circa hoc duo facit. Primo oſtẽdit quantũ ſe poſſit extendere diſcretio ſenſus proprij. In ſecunda inquirit de illa diſcretione ſenſibilium, quæ excedit virtutẽ ſenſus proprij:ibi {Quoniam autẽ album.} Dicit ergo primo q̃ ex dictis manifeſtũ eſt q̃ vnuſquiſq; ſenſus eſt cognoſcitiuus ſenſibilis ſui obiecti:cuius ſpecies fit in ſuo organo,inquantum eſt tale organum. Immutatur enim organum vniuſcuiuſq; ſenſus a proprio obiecto ſenſus per ſe: non per accidens. Et vnuſquiſque ſenſus diſcernit differentias proprij ſenſibilis,ſicut viſus diſcernit album & nigrum: guſtus dulce & amarum: & ſimiliter ſe habet in alijs ſenſibus. Deinde,cum dicit.

H At.n.cum album,& dulce, & ſingula ſenſibilium ad ſingula nimirum aliqua comparemus, ac diſcernamus:& ſentiamus differre: neceſſe eſt idipſum ꝑfecto fieri ſenſu quippe cum illa ſenſibilia ſint.Quo patet,carnem vltimum inſtrm ſenſus nõ eſſe.Nã neceſſe eſt id quod diſcernit,tangendo diſcernere.

Quoniam autem album, & dulce, & vnũquodq; ſenſibilium ad vnumquodq; comparando, diſcernimus, & ſentimus q̃ differunt: neceſſe igitur ſenſu. Senſibilia enim ſunt. Quare & manifeſtum quoniã caro non eſt vltimum ſenſitiuum.Neceſſe.n.eſſet vt diſcernens,ipſum tangendo diſcerneret. T.c.145 T.c.146

Oſtendit cui ſit attribuenda iſta diſcretio, quæ excedit ꝓprium ſenſum.ſ.diſcernere ſenſibile vnius ſenſus a ſenſibili alteri9. Et circa hoc duo facit. Primo determinat veritatẽ.Secũdo obijcit cõtra veritatẽ et ſoluit:ibi{At vero impoſſibile.}

impoſſibile} Circa primũ tria facit. Primo oſtẽdit ꝙ aliqs ſenſus eſt q diſcernit inter albũ,& nigrũ,& dulce. Secũdo, ꝙ non ſint duæ potẽtiæ ſenſus:ſed vna: ibi {Neque vtiq;.} Tertio ꝙ ſimul illa potẽtia percipit vtrũq; ſenſibile inter quæ diſcernit:ibi {Q. autẽ neq;.} Dicit ergo primo,ꝙ qa diſcernimus aliqua virtute,non ſolũ albũ a nigro,vel dulce ab amaro:ſed etiã albũ a dulci, et vnũqdq; ſenſibile diſcernim⁹ ab vnoquoq; et ſentimus ꝙ differũt: opꝫ ꝙ hoc ſit p ſenſũ:qa cognoſcere ſenſibilia, inquãtũ ſunt ſenſibilia,eſt ſenſus. Cognoſcimus autẽ drĩas albi,& dulcis,nõ ſoluꝫ quantũ ad quod quid eſt vtriuſq;, quod pertinet ad intelfm:ſed ẽt quãtũ ad diuerſam immutationẽ ſenſus. Et hoc nõ põt fieri,niſi p ſenſum. Et ſi p aliquẽ ſenſum ſit hoc:maxime vr̃,ꝙ fiat p tactum,qui eſt prim⁹ ſenſuum,& quodãmodo radix et fundamentũ oium ſenſuum:& ab hoc,aĩal hꝫ,ꝙ dicat̃ ſenſitiuum. Vñ manifeſtum eſt,ꝙ caro non eſt vltimũ organũ ſenſus tactus: qa tũ p ſenſum tactus fiat diſcretio:neceſſe eſſet ꝙ ipſo cõtactu carnis a tãgibili,fieret diſcretio tangibilis ab alijs ſenſibilibus. Attribuit̃ autẽ iſta diſcretio tactui, non ſm ꝙ tactus eſt ſenſus ꝓprius:ſed ſm ꝙ eſt fundamentũ oium ſenſuum:& ꝓpinquius ſe hñs ad fontalẽ radicem oium ſenſuum,qui eſt ſenſus communis. Deinde,cum dicit.

Fieri igitur non poteſt, vt ſeparatis diſcernatut, dulce diuerſum eſſe ab albo, ſed vni cuipiam ambo nota eſſe oportet. Illo nãq; modo ſane pateret,inter ſeſe illa differre, etiam ſi alterum ego: alterum tu ſentires. Vnum igitur dicat oportet. Diuerſa enim dulce,ac album. Dicit igitur idem. Quare vt dicit, ſic & intelligit,atq; ſentit. Patet ergo fieri nõ poſſe, vt ſeparatis ſeparata diiudicentur.

Neq; vtiq; ſeparatis contingit diſcernere, ꝙ alterum ſit dulce ab albo,ſed oportet aliquo vno vtraq; manifeſta eſſe. Sic.n.ſe haberet etiam ſi hoc quidem ego:illud autem tu ſentires: manifeſtum vtiq; eſſe altera abinuicem ſunt. Oportet autem vnum dicere quoniam alterum. Alterum enim dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare ſicut dicit: ſic & intelligit, & ſentit. Quod quidem igitur non poſſibile, ſeparatis iudicare ſeparata, palam eſt.

Oſtendit ꝙ idẽ ſenſus ſit, qui diſcernit album a dulci. Poſſet.n.aliquis credere,quod diſcernamus album a dulci non quadã vna potentia:ſed diuerſis,vt.ſ.inquantum guſtu cognoſcimus dulce,& viſu album. Hoc autẽ excludit dicens:ꝙ non contingit diſcernere, ꝙ dulce ſit alterũ ab albo,ſeparatis potentijs.i.diuerſis: ſed opꝫ ad diſcernendũ inter ea,quod ſm aliquã vnã potentiã manifeſtuꝫ ſit nobis. Ita.n.eſſet ſi diuerſis potentijs ſentiremus dulce & album:ſicut ſi diuerſi homines ſentirent: vnus dulce; & alius albũ:puta ſi ego ſentio hoc,& ille illud. Hoc autẽ poſito:manifeſtum eſt,ꝙ altera ſunt abinuicem, dulce & albuꝫ:quia aliter patior ego a dulci,q̃ tu ab albo. Sed tñ diuerſitas iſta,non erit nobis p ſenſum manifeſta:ſed opꝫ qđ vnus ſit,qui dicat,ꝙ alterũ eſt dulce ab albo. Hoc.n. eſt aliquid vnũ verũ.ſ.ꝙ alterũ ſit dulce ab albo:ergo opꝫ ꝙ illud vnũ ab eodẽ dicat̃:ſed dictio eſt interpretatio interioris apprehẽſionis:ergo ſicut eſt vnus q dicit,ita opꝫ ꝙ vnus ſit q intelligat, et ſentiat,alterum eſſe dulce ab albo. Dicit autẽ {intelligat et ſentiat} quia nõdũ oñſum eſt,ꝙ aliud ſit intellectus a ſenſu,vel qa iſta diuerſitas,ex ſenſu & intelfu cognoſcit̃. Sicut igit̃ opꝫ,ꝙ vnus hõ, q dicit alterum eſſe albũ a dulci,ſit,q cognoſcit vtrũq;: ita opꝫ ꝙ vna potentia ſit,qua agnoſcit̃ vtrũq;. Nã hõ nõ cognoſcit,niſi p aliquã potẽtiã. Et hoc eſt qđ cõcludit vlterius, palã eſſe qđ non eſt poſſe iudicare {ſeparata}.i. ꝙ aliqua ſint diuerſa {ſepratis}.i. diuerſis:ſed oportet ꝙ ſit eadeꝫ potentia,quæ vtrunq; cognoſcat. Deinde,cum dicit.

A At hic patet,neq; fieri poſſe, vt ſeparato in tẽpore diſcernantur. Nam vt idem,aliud eſſe bonum, ac malum dicit. Sic quando alterũ dicit aliud eſſe: tunc & alterum etiam dicit. Atq; dico quando,non per accidens:veluti nunc dico quippiã aliud eſſe:nõ tñ dico illud nũc aliud eſſe,ſed hoc pacto nunc dicit,vt dicat,& nũc illud eſſe. Sil̃ igit̃ dicit. Quo fit,vt inſeparabile,& in inſeparabili tẽpore ſeparata diſcernat.

Quod autem neq; in ſeparato tempore,hinc habitum eſt. Sicut.n.idem dicit,ꝙ alterum eſt bonum,& malum,ſic & quando alterum dicit eſſe alterum,tũc & alterũ,non ſm accñs,ipſum qñ. Dico autẽ veluti nunc dico eſſe alterum, nõ tñ dico illud nunc alterũ qñ. Sed ſic dicit & nũc,& ꝙ nunc. Simul ergo. Quare inſeparabile,& in ĩſeparabili tp̃e,vtrũq; diſcernit.

B Oſtendit ꝙ oportet ſimul vtrũq; cognoſci. Dicit ergo ꝙ ex his quæ dicentur,manifeſtum eſt {ꝙ neq; in ſeparato tempore}.i.in diuerſo tempore cognoſcit vtrunq;. Sicut enim ille qui iudicat aliqua eſſe diuerſa, dicit aliquid vnum & idem.ſ.ꝙ alterum ſit bonum & malum: ſic etiã dicit quando alterum ſit. Dicit enim ꝙ ſit alterum tunc, quando iudicat;& hoc ipſum quando ſit alterum, nõ dicit ſecundum accidens:ita ꝙ ly quando, referatur ad dicentem: vtputa quia nũc dicit,ꝙ eſt alterũ:ſi non diceret, ꝙ nunc eſt alterum. Hoc enim eſſet per accidens,reſpectu eius quod dicitur: ſed ſicut nunc dicit, ꝙ eſt alterum: ita dicit ꝙ nunc ſit alterum. Hoc autem non poſſet eſſe, niſi ſimul ea appræhenderet,ideſt in illo inſtanti, pro quo iudicat ea eſſe altera. Manifeſtuꝫ eſt ergo,ꝙ ſimul cognoſcit vtrunq;. Ergo ſicut eſt inſeparabilis potentia.i. vna, & eadem,quæ cognoſcit vtrunq; eorum, inter quæ iudicat̃ differentia:ita oportet ꝙ in inſeparabili tempore appræhendat vtrunq;. Deinde,cum dicit.

C At vero fieri non poteſt:vt ſimul idem: ea ratione qua indiuiſibile eſt,& in indiuiſibili tẽpore,motibus cõtrariis moueatur. At dulce quidem ſi ſit,mouet ſenſum,ac intellectum. Amarum autem cõtrario modo:& album itidem diuerſo.

At vero impoſſe eſt,ſimul ſm cõtrarios motus moueri idem,vt indiuiſibile eſt,& in indiuiſibili tempore. Si.n.dulce ſit,ſic mouet ſenſum,aut intellectum: amarum autem contrarie,& album aliter. T.c.147

Obijcit in cõtrariũ. Et circa hoc quatuor facit. Primo ponit obiectionẽ talẽ. Impoſſe eſt idẽ et indiuiſibile,ſimul moueri ſm cõtrarios motus,ſimul & in indiuiſibili tẽpore:ſed intellectus & ſenſus mouent̃ a ſenſibili, inquãtum ſentit,& intelligibili,inquantum intelligit. Diuerſa auteꝫ ſenſibilia & contraria:diuerſis et contrarijs motibus mouent:ergo impoſſibile eſt,ꝙ eadẽ vis ſenſitiua, aut intellectiua,ſimul cognoſcat contraria diuerſa. Secundo ibi.

D Eſt ne igitur quod diſcernit, indiuiſibile quidem numero:ſeparatũ autẽ rõne. Partim igit̃ vt diuiſibile,res ſentit diuiſas,partim vt indiuiſibile. Nã rõne qdẽ diuiſibile:loco aũt atq; numero indiuiſibile eſt.

Ergo ſimul quidẽ & numero indiuiſibile, & inſeparabile,quod iudicat:ſecundum eſſe autẽ ſeparatũ, Igitur quodãmodo indiuiſibile,diuiſa ſentit: eſt autem quodãmodo vt indiuiſibile. Secũdum eſſe quidem.n.diuiſibile,loco autẽ & numero, indiuiſibile. T.c.148

Ponit vnam ſolutionem,& dicit ꝙ illud quod iudicat differentiam inter contraria,eſt ſimul & numero indiuiſibile,& inſeparabile.i. vnum ſubiecto:ſed ſm eſſe ſeparatum.i.ratione eſt diuerſum. Sic igitur quodãmodo indiuiſibile ſentit diuiſa.i.diuerſa. Alio auteꝫ modo diuiſibile ſentit diuerſa:quia ſecũdum eſſe eſt diuiſibile.i. ratione

eſt

eſt diuerſum:ſed loco, & numero eſt{indiuiſibile}.i.ſubiecto eſt vnũ. Et dicit loco, quia diuerſę potẽtię inueniunť in diuerſis partibus corporis organa hr̃e. Tertio ibi.

An id minime fieri poteſt. Idem.n.potentia quidẽ eſt ipſa contraria, & diuiſibile & indiuiſibile: actu autem eſſe non poteſt. Sed patiendo diuiſibile eſt. At fieri nequit, vt ſimul ſit album & nigrum. Quare neq; formas ipſorum ſimul ſenſus ac intellect⁹, ſi talia ſint, vt patiantur, ſuſcipient.

Aut non poſſibile. Potentia enim idem & indiuiſibile eſt contraria: ſecundum eſſe autem non: ſed in operari, diuiſibile eſt. Et impoſſibile eſt & album & nigrum eſſe ſimul. Quare neq; ſpecies pati ipſorum, ſi huiuſmodi eſt ſenſus, & intelligentia.

Improbat hanc ſolutionem dicens, ꝙ non eſt{poſſe} illam prædictã ſolutionẽ ſtare. Quod.n.eſt idẽ, & indiuiſibile ſubiecto: ſed non ſm̃ eſſe.i.ſm̃ rõnem: poteſt quidẽ hr̃e contraria ſm̃ potentiam: ſed quod habet contraria {in operari}.i.ſm̃ actum: oportet ꝙ ſit diuiſibile. Et impoſſibile eſt idẽ & indiuiſibile, ſimul & ſemel eſſe albũ & nigrũ. Quare neq; poſſe eſt aliqđ vnũ & idẽ indiuiſibile, ſimul pati ſpẽs eorũ, & ita neq; intelligere et ſentire: ſi intelligere & ſentire eſt hmõi.i.pati quoddã. Quarto ibi.

At.n.hoc perinde ſeſe habet, atq; id quod quidã punctum appellant. Quod quidem tum vnum eſt, tum duo: quo pacto & diuiſibile eſt. Quo igitur indiuiſibile eſt: hoc vnum eſt, id quod diſcernit, ac ſimul. Quo vero eſt diuiſibile, hoc non vnum eſt: bis enim eiuſdem ſigni ſimul fit vſus. Quo ergo finis vſus fit vt duorũ: hæc duo diſcernit, atq; ſunt ſeparata, vt ſeparatorũ. Quo vero eſt vnũ, hic vnius fit vſus & ſimul. Sed de principio quidem quo dicimus aial ſenſitiuum eſſe, ſit hoc modo determinatum.

T.c.149 Sed ſicut, qđ vocãt qdã punctũ, aut vnũ, aut duo: ſic & diuiſibile. Secundum quod quidẽ igitur indiuiſibile: vnum diſcernens eſt, & ſimul. Secundum vero ꝙ diuiſibile, non eſt vnum. Bis.n.vtitur eodẽ ſigno ſimul. Inquantum igitur pro duobus vtitur termino, duo iudicat, & ſeparata ſunt, vt in ſeparato. Inquantum vero vnum, vno & ſimul. De principio igitur, ſecundum ꝙ dicimus poſſe ſentire animal: determinatum ſit hoc modo.

Gręci legunt, vt ſeparatorum.

Ponit verã ſolõnẽ: & ſolo iſta ſumiť ex ſilitudine puncti. Punctũ.n.quod eſt inter duas partes lineę, põt accipi {vt vnũ & vt duo} Et vnũ quidẽ ſm̃ ꝙ cõtinuat partes lineæ, vt cõis terminus {Vt duo autẽ ſm̃ ꝙ bis vtimur puncto}.i. vt principio vnius lineæ, & vt fine alterius. Sic ẽt intelligendũ eſt, quia vis ſentiendi diffundiť in organa quinq; ſenſuum ab aliqua vna radice cõi, a qua procedit vis ſentiendi in oia organa, ad quã ẽt terminanť oẽs immutationes ſingulorũ organorum: quæ põt cõſiderari dupľr. Vno modo, put eſt principiũ vnũ, & terminus vnus oium ſenſibiliũ immutationũ. Alio modo, prout eſt principiũ, & terminus huius, & illius ſenſus. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ ſicut punctũ eſt vnũ, aut duo: ſic diuiſibile eſt principium ſenſitiuũ cõe. Sic.n.diuiſibile eſt, inquãtũ {ſimul bis vtitur eodẽ ſigno}.i. principio ſenſitiuo.ſ. vt principio & termino viſus, & auditus. Inquantũ igiť aliquis vtiť principio ſenſitiuo, quaſi vno termino, pro duob⁹, intãtũ duo iudicat, et ſeparata ſunt quę accipiunť, ſicut {in ſeparato}.i.diuiſibili principio cognoſcuntur {Inquãtũ vero} eſt vnũ in ſeſ, ſicut in vno principio, cognoſcit dr̃iam vtriuſq;, & ſimul. Habet igiť hoc principiũ ſenſitiuũ cõe, ꝙ ſimul cognoſcat plura, inquãtũ accipitur bis: vt terminus duarũ immutationũ ſenſibiliũ: in-

E quantum vero eſt vnũ, iudicare põt dr̃iam vnius ad alterum. Opʒ autẽ illud principiũ ſenſitiuũ cõe, hr̃e aliud organũ: quia pars ſenſitiua non habet aliquã operationẽ ſine organo. Cũ.n.organũ tactus diffundať p totũ corpus neceſſariũ vř, vt ibi ſit organũ hui⁹ pricipij ſenſitiui cõis, vbi eſt prima radix organi tactus. Et pp hoc ſuperius dixit, ꝙ ſi caro eſſet vltimũ organũ tactus, ꝙ tangendo ſm̃ carnẽ diſcerneremus vnũ ſenſibile ab alio. Cõſiderãdũ eſt ẽt, ꝙ licet hoc principiũ cõe immuteť a ſenſu pprio: qa ad ſenſum cõem perueniũt imutationes oium ſenſuũ propriorũ, ſicut ad cõem terminũ: nõ tñ ſenſus pprius eſt nobilior, ꝗ̃ ſenſus cõis, licet mouens ſit nobilius moto, & agẽs patiẽte: ſicut nec ſenſibile exterius eſt nobilius ꝗ̃ ſenſus pprius, licet moueat ipm̃. Eſt.n.ſm̃ qđ nobilius.ſ. inquantũ eſt actu albũ vel dulce, ad qđ eſt ſenſus pprius in potẽtia. Sed ſenſus pprius ſimpľr eſt nobilior pp virtutẽ ſenſitiuã: vñ & nobiliori mõ recipit.ſ. ſine materia: oẽ.n. recipiẽs aliqd, recipit illud ſʒ ſuũ modũ. Et ſic ſenſus cõis

Cõis ſenſus, oib⁹ externis ſẽſibus, lõge nobilior eſt, atq; pręſtantior

F nobiliori mõ recipit ꝗ̃ ſenſus pprius, pp hoc ꝙ virtus ſenſitiua cõſiderať in ſenſu cõi, vt in radice, & minus diuiſa. Neq; opʒ ꝙ p aliquã actionẽ ſenſus cõis, ſpẽs recepta in organo, fiat in ipſo: qa oẽs potẽtiæ partis ſenſitiuæ, ſunt paſſiuæ: nec eſt poſſe, ꝙ vna potẽtia ſit actiua & paſſiua.

Cõſiderandũ eſt ẽt, ꝙ ſenſus pprius hʒ diſcernere inter cõtraria ſenſibilia, inquãtũ participat aliqđ de virtute ſenſus cõis: qa & ipſe ſenſus pprius eſt vnus terminus diuerſarũ imutationũ, q̃ fiũt p mediũ a cõtrarijs ſẽſibilib⁹. Sed vltimũ iudiciũ, & vltima diſcretio ptinet ad ſenſuʒ cõeʒ. Vltimo autẽ epilogando cõcludit qđ dictũ eſt de principio ſcđm ꝙ dr̃ aial eſſe ſenſitiuum vel potens ſentire.

Cur ſenſus contraria pcipiant.

Cum autem duabus priſci differẽtiis, maxime diffiniant animam. Motione inquam loco accõmodata & intelligendo, & diſcernendo, ac ſentiendo: cõſiderandum eſt, ſi quid interſit inter intelligere, ac ſenti-

G re. Videtur nanq; tam intelligere, q̃ etiam ſapere, veluti quoddam eſſe ſentire: Etenim his vtriſq; rerum aliquas anima diſcernit, atq; cognoſcit.

Quoniam autem duabus differentiis diffiniunt maxime animam: motu qui ſecundum locum, & in eo quod eſt intelligere, & diſcernere & ſentire. Videtur autem & intelligere, & ſapere, tanq̃ quoddã ſentire eſſe. In vtriſq; enim his, anima iudicat aliquid, & cognoſcit eorum, quæ ſunt. T.c.150

Lec. iiii.

POSTQVAM Philoſophus oſtẽdit, ꝙ duę operationes, de quibus dubium videbatur, percipere.ſ. actus ſenſuum propriorum, & diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum, non excedunt facultatẽ principij ſenſitiui: nunc vult inquirere, vtrum ſapere & intelligere excedãt facultatem eiuſdem principij. Et circa hoc duo facit.

H Primo oñdit ꝙ ſapere & intelligere, non pertinent ad ſenſum: quod eſt oñdere, ſenſum & intellectum non eſſe ideʒ ſubiecto. Secundo, ꝙ phantaſia, quę pertinet ad ſenſum, non eſt idẽ cũ opinione, quę pertinet ad intellm̃: ibi {Phãtaſia autem &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionẽ ponentiũ, ſenſum & intellm̃ eſſe idẽ. Secundo improbat eã: ibi {Et tñ oportuit.} Circa primuʒ duo facit. Primo ponit opinionem. Secundo aſſignat cãm opinionis: ibi {Oẽs.n.hi} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem in cõi. Secundo inducit quædã verba quorundã Philoſophorũ, quę ad illud pertinere videnť ibi {Et antiquis ſapere.} Dicit ergo primo, ꝙ quia antiqui Philoſophi diffiniebãt aiam ſm̃ duo.ſ. ſm̃ motũ ſm̃ locũ, & cognitionẽ, quæ includit intellectiuã diſcretionẽ, & ſenſum: videtur ex hoc ꝙ ſm̃ eorũ opinionẽ intelligere & ſapere ſit quoddam ſentire: quia tam ſentiendo ꝗ̃ intelligendo, anima iudicat et cognoſcit. Deinde, cum dicit,

A Et veteres idem eſſe ſapere ſentireq́; cenſent. Quẽ admodum, & Empedocles dixit.

Ad præſens hominum creſcit ſapientia ſemper. Et alio rurſus in loco.

Hic varia his ſemper prudẽtia ſomnia monſtrat. Idem & Homerus his carminibus ſenſiſſe videtur.

Tales nanq; inſunt mentes mortalibus ipſis. Quales quotidie ſummi fert rector olympi.

Et antiqui ſapere, & ſentire, idem eſſe aiunt, ſicut Empedocles dixit. Ad præſens voluntas augetur, & in hominibus & in alijs: vnde eis ſemper ſapere altera præſtat. Idem autem his vult & id, quod eſt Homeri. Talis. n. intellectus eſt in terrenis hominibus, qualem ducit in diem pater virorumq́; deorumq́;.

Vires aię quõ corpib⁹ cœleſtibus ſub iaceant.

Oſtendit ꝙ nõ ſolum hoc ſequitur ex hoc quod in cõ dicebant: ſed expreſſe antiqui dixerunt, ꝙ idem ſit ſapere B per intellectum, & ſentire. Vt autem intelligãtur verba Philoſophorũ, quę inducunt quõ ad propoſitum faciũt, conſiderãdũ eſt, ꝙ nullũ corpus põt directe agere in id, quod nullo modo eſt corporeũ: quia igitur potentię ſenſitiuæ aliquo modo ſunt corporeæ, quia ſunt virtutes in corporeis organis, immutari poſſunt ex actione corporũ cœleſtium: per accidens tamẽ, quia neq; anima, neq; aiæ virtus mouetur, niſi per accidens, moto corpore. Et propter hoc cõtingit, ꝙ ex impreſſione corporis cœleſtis variatur, & phantaſia, & appetitus ſenſitiuus. Vnde & animalia irrationalia, quæ ſolo appetitu ſenſitiuo agũtur in ſuis motibus, vtplurimum inſequuntur impreſſiones corporum cœleſtium. Ponere igitur, ꝙ corpora cœleſtia habeant impreſſionem directe in partem intellectiuã, quantum ad intellectum & voluntatem, eſt ponere ꝙ volũtas & intellectus ſunt virtutes corporeæ. Et hoc ſonant verba quorundam Philoſophorum antiquorum. Dicit. n. C Emped. ꝙ tam in hominibus, ꝙ̃ in alijs animalibus {voluntas augetur}. i. incitatur ad agendum {ad præſens}. ſ. ſm̃ præſentis horæ diſpõnem, quæ quidem diſpoſitio dependet ex diſpoſitione corporum cœleſtiũ. Vnde pręſens tempus, vel hora {eis}. i. hominibus, & alijs animalibus {præſtat ſemper ſapere altera} Diuerſis. n. horis & temporibus, diuerſa diuerſimode homo & alia animalia inueniuntur iudicare de rebus. Et ad idem pertinet illud verbum Homeri. {Talis autem eſt intellectus in terrenis hominibus, qualem pater virorumq; deorumq; }. i. ſol {Ducit in diem.} Dicitur autem ſol pater virorum, quia eſt aliqua cauſa humanę generationis. Homo. n. generat hominem, & ſol. Dicitur autem pater deorum, vel propter corpora cœleſtia, quæ antiqui deos appellabãt, quæ ſm̃ Aſtrologos quodãmodo a ſole regulantur: vel propter homines quos deificari credebant, qui virtute ſolis D generantur. Virtus autẽ ſolis eſt in die, quia in die nobis apparet, dum mouetur in ſuperiori hemiſphœrio: vnde & ab Aſtrologis dicit̃ planeta diurnus. Voluit ergo Homerus dicere, ꝙ homines terreni intellectum ſortiunt̃ ex actione ſolis, & ꝙ ſecundum diuerſitatẽ motus, & ſitus, & aſpectus ſolaris, diuerſimode ſe habent in intelligẽdo.

Sol hominum deorũq; pater.

Sciendum eſt autem, ꝙ hunc verſum Homeri Ariſtoteles, non totum poſuit, ſed ſolum principium. Vnde nec in Græco, nec in Arabico plus habetur, ꝙ̃ hic. Talis. n. intellectus eſt, vt ſic intelligatur hoc dictum, ſicut conſueuimus inducentes aliquem verſum alicuius auctoris, tantum ponere principium, ſi verſus ſit notus. Sed quia hic verſus Homeri non erat notus apud latinos: Boetius totum poſuit. Patet ergo ex hoc, quod hic dicitur, ꝙ ſi corpora cœleſtia habent directe impræſſionem in intellectũ et voluntatem, idem eſt ac ſi ponatur, ꝙ intellectus eſt idẽ cum ſenſu. Indirecte vero impręſſio corporum cœleſtiuz poteſt pertingere ad intellectum vel voluntatem, prout A intellectus & voluntas coniunguntur, in ſua operatione virtutibus ſenſitiuis. Læſo. n. organo phantaſiæ, impeditur intellectus in ſua operatione, & ex appetitu ſenſitiuo inclinatur volũtas ad volendum, vel nolẽdum aliquid. Quia tamen voluntas non ex neceſſitate trahitur ab appetitu ſenſitiuo, ſed ſemper ei liberuz manet, ſequi inclinationem appetitus ſenſitiui, vel non ſequi: ideo corpora cœleſtia nullam neceſſitatem humanis actibus inducũt. Deinde, cum dicit.

Cœlum ex obliquo i humanam mentem agit.

Etenim omnes hi putant, ipſum intelligere corporis eſſe, perinde atq; ipſum ſentire, & ſentire ſili ſile arbitrãtur, & ſapere, vt in ſuperiorib⁹ dixim⁹ locis.

Omnes enim hi intelligere corporeum, ſicut ſentire opinantur. Et ſentire & ſapere ſimile ſimili, ſicut ſecundũ principiũ in rõnibus determinauimus.

Oſtẽdit cauſam poſitionis. Manifeſtum eſt. n. ꝙ remota differentia, qua aliqua abinuicem differunt, remanent B idem, ſicut ſi rationale auferatur ab homine, remanebit de numero irrationalium animalium. Hæc autem eſt differẽtia, qua differt cognitio intellectiua a ſenſitiua, ꝙ ſentire eſt aliquid corporeum. Non. n. operatio ſenſus eſt ſine organo corporali. Intelligere autẽ non eſt aliquid corporeum: quia operatio intellectus non eſt per organum corporeum, vt infra oſtendetur. Ideo ergo antiqui ponebant ſenſum, & intellectum, idem eſſe: quia opinabantur ꝙ intelligere eſſet aliquid corporeum, ſicut et ſentire. Quo modo autem vtrunq; ponerent aliquid corporeum, conſequenter oſtendit per hoc, ꝙ ponebant tam ſapere ſecũdum intellectum, ꝙ̃ ſentire, contingere per virtutem ſimilitudinis, ſicut in primo libro dictum eſt. Et intelligebant ſimilitudinem ſecundum eſſe corporeum: puta ꝙ per terram cognoſcitur terra, & per aquam áqua, & ſic de alijs. Vnde ſequebatur ꝙ ſentire & intelligere conſequerentur naturam corpoream, & eodem modo. Et ſic ſentire et in- C telligere ſequitur eſſe idem. Deinde, cum dicit.

3. t. cõ. 4 & inde.

Lec. 10

Oportebat tamẽ ipſos de errore quoq;, deceptioneue differere. Sunt enim hæc magis propria animalium pluſq̃ id temporis eſt quo in his anima verſat̃ vt patet, idcirco neceſſe eſt, aut vniuerſa quæ videntur, vt quidam inquiũt, eſſe vera: aut diſſimilis rei tactum, errorem eſſe, deceptionemue. Quippe cum id ſit cõtrarium illi, ſimili inquam cognoſcere ſimile.

Et tamen oportuit ſimul ipſos de deceptione dicere. Magis proprium enim eſt animalibus, & plurimum tempus in hoc permanet anima, vnde neceſſe eſt, aut (vt quidam dicunt) omnia quæ videntur, eſſe vera: aut diſſimilis tactum, deceptionem eſſe. Hoc. n. contrarium ei quod ſimile ſimili cognoſcere.

D Improbat prædictam poſitionem. Et primo quantuz ad cauſam, Secundo quantum ad ipſam poſitionem: ibi {Q; quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ Philoſophi aſſignãtes cauſam cognitionis eſſe ſimilitudinem cognoſcentis ad cognitum, debuerunt aſſignare aliquã cauſam etiam deceptionis: quia deceptio videtur eſſe magis propria animalibus ꝙ̃ cognitio ſecundum conditionez ſuæ naturę. Videm⁹. n. ꝙ homines ex ſeipſis decipi poſſunt & errare. Ad hoc autem ꝙ veritatem cognoſcant: oportet ꝙ ab alijs doceantur. Et iterum pluri tempore anima eſt in deceptione, ꝙ̃ i cognitione veritatis, quia ad cognitionem veritatis vix peruenitur poſt ſtudium longi temporis. Et hæc quidẽ ratio efficax eſt contra antiquos Philoſophos, qui ponebãt cognitionem ineſſe animæ ex ſui natura: quaſi anima ex hoc ꝙ cõſtituta eſt ex principijs, habeat ꝙ non ſolum ſit in potentia ad cognoſcibilia, ſed ꝙ ſit actu cognoſcens. Poteſt autem ad hoc dupliciter reſponderi. Vno modo, vt dicatur ꝙ antiqui Philoſophi

non

Lec. 2.

non credebant aliquam deceptionem eſſe. Ponebant.n. ꝙ omnia, quæ videntur, ſunt vera, vt ſupra dictum eſt. Et ideo non oportebat, ꝙ aſſignarent cauſam deceptionis. Alio modo poteſt reſpõderi, ꝙ ex hoc ipſo quod, dicebant cauſam cognitionis eſſe ex hoc, ꝙ anima tãgit id, quod eſt ſibi ſimile: datur intelligi, ꝙ cauſa deceptionis ſit hæc, ꝙ anima tangit ſibi diſſimile. Hoc eſt ergo, quod concludit, ꝙ quia antiqui Philoſophi non aſſignauerũt cauſam deceptionis animæ: neceſſe eſt, ꝙ aut omnia, quę videntur, vera ſint, vt quidã dixerunt: aut ꝙ tactus quo aĩa tangit rem diſſimilem, ſit deceptionis cã. Tangere.o. diſſimile, videtur eſſe contrarium ad cognoſcere ſibi ſile.

Lec. 12

Primum autem reprobatum eſt 10. 4. Metaphyſicæ. Vnde procedit ad inquirendum ſecundum, cum dicit.

Eadem ſcia contrariorũ

Videtur autem & deceptio, & ſcientia contrariorum eſſe eadem,

Videtur autem & deceptio, & ſcientia contrariorum eadem eſſe.

E

Manifeſtum eſt.n. ꝙ diſſimile, et ſimile ſunt contraria: ſed circa cõtraria eodem modo ſe habet homo ad cognitionem & deceptionem: quia qui cognoſcit vnum contrariorum, cognoſcit & aliud, et qui errat in vno, errat in alio. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ ſcientia & deceptio videtur eadem eſſe contrariorum. Nõ ergo eſt poſſibile, ꝙ tactus rei ſimilis ſit cauſa veræ cognitionis, & tactus rei diſſimilis ſit cauſa deceptionis: quia tunc eſſet ſcientia de vno cõtrariorum, & deceptio de alio. Deinde, cum dicit.

Sentire & intelligere differunt.

T.c. 152

Non idẽ igitur eſſe ſentire, ac ſapere, patet. Illud enim oĩbus animalibus, hoc valde paucis ineſt.

Quòd quidem igitur non idem ſit ſapere, & ſentire, manifeſtum eſt. Hoc quidem enim in omnibus eſt: illud autem in paucis animalium eſt.

Sapere, atq; intelligere differũt infra tex. 1

Improbat poſitionem, oſtendens ꝙ neq; ſapere, neq; intelligere eſt idem, quod ſentire: hæc.n. duo intellectiuæ cognitioni attribuuntur. Intellectus.n. habet iudicare, & hoc dicitur ſapere: & appræhendere, & hoc dicitur intelligere. Primo ergo oſtẽdit, ꝙ ſentire non ſit idem qđ ſapere, tali ratione. Sentire ineſt omnibus animalibus: ſapere autem non ineſt omnibus, ſed paucis: ergo {ſapere} non eſt idem quod ſentire. Dicit autem ꝙ ſapere ineſt paucis animalium, & non ꝙ inſit ſolis hominibus: quia etiam quædam animalia participant aliquid prudentiæ, & aliquid ſapientiæ. ſ. ꝙ recte iudicant de agendis per æſtimationem naturalem. Secundo ibi.

G

At neq; intelligere idem eſt, ac ſentire, intelligere inquam, quo recte, atq; non recte res percipi ſolent. Quod nanq; recte percipit, id eſt prudentia, & ſcientia, atq; opinio vera. At quod non recte: id eſt nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum ſenſus ſemper eſt verus, & vniuerſis animalibus ineſt. At fit vt falſo quoq; quis ratiocinetur, neq; cuiq̃ cõpetit, cui non ineſt & ratio.

H

Sed neq;, intelligere, in quo eſt & recte, & non recte. Recte quidem, prudentia, & ſcientia: & opinio vera. Non recte autem, contraria horum. Neq; hoc eſt idem cum ipſo ſentire. Senſus quidem enim propriorum, ſemper verus eſt: & in omnibus ineſt animalibus. Intelligere autem contingit & falſo, & nulli ineſt, cui non & ratio.

Probat ꝙ intelligere non ſit idem, quod ſentire, ꝑ duo media. Quorum primum tale eſt. Intelligere contingit recte & non recte. Recte quidem contingit intelligere ſecundum ſcientiam, quæ eſt ſpeculabilium, & neceſſariorum: vel ſecundum prudentiam, quæ eſt recta ratio contingentium agibilium: vel ſecundum opinionem veram, quę ſe habet ad vtrunq;, & non determinate ad alterum oppoſitorum, ſicut ſcientia & prudentia: ſed ad vnum, cũ formidine alterius {Non recte autem} contingit intelligere, ſecundum eorum contraria. i. ſm falſam ſciẽtiam, & ſm imprudentiam, & ſecundum oppinionem falſam. Sentire autem non contingit niſi recte: quia ſenſus circa ꝓpria ſenſibilia ſemꝑ verꝰ eſt: ergo ſentire & intelligere nõ ſunt idẽ. Et quia poſſet aliquis dicere, ꝙ recte intelligere ſit idẽ quod ſentire: ideo adiungit aliud medium ad hoc excludendum, ꝙ tale ſentire {ineſt omnibus animalibus} intelligere autem non, ſed ſolis illis, quibus ineſt ratio. ſ. hominibus, qui per inquiſitionem rationis, appræhenſionẽ veritatis intelligibilis conſequuntur, ꝗuis ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ ſunt altioris intellectus, ſtatim abſq; inquiſitione veritatem intelligant: ergo & recte intelligere non idem eſt, quod ſentire. Deinde, cum dicit.

Imaginatio nãq; diuerſa ẽ a ſẽſu, mẽteq;. Atq; neq; hæc fit ſine ſenſu, neq; exiſtimatio ſine hac eſſe põt.

F

T.c. 153

Phantaſia.n. alterũ eſt & a ſenſu & ab intellectu. Et hæc non fit ſine ſenſu, & ſine hac non eſt opinio.

T.c. 154

Oſtendit ꝙ opinio, quæ ſequitur intellectum, ſit aliud a phantaſia, quæ ſequitur ſenſum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ phantaſia non eſt opinio. Secũdo inquirit quid ſit phantaſia: ibi {De eo autem quod eſt intelligere.} Circa primũ tria facit. Primo proponit qđ intendit, & dicit ꝙ ex hoc etiam apparet, ꝙ ſenſus & intellectus differunt: quia phantaſia aliud eſt a ſenſu, & ab intellectu: & tamen phantaſia non fit ſine ſenſu, quia conſequitur ſenſum, vt poſtea dicetur, et ſine phantaſia non fit opinio. Ita.n. videtur ſe habere phãtaſia ad ſenſum, ſicut opinio ad intellectum. In rebus aũt ſenſibilibus, cum aliquid ſentimus, aſſerimus ſic eſſe. Cum autem ſecundum phantaſiam aliquid videtur, non aſſerimus ſic eſſe: ſed ſic videri vel apparere nobis. A viſione enim vel apparitione ſumitur nomen phantaſię, vt infra dicetur. Et ſimiliter circa intelligibilia, cum aliquid intelligimus, aſſerimus ſic eſſe. Cum autem opinamur, dicimus ſic videri, vel apparere nobis. Sicut.n. intelligere requirit ſenſum, ita & opinari requirit phantaſiam. Secundo ibi.

G

Lec. 6.

Phantaſia & exiſtimatio differ.

Non idem autem eſſe imaginationem exiſtimationemue patet. Hic.n. affectus in poteſtate ſine controuerſia collocatur. Licet nanq;, cum libet, fingere quicquid volumus, atq; ante oculos ponere, perinde atq; ii faciunt, qui in artificioſę memoriæ comparatis, atq; diſpoſitis locis imagines fingentes, atq; ſimulachra, collocant. At opinari non in nobis eſt ſitum. Neceſſe eſt enim opinantem, aut veram, aut falſam exiſtimationem habere.

G

Quod autem non eſt eadem phantaſia, & opinio, manifeſtũ eſt. Hęc.n. paſſio in nobis eſt cũ volumus. Præ oculis.n. eſt facere, ſicut in recordatiuis poſiti, & idolum ſunt facientes. Opinari autem non in nobis eſt. Neceſſe enim eſt falſum, aut verum dicere.

H

Probat ꝙ non ſit idem opinio, & phantaſia, duabus rationibus: quarum prima talis eſt. Paſſio phantaſiæ eſt in nobis cum volumꝰ, quia in poteſtate noſtra eſt formare aliquid, quaſi apparẽs ante oculos noſtros, vt montes aureos, vel quicquid volumꝰ: ſicut patet de illis qui recordantur, & formant ſibi idola eorum, quæ ſibi videntur ad votum. Sed opinari non eſt in poteſtate noſtra: quia neceſſe eſt, ꝙ opinans habeat rõnem, per quã opinetur, vel verum, vel falſum: ergo opinio non eſt idem qđ phãtaſia. Secundam rationem ponit, cum dicit.

Præterea cum opinamur aliquid malum eſſe, atq; terribile, cõtinuo perturbamur. Similiter & cũ opinamur quippiam eſſe tale, vt in illo ſit cõfidendum.

At cum

At cum imaginamur talia:perinde afficimur, atq; ſi in pictura eadem ſpectaremus.

Tex.c. 154. Amplius autem cum opinamur difficile aliquid, aut terribile:ſtatim compatimur. Similiter autẽ eſt & ſi ſit confidendum. Secundũ autem ſimiliter nos habemus, ſicut ſi eſſemus conſiderantes in pictura, difficilia & confidenda.

Quę talis eſt. Opinionem ſtatim ſequitur paſſio in appetitu: quia cum opinamur aliquid eſſe graue vel terribile, ſtatim cõpatimur triſtando vel timẽdo. Et ſimiliter ſi ſit aliquid confidendum.i.de quo aliquis debeat confidere & ſperare:ſtatim ſequitur ſpes vel gaudium. Sed ad phantaſiam non ſequitur paſſio in appetitu:quia dũ aliqd apparet nobis ſm phantaſiã:ſimiliter nos habemus: ac ſi cõſideremus i pictura, aliq̃ terribilia vel ſperabilia: ergo opio nõ eſt idem ꝙ phãtaſia. Huius aũt differentiæ ratio eſt:quia appetitus nõ patitur:neq; mouetur ad ſimplicem apprehenſionem rei,qualem proponit phãtaſia, Sed opꝫ ꝙ apprehẽdatur ſub ratione boni vel mali,conuenientis vel nociui. Et hoc facit opinio in hominibus, componendo vel diuidendo, dum opinatur hoc eſſe terribile vel malum:illud autem eſſe ſperabile vel bonum. Phantaſia autem non componit neq; diuidit: patitur tamen appetitus animalium ab æſtimatione naturali,quę hoc operatur in eis,quod opinio in hoibus. Tertio ibi.

Sunt autem & exiſtimationis ipſius hæ differentiæ,ſcientia, & opinio, & prudentia: & ea quæ ſunt hiſce contraria. De differentia quorum, alius ſit ſermo,magis ad idipſum accommodatus.

Sunt autem & ipſius exiſtimationis differentiæ, ſcientia,& opinio,& prudentia, & contraria, horũ. De quorum differentia,altera ſit ratio.

Dicit ꝙ cum ad intellectualem exiſtimationem multa pertineant.ſ. ſcientia, prudentia,opinio,& contraria horum:de horum differẽtia, non eſt hic agendum: ſed alibi .ſ.in ſexto Ethicorum.

Cap. 4. At vero cum diuerſum ſit ſentire ac intelligere: & huius aliud imaginatio, aliud exiſtimatio eſſe videtur. De imaginatione primo. Deinde de altero dicamus oportet.

Tex.c. 155. De eo autem quod eſt intelligere: quoniam alterum eſt ab eo quod eſt ſentire. Huius autem : aliud phãtaſia eſſe videtur,aliud opinio. De phantaſia determinantes:ſic & de altero dicendum eſt.

Lec. V.

POSTQVAM Philoſophus oſtẽdit quòd phãtaſia non eſt opinio:hic incipit inquirere quid ſit. Et primo dicit de quo eſt intẽtio. Secundo proſequitur.ibi. {Si igitur phantaſia.} Dicit ergo primo quòd cum oſtẽſum ſit quòd intelligere eſt aliud ꝙ ſentire: & ad vnũ horũ ptineat opio.ſ. ad itellectũ:ad aliud aũt phãtaſia. ſ.ad ſenſũ. Poſtꝗ determinatum eſt de ſenſu:dicendum eſt de phantaſia:vt ſic poſtmodũ determinetur de altero. ſ.de intellectu & opinione. Deinde cum dicit.

Si igitur imaginatio.i.phãtaſia,ſit in quo viſum, phantaſmaq; aliquod in nobis dicimus fieri: & non aliud quicquã: quod per tranſlationem hoc eodem nomine nuncupatur: ipſa profecto vna quædam eſt potentiarum earum,aut habituum:quibus diſcernimus:& aut vere percipimus,aut falſo. Tales autem ſunt ſenſus,opinio,ſcientia.intellectus.

Si igitur phantaſia eſt ſecundũ quam phantaſma aliquod nobis fieri dicimus:& ſi non aliquid ſecun-
A dum metaphoram dicimus : vna quædam potentia eſt harum, aut habitus, ſecundũ quem diſcernimus, aut verum , aut falſum dicimus. Huiuſmodi autem ſunt ſenſus,opinio,ſcientia,& intellectus.

Proſequitur intẽtũ. Et circa hoc duo facit. Primo oſtẽdit quòd phãtaſia nõ eſt aliqua potentiarũ vel habituũ manifeſtorum,qui diſcernunt vel iudicant verum & falſum. Secundo oſtendit quid ſit.ibi. {Sed quoniã accidit motus.} Circa primum tria facit. Primo diſtinguit potẽtias & habitus,quibus aliquid diſcernitur. Secundo oſtẽdit quòd phantaſia non eſt aliquid eorum.ibi. {Q. quidem igitur non ſit ſenſus.} Tertio oſtendit quòd non eſt aliquid compoſitum ex eis.ibi. {Manifeſtũ igitur qm̃} Dicit ergo primo quòd cum phantaſia ſit, ſm quam dicitur nobis fieri aliquod phantaſma.i.aliquid apparibile:niſi forte accipiamus phãtaſmata metaphorice:neceſ-
B ſe videtur quòd ſit aliquid de numero habituum vel potẽtiarum cognoſcitiuarum, quibus diſcernitur vnum ab alio: aut qbus circa aliq̃d dicimus verum vel falſum:hoc eſt erramus, vel nõ erramus . Nã apparere eſt aliquid diſcernere & dicere verũ vel falſum. Potentię autem vel habitus quibus diſcernimus, & dicimus verum & falſum, videntur eſſe hi quatuor:ſenſus,intellectus,opinio, et ſcientia. Vnde videtur quòd phantaſia ſit aliquid horum quatuor. Ponit aũt hęc quatuor, quaſi iã nota. Alia aũt quę ad cognitionẽ videtur pertinere, nõdũ erant ſuo tẽpore per certitudinẽ ſcita . Ipſe aũt iam ſuperius diſtinxit intellectũ a ſenſu. Vnde pręter ſenſum connumerat tria alia.ſ. intellectum,opinionẽ,& ſciẽtiam . Et videt quòd intellectus nõ accipiatur hic pro potentia:ſic enim contra intellectũ nõ diuiderentur ſcia, & opinio, quę ad potẽtiam intellectiuã pertinent: ſed intellectus accipitur pro certa apprehenſione eorũ,quę abſq; inquiſitione nobis innoteſcunt
C ſicut ſunt prima principia. Scia vero pro cognitione eorum de quibus certificamur,per certitudinẽ vel inueſtigationẽ rationis. Opinio autem pro cognitione eorum, de quibus certum iudicium nõ habemus. Vnde etiam dicit quòd phãtaſia eſt habitus vel potentia de numero eorum: ad oſtendendum quòd inter hęc,aliquid eſt vt potentia: & aliquid vt habitus . Cognoſcere autẽ poſſumus quòd hæc tantum apprehẽſionis principia apud antiquos nota erãt:ex poſitione Plato. ſupius in.1.lib. poſita:q ſolũ hęc q̃tuor ad nũeros reduxit attribuẽs itellectũ vni,ſciam dualitati:opionẽ trinario:ſẽſũ q̃ternario. Deide cũ dicit — Scia q̃d. — Opinio — Lecti.8.

At ipſam nõ eſſe ſenſuꝫ,ex hiſce patere põt. Senſus .n.vel ẽ potẽtia,vel opatio:vt viſus, vel viſio. At ꝙ nõnunquã neutrum eſt iſtorũ: & tñ apparẽt aliqua: videmurq; videre,vt ea quę in ſomnis apparent. — Phantaſia nõ eſt ſenſus.

Quod igitur non ſit ſenſus, manifeſtũ ex his eſt. Tex.c. 156.
D Senſus enim,aut potentia,aut actus eſt, vt viſus, & viſio. Apparet autem aliquid, & neutro horum exiſtente,vt ea quæ in ſomnis.

Oſtendit quòd phantaſia non eſt aliquid dictorum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quòd nõ ſit ſenſus. Secundo quòd non ſit intellectus,ſiue ſcia.ibi. {At vero neq; ſemper.} Tertio quòd non ſit opinio.ibi. {Relinquitur igitur.} Circa primum tria facit . Primo oſtendit quòd phantaſia non ſit ſenſus:neq; ſm potentiam,neq; ſm actum: & ratio eſt talis. Dormiens, aliquid phantaſiatur:hoc autem non fit ſm ſenſum in potẽtia,quia ſenſui in potentia exiſtenti, nihil apparet:nec ſm ſenſum in actu,qa in ſomno nõ eſt ſenſus in actu:ergo phãtaſia nõ eſt ſenſus in potentia, neq; ſenſus in actu. Secundo ibi.

Deinde ſenſus quidem ſemper adeſt,imaginatio autem non ſemper.

Poſtea ſecundum potentiam ſenſus quidem ſemper adeſt viuentibus & non orbatis: phãtaſia ãt nõ.

Oſtendit quòd phantaſia non ſit ſenſus in potẽtia: & eſt ratio talis. Senſus in potentia ſemꝑ adeſt animali, phãtaſia autem non ſemper: cum nõ ſemper animali aliquid appareat: ergo phãtaſia nõ ẽ ſenſus ĩ potẽtia. Tertio ibi.

Quod ſi idẽ eſſet imaginatio ac odoratio: beſtiis imaginatio profecto cunctis ineſſet. At nõ eſſe videtur: vt api, aut formicę, aut vermi.

Si vero ei quod actu idem: omnibus vtiq; contingeret beſtiis phantaſiam ineſſe. Videtur autem non: vt formicę, aut api, aut vermi.

Oſtendit quòd phantaſia non ſit ſenſus ſecundũ actũ quatuor rationibus. Quarum prima talis. Senſus ſecũdũ actum conuenit omnibus beſtijs. i. animalibus irrationalibus. Si igitur phantaſia eſſet idem quod ſenſus in actu, F ſequeretur quòd ineſſet omnibus animalibus irrationalibus. Hoc autem non eſt verum. Non enim ineſt formicę aut api: aut vermi, ergo phantaſia nõ eſt ſenſus ſecundũ actum. Dubiũ. Conſiderandum eſt autem quòd omnia animalia habent quodammodo phantaſiam: ſed animalia imperfecta habent phantaſiam indeterminatam: ſicut infra dicet Philoſophus. Formicę et apeſ nõ hẽãt phantaſiam a ſẽſu diſtinctam. Sed hoc non videtur verum de formica et ape: in quarum operatione plurimum prudentię apparet. Sed ſciendum eſt quòd opera prudentie, formica & apis operantur naturali inclinatione: non ex hoc quòd habeant phantaſiam determinatam, et diſtinctam a ſenſu. Non enim phantaſiantur aliquid, niſi dum mouentur a ſenſibili. Quod autem operãtur propter finem, quaſi prouidentes in futurum, non cõtingit ex hoc quòd habeãt aliquam imaginationem ipſius futuri: ſed imaginantur actus pręſentes, qui ordinãtur ad finem ex naturali inclinatione magis, q̃ ex apprehenſione. Quæ ſit perfecta phantaſia. G Illa autem animalia dicit Philoſophus phantaſiam habere: quibus aliquid ſecundum phantaſiam apparet: etiam dum non actu ſentitur. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea illæ quidem veræ ſunt ſemper: imaginationes vero plures fiunt (vt patet) falſæ.

Poſtea hi quidem veri ſemper: phanaaſię autem plures falſæ.

Quæ talis eſt. Senſus ſecundum actum ſemper ſunt veri: nõ enim ſenſus decipitur circa proprium ſenſibile: ſed phantaſię vtplurimum ſunt falſæ. Non enim reſpondẽt imaginationi vtpiurimum, ergo phãtaſia non eſt ſenſus ſecundum actum. Tertiam rationem ponit ibi.

Pręterea cum exacte circa ſenſibile operamur: nõ dicimus hoc nobis hominẽ videri, ac apparere. Sed potius cum non clare ſentimus: quando etiam fit, H vt ſit verus ſenſus, & falſus.

Amplius autem non dicimus cum operemur certe circa ſenſibile: qm̃ videt̃ hoc nobis hõ ſed magis cũ nõ manifeſte ſentimus: tũc & aut ver⁹, aut falſus.

Quæ talis eſt. Cũ operamur cum certitudine circa ſenſibile actu. ſ. ipſum ſentiendo: non dicimus quòd hoc videtur nobis homo, ſed magis hoc dicimus, cum non manifeſte ſentimus: ſicut cũ a remotis aliquid videmus, vel cum videmus aliquid in tenebris. Et tunc ſenſus ſecundũ actũ: aut eſt verus, aut eſt falſus. Circa ſenſibile enim per accidens, cuiuſmodi ſenſibile eſt homo: non ſemper ſenſus eſt verus, ſed qñq; decipitur. Addit aũt hoc vt oſtendat conuenientiam inter ſenſum nõ manifeſtum & phãtaſiam: quæ etiam qñq; eſt vera: qñq; falſa eſt. Cum autẽ manifeſte aliquid phãtaſiamur: dicimus quòd hoc videtur nobis hõ: & nõ quòd ꝑ certitudinẽ ſit hõ: ergo phãtaſia nõ ẽ idẽ quòd ſenſus in actu. Quartã rõnẽ ponit ibi.

E Atq; nobis (quod quidẽ paulo antea dicebamus) clauſis etiam oculis viſa videntur, atq; apparent.

Et (q̃d quidẽ & antea diximus) apparent & dormientibus viſiones.

Quæ talis eſt. Phantaſticæ viſiones apparent dormiẽtibus. In eis aũt nõ eſt ſenſus ſecũdũ actũ. ergo phãtaſtica viſio nõ eſt ſenſus ſecũdũ actũ. Deinde cum dicit.

Atq; neq; vll⁹ habituũ eoꝝ erit: q̃ vi ſũt ſꝑ: vt ſciã vel itellect⁹. Eſt. n. & falſa imaginatio, nõ ſolũ vera.

Atq; vero neq; ſꝑ vera dicẽtiũ: habitus vllus erit: vt ſcia, aut itellectus. Eſt. n. phãtaſia & vera, & falſa. Tex. c. 157.

Oñdit ꝙ phãtaſia nõ ſit intellectus, neq; ſcia. Intellectus. n. primoꝝ ꝑncipioꝝ, et ſcia de cõcl'onibus ꝑ demõſtrationẽ acq̃ſita: ſemꝑ ſunt veroꝝ. Phãtaſia ãt qñq; ẽ falſa. ergo phãtaſia nõ ẽ itellectus, neq; ſcia. Deĩde cũ dicit.

F Reſtat igit̃ vt pſcrutemur ſi ſit opio. Atq; ſit opio & vera, & falſa. Veꝝ opionẽ qdẽ ſeq̃t̃ fides. Quippe cũ fieri neq̃ant: vt hiſce: qſq̃ nõ credat quorũ habet opinionem: beſtiarum autem fides quidem nulli: imaginatio vero compluribus ineſt.

Relinq̃t̃ igit̃ videre ſi opio ſit. Fit. n. opio & vera, & falſa. Sed opinioni qdem inhęret fides. Nõ. n. contingit, opinãtem iis quę ſibi videntur nõ credere. Beſtiarũ aũt nulli ineſt fides: phãtaſia aũt multis.

Oñdit ꝙ phãtaſia nõ ſit opio, qd' magis videbat̃ q̃a opio ẽt qñq; ẽ falſa: ſicut phãtaſia. Oñdit aũt hoc duab⁹ rõnibus. Pria quaꝝ talis ẽ. Opionẽ ſeq̃t fides: nõ. n. vĩ eſſe cõueniẽs: ꝙ aliq̃s nõ credat id q̃d opinatur: et ſic cũ nulla beſtia habeat fidẽ: nulli beſtiarũ inerit opio. Sed phantaſia ineſt multis beſtiarũ: vt dictum eſt: ergo phantaſia non eſt opinio. Secundam rationem ponit ibi.

G Pręterea fides omnem opinionem ſequitur: perſuaſio fidem: ratio perſuaſionem. At imaginatio quidem quibuſdam belluis ineſt: ratio autem nullis.

Amplius oẽm opinionẽ ꝯſequitur fides, fidem autem ſuaſum eſſe, ſuaſionem autem ratio. Beſtiarum autem quibuſdam phantaſia ineſt, ratio vero non.

Quę talis eſt. Ad oẽm opinionẽ cõſequitur fides, quia vnuſquiſq; credit illud q̃d opinatur, vt dictũ eſt. Sed ad fidem ſequitur ꝙ aliquis ſit perſuaſus, ea enim credimus, quæ nobis perſuaſa ſunt. Ad perſuaſionẽ aũt ſequitur rõ ſm ordinẽ illationis: q̃a ꝑ aliquã rationẽ, aliq̃d alicui ſuadetur. ergo de primo ad vltimũ quicũq; hʒ opinionẽ, hʒ rationem. Nulla aũt beſtia habet rationẽ: cum tamen aliqua habeat phantaſiam, ergo phantaſia non eſt opinio. Et manifeſtum eſt ꝙ hęc ſcda ratio inducitur ad cõfirmãdum primam, quãtum ad hoc quod prima ſupponebat, H ꝙ nulla beſtia habet fidem. Deinde cum dicit.

At vero patet, nec opinionem eſſe cum ſenſu, nec opinionem per ſenſum, nec opinionis, ſenſuſue coniunctionem, per ea quæ dicta ſunt.

Manifeſtum igitur quòd, neq; opinio cum ſenſu neq; per ſenſum, neque complexio opinionis & ſenſus, erit phantaſia, propter hæc. Tex. c. 158.

Oſtendit ꝙ phãtaſia nõ eſt aliq̃d compoſitum ex pręmiſſis, & præcipue ex ſenſu & opinione, ex quibus magis poſſet videri eſſe cõpoſita. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quod intendit, quaſi ex pręmiſſis concludens, ꝙ quia phantaſia, neq; eſt ſenſus, neq; opinio, manifeſtũ propter hoc eſſe poteſt, ꝙ phantaſia, nec opinio eſt cum ſenſu, ita ꝙ eſſentialiter ſit opinio, & habeat ſenſum concomitãtẽ, neq; opio ẽ ꝑ ſenſum, ita ꝙ eſſentialr̃ ſit opio ſed et habeat ſenſum cauſantẽ: neq; eſt cõplexio opionis et ſenſus, ita ꝙ eſſentialr̃ cõponat̃ ex vtroq;. Nõ ãt addit

q̃ nõ ſit phãtaſia ſenſus cũ opĩone:q̃a phãtaſia magis videtur communicare cum opinione,quæ põt eſſe falſa:q̃ cum ſenſu,qui eſt ſemper verus. Secũdo ibi.

Patet.n.ſi imaginatio ſit opinionis, ſenſuſq; coniunctio:opinionẽ non cuiuſuis rei:ſed eius eſſe,cui⁹ eſt etiam ſenſus.Dico autem imaginationẽ, ſi ſit cõiunctio ſenſus,opinioniſue: ꝯiunctionẽ eſſe opĩonis albi & ſenſus eiuſdẽ albi:nõ.n.erit ex opinione qdẽ boni: ſenſu autem albi . Apparere igitur eſt opinari rem eam,quam ſentit,& non per accidens.

Et manifeſtũ q̃ nõ alia quędã eſt opinio ſed eius eſt,cuius eſt & ſenſus.Dico aũt ex albi opĩone & ſenſu complexio phantaſia eſt. Non enim ex opinione quidem eſt albi: ex ſenſu autem boni. Apparere igitur eſt opinari: quod quidẽ ſentitur nõ ſm accidẽs.

B Oſtendit qualiter oporteat accipi opinionem,ſi phantaſia complectitur opinionem & ſenſum, quia.n.phantaſia eſt vnius & eiuſdem:manifeſtũ eſt quòd opĩo adiũcta ſenſui,quę eſt phãtaſia,non eſt alia quędam opĩo:ſed illa quę ẽ de eodẽ,de quo eſt ſenſus, ſicut ſi dicamus quòd phantaſia eſt quędã cõplexio ex opinione albi,& ſenſu eiuſdẽ. Nõ.n.poteſt eſſe cõpoſita ex opinione albi,et ſenſu boni,quia ſic phantaſia non eſſet de vno et eodẽ. Opꝫ igitur,ſi phantaſia eſt ex complexione opinionis & ſenſus,quòd apparere aliquid ſecundum phantaſiam,nihil aliud ſit quàm opinari aliquid idẽ, quod ſentitur per ſe, & non ſecundum accidens. Tertio ibi.

Apparent nõnunq̃ etiam falſa: de quibus ſimul verã opinionẽ hꝫ. Sol.n.pedalis quidem apparet,ac ꝑſuaſum eſt terra ipſum eſſe longe maiorẽ. Fit igiť, vt aut ſuã is opinionẽ:quã hꝫ, verã abiiciat, re modo eodẽ ſeſe habẽte , nõ oblitus: nec diſſuaſus:aut ſi

C adhuc illam habeat:eadem ſit ſimul neceſſario falſa, & vera. At conſtat opinionem tum euadere falſam: cum res mutata latet. Neq; igitur vnum eſt iſtorum imaginatio: neq; ex his eſt coniunctum.

Tex.c. 159. Apparent autem & falſa:de quibus ſimul opinionẽ veram habenti:& videtur ſol vnius pedis: ſed creditus eſt maior eſſe tota habitatione. Accidit igitur: aut abiicere ſuiipſius verã opinionem, quã habebat ſalua re:non oblitum:neq; decredentẽ: aut ſi adhuc habet,eandem neceſſe eſt verã & falſam eſſe. Sed falſa facta eſt,cum lateat res. Non ergo vnum aliquod horum eſt:neq; ex his phantaſia.

Deſtruit prædictam poſitionem tali ratione. Contingit aliq̃n quòd aliqua falſa apparent ſecũdũ phãtaſiam, quæ eſt a ſenſu,& de illis et de eiſdem rebus,homo habet

D veram opinionem. Sicut ſecundũ ſenſum apparet quòd ſol non excedit quantitatẽ vnius pedis,quod falſum eſt. Sed ſecundum veram opinionẽ creditur eſſe maior {habitatione}.i.tota terra ĩ qua habitamus. Si.n.apparitio ipſa falſa, ſit idem quòd opinio cum ſenſu: opꝫ alterum duorum dicere,quorum vnũ eſt, quòd ĩ iſta cõpoſitione opinionis ad ſenſum,aliquis abiiciat veram opinionem quam prius habebat,re opinata {ſaluata}.i.eodem modo manente,et ille qui abiicit opinionem,non ſit oblitus neq; quòd credat. Quod ẽ ĩpoſſibile. Iſtis .n. tribus modis aliquis abiicit veram opinionem . Primo quãdo res mutatur, ſicut cum aliquis vere opinatur quòd Socrates ſedet,eo ſedente:ſed poſtq̃ Socrates ſedere deſiterit,ſi retineat opinionem eãdem, vera opinio mutatur in falſam. Secundo,quando deſinit opinari quod prius opinabať, propter hoc quod eſt priſtinę opinionis oblitus. Tertio, quando deſinit opinari quod prius opinabatur,quia decredit quod prius credebat, immutatus propter aliam ra-

A tionem. Q, autem aliquis amittat opinionem,nullo iſtorum contingente:eſt impoſſibile. Quod tamen contingeret in propoſito. Aliud autem quod opꝫ dicere,ſi primũ nõ dicatur,eſt quòd aliquis retineat cum falſa opinione, veram opinionem. Et ſic ſi ipſa apparitio eſt ipſa opinio (quod neceſſe eſt ponere , ſi phantaſia eſt opinio) ſequiť quòd eadẽ apparitio ſit vera & falſa. Sꝫ opꝫ ſi vera falſa facta ẽ, & nõ ſit vera, q̃ res {trãſcẽdẽs}.i.trãſmutata ab eo qđ prius erat,lateat opinantẽ:q̃a ſi nõ lateret eũ,ſimul cum mutatione rei,mutaretur opinio:& nõ eſſet eius opinio falſa. Hoc autem adiunxit ad exponẽdũ qđ prius dixerat de ſaluatione rei. Concludit ergo q̃ phãtaſia neq; eſt quid prædictorũ quatuor, neq; eſt compoſitũ ex his.

Verum quoniam fieri poteſt , vt aliud moueatur ab eo ipſo quod motum eſt. Immaginatio vero motio quædã eſſe videtur, & nõ fieri ſine ſenſu:ſed ſen-

B tientibus:& eorum etiam eſſe:quorum eſt ſenſus:fit autem vt motus oriatur a ſenſu iam actu,quem quidem neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilem eſſe : imaginatio motio hæc eſt profecto : quę neq; ſine ſenſu nimirũ eſſe:neq; cõpetere non ſentientibus poteſt:atq; multa per ipſam id agere,patiue poteſt, quod ipſam habet:& inſuper & veram,& falſam eſſe.

Sed quoniam accidit moto hoc:moueri alterum
ab hoc: phantaſia autem motus quidam videtur eſ- Tex.c. 160.
ſe: & nõ ſine ſenſu fieri:ſed in his quę ſentiũt & eorũ quorum ſenſus eſt. Eſt autem motũ fieri ab actu ſen-
ſus. Et hunc ſimilem neceſſe eſt eſſe ſenſui:erit vtiq;
phãtãſia ipſa, motus qui non ſine ſenſu contingens Tex.c. 161.
eſſe:neq; non ſentientibus ineſſe poteſt:& multa eſt ſecundum ipſam facere & pati habens:& eſſe veram

C & falſam. Lec. VI.

POSTQVAM Philoſophus oſtendit q̃ phantaſia non eſt aliquid illorum quatuor: quæ ab antiquis ad cognitionem pertinere ponebantur, hic inquirit quid ſit phantaſia. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtendit quid ſit phantaſia. In ſecunda aſſignat rationem eorum quæ ad phantaſiam pertinẽt. ibi {Hoc autem accidit.} Ad inueſtigandum quid ſit phantaſia hoc modo procedit. Primo enim proponit q̃ ſi aliquid eſt motum:contingit q̃ ab eodem aliquid aliud moueatur. Oſtenſum eſt enim in.8.phyſi. q̃ eſt duplex mouens.ſ.mouens immobile,et mouẽs motum:quod.ſ.mouet,eo quod mouetur. Deinde ponit quòd phantaſia eſt quidam motus. Sicuti enim ſentiens mouetur a ſenſibilibus:ita in phantaſiãdo mouetur a quibuſdam apparentibus: quæ dicuntur phãtaſmata. Vlterius ponit affinitatem quam habet phãta-

D ſia ad ſenſum: quia phantaſia non poteſt fieri ſine ſenſu, ſed eſt tantum in habentibus ſenſum.ſ.in animalibus:& eſt illorum tantum,quorum eſt ſenſus.ſ. illorum quæ ſentiuntur. Ea enim quæ ſunt intelligibilia tantum, non cadunt in phãtaſiam. Deinde proponit quòd ab actu ſenſus contingit quendam motũ fieri. Quod quidem fit manifeſtum ex eo quod primo ꝓponebatur .ſ. quòd ab eo quod eſt motum,cõtingit moueri alterum. Senſus autem ſecundum actum fit, ex eo quòd mouetur a ſenſibilibus, vnde relinquitur quòd a ſenſu ſecũdum actum cauſetur aliquis motus. Ex quo etiam manifeſtum eſt quia motus cauſatur ab actu ſenſus:neceſſe eſt quòd ſit ſimilis ſenſui, quia omne agẽs agit ſimile ſibi. Vnde & illud quod mouet in q̃tũ mouetur, cauſat motũ ſimilẽ motui quo ipſum mouetur. Ex omnibus autẽ his cõcludit quòd phantaſia ſit quidã motus cauſatus a ſenſu ſcđum actũ: qui quidẽ motus nõ ẽ ſine ſenſu:neq; põt ineſſe his quæ nõ ſentiũt. Quia ſi aliquis motus fit a ſenſu ſm actum:ſimilis eſt motui ſenſus:et nihil aliud niſi phantaſia inuenitur eſſe talis.

Relinquitur ergo ꝙ phantaſia erit huiuſmodi motus. Et ex hoc ꝙ eſt motus cauſatus a ſenſu, ſimilis ei: ſequitur ꝙ continget habentem phantaſiam, multa agere & pati ſecundum eam. Et contingit eam eſſe veram & falſam, vt ſtatim oſtendetur. Deinde cum dicit.

Circa q̄ ſenſus ſit ver⁹ aut falſus.

Atq; id propterea fit: ꝙ ſenſus quidem propriorum, eſt verus: aut raro admodum ſuſcipit falſitatē. At eſt ſenſus eius etiam rei, cui propria ſenſibilia accidunt: vbi iam fit vt ipſe ſit falſus: Nam non eſt falſus: ſi album dixerit eſſe. Sed ſi album, hoc aut illud eſſe. Eſt præterea communium ſenſus: quę quidem, perinde atq; propria, iis accidunt, quę ſunt per accidēs ſenſibilia. Dico autem motum, & magnitudinē: quę vt patet, accidūt ſenſibilibus, circa quæ maxime error, deceptioq́; fieri ſenſu poteſt. Motus igit̄ iſce qui fit a triplici tali ſenſu: differentiam ob idipſum nimirum habebit: atq; primus quidem, cum operatio ſenſus adeſt, eſt verus. Cæteri vero falſi etiam eſſe poſſunt, & præſente atq; abſente, præſertim cum a ſenſu lōge ſenſibile diſtat. Si igitur nihil aliud pręter imaginationem, habeat ea quę dicta ſunt. Sitq́; idipſum q̄d diximus: ipſa immaginatio motus is eſt profecto, qui fit a ſenſu iam operante.

phātaſię diffō.

Hoc autem accidit ꝓpter hoc, ꝙ ſenſus quidem propriorum eſt verus: aut quā pauciſſimum habēs falſum. Secundo autem eſt eius, cui & hæc accidunt & hic iam contingit mentiri. Quod enim albū, non mentitur. Si autē hoc, aliud & aliud mentitur. Tertio autem communium, & conſequentium accidentia, quibus inſunt propria. Dico autem vt motus, & magnitudo, accidūt ſenſibilibus: circa quæ eſt maxime iam decipi ſecūdum ſenſum. Motus autem ab actu factus, differt a ſenſu ab his tribus ſenſibus. Et primus quidē præſente ſenſu verus: alii autē & præſente & abſente, erūt vtiq; falſi, & maxime cum procul ſit ſenſibile. Si igitur nihil aliud habet ea quę dicta ſunt, niſi phantaſia: hoc autem eſt quod dictum eſt, phātaſia vtiq; erit motus a ſenſu ſm actū factus.

Aſſignat rationem eorum, quæ conueniunt phantaſię, per ea quæ dicta ſunt. Et circa hoc tria facit. Primo aſſignat cauſam eius quod dixerat, ꝙ phantaſia quādoq; ſit vera: & quādoq; falſa. Secūdo aſſignat cauſam huius nominis. ibi {Quoniam autem viſus.} Tertio aſſignat cauſam eius quod dixerat, quòd animalia multa agunt ſm phantaſiā. ibi {Et qm̄ immanent.} Dicit ergo primo ꝙ hoc. ſ. phantaſiā eſſe qn̄q; veram, & qn̄q; falſam: accidit ꝓpter hoc quod dicetur: qa. ſ. ſenſus a cuius actu cauſatur phantaſia, diuerſimode ſe habet ad veritatem: & falſitatem, ſm quòd comparatur ad diuerſa. Nam primo quidem circa propria ſenſibilia ſemper verus eſt, aut modicum habet de falſitate. Sicut enim potentiæ naturales non deficiunt in proprijs operationibus, niſi in minori parte, propter aliquam corruptionem: ſic etiam ſenſus non deficiunt a vero iudicio propriorum ſenſibiliū, niſi in minori parte, propter aliquam corruptionem organi: ſt vt apparet in febricitātibus, quibus propter indiſpoſitionem linguæ, dulcia amara eſſe videntur. Secundo autem ſenſus eſt circa ſenſibilia per accidens: & hic iam decipitur ſenſus. Quod enim album ſit quod videtur, non mētitur ſenſus: ſed ſi album ſit hoc, aut illud: puta vel nix, vel farina, vel aliquid huiuſmodi: hic iam contingit mētiri ſenſum, et maxime a remotis. Tertio ſenſus eſt ſenſibilium communium, quæ conſequūtur ſubiecta in quibus ſunt accidentia, quæ ſunt ſenſibilia propria: ſicut magnitudo & motus, quæ ſunt ſenſibilia communia accidunt

E ſenſibilibus corporibus. Et circa huiuſmodi maxime eſt deceptio: quia iudicium de his variatur ſm diuerſitatem diſtātię. Nam quod a remotiori videtur: minus videtur. Motus autem phantaſię qui eſt factus ab actu ſenſus, differt ab iſtis tribus ſenſibus. i. actibus ſenſus: ſicut effectus differt a cauſa. Et propter hoc etiam, quia effectus eſt debilior cauſa: et quanto magis aliquid elongatur a primo agēte, tanto minus recipit de virtute & ſimilitudine eius: ideo in phantaſia facilius adhuc q̄ in ſenſu poteſt incidere falſitas, quæ conſiſtit in diſſimilitudine ſenſus ad ſenſibile. Tunc. n. eſt falſus ſenſus, quando aliter recipitur forma ſenſibilis in ſenſu, q̄ ſit in ſenſibili. Et dico aliter ſm ſpeciem, nō ſm materiam: puta ſi ſapor dulcis recipiatur in lingua ſm amaritudinem, ſm vero materiam ſemper aliter recipit ſenſus, q̄ habeat ſenſibile. Omnis igitur motus phantaſię qui fit a motu propriorum ſenſibilium, eſt verus: vt in pluribus. Et hoc dico q̄tum ad præſentiam

F ſenſibilis, quando motus phantaſiæ eſt ſimul cum motu ſenſus. Sed qn̄ motus phātaſiæ eſt in abſentia ſenſus, tūc etiam circa propria ſenſibilia contingit decipi. Imaginatur enim quandoq; abſentia, vt alba: licet ſint nigra. Sed alij motus phantaſiæ, qui cauſantur a ſenſu ſenſibilium per accidens, & a ſenſu ſenſibilium communiū, poſſunt eſſe falſi, ſiue ſit præſens ſenſibile, ſiue non. Sed maxime ſunt falſi in abſentia ſenſibilis, qn̄ eſt procul. Tamen magis ſunt falſi in abſentia ſenſibilis, q̄ qn̄ ſunt procul. Ex hac autem ratione aſſignata, concludit vlterius principale propoſitum dicens: quòd ſi ea quæ dicta ſunt, non cōueniunt niſi phantaſię, & phantaſia habet quod dictum eſt: relinquitur quòd phātaſia ſit motus a ſenſu factus in actu. Vlterius autem quòd iſte motus aliā potentiā requirat, q̄ ſenſitiuā. Ariſtot. hoc nō determinat. Sed videtur quòd cū ſm diuerſitatem actuum diſtinguātur potentiæ & diuerſitas motus requirat diuerſa mobilia: quia quod

G mouetur, nō mouet ſeipſum, ſed alterum, neceſſarium videtur quòd ſit alia potētia phantaſtica, ſiue imaginatiua a ſenſu. Deinde cum dicit.

Phantaſiæ etymologia.

Cum autem viſus maxime ſit ſenſus: hīc eſt quod nomen imaginatio ab ipſo lumine ſumpſit: phantaſiaq́; dicitur: quia ſine lumine viſio fieri nequit.

Quoniam autē viſus maxime ſenſus eſt: & nomē à lumine accepit, quoniā ſine lumine nō eſt videre.

Aſſignat cāz huius nominis. Circa q̄d ſciēdū eſt quòd phos in gręco, idē eſt q̄d lux, & inde venit phanos q̄d eſt apparitio, vel illuminatio, & phātaſia. Dicit ergo quòd viſus eſt p̄cipuus inter alios ſenſus, eo quòd eſt ſpiritualior vt ſupra oſtēſum eſt, & plurium cognoſcitiuus, ideo phātaſia q̄ cauſatur a ſenſu ſm actū, accepit nomē a lumine, ſine quo nō eſt videre, vt ſupra dictū eſt. Deinde cū dicit.

Lec. 6. Supra te. c. 70 2. te. c. 75

H At qa imaginatiões īmanēt: ſenſibuſq́; ſimiles ſūt ideo ꝑ ipſas aīalia: beſtię iq̄, atq; hoīes: multa agūt. Illę, qa mētis ſūt (vt p3) exꝑtes. Hoīes, qa mens perturbatione nōnunquā, vel morbo, vel ſono ſubmergitur. Sed de imaginatione qdē determinatū ſit hactenus. Satis. n. qdnam ipſa ſit, & cur ſit: hiſce quæ iam dicta ſunt, explicauimus.

Et qm̄ īmanēt: & ſimiles ſunt ſenſibus: multa ſm ipſas operantur aīalia. Alia quidem, qa non habent intellectū, vt beſtię. Alia vero ex velamento intellectus: aliquando paſſione, aut ęgritudine, aut ſomno vt homines. De phantaſia igitur quid eſt, & propter quid eſt: dictum ſit in tantum.

Oñdit cām q̄re aīalia agūt, & patiūtur ſecūdū phantaſiā, et dicit ꝙ phātaſię {immanēt}. i. pſeuerāt, ēt abeuntibus ſenſibilibus, et ſunt ſimiles ſenſibus ſecūdū actū. Vn̄ ſicut ſenſus ſm actū mouet appetitū ad pręſentiā ſenſibilis:

lis, ita et phãtaſię in abſentiã ſenſibilis. Et propter hoc dicit φ aialia, multa operãtur ſm phãtaſias. Sed hoc cõtingit pp defectum intellectus, quia cum intellectus adeſt, ga eſt ſuperior eius iudicium præualet ad agendum. Vnde quando intellectus nõ dominatur: agunt aialia ſm phãtaſiam. Alia quidem, quia omnino non habẽt intellectũ ſicut beſtię: alia vero, quia hñt intellectum velatum, ſicut hoies. Quod contingit tripliciter. Quandoq; quidem ex aliqua paſſione iræ, aut concupiſcentiæ, vel timoris: aut aliquid huiuſmodi. Quandoq; aũt accidit ex aliqua infirmitate, ſicut patet i phreneticis, vel furioſis. Qñq; aũt in ſomno: ſicut accidit in dormiẽtibus. Ex iſtis. n. cauſis cõtingit φ intellectus nõ præualet phantaſiæ: vnde homo ſequitur apprehẽſionẽ phantaſticã, q̃ſi veram. Vltimo cõcludit de phãtaſia: φ dictũ eſt qd ſit: et q̃ ſit eius cauſa.

De animæ autẽ ea parte, qua cognoſcit atq; ſapit ſiue ſit ſeparabilis, ſiue nõ ſeparabilis, magnitudine ſed ratione: conſiderandum deinceps eſt, quam differentiã habet: quoq; pacto tandem fit intelligere.

Tex. c. 1 De parte aũt aię, qua cognoſcit aia, & ſapit: ſiue ſeparabili exiſtẽte: ſiue nõ ſeparabili ſm magnitudinẽ: ſed ſm rõnẽ: conſiderandũ quã hʒ dñiam: & q̃uo tandem fit ipſum intelligere. Lec. VII.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de parte animę ſenſitiua: & oſtendit etiam quod ſentire & intelligere non ſunt idem: hic incipit determinare de parte aię intellectiua. Et diuiditur i partes duas. In prima determinat de parte animę intellectiua. In ſecunda, ex his quę determinata ſunt de ſenſu & intellectu, oſtendit, quid ſit de anima ſentiẽdum. ibi {Nunc autem de anima.} Prima diuiditur in partes duas. In prima determinat de intellectu. In ſecunda comparat ipſum ad ſenſum. ibi. {Videtur autem ſenſibile.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de intellectu. In ſecunda de operatione eius, ibi {Indiuiſibilium.} Prima diuiditur in tres. In prima determinat de intellectu poſſibili. In ſecũda de intellectu agente. ibi {Quoniam aũt ſicut in omni.} In tertia de intellectu in actu. ibi {Idem aũt eſt ſm actum.} Circa primũ tria facit. In prima determinat de intellectu poſſibili. In ſecũda de obiecto eius. ibi {Qm̃ autem aliud.} In tertia mouet dubitationem circa prædeterminata. ibi {Dubitabit autem aliquis.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit naturam intellectus poſſibilis. Secundo oſtẽdit q̃uo reducatur i actũ. ibi {Cũ aũt ſic fiat ſingula.} Circa primũ duo facit. Primo oſtendit de quo eſt intentio. Secũdo oſtẽdit propoſitum. ibi {Si igitur eſt intelligere.} Dicit ergo primo, φ poſtq̃ determinatũ eſt de parte animæ ſenſitiua & oſtẽſum eſt φ ſapere & intelligere non eſt idẽ quod ſentire: conſiderandum eſt nunc de parte animæ {qua cognoſcit aia}, i. intelligit {& ſapit.} Supra aũt dictum eſt: φ differentia eſt inter ſapere & intelligere. Nã ſapere pertinet ad iudicium intellectus: intelligere autẽ ad eius apprehẽſionẽ. Circa hanc aũt partem aliquid eſt qđ pretermittit, de quo erat apud antiquos dubium. Vtrum .ſ. hęc pars animæ ſit ſeparabilis ab aliis partibus animę ſubiecto: ſiue non ſit ſeparabilis ſubiecto, ſed ratione tm̃. Intelligit autem eſſe ſeparabile ſubiecto, per hoc quòd dicit eſſe ſeparabile ſm magnitudinem: propter Platonem qui ponens partes animę ſubiecto adinuicem ſeparatas: attribuit eis organa i diuerſis partibus corporis. Hoc eſt ergo quod pretermittit. Sed duo ſunt, quæ inquirere intẽdit. Quorũ primum eſt. Si ſit ſeparabilis ſm rõnem hæc pars animæ ab aliis: quã differentiam habet ad alias. Et q̃a ꝓprietas potẽtiæ ex qualitate actus cognoſcitur: ſecũdũ quod inquirere itẽdit eſt, {q̃uo ſit ipſum intelligere}. i. q̃uo operatio intellectualis compleatur. Deinde cum dicit.

Qũo differat ſapere & intelligere ſupra. t. 152.

Te. c. 37 Lec. xij.

Si igitur ipſum intelligere ſit vt ſentire: aut pati

A quoddam erit ab ipſo intelligibili: aut aliquid aliud tale. Vacare igitur ipſa paſſiõe: ſed formę ſuſceptiuũ eſſe opʒ: & potentia talem: ſed non illã eſſe, & ſimilitudinẽ ſubire cũ ſenſu: vt quẽadmodũ ſeſe hʒ ad ſenſibilia, ſenſus: ſic ſeſe habet ad itelligibilia, intellectus.

Intellect⁹ ẽ quodammõ ſenſui ſimilis.

Si igitur eſt itelligere, ſicut ſentire: aut pati quoddam erit ab intelligibili: aut aliquid huiuſmodi alterum. Impaſſibilem ergo oportet eſſe, ſuſceptiuum autem ſpeciei, & potentia tale: ſed non hoc: & ſimiliter ſe habet, ſicut ſenſitiuum ad ſenſibilia: ſic intellectiuum ad intelligibilia.

Tex. c. 2

Tex. c. 3

Oſtendit propoſitũ. Et circa hoc tria facit. Primo proponit ſimilitudinem intellectus ad ſenſum. Secundo ex huiuſmodi ſimilitudine concludit naturã intellectus poſſibilis. ibi {Neceſſe eſt itaq;.} Tertio oſtẽdit, ex his quę de intellectu probauerat, differẽtiam inter intellectum & ſenſum. ibi {Quoniã autẽ nõ ſimilis.} Primo igitur ex

B huiuſmodi ſuppoſitione procedit ad propoſitũ oſtẽdendũ: quòd intelligere eſt ſimile ei quod eſt ſentire. Quæ quidem ſimilitudo ex hoc manifeſta eſt: quòd ſicut ſẽtire eſt quoddam cognoſcere, & ſentimus quandoq; quidem in potentia: quãdoq; autem in actu: ſic & intelligere cognoſcere quoddam eſt: & quandoq; quidem intelligimus in potentia & quãdoq; in actu. Ex hoc autẽ ſequitur, quòd cũ ſentire ſit quoddam pati a ſenſibili: aut aliquid ſimilẽ paſſioni: quòd intelligere ſit vel pati aliquid ab intelligibili: vel aliquid alterũ huiuſmodi, ſimile .ſ. paſſioni. Horum autem duorum, ſecundũ verius eſt. Nã ſentire, vt ſupra in ſecundo dictum eſt, nõ proprie pati eſt. Patitur. n. proprie aliquid a contrario. Sed aliquid habet ſimile paſſioni, inquantum ſenſus eſt in potentia ad ſenſibile: & eſt ſuſceptiuus ſenſibiliũ: ergo ſi intelligere eſt ſimile ei, quod

Lec. 10. T. cõ. 51

C eſt ſentire: & partem intellectiuam oportet eſſe impaſſibilem, paſſione ꝓprie accepta, ſed oportet quòd habeat aliqd ſimile paſſibilitati: quia opʒ huiuſmodi ptem eſſe ſuſceptiuam ſpeciei intelligibilis, & quòd ſit in potẽtia ad huiuſmodi ſpeciem, ſed nõ ſit hoc in actu. Et ſic oportet quòd ſicut ſe hʒ ſenſitiuũ ad ſenſibilia, ſimiliter ſe habeat intellectiuum ad intelligibilia: quia vtrũq; eſt in potentia ad ſuum obiectum, et eſt ſuſceptiuũ eius. Deinde cũ dicit.

Quare neceſſe eſt, ipſum cum vniuerſa intelligat, non mixtum eſſe: ſicut Anaxagoras dixit: vt ſuperet atq; vincat. i. vt cognoſcat, atq; ꝑcipiat. Alienũ nãq; cũ apparet iuxta, prohibet atq; ſeiungit. Quo fit, vt neq; vlla ſit ipſius natura: niſi ea ſolũ, qua poſſibilis eſt: Is igitur qui intellectus animæ nũcupatur (dico autem nunc eũ quo ratiocinatur aia & exiſtimat) nihil ẽ actu prorſus eorũ, q̃ ſunt antea q̃ itelligat ipſe.

Natura Intellectus.

D Neceſſe eſt itaq;, qm̃ oia intelligit, immixtum eſſe ſicut dicit Anaxagoras, vt imperet. Hoc aũt eſt, vt cognoſcat. Intus apparens. n. prohibebit extraneũ: & obſtruet. Quare neq; ipſius eſſe naturã neq; vnam niſi hãc φ poſſibilis ſit. Vocatus itaq; aię itellectus, (dico autẽ intellectũ quo opinatur & intelligit aia) nihil eſt actu eorum quæ ſunt, ante intelligere.

Tex. c. 4

Tex. c. 5

Ex præmiſſis oſtendit naturam intellectus poſſibilis. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit φ intellectus poſſibilis non eſt aliquid corporeum, vel commixtum ex rebus corporalibus. Secũdo oſtendit quòd nõ habet organum corporale. ibi {Vnde neq; miſceri.} Conſiderandum eſt ergo circa primũ, quòd antiqui de intellectu dupliciter opinati ſunt. Quidam enim poſuerunt quòd intellectus erat compoſitus ex principiis omnium: ad hoc quòd cognoſceret omnia: & hãc ſupra dixit eſſe opinio-

Duplex antiquorũ de intellectu opinio.

Lib. 1. Lec. 4.

nem Empe. Anaxagoras vero dixit intellectum eſſe ſimplicem, & immixtum: & nulli rerum corporalium habere aliquid commune. Ex eo ergo quod dictum eſt: quòd intellectus nõ eſt actu intelligẽs, ſed potentia tantum: cõcludit quòd neceſſe eſt intellectum, propter hoc quòd intelligit omnia in potentia: nõ eſſe mixtum ex rebus corporalibus: ſicut Emp. poſuit, ſed eſſe immixtum, ſicut dixit Anaxa. Et quidẽ Anaxa. hoc dixit, hac ratione motus: quia poſuit intellectum eſſe pricipium totius motus, a quo omnia mouẽtur ſecũdum eius imperium. Si autem eſſet mixtus ex naturis corporalibus, vel haberet aliquã earũ determinate: nõ poſſet omnia mouere ſuo imperio: quia determinaretur ad vnũ. Et hoc eſt quod dicit: quòd Anaxa. poſuit intellectũ eſſe immixtum: {vt imperet} ideſt vt ſuo imperio omnia moueat. Sed quia nos nunc nõ loquimur de intellectu qui omnia mouet: ſed de intellectu quo anima intelligit: illud medium nõ eſt opportunum ad oſtendẽdum intellectum eſſe immixtũ, ſed oportet aliud mediũ accipere ad illud oſtendẽdum: ex hoc. ſ. quòd intellectus omnia cognoſcit. Et hoc eſt quod addit: {hoc aũt ẽ, vt cognoſcat} quaſi dicat, ſicut Anaxa. poſuit intellectum eẽ immixtum, ad hoc vt imperet: ita oportet nos ponere intellectũ eſſe immixtũ, ad hoc vt cognoſcat. Quod quidem tali ratiõe apparet. Omne. n. qđ eſt in potentia ad aliquid, & receptiuum eius, caret eo ad quod eſt in potentia: & cuius eſt receptiuum: ſicut pupilla, quæ eſt in potentia ad colores: & eſt receptiua ipſorũ eſt carens omni colore: ſed intellectus noſter ſic intelligit intelligibilia, quòd eſt in potẽtia ad ea, & ſuſceptiuus eorum: ſicut ſenſus ſenſibilium. ergo caret omnibus illis rebus, quas natus eſt intelligere. Cum igitur intellectus noſter natus ſit intelligere omnes res ſenſibiles, et corporeas oportet quòd careat omni natura corporali: ſicut ſenſus viſus caret omni colore: propter hoc quod eſt cognoſcitiuus coloris. Si enim haberet aliquẽ colorẽ: ille color prohiberet videre alios colores. Sicut lingua febricitantis, q̃ habet aliquem humorem amarum, non poteſt percipere dulcem ſaporem. Sic etiam itellectus ſi haberet aliquam naturam determinatã: illa natura cõnaturalis ſibi, prohiberet eum a cognitione aliarum naturarũ. Et hoc eſt qđ dicit. {Intus apparens enim prohibebit cognoſcere extraneum, & obſtruet} ideſt impediet intellectũ, et quodã modo velabit, & concludet ab inſpectione aliorum. Et appellat intus apparens, aliquid intrinſecum connaturale intellectui: quod dum ei appareret ſemper impediretur intellectus ab intelligẽdo alia: ſicut ſi diceremus quòd humor amarus eſſet intus apparens linguæ febricitãtis. Cõcludit autem ex hoc, quòd non contingit naturam intellectus eſſe {neq; vnam}. i. nullam determinatã: ſed hãc ſolam naturam habet, quòd eſt poſſibilis reſpectu omnium. Et hoc quidem contingit intellectui: quia non eſt cogniſcitiuus tantum vnius generis ſenſibilium: ſicut viſus vel auditus: vel omnium qualitatum, & accidẽtium ſenſibilium, communium vel propriorum: ſed vniuerſaliter totius naturæ ſenſibilis. Vnde ſicut viſus caret quodam genere ſenſibilium: ita oportet quòd intellectus careat tota natura ſenſibili. Ex hoc autem vlterius concludit: quòd ille qui vocatur intellectus animæ, nihil eſt in actu eorum, quę ſunt, ante intelligere: quod eſt contrariũ ei, quod antiqui ponebant. Dicebant enim: eum, ad hoc quod cognoſceret omnia, eẽ compoſitum ex omnibus. Si autem eſſet cognoſcitiuus omnium: quia haberet in ſe omnia: eſſet ſemper intellectus in actu: & nũquam in potentia: ſicut ſupra dixit de ſenſu: quòd ſi eſſet compoſitus ex ſenſibilibus, non indigeret ſenſibilibus exterioribus ad ſentiendum. Et ne quis crederet quòd eſſet hoc verum de quolibet intellectu, quòd ſit in potentia ad ſua intelligibilia, antequam intelligat: interponit quòd nũc loquitur de intellectu quo anima opinatur, et intelligit. Et hoc **E** dicit, vt præſeruet ſe ab intellectu diuino: qui nõ eſt in potẽtia: ſed eſt quodammodo intellectus omnium. De quo intellectu Anaxa. dixit: quòd eſt immixtus vt imperet. Deinde cum dicit.

Quocirca neq; cum corpore mixtum ipſum eſſe, conſentaneum eſt rationi. Qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus: & inſtrumentum aliquod ipſius eſſet profecto: ſicut eſt ſenſus. Nunc autem ipſius nullum prorſus eſt inſtrumentum. — Intellectus, ab oi corporeo organo abſtract⁹ ẽ. Te. cõ. 6

Vnde neq; miſceri eſt rationabile, ipſum corpori. Qualis enim aliquis vtiq; & eſſet: aut calefactus aut frigidus: & erit organum aliquod, ſicut ſenſitiuo: nunc autem nullum eſt.

Oſtendit quòd intellectus nõ habet organum corporale. Et primo oſtendit propoſitum. Secũdo adaptat ad hoc quoddam dictum antiquorum. ibi {Et bene iam.} **F** Dicit ergo primo concludens ex prædictis: quòd ſi intellectus noſter ad hoc quòd cognoſcat omnia, oportet q̃ nõ habeat naturam aliquam determinatam, ex naturis rerum corporalium quas cognoſcit: eodem modo rationabile eſt quòd nõ {miſceatur corpori}. i. quòd nõ habeat aliquod organũ corporale: ſicut habet pars animæ ſenſitiua: quia ſi erit aliquod organum corporale intellectui: ſicut eſt parti ſenſitiuę, ſequetur quòd habeat aliquã naturam determinatam ex naturis rerum ſenſibilium. Et hoc eſt quod dicit {qualis enim aliquis vtiq; fiet} aliq̃ qualitatem ſenſibilem habẽs: vt. ſ. ſit actu calidus aut frigidus. Manifeſtum eſt enim quòd potentia animæ, quæ eſt actus alicuius organi: conformatur illi organo: ſicut actus ſuſceptibili. Neq; refert quantum ad actum potentiæ: vtrum ipſa potentia habeat aliquam qualitatem ſenſibilem determinatam aut organum: cum actus non potentiæ ſit ſolum: ſed cõpoſiti ex potentia & organo cor**G**poreo. Similiter enim impediretur viſio oculorum ſi potentia viſiua haberet colorem determinatum, ſiue pupilla. Et ideo dicit quòd eiuſdẽ rationis eſt ponere quòd intellectus non habeat organum corporale: & quòd nõ habeat aliquam naturam corpoream determinatam. Et ideo ſubdit quòd nullum eſt organum intellectiuę partis ſicut eſt ſenſitiuæ. Deinde cum dicit.

Atq; bene, recteq; cenſent, qui formarũ locũ aiam inquiunt eſſe. Attamen neq; tota eſt locus: ſed intellectiua: neq; eſt actu: ſed potentia formæ.

Et bene iam dicẽtes ſunt, aiam eſſe locũ ſpẽꝝ: niſi q̃ nõ tota, ſed itellectiua: neq; actu, ſed potẽtia ſpẽs.

Adaptat quod dictũ eſt, opinioni antiquorũ: & dicit q̃ ex quo pars intellectiua non habet organũ, ſicut pars ſenſitiua: iam poteſt verificari dictũ illorũ, qui dixerũt q̃ **H** ala eſt locus ſpecieꝝ: quod per ſimilitudinẽ dicit: eo quòd eſt ſpecierũ receptiua. Quod quidẽ nõ verũ eſſet, ſi quęlibet pars aiæ haberet organũ, quia iã ſpẽs nõ reciperẽtur ĩ aia ſola: ſed ĩ cõiuncto. Non. n. viſus ſolũ eſt ſuſceptiuus ſpecieꝝ: ſed oculus, et ideo nõ dicẽdũ eſt quòd tota aia ſit locus ſpecierum: ſed ſolum pars intellectiua, quę organũ non habet. Nec ita eſt locus ſpecierum: quòd habeat actu ſpecies: ſed potentia tantum. Deinde cum dicit.

Atqui paſſionis vacuitatẽ nõ ſimilẽ eſſe ſenſitiui, atq; intellectiui: patet in ſenſuũ inſtrumentis atq; in ipſo ſenſu. Sẽſus. n. ex vehemẽte ſenſibili ſentire nõ põt. Auditus nãq; nõ audit ſonũ, poſt magnos ſonos & viſus nõ videt: neq; odorat⁹ olfacit, poſt vehemẽtes colores, atq; odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto: nõ minus ſane: ſed magis pcipit, intelligitq; inferiora. Senſitiuũ enim nõ eſt ſine corpore: at intellectus ab eodem eſt ſeparabilis.

Quod

Tex.c.7

Quod autem non ſimilis ſit impaſſibilitas ſenſitiui & intellectiui, manifeſtum eſt ex organis & ſenſu. Senſus enim non poteſt ſentire ex valde ſenſibili, vt ſonum ex magnis ſonis, neq; ex fortibus odoribus, & coloribus, neque videre, neq; odorare. Sed intellectus cum intelligat aliquod valde intelligibile: nõ minus intelligit infima, ſed & magis. Senſitiuum enim nõ ſine corpore eſt. Intellectus autẽ ſeparatus.

Lib.2. Lect.10. T.cõ.51

Oſtendit differentiam inter intellectum & ſenſum, ꝙ tum ad impaſſibilitatem. Dictum eſt enim ſupra, ꝙ ſicut ſentire non eſt pati paſſione proprie accepta, ita nec intelligere. Et ex hoc ſupra concluſit ꝙ intellectus erat impaſſibilis. Ne ergo aliquis crederet ꝙ in eodem gradu impaſſibilitatis eſſet ſenſus & intellectus: ſubiungit hoc, ꝙ non eſt ſimilis ipaſſibilitas ſenſitiui et intellectiui. Senſus enim licet nõ patiatur a ſenſibili, paſſione proprie accepta: patitur tamen per accidens, inquantum organi proportio B corrumpitur ab excellenti ſenſibili. Sed de intellectu, hoc accidere non poteſt: cum organo careat. Vnde nec per ſe, nec per accidẽs paſſibilis eſt. Et hoc ẽ quod dicit, ꝙ diſſimilitudo impaſſibilitatis ſenſitiui & intellectiui manifeſta eſt ex organo, & ſenſu: quia ſenſus efficitur impotens ad ſentiendum, ex valde ſenſibili: ſicut auditus non poteſt audire ſonũ, ppter hoc ꝙ motus eſt ex magnis ſonis: neq; viſus poteſt videre: neque olfactus odorare: ex eo ꝙ hi ſenſus, moti ſunt prius ex fortibus odoribus & coloribus, corrumpẽtibus organum. Sed intellectus quia non habet organum corporeum, quod corrũpi poſſit ab excellentia proprij obiecti: cum intelligit aliquid valde intelligibile, nõ minus poſtea intelligit infima: ſed magis, & idem accideret de ſenſu, ſi non haberet organum corporale.

ſupra le. 150.

Debilitatur tamen intellectus ex lęſione alicuius organi corporalis indirecte: inquãtum ad eius operationem requiritur operatio ſenſus habentis organum. C Cauſa igitur diuerſitatis huius, eſt: quia ſenſitiuum non eſt ſine corpore: ſed intellectus eſt ſeparatus. Ex his autem quæ dicuntur, apparet falſitas opinionis illorum qui dixerunt ꝙ intellectus eſt vis imaginatiua: vel aliqua præparatio in natura humana, conſequens corporis complexionem.

Error quorundã de intellectu humão.

Sed horum occaſione verborum, quidam intantum decepti ſunt, vt ponerent intellectum poſſibilem eſſe a corpore ſeparatum, ſicut vna de ſubſtantijs ſeparatis. Quod quidem omnino impoſſibile eſt. Manifeſtum eſt enim ꝙ hic homo itelligit. Si enim hoc negetur, tunc dicens hanc opinionem non intelligit aliquid: & ideo non eſt audiendus. Si autem intelligit, oportet quòd aliquo formaliter intelligat. Hic autem eſt intellectus poſſibilis: de quo Philoſophus dicit. {Dico autem intellectum quo intelligit, & opinatur anima.} Intellectus ergo poſſibilis eſt quo hic homo, formaliter loquendo, D intelligit. Illud autem quo aliquid operatur, ſicut actiuo principio: poteſt ſecundum eſſe ſeparari ab eo quod operatur: vt ſi dicamus ꝙ balliuus operatur per regem: quia rex mouet eum ad operandum. Sed impoſſibile eſt, illud quo aliquid operatur formaliter, ſeparari ab eo ſecũdum eſſe. Quod ideo eſt: quia nihil agit, niſi ſecundum ꝙ eſt actu: ſic igitur aliquid formaliter operatur per aliquid: ſicut eo fit actu. Non autem fit aliquid aliquo, ens actu, ſi ſit ſeparatum ab eo ſecundum eſſe. Vnde impoſſibile eſt ꝙ illud quo aliquid agit formaliter, ſit ſeparatum ab eo ſecundum eſſe.

Cõmẽ. Auer.

Ideo hoc conſiderantes adinuentores huius opinionis: conati ſunt adinuenire aliquem modũ quo illa ſubſtantia ſeparata, quem intellectum poſſibilẽ dicunt: continuetur & vniatur nobiſcum: vt ſic eius intelligere ſit noſtrum intelligere. Dicunt enim ꝙ ſpecies intelligibilis eſt forma intellectus poſſibilis. Per eam enim fit in actu. Huiuſmodi autem ſpeciei ſubiectum eſt, quoddam phantaſma: quod eſt in nobis. Sic igitur dicunt A intellectum poſſibilem copulari nobiſcum per formam ſuam. Sed hoc quod dictum eſt, nullam omnino continuationem intellectus ad nos demonſtrat. Quod ſic patet. Intellectus enim poſſibilis non eſt vnum cum intelligibili: niſi ſecundum ꝙ intellectus eſt in actu: ſicut neque ſenſus eſt idem cum ſenſibili in potentia: vt ſupra habitũ eſt. Species igitur intelligibilis non eſt forma intellectus poſſibilis niſi ſecundum ꝙ eſt intelligibilis actu: non eſt autem intelligibilis actu, niſi ſecundum ꝙ eſt a phantaſmatibus abſtracta & remota: manifeſtum eſt igitur ꝙ ſecundum ꝙ vnitur intellectui, eſt remota a phantaſmatibus. Non igitur itellectus per hoc vnitur nobiſcum. Sed manifeſtum eſt ꝙ author huius poſitionis deceptus fuit per fallaciam accidentis: quaſi ſic arguens.

Auerro: figmẽtũ euertitur primo.

Phantaſmata ſunt quodãmodo vnum cum ſpecie intelligibili: ſpecies autem intelligibilis eſt vnum cum intellectu poſſibili: ergo intellectus poſſibilis vnitur phantaſmatibus. B Manifeſtum eſt autem ꝙ hic incidit fallacia accidẽtis: quia ſpecies intelligibilis ſecundum ꝙ eſt vnum cum intellectu poſſibili: eſt abſtracta a phantaſmatibus, vt dictum eſt. Dato tamen ꝙ per hunc modum ſit aliqua vnio intellectus poſſibilis ad nos: non tamen hæc vnio faceret nos intelligentes: ſed magis intellectos. Id enim, cuius ſimilitudo eſt ſpecies, in virtute aliqua cognoſcitiua exiſtens, non ex hoc fit cognoſcens: ſed cognitum.

Sophiſma, quo Auer. in hũc errorẽ pertractꝰ ẽ, diſſoluitur. Elidit ſ ad hãc rõe; reſpõſio

Non enim per hoc ꝙ ſpecies quæ eſt in pupilla, eſt ſimilitudo coloris, qui eſt in pariete: color eſt videns: ſed magis eſt viſus. Per hoc igitur ꝙ ſpecies intelligibilis, quę eſt in intellectu poſſibili, eſt ſimilitudo quædam phantaſmatum: non ſequitur ꝙ nos ſimus intelligentes: ſed ꝙ nos, vel potius phãtaſmata noſtra ſint intellecta ab illa ſubſtantia ſeparata. Sunt autem plura alia quæ contra hanc poſitionem dici poſſunt, quæ alibi diligẽtius pertractauimus.

2.cõtra ca.59.& ide et ca. 73.

Sed hic hoc C vnum ſufficiat: ꝙ ad poſitionem hanc ſequitur, ꝙ hic homo non intelligit. Manifeſtum etiam eſt ꝙ hæc poſitio contra intentionem Philoſophi eſt. Et primo quidem, quia Philoſophus hic Inquirit de parte animæ.

Scda cõ.

Sic enim hunc tractatum incipit. Vnde manifeſtum eſt ꝙ intellectus poſſibilis, pars animæ eſt: & non ſubſtantia ſeparata. Item ex hoc quod ipſe procedit ad inquirendum de itellectu, ſiue ſit ſubiecto ſeparabilis ab alijs partibus animæ, ſiue non. Vnde patet ꝙ ſuus proceſſus ſtat, etiam ſi intellectus ſubiecto non ſit ſeparabilis ab alijs partibus animæ. Item per hoc quod dicit ꝙ itellectus eſt quo anima intelligit. Hæc enim omnia oſtendunt quòd Ariſtoteles non dicit intellectum eſſe ſeparatum: ſicut ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ. Mirum eſt autem quòmodo tam leuiter errauerunt, ex hoc quod dicit quòd intellectus eſt ſeparatus: cum ex litera ſua, huius rei habeatur intellectus.

Hijs rõnibꝰ fortiſsie cõcluditur Auerro.

Dicitur enim ſeparatus intellectus: quia non habet orgã D num, ſicut ſenſus. Et hoc contingit propter hoc: quia anima humana propter ſuam nobilitatem ſupergreditur facultatem materiæ corporalis: & non poteſt totaliter includi ab ea. Vnde remanet ei aliqua actio, in qua materia corporalis non communicat. Et propter hoc potentia eius, ad hanc actionem non habet organum corporale: & ſic eſt intellectus ſeparatus.

Factus autem vnumquodque, perinde atq; is qui dicitur actu ſciens: quod quidem tum accidit, cum ipſe per ſeipſum operari poteſt. Eſt quidem & tunc quodammodo potentia: ſed non perinde vt erat antea q̃ didiciſſet, vel inueniſſet: atq; tunc ſeipſum etiã intelligere poteſt.

Intectus į habitu ſeipſum itelligere poteſt.

Cum autem ſic ſingula fiat vt ſciens, dicitur intellectus qui ſecundum actum. Hoc autem confeſtim accidit: cum poſſit operari per ſeipſum. Eſt igitur & tunc potentia quodammodo: non tamen ſimiliter,

Tex.c.8

atq; ante addiſcere, aut inuenire: & ipſe autem ſeipſum tunc poteſt intelligere.

E

Lec. VIII.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de intellectu poſſibili, qui eſt in potentia ad intelligibilia: hic oſtendit quomodo in actum reducatur. Et primo oſtendit quòd intellectus aliquando fit in actu. Secundo oſtendit quid ſit proprium obiectum eius: reſpectu cuius fit in actu. ibi {Quoniam autem aliud eſt magnitudo.} Oſtẽdit igitur quomodo intellectus i actum reducatur, dicẽs. Dictum eſt quòd anima intellectiua non eſt actu ipſę ſpecies, ſed in potentia tantum. {Cum autem ſic fiat ſingula} ideſt ſic reducatur in actũ ſpecierum intelligibilium: quemadmodum ſciens: id eſt habens ſcientiæ habitum: habet ſpecies in actu: & tunc dicitur intellectus qui eſt ſecundum actum. Hoc autem accidit ſtatim, cum aliquis poteſt per ſeipſum operari operationem intellectus: quæ eſt ipſum intelligere; ſicut & quamlibet formam tunc aliquis in actu habet, quando poteſt operationem illius formæ explere. Sed licet tunc intellectus quodammodo ſit in actu, quãdo habet ſpecies intelligibiles: ſicut ſciens habet habitum: eſt tamen & tunc quodammodo in potentia: non tamen eodem modo, ſicut prius erat in potentia, antequam ſcientiam acquireret, addiſcendo vel inueniendo. Nam antequam haberet habitum ſcientiæ, qui eſt primus actus, nõ poterat operari cum vellet: ſed oportebat ꝙ ab altero reduceretur in actum: ſed quando iam habet habitum ſcientiæ, qui eſt actus primus: poteſt, cum voluerit, procedere in actum ſecũdum, qui eſt operatio.

F

Op. auicẽ. de ſpeciebus itelligibilibus: & eius ipugnatio.

Manifeſtum eſt autem ex hoc quod hic dicitur: falſam eſſe opinionem Auicennæ, quam habet de ſpeciebus intelligibilibus: et contra opinionem Ariſtotelis. Ponit enim Auicenna ꝙ ſpecies non conſeruantur in intellectu poſſibili: nec ſunt in eo, niſi quando actu intelligit. Sed oportet ſecundum ipſum quòd quandocunq; intelligit actu, ꝙ conuertat ſe ad intelligentiam ſeparatã agentem a qua effluunt in intellectum poſſibilem intelligibiles ſpecies. Contra quod manifeſte hic Philoſophus dicit ꝙ intellectus reducitur in actum ſpecierum, per modum quo ſciẽs actu, adhuc eſt in potentia intelligens. Cum enim intellectus actu intelligit: ſpecies intelligibiles ſunt in eo ſecũdũ actum perfectum: cum autẽ habet habitum ſcientiæ: ſunt ſpecies in ipſo intellectu, medio modo inter potentiã puram & actum purum. Et quia dixerat ꝙ quando intellectus fit quodammodo in actu, ſecundum ſingula eorum ad quæ erat in potentia: tũc poteſt intelligere: reſpectu autem ſui nullo modo erat in potentia: poſſet aliquis credere quòd factus in actu, ſeipſum non intelligeret: & ideo ad hoc excludendum ſubiungit: quòd intellectus factus in actu, non ſolum poteſt intelligere alia: ſed etiam tunc poteſt intelligere ſeipſum. Deinde cum dicit.

G

Cum autem aliud ſit magnitudo: aliud magnitudinis eſſe: & aliud aqua: aliud aquæ eſſe, & in aliis itidem multis, non enim vniuerſis hic modus accõmodatur. Sed ſunt in quibus hæc ipſa ſunt eadem, non diuerſa: aut alia ſane: aut parte quidem eadem: ſed aliter ſeſe habente: carnem & eſſe carnis diſcernit. Caro namq; non eſt ſine materia. Sed perinde atque ſimum: hoc eſt in hoc. Senſitiua igitur parte, calidum diſcernit & frigidum: quorum quædam eſt ratio, caro: alia vero, eſſe carnis diſcernit, aut ſeparabili: aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde atq; ſeſe habet, cum extenſa fuerit linea flexa.

Intellect⁹ cum ſenſu cõiũct⁹ ſingularia cognoſcit.

Tex. c. 9

Quoniam autem aliud eſt magnitudo & magnitudini eſſe: & aqua & aquæ eſſe: & ſic in multis aliis: non autem in omnibus. In quibuſdam enim, idem

H

E

eſt eſſe carni, & carnem eſſe. Aut alio ergo: aut aliter habente diſcernit. Caro enim non eſt ſine materia: ſed ſicut ſimum, hoc in hoc. Senſitiuo quidem igitur calidum & frigidum iudicat: & quorum ratio, quædam caro eſt. Alio autem, aut ſeparato: aut ſicut circumflexa ſe habet ad ſeipſam, cum extenſa ſit: carni eſſe diſcernit. T. cõ. 10

Oſtendit Philoſophus quid ſit obiectum intellectus. Ad cuius euidẽtiam ſciendum eſt quòd Philoſophus in ſeptimo metaph. inquirit vtrum quod quid eſt: ideſt quiditas vel eſſentia rei, quam diffinitio ſignificat, ſit idem quod res. Et quia Plato ponebat quiditates rerum eſſe ſeparatas a ſingularibus, quas dicebat ideas vel ſpecies: id eo oſtendit quòd quiditates rerum non ſunt aliud a rebus: niſi per accidens: vtputa non eſt idem quiditas hominis albi, & homo albus: quia quiditas hominis albi non continet in ſe, niſi quod pertinet ad ſpeciem hominis: ſed hoc quod dico, homo albus habet aliquid in ſe, præter illud quod eſt de ſpecie humana. Hoc autem contingit in omnibus habentibus formam in materia, quòd in eis eſt aliquid, præter principia ſpeciei. Nam natura ſpeciei indiuiduatur per materiam, vnde principia indiuiduantia, & accidentia indiuidui ſunt præter eſſentiam ſpeciei. Et ideo contingit ſub vna ſpecie inueniri plura indiuidua: quę licet non differant in natura ſpeciei: differũt tamen ſecundum principia indiuiduãtia. Et propter hoc in omnibus habentibus formam in materia: non eſt omnino idem & res & quod quid eſt eius. Socrates enim nõ eſt ſua humanitas. In his vero quæ non habent formam in materia, ſicut ſunt formæ ſimplices: nihil poteſt eſſe, præter eſſentiam ſpeciei: quia ipſa forma eſt tota eſſentia. Et ideo in talibus nõ poſſunt eſſe plura indiuidua vnius ſpeciei: nec poteſt in eis differre res & quod quid eſt eius.

Lec. 3. T. cõ. 12

In ꝙbus quiditas diſtiguatur a re.

F

G

Conſiderandum eſt etiam quòd nõ ſolum naturalia habẽt ſpeciem in materia: ſed etiam mathematica. Eſt enim duplex materia. ſ. ſenſibilis, a qua abſtrahunt mathematica: & concernunt eam naturalia: & intelligibilis, quam mathematica concernunt. Quod quidem ſic intelligendum eſt. Manifeſtum eſt enim quòd quantitas immediate inhæret ſubſtantiæ: qualitates autem ſenſibiles in quãtitate fundantur: vt album & nigrum: calidum & frigidum. Remoto autem poſteriori remanet prius: vnde remotis qualitatibus ſenſibilibus ſecũdum intellectum, adhuc remanet quantitas continua in intellectu. Quædam ergo ſunt formæ, quę materiam requirunt ſub determinata diſpoſitione ſenſibilium qualitatũ: & huiuſmodi ſunt omnes formæ naturales: & idcirco naturalia concernũt materiam ſenſibilem. Quædam vero ſunt formæ, quæ non exigunt materiam ſub determinata diſpoſitione ſenſibilium qualitatum: tamen requirunt materiam ſub q̃titate exiſtentem, ſicut triãgulus, & quadratum: & huiuſmodi: & hæc dicũtur mathematica: & abſtrahunt a materia ſenſibili: ſed non a materia intelligibili: inquantum in intellectu remanet continua quantitas, abſtracta a ſenſibili qualitate. Sic ergo patet quòd ſicut naturalia habẽt formam in materia: ita & mathematica: & propter hoc tam in naturalibus q̃ i mathematicis, differt res & quod quid eſt, vnde in vtriſq; inueniũtur plura indiuidua ſub vna ſpecie: ſicut enim ſunt plures homines vnius ſpeciei ita & plures trianguli ſub vna ſpecie. His igitur habitis, planum eſt accipere ex litera Philoſophi intellectum. Dicit enim quod aliud eſt {magnitudo & magnitudinis eſſe} ideſt aliud eſt magnitudo, & quod quid eſt eius. Eſſe enim quod eſt magnitudini: appellat quiditatem eius. Et ſimiliter aliud eſt {aqua & aquæ eſſe:} & ſic eſt in multis aliis, ideſt in omnibus mathematicis: & naturalibus. Vnde ſignanter duo exempla poſuit. Nam magnitudo eſt quid mathematicum: aqua autem quid naturale. Nõ

Duplex materia, ſẽſibilis, & intelligibilis: ex ꝙbus duarum formarũ grad⁹ ſumũtur.

H

autem

autem hoc contingit in omnibus. Nam in his, quę omnino ſunt ſeparata a materia, idem eſt res, & quódquid eſt eius. Et quia ſubſtantiæ ſeparatæ ignotæ ſunt nobis, non potuit eas nominare proprijs nominibꝰ, ſicut mathematica & naturalia: ſed nominauit ea ſub exemplo rerũ naturalium. Et hoc eſt ꝙ ſubdit, ꝙ in quibuſdam, idẽ eſt carni eſſe & carnem: ex quo non intelligit ꝙ ſit idem caro, et quod quid eſt eius. Non. n. diceret in quibuſdam ſic eſſe, ſed ſimpliciter diceret ꝙ idem eſt caro et carni eſſe. Sed intelligit ꝙ hoc, quod ſic dicitur aliquid & alicui, vt caro et carni eſſe, idem eſt {in quibuſdam}. ſ. in his, quæ ſunt a materia ſeparata. Et quia ad diuerſa cognoſcẽda diuerſæ potentiæ cognoſcitiuæ requiruntur, concludit quòd anima aut cognoſcit alio rem, & alio eius quidditatem, aut vno & eodem, ſed alio modo ſe habẽte. Manifeſtum eſt autẽ quòd caro non eſt ſine materia, ſed forma carnis eſt forma determinata, et in materia determinata ſenſibili: ſicut etiam ſimum habet ſubiectum ſenſibile determinatũ. ſ. naſum. Hãc igitur naturam ſenſitiuam cognoſcit anima per ſenſum. Et hoc eſt quod ſubdit, quòd anima iudicat potentia ſenſitiua, calidum & frigidum, & alia huiuſmodi {quorum ratio}. i. proportio {quædam caro eſt.} Forma. n. carnis requirit determinatam proportionem calidi & frigidi, & aliorum huiuſmodi. Sed oportet quòd alia potẽtia {diſcernat eſſe carni}. i. quodquid eſt carnis. Sed hoc contingit dupliciter: Vno modo ſic ꝙ ipſa caro, vel quidditas carnis cognoſcitur omnino potentijs abinuicem diuerſis: puta ꝙ potentia intellectiua cognoſcatur quidditas carnis: potentia ſenſitiua cognoſcatur caro: & hoc contingit quãdo anima per ſe cognoſcit ſingulare: & per ſe cognoſcit naturã ſpeciei. Alio modo contingit ꝙ cognoſcitur caro, et quodquid eſt carnis, non ꝙ ſit alia, & alia potentia: ſed quia vna & eadem potentia, alio & alio modo cognoſcit carnem, et quodquid eſt eius: & illud oportet eſſe, cum anima comparat vniuerſale ad ſingulare. Sicut. n. ſupra dictum eſt, ꝙ non poſſemus ſentire differentiam dulcis & albi, niſi eſſet vna potentia ſenſitiua communis, quæ cognoſceret vtrunq;: ita etiam nõ poſſemus cognoſcere comparationẽ vniuerſalis ad particulare: niſi eſſet vna potentia, quæ cognoſceret vtrunq;. Intellectus igitur vtrunq; cognoſcit: ſed alio, & alio modo. Cognoſcit enim naturam ſpeciei, ſiue quod quid eſt, directe extendendo ſeipſum: ipſum autem ſingulare, per quandam reflexionem: inquantum redit ſuper phantaſmata, a quibus ſpecies intelligibiles abſtrahuntur. Et hoc eſt quod dicit ꝙ ſenſitiuo cognoſcit carnem {alio}. i. alia potentia {diſcernit eſſe carni}. i. quodqd eſt carnis {aut ſeparata} puta cum caro cognoſcitur ſenſu, & eſſe carnis intellectu: aut eodem aliter ſe habente. ſ. {ſicut circunflexa ſe habet ad ſeipſam} anima intellectiua cognoſcit carnem {quæ cum extenſa ſit, diſcernit eſſe carni} ideſt directe appræhendit quidditatem carnis, per reflexionem autem, ipſam carnem. Deinde, cum dicit.

Rurſus et in iis, quæ in abſtractione conſiſtunt, eadem eſſe videntur. Rectum. n. ſe habet, vt ſimum: eſt. n. ipſum cum continuo ſemper. Quod ſi quidditas ſit diuerſa, aliud profecto eſſe rectũ: aliud eſt ipſum rectum. Sit enim dualitas. Quare fit, vt hæc etiã alia vel alio modo ſeſe habẽte parte diſcernat. Omnino igitur vt res ſeparabiles ſunt a materia: ſic ſeſe habẽt et ea quæ ſunt circa intellectum ipſum.

Te.c.11. Iterum autem in his, quæ in abſtractione ſunt, rectum eſt ſicut ſimum. Cum continuo. n. eſt. Quod autem quid erat eſſe, ſi eſt alterũ. recto eſſe, et rectũ, alio. Sit. n. dualitas. Altero itaq;, aut aliter habente ſe iudicat. Omnino ergo ſicut ſeparabiles res a materia, ſic et quæ circa intellectum ſunt.

A Quod ſupra dixerat in naturalibus: exponit in mathematicis dicens, ꝙ iterum in his quæ ſunt {per abſtractionem}. i. in mathematicis: quorũ ratio abſtrahit a materia ſenſibili, rectum ſe habet ſicut ſimum. Hæc. n. mathematica habent materiam, ſicut & naturalia. Rectum. n. mathematicum eſt: ſimum autem naturale. Ratio. n. recti eſt cum continuo: ſicut ratio ſimi cum naſo. Continuum autem eſt materia intelligibilis: ſicut ſimum materia ſenſibilis. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ aliud eſt in mathematicis res, & quod quid erat eſſe, vt rectum, & recto eſſe: vnde oportet ꝙ alio cognoſcat quodquid erat eſſe horum, & alio ipſa. Et ſupponamus ad præſens, exempli cauſa, cũ Platone, ꝙ dualitas ſit quod qd erat eſſe lineæ rectæ: Plato enim ponebat, ꝙ numeri erant ſpecies, & quidditates mathematicorũ: puta vnitas lineæ: dualitas lineæ rectæ: & ſic de alijs. Opꝫ igiť ꝙ aĩa alio cognoſcat ipſa mathematica, & quidditates eorũ: aut eodem aliter ſe habente.

B Vnde ſicut ꝑ naturalia oſtendit, ꝙ intellectus, qui cognoſcit quidditates naturaliũ, ſit alius a ſenſu, qui cognoſcit naturalia ſingularia: ita ex mathematicis oñdiť ꝙ intellr̃ q cognoſcit qđqd eſt ipſorũ, ſit aliud ab imaginatiua virtute, quæ appræhẽdit ipſa mathematica. Et qa poſſet aliquis dicere, ꝙ eodem modo intelligerentur mathematica & naturalia: ſubiungit ꝙ ſicut res ſunt ſeparabiles a materia: ita ſe habẽt ad intellectũ. Vnde illa quæ ſunt ſecundũ eſſe ſeparata a materia ſenſibili, ſolo itellectu percipi poſſunt: quæ autem non ſunt ſeparata a materia ſenſibili ſm eſſe: ſed ſecundum rõnem, intelliguntur abſq; materia ſenſibili, non autem abſq; materia intelligibili. Naturalia vero intelligũtur per abſtractionem a materia indiuiduali, non autem per abſtractionẽ a materia ſenſibili totaliter. Intelligitur enim homo, vt compoſitus ex carnibus & oſſibus: per abſtractionem tamen ab his carnibus, & his oſſibus. Et inde eſt ꝙ intellectus non cognoſcit directe ſingularia, ſed ſenſus vel imaginatio.

Definitiões rerũ naturaliũ materiã ſpecificã includũt, indiuiduã vero ac ſingularẽ nequaq̃.

C Apparet autẽ ex hoc quod Philoſophus hic dicit: ꝙ proprium obiectum intellectus, eſt quidditas rei, quę nõ eſt ſeparata a rebus, vt Platonici poſuerunt. Vnde illud, quod eſt obiectum intellectus noſtri, non eſt aliquid extra res ſenſibiles exiſtens, vt Platonici poſuerunt: ſed aliquid in rebus ſenſibilibus exiſtens, licet intellectus appræhendat alio modo quidditates rerum, ꝙ ſint in rebus ſenſibilibus. Non. n. appręhendit eas, cum conditionibus indiuiduantibus, quę eis in rebus ſenſibilibus adiunguntur. Et hoc ſine falſitate intellectus, contingere poteſt. Nihil. n. prohibet duorum adinuicem coniunctorum, vnum intelligi, abſq; hoc ꝙ intelligatur aliud. Sicut viſus appræhẽdit colorem, abſq; hoc ꝙ appræhendat odorem: non tamen abſq; hoc ꝙ appręhendat magnitudinem, quæ eſt proprium ſubiectum coloris. Vnde & intellectus poteſt intelligere aliquã formã abſq; indiuiduãtibus principijs, non tamen abſq; materia a qua dependet ratio illius formę, ſicut non poteſt

D intelligere ſimum ſine naſo: ſed poteſt curuum ſine naſo intelligere. Et quia hoc non diſtinxerunt Platonici: poſuerunt ꝙ mathematica, & quidditates rerum ſunt ſeparatæ in eſſe, ſicut ſunt ſeparatę in intellectu. Manifeſtũ eſt etiã ꝙ ſpecies intelligibiles, quibus intellectus poſſibilis fit in actu, non ſunt obiectum intellectus. Non. n. ſe habent ad intellectum, ſicut quod intelligitur: ſed ſicut quo intelligit. Sicut. n. ſpecies, quæ eſt in viſu, non eſt quod videtur: ſed quo viſus videt, quod autem videtur eſt color, qui eſt in corpore: ſimiliter quod intellectus intelligit eſt quidditas, quæ eſt in rebus, non autem ſpecies intelligibilis: niſi inquantum intellectus in ſeipſum reflectitur. Manifeſtũ eſt enim, ꝙ ſcientiæ ſunt de his, quę intellectus intelligit: ſunt autem ſcientię de rebus, non autem de ſpeciebus vel intentionibus intelligibilibus, niſi ſola ſcientia rationalis. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ ſpecies intelligibilis non eſt obiectũ intellectꝰ, ſed quidditas rei intellectæ. Ex quo patet nul-

Obꝫ qd intellr̃, nõ ſpẽs intelligibilis, ſed rei quidditas.

lam

lam eſſe rationem quorundam volentium oſtendere, ꝙ
intellectus poſſibilis ſit vnus in omnibus, ex hoc ꝙ idem
eſt intellectum ab omnibus: cum oporteat eſſe plures nu-
mero ſpecies intelligibiles, ſi ſunt plures intellectus. Non
enim eſt ſpecies intelligibilis, ipſum intellectum, ſed ſimi-
litudo eius in anima: & ideo ſi ſint plures intellectus ha-
bentes ſimilitudinem vnius & eiuſdem rei, erit eadem res
intellecta apud omnes. Et præter hoc manifeſtum eſt, ꝙ
etiam ſubſtantiæ ſeparatæ intelligunt quidditates rerum
naturalium, quas nos intelligimus, & earum intellectus
diuerſi ſunt. Vnde ſi eorum ratio eſſet efficax, non euita-
retur inconueniens quod concludunt, per hoc ꝙ ponunt
vnum intellectum in oibus hominibus. Non.n. poſſunt
ponere vnum intellectum in omnibus intelligentibus.

Dubitabit autem nõ iniuria quiſpiam, quonam
modo intelliget intellectus, ſi ipſe quidem ſimplex
ſit, ac paſſionis expers, nihilq; habeat cũ vlla re pror-
ſus commune, ſicut Anaxagoras aſſerit, intelligere
autem pati quoddam ſit, vt diximus. Quo nanque
quippiam eſt vtriſq; commune, hoc nimirum alterũ
agere: alterum pati videtur.

Te.c.12 Dubitabit autem vtiq; aliquis, ſi intellectus ſim-
plex eſt & impaſſibilis, & nulli aliquid habet com-
mune, ſicut dixit Anaxagoras, quomodo intelliget,
ſi intelligere pati aliquid eſt. Inquantum enim ali-
quid commune vtriſq; eſt: hoc quidem agere, illud
vero pati videtur.

Lec. ix.

POSTQVAM oſtendit Philoſophus naturam
intellectus poſſibilis, & obiectum eius: hic mouet quaſdã
dubitationes circa prædeterminata. Et diuiditur in duas
partes. Et primo ponit dubitationes. Secundo ſoluit eas
ibi{Aut pati}Mouet autem primo duas dubitationes:
quarum prima talis eſt. Si intellect⁹ eſt ſimplex & impaſ
ſibilis, & nulli habet aliquid commune, vt Anaxago. di
xit, quo modo intellectus poteſt intelligere, cum intellige
re ſit pati quoddã: & de ratione patientis hoc eſſe videat,
ꝙ habeat aliquid cõe cum agente: quia inquantum eſt ali
Lec.9. quid cõe vtriſq;.ſ. agenti & patienti, videt ꝙ hoc agat &
Te.c.22 illud patiatur. Oportet.n. ea quæ agunt & patiuntur ad
inuicem, communicare in materia, vt dicitur in primo de
Generatione. Secundam dubitationem ponit ibi.

Præterea ambiget quiſpiam, ſi ipſe etiam intelli-
gibilis ſit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus,
niſi alia rõne ſit intelligibilis ipſe. Intelligibile autẽ
vnũ quoddam eſt ſpẽ, aut aliquid ipſe mixtum habe
bit, qđ ipſum intelligibilẽ, perinde atq; cętera facit.

Te.c.13 Amplius autẽ, ſi intelligibilis & ipſe, aut aliis in-
erit intellectus, ſi non ſecundum aliud ipſe intelligi-
bilis eſt, vnum autem quoddam ſecundum ſpeciem
eſt intelligibile. Aut miſtum aliquid habebit, quod
facit intelligibilem ipſum, ſicut alia.

Et inſurgit hęc dubitatio ex eo, quod ſupra dixit ꝙ in-
tellectus factus in actu, etiam ſeipſum intelligit. Et eſt iſta
dubitatio, ꝙ ſi intellectus eſt intelligibilis: hoc poteſt con
tingere duobus modis. Vno modo, ꝙ ſit intelligibilis:
ſecundum ſe, & non ſecundum aliud. Alio modo, ꝙ ha-
beat aliquid ſibi adiunctum, quod faciat ipſum intelligi-
bilem. Si autem ſecundum ſeipſum eſt intelligibilis, & nõ
ſecundum aliud: intelligibile autem inquantum huiuſmo
di eſt vnum in ſpecie: ſequetur ſi hoc non ſolum eſt intel-
ligibile, ſed intellectus, ꝙ etiam alia intelligibilia ſint in-
tellectus: & ita omnia intelligibilia intelligent. Si autem
eſt intelligibilis per hoc, quòd habet aliquid aliud ſibi ad
iunctum: ſequetur quòd habeat aliquid quod faciat ip-
ſum intelligibilem, ſicut & alia quæ intelliguntur, & ita

E videtur ſequi, idem quod prius. ſ. ꝙ ſemper id quod intel
ligitur, intelligat. Deinde, cum dicit.

At enim ipſum pati diuiſum eſt prius vna quadã
ratione communi. Atq; intellectus potentia quidem
eſt quodammodo intelligibilia ipſa: actu vero nihil
eſt eorum anteq̃ intelligat ipſa. Oportet autem in
ipſo nihil eſſe, perinde, atq; in tabula nihil eſt actu
ſcriptum anteq̃ in ipſa ſcribatur. Hoc enim in ip-
ſo fit, atq; accidit intellectu.

Aut pati ſecundum commune aliquid: diuiſum Te.c.14
eſt prius. Potentia quodãmodo eſt intelligibilia in-
tellectus: ſed actu nihil, anteq̃ intelligat. Oportet au
tem ſic, ſicut in tabula nihil eſt ſcriptum actu, quod
quidem accidit in intellectu.

Soluit præmiſſas dubitationes. Et primo ſoluit primã
dicens, ꝙ ſicut prius diſtinctum eſt de paſſione, cum age-
F retur de ſenſu, ꝙ pati dicitur ſecũdum aliquid cõmune.i.
hoc quod eſt pati, commune eſt ad paſſionem, quæ eſt in
contrarias diſpoſitiones: ſicut eſt paſſio mutua in rebus
naturalibus, quæ communicant in materia, et eſt aliquod
pati, quod dicitur ſecundum receptionem tantum. Intel-
lectus igitur dicitur pati, inquantum eſt quodãmodo in
potentia ad intelligibilia, & nihil eſt actu eorum, anteq̃
intelligat. Oportet autem hoc ſic eſſe, ſicut contingit in ta
bula, in qua nihil eſt actu ſcriptũ: ſed plura poſſunt in ea
ſcribi. Et hoc etiam accidit intellectui poſſibili: quia nihil
intelligibilium eſt in eo, actu: ſed potentia tantum. Et per
hoc excluditur tam opinio antiquorum naturalium, qui
ponebant animam compoſitam ex omnibus, vt intelli-
geret omnia, q̃ etiam opinio Platonis: qui poſuit natu-
raliter animam humanam hr̃e oẽm ſciam: ſed eſſe eã quo
dãmodo oblitam, propter vnionem ad corpus, dicens:
ꝙ addiſcere nihil aliud eſt, q̃ reminiſci. Deinde, cũ dicit.

G Eſt etiam intelligibilis & ipſe, vt intelligibilia cun
cta. Nam in hiſce quidem, quæ ſine materia ſunt, in-
telligens & id quod intelligitur, idẽ eſt. Etenim idẽ
eſt cõtẽplatiua ſcientia, & id quod ita ſub ſcia cadit.

Et ipſe autem intelligibilis eſt, ſicut intelligibi- Te.c.15.
lia. In his enim quæ ſunt ſine materia, idem eſt intel
lectus, & quod intelligitur. Scientia nanq; ſpeculati-
ua: & ſic ſcibile, idem eſt.

Soluit ſecundam dubitationem. Et primo ſoluit quæ-
ſtionem. Secundo reſpondet ad obiectionem in contra-
rium factam ibi{Non autẽ ſemper.}Dicit ergo primo,
ꝙ intellectus poſſibilis eſt intelligibilis nõ per ſuam eſſen
tiam, ſed per aliquam ſpeciem intelligibilem, ſicut & alia
intelligibilia. Quod probat ex hoc, ꝙ intellectuz in actu,
& intelligens in actu, ſunt vnum, ſicut & ſupra dixit, ꝙ T.c.118
ſenſibile in actu, & ſenſus in actu, ſunt vnum. Eſt autem et.141.
H aliquod intelligibile in actu, per hoc ꝙ eſt in actu a mate-
ria abſtractuz: ſic.n. ſupra dixit, ꝙ ſicut res ſunt ſeparabi-
les a materia, ſic ſunt & quæ ſunt circa intellectũ. Et ideo
hic dicit ꝙ{in his quę ſunt ſine materia}.i. ſi accipiam⁹
intelligibilia actu: idez eſt intellectus, et quod intelligitur,
ſicut idem eſt ſentiens in actu, & quod ſentitur in actu. Ip
ſa.n. ſcientia ſpeculatiua{& ſic ſcibile}.i. ſcibile in actu,
eſt idem. Species igitur rei intellectæ in actu, eſt ſpẽs ipſius
intellectus: & ſic per eam ſeipſum intelligere poteſt. Vn-
de & ſupra Philoſoph⁹ per ipſum intelligere, & per illud
quod intelligitur, ſcrutatus eſt naturam intellectus poſſi-
bilis. Non.n. cognoſcimus intellectum noſtrum, niſi per
hoc, ꝙ intelligimus nos intelligere. Accidit autem hoc in
intellectu poſſibili, ꝙ nõ intelligatur per eſſentiam ſuam
ſed per ſpeciem intelligibilem, ex hoc ꝙ eſt potentia tan-
tum in ordine intelligibilium. Oſtendit.n. Philoſophus
in.9. Meta. ꝙ nihil intelligitur, niſi ſecundũ ꝙ eſt in actu.
Et poteſt accipi ſimile in reb⁹ ſenſibilibus. Nam id quod Lec.3.
eſt in

A eſt in potentia tantum in eis .ſ. materia prima, non habet aliquam actionem per eſſentiam ſuam: ſed ſolum ꝑ formam ei adiunctam. Subſtantiæ autem ſenſibiles quę ſunt ſecundum aliquid in actu, & ſm aliquid in potentia: ſm ſeipſas habent aliquam actionẽ. Similiter intellectus poſſibilis, qui eſt tantum in potẽtia in ordine intelligibilium nõ intelligit, neq; intelligitur: niſi per ſpeciem in eo ſuſceptam. Deus autem, qui eſt purus actus in ordine intelligibilium, & aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ ſunt mediæ inter potentiam, & actum, per ſuam eſſentiam, et intelligũt & intelliguntur. Deinde, cum dicit.

Sed cur non ſemper intelligit, conſideranda eſt cauſa. In iis antem, quæ mater.ã habent, vnũquodq; intelligibilium potentia eſt. Quare illis quidem nõ inerit intellectus. Nam intellectus talium potentia ſine materia eſt, ipſe autẽ intelligibilis rõnẽ ſubibit.

Te.c. 16 Non autem ſemper intelligendi cauſa conſideranda. In habentibus autem materiam: potentia vnumquodq; intelligibilium. Qrare quidem illis non inerit intellectus. Sine materia enim potentia eſt intellectus talium. Illud autem intelligibile inerit.

B Rſpondet ad obiectionem, quæ erat in cõtrarium, dicens: ꝙ ex quo intellect⁹ poſſibilis habet aliquid quod facit ipſum intelligibilem, ſicut & alia: reſtat vt conſideret {cauſa non ſemper intelligendi}.i. quare nõ ſemper intelligibile intelligit. Quod ideo eſt, quia in rebus habentibus materiam, ſpecies non eſt intelligibilis ſecundũ actũ: ſed ſecundum potentiam tantum. Intelligibile autem in potentia, non eſt idem cum intellectu, ſed ſolum intelligibile in actu: vnde in illis quę hñt ſpeciem in materia, non inerit intellectus, vt.ſ. intelligere poſſint: quia intellectus talium.i. intelligibilium, eſt quædam potentia ſine materia. Illud autem quod eſt in materia, eſt intelligibile: ſed in potentia tãtum: quod vero eſt in intellectu, eſt ſpecies intelligibilis ſecundum actum.

C Cum autem in omni natura ſint quædam: quorũ alterum quidem vnicuiq; generi materies eſt, quod id eſſe patet, quod eſt potentia illa cuncta: alterum vero cauſa eſt & efficiens: omnia nimirum efficiẽdo atq; agendo, talem ſubiens rationem, qualem ars cõditionem ad materiam ſubit. Neceſſe eſt & in anima differentias has eaſdem ineſſe. Atq; quidam eſt intellectus talis, vt omnia fiat, quidam talis, vt oia agat, atq; efficiat: qui quidem, vt habitus eſt quid.i, & perinde, ac lumen. Nam & lumen colores qui ſunt potentia: actu colores quodãmodo facit.

Quæ ſit intellſus agẽtis natura.

Te.c. 17 Quoniam autẽ ſicut in omni natura eſt aliquid: hoc quidem materia vnicuiq; generi: hoc autem eſt potentia omnia illa: alterum autem cauſa & factiuũ, D quod in faciendo omnia, vt ars ad materiam ſubſtinuit:
Te.c. 18 neceſſe & in anima has eſſe differentias. Et eſt intellectus hic quidem talis in omnia fieri: ille vero in omnia facere ſicut habitus quidam, & ſicut lumẽ. Quodam enim modo & lumen facit potentia exiſtẽtes colores, actu colores.

Lec: x.

POSTQVAM Philoſoph⁹ determinauit de intellectu poſſibili: nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit eſſe intellectum agentem, præter poſſibilem, & ratione, & exemplo. Secundo oſtendit huius intellectus naturã: ibi {Et hic intellectus.} Ponit ergo circa primum talem rationem. In omni natura, quæ eſt quandoq; in potentia, & qñq; in actu: oportet ponere aliquid, quod eſt ſicut materia in vnoquoq; genere. quod.ſ. eſt in potentia ad oia quæ ſunt illius generis.

A Et aliud qnod eſt ſicut cauſa agens, & factiuum, quod ita ſe habet in faciẽdo omnia, ſicut ars ad materiam. Sed anima ſecundum partem intellectiuam, quandoq; eſt in potentia, et quandoq; in actu. Neceſſe eſt igitur in aia intellectiua eſſe has differentias, vt.ſ. vnus ſit intellectus, in quo poſſint omnia intelligibilia fieri: & hic eſt intellectus poſſibilis, de quo ſupra dictum eſt. Et alius intellectus ſit ad hoc, quod poſſit omnia intelligibilia facere in actu, q vocatur intellectus agens: & eſt ſicut habitus quidam. Huius autem verbi occaſione, quidam poſuerunt intellectũ agentem idem eſſe cũ intellectu, qui eſt habitus principiorum. Quod eſſe nõ poteſt, quia intellectus, qui eſt habitus principiorũ præſupponit aliqua iam intellecta in actu.ſ. terminos principiorum, per quorum intelligentiã cognoſcimus principia: & ſic ſequeretur, ꝙ intellectus agens nõ faceret omnia intelligibilia in actu, vt hic Philoſoph⁹ dicit. Dicendum eſt ergo, ꝙ habitus hic accipitur ſecundũ

Intellſus agẽs lõge diuerſus ẽ ab intellſu, q eſt habit⁹ primorum principiorum

B ꝙ Philoſophus frequenter conſueuit nominare omnem formam, & naturam habitum, prout habitus diſtinguit contra priuationem & potentiam: vt ſic per hoc ꝙ nominat eum habitum, diſtinguat eum ab intellectu poſſibili, qui eſt potẽtia. Vnde dicit, ꝙ eſt habitus vt lumen, quod quodãmodo facit colores exiſtentes in potentia, eſſe actu colores. Et dicit {quodãmodo} quia ſupra oſtenſum eſt, ꝙ color ſecundum ſeipſum eſt viſibilis. Hoc autem ſolũmodo facit lumen ipſum eſſe actu colorem: inquantũ facit diaphanum eſſe in actu, vt moueri poſſit a colore: & ſic color videatur. Intellectus autem agens facit ipſa intelligibilia eſſe in actu, quæ prius erant in potentia, per hoc ꝙ abſtrahit ea a materia: ſic.n. ſunt intelligibilia in actu, vt dictum eſt. Inducitur autem Ariſto. ad ponendũ intellectum agentem, ad excludendum opinionẽ Platonis, q poſuit quidditates rerũ ſenſibiliũ eſſe a materia ſeparatas, & intelligibiles actu: vñ non erat ei neceſſariũ ponere C intellectũ agentẽ. Sed quia Ariſt. ponit, ꝙ quidditates rerum ſenſibiliũ ſunt in materia, & non intelligibiles actu, oportuit ꝙ poneret aliquẽ itelſ'z, q abſtraheret a materia: & ſic faceret eas intelligibiles actu. Deinde, cum dicit.

Cur Ar. Intellſu agentez excogitarit.

Et is intellectus ſeparabilis eſt, & non mixtus, paſſioneq; vacat, cum ſit ſubſtantia actus. Semper enim id quod efficit, atq; agit, præſtabili⁹ eſt eo, quod patitur: & ipſum principium omnino materia.

Te.c. 19 Et hic intellectus ſeparabilis, & impaſſibilis, & immixtus, ſubſtantia actu ens. Semper enim honorabilius eſt agens patiente, & principium materia.

Ponit quatuor cõditiones intellectus agẽtis: quarũ prima eſt, ꝙ ſit ſeparabilis: ſeda, ꝙ ipaſſibilis: tertia ꝙ ſit immixtus, i. non compoſitus ex naturis corporalibus, neq; adiunctus organo corporali. Sed in his tribus conuenit cum intellectu poſſibili. quarta autem cõditio eſt, ꝙ ſit in D actu ſm ſuam ſubſtãtiam: in qno differt ab intellectu poſſibili, qui eſt in potentia ſecundum ſuam ſubſtãtiam: ſed eſt in actu ſolum ſecundum ſpeciem ſuſceptam. Et ad has quatuor conditiones probandas inducit vnam rationẽ, quæ talis eſt. Agens eſt honorabilius patiente, & principium actiuum, materia: ſed intellectus agẽs comparatur ad poſſibilem, ſicut agens ad materiam: ſicut iam dictũ eſt: ergo intellectus agens eſt nobilior poſſibili. Sed intellectus poſſibilis eſt ſeparatus, impaſſibilis, & immixtus: vt ſupra oſtenſum eſt: ergo multo magis intellectus agens. Et hoc etiam patet, ꝙ ſit ſecundum ſubſtantiam ſuam in actu: quia agens eſt nobilius patiente, non niſi ſecundũ ꝙ eſt in actu. Occaſione autem horum, quæ hic dicuntur, quidam poſuerunt intellectum agentem, ſubſtantiam ſeparatam, & quod differt ſecundum ſubſtantiam ab intellectu poſſibili. Illud autem non videtur eſſe verum. Nõ enim homo eſſet a natura ſufficienter inſtitutus, ſi nõ haberet in ſeipſo principia, quibus poſſet operationẽ complere,

An agẽs intellſ, ſit ſubſta ſeparata.

plere, quæ eſt intelligere, quæ quidem compleri non pōt niſi per intellectum poſſibilem, et per intellectum agentē. Vnde perfectio humanæ naturæ requirit ꝙ vtrunq; coꝛum ſit aliquid in homine. Videmus etiam ꝙ ſicut operatio intellect⁹ poſſibilis, quæ eſt recipere intelligibilia, attribuitur homini: ita & operatio intellectus agentis, quę eſt abſtrahere intelligibilia. Hoc autem non poſſet, niſi principium formale huius actionis eſſet ei ſecundum eſſe coniunctum. Nec ſufficit ad hoc, ꝙ hæc actio attribuatur homini, per hoc ꝙ ſpecies intelligibiles factæ per intellectū agentem, habent quodāmodo pro ſubiecto phantaſmata, quæ ſunt in nobis: quia vt ſupra diximus, cum de intellectu poſſibili ageretur, ſpecies nō ſunt intelligibiles in actu: niſi quia ſunt abſtractæ a phantaſmatibus, & ſic eis mediantibus, actio intellectus agentis nō poſſet nobis attribui. Et præterea intellectus agens comparatur ad ſpecies intellectas in actu, ſicut ars ad ſpecies artificiatorum, per quas manifeſtum eſt, ꝙ artificiata non habent actionem artis: vnde etiam dato ꝙ ſpecies factæ intelligibiles actu, eſſent in nobis, non ſequeretur ꝙ nos poſſemus habere actionem intellectus agentis. Eſt etiam prędicta poſitio contra Ariſt. intentionem, qui expreſſe dixit has differentias duas. ſ. intellectum agentem, & intellectum poſſibilē eſſe in anima: ex quo expreſſe dat intelligere, ꝙ ſint partes animæ, vel potentiæ, & non aliquæ ſubſtantiæ ſeparatæ. Sed contra hoc videtur eſſe præcipue, ꝙ intellectus poſſibilis comparatur ad intelligibilia, vt in potētia exiſtens ad illa: intellectus autem agēs comparatur ad ea, vt ens in actu: nō. n. videtur poſſibile, idem reſpectu eiuſdem poſſe eſſe in potentia, & in actu: vnde non videtur poſſibile, ꝙ intellectus agens, & poſſibilis conueniat in vna ſubſtantia animæ. Sed hoc de facili ſoluitur, ſi quis recte conſideret, quomodo intellectus poſſibilis ſit in potentia ad intelligibilia, & quomodo intelligibilia ſunt in potentia reſpectu intellectus agentis. Eſt enim intellectus poſſibilis in potentia ad intelligibilia, ſicut indeterminatum ad determinatum. Nam intellectus poſſibilis nō habet determinate naturam alicuius rerum ſenſibiliū. Vnūquodq; autem intelligibile, eſt aliqua determinata natura alicuius ſpeciei. Vnde ſupra dixit ꝙ intellectus poſſibilis cōparatur ad intelligibilia, ſicut tabula ad determinatas picturas. Quantum autem ad hoc, intellectus agēs non eſt in actu. Si. n. intellectus agens haberet in ſe determinationem omnium intelligibilium, nō indigeret intellectus poſſibilis phantaſmatibus: ſed per ſolum intellectum agentem reduceretur in actum omnium intelligibilium: & ſic non compararetur ad intelligibilia, vt faciens ad factum, vt Philoſophus hic dicit, ſed vt exiſtens ipſa intelligibilia. Comparatur igitur vt actus reſpectu intelligibilium, inquantum eſt quædā virtus immaterialis actiua, potens alia ſimilia ſibi facere, ſcilicet immaterialia. Et per hunc modum, ea quæ ſunt intelligibilia in potentia, facit intelligibilia in actu. Sic enim & lumen facit colores in actu, non ꝙ ipſum habeat in ſe determinationem omnium colorum. Huiuſmodi autem virtus actiua eſt quædam participatio luminis intellectualis a ſubſtantijs ſeparatis. Et ideo Philoſophus dicit, ꝙ eſt ſicut habit⁹, vel lumen, quod nō competeret dici de eo, ſi eſſet ſubſtantia ſeparata. Deinde, cum dicit.

Supra te. cō. 17

Solutio

Lec. 9. te. c. 24

Infra te. 27. 36. 37. 38. Supra tex. 15. Te. c. 20

Scientia autem ea quę eſt actu: eſt idem quod res. Ea vero quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore: abſolute autem, neq; tempore: ſed nō nunc quidem intelligit, nunc autem non intelligit.

Idem autem eſt ſecundum actum ſcientia, rei quę vero ſecundum potētiam, tempore prior in vno eſt. Omnino autem neq; tempore. Sed non aliquando quidem intelligit: aliquando autem non intelligit.

Determinat de intellectu ſecundum actū. Et circa hoc duo facit. Primo ponit conditiones intellectus in actu. Secundo oſtendit conditiones totius partis intellectiuæ, ſm ꝙ differt ab alijs partibus animæ: ibi {Separatus autē.} Circa primum tres ponit cōditiones intellectus in actu: quarū prima eſt, ꝙ ſciētia in actu, eſt idem rei ſcitę. Quod non eſt verum de intellectu in potentia. Secunda conditio eius eſt, ꝙ ſcientia in potentia in vno & eodem, tempore eſt prior, ꝗ̄ ſcientia in actu: ſed vniuerſaliter non eſt prior, non ſolum natura: ſed neq; etiam tempore. Et hoc eſt, quod Philoſophus dicit in. 9. Meta. ꝙ actus eſt prior potentia natura: tempore vero, in vno & eodem potētia prior eſt actu: quia vnum & idem prius eſt in potentia, & poſtea fit actu. Sed vniuerſaliter loquendo, etiam tempore actus eſt prior. Nam quod in potentia eſt, non reducitꝰ in actum, niſi per aliquid, quod eſt actu. Et ſic etiā de potentia ſciente, non fit aliquis ſciens actu, neq; inueniendo, neq; diſcendo, niſi per aliam ſcientiam præexiſtentem in actu: quia omnis doctrina, & diſciplina intellectiua fit ex præexiſtenti cognitione, vt dicitur in primo Poſteriorum. Tertia conditio intellectus in actu, per quam differt ab intellectu poſſibili & intellectu in habitu, eſt quia vterq; quandoq; intelligit, & quandoq; non intelligit. Sed hoc non poteſt dici de intellectu in actu, qui conſiſtit in ipſo intelligere. Deinde, cum dicit.

Lec. 8. te. cō. 13

Lec.

Separatus vero id eſt ſolum, quod eſt: atq; id ſolū eſt immortale, perpetuumq́;.

Separatus autem eſt ſolum hoc, quod vere eſt. Et hoc ſolum immortale, & perpetuum eſt.

Hic humani animi immortalitatē perſpicue aſſerit Ariſto.

Ponit conditiones totius intellectiuę partis. Et primo ponit veritatem. Secundo excludit obiectionē: ibi {Nō reminiſcitur.} Dicit ergo primo, ꝙ ſolus intellectus ſeparat⁹ eſt hoc, ꝙ vere eſt. Quod quidē nō pōt intelligi, neq; de intellectu agente, neq; de intellu poſ. tm̄, ſed de vtroq;, quia de vtroq; ſupra dixit, ꝙ eſt ſeparatus. Et ſic patet ꝙ hic loquitur de tota parte intellectiua, quę quidem dicitur ſeparata, ex hoc ꝙ habet operationem ſuam ſine organo corporali. Et quia in principio huius libri dixit, ꝙ ſi aliqua operatio animæ ſit propria, contingit animam ſeparari. Concludit ꝙ hæc ſola pars animæ. ſ. intellectiua eſt incorruptibilis, et perpetua. Et hoc eſt ꝙ ſupra poſuit in ſecundo, ꝙ hoc genus aię ſeparat ab alijs, ſicut perpetuū a corruptibili. Dicit autē perpetua, non ꝙ ſemper fuerit: ſed ꝙ ſp erit. Vnde Philoſophus dicit in. 12. Meta. ꝙ forma nunꝗ̄ eſt ante materiā: ſed poſterius remanet anima, non omnis, ſed intellectus. Deinde, cum dicit.

Te. c. 7. & 19.

Te. c. 21

Te. c. 17

Non autem recordamur: quia hoc quidem expers eſt paſſionis. Intellectus vero paſſiuus extinguitur, & ſine hoc nihil intelligit.

Nō reminiſcitur autem, quia hoc quidem impaſſibile eſt: paſſiuus vero intellectus, eſt corruptibilis: & ſine hoc nihil intelligit anima.

Excludit quandam obiectionem. Poſſet. n. aliquis credere, ꝙ quia pars intellectiua aiæ, eſt incorruptibilis, remanet poſt mortem in anima intellectiua, ſcientia rerum eodem modo quo nunc eam habet: cuius contrarium ſupra dixit in primo, ꝙ intelligere corrumpitur, quodā interius corrupto: & ꝙ corrupto corpore non reminiſcitur anima, neq; amat. Et ideo hic dicit, ꝙ non reminiſcitur. ſ. poſt mortem eorum, quæ in vita ſciuimus, quia {hoc quidē impaſſibile eſt}. i. iſta pars animæ intellectiuæ impaſſibilis eſt: vnde ipſa non eſt ſubiectū paſſionum animę: ſicut ſunt amor & odium, reminiſcentia, & huiuſmodi: quæ ex aliqua paſſione corporali contingunt. Paſſiuus vero intellectus corruptibilis eſt. i. pars animæ, quæ non eſt ſine prædictis paſſionibus, eſt corruptibilis: pertinent enim ad partem ſenſitiuam. Tamen hæc pars animæ dicitur intellectus, ſicut & dicitur rationalis, inquantū aliqualiter participat rationē, obediēdo rationi, & ſequēdo

Te. c. 66

motum

Lec. 20. Ca. 19. motum eius, vt dicitur in primo Ethicorum. Sine hac autem parte animæ corporali, intellect⁹ nihil intelligit. Nõ enim intelligit aliquid ſine phãtaſmate, vt infra dicet. Et ideo deſtructo corpore non remanet in aia ſeparata, ſcia rerum ſm eundẽ modum quo modo intelligit. Sed quõ tunc intelligat, non eſt præſentis intentionis diſcutere.

Indiuiſibilium igitur intellectio in hiſce conſiſtit circa quæ falſitas non eſt. At in quibus & falſitas, iã & veritas ineſt, in hiſce cõpoſitio quædã iã conceptuũ intellect⁹, quaſi ipſi ſint vnũ. Atq; vt Emp. dixit:

Multorum certe capita, admirabile dictu.
Ceruicibus ſine ſunt exorta, in luminis aura.
Illa tamen dulcis poſt hoc concordia iungit.

Sic & hæc ſeparata, componi ſolent, vt incommenſurabile & diameter. Quod ſi eorum etiam, quæ fuerunt, vel erunt, fit compoſitio, & tempus inſuper intelligere: atq; additur. Falſitas.n. in compoſitione ſemper conſiſtit. Nam ſi album non album eſſe dicat: ipſum tum non album componit. Licet autẽ per diuiſionem etiam omnia dicere. Attamẽ falſitas aut veritas non ſolum conſiſtit in hoc, Cleon eſt albus. Sed in his etiam Cleon erat, vel erit albus. Id vero, quod ſingulos dictos conceptus componit, vnumq; facit: ipſe eſt intellectus.

Te. c. 21 Intelleſ: opõnes duæ. Indiuiſibilium igitur intelligentia in his eſt, circa quæ non eſt falſum. In quibus autem & falſum, iam & verum eſt: compoſitio quædam iam intellectuũ eſt: ſicut eorum, quæ vnum fiunt. Sicut Empedocles dixit: multorum quidem capita ſine ceruice germinauerunt: poſtea compoſita ſunt concordia, ſicut & hæc ſeparata, compoſita ſunt: vt aſymmetron, & diametros, & vt ſymmetron, & diametros. Si autem factorum, aut futurorum ſit compoſitio: tempus cointelligens eſt, & componens. Falſum enim in compoſitione ſemper eſt. Et nanq; ſi album nõ albo, aut ſi non album albo componit. Contingit autem & diuidentem dicere omnia. Sic ergo eſt non ſolum falſum, aut verum ꝙ albus Cleon eſt: ſed & quod erat,

Te. c. 22 aut erit. Vnũ autẽ faciens vnũquodq;, hoc intellẽs eſt.

Lec. XI.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de intellectu: hic determinat de operatione intellectus. Et diuiditur in duas partes. In prima diſtinguit duas operatiões intellectus. In ſecunda determinat de vtr.q; earum. ibi. {Indiuiſibile autem.} Dicit ergo primo, ꝙ vna operationum intellectus eſt, ſm ꝙ intelligit indiuiſibilia: puta cum intelligit hominem aut bouem: aut aliquid hmõi incomplexorum. Et hęc intelligentia eſt in his, circa quę nõ eſt falſum: tum quia incomplexa non ſunt vera neq; falſa: tum quia intellectus nõ decipitur in eo quod quid eſt, vt infra dicet: ſed in illis intelligibilibus in quibus eſt verum & falſum, eſt iam quædam compoſitio intellectuũ, ideſt rerum intellectarum: ſicut quando ex multis fit aliquid vnum. Et ponit exemplum ſm opinionem Empe. qui opinabatur ꝙ omnia generata ſunt à caſu, non ꝓpter aliquem finem, ſed ſm ꝙ cõtigit ex diuiſione rerum per litem: & coniunctione per amicitiã. Vnde dixit ꝙ à principio germinauerũt multa capita ſine ceruice: & ſimiliter multæ alię partes animalium ſeparatæ ab alijs partibus. Et dicit {germinauerunt} quaſi ex elementis producta ſine ſemine animalis: ſicut terra germinat herbam virentẽ. Sed poſtmodum huiuſmodi partes ſic diuiſæ, compoſitę ſunt per concordiam: et ex eis factum eſt vnũ animal habens diuerſas partes: vt puta caput, manus, pedes, & huiuſmodi. Et vbi eſt conſtitutũ animal habens omnes

A partes neceſſarias ad ſui conſeruationem: idem animal ſaluatum eſt, & generauit ſibi ſimile. Si autẽ defuit aliqua aliarum partium, non potuit ſaluari: nec remanſit in ſibi ſiſt per generationem. Sicut ergo Empedo. poſuit ꝙ amicitia compoſuit multas partes, & conſtituit ex eis vnum animal: ita & intellectus multa incomplexa prius ſeparata componit, & facit ex eis vnum intellectum: in qua compoſitione quandoq; eſt veritas, quandoq; falſitas. Veritas quidem, quando componit ea, quæ in re ſunt vnũ & compoſita: ſicut cũ componit à ſymmetrũ, hoc eſt incõmenſurabilem & diametrum: nam diameter quadrati eſt incommenſurabilis lateri. Falſa aũt compoſitio eſt quando componit ea quæ non ſunt compoſita in rebus: ſicut cum componit ſymmetrum diametro dicens: ꝙ diameter quadrati eſt ſymmeter, ideſt commenſurabilis lateri.

Coſta quadrati.

B

Symmetrũ & diametrum aliqñ ſeparatiꝫ et ſeorſum intellectus intelligit: & tũc ſũt duo intelligibilia. Quãdo autem componit, fit unum intelligibile: & ſimul intelligiſ ab intellectu. Sed quia intellectus non ſemper componit ea quæ ſunt in pręſenti: ſed quæ fuerunt vel erunt: ideo ſubiungit ꝙ, ſi intellectus faciat compoſitionem factorum.i. præteritorum &

C futurorum: oportet ꝙ cointelligat ſuæ compoſitioni tempus præteritum, & futurum. Et ſic cõponit, formans cõpoſitionem de præterito vel de futuro. Et ꝙ hoc ſit verũ probat: quia contingit compoſitionem de præterito vel de futuro eſſe falſam: falſum autẽ ſemper in cõpoſitione eſt. Et nanq; falſum eſt, ſi non album cõponatur ei quod eſt album: vt ſi dicas: cygnus non eſt albus. Aut ſi album componatur ei quod non eſt albũ: vt ſi dicatur ꝙ coruus eſt albus. Et quia quæcunq; contingit affirmare: contingit etiam negare: ſubiungit ꝙ omnia prædicta poſſunt ꝑ diuiſionem fieri. Poteſt enim intellectus omnia diuidere, & ſm præſens tempus, & ſm præteritum, & ſm futurũ: & vere & falſe. Sic igitur patet ꝙ cum compoſitio non ſolum ſit ſm præſens tempus: ſed ſm præteritum & futurũ: verum autem & falſum conſiſtit in compoſitione & diuiſione: oportet ꝙ verum & falſum non ſolum ſint in pro-

D poſitionibus de præſenti: puta ꝙ cleon eſt albus: ſed etiã in illis de præterito & futuro: puta ꝙ cleon erit, vel fuit albus. Conſiderandum eſt autem, ꝙ compoſitio propoſitionis non eſt opus naturæ: ſed eſt opus rationis & intellectus. Et ideo ſubiũgit ꝙ illud quod facit vnumquodq; intelligibilium, componendo ex intelligibilibus propoſitiones: hoc eſt intellectus. Et quia verum & falſum conſiſtit in compoſitione: ideo dicitur in ſexto metaphyſicæ: quòd verum & falſum non eſt in rebus: ſed in mente. Deinde cum dicit.

Cum autẽ dupliciter indiuiſibile dicatur: aut potentia aut actu: nihil prohibet intellectum, cum longitudinem intelligit, indiuiſibile intelligere: & in indiuiſibili tempore. Eſt enim indiuiſibilis actu: & tẽpus perinde atq; lõgitudo, diuiſibile ac indiuiſibile eſt. Non igitur dici poteſt: quid in vtroq; temporis Qũo intellectus vnumquodq; idiuiſibile intelligat.

dimidio

dimidio itelligebat. Nõ eſt.n.(ſi nõ diuiſio fiat) niſi potentia. At cum vtrunq; ſeorſum intelligit: diuidit ſimul & tempus, atq; tunc vt longitudines illa intelligit. Quod ſi longitudinem, vt ex vtriſq; conſtantẽ intelligat, in eo quoq; tempore nimirum ipſam intelligit, quod ex vtriſq; pari modo temporibus conſtat, atque componitur.

Te.c.23 Indiuiſibile autem quoniam dupliciter, potentia aut actu eſt, nihil prohibet intelligere indiuiſibile, cum longitudinem intelligat. Indiuiſibilis.n. actu eſt: & in tẽpore indiuiſibili. Similiter enim tempus eſt diuiſibile & indiuiſibile longitudini. Non enim eſt dicere, quid in vtroq; dimidio intelligat. Non enim eſt (niſi diuidatur) niſi in potentia. Seorſum autem vtrunq; intelligens dimidiorum: diuidit & tempus ſimul. Tunc autem vt longitudines. Si vero ſicut ex vtriſq;: & in tempore quod in vtriſq;.

Determinat de vtraq; prædictarum operationum. Et primo de ea, quæ eſt intelligentia indiuiſibilium. Secũdo de ea quæ eſt compoſitio & diuiſio: ibi {Eſt autẽ dictio quidez.} Tertio ponit quoddã quod eſt cõmune vtriſq;: ibi {Idem autem eſt ſecundum actum.} Prima pars diuiditur in tres, ſecundum q indiuiſibile dicitur tripliciter, quot videlicet modis dicitur & vnum: cuius ratio ex indiuiſione eſt. Dicitur.n. vno modo aliquid vnum cum continuitate, Vnde & illud quod eſt continuum, indiuiſibile dicitur inquantum non eſt diuiſum actu: licet ſit diuiſibile in potentia. Hoc eſt ergo, quod dicit, q cum diuiſibile dicatur dupliciter. ſ. actu, et potentia: nihil prohibet intellectum intelligere indiuiſibile, cum intelligit aliquid continuum. ſ. longitudinem, quæ eſt indiuiſibilis actu: licet ſit diuiſibilis potentia. Et propter hoc intelligit eã cũ in diuiſibili tempore: quia intelligit eam, vt indiuiſibile. Et hoc eſt contra opinionem Platonis in primo poſitã, qui poſuit intelligentiam fieri, quaſi per motum quẽdam continuum magnitudinis. Poteſt ergo intellectus intelligere magnitudinem dupliciter. Vno modo, ſecundum q eſt diuiſibilis in potentia: & ſic intelligit lineam numerãdo partẽ poſt partẽ: et ſic intelligit eã in tpe. Alio modo ſm q eſt indiuiſibilis in actu: & ſic intelligit eã, vt vnum quid conſtans ex multis partibus: & ſic intelligit eam ſimul. Et ideo ſubiungit, q ſimiliter tempus, & longitudo diuiditur, vel non diuiditur, intelligendo. Vnde non eſt dicere, q intelligatur ſecundum medium vtriuſq;: ideſt q media pars intelligatur in medio temporis. Hoc.n. non eſſet, niſi linea diuideretur in actu: ſed eſt diuiſibilis tantũ in potentia. Si autem vtrunq; dimidium lineæ ſeorſum intelligat: tunc diuidit lineam in actu, ſecundum intellectum. Vnde & tunc tempus ſimul diuiditur: ſicut & longitudo. Si autem intelligat lineam, ſicut vnum quid conſtitutum ex duabus partibus, etiam intelliget in tempore non diuiſo: ſed ſecũdum aliquid, quod eſt in vtriſq; partibus temporis. ſ. in inſtanti. Et ſi continuetur conſideratio per aliquod aliud tempus, nõ diuidetur tempus, vt aliud intelligat in vna parte temporis, & aliud in alia: ſed idem in vtraq;. Deinde, cum dicit.

Quod vero non quantitate, ſed forma eſt diuiſibile: id indiuiſibili tempore, & aīæ indiuiſibili percipit, atq; intelligit. Per accidens autem, & non hoc ſane, quo illa diuiſibilia ſunt: id quod intelligit, & tempus in quo intelligit: ſed hoc quo indiuiſibilia ſunt. Ineſt.n. & in his indiuiſibile quoddam, at fortaſſe non ſeparabile, quod quidẽ vnum tã tempus ipſum, q̃ ipſam longitudinem facit. Atq; id omni ſane continuo, & tempori, & longitudini ſimiliter ineſt.

Te.c.24 Quod autem non ſecundum quantitatem indiuiE ſibile eſt: ſed ſpecie, intelligit & indiuiſibili tempore: & indiuiſibili animæ. Secũdum accidens autem, & non inquantum illa diuiſibilia, quod intelligit, & in quo tempore: ſed inquantũ indiuiſibilia. Ineſt enim & in his aliquid indiuiſibile: ſed forte non ſeparabile, quod facit tempus vnum, & lõgitudinem. Et hoc ſimiliter in omni eſt & continuo, & tempore, & longitudine.

Ponit alium modum indiuiſibilis. Nã dicitur alio modo vnum quando habet ſpeciem vnam: & ſi ſit compoſitum ex partibus nõ continuis: ſicut homo, aut domus, aut etiam exercitus: & huic reſpõdet indiuiſibile ſecundũ ſpeciẽ. Et de hoc dicit hic, q illud quod eſt indiuiſibile nõ ſecundũ quantitatem: ſed ſecundũ ſpeciẽ: intelligit anima tempore indiuiſibili, & per indiuiſibilem animę partem: non q intellectus intelligens ſit aliqua magnitudo: vt F Plato poſuit. Et licet illud quod eſt indiuiſibile ſpecie habeat aliquam diuiſionem in partibus: tamen illa diuiſa intelligit per accidens: non inquãtum ſunt diuiſibilia: & ex parte eius quod intelligitur, & ex parte temporis: ſed inquantum ſunt indiuiſibilia: quia in partib⁹ diuiſis etiã in actu, eſt aliquid indiuiſibile. ſ. ipſa ſpecies, quam intellectus indiuiſibiliter intelligit. Sed ſi intelligeret partes, vt diuiſas: puta carnem per ſe, & os per ſe: et ſic de alijs, tunc non intelligeret in tempore indiuiſibili. Vult autem Philoſophus conſequenter oſtendere ſimilitudinẽ huius modi ad primum modũ. Sicut enim in hoc modo eſt aliqd indiuiſibile. ſ. ſpecies: quæ facit omnes partes totius eſſe vnum: ſic forte in continuis eſt aliquid inſeparabile. ſ. indiuiſibile, quod facit tempus eſſe vnum, et longitudinem vnam, ſiue hoc dicatur eſſe punctũ in longitudine, & inſtans in tempore, ſiue ipſa ſpecies longitudinis, aut temporis. Sed in hoc differt, q iſtud indiuiſibile eſt ſimiliter G in omni continuo & tempore, & longitudine: ſed indiuiſibile quod eſt ſpecies, nõ eſt ſimiliter in omnibus habentibus ſpeciem: quia quædam componuntur ex partibus homogeneis: quædam ex partib⁹ heterogeneis: & ex his diſſimiliter. Deinde, cum dicit.

Punctum autem, omniſq; diuiſio, & id, quod eſt ſic indiuiſibile, perinde, atq; priuatio cognoſcitur, manifeſtumq; euadit. Similis eſſe videtur, & in aliis ratio. Hoc enim modo malum cognoſcit, atq; etiam nigrum. Contrarium nanq; quodammodo cognoſcit. Id autem quod cognoſcit, potentia nimirum eſſe, & in ipſo potentiam ineſſe oportet. Quod ſi cauſarum alicui nullum ſit omnino contrarium: illa ſeipſam ꝑfecto cognoſcit, & eſt actus, & ẽt ſeparabilis. Te.c.26

Punctum autem, & omnis diuiſio: & ſic indiuiſibile, monſtrat̃ ſicut priuatio. Et ſimilis ratio in aliis H eſt, vt quomodo malum cognoſcit, aut nigrũ. Contrario enim, aliquo modo cognoſcit. Oportet autẽ potentia eſſe cognoſcens, & vnum eſſe in ipſo. Si vero alicui cauſarum non ineſt contrarium, ipſa cognoſcit ſeipſam, & actu eſt, & ſeparabilis.

Proſequitur de indiuiſibili tertio modo dicto. Videt enim vnum eſſe, quod eſt penitus indiuiſibile, vt pũctus & vnitas: & de hoc oſtendit nunc quomodo intelligitur, dicens: q punctum, quod eſt quoddam ſignum diuiſionis inter partes lineæ: & omne quod eſt diuiſio inter partes continui, ſicut inſtans inter partes temporis: & ſic de alijs, & omne, quod eſt ſic indiuiſibile in potentia et actu vt punctus {monſtratur}. i. manifeſtatur intellectui {ſicut priuatio}. i. per priuationem continui & diuiſibilis. Cuius ratio eſt: quia intellectus noſter accipit a ſenſu: & ideo ea cadunt prius in appræhenſione intellect⁹ noſtri, quę ſunt ſenſibilia, et huiuſmodi ſunt magnitudinem habentia:

Indiuiſum tripliciter dr̃ veluti, et vnũ

Te.c.47 & inde.

bentia: vnde punctus, & vnitas nõ diffiniuntur, niſi negatiue. Et inde eſt etiam, ꝙ omnia, quæ tranſcendunt hęc ſenſibilia nota nobis, non cognoſcuntur a nobis, niſi per negationem, ſicuti de ſubſtantijs ſeparatis cognoſcimus, ꝙ ſunt immateriales & incorporeę, & alia huiuſmodi. Et ſimilis ratio eſt in alijs, quæ cognoſcuntur per oppoſitũ, vt quando cognoſcit intellectus malum, aut nigrũ, quæ ſe habent ad ſua oppoſita, vt priuationes: ſemper. n. alterum contrariorum eſt, vt imperfectum, & vt priuatio, reſpectu alterius. Et ſubiungit quaſi reſpondens, ꝙ intellectus cognoſcit vtrunq; iſtorum aliquo modo, ſuo cõtrario. ſ. malum per bonum, & nigrum per album. Oportet autem, ꝙ intellectus noſter, qui ſic cognoſcit vnum contrariorum per alterum ſit in potentia cognoſcens, & ꝙ in ipſo ſit ſpecies vnius oppoſiti per quam aliud cognoſcat: ita ꝙ quandoq; ſit in ipſo ſpẽs albi, & qñq; ſpẽs nigri: vt per vnum poſſit cognoſcere alterum. Si autẽ eſt aliquis intellectus, cui non ineſt vnum contrariorum, ad cognitionem alterius tũc oportet ꝙ talis intellectus cognoſcat ſeipſum primo, & per ſeipſum cognoſcat alia, & ꝙ ſit ſemper in actu, & ſit penitus ſeparabilis a materia, etiã
Te. 41. & 51. ſecundum eſſe, vt oſtenſum eſt de intellectu Dei in. 12. Metaphyſicæ. Deinde, cum dicit.

Eſt autem dictio quidem, quippiam de quoppiã: quemadmodum affirmatio. Atq; omnis eſt vera, vel falſa. At intellectus nõ omnis: ſed qui eſt ipſius quid eſt ad formam accommodati, eſt verus, & non quippiam de quopiam dicit. Sed vt viſio proprii ipſius eſt vera. Si vero album hoĩem eſſe dicat, non ſemper eſt vera. Sic ſeſe habent ea, quæ ſine materia ſunt.

Te. c. 26 Eſt autem dictio quidem, aliquid de aliquo, ſicut affirmatio, & vera, aut falſa, omnis. Intellect⁹ aũt nõ oĩs: ſed qui eſt ipſius quid eſt, ſecundum hoc ꝙ aliquid erat eſſe, verus eſt, & non aliquid de aliquo, ſed ſicut videre proprii verum eſt. Si autem homo album, aut non, non verum ſemper. Sic autem ſe habent quæcunq; ſine materia ſunt.

Determinat de ſecunda operatione intellectus, quæ eſt compoſitio. & diuiſio. Et dicit ꝙ dictio qua dicit intellectus aliquid de aliquo, ſicut cõtingit in affirmatione, ſemper eſt aut vera, vel falſa. Sed intellect⁹ non ſemper eſt verus, aut falſus: quia intellect⁹ eſt incomplexorũ, qui neq; verus aut falſus eſt, quantum ad id, quod intelligitur. Veritas. n. et falſitas conſiſtit in quadam adæquatione, vel comparatione vnius ad alterum, quæ quidem eſt in compoſitione vel diuiſione intellectus. Non autem in intelligibili incomplexo. Sed licet ipſum intelligibile incõplexum non ſit neq; verum, neq; falſum: tamen intellectus intelligendo ipſum, verus eſt, inquantũ adęquatur rei intellectæ. Et ideo ſubdit, ꝙ intellectus, qui eſt ipſius quid eſt, ſm hoc quod aliquid erat eſſe. ſ. ſm ꝙ intelligit quid eſt res: ver⁹ eſt ſp̃, & nõ ſm ꝙ intelligit aliquid de aliquo. Et huius rationem aſſignat, quia quod quid eſt, eſt primũ obiectum intellectus: vnde ſicut viſus nunꝗ decipiť in proprio obiecto: ita neq; intellectus in cognoſcẽdo quod quid eſt. Nam intellectus nunꝗ decipitur in cognoſcẽdo quid eſt homo. Sed ſicut viſus non ſemper verus eſt in iudicando de his, quæ ſunt adiuncta proprio obiecto: puta ſi album eſt homo, vel non: ſic intellectus non ſemper eſt verus in cõponendo aliquid alicui. Sic. n. ſe hñt in intelligendo ſubſtantiæ ſeparatę (ſi penitus ſunt ſine materia) ſicut cum nos intelligimus quod quid eſt: & iõ in eaꝝ intellectu nõ contingit eſſe falſum. Sciendum tamẽ eſt, ꝙ in cognoſcendo quod quid eſt, contingit eſſe deceptionem per accñs, dupliciter rõne compõnis interuenientis. Vno modo, prout diffinitio vnius rei eſt falſa ad aliam rem, ſicut diffinitio circuli eſt falſa ad triangulum. Alio
A modo, prout partes diffinitionis non cohærent ſibi inuicem, & tunc diffõ eſt falſa ſimplr̃, vt ſi aliquis ponat in diffinitione alicuius animalis in ſenſibile: vnde in illis, in quorũ diffõne nulla eſt compoſitio, nõ contingit eſſe deceptionẽ, ſed opꝫ ea vel intelligere vere, vel nullo modo, vt dr̃ in. 9. Metaphyſicæ. Deinde, cum dicit. Lec. 13

Scientia autem ea quę eſt actu, eſt idem quod res, ea vero quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore. Simpliciter autẽ, neq; tempore. Sunt enim vniuerſa quæ fiunt, ex eo quod actu eſt. Te. c. 22

Idem autem eſt ſecundum actum ſcientia, rei: quę vero ſecundum potẽtiam, tp̃e prior eſt in vno, oĩno autem, neq; tp̃e: fiunt. n. ex actu ente, oĩa quæ fiunt. Te. c. 27

Reſumit quoddã quod ſupra dcm̃ eſt, de intellectu ſm actũ, eo ꝙ nũc ẽt de actu intellis locutus eſt, & dicit ꝙ ſcia ſm actũ eſt idẽ rei ſcitę ſm actũ, & ꝙ ſcia q̃ eſt ſm potẽtiã, eſt in vno, & eodẽ prior tp̃e, ſed vl̃r, neq; eſt tp̃e prior: q̃a
B oĩa q̃ ſũt i actu, fiũt ex ente i actu, et hoc ſupra expoſitũ ẽ. Te. c. 20

Senſibile autem ad actum ex potentia ſenſitiuum ipſum deducere, actuq; videtur efficere. Non enim patitur, ac alteratur. Quapropter alia quædam eſt hæc ſpecies motus. Nam motus act⁹ eſt imperfecti. At actus ſimpliciter, qui quidem eſt rei perfectę, ali⁹ eſt omnino, diuerſuſq; ab illo.

Videtur autem ſenſibile ex potentia exiſtente ſenſitiuo actu agens. Non. n. patitur, neq; alterať. Vnde alia hæc ſpẽs motus. Motus. n. imperfecti actus. Simpliciter autem actus, alter eſt, qui perfecti. Te. c. 28

Lec. xii.

POSTQVAM Philoſoph⁹ determinauit de intellectu ſm ſe: hic determinat de intellu ꝑ cõparationẽ ad ſenſuꝫ. Et circa hoc duo facit. Primo, oñdit qualis ſit motus ſenſus. Secundo. aſſimilat motũ intellectus motui ſenſus: ibi {Sentire quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ ſenſibile videtur faciens in actu partem ſenſitiuam, ex eo ꝙ erat in potentia. Non. n. ſic agit ſenſibile in ſenſum: ſicut contrarium in ſuum contrariũ, vt aliquid ab eo abijciat, tranſmutando, & alterando ipſum: ſed ſolum reducit eũ de potẽtia in actũ. Et hoc eſt quod ſubdit, ꝙ ſenſitiuum, neq; patiť, neq; alteratur a ſenſibili, paſſione, et alteratione proprie accepta: ſm. ſ. ꝙ eſt ex contrario in contrariũ. Et quia motus, qui eſt in rebus corporalib⁹, de quo determinatum eſt in libro Phyſic. eſt de cõtrario in cõtrariũ: manifeſtum eſt ꝙ ſentire, ſi dicatur motus, eſt alia ſpecies motus ab ea, de qua determinatum eſt in libro Phyſi. Ille enim motus eſt actus exiſtentis in potẽtia, quia videlicet recedens ab vno contrario, ꝗdiu moueť, non attigit alterum contrariũ, quod eſt terminus motus: ſed eſt in potentia ad ipſum. Et quia oẽ quod eſt in potentia, inquantum
D hmõi, eſt imperfectũ: ideo ille motus eſt actus imperfecti. Sed iſte motus eſt actus perfecti: eſt. n. opõ ſenſus iã facti in actu, ꝑ ſuã ſpẽm. Non. n. ſentire conuenit ſenſui, niſi in actu exñti, & ideo iſte motus ſimplr̃ eſt alter a motu phyſico. Et hmõi mot⁹ dr̃ ꝓprie opõ, vt ſentire & intelligere, & velle. Et ſm hunc motũ aĩa mouet ſeipſam, ſm Pla. inquantũ cognoſcit, & amat ſeipſam. Deinde, cum dicit.

Sentire igitur, ipſi dicere ſolum, ac intelligere ſimile eſt. Cum autem ſenſus iocundum, aut moleſtũ diſcernit, quaſi affirmauerit, aut negauerit, tum perſequitur, aut fugit, atq; delectari, aut dolere, eſt operari ipſa medietate ſenſus ad bonum, aut malum, vt talia ſunt, & fuga, & appetitus, qui eſt actu, hoc ſunt. Et non aliud eſt appetitiuum, aliud fugitiuum, nec alia ſunt iſta a ſenſitiuo, ꝗquam ipſorum ratio non eſt eadem, ſed diuerſa.

Te.c.29 Sentire igitur ſimile eſt ipſi dicere ſolū,& intelligere.Cum autem delectabile:aut triſte:vt affirmans aut negans:proſequitur:aut fugit. Et eſt delectari & triſtari,agere ſenſitiua medietate,ad bonū aut malū inquātū talia:& fuga, & appetitus qui ſm actū hoc ſunt.Et nō eſt alterū,appetitiuū & fugitiuū: neq; ab inuicem:neq; a ſenſitiuo:ſed eſſe alterum eſt.

Motus ſenſus et intel'us i quo cōueniant Te. cō. 2.&.3. — Aſſimilat motū intellectus,motui ſenſus. Et circa hoc duo facit. Primo oſtēdit qualiter procedit motus in ſenſu. Secundo oſtēdit ꝙ ſimiliter procedit in intellectu. ibi {Intellectiuæ autem.} Dicit ergo primo, ꝙ cum ſenſibile reducat in actum ſenſitiuum, ſine paſſione & alteratione:ſicut de intellectu ſupra dictum eſt: manifeſtum eſt ex dictis,ꝙ ipſum ſentire eſt ſimile ei qd' eſt intelligere:ita tamen ꝙ quando eſt ſolum ſentire.i. apprehendere & iudicare ſm ſenſum:hoc eſt ſimile ei, quod eſt ſolum dicere & intelligere.quando.ſ.intellectus iudicat aliquid,& apprehendit: F quod eſt dicere:quia ſimplex appehenſio,et iudicium ſenſus aſſimilatur ſpeculationi intellectus. Sed quādo ſenſus ſentit aliquid delectabile aut triſte, quaſi affirmans & negans,id quod ſenſu percipitur,eſſe delectabile aut triſte:tūc proſequitur per appetitum.i.deſiderat, aut fugit. Et dicit ſignanter {aut affirmans aut negans} quia facere affirmationem & negationem,eſt proprium intellectus:vt ſupra dictum eſt. Sed ſenſus facit aliquid ſimile huic:quando apprehendit aliquid vt delectabile & triſte. Et vt ſciatur quid ſit delectaci & triſtari: ſubiungit ꝙ delectari & triſtari eſt agere ſenſitiua medietate.i.actio quædam ſenſitiuæ virtutis:quę dicitur medietas,inquantum ſenſus communis comparatur ad ſenſus proprios, vt quoddam medium: ſicut cētrū comparatur ad lineas terminatas ad ipſum. Non autem omnis actio ſenſitiuę partis,eſt delectari & triſtari:ſed quæ ē reſpectu boni vel mali,inquantum huiuſmodi. G Nam bonū ſenſus.ſ.quod eſt ei conueniēs:cauſat delectationem: malum autem qd' eſt repugnās & nociuum,cauſat triſtitiam. Et ex hoc qd' eſt triſtari vel delectari, ſequuntur fuga & appetitus.i.deſiderium:quæ ſunt ſm actum. Patet igitur ꝙ motus ſenſibilis in ſenſum ꝓcedit quaſi triplici gradu. Nam primo apprehendit ipſum ſenſibile, vt conueniēs vel nociuū.

Te.c.26

Tres gradus i cognitiōe ſēſitiua. — Secundo ex hoc ſequitur delectatio & triſtitia. Tertio aūt ſequitur deſiderium vel fuga. Et ꝗuis appetere,vel fugere vel ſentire,ſint diuerſi actus: tamen pricipium eorum eſt idem ſubiecto:ſed ratione differt. Et hoc eſt quod ſubiungit ꝙ appetitiuum & fugitiuum.i. pars animæ quæ fugit & deſiderat,non ſunt alterę ſubiecto,neq; ab inuicē,neq; a parte ſenſitiua:ſed eſt aliud eſt.i.differūt ratione. Et hoc dicit contra Platonem, qui ponebat in alia parte corporis organum appetitiui: & in alia organum ſenſitiui. Deinde cum dicit.

H Animæ autem quæ principium eſt ratiocinandi, ipſa phantaſmata, perinde atq; ſenſibilia ſenſui ipſi ſubiiciuntur:atq; cum bonum aut malum eſſe dicit, affirmando aut negādo:tum fugit aut perſequitur. Quapropter ipſa aia ſine phātaſmate nūq̄ itelligit.

Aia nūq̄ abſq; phantaſmate intelligit. T.c.30. — Intellectiuæ autem animæ, phantaſmata vt ſenſibilia ſunt.Cum autem bonum aut malum: affirmat aut negat: & fugit aut proſequitur. Propter quod nunquam ſine phantaſmate intelligit anima.

Aſſimilat proceſſum motus in intellectu, ad id quod dictū eſt circa ſenſum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtēdit quomodo habet ſe circa ſenſibilia. Secundo quomodo ſe habet ad ea q̄ ſunt a ſenſibilibus ſeparata. ibi {Abſtractione autem.} Circa primum duo facit. Primo oſtēdit quomodo intellectus ſe habet circa ſenſibilia in agendo. Secundo comparat intellectum actiuum ad ſpeculatiuum. E ibi {Et omnino in actione.} Circa primum duo facit. Primo aſſimilat proceſſum itellectus, proceſſui ſenſus. Secundo manifeſtat ſimilitudinem. ibi {Sicut enim aer.} Dicit ergo primo ꝙ phantaſmata ſe habent ad intellectiuā partē animę:ſicut ſenſibilia ad ſenſum. Vnde ſicut ſenſus mouetur a ſenſibilibus:ita intellectus a phantaſmatibus. Et ſicut cum ſenſus apprehēdit aliquid,ſicut delectabile vel triſte,ꝓſequitur illud, aut fugit: ita etiam cum intellectus apprehēdit aliquid, affirmans vel negās eſſe bonum vel malum,fugit aut proſequitur. Ex ipſo autem modo loquendi Ariſto. duplex eſt attendenda differentia inter intellectum & ſenſum:quia in ſenſu erāt tria. Nam ex apprehenſione boni vel mali:non ſtatim ſequebatur deſideriū vel fuga:ſicut hic circa intellectum: ſed ſequebat delectatio & triſtitia:& ex hoc vlterius deſideriū & fuga. Cuius ratio eſt:quia ſicut ſenſus non apprehēdit bonum vniuerſale:ita appetitus ſenſitiuæ partis nō mo- F uetur a bono vel malo vniuerſali:ſed a quodam determinato bono,quod eſt delectabile ſm ſenſum, & quodam determinato malo, quod eſt contriſtans ſm ſenſum. In parte autem intellectiua eſt appehēſio boni et mali vniuerſalis: vnde & appetitus itellectiuæ partis mouetur ſtatim ex bono vel malo apprehenſo. Secunda differentia eſt ꝙ de intellectu dicit ſimpliciter ꝙ affirmat vel negat: ſed de ſenſu qd' q̄ſi affirmat vel negat. Cuius rō ex dictis pꝫ. Ex hoc aūt qd' dixerat,concludit vlterius,ꝙ ſi phantaſmata ſe hn̄t ad aiam intellectiuā, ſicut ſenſibile ad ſenſum: ſicut ſenſus non pōt ſentire ſine ſenſibili:ita aia non poteſt intelligere ſine phantaſmate. Deinde cum dicit.

Duplex inter intellectū, & ſenſum differentia.

Fit autem & hic,perinde vt ibi. Nam aer quidem pupillam talem efficit: ipſa autem aliud: & auditus ſimili modo. Ipſum vero vltimum,vnum quidē eſt: & medietas: vna & ipſius plures ſunt rationes: quo vero diiudicat, atq; diſcernit calidum a dulci differ- G re: dictum & prius eſt:& nunc etiam dicendum. Eſt enim vnum quid ipſum: & ita vnum, vt terminus. Atq; hæc ipſa vnum ſunt, aut ſimilitudine rationis: aut numero,quem habēt ad vtrūq;: vt illa inter ſeſe habent. Quid enim intereſt: ſi quonam pacto diſcernit aut ea quæ ſub eodem genere collocātur: aut cōtraria,dubitemus vt album,ac nigrum. Si igitur vt eſt.a.quod eſt albū:ad.b.quod eſt nigrū: ſit.c.ad.d. quare mutuo ordine comparationem etiam eorundem vere facere licet. Si igitur.c.d. ſint vnum: ipſa profecto ſeſe habebunt perinde atq;.a.b. vt ſint idē & vnum. Non eandem autem habebūt rationem & illa ſimili modo. Eadem erit omnino ratio: & ſi.a. quidem ſit dulce.b. vero album.

Sicut enim aer pupillam talē facit: ipſa autem al- T.c.31.
H terum:& auditus ſimiliter. Sed vltimum, vnum eſt & vna medietas: eſſe autem ipſi plura. Quo autē diſcernit,quo differt dulce & calidum: dictum eſt quidem & prius,dicendum autem & nunc. Eſt enim aliquid vnum:ſic autem vt terminus. Et hæc in pro- T.c.32.
portionali: aut numero ens vnū habet ſe ad vtrūq;, ſicut illa ad inuicem. Quid enim differt,non homogenea iudicare, aut contraria, vt album & nigrum? Sit igitur ſicut.a. album,ad.b.nigrum.g.ad.d. ſicut illa ad inuicem: quare & permutatim. Sicut igitur g.d. vni inſunt,ſic ſe habebūt,ſicut &.a.b. idem quidem,eſſe aūt nō idē:& illud ſimiliter. Eadē aūt ratio eſt:& ſi.a.quidem dulce ſit .b.vero album.

Manifeſtat ſimilitudinem poſitā. Et primo q̄tum ad hoc quod dixit:ꝙ intellectiuę animæ phantaſmata ſunt vt ſenſibilia. Secundo quantum ad hoc quod dixit:ꝙ cū

bonum

bonũ aut malũ affirmat aut negat: fugit aut, ꝓſequitur. ibi. {Species quidẽ igit.} Dicit ergo primo ꝙ aer immutatus a colore, facit pupillam huiuſmodi i. facit eam aliq lem: imprimens in eam ſpeciem coloris: et ipſa. ſ. pupilla ſic immutata immutat alierum. ſ. ſenſum cõem, & ſiſr auditus immutatus ab aere immutat ſenſum cõem. Et lʒ ſenſus exteriores ſint plures: tamẽ vltimũ ad qđ terminãtur immutationes horũ ſenſuum, eſt vnũ: quia eſt quaſi quędam medietas vna inter oẽs ſenſus: ſicut centrũ ad qđ terminant oẽs lineę: q̃ſi ad vnũ mediũ. Et q̃uis ſit vnũ ſubiecto illud medium oium ſenſuũ: tñ eſſe ipſius eſt plura. i. ratio ipſius diuerſificatur, ſm ꝙ ad diuerſos ſenſus cõparatur.

Lec. I. T. c. 134 Et hoc eſt quo diſcernit aĩa, In quo differat dulce et calidũ de quo dictũ eſt prius: cum de ipſo ſm ſe agebatur: & nũc etiam dicendum eſt de ipſo per cõparationẽ ad intellectũ quia eſt aliquid vnũ reſpectu oĩum ſenſibiliũ: ſicut intellectus eſt terminus oium phãtaſmatum. Et ſicut ex parte illa erãt plura, quę dijudicabãtur ab vno: ita & hic ex parte intellectus ſe habent in quodã mõ, ꝓportionabiliter reſpondet vni dijudicanti circa ſenſibilia: aut ẽt eſt ſimilitudo q̃tum ad numerum dijudicatorum. Iſte. n. inq̃tum terminus qui eſt intellectus ens vnum ſe habet ad vtraq; inter q̃ diſcernit: ſicut illa ſe habebant adinuicẽ. i. ſicut ſe habebat vnus ſenſus cõmunis ad diuerſa ſenſibilia, inter quæ diſcernebat. Et nõ differt ſi accipiamus cauſa exempli: vel non homogenea. i. diuerſa ſenſibilia nõ vnius generis: ſicut album qđ eſt in genere coloris: & dulce qđ eſt in genere ſaporis: inter quę ſenſus cõis diſcernit: aut ſi accipiamus cõtraria: vt album & nigrum, quę ſunt vnius generis: q̃a inter vtraq; ſenſus cõis diſcernit. Accipiamus ergo. a. loco albi: &. b. loco nigri: vt ſic ſe habeat. a. albũ, ad. b. nigrum: ſicut. g. ad. d. i. ſicut phãtaſia albi, ad phãtaſiam nigri: quare & ſm permutationẽ, ꝓportionum. a. ſe habet ad. g. ſicut. b. ad. d. i. album ad phantaſma albi: ſicut nigrum ad phantaſma nigri: & ſic ſe hʒ intellectus ad. g. & ad. d. ſ. ad phãtaſma albi & nigri: ſicut ſe hʒ ſenſus ad. a. &. b. i. ad album & nigrum. Si igitur. g. &. d. i. phantaſmata albi & nigri ſunt inexiſtentia vni. i. iudicãtur ab vno intellectu: ſic ſe habebunt: ſicut. a. &. b. i. albũ & nigrum, quę iudicãtur ab vno ſenſu. Ita ꝙ ſicut ſenſus dijudicans hęc duo: erat vnum ſubiecto, differens ratione ita erit de intellectu. Et eadem ratio eſt, ſi accipiamus non homogenea: vt ſcilicet. a. ſit dulce: &. b. ſit album. Deinde cum dicit.

Intellectiuum igitur ipſas formas in phantaſmatibus ipſis intelligitur. Et vt in illis ipſi definitũ eſt id qđ fugiẽdum eſt vel ſequendũ: ſic & ſine ſenſu, cũ in phãtaſmatibus eſt, mouet͛. Sẽtiẽs. n. ſignũ face datũ ignẽ eẽ vidẽſq; ipſum cõi ſenſu agitari motu cognoſcit hoſtẽ accedere. At nõnũq̃ hiſce q̃ ſunt in aĩa phãtaſmatibus aut mẽtis ꝯceptibus: quaſi vidẽs ad ea q̃ ſunt pręſentia ratiocinat͛, atq; deliberat de futuris. Et cum hic, dixerit rem eſſe quę voluptatem aut dolorem affert: tum fugit aut perſequitur.

Te. c. 33 Species quidem igitur intellectiuum in phantaſmatibus intelligit. Et ſicut in illis determinatum eſt ipſi imitabile & fugiendum: ſic & extra ſenſum, cuʒ in phantaſmatibus fuerint, mouetur. Vt ſentiens qđ fugibile eſt, quia ignis: communi cognoſcit, videns id quod mouet͛: qm̃ impugnãs eſt. Aliq̃n aũt iis quę ſunt in aĩa phãtaſmatibus aut intellectibus: tanq̃ videns ratiocinatur: & deliberat futura, aut pręſentia.

Te. c. 34 Et cum dixerit eſſe ibi lętum aut triſte: tunc fugit, aut imitatur.

Manifeſtat quod dixerat ſupra ꝙ cum intellectus affirmat vel negat bonum aut malum: fugit aut proſequitur: A concludens ex prædictis: ꝙ pars animæ intellectiua intelligit ſpecies a phantaſmatibus abſtractas. Et ſicut intellectui determinatur aliquod imitabile & fugiendum in illis. ſ. in ſenſibilibus, cum præſentia fuerint: ita & modo ad imitandum vel fugiendum cum fiunt in phantaſmatibus extra ſenſum. i. cum repreſentantur phãtaſmata in abſentia ſenſibilium. Et ponit exemplum de vtroq;. Et primo quãdo mouetur ad præſentiam ſenſibilium: ſicut homo ſentiẽs aliquid quod fugiendum eſt. i. aliquod terribile: puta fremitum aliquem: ſicut cum videt ꝙ ignis eſt accẽſus in ciuitate: videns ignem moueri: cognoſcit {cõmuni}. i. aliqua potẽtia communi dijudicatiua. vel {cõmuni}. i. ab eo quod communiter accidere ſolet: cognoſcit inquam quoniam ſunt prælia: vel quoniã eſt aliquid pugnans. & ſic mouetur aliquando intellectus ad fugiendum vel imitandum ex ſenſibili præſente. Aliquando autem ex phantaſmatibus, aut intelligibilibus quæ ſunt B in anima: ratiocinatur & deliberat futura aut præſentia, tãquam ſi actu videret. Et cum iudicat aliquid eſſe lętum vel triſte, fugit hoc aut imitatur: vt ibi quando mouebatur a præſenti ſenſibili. Deinde cum dicit.

Et omnino aliquid agit: ipſum etiam verũ ac falſum quæ ſine actione ſunt, in eodem genere ſunt: in quo ſunt bonum ac malum. Sed abſolute differunt, atq; cuiuſpiam ratione.

Et omnino in actione & quod ſine actione eſt verum & falſum, in eodem genere eſt cum bono & malo. Sed in eo quod ſimpliciter differt & quodam.

Comparat cognitionem intellectus practici & ſpeculatiui, dicens {ꝙ verum & falſum. i. vera & falſa cognitio intellectus {in actione}. i. ſecundum ꝙ pertinet ad intellm̃ practicũ {& ſine actione}. i. ſm ꝙ ptinet ad C intellectũ ſpeculatiuũ, ẽ in eodẽ gñe: ſiue illud gñs ſit bonũ ſiue malũ. Quod põt dupľr intelligi. Vno mõ ſic: q; res intellecta vel practice vel ſpeculatiue. q̃nq; eſt bona q̃nq; eſt mala. Neq; diuerſificatur propter hoc genus rei, ꝙ cõſiderat ſpeculatiue vel practice. Alio modo poteſt intelligi ꝙ ipſa cognitio vera eſt quoddam bonum itellectus ſiue ſpeculatiui, ſiue practici. Et ipſa cognitio falſa eſt qđdam malum itellectus: ſiue ſpeculatiui ſiue practici. Nõ ergo intendit comparare verum & falſum, bono & malo, ſecundum conueniẽtiam generis: ſed verum & falſum quod eſt in actione, vero et falſo quod eſt ſine actione. Et hoc patet ex differentia, quam ſubdit dicens, ꝙ differt. ſ. quod eſt in actione: & quod eſt ſine actione, in eo quod eſt ſimpliciter, & quodam. Nam intellectus ſpeculatiuus conſiderat aliquod verum eſſe, vel falſum in vniuerſali: quod eſt conſiderare ſimpliciter: intellectus autem practicus applicando ad particulare operabile: quia operatio D in particularibus eſt. Deinde cum dicit.

At vero res ea, quæ vocitantur ob abſtractionem abſtractæ: hoc pacto intelligit. Nam vt ſi quiſpiam ſimitatem, non vt eſt ſimitas: quo quidem pacto percipi ſeparata non poteſt: ſed vt concauitas eſt, intelligeret actu ſine ea cum ipſam intelligeret, carne in qua concauitas eſt: ſic cum res intelligit mathematicas: tum non ſeparatas ipſas vt ſeparatas intelligit. Omnino autem is intellectus qui actu intelligit: res ipſæ vti diximus eſt. Quõ intellectus Mathematica intelligat.

Abſtractione autem dicta intelligit: ſicut ſimum, quatenus ſimum non ſeparate, inquantum autem curuũ, ſi intellexit actu: ſine carne intellexit, in qua curuũ eſt: ſic mathematica: non ſeparata, tanq̃ ſi ſeparata ſint intelligit, cum intelligat illa. Omnino autẽ intellectus ſm actum intelligens, res eſt ipſæ. Te. c. 35 T. c. 36.

Quia dixerat Philoſophus ꝙ nequaq; ſine phãtaſmate intelligit anima: phantaſmata autem a ſenſu accipiuntur: vult oſtendere quomodo intellectus noſter intelligit ea, quæ ſunt a ſenſibus ſeparata. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo intelligit mathematica, quæ a materia ſenſibili abſtrahuntur. Secundo inquirit vtrum intelligat ea, q̃ ſunt ſm eſſe a materia ſeparata. ibi {Vtrũ autem contingat.} Circa primum conſiderandum eſt ꝙ eorum, quæ ſunt in rebus coniuncta: contingit vnũ ſine altero intelligi et vere: dummodo vnum eorum nõ ſit in ratione alterius. Si. n. Socrates ſit muſicus et albus, poſſũ intelligere albedinem: nihil de muſica intelligendo. Non autem poſſum intelligere hominem, nihil intelligẽdo de animali: quia animal eſt i ratione hominis. Sic ergo ſeparando ſm intellectum quæ ſunt ſm rem coniuncta, modo prædicto: non contingit falſitas. Si autem intellectus intelligat ea quę ſunt coniuncta: eſſe ſeparata: eſſet intellectus falſus: vtputa ſi in prædicto exemplo, diceret muſicum non eſſe album: ea vera quæ ſunt in ſenſibilibus abſtrahit intellectus: non quidem intelligens ea eſſe ſeparata, ſed ſeparatim vel ſeorſum ea intelligens. Et hoc eſt qđ dicit ꝙ intellectus intelligit ea quæ ſunt dicta per abſtractionem. ſ. mathematica, hoc modo, ſicut dum intelligit ſimum ſm quod eſt ſimum, non intelligit ſeparate. i. ſeorſum ſimum a materia ſenſibili: quia materia ſenſibilis. ſ. naſus cadit in diffinitione ſimi. Si autem intellectus intelligit aliquid in actu: inquantum eſt curuum, ſine carne intelligit inq̃tum eſt curuum. Nõ quidem: ita ꝙ intelligat curuum eſſe ſine carne, ſed quia intelligit curuum, non intelligendo carnem. Et hoc ideo quia caro nõ ponitur in diffinitione curui. Et ſic intellectus intelligit omnia mathematica ſeparate, tanq̃ ſi eſſent ſeparata, q̃uis non ſint ſeparata ſm rem. Nõ autem ſic intelligit naturalia, quia in diffinitione naturaliũ ponitur materia ſenſibilis, non autem in diffinitione mathematicorum. Abſtrahit tñ circa naturalia itellectus, vniuerſale a particulari ſimili modo, inq̃tum intelligit naturam ſpeciei ſine principiis indiuiduãtibus, quę nõ cadunt in diffinitione ſpeciei. Et omnino intellectus in actu eſt res intellecta, quia ſicut res in ſui ratione habent materiam, vel non habent, ſic ab intellectu percipiuntur. Et quia hunc modum abſtractionis Plato non conſiderauit, coactus fuit ponere mathematica, & ſpecies ſeparatâs, loco cuius ad prædictam abſtractionem faciendam Ariſto. poſuit intellectum agentẽm. Deinde cum dicit.

An vero fieri poſſit, vt aliquam ipſe non ſeparatus a magnitudine, ſeparatarum rerum intelligat, necne: conſiderandum eſt poſtea.

Vtrum autem contingit aliquod ſeparatorum intelligere, ipſum exiſtentem non ſeparatum a magnitudine: an non conſiderandum poſterius.

Mouet qõnem de his quæ ſunt ſeparata a materia ſm eſſe, dicens, ꝙ poſterius cõſiderandum erit, vtrum cõtingat intellectum noſtrum nõ ſeparatum a magnitudine. i. a corpore intelligere aliquid ſeparatoꝝ. i. aliquã ſubſtantiã ſeparatã. Hęc. n. qõ hic determinari non potuit, quia nõdum erat manifeſtum, eſſe aliq̃s ſubſtantias ſeparatas: nec q̃, vel q̃les ſint. Vñ hęc qõ ꝑtinet ad metaphyſicum, nõ tñ inuenitur ab Ariſt. ſoluta, quia cõplemẽtum illius ſcię nõdum ad nos peruenit, vel quia nõdum eſt totus liber trãſlatus, vel quia forte ꝓoccupatus morte, nõ cõpleuit. Cõſiderãdum tñ eſt quòd intellectum hic dicit nõ ſeparatum a corpore, inq̃tum eſt potẽtia q̃dã aię, q̃ ẽ actus corporis. Supra tñ dixit eum a corpore ſeparatum, quia non hꝫ aliquod organum depũtatum ſuę operationi.

Nunc autem ea: quę de anima dicta ſunt: quaſi ad quędam capita redigentes: rurſus dicamus, animam

E ipſam ea vniuerſa quodammodo eſſe, quę ſunt. Nã ea quę ſunt: aut intelligibilia ſunt: aut ſenſibilia ſũt. Atq; ſciã quidem eſt res hęc quodammodo: quę ſub ipſam ſcientiam cadunt: ſenſus autẽ ipſe, ſenſibiles. Verum quo pacto id ita eſt, quęratur opꝫ. Sciditur igitur in ipſas res, ſcientia atq; ſenſus. Is quidem qui eſt potentia, in res potẽtia tales: is vero qui eſt actu, in actu ſimiliter tales, & ſcia pari modo. Senſitiuũ autem animæ: & id quod ſcientiis affici poteſt: hæc potentia ſunt: hoc quidem, id ꝙ ſub ſcientiam cadit: illud vero, ſenſibile. Aĩa eſt quodãmõ res omnes.

Nunc autem de anima dicta recapitulantes dicamus iterum, ꝙ omnia ea quę ſunt, quodãmodo eſt anima: aut enim ſenſibilia quę ſunt: aut itelligibilia. Eſt autem ſcientia quidem, ſcibilia quodãmodo ſen- T.c. 37.

F ſus autem ſenſibilia. Qualiter autem hęc ſint, oportet inquirere. Secatur. n. ſciẽtia & ſenſus in res: quæ quidem potentia eſt, in ea quę ſunt potẽtia: quę vero actu, in ea quę ſunt actu. Animę autem ſenſitiuũ, & quod ſcire poteſt, potentia hęc ſunt: hoc quidem ſcibile: illud vero ſenſibile. T.c. 38

Lec. XIII.

POSTQVAM Philoſophꝰ determinauit de ſenſu et intellectu. Nunc per ea quę de vtraq; dicta ſunt oſtẽdit quid de natura animę ſit ſentiendum. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtẽdit quòd natura animę ẽ quodammodo ſicut antiqui credebant, & quodãmodo aliter. In ſecunda oñdit depẽdẽtiã intellectus a ſenſu ibi. {Qm̃ autem neq; res.} Circa primum duo facit. Primo oñdit ꝙ aia quodammõ eſt oia ſicut antiqui dixerunt. Scđo dicit quòd aliter eſt omnia, q̃ illi dixerunt. ibi {Neceſſe eſt autem.} Dicit ergo primo, quòd nunc recapitulantes q̃

G dicta ſunt de anima, vt ex his propoſitum oſtendamus dicamus ꝙ oia quodammõ eſt anima. Oia. n. quę ſunt, aut ſunt ſenſibilia, aut intelligibilia, anima autem eſt quodammodo omnia ſenſibilia, & intelligibilia, quia in anima eſt ſenſus, & intellectus ſiue ſcientia, ſenſus autem eſt quodãmodo ipſa ſenſibilia, & intellectus intelligibilia, ſiue ſcia, ſcibilia. Et qualiter hoc ſit opꝫ inquirere. Senſus. n. & ſcia diuiduntur in res. i. diuiduntur in actum et potẽtiã, quemadmodum & res, ita tñ quòd ſcientia & ſenſus quę ſunt in potentia ad ſenſibilia et ſcibilia, ſe habent ad ſcibilia & ſenſibilia, quæ ſunt in potentia, ſcientia vero & ſenſus quæ ſunt in actu, ordinantur in ſenſibilia & ſcibilia, quæ ſunt in actu, ſed tamen diuerſimode. Nam ſenſus in actu, & ſcientia vel intellectus in actu, ſunt ſcibilia & ſenſibilia in actu. Sed potentia animæ ſenſitiuæ, & id quod ſcire poteſt. i. potentia intellectiua, non eſt ipſum ſenſibile vel ſcibile, ſed eſt id potentia ad ipſa. Senſitiuum quidẽ

H ad ſenſibile, quod autem ſcire poteſt, ad ſcibile. Relinquitur igitur quòd anima quodammodo ſit omnia. Deinde cum dicit.

Atqui neceſſe eſt, aut res ipſas, aut formas in anima eſſe. At non ſunt in ea res ipſę profecto. Non. n. ipſe lapis in aĩa: ſed forma lapidis ineſt. Quare aĩa ẽ vt manus: Manus. n. inſtrõꝝ, eſt inſtrũm, & intellectus formaꝝ eſt forma, & ſenſus itidẽ, ſenſibiliũ forma. Formæ res, non res ipſæ ſunt in anima.

Neceſſe eſt autẽ, aut ipſa, aut ſpecies eſſe. Ipſa quidem igitur nõ ſunt: non enim lapis in anima eſt: ſed ſpecies. Quare anima ſicut manus eſt. Manus enim organum organorum: & intellectus, ſpecies ſpecierum, & ſenſus, ſpecies ſenſibilium. Manus eſt orga- nõ orga noꝝ.

Oſtendit ꝙ alio modo eſt omnia, q̃ antiqui ponerẽt: & dicit ꝙ ſi anima eſt omnia: neceſſe eſt ꝙ ſit vel ipſæ res ſcibiles et ſenſibiles: ſicut Empedo. poſuit quòd terra ter- Intellus ẽ forma formaꝝ

ram

ram cognoſcimus: & aqua aquam: & ſic de alijs: aut ſit ſpecies ipſorum. Non autem anima eſt ipſa res, ſicut illi poſuerũt: quia lapis non eſt in anima: ſed ſpecies lapidis. Et per hũc modum dicitur intellectus in actu, eſſe ipſum intellectum in actu: inquantũ ſpecies intellecti, eſt ſpecies intellectus in actu. Ex quo patet ꝙ anima aſſimilatur manui. Manus enim eſt organum organorum: quia manus datæ ſunt homini loco omnium organorum, quæ data ſunt alijs animalibus ad defenſionem, vel impugnationem, vel cooperimentum. Omnia enim hæc homo ſibi manu præparat. Et ſimiliter anima data eſt homini loco omnium formarum: vt ſit homo quodammodo totum ens: inquantum ſm animam eſt quodammodo omnia: prout eius anima eſt receptiua omnium formarum. Nã intellectus eſt quædam potentia receptiua omnium formarum intelligibilium: & ſenſus eſt quędam potentia receptiua oium formarũ ſenſibilium. Deinde cum dicit.

Quãto ꝑe ſenſu ipſo egeãt intellectus et quam ob cãm.

B Cum autem nulla res ſit præter magnitudines ſeparata: vt videtur res ipſę ſenſibiles: in ipſis profecto ſenſibilibus formis, ipſæ ſunt intelligibiles formæ tum earum rerum quæ abſtractę vocantur: tum eorum etiam ſenſibilium, quę ſunt habitus, atq; affectus. Iccirco & qui non ſentit: nihil diſcere, vel intelligere poteſt: & qui contemplatur: neceſſe eſt vna cũ phantaſmate contempletur. Ipſa namq; phantaſmata veluti ſenſibilia ſunt: attamen ſine materia.

Te.c. 39 Quoniam autem res nulla eſt præter magnitudines: ſicut videtur ſenſibiles, ſeparata in ſpeciebus ſenſibilibus intelligibilia ſunt: & quæ abſtractione dicũtur: & quęcunq;, ſenſibiliũ habitus ſunt & paſſiones. Et ob hoc nihil ſentiens: nihil vtiq; addiſcet, neq; intelliget. Sed cum ſpeculetur: neceſſe ſimul phantaſma aliquod ſpeculari. Phantaſmata enim ſicut ſenſibilia ſunt pręterq̃ quod ſunt ſine materia.

C Quia dixerat ꝙ intellectus eſt quodammodo intelligibilis ſicut ſenſus ſenſibilis: poſſet aliquis credere ꝙ intellectus non dependeret a ſenſu. Et hoc quidem verum eſſet, ſi intelligibilia noſtri intellectus eſſent a ſenſibilibus ſeparata ſm eſſe: vt Platonici poſuerunt. Et ideo hic oſtendit ꝙ Intellectus indiget ſenſu. Et poſtmodum ꝙ intellectus differt a phantaſia, quæ etiam a ſenſu dependet. ibi {Eſt autem phantaſma.} Dicit ergo primo ꝙ quia nulla res intellecta a nobis, eſt pręter magnitudines ſenſibiles, quaſi ab eis ſeparata ſm eſſe: ſicut ſenſibilia videntur abinuicem ſeparata: neceſſe eſt: ꝙ intelligibilia intellectus noſtri ſint in ſpeciebus ſenſibilibus ſm eſſe: tam illa quæ dicuntur per abſtractionem. ſ. mathematica: q̃ naturalia, quæ ſunt habitus, & paſſiones ſenſibilium. Et propter hoc ſine ſenſu non poteſt aliquis homo addiſcere, quaſi de nouo acquirens ſcientiam: neq; intelligere, quaſi vtens ſcientia habita. Sed oportet cum aliquis ſpeculatur in actu, ꝙ ſimul formet ſibi aliquod phantaſma. Phantaſmata. n. ſunt ſimilitudines ſenſibilium. Sed in hoc differũt ab eis, quia ſunt præter materiam. Nã ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia: vt ſupra dictum eſt. Phãtaſia autem

D Scdo. t. cõ. 152. eſt motus factus a ſenſu ſecundũ actum. Patet aũt ex hoc falſum eſſe quod Auicenna ponit, ꝙ intellectus non indiget ſenſu, poſtq̃ acquiſiuit ſcientiam. Manifeſtum eſt. n. ꝙ poſtq̃ aliquis acquiſiuit habitum ſciẽtiæ: neceſſe eſt ad hoc ꝙ ſpeculetur, ꝙ vtatur phantaſmate: & propter hoc per læſionem organi impeditur viſus ſcientiæ iam acquiſitæ. Deinde cum dicit.

Eſt ãt aliud phãtaſia ab affirmatiõe, negationeue. Verũ. n. vel falſum cõplexio eſt ꝯceptuũ intellectus.

Eſt autem phantaſia alterũ a dictione, & negatione. Complexio. n. intellectuum eſt verũ, aut falſum.

A Oſtendit differentiam inter phantaſiam et intellectũ. Et primo quantum ad operationem communem intellectus, quæ eſt compoſitio & diuiſio: dicens ꝙ phantaſia eſt alterum ab affirmatione, vel negatione intellectus: q̃a in complexione intelligibilium iam eſt verum & falſum quod non eſt in phãtaſia. Nam cognoſcere verum & falſum eſt ſolius intellectus. Secundo ibi.

At mentis primi conceptus quo, quęſo, differẽt vt non phantaſmata ſint? At neq; cęteri ſunt phantaſmata, non tamen ſine phantaſmatibus ſunt.

Primi autem intellectus quo differẽt vt non phãtaſmata ſint? An neq; hi phantaſmata: ſed non ſine phantaſmatibus.

Inquirit in quo differant primi intellectus. i. intelligentiæ indiuiſibilium, cum non ſint phantaſmata. Et reſpõdet ꝙ non ſunt ſine phantaſmatibus: ſed tamen nõ ſunt

B phantaſmata; quia phantaſmata ſunt ſimilitudines particularium: intellecta autẽ ſunt vniuerſalia ab indiuiduãtibus conditionibus abſtracta. vnde phantaſmata ſunt indiuiſibilia in potentia, & non in actu.

Cum autem animaliũ anima hiſce duobus ſit diffinita: diſcernendi inquam potẽtia: quod quidem eſt opus, officiumq; mẽtis, atq; etiam ſenſus: & inſuper etiam mouendi, motu ad locum accommodato, potentia: de ſenſu quidem & intellectu hoc ſint determinata, ac pertractata. Deinceps autem de eo quod mouet: quidnam ſit ipſius aiæ conſideremus oportet: vtrum vna quędã ipſius ſit pars, ſeparabilis magnitudine vel ratione: an ipſa anima tota. Et ſi pars ſit aliqua: vtrum ſit alia quędam propria, pręter eas q̃ dici ſolent: & eas q̃s diximus: an iſtarum aliq̃ vna. De potẽtia motiua.

C Quoniam autem anima ſecundum duas diffinita eſt potentias, quæ animalium eſt: & diſcretio quod intelligentię opus eſt, & ſenſus: & adhuc in mouendo ſecundum locum motum: de ſenſu quidem & intellectu determinata ſint tanta. De mouente autem quid forte ſit animæ: ſpeculandum eſt vtrum vna q̃dam pars ipſius ſit, ſeparabilis aut magnitudine: aut ratione: aut omnis anima. Et ſi pars aliqua: vtrum propria quędam ſit pręter conſuetas dici, & dictas: aut harum vna aliqua ſit. T.c. 40.

Lec. XIIII.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de ꝑtibus animæ vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua. Nunc quarto determinat de parte animæ motiua. Et diuiditur in partes duas. In prima dicit de quo eſt intentio. In ſecũda proſequitur. ibi {Habet autem dubitationem.} Di-

D cit ergo primo ꝙ quia anima quæ eſt animaliũ diffinita eſt etiam ab antiquis Philoſophis ſecundum duas potẽtias: i. ſm ꝙ habet potentiam ad duo: quorum vnum eſt diſcretio, quæ fit per cognitionem: quæ quidem diſcretio opus eſt intellectiuæ & ſenſitiuę partis. aliud autẽ eſt mouere ſm locum: de ſenſu & intellectu ſunt tãta determinata, quanta in prioribus habita ſunt. Sed nunc ſpeculãdũ eſt de alia parte. ſ. principio mouente: quid aiæ ſit. Vtrũ. ſ. ſit aliqua pars animę ſeparabilis ab alijs, vel magnitudine. i. ſubiecto: ita ꝙ habeat diſtinctum locum in corpore, ab alijs potentijs, ſicut Platonici poſuerunt: vel ſit ſeparabilis ab alijs animæ partibus, ratione tantum. Aut non ſit pars animæ: ſed ſit tota anima. Et dato ꝙ ſit aliqua pars animę: remanet conſiderandum vtrum ſit quędam alia pars animæ præter illas quæ conſueuerunt dici: & præter eas quæ a nobis dictæ ſunt: aut eſt vna earum. Deinde cum dicit.

At hic exiſtit continuo dubitatio, dubitabitq; nõ

iniuria quiſpiam, quonam modo partes aię & quot oporteat dicere. Nam infinitę quodammodo & nō hę ſolum eſſe videntur, quas diuidendo quidam dixerunt, rationis inquam particeps, & iraſcendi, ac cupiendi principium, velut alii, rationis particeps, & & rationis expers.

Te.c.41 Habet autem dubitationē mox, quomodo oportet partes animæ dicere, & quot. Modo enim quodam infinitæ videntur, & nō ſolum quas dicunt quidam, determinantes ratiocinatiuā, & iraſcibilem, & & appetitiuam, hi autē rōnē habentē, & irrōnabilē.

Proſequitur ſuam intētionem. Et primo per modum diſputationis. Secūdo per modum determinationis. ibi. {Videntur autem hęc duo.} Circa primum duo facit. Primo diſputat contra diſtinctionem potentiarum aiæ. Secundo ſpecialiter circa principiū motus, quæ pars aiæ ſit. ibi. {Sed de motu ſm locum.} Circa primum duo facit. Primo recitat diuiſionem potentiarum animę, quam quidam ponebant. Secundo diſputat contra eas. ibi {Secundū.n. differētias.} Dicit ergo primo ꝙ mox in principio huius inquiſitionis habet dubitationem, quō oporteat diſtinguere partes animæ, & quot ſunt: quia ſm aliquem modum vidētur infinitę eſſe .i. non poſſe comprehendi ſub aliquo certo numero. Et hoc verum eſſet, ſi ſingulis operibus animę & motibus, quę ſunt ab anima, neceſſe eſſet attribuere diuerſas partes animæ: & ſic videtur ꝙ non ſint ſolum illæ partes, quas quidam determinant .ſ. rationalem, iraſcibilem, appetitiuam .i. cōcupiſcibilē. Hęc quidem diuiſio nō comprehēdit omnes animę partes: ſed ſolum vires motiuas in homine. Alij autē diſtinguunt animę vires, per rationem habentem, & irrationabilem. Sed hęc quidē diuiſio licet ſm aliquē modū cōprehendat animę partes omnes: non tamen eſt propria diuiſio partium animę, ſm ꝙ ſunt animę partes: ſed forte ſolum ſm ꝙ ſunt in anima rationem habente: & ſic vtitur ea Ariſto. in. 1. Ethico. Deinde cum dicit.

Lec.20. Per differētias.n. quibus haſce diuidunt, & ſeparant partes, & alię partes eſſe videntᷣ: quę maiorē inter ſeſe, ꝗ dictę diſtātiam habent. Vegetatiua inquā, quę quidem & plātis, & vniuerſis animalibus ineſt: & ſenſitiua, quam nec vt rationis expertem: nec vt eiuſdem participem quiſꝗ facile ponet.

Secundum.n. differentias per quas has ſeparant: & alię videntur partes maiorem his differentiā habentes: de quibus & nunc dictum eſt. Vegetatiua nimirum quę & plantis ineſt, & omnibus viuentibus: & ſenſitiua, quā neq; ſicut irrationalem: neq; ſicut rationem habentem ponet quis vtiq; facile.

H Obijcit cōtra prędictas diuiſiōes multipliciter. Prima obiectio eſt, ꝙ ſi iſtę differentię ſm quas diuerſificant aliqui partes animæ, ſufficiunt ad diuerſitatem in partibus animę conſtituendam: inueniuntur alię partes maiorem differentiam habētes adinuicem, ꝗ illę quę dictę ſunt de quibus etiam in hoc libro dictum eſt. Pars.n. vegetatiua eſt in plātis, & in omnibus animalibus: ſiue in omnibus viuētibus: & ſenſitiua etiam eſt in omnibus animalibus: & manifeſtum eſt ꝙ vegetatiua & ſenſitiua plus differūt abinuicem, & a rationali, & concupiſcibili, & iraſcibili, ꝗ iraſcibilis differat a cōcupiſcibili: & tamen iſtę duę potentię non comprehenduntur ſub illis diuiſionibus. Et ꝙ non comprehendātur ſub prima diuiſione manifeſtum eſt. Patet.n. ꝙ neq; vegetatiua neq; ſenſitiua poteſt dici eſſe rationabilis, vel concupiſcibilis, vel iraſcibilis. Vnde hoc prætermiſſo probat ꝙ hæc non comprehendantur ſub ſecunda diuiſione: dicēs ꝙ nō de facili poteſt aliquis vel vegetatiuam vel ſenſitiuam ponere vel irrationalem

E vel rationem habentem. Et quidem ꝙ neutra harum habeat rationem, manifeſtum eſt. Sed ꝙ neq; etiam aliqua earum ſit irrationabilis: ex hoc manifeſtū eē poteſt, quia irrationabile eſt: vel quod eſt contrarium rationi, vel quod eſt natum habere rationem, & non habet: quorum neutrum contingit dictis partibus. Si enim diceret tantū negationem rationis: non poſſet poni genus potentiarū animæ. Vnde manifeſtum videtur ꝙ præmiſſæ diuiſiones potentiarum animæ ſint inconuenientes. Secundā rationem ad idem ponit ibi.

Irrationale tripliciter. Contrarie. Priuatiue. Negatiue.

Præterea imaginatiua: quę ratione quidē ab omnibus eſt diuerſa. Cui vero ſit iungenda, vt ſit idem quod illa: aut a qua eſt ſeiungenda, vt ſit alia ab illa, magnam dubitationem habet profecto: ſi quis ſeiunctas animę partes, ſeparataſq; ponat.

Adhuc autem & phantaſtica, quę ſecundū eſſe quidem ab omnibus altera eſt. Cui autem harum eadē
F vel altera ſit, habet multam dubitationem: ſi aliquis ponat ſeparatas partes animæ.

Dicens ꝙ pars animę phantaſtica, q̄ ſm rationem ab omnibus alijs differt, habet multam dubitationem cum qua prædictarum potentiarum debeat eſſe eadem vel altera: & præcipue ſi aliquis ponat partes animę ſeparatas ſubiecto: ſicut aliqui ponebant. Tertiam rōnē ponit ibi.

Inſuper appetitiua: quę & ratiōe, & vi, alia diuerſaq; ſine dubio ab vniuerſis eſſe videtur. Abſurdū āt eſt hanc a cęteris diuellere ꝑtibus. Fit.n. & in participe rōnis, volūtas: & i rōne vacante; cupiditas atq; ira. Quod ſi tres in partes diuiditur anima, in vnaquaq; profecto partium inerit appetitus.

Te.c.42 Adhuc aūt & appetitiua quę & ratione, & potentia altera videtur vtiq; eſſe ab oībus, & inconueniēs
G vtiq; hanc ſequeſtrare. In ratiocinatiua.n. voluntas fit, & in irrationabili concupiſcentia & ira. Si autem tria in anima, in vnoquoq; erit appetitus.

Dicens ꝙ vis etiam appetitiua videtur eſſe altera rōne & potentia, ab omnibus partibus animæ. Et ſi ſm prędictam diuiſionem, partes animæ ſubiecto diſtinguātur in rationalem & irrationalem {inconueniens videbitur ſequeſtrare} .i. diuidere appetitiuam in duas partes ſubiecto differentes, & tamen hoc oportebit ſiquis dicat rationale & irrationale partes animę ſubiecto diſtinctas, quia quædam appetitiua eſt in parte rationabili, id eſt voluntas, quædam in parte irrationabili, ſcilicet iraſcibilis, & concupiſcibilis. Et ſiquis diſtinguat partes animæ in tres ſubiecto diſtinctas, ſcilicet rationalem, irrationalem et iraſcibilem, ſequetur quòd in vnaquaq; earum erit appetitus. In rationabili enim eſt volūtas, vt dictum eſt.
H Iraſcibili ineſt appetitus, & ſimiliter concupiſcibili. Erūt igitur tres appetitus in anima ſubiecto differētes, ſm prædictam diuiſionem. Sed quæritur quare in appetitu ſenſitiuo ſunt duæ potentiæ appetitiuæ .ſ. iraſcibilis, & concupiſcibilis. In appetitu autem rationali eſt vnus appetitus tm̄ .ſ. voluntas. Et dicendum eſt ꝙ potētiæ diſtinguūtur ſm rationes obiectorum, obiectum autem appetitiuę eſt bonū apprehēſum. Alio aūt mō apprehēdit bonū intellectus & ſenſus. Nā intellectus apprehendit bonū ſm vniuerſalem rationem boni, ſenſus autem apprehendit ſub determinata ratione boni. Et ideo appetit⁹ qui ſequitur apprehenſionem intellectus, eſt vnus tantum. Appetitus autem qui ſequuntur apprehēſionem ſenſus, diſtinguuntur ſecūdum diuerſam rationem boni apprehenſi. Nam aliquid apprehenſum per ſenſum, habet rationem boni appetibilis, inꝗtum eſt delectabile ſm ſenſuꝫ, & ad hoc bonū ordinatur cōcupiſcibilis. Aliquid aūt hꝫ rōnē boni et appetibilis, inꝗtū ꝑficitur delectabilibus, ꝗſi hūs

Cur ſit duplex appetit⁹ ſenſitiu⁹ & vnus Intellectiuus.

Quid ſit cōcupiſcentia, & iraſcētia.

facultatem

facultatem adhibitum vtendi eis, & ad hoc ordinatur iraſcibilis, quæ eſt quaſi propugnatrix concupiſcibilis. Et inde eſt ꝙ animalia non iraſcũtur, neq; pugnant, niſi propter delectabilia.i. propter cibos & venerea, vt dicit in.6. de hiſtorijs animalium. Et propter hoc omnes paſſiones iraſcibilis incipiunt a paſſionibus cõcupiſcibilis, & terminantur in eis. Ira.n. a triſtitia commouetur: & in delectationem finitur. Irati.n. puniendo delectantur. Et propter hoc quidam dicunt ꝙ obiectum iraſcibilis eſt arduum. Quod autem a quibuſdam dr̃, ꝙ iraſcibilis ordinatur ad fugam mali, nullam omnino habet rationem. Eadem enim eſt potentia cõtrariorum, ſicut viſus albi & nigri. vnde bonum & malum non poſſunt diuerſificare potentiam appetitiuam. Et propter hoc ſicut amor boni pertinet ad concupiſcibilẽ, ita odium mali, vt dicit Philoſophus in.9. Ethic. & ſpes de bono, & timor de malo pertinent ad iraſcibilem. Quartam rationem ponit ibi.

Cap.18.

Arduũ eſt obiectum potẽtię iraſcentis.

Sed vt redeamus vnde digreſſi ſumus: quid eſt id quod mouet ipſum animal loco de quo nec diſputatio noſtra eſt inſtituta. Motu namq; eo, quo incrementa, decrementaq; ſuſcipiuntur: qui quidem omnibus animãtibus ineſt, id mouere ſane videtur, qđ vniuerſis ineſt eiſdem principium inquam generandi, ac nutriendi. De reſpiratione aũt, expiratione ue & ſomno, atq; vigilia poſterius ꝯſiderare opꝫ. Nam & hęc ipſa magnã dubitationẽ, difficultatẽq; hñt.

Te.c.43

Sed iam de quo nũc ſermo inſtat agamus mouẽs ſecundum locum animal, eſt. Motum enim ſecundũ augmentum & decrementum, id quod omnibus ineſt videbitur vtiq; mouere, generatiuum & vegetatiuum. De reſpiratione autẽ, & expiratione & ſomno & vigilia poſterius perſpiciẽdum. Habent enim dubitationem multam hęc quoq;.

Dicens ꝙ etiam illud de quo nũc quærimus.ſ. quid ſit mouens animal ſm locum, facit dubitationem circa prędictas diuiſiones, quia non videtur ſub eis contineri. De motu autem augmenti & decrementi qui eſt cõmunis oĩbus viuentibus, manifeſtum eſt ꝙ habet principium cõe omnibus viuentibus, ſm generatiuam & vegetatiuam. Quædam autem aliæ mutationes animalium ſunt, ſicut reſpiratio, & expiratio, ſomnus & vigilia, de quibus poſterius determinandum eſt, quid cauſet ea. Habent enim multam dubitationem, & propter hoc ſpecialem exigũt tractatum. Deinde cum dicit.

Potẽtia motiua nõ eſt ipſa vis vegetatiua

Nunc eſt de motu ad locum accommodato conſiderandum, quidnam id tãdem ſit, quod ipſum aĩãl motu mouet progrediẽdi. Patet itaq; nõ eſſe ipſam potentiam nutriendi. Nam alicuius gratia ſemper hic motus efficitur, eſtq; cum imaginatione, vel appetitu, nihil enim non appetens, aut fugiẽs, hoc motu cietur, niſi forſitan vi.

T.c.44

Sed de motu ſecundum locum, quid ſit mouens animal ſecundum proceſſiuum motum, conſiderandum. Quod igitur non vegetatiua potentia, manifeſtũ. Semper enim propter aliquid, motus hic, & aut cũ phãtaſia, aut appetitu eſt. Nihil.n. nõ appetens, aut fugiens, mouet, niſi violentia.

Procedit diſputatiue ad inquirendum quid ſit principium motus ſecundum locum in animalibus. Et primo oſtendit ꝙ nõ ſit vegetatiua potentia. ſecundo ꝙ nec ſenſitiua ibi. {Similiter autem neq; ſenſitiua.} Tertio ꝙ nec intellectiua. ibi. {At vero neque ratioci.} Quarto quòd nec appetitiua. ibi. {At vero neq; appetit.} Dicit ergo primo ꝙ conſiderandum nunc eſt, quid ſit mouens animal ſecundum locum motu proceſſiuo. Et ꝙ non ſit potentia vegetatiua, oñdit duabus rationibus, quarum prima talis eſt. Semper motus proceſſiuus ſm locũ, eſt ꝑpter aliquid imaginatum, et deſideratum. Non enim animal mouetur, niſi appetens aut fugiens aliquid, niſi forte per violentiam. Sed phantaſia & appetitus non competit parti vegetatiuæ. ergo pars vegetatiua nõ eſt principium motus localis ꝓceſſiui. Scđam rõnem ponit ibi.

Prętera plantę quoq; tali cierentur ꝑfecto motu, partẽq; aliquã ad hũc motũ vt inſtrũm haberent.

Amplius, & plãtę vtiq; motæ eſſent, & vtiq; haberent aliquam partem organicã ad motum hunc.

Te.c.45

Quæ talis eſt. Pars vegetatiua eſt etiam in plantis. Si igitur pars vegetatiua eſſet pricipium motus localis proceſſiui: ſequeretur ꝙ plantæ eſſent motiuæ ſeipſis ſecundum hunc motum: & haberent partes organicas cõuenientes huic motui quod patet eſſe falſum. Non ergo pars vegetatiua eſt principium motus localis proceſſiui in animalibus. Deinde cum dicit.

Pari modo nec ipſam ſentiendi vĩ motus huiuſce principium eſſe conſtat. Sunt enim animalium multa: quę ſenſum quidem habent, manẽt tamen, & ſemper immobilia ſunt. Quod ſi natura nihil facit fruſtra, neq; neceſſariorum quicquã omittit, niſi in animalibus membris captis, ac imperfectis, atq; animalium hæc & perfecta ſunt, & nõ mẽbris capta, cuius id indicium eſt, & generant enim & ſtatum decremẽtaq; ſuſcipiunt, haberent & eas ipſa profecto partes, quæ progrediendi ſunt inſtrumenta.

Motiua potẽtia nõ ẽ ſenſus.

Natura neq; fruſtra qcq̃ facit, neque neceſſariũ aliquid omittit.

Similiter autem neq; ſenſitiuũ. Multa enim ſunt animalium, quæ ſenſum quidem habent, manentia autem & immobilia ſunt per finem. Si igitur natura nihil facit fruſtra neq; deficit in neceſſariis niſi in orbatis, & imperfectis, huiuſmodi autem animalia perfecta & non orbata ſunt, ſignum autem eſt, quia generatiua ſunt, & augmentum habent, & decremẽtũ, q̃re & haberẽt vtiq; partes organicas ꝓceſſionis.

Oſtendit ꝙ neq; etiam ſenſus eſt principium talis motus tali ratione. Senſus enim eſt omnibus animalibus: ſi ergo ſenſus eſſet pricipium prædicti motus: ſequeretur ꝙ omne animal hoc modo moueretur. Quod patet eſſe falſum, quia multa ſunt habentia ſenſum, q̃ tamen manent ſemper in eodem loco, & ſunt immobilia per finem.i. ꝗ diu viuũt. Et quia poſſet aliquis credere ꝙ hoc nõ eſt propter hoc quòd deficiat eis pricipium motiuum, ſed quia deficiunt eis inſtrumenta apta ad motum, ideo ad remouendum hoc, ſubiungit quòd natura nihil facit fruſtra, neq; deficit in neceſſarijs, niſi in animalibus orbatis & imperfectis, ſicut ſunt animalia monſtruoſa, quę quidem monſtra animalibus accidunt, præter intentionem naturæ, ex corruptione alicuius principij in ſemine. Sed animalia immobilia ſunt perfecta in ſua ſpecie, & non ſunt orbata quaſi monſtra, cuius ſignum eſt, quia generant ſibi ſimile, & habent debitum augmentum & decrementũ quod non eſt in animalibus orbatis: ergo & in huiuſmodi animalibus natura nihil facit fruſtra, neq; deficit in neceſſarijs. Vnde ſequitur quòd ſi haberent principiũ motus, quòd haberent partes organicas, diſpoſitas ad motum proceſſiuum. Alias principium motiuum eſſet in eis ſuperfluum, & neceſſaria ad executionem potentiæ motiuæ eis deficerent. Ex hoc autem accipere poſſumus, ꝙ cuicunq; ineſt aliquod principium vitæ, inſunt ei organa conuenientia illi principio, & ꝙ partes corporis ſunt propter partes animæ. Deinde cum dicit.

Nota.

At vero neq; ratiocinãdi vis, & id quod etiam intellectus appellatur principium eſt mouẽdi. Intellectus

Intellectus nõ ẽ ipſa vis motiua.

ctus.n.contemplatiuus,nihil eorum quæ ſub actio- E nem cadũt,contemplatur:neq; dicit quicquam omnino ſi ſit fugiendum,an perſequendum. At motus ſemper aut fugiẽtis, aut perſequẽtis quippiam eſt. Actiuus etiam, cum rem aliquam huiuſcemodi contemplatur:inde iam fugere aut perſequi non iubet. Attñ ſi res illa terribilis ſit,cor ipſum mouet᷑:ſin afficiẽs voluptate: pars aliqua alia corporis agitatur.

T.c.46. At vero neq; ratiocinatiua potẽtia, & vocatus intellectus eſt mouens. Speculatiuus enim nihil ſpeculatur agibile:neq; dicit de fugibili , & perſequibili. Semper autem motus aut fugientis,aut perſequentis aliquid eſt. Sed neq; cũ ſpeculatus fuerit aliquid (Cor eſt organũ potẽtiæ motiuę.) huiuſmodi: iam præcipit aut perſequi , aut fugere: puta cum multoties intelligit terribile aliquid , aut delectabile:nõ iubet autem timere: ſed cor mouet᷑. F Si autem delectabile,altera aliqua pars.

(Intellꝰ ē idem qđ ratio differt aũt ratione.) Oſtendit φ etiam intellectus non eſt principium motiuum:& dicit φ neq; pars ratiocinatiua,quę vocatur intellectus,videtur eſſe mouens. Vnde accipere poſſumus φ ratio & intellectus non ſunt diuerſæ partes animę: ſed ipſe intellectus dicitur ratio, inquantum per inquiſitionẽ quandam peruenit ad cognoſcendum intelligibilem veritatem. Et φ intellectus non ſit principium motus,probat primo quãtum ad ſpeculatiuum intellectum:quia cũ intellectus ſpeculatiuus ſpeculatiue cõſideret ea, quę ſunt tantum ſpeculabilia,& nullo modo agibilia:ſicut cũ cõſiderat φ triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis,& alia huiuſmodi : manifeſtum eſt φ ſpeculatiuus intellectus nõ ſpeculatur aliquid agibile:neq; dicit aliqd de fugibili & perſequibili: & ſic non poteſt mouere:quia ſemper motus eſt fugiẽtis aliquid ſm appetitum, aut proſequẽtis. Aliquando autem intellectus conſiderat aliqd G agibile:non tamen practice:ſed ſpeculatiue: quia cõſiderat ipſum in vniuerſali:& non ſm φ eſt principium particularis operis. Et de hoc cõſequenter dicit: φ neq; intellectus {cum fuerit ſpeculatus}.i. ſpeculatiue conſiderauerit {aliquid huiuſmodi}.i. aliquid agibile , nondum pręcipit proſequi vel fugere:ſicut cum multoties intelligimus terribile aliquod,vel delectabile. Sed intellectus nõ iubet timere,vel deſiderare: ſed aliquãdo mouetur cor ad timendum,abſq; imperio intellectus. Et ſi iterum delectabile moueat appetitum: erit aliqua alia pars, φ̃ cor, quæ mouetur. Et hoc dicit propter opinionẽ Platonis:qui poſuit partes animæ eſſe ſubiecto diſtictas: ita φ iraſcibilis, cuius eſt timere, ſit in corde: et cõcupiſcibilis, ſit in aliqua alia parte corporis:puta in hepate. Sic igitur manifeſtum eſt φ intellectus ſpeculatiue conſiderando aliquid agibile,nõ mouet,ex quo patet,φ intellectus ſpeculatiuus nullo modo mouet aliquid. Deinde cum dicit. H

Præterea intellectus nõnunquã iubet:ratioq; fugere aliquid aut perſequi dicit. At non obtemperat homo neq; mouetur:ſed agit cupiditate: vt in ipſo fieri ſolet incontinente. Omnino autem perſępe fieri videmus: vt nõ medeatur iſce, qui medicinam habet:nec iſce conficiat ſtatuam : qui ſtatuariam habet artem. Propterea φ non ars ipſa,neq; ſciẽtia: ſed aliquid aliud hãc habet vim,& potentiã, vt per ipſam artem aliquid,ſcientiamq; agatur.

Te.c.47 Amplius & præcipiente intellectu, & intelligentia fugere aliquid, aut proſequi, non mouetur: ſed ſecundum concupiſcentiam agit:vt incontinens. Et totaliter videmus φ habẽs medicatiuã,nõ ſanat:tãq̃ alterius proprium ſit agere ſecundum ſcientiam: ſed non ſcientiæ.

E Probat φ nec etiam intellectus practicus mouet, dicẽs φ nec etiam intellectu practico precipiente:quod contingit cum intelligentia dicit aliquid fugiendum aut proſequendum:non propter hoc homo mouetur: ſed agit ſm concupiſcentiam:ſicut patet de incontinentibus,qui hñt rationem rectam: ſed nõ inhærent rationi rectæ. vnde videtur φ intellectus non moueat . Probat autem idem ex medicis,qui habentes ſcientiam medicatiuam & non ſanantur:quia non faciũt ea in ſeipſis quæ præcipit ars eis. Ex quo videtur φ agere ſm ſcientiam nõ ſit ſcientiæ practicæ,ſed alicuius alterius. Deinde cum dicit.

At vero nec appetitus,auctor atq; princeps huius (Vis motiua, nõ eſt appetitus.) eſt motionis. Continẽtes.n.φ̃q̃ appetũt,atq; cupiũt: non tamen agunt ea , quæ cupiunt: ſed intellectum ipſum ſequuntur:rationiq; obtemperant.

At vero neq; appetitꝰ huiuſmodi motꝰ dominus T.c.48. eſt. Abſtinẽtes.n.appetẽtes & ꝯcupiſcẽtes,nõ operãt᷑ F ea quoꝝ appetitũ hñt: ſed conſequũtur intellectũ.

Oſtendit φ pars appetitiua non ſit dominatiua ſuper hunc motũ:quia videmus φ cõtinentes appetũt & cõcupiſcũt:ſed nõ operanẽ ea quorũ hñt appetitũ. E conuerſo eſt in incontinentibus: vt manifeſtius apparet in. 7. Ethi. Cap̃. 2. Videtur igitur φ neq; appetitus moueat.

Videntur igitur duo hæc,eſſe mouentia,vel appetitus vel intellectus: ſiquis imaginationem, vt quandam intellectionem eſſe ponat. Nã & homines magis imaginationẽ q̃ ſcientiam plerunq; ſequũtur: & in cęteris animalibus,nõ intellectio neq; rõ: ſed imaginatio ineſt. Hęc igitur ambo, intellꝰ & appetitus, mouẽdi motu dicto principia ſunt.

Videntur autem duo hęc, mouẽtia: aut appetitus aut intellectus: ſi aliqs phãtaſiã poſuerit, ſicut intel- G lectum quendam. Multa.n. præter ſciam, ſequũtur phãtaſiã. Et in aliis aĩalibus, nõ intellectiuũ neq; rõ eſt: ſed phãtaſia. Vtraq; hęc ergo motiua ſunt ſm locum,intellectus & appetitus. Lec. XV.

POSTQVAM Philoſophus ꝓceſſit diſputatiue ad inquirẽdũ quid ſit principiũ motus localis in aĩalibus hic determinat veritatem. Et primo oſtendit in vniuerſali,quid ſit principiũ motus. Secũdo quomodo hoc principium diuerſimode in diuerſis reperitur. ibi. {Omnino quidem igitur.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit pricipium motus in animalibus. Secũdo docet ordinem:quomodo motus iſte completur, quantum ad motores & mobilia. ibi. {Specie quidem igitur.} Circa primum tria facit. Primo ponit eſſe duo principia motus. Secundo reducit ea in vnum. ibi. {Intellectus autẽ.} Tertio ſoluit obiectionẽ ſuperius poſitã. ibi {Qm̃ aũt.} H Dicit ergo primo φ conſideratis his quæ prædicta ſunt, cum manifeſtum ſit φ vegetatiua pars non ſit mouens, & ſimiliter neq; ſenſus, cum non omnia in quibus hęc ſunt moueri inueniantur, vt patet ex dictis, videntur duo hęc eſſe mouentia.ſ. appetitus & intellectus, ita tamen φ ſub intellectu phãtaſia comprehendatur, quæ habet aliquid ſimile intellectui, inq̃tum mouet ad abſentiam ſenſibiliũ ſicut intellectus,quia hęc etiam eſt pricipiũ motus. Mul- Infra .t. 56. ti enim homines prætermiſſa ſcientia intellectus, ſequuntur in ſuis motibus phantaſiam,ſicut illi qui non ſecũdũ rationẽ agunt, ſed impetu mouentur ad aliquid agendũ. Et in alijs animalibus manifeſtũ eſt, φ nunq̃ intellectus eſt,neq; rõ, quæ mouere poſſit, ſed ſolum phantaſia. In hoibus vero eſt phantaſia & intellectus. Sic ergo manifeſtũ eſt φ vtraq; hęc mouent.ſ. intellꝰ cõprehẽdens ſub ſe phantaſia,& appetitus. Deinde cum dicit.

Intellectus is ſoquam, qui alicuius gratia ratiocinatur: quiq; principium eſt agendi . Atq; hic fine ab

intellectu

intellectu contemplatiuo differt. Appetitus etiam omnis alicuius eſt gratia: cuius enim eſt appetitio, id eſt principium intellectus actiui. At ipſum vltimum, principium eſt actionis. Quare non ſine ratione principia mouendi videntur hæc eſſe duo: appetitus inquam, & mens ea quæ principium eſt agẽdi. Ipſum .n. appetibile mouet: & propterea mens mouet: quod appetibile, ipſius principiũ eſt. Imaginatiõ quoq; cum mouet, nõ abſq; appetitiõe mouet. Vnum igitur eſt id quod mouet, ipſum inquã appetitum. Nam ſi duo intellectus atq; appetitus mouerent: per aliquam communem vtiq; formam mouerent. Tunc autem intellectus quidem non videtur abſq; appetitu moueri. Voluntas enim appetitus eſt quidam: atq; cum fit motus: per rationem, & etiam per volũtatem fit. Appetitus autẽ abſq; ratione mouet. Cupiditas enim & ipſa, quidam eſt appetitus.

T.c.49. Intellectus autẽ qui propter aliquid ratiocinatur & qui practicus eſt. Differt autem a ſpeculatiuo ſecũdum finem. Et appetitus propter aliquid omnis eſt. Cuius enim appetitus: hoc pricipium practici intellectus. Vltimum autem, principiũ actionis eſt. Quare rationabiliter hęc duo videntur mouentia, appetitus & ratio practica. Appetibile eni mouet: & pp hoc ratio mouet: quia principium eius eſt appetibile. Et phantaſia autem cum moueat, non mouet ſine appetitu. Vnum igitur eſt mouens, nempe id quod

T.c.50. appetimus. Si enim duo, itellectus & appetitus mouerent, ſecundum communem vtiq; aliquam ſpeciẽ mouerent. Nunc autem intellectus nõ videtur mouens ſine appetitu. Voluntas enim appetitus eſt. Cũ autem ſecundum rationem mouetur: & ſecundum voluntatem mouetur. Appetitus autem mouet præter rationem. Concupiſcentia .n. appetitus qdã eſt.

Reducit prædicta mouentia i vnum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit propoſitum. Secundo ex eo quod eſt oſtenſum, aſſignat cauſam cuiuſdam accidentis circa motum animalium. ibi. {Intellectus quidẽ igitur.} Tertio improbat diuiſionem potẽtiarum, quam antiqui ponebant. ibi {diuidentibus autem.} Dicit ergo primo, ꝙ intellectus qui mouet: eſt itellectus qui ratiocinatur ppter aliquid: non propter ratiocinari tantum: & hic eſt intellectus practicus, qui differt a ſpeculatiuo, ſecũdum finem.

Speculatiui, & practici itellect⁹ differentia.

Nam ſpeculatiuus ſpeculatur veritatem non propter aliquid aliud: ſed propter ſeipſum tantum: practicus autem ſpeculatur veritatem propter operationem. Et manifeſtũ eſt ꝙ omnis appetitus eſt propter aliquid. Stultum enim eſt dicere, ꝙ aliquis appetat propter appetere. Nam appetere eſt quidam motus in aliud tendẽs. Sed illud cuius eſt appetitus. ſ. appetibile, eſt principium intellectus practici. Nam illud quod eſt primo appetibile, & finis, a quo incipit conſideratio intellectus practici. Cum enim volumus aliquid deliberare de agẽdis, primo ſupponimus finem: deinde procedimus per ordinem ad inquirendum illa, quę ſunt propter finem, ſic procedentes ſemper a poſteriori ad prius: vſq; ad illud quod nobis iminet primo agendum. Et hoc eſt quod ſubdit: ꝙ vltimum de actione intellectus practici, eſt principium actionis. i. illud: vnde debemus actionem icipere. Vnde rationabiliter dictum eſt, ꝙ hæc duo ſunt mouentia. ſ. appetitus: & intellectus practicus: quia enim ipſum appetibile quod eſt primum conſideratum ab intellectu practico, mouet: propter hoc dicitur intellectus practicus mouere. quia. ſ. eius pricipiũ quod eſt appetibile, mouet. Et quod dicitur de intellectu,

Quõ Intellectus & phãtaſia moueant.

intelligendum eſt etiam de phantaſia: quia cum phantaſia mouet: nõ mouet ſine appetitu. Non enim mouet, niſi inquãtum repreſentat appetibile: ſicut nec intellectus. Sic igitur apparet ꝙ vnum eſt mouens. ſ. appetibile, hoc enim appetitum mouet: et eſt principium intellectus, quę duo ponebantur mouentia. Et hoc rationabile eſt ꝙ hæc duo mouentia reducantur in vnum quod eſt appetibile: T.c.61 quia ſi ponebantur hæc duo intellectus & appetitus eſſe mouẽtia, reſpectu eiuſdem motus: cum vnius effectus ſit vna cauſa propria: neceſſe eſt ꝙ moueant hæc duo ſecundum aliquam communem ſpeciem. Non eſt autem dicẽdum ꝙ appetitus moueat ſub ſpecie intellectus: ſed magis econuerſo: quia intellectus non inuenitur mouens ſine appetitu: quia voluntas ſecundum quam mouet intellectus, eſt quidam appetitus. Et ratio huius aſſignatur in nono metaphyſi. quia cum ratio ſcientiæ practicæ ſe habeat ad oppoſita: nõ mouet, niſi determinetur ad vnum, per appetitum. Sed appetitus mouet ſine ratione: ſicut patet ex his quæ ex concupiſcentia mouentur. Concupiſcẽtia enim eſt appetitus quidam. Exemplificat autem magis de concupiſcentia, q̃ de ira: quia ira habet aliquid rationis: non autẽ concupiſcentia: vt probat Philoſophus in ſeptimo Ethico. Et ſic patet ꝙ mouentia reducũtur ad vnum, quod eſt appetibile. Deinde cum dicit. Cap. 9.

Intellectus igiť rectus eſt omnis: at appetitus atq; imaginatio, & recta eſt, & non recta. Quocirca ſemp quidem ipſum appetibile mouet. Hoc autem eſt aut vere bonum, aut apparens bonum. Attamen non oẽ bonum mouet, ſed id quod ſub actione cadit. Sub actione autem cadit, quod aliter ſeſe habere etiã poteſt. Patet igitur talem animæ vim atq; potentiam, principium eſſe mouendi, quę quidem eſt ea, quam appetitum conſueuimus appellare.

T.c.51. Appetibile aut reuera bonũ eſt aut certe apparet bonũ. 2. phy. ca. d cauſis.

Intellectus quidem igitur omnis, rectus eſt. Appetitus autem & phantaſia, recta & nõ recta. Vnde ſemper quidem mouet appetibile. Sed hoc eſt bonum, aut apparens bonum. Non omne autem, ſed agibile bonum. Agibile autem eſt contingẽs & aliter ſe habere. Quod igitur huiuſmodi potentia mouet animæ quæ vocatur appetitus, manifeſtum.

Aſſignat ex prædictis, rationem cuiuſdam accidentis circa motum vel actionem: oſtendens. ſ. quare in actionibus & motibus noſtris erramus. Et dicit ꝙ {omnis intellectus eſt rectus} quod intelligendum eſt de intellectu principiorum. Non enim erramus circa prima pricipia in operabilibus: cuiuſmodi ſunt: nulli nocẽdum eſſe. Nõ eſſe, aliquid iniuſte agẽdum, & ſimilia: ſicut nec erramus circa prima principia in ſpeculatiuis. In his autem quæ ſunt poſt principia: ſi quidem recte conſideramus: procedit ex rectitudine quę eſt circa prima principia. Si autem a rectitudine deuiamus: procedit ex errore qui accidit in ratiocinando. Sed appetitus & phantaſia: qui etiam mouent, ſunt & cum rectitudine, & ſine rectitudine. Et ideo in actionibus noſtris contingit deficere a rectitudine ſecũdum ꝙ deficimus ab intellectu et ratione. Vnde patet ex prædictis ꝙ appetibile ſemper mouet. Hoc autem apetibile, eſt aut vere bonum, quando perſiſtitur in iudicio intellectus recti: aut apparens bonum, quando declinat a iuditio intellectus recti, propter appetitiuum vel phantaſiam. Non autem omne bonum eſt appetibile & mouẽs, ſed bonum agibile: quod eſt bonum applicatum ad operationem: & hoc contingit aliter ſe habere: ſicut omnia q̃ noſtræ actioni ſubduntur. Vnde bonũ vltimum & neceſſarium in ſua vniuerſalitate cõſiſtens, nõ mouet. Manifeſtum eſt igitur quòd potentia animæ quæ dicitur appetitus, ſit mouens. Deinde cum dicit.

Conſtat eos oportere qui partes animæ diuidũt: ſi modo potẽtias ipſas diuidant, atq; ſeparent: complures ipſas eſſe concedere, nutriendi principinm, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, & appetendi. Hæc enim plus inter ſeſe differunt q̃ potentia cupiẽdi ac iraſcendi.

Te. c. 52 Diuidentibus autem animæ partes, ſi ſecundum potentias diuidant & ſeparẽt valde multæ fiunt, vegetatiuum, ſenſitiuum, intellectiuum, conſiliatiuũ: adhuc appetitiuum. Hæc enim plus differunt abinuicem, q̃ concupiſcibile & iraſcibile.

Excludit illud quod antiqui dixerunt de diſtinctione partium motiuarum, dicens: ꝙ diuidentibus partes animæ in rationalem, iraſcibilem & concupiſcibilem: ſi ipſi intendunt diſtinguere potentias animæ abinuicem ſeparatas multo plures fient, q̃ ipſi ponant. ſ. vegetatiuũ: ſenſitiuum, intellectiuum, conſiliatiuũ, & appetitiuum. Diſtinguit autem conſiliatiuum ab appetitiuo: ſicut et in. 6. Ethico. Diſtinguitur ratiocinatiuum quod eſt contingẽtium: a ſcientifico: quod eſt neceſſariorum: & ea ratione quæ ibi tangitur. Hæ autem partes animę plus differunt abinuicem: q̃ concupiſcibile & iraſcibile, quę comprehẽduntur ſub appetitu ſenſitiuo: vnde plures ſunt partes, q̃ ipſi ponant. Deinde cum dicit.

Cap. 12.

Qñ et in q̇bus appetitus ſint contrarij. Cum autem appetitiones inter ſeſe contrariæ fiát quod quidem tum fit: cum ratio cupiditaſq; contrariæ ſunt: idq; fieri ſolet in hiſce, quæ ſentiũt atq; percipiunt tempus: mens enim ob futurum retrahere iubet. Cupiditas vero preſens ipſum perſequitur. Nã quod iam afficit voluptate, id & ſimpliciter afficere voluptate: & abſolute bonum eſſe videtur: ex eo ſane quia futurum non perſpicitur.

Te. c. 53. Quoniam autem appetitus fiunt contrarii adinuicem: hoc autem accidit, cum ratio & concupiſcentia contrariæ fuerint. Fit autem in ipſis tẽporis ſenſum habentibus. Intellectus enim propter futurum retrahere iubet. Concupiſcentia autem propter ipſum iam. Videtur enim ꝙ iam delectabile: & ſimpliciter delectabile: & bonum ſimpliciter: propterea quod non videtur futurum.

Excludit quandam obiectionẽ ſupra poſitã, ad oſtendendũ ꝙ appetitus nõ mouet, per hoc ꝙ cõtinentes: appetitum nõ ſequuntur. Sed hæc ratio ſoluitur: quia in homine ſunt contrarij appetitus: quorum vnum continentes ſequũtur: & alij repugnãt. Dicit ergo ꝙ quia poſſunt fieri appetitus contrarij adinuicem: hoc cõtingit cum ratio concupiſcentiæ cõtrariatur: & fit & accidit hoc in habentibus ſenſum temporis. i. qui non ſolum cognoſcunt quod in pręſenti eſt: ſed conſiderant præteritum & futurum: quia intellectus quandoq; ab aliquo concupiſcibili retrahere iubet, propter futuram conſiderationem. Sicut cum febricitãti, ex iudicio intellectus videtur a vino abſtinendum eſſe, ne febris incaleſcat. Sed concupiſcẽtia incitat ad accipiendum propter ipſum iam. i. propter illud quod in præſenti eſt. Videtur enim quod in præſenti eſt delectabile: eſſe ſimpliciter delectabile, & bonum: ex eo ꝙ non conſideratur vt futurum. Deinde cum dicit.

Specie quidem vnum id eſt ꝑfecto quod mouet, appetitiuum inquam, vt appetitiuum eſt: atq; appetibile omnium eſt mouentium primum. Hoc enim mouet: & nõ mouetur, mente aut imaginatione perceptum: numero vero plura ſunt ea, quę mouent.

Te. c. 54 Specie quidem igitur vnum erit mouens: appetibile aut appetitiuum. Primum autem omnium ap- E petibile. Hoc enim mouet, & non mouetur: eo ꝙ ſit intellectum aut imaginatum. Numero autem plura mouentia.

Oſtẽdit ordinem motus. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quomodo mouentia ſunt vnum, & quomodo plura. Secundo quomodo ordinantur adinuicem. ibi. {Quoniam autem tria ſunt.} Tertio ſummarie determinat de vnoquoq; eorum quædam, quæ ad motum requiruntur. ibi. {Nunc autem:} Dicit ergo primo ꝙ ſi mouentia conſiderantur formaliter, & ſecundum ſpeciem: vnum erit mouens. ſ. appetibile vel appetitiuum: quia inter omnia primum mouẽs eſt appetibile. hic enim eſt mouens non motum: inquantum eſt imaginatum vel intellectum. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſecunda mouentia non mouentur, niſi inquantum participant primum. Vnde omnia conueniunt in ſpecie primi mouentis. Quamuis autẽ omnia conueniant in ſpecie primi mouentis: tamen F numero ſunt plura. Deinde cum dicit.

At vero cum tria ſint in animalium motu: vnum id quod mouet: ſecundum, id quo mouet: & tertiũ, id quod mouetur: atq; id quod mouet, ſit duplex: nã aliud eſt immobile: aliud mouet atq; mouetur: immobile quidem id bonum eſt: quod ſub actionẽ cadit: id vero quod mouet atq; mouetur, eſt ipſum principium appetendi. Mouetur enim id quod appetit, ea ratione qua appetit: & appetitio eſt motus quidam, vel operatio. Id autem quod mouetur, eſt animal ipſum. At quo mouet appetitus, vt inſtrumẽto: id iam corpori tribuẽdum eſt. Quocirca de ipſo tunc eſt contemplandum: cum de communibus animæ, corporiſue operibus, atq; officiis ꝯtẽplabimur. In motu aialium 4. requiruntur.

Quoniam autem tria ſunt: vnum quidem mouẽs G ſecundum autem quo mouet: & tertium quod mouetur. Mouẽs aũt duplex: aliud quidem immobile: aliud aũt, quod mouet, & mouetur. Eſt autẽ immobile, agibile bonum: mouens autem & quod mouetur, appetitiuum. Mouetur enim quod appetit, ſecũdum ꝙ appetit: & appetitus, actus aut motus quidã eſt. Quod autẽ mouetur, animal eſt. Quo vero mouet organo appetitus: iam hoc corporeum. Vnde in communibus animæ & corporis operibus, conſiderandum eſt de ipſis.

Aſſignat ordinem motus, & dicit ꝙ tria ſunt quæ inueniuntur in motu. Vnum quod eſt mouens: & aliud eſt organum quo mouens mouet: et tertium eſt quod mouetur. Mouens autem eſt duplex. vnum quidem immobile: & aliud quod eſt mouens motum. In motu igitur ani- H malis: mouens quod nõ mouetur, eſt bonũ actuale quod mouet appetitum: prout ẽ intellectum vel imaginatum. Sed mouens motum, eſt ipſe appetitus: quia omne quod appetit, inquantum appetit mouetur: & ipſum appetere eſt quidam actus, vel motus: prout motus eſt actus perfecti: prout dictum eſt de operatione ſenſus & intellectus: Quod autẽ mouetur, eſt animal. Organum autem quo appetitus mouet, eſt aliquid corporeum. ſ. quod eſt primum organum motus: et ideo de huiuſmodi organis cõſiderãdum eſt in operationibus communibus animæ & corporis. Determinat enim de hoc in libro de cauſa motus animalium. In hoc enim libro intendit determinare de anima ſm ſe. Deinde cum dicit.

Nũc vt in ſumma dicamus, id quod mouet vt inſtrumentum: ibi eſt collocãdum, vbi idem principiũ rationem, finiſue ſubit: vt in cardine fit. Hic enim cõuexum & concauum ẽſt: quorum alterum finis: alte

rum

rum principium eſt. Quapropter alterum quieſcit: alterum mouetur. Sunt ratione quidem diuerſa, magnitudine vero nõ ſeparantur: Vniuerſa namq; pulſu tractuq; mouent. Iccirco oportet, perinde atq; in circulo, aliquid manere: & hinc incipere motum.

In omni motu eſt aliquid mobile, a quo motus i-cipit.

Te.c.55.

Nunc autẽ vt in ſumma dicat̃, mouens organice, vbi principium & finis idem: velut in circulatione: hoc eſt gibboſum & concauum. Hoc quidem finis: illud vero principium. Vnde aliud quidem quieſcit aliud vero mouetur. Ratione quidẽ altera: magnitudine vero inſeparabilia ſunt. Omnia enim pulſu & tractu mouentur. Propter quod oportet, ſicut in circulo, manere aliquid: & hinc incipere motum.

Summarie determinat de organo motus localis, & dicit in ſumma: ꝙ primum mouens organice oportet tale eſſe, vt in eodem ſit et principium & finis motus, ſicut in quadam circulatione, in qua eſt gibboſum & concauũ: quorum vnum eſt quaſi finis, et aliud quaſi principium. Nam concauum eſt ſicut finis: gibboſum autem videtur eſſe, ſicut principium motus. Secundum cõcauitatem.n. contrahitur in ſeipſo: ſecundum gibboſitatem vero attẽditur eius dilatatio, prout ab ipſo fit principium motus & pulſus. Et quia in ipſo eſt principium motus & finis: principium autem motus oportet eſſe immobile in vno quoq; motu: ſicut cum mouetur manus, q̃eſcit brachiũ: & cum mouetur brachiũ quieſcit humerus: & ſic omnis motus ab aliquo immobili procedit: oportet ꝙ in ipſo organo motus quod eſt cor: ſit aliquid quieſcens, inquãtum eſt principium motus: & aliud quod mouetur, inq̃tum motus terminatur ad ipſum. Et hæc duo in ipſo.ſ. quieſcens & motum ſunt diuerſa ratione, licet ſubiecto & magnitudine ſint abinuicẽ inſeparabilia. Et ꝙ oporteat ibi eſſe principium motus, & finis: & per conſequẽs quieſcens & mobile, manifeſtum eſt ex hoc, ꝙ omnis motus animalis componitur ex pulſu & tractu. In pulſu autem id quod eſt mouens, eſt tantum principium motus: quia pellens elõgat a ſe id quod pellitur. Sed in tractu, id quod mouet eſt terminus motus: quia trahẽs ad ſe mouet id qđ trahitur. Et propter hoc oportet ꝙ primum organũ motus localis in animali, ſit & vt principium motus & vt terminus. Et ideo oportet ꝙ in eo ſit aliquid manens, & tamẽ ꝙ hinc incipiat motus, ſicut apparet in motu circulari. Nam corpus quod circulariter mouetur propter immobilitatem centri et polorum non mutat totaliter locũ niſi forte ratione, ſed ſecundum totum manet in eodem loco ſecundum ſubiectum, partes autem variant locum ſubiecto, & nõ ratione tantum: ſic etiam eſt in omni motu cordis. Nam cor in eadem parte corporis confixum manet, ſed mouetur ſm dilatationem & conſtrictionem, vt cauſet motum pulſus & tractus, & ſic quodammodo eſt mobile, & quodammodo quieſcens.

Cor eſt organũ mot⁹ localis in aĩalibus

Omnino igit̃, vti diximus: hoc ſuiipſius motiuũ eſt animal: quo eſt appetitiuum. At appetitiuũ ſine imaginatione nõ eſt. Omnis autem imaginatio, aut rationis eſt particeps: aut eſt ſenſitiua. Atq; huius & belluæ participes ſunt.

Te.c.56

Omnino igitur ſicut prædictum eſt, inquantum appetitiuum animal: ſic ſuiipſius motiuum eſt. Appetitiuum autem non ſine phantaſia. Phantaſia autem omnis aut rationalis aut ſenſibilis eſt. Hac igit̃ & alia animalia participant.

Lec. XVI.

POSTQVAM Philoſoph⁹ determinauit de principio motiuo ſecundum localem motum in communi et ſecundum ſe, nunc determinat de ipſo, per comparationem ad diuerſa genera animaliũ. Et circa hoc tria facit.

A Primo oſtendit quid ſit commune omnibus animalibus participantibus motum. Secundo quomodo principiũ motiuũ inueniatur in animalibus imperfectis. ibi. {Cõſiderandum autem de imperfectis.} Tertio oſtendit quomodo hoc pricipium motus ſit in animali perfectiſſimo quod eſt homo, differenter ab aliꝭ animalibus. ibi. {Sẽſibilis quidem.} Dicit ergo primo, ꝙ omne animal inq̃tum eſt appetitiuum, ſic eſt ſuiꝭpſius motiuum. Nam appetitus eſt cauſa propria motus. Sed appetitiuum nõ eſt ſine phantaſia, quę eſt vel rationalis, vel ſenſibilis. Senſibili autem phantaſia, alia animalia ab homine participant, non autem rationali phantaſia. Conſiderandum autem eſt ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, ſicut ſub intellectu phantaſiam comprehendit, ita etiam phantaſiam vſq; ad intellectum extendit, ſequens nominis rationem. Nã phãtaſia apparitio quædam eſt, apparet autem aliquid & ſecundum ſenſum, & ſecundum rationem. Phantaſia etiã

Te.c.48

B habet ſuam operationem in abſentia ſenſibilium, vt ratio & intellectus. Deinde cum dicit.

A quo ĩperfecta animalia moueantur

At enim conſiderandum eſt etiam: quid nam ſit id, quod imperfecta animalia motu ciet: quibus ſenſus ineſt tantummodo tactus. Atq; inueſtigãdum eſt ſi his etiam inſit imaginatio, cupiditasue: necne. Etenim dolor atq; voluptas his ineſſe videtur. Quod ſi hæc inſunt: & cupiditatem neceſſe eſt eiſdem ineſſe. Ad quonam pacto his imaginatio ineſt? An aſſerendum eſt, vt videtur, hęc & in his ineſſe, imaginationem inquam, atq; cupiditatem? Verum vt ĩdeterminate mouentur: ſic & hæc ipſis inſunt indefinite.

Aĩalia ĩpfecta ĩdeterminatã habẽt phãtaſiam.

Conſiderandum autẽ & de imperfectis quid mouens eſt: quibus ſenſus tactus ſolum ineſt: vtrum cõtingat phantaſiã & concupiſcẽtiam ineſſe his, an nõ.

C Videtur enim lętitia & triſtitia ineſſe. Si autem hęc, & concupiſcentiam neceſſe. Phãtaſia autem quomodo vtiq; inerit? An ſicut mouentur indeterminate, & hæc inſunt quidem, indeterminate autem inſunt.

Oſtendit quid ſit pricipium motus in animalibus imperfectis. Et dicũtur animalia imperfecta, quibus ineſt ſolum ſenſus tactus. Et dicit ꝙ conſiderãdum eſt quid moueat ea, vtrum.ſ. in eis ſit phantaſia & concupiſcẽtia, vel non. Videtur autem ꝙ in eis ſit concupiſcentia, quia in eis videtur eſſe lætitia & triſtitia. Retrahunt enim ſe, cum ab aliquo nociuo tanguntur, & aperiunt ſe, & extendũt in illud quod eſt eis conueniens, quod non fieret, niſi in eis eſſet dolor & delectatio. Si hæc autem ſunt in eis, neceſſarium eſt ꝙ in eis ſit concupiſcentia. Sed cum concupiſcentia ex ſenſu fiat delectationis, ſequitur ꝙ concupiſcentia non ſit ſine phantaſia. Reſtat ergo quærendum,

D quomodo in eis ſit phantaſia. Et reſpondet ꝙ ſicut mouentur, ita ineſt huiuſmodi animalibus & phãtaſia et cõcupiſcentia. Mouentur autem non determinate, quaſi intendentes aliquem determinatum locum, in ſuo motu, ſicut accidit in animalibus quæ mouentur motu proceſſiuo, quæ imaginnatur aliquid diſtans, & illud concupiſcunt: & ad illud mouẽtur. Sed huiuſmodi animalia imperfecta nõ imaginantur aliquod diſtãs, quia nihil imaginantur, niſi ad præſentiam ſenſibilis. Sed cum læduntur, imaginantur illud vt nociuum, & retrahunt ſe, & cũ delectantur, extendunt ſe ſuper illud, & applicant ſe illi. Et ſic in eis eſt phantaſia vel concupiſcentia indeterminata, inquantum imaginantur & concupiſcunt aliquid vt conueniens, non autẽ vt hoc aut illud, aut hic, aut ibi, ſed habent confuſam imaginationem & concupiſcentiam. Deinde cum dicit.

Memento eorũ q̃ ſup.t. 156. notata ſũt.

Imaginatio igitur ſenſitiua in ratione etiam expertibus vti diximus, animalibus ineſt. At deliberatiua

his

Hic Ariſto. vim cogitatiuam innuere videtur.

his ineſt tantum,in quibus ratio ineſt. Nam vtrum hoc agat,an hoc:rationis iam opus,atq; officiū eſt. Atq; neceſſe eſt vno quodā metiri: maius enim perſequitur. Quare poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere. Et hæc eſt cauſa ſane,cur non omnis imaginatio videtur opinionē habere:quia eam quę eſt ex ratiocinatione non habet. At hæc illam nimis habet. Qua pp deliberatiuum appetitus non habet.

Te.c. 57

Senſibilis igitur phantaſia,ſicut dictum eſt: & in aliis animalibus ineſt. Deliberatiua autem rationalibus ineſt. Vtrum enim aget hoc aut hoc: iam rationis eſt opus. Et neceſſe eſt vno menſurare. Maius .n. imitatur. Quare poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere. Et cauſa hęc eſt, cur opionē nō putatur hēre:qm̄ eā quę ex ſyllogiſmo nō habet. Hæc at illam. Propter quod deliberatiuū nō hēt appetitus.

Oſtēdit quod pricipium motiuum ſit in hominibus. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quomodo principiū mouens in hominibus eſt ratio deliberans. Secundo quomodo aliquādo deliberatio rationis,per appetitum vincitur. ibi. {Vincit autem.} Tertio oſtendit quæ ratio ſit mouens. ibi. {Scientificum autem.} Dicit ergo primo q phantaſia ſenſibilis: vt ex dictis patet:eſt etiam in aliis animalibus:ſed illa quæ eſt per deliberationem, eſt tantum in rationalibus: quia conſiderare vtrum hoc ſit agēdum, aut hoc (quod eſt deliberare) opus eſt rationis. Et in tali conſideratione neceſſe eſt accipere aliquam vnā regulam,vel finem,vel aliquid huiuſmodi:ad quod mēſuretur quid ſit magis agendum. Manifeſtum eſt enim q homo {imitatur}.i.deſiderat id quod eſt magis in bonitate:& id quod eſt melius:melius autem ſemper dijudicamus aliqua menſura:et ideo oportet accipere aliquā menſuram,in deliberando quid magis ſit agēdum. Et hoc eſt medium ex quo ratio practica ſyllogizat quid ſit eligendum. Vnde manifeſtum eſt q ratio deliberans poteſt ex pluribus phantaſmatibus vnum facere.ſ.ex tribus:quorum vnum præeligitur alteri: & tertium eſt quaſi menſura quæ præelegit. Et hęc eſt cauſa quare animalia non habent opinionem,licet habeant phantaſiam:quia nō poſſunt vti ſyllogiſmo:per quem vnum pręeligāt alteri. Sed deliberatio rationis habet illam .ſ. opinionem: aſs non faceret ex pluribus phantaſmatibus vnum. Et inde eſt q appetitus inferior, qui ſequitur phantaſiam: non habet deliberationem: ſed abſq; deliberatione mouetur ad concupiſcendum, vel iraſcendum:quia ſcilicet ſequitur phātaſiam ſenſibilem. Deinde cum dicit.

Medius practici ſyllogiſmi.

Vincit autem interdum appetitus,mouetq; voluntatem:interdum hæc illum: appetitus inquam appetum vt ſphæra ſphęram:cum in continentia ſit. Atq; ſemper ſuperior,magis eſt princeps, mouetq; natura:quo fit,vt tres iam motus efficiantur.

Vincit autem & mouet aliquando appetitus deliberationem. Aliquando autem mouet & hunc illa, ſicut ſphæra,appetitum:cum incontinentia fuerit. Natura autem ſemper quæ ſurſum,principalior eſt, & mouet: vt tribus latiōibus iā moueat.

Oſtendit quomodo deliberatio rationis vincatur ab appetitu inferiori:et dicit q appetitus inferior qui eſt ſine deliberatione: vincit deliberationem:et remouet hominē ab eo quod deliberauit. Aliquando econuerſo appetitus mouet appetitum .ſ. ſuperior illum .ſ. qui eſt rationis deliberātis, eum qui eſt phantaſiæ ſenſibilis:ſicut in corporibus cœleſtibus,ſphæra ſuperior mouet iferiorem:quod accidit cū aliquis continens fuerit. Continentis enim eſt per deliberationem rationis,vincere paſſiones. Et iſte eſt naturalis

E ordo vt ſuperior appetitus moueat inferiorem: quia etiā in corporibus cœleſtibus naturaliter ſphęra ſuperior pricipalior eſt:& mouet inferiorem: ita q inferior mouetur tribus motibus localibus. Sicut ſphæra Saturni mouetur & motu diurno,qui eſt ſuper polos mundi:& motu contrario, qui ē ſuper polos zodiaci:et preter hoc, motu proprio. Et ſic appetitus inferior, etſi aliquid de motu proprio retineat:mouet tñ naturali ordie,motu appetitus ſuperioris:et motu rōnis deliberātis. Si āt ecōuerſo accidit, q appetitus ſuperior trāſmoueatur ab inferiori: hoc eſt pter ordinē naturalē. Vñ et hoc facit peccatū i moribus, ſicut peccata ſunt monſtra in natura. Deinde cum dicit.

Particularis propoſitio magis mouet, q vl'is.

Ea vero ratio cui ſcientię tribuuntur:non mouet ſed manet. Cum autem æſtimationum ac rationum; alia ſit vniuerſalis,alia ſingularis. Alia nāq; dicit omne bonum honoribus eſſe afficiendum:hæc vero dicit F & me bonum eſſe:hęc iam opinio mouet: non illa vniuerſalis,Quin potius ambæ mouēt. At illa qeſcens magis:hæc autem non quieſcens.

Te.c. 58

Scientificum autem non mouet:ſed manet. Quoniam autem hoc quidem vniuerſalis exiſtimatio & ratio:alia vero particularis. Hæc quidem enim dicit q op3 talē tale agere:hoc autē q hoc qdē eſt tale:& ego talis. Iam hæc mouet opīo:nō quæ vniuerſalis. Aut vtraq;:ſed hęc qdē quieſcēs magis:hęc aūt non.

Te.c.46

Oſtendit quę ratio ſit mouens. Et primo ſciendum eſt q ratio ſpeculatiua,quam appellat ſcientificam,nō mouet:ſed in quiete eſt:quia nihil de imitando vel fugiendo dicit:vt ſupra dictum eſt. Ratio autem practica,quędam eſt vniuerſalis,& quædam particularis. Vniuerſalis quidem:ſicut quæ dicit q oportet talem tale agere:ſicut filiū honorare parētes. Ratio autem particularis dicit q hoc G quidē eſt tale,et ego talis: puta q ego filius:et hunc honorem debeo nunc exhibere parēti. Hæc autem iam opinio mouet:non autem illa quæ eſt vniuerſalis. Aut ſi vtraq; mouet: illa quæ eſt vniuerſalis mouet vt cauſa prima & quieſcens: particularis vero vt cauſa proxima,& quodammodo motui applicata. Nam operationes et motus in particularibus ſunt: vnde oportet ad hoc q motus ſequatur,q opinio vniuerſalis ad particularia applicetur. Et propter hoc etiam peccatum in actionibus accidit,qm̄ opinio in particulari operabili corrumpitur propter aliquam delectationem:vel propter aliquam aliam paſſionem:quæ tamen vniuerſalem opinionē non corrumpit.

Vñ peccatum oriatur.

Vegetatiuū i oibus viuētibus eſt.

Neceſſe eſt igitur,omne quod viuit,animamq; habet,nutriēdi vim habere ab ortu generationeve vſque ad interitum corruptionemve ſuam. Neceſſe eſt enim omne quod eſt ortum,accretionem,& ſtatum, H & decretionem habere:quę quidē,vt patet,ſine nutritione fieri nequeunt. Neceſſe eſt igitur vniuerſis his q̄ accreſcūt atq; decreſcūt,ſeſſe potētiā nutriēdi.

Te.c. 59

Vegetabilem igitur animam neceſſe habere omne,quodcūq; viuit:& habet animam, a generatione vſq; ad corruptionem. Neceſſe eſt enim quod generatur,augmētum habere,& ſtatum, & decrementū: hoc autem ſine alimento eſſe,impoſſibile eſt. Neceſſe eſt igiť ineſſe vegetabilē potētiā in oibus generabilibus,& corruptibilibus. Lec. XVII.

POSTQVAM Philoſophus determinauit de ſingulis partibus animæ: hic oſtēdit quomodo adinuicem ordinantur. Et primo oſtendit q neceſſe eſt animæ partē vegetabilem in omnibus viuentibus inueniri. Secundo oſtendit q ſenſitiua non eſt in omnibus:ſed in aliquibus ibi. {Senſum autem non neceſſe.} Dicit ergo primo, ex his q̄ ſupra de partibus aiæ determinata ſunt,cōcludēs,q

oē qď

oē qđ viuit: & per cōſequēs quācūq; ptē aię hñs: neceſſe ē ꝙ hēat aiam vegetabilē a pricipio ſuę gñationis vſq; ad ſuā corruptionē. Ex quo innuit hoc eſſe in aialibus quæ generātur et corrūpuntur intelligendū. Hoc aūt ꝓbat ſic, q̄a neceſſe eſt ꝙ oē viuēs q̄d gñatur, hēat augmentū & ſtatū & decrementū: ſed hæc nō poſſunt accidere ſine alimēto: q̄a tpe augmēti opȝ ꝙ plus de alimento cōuertatur, q̄ ſufficiat ad conſeruationē p̄exiſtentis magnitudinis: tpe aūt ſtatus, ęquaľr: ſed tpe diminutionis, minus. Cū igitur vti alimēto ptineat ad partē vegetabilē: neceſſe eſt ꝙ hæc pars aię ſit in oībus viuētibus, quę generātur & corrūpūtur. Et ſic pȝ ordo iſtius partis aīæ ad alias ptes aīæ: quia omnes alię præſupponunt iſtam. Deinde cum dicit.

Nō omne viuēs hēt ſenſum. At non in omnibus viuentibus neceſſe eſt ſenſum eſſe. Etenim neq; ea poſſunt tactum habere, quorum corpus eſt ſimplex: quæ nō ſine materia, formarum ſunt ſuſceptiua. Neq; fieri poteſt, vt ſine hoc ſenſu, animalium quicquam in rerum ſit ratione.

Te.c.60 Senſum autem non neceſſe eſt omnibus viuentibus ineſſe. Neq; enim ea quoꝝ ſimplex corpus, ꝯtingit habeř tactū. Neq; ſine hoc, poſſe eſt eſſe vllū aīal. Neq; quęcūq; non ſuſceptiua ſpecieꝝ ſine materia.

Oſtēdit qūo ſe hēat ps ſenſitiua ad viuentia. Et primo oñdit ꝙ nō eſt in oibus viuētibus. Scđo oſtēdit in quibus viuētibus ſit. ibi. {Aial aūt neceſſe.} Dicit ergo primo, ꝙ nō eſt neceſſariū ꝙ oia viuētia hēant ſenſum: quia ſenſus tactus (ſine quo nullus alius pōt eſſe: & ꝑ cōſequens neq; aliqđ aīal: cuius ratio perficiť ex hoc ꝙ hȝ ſenſum) eſſe nō pōt i aliquo corpe ſimplici: quia organū ſenſus tactus neceſſe eſt eſſe iq̄dā medietate inter cōtraria. vt ſupra 2.te. cō. 118. oſtēſum eſt: qđ nulli corpi ſimplici cōuenit: cū i corpibus ſimplicibus ſint excellētię q̄litatū ſenſibiliū: puta in igne excellētia calidi: in aqua, excellētia frigidi. Siľr ēt quecūq; nō ſunt ſuſceptiua ſpecieꝝ ſine materia: nō hūt ſenſum. Nā ſenſus ē ſuſceptiuus ſpecieꝝ ſine materia: vt ſupra dictū eſt. Sūt aūt q̄dam viuētia. ſ. plātę: q̄ ſunt ꝓpinqua corporibus ſimplicibus ꝑꝑ eaꝝ terreſtreitatē: et nō recipiunt 2.te. cō. 122. ſpecies ſenſibiliū, niſi ꝑ materialē immutationē: nō ergo omnia viuentia habent ſenſum. Deinde cum dicit.

Aial oē neceſſario hēt ſenſum. Aial āt neceſſe eſt ſenſuȝ hēre: ſi nihil facit fruſtra natura. Nā vniuerſa q̄ natura ꝯficiūť, gr̄a ſūt alicui⁹ aut ſunt caſus eoꝝ, quę alicuius cauſa fiunt. Si igitur corpus qđ habet vim gradiēdi, nō haberet ſenſum: corrūpereť ſane & nō ad ſuū ꝑficiſcereť, ꝑueniretq; finē: quē qdē opus eſſe naturę ꝯſtat. Quo nāq; pacto nutrietur? Immobilibus enim adeſt nutrimentum, eō i loco vbi ſiť orta: quo nutriri pñt ſuapte natura.

Aial āt neceſſe eſt ſenſum hēre: ſi nihil fruſtra facit natura. Propter aliqd. n. oīa q̄ ſunt natura, ſubſiſtūt: aut ꝯcidētia ſunt eoꝝ, quę ſunt ꝑꝑ aliqd. Si igř omne ꝑceſſiuū corpus nō hēt ſenſum: corrūpetur vtiq;, & ad finē nō vtiq; veniet, q eſt naturę opus: Qūo. n. aleť? Manētibus qdē. n. exiſtit, vñ nutriri nata ſunt.

Oñdit ꝙ oīa alalia hñt ſenſum. Et circa hoc duo facit. Primo oñdit hoc de aialib⁹ q̄ mouenť motu proceſſiuo. Scđo ſimpľr de oibus aialib⁹. ibi. {At vero.} Circa primū duo facit. Primo oñdit ꝓpoſitū. Scđo excludit quoddā ꝑ qđ poſſet ſuę rōni obuiari. ibi {Nō pōt aūt corp⁹} Dicit ergo primo ꝙ neceſſe ē ꝙ aīal ſenſum hēat. Ad qđ ꝓbandū ꝓponit primo ꝙ natura nihil facit fruſtra: quia oia q̄ ſunt in natura, ſunt ꝑꝑ aliud. i. ꝓueniūt ex neceſſitate ex his q̄ ꝑꝑ aliquid ſunt: ſicut natura facit mēbra ꝑꝑ aliquas operationes. Sed ex hoc ꝙ mēbra ſunt talis diſpoſitionis, ſequiť ꝙ hēant aliq̄ accñtia: ſicut ꝙ habeāt piloſitates quaſdā vel colores vel corruptiones, q̄ nō ſunt ꝓpter finē: ſed magis ꝓueniūt ex neceſſitate materiæ. Sic igiť cū natura opetur ꝑꝑ aliqd: ſi res naturales nō poſſent ꝑuenire ad finē quē natura itendit: eſſēt fruſtra. Sed natura fecit corp⁹ ꝓceſſiuū. i. aialis qđ pōt moueri motu ꝓceſſiuo: ſic organizatū & diſpoſitū, ꝑꝑ motū: & vt ꝑ motū vlterius ꝓſequereť alimentū, ꝑ qđ cōſeruareť in eſſe. Hoc aūt non poſſet eſſe, ſi nō haberet ſenſum, quia nō diſcerneret corruptibilia, q̄ pñt ei obuiare: & ſic corrūpereť: & nō ꝑueniret ad finē quē natura intēdit: vt. ſ. cōſeruēť alimēto, qđ ex motu acquiriť. Qūo. n. alerenť, niſi q̄rerent alimētū ꝑ motū? Nec eſt inſtātia de aialibus imobilibus: quia aialibus manentibus. i. imobilibus exiſtit adiūctū illud, vñ nata ſunt nutriri. vñ nō opȝ ꝙ a remotis q̄rant. Manifeſtū eſt igiť ꝙ ſi corpora ꝓceſſiua nō haberēt ſenſum. nō poſſent cōſequi finem ad quem natura ordinauit, et ita eſſent fruſtra, quod eſt inconueniens. Deinde cum dicit.

B Fieri āt neq; vt corpoꝝ qcq̄ mobile, atq; ortum: aiam qdē hēat, diſcernētēq; mētē, ſenſu āt vacet. Cur. n. nō hēbit? Aut. n. aię, aut corpi idipſū melius erit. At neutri vř melius eſſe. Illa nāq; ob hoc nō itelliget magis. Illud aūt nō ob idipſū magis ꝑſiſtet. At vero neq; corp⁹ qcq̄ igenitū aiatū, ſenſū hře neceſſe ē. Nullū igř, vti dixim⁹, ñ imobile corp⁹ hȝ aiaȝ abſq; ſēſu.

Nō pōt aūt corpus hēre qdē aiam, & intellectū diſcretiuū, ſenſum aūt nō hēre, nō manſiuū exiſtēs, generabile aūt. At vero neq; ingenerabile. Quare enim non habebit? Aut. n. aiæ melius, aut corpori. Nunc autem neutrum eſt. Hæc quidem non magis intelligit. Hoc autem nihil erit magis propter illud. Nullū ergo habet animal corpus non manēs ſine ſenſu. Te.c.61 Te.c.62

Excludit quoddā per qđ poſſet obuiari prędictę rōni. Poſſet. n. aliquis diceř ꝙ corpus ꝓceſſiuū pōt ꝑuenire ad finē intentū a natura, diſcernendo corruptibilia per intellectū, etiā ſi nō haberet ſenſum. Sed excludit hoc, dicēs ꝙ corpus nō exiſtens māſiuū, ſed ꝓceſſiuū, nō pōt habere aiam & intellectū diſcernentem nociua, ita ꝙ nō habeat ſenſum, neq; ſi ſit generabile, neq; ſi ſit igenerabile. Et de generabili q̄dem oſtenſum eſt. Nam viuētia generabilia habentia intellectum ſunt tantum homines. Intellectus aūt humanus indiget ſenſu, vt ſupra oſtenſuȝ eſt. Sed qđ dicit, {ꝙ neq; illud qđ eſt ingenerabile hȝ intellectū ſine ſenſu,} videtur eſſe falſum ſm opinionem Ariſt. Nam corpora cæleſtia q̄ ponit eſſe aiata, hñt de partibus aię, intellectū. Nō hñt aūt ſenſum, cū ſint corpora vniformia, nō habētia diſtinctionē in organis q̄ requirūtur ad ſenſum. Te.c.20 &.30. Vñ quidā ſic exponūt vt ibi termineť ſnia, vbi dicit {generabile aūt,} vt ſit ſenſus, ꝙ nullū corpus nō manens, pōt habere intellectū ſine ſenſu, dūmō ſit generabile. Sed qđ ſubdit. {At vero neq; ingenerabile:} eſt principiū alterius ſnię: ac ſi dicat, ꝙ hoc qđ dictū eſt de corpore generabili, nō ſic ſe hēt circa corpus ingenerabile: vt. ſ. nō poſſit hēre intellectū ſine ſenſu. Et hoc eſt qđ ſubdit. {Quare. n. nō habebit.} Intelligendū eſt magis relatiue q̄ interrogatiue: vt ſit ſenſus ꝙ cauſa q̄re corpus ingenerabile. ſ. corpus cęleſte nō hēt ſenſum: lȝ hēat intellectū eſt iſta: q̄a ſi hēret ſenſum, aut hoc eſſet vt ex ide eſſet aliqd meli⁹ aiæ corporis, aut vt ex ide eſſet melius corpori cęleſti: ſed neutrū hoꝝ eſt: q̄a aia corporis cęleſtis nō magis intelligeret per ſenſum, q̄ ſine ſenſu, intelligit. n. per modū ſubſtātiarū ſeparatarū ea q̄ ſunt ſm ſe intelligibilia. Neq; ēt corp⁹ cęleſte magis poſſet cō ſeruari in eſſe, ꝓpter ſenſuȝ, q̄a nō eſt poſſibile ipſum corrūpi: vñ nō indiget ſenſu ad vitandū corrūpentia. Sed ad hūc ſenſum nō adaptatur cōcľo cōſequēs. ſ. ꝙ nullū corpus nō manens. i. nō immobile, hȝ aiam ſine ſenſu. Niſi forte dicať ꝙ hęc cōcľo, nō ſequitur ex eo qđ immediate dictū eſt, ſed ex eo qđ primo fuit dictū.

dictū. Quia igiẗ hęc expoſitio extorta videtur, dicēdū eſt φ per corpus ingenerabile nō itelligit corpus cæleſte, ſed corpora quorundā aialium aereorū q̄ ponebāt Platonici, noiantes ea dęmones: quos qdem Apule. platonicus ſic diffinit. Dęmones ſunt aialia corpore aerea: mente rationalia, aio paſſiua, tpe ęterna. Et de hmōi alalium corporibus vult Philoſophus oſtn̄dere φ nō eſt poſſibile φ habeant intellectū ſine ſenſu: ſicut Platonici poſuerunt: vt interrogatiue legatur quod dicitur. {Quare.n.nō habebit?}.ſ. huiuſmodi corpus ſenſum, q.d. Non eſt huius rōnem aſſignare. Si.n.nō hʒ, aut hoc eſt ꝓpter bonū aię: aut ꝓpter bonū corporis. Sed neutrū horū, qa ſine ſenſu, neq; aia eius intelligit melius: neq; corpus magis cōſeruabitur. Et ex hoc ſtatim directe ſequitur cōcl'o quā inducit φ nullū corpus mobile habēs aīam, careat ſenſu. Apparet aūt hanc eſſe intentionē Ariſto. ex hoc φ immediate ſubiungit: φ impoſſibile eſt aliquod corpus ſimplex eſſe corpus animalis. Deinde cum dicit.

Atqui ſi ſenſum hʒ: neceſſe eſt ipſum vel ſimplex corp⁹, vel miſtū eē. Sʒ fieri nō pōt vt ſit ſimplex: nō .n. habebit tactum. At hūc ſenſum ineſſe neceſſe eſt.

At vero ſi hʒ ſenſum: neceſſe eſt corpus eſſe: aut ſimplex: aut miſtū. Impoſſibile autē eſt eſſe ſimplex. Tactū.n.nō haberet. Eſt autē neceſſe hunc habere.

Oñdit φ ſenſus ſit ſimpl'r neceſſarius oi aiali. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit propoſitū. Secūdo inducit quandā concluſionē ex dictis. ibi {Manifeſtū igitur qm̄ neceſſe.} Circa primū duo facit. Primo ꝓponit qđ intendit. Scđo ꝓbat ꝓpoſitū. ibi {Hoc aūt ex his.} Proponit aūt duo: quorū primū eſt φ ſi aliquod corpus hʒ ſenſuʒ: neceſſe eſt φ vel ſit ſimplex, vel miſtū. Et impoſſe eſt φ ſit ſimplex: qa ſi eſſet corpus ſimplex, nō haberet tactū: quē qdē ſenſuʒ neceſſe ē oē aial hēre, nō ſolū aialia ꝓceſſiua: ſʒ & aīalia imobilia: ſicut oſtn̄dit ſupra. Deinde cū dicit.

Sedb. t. c. 87. Aial oē hʒ ſenſū tactus.

Quod qdē ex hiſce ꝑſpicuū euadere pōt. Nā cum aial oē, corpus ſit aiatū: corpuſq; oē tāgibile ſit: tangibile autē ſit id, qđ eſt ſenſibile tactu: neceſſe eſt & aīalis corpus, vim habeat ſentiendi tangendo, ſi debeat ipſum aīal conſeruari. Cæteri namq; ſenſus per alia quędam externa ſentiunt. Odoratus inq̄ viſus, ac auditus. Tangens aūt niſi ſenſum habeat: non poterit alia quidē fugere: alia autē capere. Quod ſi ita ſit, fieri non poteſt: vt ipſum animal conſeruetur.

Te. c. 63 Hoc aūt ex his manifeſtum. Qm̄.n. animal, corp⁹ animatum eſt: corpus aūt omne tāgibile: tāgibile āt qđ ſenſibile tactu: neceſſe & aīalis corpus tactiuū eē ſi debet ſaluari aial. Alii.n. ſenſus ꝑ altera ſentiūt: vt olfactus: viſus: auditus. Tactiuū autē niſi habeat ſenſuʒ: nō hęc qdē poterit fugere: illa autem accipere. Si vero hęc: impoſſibile eſt ſaluari animal.

Probat ꝓpoſitū. Et primo φ ſenſus tactus ſit in oibus aīalibus. ſcđo φ corpus aialis non poſſit eſſe corpus ſimplex. ibi {Q. aūt poſſe.} Circa primū duo facit. Prio oſtēdit φ neceſſe eſt ineſſe oibus aialibus ſenſum tactus ſcđo quòd alij ſenſus a ſenſu tactus nō inſunt oibus. ibi {Alij aūt ꝓp bonū &c.} Circa primū duo facit. Primo oñdit quòd neceſſe eſt tactū ineſſe oibus aialib⁹. Scđo oñdit idē de guſtu ibi. {Propter qđ & guſtus.} Dicit ergo primo quòd hoc. ſ. quòd neceſſe ſit tactū ineſſe oibus aialib⁹ manifeſtū eſt ex his q̄ nūc dicētur. Aial.n. eſt corpus aiatū. Oē āt corp⁹. ſ. gn̄abile et corruptibile, ē tāgibile: et dico tāgibile qđ ē ſenſibile tactu. Corp̃a āt cęleſtia q̄ ſūt ingn̄abilia et icorruptibilia, nō ſūt tāgibilia. Nō.n. ſūt de natura elītorū, vt poſſint hēre q̄litates elītares, q̄ ſunt q̄litates tāgibiles. Sed oia corpora corruptibilia neceſſe eſt hēre q̄litates

E tāgibiles: cū ſint vel elīta ſimplicia, vel ex elītis compoſita. Et ex hoc cōcludit φ neceſſe eſt corpus aīalis hēre ſenſuʒ tact⁹, ſi debeat ſaluari corpus aialis: qa cū corpus aialis ſit tāgibile. i. hn̄s tāgibiles q̄litates, et ſil'r corpora q̄ ipſum tāgūt, immutari pōt corpus aialis ab his q̄ ipſum tāgūt, naturali imutatione vſq; ad ſuā corruptionē. Aliter aūt eſt de alijs ſenſibus q̄ ſentiūt per alia media, & nō tangēdo: ſicut olfactus, viſus, & auditus. Vñ illa ſenſibilia cū ſint remota, non tangūt corpus aialis, nec pn̄t alterare ipſum ad corruptionē: ſicut tangibilia. Et iō niſi aial haberet ſenſum tactus, per quē diſcerneret cōuenientia à corruptiuis: nō poſſet hęc fugere, et illa acciperet: & ita nō poſſet ſaluari aial. Neceſſariū ē igiẗ ad ſalutē aialis, quòd habeat ſenſum tactus. Deinde cum dicit.

Quapp & ipſe guſtus, quaſi tact⁹ eſt qdā. Eſt.n. alimēti ſenſus. At alimētū: corpus eſt, qđ tactu ꝑcipiẗ. Oē aial hʒ guſtū ſuꝑ. li. 1 tex. 28.
F Sonus aūt, & color, & odor nō nutriūt: nec accretionē, decretionēue faciūt. Quia neceſſe ē ipſum guſtū, tactū quendā eē, qa rei tāgibilis ac nutritiui eſt ſenſus. Hi igitur ſenſus neceſſarii ſunt aiali: atq; perſpicuum eſt fieri non poſſe, vt ſit aial abſq; tactu.

Propter quod & guſtus eſt, ſicut tactus qdam: alimētū aūt, corpus tāgi poſſibile. Sonus aūt, & color & odor non alunt: neq; faciunt augmētum: neq; decrementum. Quare & guſtum neceſſe eſt tactum eſſe quendam: quia tāgibilis & vegetatiui ſenſus eſt. Hi quidem igitur neceſſarii ſunt animali. Quo & manifeſtum φ non poſſibile ſine tactu aial eſſe. T. c. 64. .l. Thomā in ſine huius libri tertij.

Oſtēdit idē de guſtu. ſ. quòd guſtus eſt ſicut tactus qdā. Eſt.n. guſtus alimēti: quo. ſ. diſcerniẗ alimētū, vtrū ſit cōueniēs vel nō. Alimentū aūt eſt quoddā corpus tāgibile. Nutrit.n. ex hoc quòd eſt calidū, humidū, frigidū, & ſi-
G cū. Ex eiſdē.n. nutrimur, ex qbus ſumus. Sed ſonus, & color, & odor, nihil faciūt ad alimētum: neq; ad augmētū, vel ad decremētū. Sapor aūt cōfert ad alimētū, in q̄tū eſt ſeq̄la cōpl'onis. Sic igiẗ pʒ φ guſtus eſt quidā tactus: qa ē ſenſus alicuius tāgibilis et vegetatiui. i. nutritiui. ſ. alimēti. Et ſic pʒ quòd hi ſenſus neceſſarij ſunt aiali. Ex quo ēt manifeſtū eſt φ aial nō pōt eē ſine tactu. Deinde cū dicit.

At cęteri ſenſus, boni ſunt grā; & definito iā generi non cuiuſuis aialiū ſine vllo diſcrimine: ſed cuidā vt gradienti neceſſe eſt inſint. Nam ſi conſeruari debeat: nō ſolū tāgēdo: ſʒ eminus etiam ſentire ipſum oportet. Quod quidem erit, ſi per externum ſentiē medium poſſit hoc pacto, vt a ſenſibili quidem medium: ab hoc autem ipſum patiatur, ac moueatur. Tactus, ac guſt⁹ neceſſarij, cæteri vero ad bene eſſe.

Alii autē ꝓp bonū & generi aialiū iā, nō cuicūq;, ſʒ qbuſdā, vt ꝓceſſiuo neceſſe ineſſe. Si.n. debet ſal- Te. c. 6
H uari: nō ſolū opʒ tactū ſentire, ſʒ & de lōge. Hoc aūt erit. ſi per mediū, ſenſitiuuʒ fuerit: eo φ illud qdē a ſenſibili patiatur, & moueatur: ipſum aūt ab illo.

Oſtn̄dit quòd alij ſenſus nō inſunt oibus aīalibus: ſed quibuſdā. Et circa hoc duo facit. Primo oſtēdit ꝓpoſitū: Scđo manifeſtat quoddā qđ dixerat. ibi. {Sicut.n. mouēs.} Dicit ergo primo quòd alij ſenſus. ſ. viſus, auditus & olfactus, cōueniūt aiali nō ꝓpter neceſſitatē: ſed ꝓpter bn̄ eē. Sʒ neceſſariū ē eos ineſſe nō cuilibet gn̄eri aīaliū: ſʒ quibuſdā. ſ. q̄ mouenẗ motu ꝓceſſiuo: quia ſi dʒ huiuſmodi animal ſaluari: nō ſolū dʒ ſentire id qđ tāgit: ſed debet ſentire id qđ eſt a lōge: quia ad aliquid remotū mouetur. Hoc aūt. ſ. quòd ſentiat aliquid a longe, erit ſi hēat ſenſus qui ſentiāt per mediū: eo quod mediū patiẗ, et moueẗ a ſenſibili: ſenſus aūt a medio. Et hoc oñdit cōſequēẗ cū dicit.

Nam vt in motu ad locum accommodato fieri ſolet

let: cum per multa efficitur. Primũ namq; mouens pellit ſenſum, pellẽdoq; facit vt illud pellat id, quod deinceps poſt illud eſt collocatũ: ſitq; hoc pacto motus per medium. Atq; primũ quidẽ pellit, & nõ pellitur. Vltimũ aũt pellitur, nõ pellit. Mediũ vero pellitur, atq; pellit. Et interdũ plura ſunt media: interdũ pauciora. Sic & ĩ alteratione fieri ſolet, hoc excepto dũtaxat id ĩnq̃ qd̃ alterat, eodẽ in loco manere. Veluti ſi qſpiã in cerã tinxerit: vſq; ad id mota eſt, vſquequo tinxerit. Lapis aũt nõ mouet. At aqua ad diſtãtiã longam. Aer aũt ad longiorẽ mouet, atq; agit, & patitur: ſi maneat, ſitq; vnus & nõ diuiſus. Quapropter & de reflexione, melius eſt aerem a figura, coloreq; pati: quouſq; ſit vnus (Eſt ãt vnus in ipſo leni) q̃ egredientẽ viſionem frangi, atq; reflecti cenſere. Quocirca rurſus hoc mouet viſũ p̃inde atq; ſignum quod in ceram imprimit, trãſmitteret vſq; ad finẽ.

Sẽſus ſentiũt recipiendo, nõ emittendo et quomõ

Sicut. n. mouẽs ſm locũ, vſq; ad permutationem facit: & pellens alterum facit vt pellatur: & eſt per mediũ, motus. Et primũ quidẽ mouẽs depellit & nõ depellit: vltimum aũt ſolũ depellitur non pellens: medium aũt vtraq;: multa aũt media. ſic & in alteratione, præterq̃ ꝙ manet ĩ eodem loco id quod alterat. Vt ſi in ceram tinxerit aliqs, vſq; ad id mota eſt, vſquequo tinxit. Lapis aũt nihil. Sed aqua vſq; procul. Aer aũt ad plurimũ mouet: & facit & patitur, ſi maneat, & vnus ſit. Vnde & de repercuſſione, eſt melius, q̃ viſum egredientẽ repercuti: aerẽ pati a figura & colore, vſquequo ſit vnus. In leni aũt eſt vnus: ꝓp quod hic iterum viſum mouebit: ſicut vtiq; ſi in ceram ſigillum ingrederetur vſq; ad finem.

Oñdit per ſiſe in motu locali. Videmus. n. quòd mouens ſm locũ, facit permutationẽ vſq; ad aliquẽ determinatũ locũ: quia qd̕ primo depellit, facit vt illud depulſũ, itẽꝝ depellat aliud: & ſic: primũ depellẽs mouet tertium per mediũ: et primũ quidẽ mouẽs depellit ſed nõ depellitur. Vltimũ aũt vbi terminat motus, depellitur ſꝫ nõ depellit. Mediũ aũt hꝫ vtrũq;. ſ. qd̕ depellit & depellitur: & contingit multa media eſſe talia. Et ſicut hoc eſt in motu locali, ita cõtingit in alteratione: quòd ſit primum mouẽs & vltimũ motũ: & mediũ qd̕ ſit mouẽs & motũ. Sed in hoc tñ differt, quòd primũ alterãs manet ſm locũ duꝫ alterat: qd̕ nõ cõtigit dici de pellẽte. Et ponit exẽplũ: ſicut ſi aliqs tãgat cerã liq̃factã: vſq; ad illũ terminũ mota eſt, quouſq; per actionẽ caloris actio tãgentis pertingit. Sed lapis quia durus ẽ: nõ ẽ ſuſceptiu᷒ talis imp̃ſſionis. In aq̃ aũt talis actio magis ꝓtẽdit ꝓcul, q̃ in cera. Sꝫ adhuc aer qui ẽ paſſibilior, i maxime remotũ mouet: & facit & patitur, v mediũ exñs: dũmodo maneat & ſit vnus: vt. ſ. nõ interrũpat per aliqd̕ obſtaculuꝫ iterpoſituꝫ. Et iõ circa repercuſſionẽ ſenſus, meli᷒ ẽ dicere quòd aer patiat a figura & colore, quouſq; permanet vnus & cõtinuus: qd̕ cõtingit qñ ẽ lenis, & nõ iterruptus: q̃ quòd radij egrediẽtes a viſu, repercutiant a viſibili: vt Platonici poſuerunt. Et iõ aer ſic motus a figura & colore, mouebit viſum: inq̃tum viſibile imutat totuꝫ aerẽ vſq; ad viſuꝫ. Et eẽt ſiſe de cera et ſigillo, ſi figura ſigilli ip̃miret ĩ cerã vſq; ad vltimuꝫ terminũ ei᷒, ſicut viſibile ip̃mit ſpẽm ſuã ĩ aerẽ vſq; ad viſũ.

Animalis corp᷒ ſimplex eſſe nullo modo põt.

Atqui perſpicuum eſt fieri nõ poſſe, vt corpus aialis ſit ſimplex: igneum inq̃, aut aqueum, aut aereũ. Nam nullus alius ſenſus, abſq; tactu hñi põt. Corpus. n. animalis omnis, vt dictum eſt, vim habet ſentiendi tangendo. Cætera autem elementa, pręter terrã, inſtrumẽta ſenſus fieri pñt, atq; omne tale per aliud

A ſentiendo, ſenſum nimirum efficit, & per media. At tactus in tangendo ſenſibilia ſua conſiſtit. Quapropter & hoc nomine nuncupatur, atq; tametſi cætera quoq; ſenſum inſtrumenta, tactu ſentiunt, tñ ꝑ aliud medium ſentiunt. At ipſe tactus ꝑ ſeipſum ſolus ſentire vr̃. Quibus efficitur, vt nullũ talium elemẽtoꝝ, corpus ſit animal. At vero neq; terreum eſſe poteſt. Tactus. n. veluti mediocritas eſt omnium tãgibiliũ, & inſtrumentum ipſius non modo terrę differentiarum eſt ſuſceptiuũ: ſed etiam calidi, frigidiq;, cęterorumq; omnium tãgibiliũ. Et ideo neq; oſſibus, neq; pilis, neq; talibus partibus vllis omnino ſentimus: quia terrea ſunt. Hinc & plãtæ omnium ſenſuũ ſunt (vt patet) expertes, quia & ipſę terreę ſunt. At abſq; tactu fieri nõ poteſt, vt alius quiſq̃ ſit ſenſus. Huius autem inſtrumentum ſenſus neq; terra eſt, neq; cęterorum vllius elementorum.

Sup̃ li. 2 t. 117. 118

Cur plãtis null᷒ donat᷒ fuerit ſẽſus.

B

Quod autem impoſſibile ſit, ſimplex eſſe animalis corpus, manifeſtum eſt, dico autem puta igneum, aut aereum. Sine tactu enim, nullum alium ſenſum eſſe poſſibile ẽ. Corpus. n. tactiuũ animatum omne, ſicut dictum eſt. Alia autem, pręter terram, ſenſoria quidem vtiq; fient, omnia autem per alterum ſentiẽdo faciunt ſenſum, & per medium. Tactus autem eſt in tangendo ipſa: ꝓpter quod & habet hoc nomen. Et tamen alii ſenſus tactu ſentiũt ſed per altera. Hic autem videtur ſolus per ſeipſum. Quare huiuſmodi elementorum nullum vtiq; erit corpus animalis. Neq; itaq; terrenum. Omnium enim tangilium tactus eſt ſicut medietas, & ſuſceptiuus ſenſus, non ſolum quęcunq; differentię terrę ſunt, ſed calidi, & frigidi, & aliorum omnium tangi poſſibilium. Et propter hoc oſſibus, & capillis, & huiuſmodi ꝑtibus nõ ſentimus, quia terreæ ſunt. Et plantę etiam ob hoc, nullum habent ſenſum, quia terreę ſunt, ſine autem tactu, vllum poſſibile eſt aliũ eſſe. Hic aũt ſenſus non eſt, neq; terræ, neq; vllius alius elementorum.

Te. c. 66

C

Lec. XVIII.

POSTQVAM Philoſophus oſtñdit quòd tact᷒ de neceſſitate ineſt oibus aialibus, hic intendit oſtendere quòd ipoſſibile ſit corpus aialis eſſe ſimplex: puta quòd ſit igneum, vel aereum: ſicut Platonici poſuerunt quædã aialia eſſe aerea. Hoc autẽ probat: quia nullum alium ſenſum contingit eſſe ſine tactu: opꝫ. n. omne aial habere tactum, vt oſtenſum eſt: & per cõſequens opꝫ quòd omne corpus aiatum. ſ. aia ſenſibili, ſit tale vt per ipſum poſſit fieri ſenſus tactus. Oia autem elementa, præter terrã, pñt eſſe organa vel media aliorum ſenſuum. ſ. aer & aqua: eo quòd aer et aq̃ faciunt ſentire per alterum. i. per medium. Sed tactus non fit per medium: ſed in tangendo ipſa ſenſibilia, & iõ ſic noiatur: q̃uis & alij ſenſus ſentiãt quodã mõ in tãgendo, nõ quidẽ immediate, ſed per mediũ. Nã ſenſibile tãgit ſenſum per medium, ſicut & per mediũ immutat ipſum. Solus autẽ ſenſus tactus in tãgendo ſenſibile, ſentit per ſeipſum, & nõ per aliqd̕ mediũ. Ex quo manifeſtum eſt quòd corpus aialis dꝫ eſſe tale vt per ipſum poſſit fieri tactus, nõ autẽ vt per ipſum poſſit fieri viſus & auditus, quia hi ſenſus fiunt per medium extriſecum. Et quia corpus aialis opꝫ eẽ tale, vt per ipſum fiat ſenſus tactus, impoſſibile eſt quòd vllum elementorum ſit corpus aialis, neq; terra, per quam non ſunt alij ſenſus, neq; alia elemẽta per quę fiunt alij ſenſus. Cuius ratio eſt, quia illud per quod fit tactus, opꝫ eſſe medium iter qualitates tangibiles, ad hoc quòd ſit ſuſceptiuum earum, vtpote in

Scdõ. t. cõ. 27.

D

potentia

potentia exiſtens ad eas, vt ſupra oſtenſum eſt. Et hoc eſt verum nõ ſolum reſpectu qualitatum terræ, ſed etiã omnium tangibilium qualitatum.

Scd͛o .t. cõ.118.

In corporibus autem ſimplicibus non inuenitur medium inter qualitates tangibiles, ſed inueniuntur ipſę qualitates ſm extremitatem contrarietatis. Et inde manifeſtum eſt quòd per nullum corpus ſimplex: nec per aliquid corporibus ſimplicibus vicinum, poteſt fieri ſenſus tactus. Et ideo oſſibus, & capillis, & talibus partibus nõ ſentimus, quia ſuperabundat in eis quod terrę eſt, & non reducuntur ad medium, prout tactus requirit. Propter iſtam etiam rationem, plantæ nullum habent ſenſum: quia habent multum de terreſtri: & ſine tactu non eſt poſſibile eſſe aliquem alium ſenſum: nec tactũ fieri poſſibile per aliquod ſimplex elementum. Sic ergo manifeſtum eſt ꝙ nullum corpus ſimplex poteſt eſſe animatum anima ſenſibili. Deinde cum dicit.

Id ſolius tact⁹ proprĩũ ẽ vt eo ꝑuata aialia ꝗ̃ ꝑmũ itereant.

Hęc cum ita ſint: patet animalia neceſſario mori: cum hoc ſolo ſenſu tactus priuatur. Neq;.n. fieri poteſt, vt hunc ſenſum non animal habeat. Neq; ſi aial eſt alium ſenſum, præter hunc, habere neceſſe eſt. Et propterea fit, vt cętera quidem ſenſibilia non corrũpant ſuis exuperationibus animal: color inquam ſonus, & odor: ſed ipſa tantum ſenſuum inſtrumenta, niſi per accidens, vt ſi ſimul cum ſono pulſio ictuſq; fiat: & ſi a rebus quę videntur, atq; ab olentibus alia moueantur, quæ tactu corrumpunt. Sapor etiã hoc ſane corrũpit. quo ſimul accidit ipſum tãgibile eſſe. Exuperationes autem tãgibilium, vt calidorum, frigidorum, & huiuſmodi, ipſum interficiunt, atq; interimunt animal. Exuperatio enim ſenſibilis cuiuſuis, ſenſus deſtruit inſtrumẽtum, atq; deuaſtat. Quare & tangibile exuperans: ipſum deſtruit tactum. At hoc ſenſu definitum eſt animal. Sine namq; tactu fieri non poſſe vt ſit animal, demonſtrauimus. Quamobrem exuperationes, eorum quæ tactu percipiuntur, non ſolum inſtrumentum ipſius, verum etiam animal ipſum interimunt, atq; corrumpunt: quia neceſſe eſt animal hunc ſolum habere.

Legito ſuperius li.2.tex.117.et li.3.143.

Te.c.67

Legito ſuperius t.117.118 143.

Manifeſtũ igitur ꝙ neceſſe hoc ſolo priuata ſenſu animalia mori. Neq; enim hunc poſſibile eſt habere non animal exiſtẽs: neq; cum ſit animal: alium neceſſe eſt habere, pręter hunc. Et propter hoc quidem alia ſenſibilia excellentiis nõ corrumpunt animal: vt color, & odor, & ſonus: ſed ſolum ſenſus: niſi ſecundum accidẽs: puta ſi ſimul cum ſono depulſio fiat, & ictus: & a viſis, & odore alia mouentur, quę tactu corrumpunt, & humor autem, ſecundum ꝙ accidit ſimul tactiuum eſſe, ſic corrumpit. Tangibilium autem excellentia, vt calidorum, & frigidorũ, & durorum, corrumpit animal. Omnis enim ſenſibilis ſuperfluitas corrumpit ſenſum. Quare & quod tangi poteſt, tactum. Hoc autem tactu, determinatũ eſt viuere.

T.c.68.

Sine enim tactu monſtratum eſt ꝙ impoſſibile eſt animal eſſe. Vnde tangibilium excellentia non ſolum corrumpũt ſenſum, ſed & animal: quia neceſſe eſt ſolum habere hunc animalia.

Concludit ex prædictis habitudinem ſenſuum ad animalia. Et primo quantum ad tactum. Secundo quantum ad alios ſenſus. ibi { Alios autem ſenſus. } Dicit ergo primo ꝙ, cum neceſſe ſit omne animal habere tactũ: vt oſtẽſum eſt: manifeſtum eſt ꝙ ſolum per priuationem huius ſenſus. ſ. tactus, neceſſe eſt animalia mori. Hic enim ſenſus cõuertitur cum animali: nec aliquid poteſt ipſum habere niſi ſit aial: nec aliquid poteſt eẽ animal, niſi habeat

E hunc ſenſum. Et inde vlterius cõcludit, ꝙ ſenſibilia aliorum ſenſuum (ſi ſint excellẽtia) corrũpunt quidem ſingulos ſenſus: puta nimis fulgida corrũpunt viſum: & fortes ſoni corrumpunt auditum: quia tamen, corruptis his ſenſibus, poteſt animal remanere: horum excellentiæ nõ corrumpunt animal niſi per accidens: inquãtum. ſ. accidit animal pati ſimul ab aliquibus tangibilibus corrumpentibus: puta ſi ſimul cum ſono fiat depulſio & ictus: vt accidit in tonitruo: ex quo interdum animalia moriũtur. Et ſimiliter ab his quæ videntur, aliqua moriuntur non inquantum ſunt viſa: ſed inq̃tum aerem inficiunt, vt dicitur de quibuſdam venenoſis. Et ſimiliter intelligẽdum eſt de odoribus: ſm ꝙ cum malis odoribus interdũ adiungitur corruptio aeris. Et ita etiã de ſapore eſt, ꝙ põt corrumpere animal, non inq̃tum ſapor eſt: ſed inquantũ ſapori adiungitur aliqua qualitas tangibilis: puta ꝙ talis ſapor conſequitur calorem excedẽtem, vel frigus. Sed

F excellentiæ qualitatum tangibilium corrumpunt animal ꝑ ſe, & non per accidens: quia omnis excellentia ſenſibilis corrumpit ſenſum. Vnde & quod tangi poteſt. i. tangibile ſi fuerit excellens, corrumpit tactum. Secũdum autem hunc ſenſum determinatur vita animalis: tãdiu. n. durat animal, q̃diu durat ſenſus tactus in eo. Oſtenſum eſt. n. ꝙ impoſſibile eſt eſſe ſine tactu. vnde manifeſtũ eſt ꝙ excellentię tangibilium: non ſolum corrumpunt ſenſum tactus: ſed etiam corrumpunt animal, inq̃tum hunc ſolum ſenſum neceſſe eſt ineſſe animali. Deinde cum dicit.

Supra tex.65. Cur viſus, Guſtus, Auditus, & Lingua aialibus data ſit.

Cęteros aũt ſenſus aial hʒ, non vt ſit: ſed vt bene ſit, vt antea diximus. Viſum. n. habet, vt videat. Quoniam & in aere, & in aqua, & omnino in ꝑſpicuo degit. Guſtum aũt, ob id quod voluptate afficitur, aut dolore: vt in alimẽto ea ſentiat, & cupiat, ac moueatur. Et auditum vt aliquid ſignificetur. Linguã præ-

G terea: vt ipſum aliquid alii per ipſam ſignificet.

Alios aũt ſenſus hʒ aial: ſicut dcm̃ eſt, nõ propter eſſe: ſed ꝓꝑ bene: vt viſum: quia in aere, & aqua, vt videat: omnino aũt, q̃m in diaphano. Guſtum ãt habet ꝓpter delectabile, & triſte: vt ſentiat quod in alimento, & concupiſcat, & moueatur. Auditum autem vt ſignificetur aliquid ipſi. Linguam autem habet, quatenus ſignificet aliquid alteri.

Finis Textus tertii Libri de anima Ariſto.

Oñdit q̃liter ſe hẽant alĳ ſenſus ad aialia: et dicit ꝙ alios ſenſus hʒ aial: nõ ꝓꝑ neceſſitatẽ ſui eẽ: q2 ſine eis põt eẽ & viuere: ſʒ ꝓꝑ bñ eẽ: ſicut viſuʒ hʒ: q2 viuit in aere, & in aq̃, vt videat ꝑ aerẽ & aquã: ãt ea q̃ ꝓcul ſunt. Et nõ ſolũ ꝑ aerẽ et aquã: ſʒ ẽt ꝑ q̃dcũq; diaphanũ: q2 ẽt ꝑ corpa cęleſtia videmus. Guſtũ aũt hʒ aial ꝓꝑ delectationẽ & triſtitiã q̃ eſt i cibo: vt ſentiat delectationẽ in alimẽto: & ſic cõcupiſcat

H ipſum: & moueat ad q̃rendũ ipſum. Sed notãdũ eſt, ꝙ ſupra poſuit guſtũ neceſſariũ aialibus, inq̃tũ eſt tactus q̃dã alimẽti: hic aũt numerat ipſum iter ſenſus nõ neceſſarios inq̃tũ eſt diſcretiuus ſapoꝝ, q̃ faciũt alimentũ delectabile vel triſte, vt accipiat facilius, vel refutet. Et qd̕ dr̃ de guſtu intelligẽdũ eſt de odoratu: q2 ꝑ odoratũ attrahunt aialia ad alimentũ a remotis: lʒ ẽt in hoibus ſit alia ſpẽs, & alia vtilitas odoratus: vt in libro de ſenſu et ſenſato dr̃. Auditus aũt eſt in aiali ad hoc, q̃ d̕ ei aliq̃d ſignificet. Eſt. n. neceſſariũ ꝙ cõceptiones vnius aialis alteri ſignificent, ſm ꝙ vnũ aial iuuat ex altero: vt pʒ maxime i gregabilibus aialibus: in q̃bus geniti educant a generãtibus. Et iõ opʒ ẽt ꝙ aial hẽat linguã, per quã ſonãdo, ſignificet ſuas affectiones alteri. Et hæc dicta de aia ad p̃ſens ſufficiant.

Supra t. 64. & li. 2. te. 101.

Expliciunt Diui Thomę Aquinatis almi ordinis prædicatorum in tres Libros de aia Ariſtotelis ꝑclariſſima cõmentaria ſumma cura & diligentia emẽdata.

Quæſtiones

QVÆSTIONES, SVPER TRES LIBROS DE ANIMA

Ariſtotelis, & Sancti Thomę expoſitionem. F. Dñici de Flandria ordinis Prædicatorum.

IN HOC PROOEMIO COMPREHENDUNTUR duæ lectiones Libri Primi, & Commenti ſancti Thomæ.

BONORVM honorabiliũ. } Iſte Liber diuiditur in procemium & tractatum. Tractatus. ibi {Principium autem quæſtionis. } Procemium diuiditur i tres partes. Nam primo reddit auditorem docilem. Secundo beneuolum. Tertio attentum. Docilem reddit pręmittẽdo ordinem & diſtinctionem tractatus: beneuolum oſtendẽdo vtilitatem ſciẽtiæ: attentum oſtendendo difficultatem. Pro quo notãdum eſt ꝙ ſex concluſiones ſunt in hoc procemio, quarum prima eſt: ꝙ iſta ſcientia eſt melior & honorabilior cęteris partibus philoſophiæ naturalis. Quæ probatur vnica ratione ſic. Illa ſcia dr̃ eſſe nobilior ga vel eſt de nobilioribus: vel ga eſt de certioribus cęteris ptibus philoſophię naturalis. ergo &c. Maior probaſ. Primo ꝙ eſt de nobilioribus: quia iſta ſciẽtia cõſiderat de anima rationali quæ eſt nobilior cæteris formis naturalibus. Secundo ꝙ eſt de certioribus: quia quilibet experitur habere in ſe animam. ergo &c. Ex hac compoſitione inferuntur quatuor corollaria: quorum primum eſt (vt infert Philoſophus in textu) videlicet ꝙ rationabiliter ſcientia de anima eſt prior. Cuius ratio eſt: quia nobiliora ſunt priora: ſed per compoſitionem præcedentem ſcientia iſta eſt nobilior cęteris partibus philoſophiæ naturalis. ergo &c. Elicitur ſecundo ꝙ aliqua ſcientia diciſ eſſe nobilior alia propter duo, videlicet propter nobilitatem ſubiecti, ſiue rei conſideratę: & propter certitudinem cõſideratorum. Elicitur tertio ꝙ omnis ſcientia eſt de numero bonorum cuius ratio eſt: quia bonum & perfectum idem ſunt: ſed ſcientia quęlibet eſt perfectio animæ rationalis. ergo quælibet ſcientia eſt de numero bonorum. Elicitur quarto ꝙ omnis ſcientia ſpeculatiua eſt de numero bonorum honorabilium: cuius ratio eſt: quia bonum honeſtum eſt id qđ appetitur pp ſe: & non ꝑpter aliquid: ſed quęlibet ſcia ſpeculatiua appetiſ ꝑpter ſe: vt pʒ in ꝓœmio metaphy. ergo quælibet ſcientia ſpeculatiua eſt de numero bonoꝝ honorabilium. Ex quo ſequitur ꝙ nulla ſcientia practica eſt de numero bonorum honorabilium: cum non acquiratur propter ſe tantum: ſed tamen bene eſt de numero bonorum laudabilium. Pro cuius ampliori declaratione notandum eſt ꝙ bonum vtile & bonum laudabile & honeſtum: ſic inter ſe differunt: quia bonum vtile dicitur, quod quęritur propter aliud tãtum: bonum vero honeſtum eſt id quod quęritur propter ſe: ſed bonum laudabile eſt id quod quæritur propter ſe & propter aliud. Cõtra prædictam concluſionem primo arguitur ſic contra ſuppoſitum. De eo quod non eſt, non eſt ſcientia: ſed anima nõ eſt, ſed magis eſt id quo aliquid eſt: ergo de anima nõ eſt ſcientia. Prętere a. Omnis ſcientia ſequitur ſuũ obiectum, ſicut effectus ſuam cauſam: ſed anima præcedit ſcientiam: ergo de anima non poteſt eſſe ſcientia tanquam de ſubiecto ſaltem. Præterea. Arguitur cõtra primam cõcluſionem. Nã illa ſcientia eſt honorabilior q̃ eſt certior: ſed quæ eſt metaphyſica eſt certior iſta: ergo non eſt nobilior ſeu honorabilior cæteris ſcientijs. Præterea. Arguitur contra corollarium. Scientia libri phyſicorum pręcedit ſcientiam de anima. ergo ſequitur ꝙ iſta ſcientia non eſt prior cæteris partibus philoſophiæ naturalis. Præterea. Arguitur contra probationem maioris. Nam forma corporum cœleſtium eſt nobilior anima, cum virtus eius ad plura ſe extendat q̃ anima rationalis. ergo ſequitur ꝙ anima non eſt nobilior cæteris formis naturalibus.

Bonum triplex.

Ad primum dicẽdum quòd de eo quod nullo modo eſt, non eſt ſcientia ſaltem poſitiua, tamen de eo quod eſt in rerum natura, licet non ſit id quod proprie eſt, bene eſt ſcientia. Vnde licet anima non ſit id quod proprie eſt, eſt tamen id quo aliquid eſt. Sed hanc reſponſionem nititur deſtruere Ioãnes de Iãduno tali ratione. Ens proprie dictum diuiditur in actum et potentiam: ſed actus et forma idem ſunt. ergo forma eſt proprie ens, & per conſequens anima (cum ſit forma) erit proprie ens. Sed hæc ratio peccat per fallaciam ęquiuocationis. Nam aliquid poteſt dici ens proprie dupliciter. Vno modo id quod

Ianduнus repugnar

B non eſt ens per accidens, & iſto modo quælibet forma bene eſt ꝑprie ens. Alio modo põt aliquid dici ꝑprie ens .ſ. qđ per ſe & ꝑprie ſubſiſtit: et iſto mõ nulla forma ẽ proprie ens: niſi forte anima rationalis quæ p ſe ſubſiſtit ſubſiſtentia incompleta: vt infra patebit. Ad ſecundum dicendum ꝙ anima rationalis poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum ſuum eſſe: & iſto modo præcedit omnem ſcientiam. Alio modo ſecundum rationem communem eius: ſecũdum .ſ. ꝙ poteſt diffiniri & cognoſci, & etiam iſto modo bene pręcedit ſcientiam ordine cognitionis: & vt obiectum præcedit habitum. Ad tertiũ dicendum ꝙ iſta ſcientia non eſt nobilior omnibus alijs ſcientijs: ſed eſt nobilior omnibus alijs ſcientijs naturalibus. Ad quartum dicendum quòd iſtam ſcientiam eſſe priorem poteſt intelligi dupliciter: vel ordine perfectionis: & ſic eſt prior omnibus partibus ſcientiæ naturalis, vel ordine cognitionis: & ſic ſolum eſt prior ſcientijs de

C animatis: quia communior. Ad quintum dicendum quòd licet forma corporum cæleſtium ſit nobilior extenſiue quàm anima rationalis: tamen intẽſiue anima rationalis eſt nobilior & dignior. Cuius ratio eſt: quia anima rationalis capax eſt maioris dignitatis q̃ corpora cœleſtia. ergo &c. Circa præcedentia adhuc dubitatur vtrũ ſcientia de anima ſit vna numero. Et arguitur quòd non duabus rationibus. Io. de Iãduno. Nam diuerſarum cõcluſionum numero diſtinctarum nõ poteſt eſſe vnus habitus numero, vt patet de ſe: ſed in libris de anima ſunt diuerſę concluſiones numero diſtinctæ. ergo in eis non eſt vna ſcientia numero. Præterea. Ex diuerſis phantaſmatibus non poteſt fieri vna impreſſio numero, ſicut ex diuerſis coloribus non poteſt fieri vna coloratio in numero: ſed eorum quę traduntur in ſcientia de anima ſunt diuerſa phantaſmata. ergo idem quod prius. Ad iſtud dubium propter rationes prædictas: prædictus doctor

D concludit eſſe dicendum quòd hæc ſcientia non eſt vna numero. Sed prędictę rationes nihil concludunt. Nã duplex poteſt eſſe diſtinctio concluſionum. Quædam eſt diſtinctio materialis: a qua diſtinctione non cauſatur diſtinctio ſcientię. Alia eſt diſtinctio formalis, & illa eſt duplex. Quædam eſt ſecundum formas naturales. Alia eſt ſecundum diuerſas rationes cognoſcibilitatis, a qua quidem diſtinctione cauſatur diſtinctio ſcientiæ. Licet ergo in libris de anima ſint diuerſæ concluſiones diſtinctæ numero, primo & ſecundo modis, conueniunt tamen in vna ratione cognoſcibilitatis: vnde de eis poteſt eſſe vna ſcientia numero. Ad ſecundum dicendum quòd non eſt ſimilitudo de phantaſmatibus ad intellectum, & de coloribus per reſpectum ad viſum quantum ad impreſſionem: quia phantaſmata nõ ſunt obiectum intellectus: ſicut colores ſunt obiectũ viſus. Vnde lʒ ex diuerſis coloribus ſint diuerſę impreſſiones: tamen ex diuerſis phantaſmatibus poteſt eſſe vna ſciẽtia numero. Secundo dubitatur

bitatur

E bitatur vtrum iſta ſcientia ſit vna vnitate ſpecifica: & arguitur ꝙ non, duabus rationibus eiuſdem. Nam diuerſarum concluſionum ſpecie diſtinctarum non poteſt eſſe vnus habitus ſpecificus: cum diſtinctio ſpecifica obiectorum cauſet diſtinctionem ſpecificā habituum: ſed in hac ſciētia ſunt diuerſę concluſiones ſpecie diſtinctę. ergo etc. Præterea. Scientia idem eſt ꝙ ſpecies intelligibilis: ſed omnium conſideratorum in hac ſcientia non eſt vna ſpecies intelligibilis. ergo eorum non eſt vna ſcientia ſpecifica. Dicendum ꝙ iſta ſcientia eſt vna vnitate ſpecifica: cuius ratio eſt: quia omnium illorum quæ conueniunt in vna ratione formali cognoſcibilitatis: eſt vna ſcientia vnitate ſpecifica. Sed omnia quæ conſiderantur in hac ſcientia conueniunt in vna ratione formali conſiderationis. ergo &c. Ad primum dicendum: ſicut dictum eſt ad primum præcedentis dubij. Ad ſecundum dicendum negando maiorem: quia ſpecies intelligibilis differt realiter ab ipſa ſcientia: ſicut cauſa ab effectu. Dubitatur tertio F vtrum hæc ſciētia ſit vna tantum vnitate generica: & arguitur ꝙ ſic ratione prędicti opinatoris: quia illa ſcientia eſt tantum vna vnitate generica: cuius obiectum eſt tantum vnum vnitate generis: ſed obiectum huius ſcientiæ .ſ. aīa eſt vnum vnitate generica vel analogica. ergo &c. Dicendum ꝙ licet obiectum huius ſciētiæ ſit vnum vnitate analogica loquēdo de vnitate naturali: eſt tn̄ vnum vnitate ſpecificā loquendo de vnitate cognoſcibilitatis. vnde non oportet ꝙ illa ſciētia ſit ſolum vna vnitate generica. Vel dicendum ꝙ vnitas analogiæ obiecti ſufficit ad vnitatem ſpecificā ſcientiæ. Dubitatur quarto vtrū corpus animatum ſit ſubiectum huius ſcientiæ: arguitur ꝙ ſic: quia illud eſt ſubiectū ſub cuius ratiōe formali oīa conſiderantur: ſed quæcunq; conſiderantur in hac ſcientia conſiderantur vt corpus animatum: vel vt reducibile ad ipſum. ergo &c. Dicendum ꝙ anima eſt ſubiectū huius ſcientiæ: & non corpus animatum. Cuius ratio eſt G quia illud eſt ſubiectum cuius principia, partes, & paſſiones quærimus, per Philoſophum quarto metaph. Sed in hac ſcientia quærimus partes, principia, & paſſiones & operationes ipſius animæ. ergo &c. Ad rationem dubij dicitur negando conſequentiam: quia non cōſiderantur in hac ſcientia partes & paſſiones corporis animati inquantum huiuſmodi ſed inquantum fluunt ab ipſa anima. Secunda concluſio eſt iſta. Iſta ſcientia eſt vtilis ad omnes alias partes philoſophiæ: & probatur. Illa ſcientia eſt vtilis ad cæteras ſcientias ſine qua illæ ſcientiæ non poſſunt adipiſci: ſed ſine hac ſcientia nulla alia partium philoſophię naturalis pręſertim poteſt adipiſci. ergo etc. Probatio minoris: quia omnis pars philoſophiæ vel eſt naturalis vel moralis: vel mathematica vel metaphyſica: vel rationalis: ſed ſine anima et potentijs eius non poteſt haberi ſcientia moralis: cum virtutes de quibus conſiderat, ſint ſubiectiuæ in potentijs animæ. Similiter nec H mathematica: nec metaphyſica poteſt adipiſci ſine intellectu poſſibili qui eſt pars animę: nec etiam ſcientia naturalis: cùm anima ſit principium animatorum: de quibus maior pars philoſophiæ naturalis conſiderat. ergo &c. Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Bonum vtile et honeſtum adinuicem diſtinguuntur. Sed iſta ſcientia eſt de numero bonorum honorabilium: vt per primam cōcluſionem, patet, ſequitur ergo ꝙ ipſa non eſt bonum vtile. Præterea. Iſta quæritur gratia ſui ipſius: cùm ſit ſcientia ſpeculatiua. ergo non eſt vtilis. patet ſequela: quia vtile dicitur, quod quęritur propter aliud et non propter ſe: vt ſupra conceſſum eſt. Præterea. Multi habent cognitionem moralium: qui tamen non habent ſcientiā de anima. ergo ſine iſta ſcientia poteſt haberi ſcientia moralis: & per conſequens non erit vtilis ad acquiſitionem ſcientiæ moralis. Ad primum dicendum ꝙ bonum vtile & bonum honeſtum non diſtinguuntur ſemper ſecundum rem: ſed ſecundum rationem. Vnde vnum & idem poteſt dici bonum honeſtū & vtile diuerſis rationibus. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Ad tertium dicendum, ꝙ licet aliqui habeant cognitionem imperfectam et confuſam moralium: tamen ſine iſta ſcientia eſt impoſſibile habere eorum cognitionem perfectam & completā. Tertia concluſio. Prius cōſiderandum eſt de anima quātum ad eius ſubſtantiam, q̄ quantum ad eius accidentia. Hæc concluſio probatur tali ratione. Subſtantia præcedit accidens cognitione & diffinitione. vt patet ſeptimo metaphy. ergo prius conſiderandum eſt de anima quantum ad ſubſtantiam eius: q̄ꝫ quantum ad accidentia eius: Ex hac concluſione patet ordo dicendorum in hac ſciētia. Contra hanc cōcluſionem arguitur ſic. Illud quod facit ad cognitionem alterius, prius debet cōſiderari: ſed accidentia animę maximam partem cōferunt ad cognoſcendū quodquid eſt eius: vt infra cōcedit Philoſophus ergo ſequitur ꝙ prius conſiderandum eſt de accidētibus ipſius animæ q̄ꝫ de ſubſtantia eius. Præterea. Innata eſt nobis via &cę. Sed operationes & actus ipſius aīæ ſunt notiores ipſa anima: vt etiā infra concedit Philoſophus, ergo idem quod prius. Ad primum dicēdum ꝙ duplex eſt ordo cognitionis, videlicet ordo cognitionis determinatæ: & ordo cognitionis confuſę: licet ergo operationes & actus animę ſint priora et notiora ordine cognitionis confuſæ: tamen ipſa anima eſt notior etiam quo ad nos ipſis accidentibus ordine cognitionis determinatę. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Quarta concluſio. Scientia libri de anima eſt de numero difficillimorum. Hæc concluſio probatur ſic. Illa ſcientia eſt de numero difficillimorum: in qua mouentur difficillime difficultates. ergo &c. Pro declaratione minoris conſiderandum eſt ꝙ ipſa anima poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo quantum ad deffinitionem & eius quiditatem. Alio modo quantum ad operationes & paſſiones. Si primo modo. ſic poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo quātum ad modum diffiniendi. ſic de ea mouetur. vna quæſtio, quę eſt talis. vtrum deffinitio debeat dari componēdo, vel diuidendo, vel demonſtrādo. Alio modo poteſt conſiderari anima quantum ad ea, quæ ad deffinitionē pertinent, et hoc tripliciter: vel quantum ad ſubſtantiam eius: vel quantum ad partes ſiue potentias eius, vel quantum ad ea quæ cadunt in deffinitione eius. Si primo modo. ſic mouentur octo quęſtiones. Quarū prima eſt, vtrū anima ſit ſubſtantia vel quantitas. Secunda eſt, ſi ſit ſubſtantia vtrum ſit actus vel potentia. Tertia eſt. ſi ſit actus vtrum ſit ſubſtantia ſimplex vel cōpoſita. Quarta. vtrū ſit ſubſtantia impartibilis vel partibilis. Quinta. vtrum ſit vna anima ſecūdum ſpeciem vel plures. Sexta, ſi ſint plures: vtrum differant genere vel non. Septima. vtrum deffinitio animæ ſit deffinitio ſpeciei ſubalternæ vel ſpecialiſſimę. Octaua. vtrum ſit vna q̄dam communis deffinitio tantum, vel cuiuslibet animæ propria & ſpecialis ratio. Si ſecundo modo conſideretur anima quātum ad eius partes ſiue potentias, ſic oriuntur tres difficultates. Prima eſt, vtrum vegetatiuum, ſenſitiuum, & intellectiuum, ſint diuerſę animę vel partes potentiales eius. Secunda, ſi ſint diuerſæ potentiæ, vtrum prius oportet quęrere actus quàm potentias. Tertia. ſi prius oportet quęrere actus, vtrum oportet prius quærere potentias quàm actus & potentias. Si autem conſideretur anima quantum ad ea quę adiuuant deffinitionem eius: ſic de ea mouetur vna dubitatio: vtrum accidētia, quę magnam partem conferunt ad cognoſcendum quodquid eſt, debeant poni in deffinitione ipſius animæ vel non. Si autem conſideretur quantum ad eius paſſiones & operationes, ſic mouetur de ea vna difficultas. Vtrū omnes operationes animæ & paſſiones eius ſint propriè ipſi animæ vel cōmunes toti coniuncto. Vel aliquę propriè & aliquę com

mutes

munes. Conſiderandum eſt vlterius q Platonici ponebant animam eſſe ſubſtantiam ſeparatam & voiuerſalem. vt de ea eſſet ſcientia vt clarius infra patebit. Quam opioionem excludit Philoſophus in litera dicens q vniuerſale.ſ.ſeparatum, aut nil eſt, aut poſterius eſt ſingularibus. qualiter etiam hoc intelligatur infra patebit. Contra prædicta ſic primo arguitur, illud, quod experimur in nobis, eſt certiſſimum, & facillimę cognitionis ſed animam experimur in nobis: ergo ſequitur q anima noo eſt difficillimę, ſed facillimę cognitionis. Præterea. illud, quod eſt animę pręſens per ſuam eſſentiam, facile cognoſcitur ab ipſa: ſed anima eſt ſibi ipſi pręſens per ſuam eſſētiam: ergo ſequitur q a ſeipſa faciliter cognoſcitur. Præterea. Si anima eſſet difficillimæ cognitionis, vel ergo difficultas illa, pueniret ex parte rei cognitę, vel ex parte rei cognoſcentis. non primum: cùm anima ſit immaterialis & in actu, nec ſecundum: cùm anima non excedat facultatem ſuipſius. Ad primum dicendum q licet id, quod experimur in nobis ſit facillimæ cognitiōis quantum ad an eſt, vel quia eſt, non tamen quaotum ad quid eſt. & per hoc patet ſolutio ad ſecundum.

Qōo q̄tū ad an eſt & q̄ ē aia ſeipſa cognoſcat.

Sed tamen ad cognoſcendum qualiter aia ſeipſam cognoſcat quantum ad an eſt, & quid eſt, notandum diligenter ſecūdum Doctorem ſanctum in de veritate. q. 10. ar. 8. in. c. q de anima poſſumus habere duplicem cognitionem. videlicet cognitionem ao eſt, & cognitionem quid eſt. ſi loquamur de cognitione animæ quantum ad an eſt, hoc eſt dupliciter: vel loquendo de cognitione actuali, vel habituali. ſi primo modo: ſic cognoſcit ſe per ſuas operationes. ſi ſecundo modo, ſic anima cognoſcit ſeipſam per ſuam eſſentiam. Ex eo enim q eſt ſibi præſens per ſuam eſſentiam: apta nata eſt exire in ſuum actum. Si vero loquamur de cognitione animæ quantum ad quid eſt. Hoc eſt dupliciter. vel quantum ad apprehenſionem. vel quantum ad iudiciū de re apprehenſa. Si primo modo, ſic anima cognoſcit ſeipſam per ſimilitudines, ſicut et alias res. Si ſecundo modo, ſic anima cognoſcit ſeipſam intuēdo immutabilem veritatem ſecundum quòd eius ſimilitudo eſt expreſſa in anima noſtra. Ex quibus elicitur quòd anima cognoſcit ſeipſam aliquando per actus ſuos, aliquando per eſſentiam ſuam, aliquando per ſpecies intelligibiles, aliquando per intuitum primæ veritatis. Ad ſecundum dicendum quòd difficultas iſta prouenit ex parte ipſius animę: quia non cadit ſub ſenſu (a quo ſcientia noſtra ortum habet) niſi per accidens.

Vtrum vniuerſale ſit poſteri⁹ ſingulari.

Circa præcedentia dubitatur primo. Vtrum vniuerſalia ſint poſterioria ſingularibus (vt dicit hic Philoſophus.) Et arguitur primo quòd non. Nam principium prius eſt principiato: ſed vniuerſalia ſunt principia ſingularium vt Philoſophus ſępius concedit in metaphyſica: ergo vniuerſalia ſunt priora. Præterea. Id, a quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia eſt prius: vt patet in pręparatis: ſed voiuerſalia ſunt huiuſmodi reſpectu ſingularium: ergo &c. Dicendum quòd vniuerſale poteſt dupliciter cōſiderari, ſecundum quòd dicit ſanctus doctor in lectione prima. Vno modo ſecundum quòd ſubiacet intentioni vniuerſalitatis. Alio modo ſecundum propriam eius naturam. Si primo modo ſic vniuerſale aut nil eſt, aut eſt poſterius ſingularibus: (vt dicit Philoſophus.) Si ſecundo modo ſic eſt prius ſingularibus ſaltem ſecundum rationem (vt voluerunt duo argumenta dubij.) Pro cuius ampliori declaratione notandum eſt quòd multiplex eſt vniuerſale. videlicet vniuerſale logicum, vniuerſale phyſicum, vniuerſale mathematicū, & vniuerſale metaphyſicum. Voiuerſale logicum eſt poſterius ſingularibus, & vocatur vniuerſale poſt rem. Sed vniuerſale phyſicum & mathematicum eſt prius ſingularibus, & vocatur vniuerſale in re, ſed differenter: quia vniuerſale phyſicum eſt in re, id eſt in materia ſenſibili: ſed vniuerſale mathema- A thicum eſt in re, id eſt in materia intelligibili. vnde materia ſenſibilis eſt ſubſtantia ſubiecta qualitatibus actiuis & paſſiuis. Materia intelligibilis eſt ſubſtantia quanta ſine huiuſmodi qualitatibus. Similiter vniuerſale metaphyſicum eſt prius ſingularibus: et dicitur vniuerſale ante rem, quod eſt duplex, videlicet vniuerſale ante rem natura tantum, & natura et tēpore ſimul. Voiuerſale ante rem natura tm̄ eſt vniuerſale conſideratum in ſuis principijs quiditatiuis. Sed vniuerſale ante rem natura & tempore ſimul eſt vniuerſale conſyderatum ſecūdum quòd habet eſſe in mente primæ cauſæ. Dubitatur ſecundo vtrū accidentia magnam partem conferant ad cognoſcēdum quodquid eſt. Et arguitur primo quòd non. quia eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi: ſed accidentia non ſunt principia eſſendi quiditatis ſubſtantiæ: ergo non ſunt principia cognoſcendi ipſius ſubſtantiæ. Præterea. Subſtantia eſt principium cognoſcendi accidentia: B vt patet ſeptimo metaphyſice. ergo accidentia non ſunt principium ad cognoſcendū ſubſtātiam. patet conſequentia: quia idem non poteſt eſſe prius & poſterius reſpectu eiuſdem. Dicendum quòd accidentia conferre ad cognoſcendum quodquid eſt ipſius ſubſtantiæ poteſt intelligi dupliciter. vel a priori et ſecundum naturam vel a poſteriori & quo ad nos. ſi primo modo: ſic accidentia non conferunt ad cognoſcendum quodquid eſt ſubſtantiæ, ſed magis econuerſo (vt voluerunt argumenta dubij.) ſi ſecundo modo ſic accidentia conferunt ad cognoſcendum quodquid eſt ſubſtantię (vt hic vult Philoſophus.) Et per hoc patet ſolutio ad argumenta dubij. Dubitatur tertio vtrum ſit aliqua operatio animæ ſine corpore. Et videtur quòd non: quia ſi eſſet aliqua operatio animæ ſioe corpore, maxime eſſet iotelligere. ſed hoc non: quia dicere animam intelligere, eſt dicere eam texere vel filare. Item ſecundo: quia intelligere non ſine phā- C taſmatibus: vt patet in tertio huius: ſed phantaſmata nō ſunt ſine corpore: ergo intelligere non eſt ſine corpore. Dicendum quòd operatio animæ poteſt dupliciter indigere corpore. (vt dicit hic doctor ſanctus) vel tanquā obiecto & inſtrumento ſimul, ſicut videre, audire, & huiuſmodi: vel tanquam obiecto tantum, omnes operationes animæ coniunctæ (quia non loquitur de ſeparata) iodigent corpore aliquo illorum modorum non tamen indigent eo omnes vtroque modo: quia operationes ſenſitiuæ animæ, & vegetatiuæ indigent eo vtroque modo: operationes vero animæ iotellectiuæ indigent eo, altero modo tantum, videlicet tanquam obiecto & non, tanquam inſtrumento organico. Et per hoc patet ſolutio ad argumenta dubij. Quiota concluſio quæ tangitur ibi. {Videntur autem & animæ paſſiones &c. }, eſt iſta quòd quædam ſunt paſſiones animæ tantum & quædam non ſunt animæ tantum, ſed totius coniuncti, D quæ probatur tali ratione philoſophi, omne id, ad quod operatur complexio corporis, noo eſt animæ tantum, ſed etiam corporis, & per conſequens coniuncti: ſed ad paſſiooes animę operatur complexio corporis: quia aliqui adueniente aliquo maximo, vel arduo oon timent, nec triſtantur: alij qui vero pro minimo timent & triſtantur. ergo quædam paſſiones animæ non ſunt animæ tantum, ſed etiam corporis. Sexta concluſio quę tangitur, ibi {Propter hoc & cætera. } eſt iſta. Conſyderatio de aoima pertinet ad oaturalem Philoſophum. quæ probatur tali ratione Philoſophi. paſſiones includunt in earū diffīōoibus ea, quorū ſunt paſſiooes: ſed paſſiones aiæ noo ſunt ſolum animæ, ſed etiam corporis, vt patet per præcedentem concluſionem: ergo in earum diffinitionibus ponitur corpus. Sed omne corpus & materia pertinet ad conſyderationem naturalem: ergo & illę paſſiones pertinent ad conſyderationem naturalem. Et quia eandem conſyderationem pertinent ſubiectum & paſ-

ſiones eius. ergo cum anima ſit ſubiectum illarum paſſionum. vel ſaltem coniunctum ratione animæ: ſequitur quòd conſyderatio animæ pertinet ad Philoſophum naturalem. Contra hanc concluſionẽ arguitur ſic: Ad eandẽ conſyderationem pertinet totum & quęlibet pars ſubiectiua: ſed anima rationalis, que eſt pars ſubiectiua animę non pertinet ad Philoſophum naturalem: ſed potius ad metaphyſicum. ergo nec anima. Probatio minoris, quia formę, quæ pertinent ad conſiderationem naturalem ſunt formę exiſtentes in materia: ſed anima rationalis, cum ſit pars per ſe ſubſiſtens, non eſt forma exiſtẽs in materia, cùm exiſtere in alio diſtinguatur cõtra exiſtere per ſe. Pręterea. Id non cadit ſub conſideratione naturali, cui non competit paſſio ſubiecti naturalis: ſed paſſio entis mobilis, videlicet corruptibilitas non competit animę rationali: cùm ipſa ſit incorruptibilis, ergo &c. Pręterea. Ad eãdem ſcientiam pertinet cõſyderatio ſubiecti & paſſionum, vt iam conceſſum eſt ſupra: ſed aliquæ actiones & paſſiones animæ pertinẽt ad metaphyſicum & ad moralem philoſophiam: ergo &c. Ad primum dicendum quòd anima rationalis poteſt conſyderari dupliciter. Vno modo vt forma. Alio modo vt per ſe exiſtens & ſeparabilis a corpore. Licet ergo ipſa anima ſecundo modo conſyderata non pertineat ad conſyderationem naturalem. ſi tamen conſyderetur primo modo ſic ſubiacet conſyderationi naturali. Ad probationem minoris dicendum quòd animam rationalem coniunctam per ſe exiſtere poteſt intelligi dupliciter. vno modo quòd per ſe exiſtat exiſtentia completa, alio modo quòd per ſe exiſtat exiſtentia incompleta. & hoc dupliciter, vel quia exiſtit per ſe ita quòd non exiſtat in aliquo, vel quòd exiſtat a ſe, ita quòd non accipiat exiſtentiã ab alio, licet ergo anima rationalis exiſtat per ſe exiſtentia incompleta, tamen exiſtit in alio, ſicut forma in materia, tanquam communicans ſuum eſſe materiæ. Ad ſecundum dicendum quòd licet anima rationalis quantum ad eius eſſentiam & quantum ad eius ſupremam portionem ſit incorruptibilis, tamen quantum ad operationes & paſſiones ſenſitiuas eius & vegetatiuas eſt corruptibilis. Ad tertium dicendum quòd paſſiones animæ diuerſis rationibus conſyderantur a naturali & metaphyſico. Ad naturalem enim pertinent ſecundum quòd ſubiacet motui & tranſmutationi. Ad metaphyſicum vero ratione entis. Ad moralem ſecundum quòd ſunt principia bene vel male viuendi, ſeu operandi. Vltima concluſio. Diffinitio formarum naturalium, ſimiliter & paſſionum, in qua non ponitur materia eſt inſufficiens. Hæc concluſio probatur tali ratione ſecundum Philoſophum. Nam omnis forma, quæ habet eſſe in materia determinata ſi in eius diffinitione non ponatur materia, talis diffinitio erit inſufficiens: ſed quælibet forma naturalis cum ſuis paſſionibus habet eſſe in materia determinata: ergo & cætera. Probatio maioris quia definitio ſufficiens exprimit rationem definiti a prima potentia vſque ad vltimum actum, ſed forma habens eſſe in materia determinata non poteſt perfecte explicari ſine materia: ergo & cætera. Pro declaratione huius ſciendum ſecundum Doctorem ſanctum, & Philoſophum in præſenti paſſu quòd duplex eſt definitio. quædam eſt definitio, quæ apprehendit ſolum formam. alia eſt definitio naturalis & talis eſt duplex. quædam eſt imperfecta, quæ, ſcilicet apprehendit materiam. & alia eſt perfecta, quæ apprehendit materiam & formam ſimul. Prima dicitur formalis tantum. Secunda materialis tantum. Tertia materialis & formalis ſimul. Prima enim dicitur medium demonſtrationis ſecunda dicitur concluſio. tertia dicitur tota demonſtratio. Exemplum primę, domus eſt cooperimentum protegens nos a frigore, Exemplum ſecundę: vt domus eſt

E cooperimentum compoſitum ex lapidibus & lignis. Exemplum tertiæ: vt domus eſt operimentum compoſitum ex lignis & lapidibus protegens nos a frigore. Ex prædictis elicitur quòd definitio logica. de rebus naturalibus eſt inſufficiens. ſimiliter quòd definitio quæ datur per materiam & formam, dicitur magis naturalis, quàm illa, quæ datur per materiam tantum, cuius ratio eſt: quia forma eſt magis natura, quàm materia: vt patet ſecundo phyſicorum tractatu primo capitulo ſecundo. Conſyderandum eſt vlterius ſecundum eoſdem vbi ſupra quòd phyſicus, mathematicus, & metaphyſicus diuerſimode conſyderant ea quæ ad rationem animæ pertinent. Nam phyſicus conſyderat de ſenſibilibus ſecundum quòd ſunt coniuncta materiæ ſenſibili. Mathematicus vero ſecundum quòd ſunt abſtracta a materia ſenſibili ſecundum rationem, coniuncta tamen eis ſecundum eſſe e& licet ſubſtantia quanta, de qua conſyderat F mathematicus, ſit ſenſibilis ſecundum eſſe non tamen conſyderat eam ſecundum quòd huiuſmodi. Metaphyſicus vero conſyderat de prædictis ſecundum quòd ſunt abſtracta tam a materia ſenſibili quàm a materia intelligibili, accipiendo ly intelligibile. Ideſt phantaſiabile, id eſt ſecundum quòd Philoſophus intellectum phantaſtam nominat. Contra prædictam concluſionem arguitur ſic. Materia non eſt principium cognoſcẽdi, cum ſit in pura potentia. ergo non eſt principium definiendi: quia principia definientia habent notificare definitum. Præterea. Partes definientes ſunt priores toto: ſed materia non eſt prior forma: vt patet ſeptimo metaphyſice: ergo & cætera. Prætarea. Partes definientes debent prædicari de definito in eo quod quid, vt patet per Philoſophum ſecundo metaphyſice & ſecundo poſteriorũ: ſed materia non poteſt prædicari de forma: cum habeat rationem partis & non totius. ergo & cæt. Prætterea. Se G cundum communem Philoſophorum ſententiam partes definientes ſunt formæ: ſed materia non eſt forma: ergo materia non poteſt eſſe pars definitionis. Ad primũ dicendum quòd materia poteſt tripliciter conſyderari ſecundum Britonem in hoc paſſu. Vno modo in ſe & abſolute, ſecundum ſcilicet quòd eſt indifferens ad omnes formas naturales generabilium & corruptibilium. et iſto modo, cum ſit in pura potentia, non poteſt eſſe principium definiendi vt voluit argumẽtum. Alio modo poteſt conſyderari materia ſecundum q; ſubiacet qualitatibus ſenſibilibus actu. & iſto modo etiam non poteſt eſſe pars definitionis: quia accidentia definitionem non ingrediuntur niſi forſitan a poſteriori circumlocutorie. Tertio modo poteſt conſyderari ſecundum ordinem ad formam determinatam, ad quam ſequuntur ipſę qualitates ſenſibiles, & iſto modo materia eſt principium cognoſcendi. & per conſequens definiendi. Ad ſecundum di H cendũ q; duplices ſunt ptes rei ſenſibilis, nã qdã ſunt ptes formales & tales pręcedunt definitũ: aliç ſunt materiales. & tales ſunt duplices. Quædam ſunt indiuiduales: & tales non præcedunt definitum. aliæ ſunt communes: & tales præcedunt definitum: ordine ſaltem cognitionis: licet non ordine naturæ. Ad tertium dicendum quòd partes definitionis ſunt in duplici differentia. nam quædam ſunt quæ ponuntur in obliquo: quædam in recto. Illę enim quæ ponuntur in recto, ſupponunt formam totius & prædicantur de definito in recto, aliæ vero partes ſupponunt partem rei & prædicantur de definito in obliquo. Materia autem non ponitur in definitione formæ in recto: ſed potius in obliquo. Vnde ratio nõ ſequitur. Et per hoc patet ſolutio ad vltimum: quia partes quæ ponuntur in definitione in recto ſunt formæ: non autem illę quæ ponuntur in obliquo.

Explicit procemium.

Sequitur textus. {Principium autem quæſtionis eſt apponere, quæ maxime videntur ineſſe ipſi & cætera.

Primum capitulum primum primi tractus huius primi libri de anima comprehendit tertiam lectionem commenti Sancti Thomæ.

FINITO procemio incipit tractatus qui diuiditur in tres partes principales ſm q ſunt tres libri de anima. In prima parte Philoſophus determinat de anima ſecundum opinionem antiquorum. In ſecunda ſecundum opinionem propriam quantum ad rationem communem ipſius animæ. & hoc in ſecundo libro, qui incipit ibi. {Quæ quidem a prioribus.} In tertia vero, ſcilicet in tertio libro determinat de ea quantum ad ſpecialem rationem intellectiuæ partis ibi. {Quòd autem non ſit ſenſus alius præter quinque.} Prima pars diuiditur in tres tractatus. In primo tractato Philoſophus recitat opinionem antiquorum de anima quantum ad totam ſubſtantiam ipſius animæ. In ſecundo autem ibi. {Conſiderandum autem.} reprobat opinionem eorundem. In tertio ibi. {Quoniam autem cognoſcere.} recitat duas dubitationes de ipſa anima remouendo opiniones antiquorum de anima quantum ad eius partes. Primus tractatus, in quo recitat opiniones antiquorum philoſophorum de anima quantum ad eius ſubſtantiam, continet tria capitula. In primo capitulo opiniones illorum Philoſophorum recitat, qui inueſtigauerunt naturam animæ per viam motus. In ſecundo capitulo ibi. {Quicunque autem} recitat opiniones illorum philoſophorum, qui inueſtigauerunt naturam animæ ex parte cognitionis & ſenſus: & ex parte vtriuſque. In tertio capitulo ibi. {Differunt autem.} Ponit differentiam opinionum Philoſophorum qui locuti ſunt de anima. Primum capitulum diuiditur in duas partes. In prima parte ponit concluſionem, in ſecunda parte recitat quandam opinionem antiquorum philoſophorum, qui (vt dictum eſt) inueſtigauerunt naturam animæ ex parte motus. Concluſio talis eſt. Quòd inueſtigando naturam animæ primo & principaliter oportet inquirere ea, quæ ſunt propria ipſius animæ. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi quia accidentia propria maximam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt, vt patet in procemio huius: ergo ad inueſtigandum naturam animæ prius & principaliter eſt quærere ea, quæ ſunt propria eius. Ex qua concluſione infertur tale corollarium quòd inueſtigando naturam animæ primo & principaliter oportet conſiderare motum & ſenſum: quia inter omnia, quæ competunt animæ, motus & ſenſus ſunt maxime propria. quod ex hoc patet quia animatum ab inanimatis ſolum: & maxime inter ſe differunt, videlicet per motum & ſenſum. Pro ampliori declaratione notandum primo primo ſecundum Philoſophum quòd antiqui Philoſophi dicebant quòd nil poteſt mouere niſi mouetur. Cùm ergo anima ſit mouens corpus dicebant animam eſſe de numero eorum, quæ mouentur. Cuius opinionis radix, falſa eſt propter duo. Tum primo: quia ſi omne mouens moueretur, ſequeretur quòd eſſet procedere in infinitum in mouentibus: vt patet ſecundo metaphyſicę & octauo phyſicorum. Tum ſecundo: quia id quod conuenit alicui per accidens non poteſt ſibi conuenire ſemper, & per conſequens poteſt ab eo ſeparari. Conſyderandum ſecundo quòd Philoſophus recitat in hoc capitulo quatuor opiniones eorum, qui inueſtigauerunt naturam ani-

Opinio nes Phorū de aia

A mæ ex parte motus. Prima opinio eſt Democriti, qui dicebat animam eſſe ignem, ſiue igneam: & quòd anima nil aliud eſſet quàm athomi igniti figuram rotundam habentes. Secunda eſt Leucippi, qui dicebat animam nil aliud eſſe quàm corpus ſphęricum. Tertia eſt opinio Pythagoricorum: qui dicebant animam eſſe deciſiones mouentes alia corpora. Quarta eſt opinio Anaxagorę, quam recitat hic Philoſophus. qui dicebat animam eſſe mouentem omnia. Conſyderandum vlterius quòd Democritus poſuit athomos ſiue deciſiones eſſe ſemen, ſiue principium totius naturæ: quia conſyderabat quòd duo ſunt de ratione principij, videlicet ſimplicitas & virtuoſitas, (vt hic adducit Egidius.) cùm ergo athomi ſint paruiſſimæ quantitatis, & per conſequens ſimpliciſſimi: & maxime motiui, & per conſequens virtuoſiſſimi. ideo dicebat. athomos eſſe principia omnium rerum. Dicebat vlterius illos, ex quibus

B componitur anima eſſe igneos, ſeu ignitos: tum primo, quia ignis eſt elementum maxime actiuum: tum ſecundo: quia ignis eſt calidus, in quo calido conſiſtit vita humana. quia igitur videbat animam eſſe formam maxime actiuam inter formas naturales: & eſſe principium vitę, ideo dicebat athomos, ex quibus componitur anima, eſſe ignitos, vel igneos. Dicebat etiam illos athomos eſſe rotundæ figuræ: quia inter omnes figuras rotunda figura, ſiue ſphęrica eſt promptiſſima ad motum quantum ad omnes differentias poſitionis, quę ſunt ſurſum, deorſum, ante, retro, dextrum, & ſiniſtrum. quia igitur maxime anima mouet corpus ad omnem differentia poſitionis, non aũt aliæ formæ naturales: ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex athomis rotundæ figuræ, ſiue ſphęricæ. Conſyderandum vlterius quòd aliqua attribuuntur alicui dupliciter. Vno modo eſſentialiter. Alio modo per viam aſſimilationis

C quando dicitur quòd anima eſt ignis, aut ignita. Ignis non attribuitur animæ eſſentialiter, ſed per viam aſſimilationis: quia omnes proprietates ignis poſſunt appropriari animæ: & potiſſimæ rationali: vt infra patebit. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur. Innata eſt nobis via a communioribus ad ſpecialiora procedere primo phyſicorum. ergo male dicitur in concluſione quòd inueſtigando naturam animæ primo oportet quærere ea, quæ conueniunt ſibi maxime ſecundum naturam, id eſt quæ ſunt ſibi propria. Præterea. Id, quod eſt manifeſtum. non indiget inquiſitione: ſed anima eſt manifeſtiſſima nobis: cùm quilibet experiatur in ſe habere animam: ergo non eſt neceſſaria aliqua inueſtigatio ipſius animæ. Ad primum dicendum quòd duplex eſt cognitio, ſcilicet confuſa & determinata. verum eſt quòd loquendo de cognitione confuſa innata eſt nobis via a communioribus ad ſpecialio-

D ra procedere, ſed loquendo de cognitione diſtincta & determinata, exordium accipimus a proprijs. Ad ſecundum dicendum quòd licet anima ſit nobis manifeſtiſſima quantum ad an eſt: eſt tamen difficillima quantum ad cognitionem quid eſt.

Sequitur ſecundum capitulum ibi. {Quicunq; autem in cognoſcendo.} Hæc eſt Lectio quarta eiuſdem libri de anima & in commento Sancti Thomæ.

ISTVD eſt ſecundum capitulum primi tractatus. in quo poſtquam Philoſophus in præcedenti capitulo recitauit opiniones antiquorum Philoſophorum de anima, qui inueſtigauerunt naturam eius ex parte motus, hic conſequenter recitat opinionem illorum philoſophorum, qui inueſtigauerunt naturam animæ

ex parte cognitionis & ſenſus. primo ponendo id in quo conueniunt tales Philoſophi. ſecundo recitando duas opiniones diuerſas. videlicet Empedoclis & Platonis. Conſyderandum autem primo quòd omnes illi philoſophi, qui inueſtigauerunt animam ex parte ſenſus et cognitionis cõueniũt in hoc ꝙ vnanimiter dicebãt eſſe principium, aut ex principijs omnium entium, ſcilicet dicebant animam eſſe compoſitam ex principijs rerum. vnde ſecundum quòd Philoſophi diuerſimode locuti ſunt de principijs & de numero eorum, diuerſimode locuti ſunt etiam de ipſa anima. Vnde illi qui poſuerunt vnum principium tantum, poſuerunt animam eſſe compoſitam ex illo principio: qui vero poſuerunt plura principia, dicebant animam eſſe compoſitam ex pluribus principijs. Conſyderãdum eſt vlterius quòd motiuum illorum philoſophorum quare poſuerunt animã compoſitam ex omnibus principijs erat tale. quia anima nata eſt cognoſcere omnia. videlicet intelligibilia per intellectum, & ſenſibilia per ſenſum: ſed omnis cognitio tam intellectiua quàm ſenſitiua eſt ratione ſimilitudinis. ex eo enim quòd res cognita aſſimilatur cognoſcenti fit cognitio, niſi enim ſimilitudo rei viſibilis eſſet in oculo non poſſet videri: ſimiliter niſi ſimilitudo rei intelligibilis ſuſciperetur in intellectu, non poſſet fieri intellectio. cùm ergo anima non poteſt aſſimilari omnibus rebus (vt ipſi dicebant) niſi anima componatur ex principijs omnium rerum: ergo concludebant quòd anima eſſet compoſita ex principijs omnium rerum. vt videlicet ſi terram intelligeret, componeretur ex terra, & ſic de ſimilibus. Conſyderandum eſt vlterius quòd prædictum motiuum non valet. tum primo, quia ſi anima componeretur ex terra non intelligeret terram: quia intus exiſtens prohibet extraneum: tum ſecundo quia ad hoc ꝙ fiat intellectio vel ſenſatio, ſufficit aſſimilatio rei cognitæ ad cognoſcentem quantum ad hoc quòd ſpecies ſeu ſimilitudo rei cognitæ ſuſcipitur in cognoſcente. non ergo neceſſe quòd lapis ſecundum ſuum eſſe materiale ſit in oculo vt cognoſcatur ab eo, ſed ſufficit quòd ſit in eo ſecundum eſſe intentionale. Conſiderandum eſt vlterius quòd Philoſophus hic recitat duas opiniones principales, videlicet Empedoclis & Platonis. opinio enim Empedoclis erat quòd anima eſſet compoſita ex quatuor elementis, & ex concordia & diſcordia. ſed Plato poſuit animam compoſitam eſſe ex quatuor alijs principijs, ſecundum quòd poſuit alia principia. videlicet ex eodem & diuerſo, ſiue partibili, & impartibili, ſecundo ex idæis, tertio ex numeris. Conſyderandum eſt vlterius pro declaratione opinionis Platonis ſecundum doctorem ſanctum quòd entia poſſunt tripliciter conſiderari. vno modo in ſe, & in propria natura. ſecundo modo per reſpectum ad pricipium effectiuum. tertio modo per reſpectum ad eos in communi in quo omnia entia conueniunt. Quantum ad primam conſyderationem Plato poſuit duo principia entium, ſcilicet idem, & diuerſum. Quantum vero ad ſecũdam conſyderationem poſuit tertium principium, ſcilicet ideas. Quantum ad tertiam conſyderationem poſuit numeros eſſe principia omnium rerum. Conſyderandum eſt vlterius ſecundũ eundem quòd omnis longitudo componitur ex duobus punctis compoſitis ex numero binario. latitudo vero ſiue ſuperficies componitur ex numero trinario cum includit tria puncta. altitudo vero ſiue corpus componitur ex numero quaternario. vnde quia dicebat res componi ex idæis. ideo dicebat ideam vnitatis eſſe punctum & primam longitudinem ſiue lineam eſſe ideam dualitatis, latitudinem vero ſiue ſuperficiem dicebat eſſe ideã trinitatis, ſiue numeri trinarij. Altitudinem vero primam, ſiue corpus dicebat eſſe ideam numeri quaternarij. & quia quælibet res ſenſibilis includit punctum, latitudinem, longitudinem, & profunditatem, ideo dicebat quamlibet rem ſenſibilem compoſitam ex numeris, & vnitatibus. Conſyderandum eſt vlterius quòd anima quæcunque cognoſcit, aut cognoſcit intellectu, aut ſcientia, aut opinione, aut ſenſu. intellectus vero includit vnitatem: quia eſt vnius, ſcilicet medij. ſcientia vero includit dualitatem: quia eſt duorum, videlicet ipſius medij, et concluſionis: ſed opinio includit trinitatem: quia eſt ipſius medij, & ipſius cõcluſionis demonſtratæ ſiue formidatę. ſenſus vero ĩcludit numerũ quaternariũ: quia in ſua operatione indiget corpore organico: ſed omne corpus vt dictum eſt, includit numerum quaternarium. Cum ergo vt dicit Plato anima cognoſcat omnia per prædicta quatuor, ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex vnitate, dualitate, trinitate, & quaternitate, ſiue quaternario numero, vt aſſimilaretur omnibus rebus cognoſcibiiibus. Conſyderandum vltimo ſecundum Philoſophum in fine huius capituli quòd aliqui alij philoſophi volentes inueſtigare naturam animæ ex parte vtriuſque, videlicet tam motus quàm ſenſus, dicebant animam eſſe numerum mouentem ſeipſum. numerum quidem, quia maxime cognoſcitiua eſt. mouentem vero ſe, quia maxime motiua eſt inter omnes alias formas.

Sequitur tertium capitulum ibi. {Differunt autẽ.}
Hic incipit lectio quinta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTVD eſt tertium capitulum primi tractatus. in quo Philoſophus recitat diuerſitatem opinionum Philoſophorum loquentium de anima. & primo recitat diuerſitatem eorum quãtum ad principia rerum. Differebant enim & quantum ad ſubſtantiam principiorum, & quantum ad numerum. quantum ad ſubſtantiam principiorum tripliciter differebant. nam quidam poſuerunt principia rerum eſſe corporalia, de quorum numero fuit Empedocles, qui poſuit quatuor elementa eſſe principia rerum & cætera. Alij poſuerunt illa principia eſſe ſpiritualia, ſiue immaterialia: vt Plato qui poſuit ideas. Alij vero poſuerunt illa principia eſſe tam corporalia quam incorporalia: ſicut Anaxagoras qui poſuit præter partes ſimiles aut diſſimiles: ipſum intellectum. Differebant etiam ſecundum numerum: quia quidam poſuerunt vnum principium. quidam plura & cætera. vt habitum eſt in primo phyſicorum: ad longum. Secundo recitat differentiam prędictorum Philoſophorum quantum ad naturam animæ. adducendo nouem diuerſas opiniones. Quarum prima eſt Xenocratis, qui dicebat animam eſſe igneam. Secunda eſt ipſius Democriti, qui dicebat animam eſſe compoſitam ex indiuiſibilibus corporibus & athomis. Tertia eſt Anaxagorę dicentis animam eſſe intellectum ſimplicem, immixtum, purum & ſeparatum. Quarta eſt, quam Thales, adducit videlicet quòd anima eſt quędam ſubſtantia per ſe motiua. Quinta eſt Diogenis, qui dicebat animam eſſe aerem. Sexta eſt Heracliti, qui dicebat animam nil aliud eſſe quàm vaporem. Septima eſt, quam Alcimeon adducit, ſcilicet anima nihil aliud eſt quàm ſubſtantia incorporalis de natura cœli exiſtens. Octaua eſt ipſius Hippi, qui dicebat animam eſſe aquã. Vltima eſt, quam adduxit Crixias, qui dicit animam eſſe ſanguinem. Nullus autem Philoſophorum poſuit animam eſſe terram ſolum propter eius materialitatem. Ex prędictis infert Philoſophus primo quòd omnes ſuprascripti Philoſophi conuenerunt in hoc quòd inueſtigauerunt

gauerunt naturam animæ, aut per viam motus, aut per viam ſenſus, aut per viam incorporeitatis, id eſt per viā cognitionis intellectiuæ. Infert ſecundo quòd illi Philoſophi eo modo quo locuti ſunt de principijs rerum: locuti ſunt de natura ipſius animæ conſiderantes animam eſſe principium rerum. Vnde qui poſuerunt tātum vnū principium poſuerunt animam eſſe illud: qui vero poſuerunt plura: poſuerunt animam plura. Conſiderandum eſt pro opinione prima quòd quia ignis eſt corpus maxime incorporeum ſubtile: et primum inter corpora: ideo illi philoſophi dicebant animam eſſe ignem: vt propter incorporeitatem ſiue ſpiritualitatem intelligeret omnia: & propter ſubtilitatem ſiue agilitatem: aut mobilitatem moueret ſe & omnia. Si quæratur vtrum hoc verum ſit quòd ignis ſit immaterialiſſimum corporum ſecundum rei veritatem. Dicendum diſtinguendo quia vel loquimur de corporibus elementaribus, vel loquimur de corporibus i vniuerſali abſolute. Si loquamur de corporibus elemētaribus: aut de corporibus mixtis, ſic ignis eſt immaterialiſſimum & ſpiritualiſſimum omnium corporum: quod patet tam ex ſitu eius quàm ex motu. Ex ſitu enim nam illa, quæ inferiori loco ſituantur ſunt materialiora: vt patet de terra. cum ergo ignis ſit locatus in ſuperiori loco inter omnia elementa: neceſſe eſt dicere q̄ inter omnia corpora elementaria & inter omnia mixta ſit ſpiritualiſſimum & immaterialiſſimum. Idem patet ex motu: quia quanto aliqua ſunt magis materialia, tanto magis mouentur deorſum, quanto vero minus materialia, & per conſequens leuia magis mouentur ſurſum. Cum ergo inter omnia elementa ignis maxime moueat ſurſum, dicendum eſt quòd inter omnia elementa ignis eſt immaterialiſſimum. Si vero loquamur de corporibus abſolute, dicendum quòd ignis non eſt maxime immaterialis aut incorporeus: ſed corpus cæleſte eſt magis ſpirituale & immaterialius: cuius ratio eſt quia ignis non agit cuiuſcunq; actiuitatis fuerit niſi in virtute corporis cæleſtis. Conſiderandum eſt vlterius pro ſecunda opinione quòd Democritus conſiderās ex vna parte quòd anima eſſet maxime cognoſcitiua & maxime mouens, conſiderans vero ex altera parte quòd omnia conſtituūtur ex athomis, tanquam ex principijs rerum: ſed quia ſunt rotundę figurę & multum habiles ad motum. ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex athomis: vt cognoſceret omnia inquantum ſunt principia: & vt moueret omnia inquantum ſunt rotundę figurę & ſphericę. Cōſiderādum vltimo pro opinione Anaxagorę quòd quadruplex eſt compoſitio. Quædam eſt compoſitio partium quantitatiuarum. Alia eſt compoſitio, quæ eſt ex elementis: ſicut mixtum componitur ex elementis. Tertia eſt cōpoſitio, quæ eſt diuerſis rebus materialibus alijs ab elementis: ſicut homo componitur ex cerebro, corde & cætera. Quarta eſt compoſitio ex inſtrumento organico & potentia eius. ad remouendum primam compoſitionem Anaxagoras dicebat, & bene, intellectum eſſe ſimplicem: ad remouendum vero ſecundam compoſitionem ab anima, dicebat intellectum eſſe immixtum. ſed ad remouendam tertiam compoſitionem ab anima dicebat intellectum eſſe ſeparatum. ad remouendam autem quartam compoſitionem ab ea dicebat intellectum eſſe purum. Quia ergo non poſuit differentiam inter animam & intellectum: concludebat definitiue quòd anima nil aliud eſt quàm intellectus ſimplex, immixtus, purus & cætera.

Sequitur Tractatus ſecundus eiuſdem.

A Sequitur in textu. {Conſiderāndum autem &c.}

Hæc eſt lectio ſexta eiuſdem primi libri, & in commento Sancti Thomę.

ISTE eſt Secundus tractatus in quo Philoſophus recitat opiniones Philoſophorum, qui locuti ſunt de anima tam ex parte motus q̄ ex parte cognitionis. qui quidem tractatus cōtinet octo capitula. In primo capitulo adducit rationes conuenientes contra eos, qui dicebant animam per ſe moueri. In ſecundo capitulo ponit rationes ſpeciales ad idem adducendo opinionem Platonis ibi. {quidam autem & maxime &cæt.} In tertio capitulo reprobat opinionem Platonis. ibi {primum quidem igitur non bene dicere.} In quarto capitulo reprobat opinionem illorum, qui dicebant animam eſſe armoniam quandam ibi. {Alia autem eſt opinio.} In quinto capi-

B tulo remouet opinionem illorum, qui dicebant animam per ſe moueri. ibi {Rationabilibus aūt &c.} In ſexto capitulo reprobat opinionem illorum ſingulariter, qui dicebant animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. ibi. {Multum autem ex his quæ dicta ſunt.} In ſeptimo capitulo reprobat opiniones illorum qui dicebant animā eſſe elementum, aut ex elementis. ibi {Tribus autem modis traditis.} In octauo et vltimo capitulo reprobat opinionem illorum, qui dicebant animam eſſe in toto vniuerſo, & per conſequēs q̄ totum vniuerſum eſſet animatum. ibi. {Et in toto autē quidam ipſam miſceri dicūt.} In primo autem capitulo contra eos, qui dicebant animam per ſe moueri, (ſupponendo diuiſionem motus in motum per ſe, & motum per accidens) adducit ſex rationes conuenientes. Quarum prima eſt. Nam ſi anima per ſe moueretur, aut moueretur motu locali, aut motu augmenti, et decrementi, aut motu alterationis. quia tantum

C ſunt quatuor ſpecies motus. ſed nullum iſtorum eſt dicēdum: quia cum omnis motus ſit in loco, (vt dicit textus) ſequeretur quòd ipſa anima eſſet in loco per ſe. quod eſt inconueniens. tum primo: quia nō habet eſſe per ſe. tum ſecundo: quia non eſt corpus (vt infra patebit.) ſed actus corporis. Secunda ratio talis eſt. Quicquid naturaliter mouetur poteſt violenter moueri: et quicquid naturaliter quieſcit: poteſt violenter quieſcere. ſi ergo anima moueretur per ſe naturaliter et quieſceret: poſſet moueri violēter, & quieſcere violenter. quod abſurdum eſt: quia non ſolum ſententiam proferentes, ſed etiam fingere volentes motus violentos animæ tribuere non poſſunt. Tertia ratio eſt. Si anima moueretur per ſe: moueretur ſurſum aut deorſum, aut ad medium. ſi ſic tunc eſſet quoddam elementum, aut compoſitum ex elementis vt antiqui voluerunt: ſed conſequēs eſt falſum: cum moueat corpus ad omnes differentias poſitionis. Conſequentia patet: quia

D ignis aut mixtum, in quo prædominatur ignis, mouetur naturaliter ſurſum: terra deorſum: aqua, et aer ad mediū. Quarta ratio talis eſt. Si anima moueret corpus eo quòd ipſa mouetur (vt antiqui dicebant) eodem motu mouebitur corpus ſicut & ipſa anima: & econtra, ſed corpus mutat locum: ergo & anima mutat locum, & per conſequēs tranſibit de corpore in corpus cum ſit in corpore: vt ipſi dicebant ſicut aqua in vaſe: & per conſequens erit reſurrectio mortuorum animalium. Quia dum anima dimittit corpus in quo eſt, intrabit in aliud corpus mortuum. & ſic corpus mortuum reſurget. Quinta ratio eſt. Illud, quod mouetur per aliud, non mouetur per ſe: ſed anima mouetur per accidens, ſcilicet a ſenſibilibus: ergo non mouetur per ſe. Vltima ratio eſt. Nam, ſi anima ſecundum ſuam naturam moueret & moueretur per ſe, ſequeretur quòd natura, ſiue ſubſtantia animæ diſtaret a ſeipſa: quia oīs motus facit diſtare id, quod mouetur ab eo a quo mouetur: cum idem non poſſit eſ-

ſe in actu & in potentia reſpectu eiuſdem ſimul & ſemel. Pro declaratione præcedentium conſiderandum primò quòd licet antiqui Philoſophi definirent animam tribus vijs, (vt ſupra dixit Philoſophus) videlicet per motum & ſenſum, & per incorporeum, ſiue immaterialitatem: tamen Philoſophus nō proſequitur contra eos quātum ad incorporeitatem: quia vera opinio eſt quòd anima eſt incorporea & immaterialis: potiſſime loquendo de anima rationali; quæ non educitur de potentia materiæ, neque vtitur organo corporeo in ſua operatione. Verum tamen dicere animam eſſe ſubtiliſſimum corporum falſum eſt. Conſiderandum ſecundo quòd tripliciter aliquid dicitur moueri .ſ. per ſe primo: per ſe ſecundo, ideſt per alterum: & per accidens. exemplum primi. vt lapis mouetur per ſe primò deorſum: pars lapidis mouetur per ſe ſecundo; ideſt per alterum: ſed accidentia lapidis mouentur per accidens ad motum ipſius lapidis. Et licet Philoſophus non enumeret niſi duos modos ipſius moueri expreſſe, tamen omnes prædictos modos enumerat ſub intellectu, ſiue comprehenſiue. Conſiderandum tertio ꝙ motus poteſt accipi dupliciter. Vno modo communiter, ſcilicet vt ſe extendit ad omnem mutationem tam inſtantaneam quàm ſucceſſiuam: & illo modo ſex ſunt ſpecies motus, quę continētur in his verſibus videlicet. Auget diminuit corrumpit & generatur. Alterat & mutat, ſic per loca multa vagatur. Alio modo accipitur motus proprie & phyſice: prout videlicet ſe extendit ad motum, qui eſt cum traſmutatione naturali: & illo modo tantum ſunt quatuor ſpecies motus, vt hic loquitur Philoſophus. Conſiderandum vlterius quarto quòd album poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo in ſenſu compoſito, videlicet pro ſuo ſignificato formali. album enim de ſuo ſignificato formali ſignificat albedinem, cui non competit moueri per ſe. Alio modo accipitur in ſenſu diuiſo; videlicet pro ſuo ſignificato materiali: videlicet pro eo, quod eſt album. primo modo album mouetur per accidens. ſecundo mouetur per ſe. Cōſiderandum vltimo quòd vnicuiq; eo modo competit moueri, quo competit ſibi eſſe. illa ergo, quæ non habent eſſe per ſe, ſed in alio: non mouentur per ſe, ſed per alterum: aut per accidens. cum ergo nulla forma naturalis habeat eſſe per ſe, ſed per alterum: nulla mouebitur per ſe, ſed per alterum. Et licet anima vnita corpori ſubſiſtat per ſe ſubſtantiā in completa: non tamen per ſe ſubſiſtit ſubſiſtentiā completa: vt infra patebit. Contra nonnulla dicta in textu ſic arguitur. Antiqui Philoſophi tribus modis inueſtigauerunt naturam animæ. videlicet ſenſu, motu, & incorporeo, vt in pręcedenti capitulo adduxit Philoſophus. ergo inſufficienter Philoſophus proſequitur contra eos quantum ad duos modos tantum. Pręterea in tertio & quarto phyſi. dr̄ ꝙ aliqd dr̄ tripliciter moueri: ergo hic male dicitur quòd tantū dupliciter aliquid mouetur. Præterea. Philoſophus in tertio phyſicorum & in quinto enumerat ſex ſpecies motus: ergo hic inſufficienter dicitur ꝙ quatuor ſunt motus. Præterea. ſoli corpori debetur locus: vt patet quarto phyſicorum: ſed motus non eſt corpus: ergo motus non eſt in loco, & per cōſequēs Philoſophus male dicit in textu quòd omnes motus ſunt in loco. Pręterea: omne corpus per ſe poteſt moueri: ſed omne album eſt corpus: ergo omne album per ſe poteſt moueri. quod eſt contra Philoſophum in textu, vbi dicit {quòd mouentur hæc} ſcilicet album & tricubitum, ſed ſecundum accidens. Præterea. cœlum mouetur naturaliter: & tamen non poteſt moueri violenter: ergo Philoſophus male dicit in texto quòd, quęcunq; mouentur naturaliter mouentur etiam violenter. Præterea cœlum non poteſt quieſcere naturaliter: & tamen mouetur naturaliter: ergo male dicit Philoſophus quòd, quicquid mouetur natura quieſcit natura. Ad primum ſecū-

E dum & tertium patet ſolutio ex dictis. Ad quartum dicendum quòd motum eſſe in loco poteſt intelligi tripliciter. Primo modo conſiderando motum ex parte mobilis: et clarum eſt ꝙ omnes motus ſunt in loco, ideſt omne mobile, quod mouetur per aliquem motum eſt in loco. Alio modo quantum ad modum mouendi: & illo modo etiam motus eſt in loco: vt clare patet de loci mutatione, augmētatione, diminutione. de alteratione autem patꝫ: qa i omni alteratione requiritur approximatio alterātis ad alterabile. qd̄ non pōt fieri ſine loco. Tertio modo qn̄tum ad motum in ſe: & ſic antecedenter etiam eſt omnis motus in loco .i. omnis motus præſuppohit motum localem, qui eſt de loco ad locum. Ad quintum dicendū ꝙ patet ſolutio ex dictis: quia ibi arguitur a ſenſu diuiſo ad ſenſum compoſitum: & per conſequens ibi committitur fallacia compoſitionis. Ad ſextum dicendū quòd duplex eſt motus. quidam eſt, qui habet quietem ſibi oppoſitam: ſicut eſt motus corporum ſimplicium, aut mixtorum corruptibilium. alius eſt motus, qui nō habet quietem ſibi oppoſitam: vt eſt motus corporum cœleſtium. quicquid enim mouetur naturaliter, primo modo dicto poteſt moueri violenter: non autem ſecundo modo. vnde ratio laborabat in æquiuoco. Et per hoc patet ſolutio ad ſeptimum.

Sequitur in textu. {Quidam autem mouere.}
Hæc eſt lectio ſeptima eiuſdem libri, &
in commento Sancti Thomę.

ISTud eſt ſecundum capitulum huius ſecūdi tractatus, in quo Philoſophus adducit opinionem Democriti in ſpeciali reprobando eam duabus rationibus. finaliter adducendo opinionem trimembrem Platonis. Dicebat enim Democritus ꝙ anima componebatur ex athomis, qui ſemper mouentur: et quòd moueret corpus eo modo, quo mouetur: ſic deſcribēs animam: quòd anima eſt, quæ mouet corpus continue mota. cuius perſuaſio erat talis. Sicut ſe habet argentum viuum ad ſtatuam ideæ Mineruæ ita ſe habet anima ad corpus: ſed argentum viuum quādocunq; mouebatur mouebat illam ſtatuam: ergo anima quandocunq; mouetur mouet corpus cum ergo ipſa anima cōponatur ex athomis ſemper mobilibus dicebat animam ſemper mouere corpus. Conſiderandum autem eſt quòd prædictam opinionē reprobat Philoſophus duabus rationibus: quarum prima eſt. Eadem natura eſt principium mouendi & quieſcendi alicuius: ſed animal aliquādo quieſcit (vt patet ad ſenſum) ergo id quod erit principium quietis animalis erit principium mouendi: ſed anima cum ſemper (ſecundum Democritum) moueatur non poteſt eſſe principium quietis ipſius animalis: ergo non erit principium mouendi. Si dicatur quòd animal nunquam quieſcit, ſed ſemper mouetur ſaltem motu alterationis. ergo ratio nulla. Dicendum quòd Democritus loquebatur de motu locali: et nō de motu alterationis ſolum. Vnde licet ratio non ſimpliciter concludat: concludit tamen contra Democritum. Licet enim verum ſit quòd omne animal ſit in continuo motu: vniuerſaliter loquendo de motu: tamen non eſt in continuo motu locali: vt voluit Democritus. Secunda ratio eſt. Animal mouetur per voluntatem et appetitum ergo ſequitur quòd corpus animalis ſiue animal nō mouetur ab anima ſecundum ſe conſiderata. Conſiderandum eſt vlterius quòd Philoſophus in textu adducit tres opiniones Platonis de anima ſecundum triplicem eius conſiderationem. Prima opinio eſt: quòd anima eſt, quę vnitur corpori & mouet illud. Secunda opinio eſt: quòd anima eſt quoddam compoſitum ex numeris armoniacis. Tertia opinio eſt: ꝙ anima ē aſpectus rectus reflexus in duos circulos, quorum vnū diuiditur i ſeptē circulos.

Conſiderauit

Conſiderauit enim Plato ꝙ anima poteſt tripliciter cõſiderari. Vno modo vt eſt forma corporis: et iſto modo dicebat animam vniri corpori: & ipſum mouere. Alio modo poteſt cõſiderari anima per reſpectũ ad ſua principia: et ſic dicebat animam eſſe compoſitam ex numeris ſiue ex conſonantijs. Tertio modo poteſt conſiderari quantum ad eius operationes & motum, et iſto modo dicebat animam eſſe aſpectum rectum &c. Conſiderãdum eſt vlterius ꝙ ſi opinio Platonis conſideretur ſecundum ſonum verborum: ſic veritatem nõ haberet: vt oſtẽdit infra Philoſophus. Sed ſi conſideretur quantum ad ſententiam verborum: per viam, ſ. cuiuſdam ſimilitudinis: ſic habet veritatẽ. Manifeſtũ eſt enim ꝙ anima vnita corpori per ſe non mouet ipſum corpus: ſed mediãtibus tantum ſuis potentijs. Sicut etiam in numeris, primo reperitur conſonantia & proportio: ita & in aĩa: aĩa enim habet ſimilitudinẽ ad numeros armoniacos: quia reperitur maxima proportio animę ad corpus & partium corporis inter ſe vt debite exerceat ſuas operationes. Manifeſtum eſt etiam ꝙ in anima conſyderatur aſpectus directus & reflexus per modum circuli, qui quidem circulus diuiditur in duos circulos, quorum vltimus diuiditur in ſeptem ſimilitudinarie loquendo. Vnde intellectus recte intelligit ſuum obiectum: quę intellectio poteſt dici intellectus directus: & intelligendo ſuum obiectum etiam reflectitur ſupra ſeipſum per modum circuli. qui quidem intellectus circulus, i. intellectio diuiditur ĩ duos circulos .i. in duos diuerſos modos intelligendi. alio. n. mõ intelligit materialia: & alio modo ſpiritualia. Vltimus vero circulus .i. intellectio, qua intelligit materialia diuiditur in ſeptem circulos. i. in ſeptem intellectiones ſecũdum ſeptem gradus corporũ materialium, quæ quidem corpora ſunt elementa mixta imperfecta, vt impreſſiones metheologicæ: mixta perfecta inanimata, vegetabilia: ſenſitiua: motiua ſecundum locum: & intellectiua.

Sequitur {Primum quidem igitur.} Hic incipit lectio octaua eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomæ.

ISTVD eſt tertiũ capitulum præſentis tractatus, in quo poſtꝗ Philoſophus adduxit opiniones Platonis: ponit quatuor concluſiones contra prędictã opinionem, ſecundum ꝙ Plato in ſua opinione quatuor affirmauit. Dicebat enim animam eſſe aſpectum rectum, id eſt magnitudinem continuam. Dicebat vlterius animam eſſe magnitudinem circularem. Tertio dicebat animam eſſe magnitudinem motam. Quarto dicebat ꝙ eſſet vnita corpori. Ex quibus omnibus elicitur definitio animæ ſecundum Platonem: videlicet ꝙ anima eſt aſpectus rectus .i. magnitudo corpori vnita: ex numeris armoniacis compoſita, reflexa in circulũ diuiſum in duos circulos: quorum vnus diuiditur ĩ ſeptem circulos, vt dictum eſt. Quia ergo Plato dicebat animam eſſe magnitudinem, ideo Philoſophus primo ponit vnam concluſionem contrariam, videlicet ꝙ anima non eſt magnitudo. Quam quidem concluſionem probat tribus rationibus quæ magis reſpiciunt verba Platonis ꝗ intentionẽ eius. Quarum prima eſt. Talis eſt intellectus qualia ſunt intelligibilia, cum potentiæ ſpecificentur per obiecta, ſed intelligibilia intellecta ab intellectu non ſunt continua, vt magnitudo, ſed magis conſequẽter ſe habentia, vt numeri: ergo intellectus non eſt continuus vt magnitudo, & per conſequens non eſt magnitudo. Secunda ratio. Si intellectus eſſet magnitudo intelligens aliquod intelligibile: aut talis magnitudo intelligeret intelligibile ſecundum partem quantitatiuam: aut ſecundum punctum: applicando ſe, videlicet ad intelligibile ſecundum partem diuiſibilem, aut partem punctualem: non ſecũdum par-

Anima non eſt magnitudo.

A tem punctualem: quia puncta ſunt infinita in magnitudine continua, quę nequaquam eſt pertranſire: nec ſecundum partem quantitatiuam aut diuiſibilem, quia infinities intellectus intelligeret idem, quod eſt inconueniens. Tertia ratio eſt. Impoſſibile eſt ꝙ indiuiſibile intelligatur ꝑ diuiſibile vel diuiſibile ꝑ idiuiſibile. Si ergo aĩa eſſet magnitudo cõpoſita ex indiuiſibilibus, ſic nõ poſſet intelligere diuiſibilia, ſiue materialia. Si vero eẽt compoſita ex diuiſibilibus non poſſet intelligere indiuiſibilia ſiue immaterialia, quorum vtrunq; eſt cõtra Platonem, qui poſuit intellectum poſſe intelligere tam materialia ꝗ immaterialia. Sed conſyderãdum eſt ꝙ prædictę rationes ſunt magis contra verba Platonis, & non contra ſententiam aut intentionem eius. Quãdo enim Plato dicit animam eſſe magnitudinem, loquitur figuratiue ſiue metaphoricæ ad ſimilitudinem magnitudinę cõtinuis corporis cœleſtis. Nõ enim dicebat animam eſſe magnitudinem corporalem. B Quando ipſe (vt hic dicit Philoſophus) dicat ipſam animam eſſe vnitam & coniunctam corpori, ſed dicebat animam eſſe magnitudinem virtutis, quæ quidẽ magnitudo attenditur ſecundum perfectionem eſſentiæ & operationis ipſius animę, ad ſimilitudinem (vt dictũ eſt) corporis cœleſtis, quia ſicut in magnitudine attenditur maxima continuitas perfectio & proportio mobilis ad mouens, ita in magnitudine virtuali ipſius animæ. i. in operatione ſua attẽditur maxima perfectio & proportio, quę attenditur inter intelligibile et ipſum intellectum ex quo patet ꝙ ſi aliquis probabiliter vellet ſoluere rationes Philoſophi non oporteret niſi negare ſuppoſitum, videlicet ꝙ Plato non poſuit animam eſſe magnitudinẽ corporalem continuam. Conſiderandum tamen eſt ꝙ quidam doctorum hic dicunt ꝙ Plato, cum eſſet doctor veritatis, non debebat tradere ſuam ſcientiam ſub velaminibus metaphoricis, cum veritas non quærat angu- C lum. Vnde Plato non ſolum erat reprehenſibilis a Philoſopho, vt ipſe dicit quantum ad intentionem ipſius. ſed etiam quantum ad ſonum verborum. Sed hoc eſſet dicere ꝙ theologia ſacra quę eſt ſcientia maioris veritatis ꝗ philoſophia naturalis eſſet reprehenſibilis. Traditur enim ſub velaminibus metaphoricis, ideo non male fecit Plato tradendo ſuam ſcientiam ſub metaphoricis locutionibus, tum primo quia intellectus etiam huiuſmodi inquirendo veritatem habilitatur, tum ſecundo quia æmuli ſuperbi non ita cito poſſent peruenire in cognitionem veritatis. Secunda concluſio quæ tangitur infra. {Neceſſarium autem &c.} Eſt ꝙ anima non eſt circulus, quę concluſio probatur rationibus duabus Philoſophi. quarum prima eſt. Nam ſi intellectus eſſet circulus, ſiue circulatio, ſequeretur ꝙ operatio, quæ dicitur intelligere eſſet circulatio, cum circulatio ſit actus ipſius magni- D tudinis circularis. conſequens eſt falſum. ergo &c. Falſitas conſequentis ſic patet. Nam ſi operatio ipſius intellectus eſſet circulatio, ſequeretur ꝙ operatio eſſet perpetua & ſemper duraret: ſed operatio intellectus nõ ſemper durat, cum habeat finem: ergo non eſt circularis. Probatio minoris, quia omnis operatio intellectus aut eſt practica aut ſpeculatiua, ſed operatio practica terminatur ad aliquem terminum. ſ. ad finem: quia habito fine ceſſat operatio practica, cum finis ſe habeat in practicis, ſicut principium in demonſtrabilibus, vt patet. 2. Phy. & . 7. Ethi. Similiter operatio ſpeculatiua terminatur ad aliquẽ terminum, videlicet ad principium demonſtrationis. quo habito ceſſat omnis operatio itellectus ſpeculatiua, quia tam ſyllogiſmus demonſtratiuus ꝗ medium eius, quod eſt definitio, dicitur terminus. Secunda ratio eſt. Si operatio ſiue intelligentia ipſius animæ eſſet circulatio, ſequeretur ꝙ vnum et idem multotiens intelligeretur: conſequẽs eſt ſuperfluum. ergo id ex quo ſequitur. Probatio ſequelę quia in circulatione fit ingreſſus ab eodem pũcto, ad idẽ

Nota ꝙ Ariſtot. contra verba tñ Platonis loqt

punctum multotiens, immo infinities: ſtante eius perpetuitate. Pro declaratione præcedẽtium conſiderandum eſt primo ſecundum Egidiũ ꝙ in circulo non eſt aliquod punctum in actu, ſed ſolum in potentia. Eadem ergo ratione qua motus circularis terminaretur in vno puncto: terminaretur in quolibet, aut ergo ille motus terminabitur in quolibet puncto: aut nunquam incipiet: quia impoſſibile eſt ꝙ idem motus in eodem puncto terminetur & incipiat: aut ergo non incipiet in aliquo puncto: aut non finietur in aliquo puncto: & ſic ſemper durabit. Cũ ergo ad ſenſum patet ꝙ motus circularis incipit eſſe: ſequitur tamen ꝙ motus circularis eſt perpetuę durationis ſm Philoſophũ: vnde ſi intellectus eſſet circulatio, eſſet perpetuę durationis. Conſiderandũ ſecundo ꝙ prima operatio intellectus, (ſecundum Philoſophum hic quæ dicitur ſimplicium intelligentia.) terminatur ad definitionẽ quę dicitur ratio dicens quod quid erat eſſe. Secunda vero operatio intellectus, qua apprehendit propoſitiones, F terminatur ad ſyllogiſmum ſiue ad medium ſyllogiſmi quod quidem medium etiam ratio dicitur: quia virtutem habet probandi concluſionem. Similiter ſyllogiſmus dicitur ratio: (vt hic dicit Philophus.) Vnde conſueuimus dicere ꝙ hi, qui in diſputationibus faciunt fortes ſyllogiſmos et efficaces: dicimus quòd faciunt efficaces rationes. Conſiderãdum eſt vlterius ꝙ prędictę duę rationes Philoſophi: probabiliter loquendo non concludunt contra Platonem: ſed falſum ſupponunt. Non enim poſuit Plato ꝙ operatio intellectus eſſet motus circularis, qui eſt ſuper magnitudine quantitatiua aut dimenſiua: ſed ſimilitudinarie dicebat eam eſſe circularem fundatã ſuper magnitudinem virtutis: vt declaratum eſt. Vnde non ſequitur ꝙ ſi operatio intellectus eſſet talis circulatio ꝙ eſſet perpetua. Et dato ꝙ tã operatio practica ꝙ̃ ſpeculatiua non ſit perpetua & continua, non tamen propter hoc ſequitur quin operatio intellectus poſſit continuari, quia intel- G ligendo finem vnius, poteſt intelligere finem alterius: & poſtquam intellexit principium vnius poteſt intelligere principium alterius. Neq; inconueniens videtur, ꝙ (vt ſecunda ratio voluit) vnum multotiens ab eodem intellectu intelligatur: non ſecundum eandem rationem: ſed diuerſis rationibus. Tertia concluſio quæ tangitur. ibi. {Adhuc autẽ &c.} eſt ꝙ intellectus non eſt motus: quæ concluſio probatur duabus rationibus. Quarum primũ eſt illud, quod aſſimilatur magis quieti ꝙ̃ motui: non debet dici motus: ſed intellectus quantum ad eius vtranq; operationem, magis aſſimilatur quieti ꝙ̃ motui: ergo non eſt motus. Secunda ratio eſt talis. Beatitudo conſiſtit in operatione naturali ipſius intellectus: ſed motus non eſt operatio naturalis ipſius intellectus, cùm non ſit de ſubſtantia eius. ergo intellectus non eſt motus. Pro declaratione huius concluſionis conſiderãdum eſt primo ꝙ intelligẽtia ſiue operatio intellectus noſtri aſſimilatur quie- H ti: quia ſm perfectiſſimam operationem intellectus: anima fit ſciens & prudens. Sed anima ſedendo & quieſcendo fit prudens & ſciens per Philoſophum ſeptimo phyſicorum, ergo operatio ipſius animę, quæ dicitur intelligẽtia magis aſſimilatur quieti ꝙ̃ motui: quia ſyllogiſmo vel medio habito ceſſat operatio intellectus. ergo &cæt. Conſiderandum ſecundo ꝙ duplex eſt beatitudo. ſ. increata: quam ſolus deus habet. Alia eſt creata: & illa eſt duplex, quædam eſt perfecta, quę videlicet expectatur in gloria, ad quam Philoſophi naturales peruenire non potuerunt. Alia eſt beatitudo imperfecta, quę in hàc vita ex puris naturalibus acquiri poteſt, de qua Philoſophi locuti ſunt. Et illa eſt duplex. nam quædam eſt practica: alia eſt contemplatiua. Practica cõſiſtit in ſuprema operatione prudentię. Contemplatiua vero conſiſtit in ſuprema operatione ſapientię. Ex quo patet ꝙ quęlibet beatitudo ſiue felicitas, de qua locuti ſunt Philoſophi ſecũdum mẽ-

E tem Philoſophi in pręſenti paſſu: conſiſtit in operatione intellectus (quod eſt contra nonnullos) alſ ratio Philoſophi nullius eſſet efficacię. Conſiderandum eſt vlterius ꝙ aliquid dicitur naturale tripliciter. Vno modo: quia ineſt ſibi a natura: i. a natiuitate. Alio modo: quia eſt de natura. i. de ſubſtãtia ſiue eſſentia eius. Tertio modo, quia cõpetit ſibi ſecundum naturam. i. ſecundum principia naturalia, beatitudo autem nõ dicitur eſſe naturalis animæ primo modo, quia vt ſic ſibi conueniret a natiuitate eius neq; etiam eſt ſibi naturalis ſecundo modo, videlicet ꝙ ſit de ſubſtantia ſiue de eſſentia eius. Sed naturalis eſt animæ tertio modo, quia ipſa anima rationalis per principia ſua naturalia poteſt pertigere ad beatitudinem ſupradictam, de qua locuti ſunt Philoſophi. Conſiderãdum eſt vlterius ꝙ Plato ſecũdum ſonum verborum ſuæ opinionis habet dicere ꝙ operatio animę, quæ dicitur motus ſecũdum ipſum, ſit præter aut extra naturam eius, qa F dicebat animam eſſe compoſitam ex vnitatibus & numeris, vt verba eius ſonant: ſed vnitas nõ habet poſitionem in continuo, motus vero quilibet requirit magnitudinem aliquam compoſitam ex partibus poſitionẽ habentibus in continuo, vt patuit in prædicamentis: ergo motus, ſecundum ꝙ verba Platonis ſonant, nõ competit animæ ſecundum ſua principia naturalia: & per conſequens præter naturam. Sed pro intẽtione Platonis & ſuſtentatione opinionis eiuſdem conſiderandum eſt vlterius: ꝙ motus non ſolum ſecundum Platonem, ſed etiã ſecundum Philoſophum. 12. metaphyſi. poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo phyſice ſiue naturaliter vt eſt actus imperfectus alicuius exiſtentis in potentia ſecundum ꝙ huiuſmodi. Alio modo capitur motus metaphyſice vt eſt actus perfectus alicuius exiſtẽtis in actu. Primo modo motus dicit imperfectionem: & cõpetit rebus corporalibus, qui ſolum habet fieri ſupra aliqua magnitudi- G ne corporali. Sed ſecundo modo: motus dicit perfectionem, & ſic non ſolum competit rebus corporalibus: ſed etiã ipſi deo. Et iſto modo velle, intelligere, deſiderare, appetere, dicuntur motus. Et iſto vltimo modo locutus eſt Plato quando dicebat operationem animæ eſſe motum recte dicẽs. Et per hoc patet ſolutio ꝓbabiliter ad vtraſque rationes Philoſophi contra Platonem. Quarta cõcluſio quæ tangitur ibi. {Laborioſum autem eſt.} eſt ꝙ anima non debet vllo modo vniri corpori ſicut Plato dicebat: quam cõcluſionem probat Philoſophus tribus rationibus: quarum prima eſt. Nam, ſi ſic anima debet vniri corpori, ſequeretur ꝙ corpus ſit propter animam magis ꝙ̃ econuerſo: ſed ſecundum Platonem corpus nõ erat propter animam: quia dicebat animam habere motum & operationem per ſe, dicebat enim animam mouere ſeipſam. ergo anima in ſuis operationibus non indigebat corpore, ſed eſt ab eo ſeparata, & per conſequens ſm H eum corpus non eſſet propter animam. Secunda ratio talis eſt. Nam anima ſic debet vniri corpori ꝙ ex tali vnione poſſit reddi ratio omnium motuum ipſius corporis, ſed Plato per vnionem animę ad corpus non potuit reddere rationem quare mouetur circulariter. ergo &c. Tertia ratio eſt. Nam Plato non determinauit de qualitate, diſpoſitione, et quãtitate corporis, cui vnitur anima: videtur ergo ſecundum ipſum ꝙ anima poſſet vniri indifferenter cuilibet corpori: quod eſt falſum, quia quilibet actus & perfectio requirit determinatum & diſpoſitum perfectibile, quia actus actiuorum ſunt in patiente bene diſpoſito. Conſiderandum eſt vlterius ꝙ animam intellectiuam eſſe ſeparatam a corpore ſecũdum ſuam operationem (vt ſupra dictum eſt) poteſt intelligi tripliciter. Videlicet, ſubiectiue, organice, vel obiectiue. Clarum eſt autem quòd ſubiectiue ſecundum Platonem anima non eſt ſeparata a corpore, cum poſuit eam vnitam corpori, neque obiectiue cum eam, dixerit intelligere corporalia,

Contra ſcotiſtas

sed

ſed organice, ſiue inſtrumentaliter dicitur ſeparari a corpore, quia non indiget in ſua intellectione organo corporali, exercet tamen ſuas operationes in corpore. Vnde ſi quis ſuſtentare voluerit opinionem Platonis, poterit dicere ad primam rationẽ Philoſophi: quòd licet corpus non ſit propter animam organice, eſt tamen propter animam ſubiectiue, quia (vt dictum eſt,) anima vnita corpori nullo pacto poteſt exercere ſuas operationes ſine corpore: hoc eſt, niſi ſit in corpore. Conſiderandum vlterius ſecundum Egidium ꝙ tria attendenda ſunt in vnione animæ ad corpus. Primum eſt, ꝙ corpus in tali vnione ſit propter animã potius ꝙ̃ econtra. Secundum eſt: ꝙ per talem vnionem poſſet reddi ratio omnium motuum ipſius corporis ex parte animæ. Tertium eſt ꝙ corpus cui anima vnitur debet eſſe debite diſpoſitum & organizatum. Vnde ſecundum iſta tria adducit Philoſophus tres prædictas rationes contra poſitionem Platonis. Conſiderandum vlterius eſt ꝙ in his quę agũt ſecundum naturam: deus vult & diſponit omnia quæ requiruntur ad veram ſubſtantiam & perfectionem eorum, vt poſſint debite exercere ſuas operationes. Diſpoſuit ergo deus & voluit ꝙ anima intellectiua poſſet habere motum rectum {.i. operationem rectam.} & circularem & reflexam. Ex hoc enim natura formę immaterialis differt a materiali et organica ꝙ poteſt reflecti ſuper ſeipſam: & per conſequens moueri circulariter {.i. habere operationem ſiue intelligentiam circularem.} Si quis ergo vellet ſuſtinere opinionem Platonis poſſet dicere ad illam rationem Philoſophi: ꝙ ratio quare anima mouetur circulariter ſecundum Platonem .i. ꝙ habeat intellectionem circularem eſt natura ipſius animæ intellectiue: cuius perfectio cum ſit immaterialis hoc requirit. Conſiderandum eſt vlterius ꝙ de aliquo fit mentio dupliciter. Vno modo proprie & in ſpeciali. Alio modo ſub metaphoris & implicite. Volens ergo ſuſtinere opinionẽ Platonis dicet ad tertiam rationem Philoſophi, ꝙ licet Plato non determinet proprie & in ſpeciali de ſuſceptiuo proprio ipſius animæ, determinat tamen de ea ſub metaphoris, quemadmodum determinauit de ipſa anima. Non enim dicebat animam vniri cuilibet corpori, videlicet corpori lapidis: ſed dicebat eam habere determinatum corpus, vt ex operationibus ſatis habetur.

Sequitur in textu {Alia aũt opinio quędam &c.}
Hic incipit Lectio nona huius primi de anima
in commento Sancti Thomæ.

Iſtud eſt quartum capitulum huius tractatus ſecundi, in quo Philoſophus remouẽdo opinionem illorum qui dicebant animam eſſe armoniam quandam tria facit. Primo adducit vnam concluſionem, videlicet ꝙ anima non eſt armonia ſiue proportio. Secundo deſcendit ad opinionẽ Empedoclis. ibi {Inueſtigabat} mouẽdo contra eum tres quæſtiones: quas ipſe non deducit in præſenti. Tertio adducit duas rationes. ibi. {Si vero autem.} quibus probat dictam opinionem eſſe probabilem. Conſiderandum eſt autem ꝙ in armonia ſiue proportione aut in compoſitione rerum quatuor poſſumus conſiderare ſecundum Sanctum Thomam & Egidium. videlicet ipſam rationem componibilium, pricipia motus, ipſorum proprietates & paſſiones, quæ conſequuntur ipſam compoſitionem & ipſa componibilia. Vnde ratione horum quatuor, Philoſophus adducit vnam cõcluſionem, videlicet ꝙ anima non eſt armonia. Quam probat quatuor rationibus. Quarum prima eſt, ꝙ armonia nil aliud eſt niſi aut compoſitio, aut ratio compoſitorum, ſed anima non eſt neq; ratio compoſitorum, neq; compoſitio, ergo anima nõ eſt armonia. Et ſi arguatur. Illud eſt ratio componibilium aut compoſitorũ, quod

A continet partes componẽtes ne diſſoluantur, ſed anima eſt huiuſmodi: vt expreſſe patet in ſecũdo huius per Philoſophum. Ergo videtur ꝙ anima eſt ratio compoſitorum. Dicendum ſecundum Egidium ꝙ ratio in propoſito poteſt accipi dupliciter. Vno modo pro quodam tẽperamento eorum quæ compoſitionem ingrediuntur. Alio modo pro principio formali ipſius compoſiti & partium componentium. Anima bene eſt ratio ſecundo modo: non autem primo modo, vt eſt in propoſito. Secunda ratio eſt. armonię non conuenit mouere: ſed animæ conuenit per ſe mouere ſecundum ipſos. ergo anima non eſt armonia. Tertia ratio eſt. Habita quiditate alicuius facile eſt reddere et aſſignare rationes proprias. Sed habito quid ſit armonia non facile ſed multum difficile eſt aſſignare proprias paſſiones & ꝓprietates ipſius animæ. ergo anima non eſt armonia. Quarta ratio. Si anima eſſet armonia: aut eſſet compoſitio partium corporis

B aut eſſet rõ eorũ q̄ miſcẽtur. Non primũ. ſ. cõpoſitio ꝑtiũ ꝗa cõpoſitio ꝑtiũ eſt multũ nobis manifeſta: ſed ipſa anima cum ſuis partibus non eſt nobis manifeſta, ſed multum difficilis. ergo &c. Non ſecundum, quia in diuerſis partibus corporis ſunt diuerſę mixtiones: ſi ergo anima eſſet ratio mixtionis, ſequeretur ꝙ ĩ diuerſis partibus corporis eſſent diuerſę animæ, quod eſt inconueniens. Cõſiderandũ eſt vlterius ꝙ Philoſophus in ſpeciali in deſcẽdendo ad opinionẽ Empedoclis mouet contra eum tres quęſtiones, vt dictum eſt. Quarum prima eſt, vtrum anima ẽ ipſa armonia ſiue ratio mixtorũ aut aliquid aliud. Si dicatur primum: ergo cum diuerſę rationes mixtionis ſint in eodem corpore, ſequeretur ꝙ in eodem ſint plures animę. Si ſit aliquid aliud. ergo corpus animatũ non habebit rationem mixtionis: cum anima ſecundum Empedoclẽ eſſet ratio mixtionis in animatis. Secunda quęſtio eſt. An illa armonia ſiue amicitia ſit cauſa mixtionis

C in omnibus vel ſolum in animatis. Si Empedocles dicat primum, ſequitur ꝙ omnia mixta erunt animata, cum anima dicatur eſſe armonia illa. Si dicat ſecundum, contradicit opinioni ſuę: quia dicit concordiam eſſe cauſa generationis & mixtionis omnium rerum, vt patet primo phyſicorum. Tertia quæſtio eſt: vtrum illa concordia ſit illa armonia quę dicitur anima, aut non. Si Empedocles dicat primum, ſequitur ꝙ idem erit cauſa ſuĩpſius, quia dicebat concordiam eſſe cauſam cuiuſcũq; proportionis. Si dicat ſecundum, ſequitur ꝙ concordia non eſt concordia, cum ipſa armonia quædam concordia ſit. Conſiderandum finaliter ꝙ Philoſophus adducit duas rationes quibus probat ꝙ prædicta opinio eſt probabilis. Quarum prima eſt. Nam ſi anima nõ eſſet ratio mixtionis aut compoſitionis rerum, ſequeretur ꝙ ipſa ſeparata a corpore, corpus non corrumperetur: conſequens eſt falſum: & contra ſupra ſcripta. ergo &c. Secunda ratio. Si

D anima nõ eſſet ratio compoſitionis & mixtionis partiũ corporis ſequeretur ꝙ deficiẽte corpore nõ deficeret anima, hoc autem apparet eſſe falſum: igitur probabiliter videtur ꝙ anima ſit ratio compoſitionis aut mixtionis rerum in quadam armonia conſiſtens. Sed (vt dicit Doctor Sanctus in commento.) hoc non ſequitur, quia proportio huiuſmodi nõ eſt forma ſicut ipſi credebãt: ſed eſt ipſa diſpoſitio materię ad formã. Et ſic ſi accipiatꝰ ꝓportio armoniacę cõpoſitionis pro diſpoſitione tali, bene ſeqꝰ ꝙ manẽte diſpõne materię ad formã: manet forma & deſtructa hmõi diſpõne remouetur forma. Hęc S. Tho.

Sequitur {Rationabilius autem dubitabit.} Hic
incipit Lectio decima eiuſdem Libri, & in
commento Sancti Thomę.

Iſtud eſt quintum capitulum huius tractatus: in quo Philoſophus improbat opiniones antiquorum dicẽtium animam per ſe moueri: propter hoc ꝙ triſtari et

gaudere

gaudere & ridere ſunt quidam motus: ponendo vnam duntaxat cōcluſionem: quę talis eſt. Q, anima propter eius paſſiones non mouetur. Quam concluſionem probat quatuor rationibus: quarum prima eſt. Nam ea quæ conueniunt per ſe animæ: non conueniūt corpori aut toti coniuncto: ſed gaudere & triſtari & huiuſmodi paſſiones aiæ conueniunt corpori & toti coniuncto. ergo motus tales non conueniunt per ſe ipſi animæ. Secunda ratio eſt. Illud, quod eſt ratio & principium motus ſibi non competit per ſe moueri: ſed anima eſt ratio et principium motuum eius: ergo ſibi nō competit per ſe moueri. Tertia ratio. Nihil mouetur niſi motus ſit in eo: ſed prædicti motus (vt gaudere ridere & triſtari) non ſunt in anima, ſed magis ab anima: ergo ſecundum prædictos motus anima nō dicitur per ſe moueri. Quarta ratio eſt In illo ſunt prædicti motus aut paſſiōes animę, per cuius debilitatem illę paſſiones debilitãtur, ſed organa corporalia ſunt huiuſmodi, vt patet in infirmis & litargicis & **F** freneticis: ſimiliter & in ebrioſis, ergo ſecundum dictos motus, anima non debet dici moueri. Pro declaratione præcedentium conſiderandum primo ꝙ quidam antiquorum poſuerunt animam per ſe moueri, quia dicebãt paſſiones & operationes animæ eſſe motus, vt triſtari, gaudere, timere &c. ſic arguentes. Cuicunq; competit per ſe motus, illud mouetur: ſed animæ competit motus per ſe, vt triſtari gaudere &c. ergo anima per ſe mouetur. Sed hæc ratio ſecundum Themiſtium in duobus peccat. Primo quia gaudere, triſtari, & timere &cę. non ſunt motus proprie dicti. Secundo, dato ꝙ eſſent motus proprie dicti, non ſequitur ꝙ anima mouetur per ſe: quia ſunt paſſiones totius coniuncti & non animæ tantū. Vnde Philoſophus dicit i litera. Dicere autem iraſci animam, ſimile eſt ac ſi diceref animam texere, vel filare, vel ædificare. Conſiderandum ſecundo ꝙ licet prædictę paſſiones nō **G** ſint motus proprie: habent tamen motus proprie dictos ſibi annexos ſecundum Philoloſophum in litera, videlicet loci mutationem, et alterationem potiſſime: vt patet de ira maxime: & de timore. Nam in ira eſt conſiderandus aſcenſus & inflammatio ſanguinis circa cor, & conſideranda eſt emiſſio ſanguinis ebullientis ad partes exteriores, ratione, qua conſideratur ibi ebullitio, ſeu inflãmatio, eſt ibi alteratio, ratione, qua conſideratur emiſſio ſanguinis ad externas partes, attenditur loci mutatio. In timore vero cōſideratur aggregatio ſanguinis circa cor, ratione qua attenditur ibi loci mutatio. & conſideratur palliditas membrorum exteriorum, ratione qua attenditur alteratio: & de alijs paſſionibus. Conſiderandum vltimo ꝙ operatio attribuitur vnicuiq; ſecundum ꝙ habet eſſe: eo modo ergo, quo forma habet eſſe, ſibi attribuitur, ꝓpria operatio eius: ſed quia nulla anima, alia ab anima rationali habet eē per ſe. ergo nulli attribuitur aliqua **H** operatio, ſiue motus per ſe. Anima vero rationalis, quæ eſt coniūcta corpori: de qua loquimur hic, habet eſſe per ſe, licet non complete et perfecte, cum non ſubſiſtat per ſe ſubſiſtētia completa. idco ipſi animæ rationali attribuitur intelligere & velle per ſe & proprie, licet magis proprie hoi per aiam, q̄uis nōnulli aliter ſomniare videãtur.

Sequitur {Multum autem his quæ dicta ſunt.} Hic incipit Lectio vndecima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt ſextum capitulū huius tractatus: In quo Philoſophus improbat opiniones dicētium animam eſſe numerum mouētem, ſeptem rationibus. Quarum prima eſt. Nam omne mouens ſeipſum diuiditur in partem mouentem & motam per ſe. ſi ergo anima eſt numerus mouens ſeipſum: ſequitur ꝙ erit diuiſibilis & partibilis, & per conſequens ipſa vnitas erit diuiſibilis. Secun**E**da ratio eſt. Omne quod mouetur eſt in loco, & eſt quoddam ſituale: ergo, ſi anima eſſet numerus ſeipſum mouēs erit in loco & quid ſituale: & per conſequens erit vnitas habens poſitionem in continuo: & ſic erit punctus. Tertia ratio. Omnis diuiſio numeri variat ſpeciem: ſed non omnis diuiſio animatorum variat ſpeciē: ſed aliqua animata vt anguillę & cætera animalia anuloſa diuiduntur in plures partes animatas eiuſdē ſpeciei, ergo anima non eſt numerus mouens ſeipſum. Quarta ratio. In omni motu mouens diuiditur a mobili, quia nihil eſt in actu & potentia ſimul reſpectu eiuſdem: ſed anima non diuiditur a ſeipſa. ergo non poteſt eſſe mouens & mota. Quinta ratio eſt. Si anima eſſet numerus mouens, ſequeretur ꝙ aut infinita puncta ſimul eſſe poſſent in eodem, aut ꝙ omne corpus eſſet animatum. vtrunq; eſt inconueniēs: ergo id ex quo ſequitur. Probatio ſequelę. Nã, ſi anima eſſet numerus ſeipſum mouens, cum numerus componatur ex **F** vnitatibus, ſequeretur ꝙ anima componeretur ex vnitatibus, quę ſunt de genere continuorum: quia nil mouetur niſi ſit de genere continuorū: vnitates ergo illę erunt puncta. i. habebunt poſitionē in continuo. Vel ergo illa pūcta differunt a punctis corporum, vel ſunt eadem. ſi primum. ergo diuerſa puncta erunt ſimul: & cum indiuiſibilia non augeant locum poterunt eſſe puncta infinita ſimul. ſi ſecundum. ergo vbicūq; erunt puncta corporis, ibi erunt animæ. & per conſequens omnia corpora erūt aiata, qͩ erat ꝓbandū. Sexta rō. Puncta nō pñt ſepari a corꝑibus, ſed aia pōt ſepari a corꝑe. alr nūq̄ aial eſſet corruptibile: ergo anima non eſt punctus, et per conſequens non erit numerus. cum quælibet vnitas punctuata ſit. Septima ratio. Poſita definitiōe vniuſcuiuſq; rei, per eam poſſunt aſſignari proprie proprietates. Sed per prędictã deſcriptionem, videlicet ꝙ anima eſt numerus per ſe mouens ſeipſum, non poſſunt aſſignari proprietates & paſ**G**ſiones ipſius animæ: ergo dicta deſcriptio eſt inſufficiēs. Pro declaratione præcedentium conſiderandum eſt ꝙ illud, quod conuenit alicui per ſe aut ſecundum ſe, conuenit illi ſecundum ſe totum, vt patet in. 5. metaphyſi. capitulo de ꝑ ſe. Si ergo numerus moueat ſeipſum per ſe, ſequitur ꝙ numerus totus mouebit ſe ſecundum ſe totū: et ꝑ cōſequens quælibet pars mouebit ſeipſam ſecundum ſeipſam. Cum ergo vnitas ſit pars numeri mouebit ſe per ſe ipſam, & per conſequens vnitas erit diuiſibilis: quia omne mouens ſeipſum diuiditur in partem per ſe mouētem & per ſe motam. Conſiderandum eſt ſecundo ꝙ motus poteſt accipi dupliciter: vt ſupra ſæpius adductum eſt. Vno modo phyſice vt eſt actus entis exiſtentis in potentia: & ſic rationes Philoſophi procedunt ꝙ anima non mouet ſeipſam. Alio modo accipitur motus metaphyſice. vt eſt actus alicuius entis exiſtentis in actu. & illo modo rationes Philoſophi non procedunt. Si quis ergo vo**H**luerit ſuſtinere ꝙ anima eſt numerus ſeipſum mouens accipiat motū ſecundo, nō autem primo mō. Conſiderãdum ē vltimo ꝙ numerus poteſt accipi dupliciter. Vno modo pro quantitate diſcreta, quę cauſatur ex diuiſione continui, & illo modo verum eſt ꝙ anima non eſt numerus. Alio modo poteſt accipi tranſcendenter ſecundum ꝙ cauſatur ex diſtinctione diuerſarum formarum aut entitatum: & iſto modo poſſet dici numerus: quia in anima eſt diuerſitas & diſtinctio potentiarum inter ſe, & diſtinctio eſſentię a potentijs: & per conſequens numerus. Qui ergo voluerit ſuſtinere prædictam opinionem dicat animam eſſe numerum ſecundo modo & non primo.

Sequitur in textu {Tribus autem modis &c.} Hęc eſt Lectio. xij. eiuſdem libri, & in cōmēto S. Tho.

ISTud eſt ſeptimum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus reprobat opinionem dicentium animam eſſe compoſitam ex elemētis vt omnia cogno-

ſceret

ſceret. Dicebant enim ſimile ſimili cognoſci. Quam quidem opinionem reprobat nouem rationibus inſerendo quadruplicem inſufficientiam eius. Prima ratio talis eſt. Nam, ſi anima componeretur ex elemẽtis, ſequeretur ꝙ omnia intelligibilia eſſent in intellectu ſecundum eorum eſſe materiale, & per conſequens non intelligerentur ab intellectu, cum intelligibile ſecundum ſuum eſſe materiale non ſit principiũ cognoſcendi. Secunda ratio eſt, quæ tangitur: ibi {Non ſunt autem hæc ſola &c.} Si anima componeretur ex elementis vt elementa cognoſceret, ſequeretur ꝙ anima componeretur ex oibus mixtis, alias autẽ nõ omnia mixta intelligere poſſet, aut omnia mixta eandem rationem mixtionis haberẽt. quorum vtrũq; eſt falſum. Tertia ratio eſt quæ tangitur. ibi {Amplius autem &c.} Si ſic, ſequeretur ꝙ anima componeretur ex omnibus prædicamentis, & per conſequens componeretur ex partibus quantitatiuis, quod præſentes opinatores negauerunt: quia dicebant animam eſſe impartibilem, patet ſequela: quia anima intelligit omnia prædicamenta. Si ergo anima componeretur ex omnibus vt omnia intelligeret, neceſſario ſequitur ꝙ componeretur ex accidentibus: Quarta ratio quæ tangitur ibi. {Inconueniens eſt &c.} eſt talis. Si anima componeretur ex elemẽtis, vt ſimile ſimili cognoſceretur, ſequeretur ꝙ ſimile ſimili patitur: quia ſecundum antiquos ſentire eſt quoddã pati. Quinta ratio quæ tangitur. ibi {Multas autem dubitationes &c.} Si anima eſſet compoſita ex elementis vt omnia cognoſceret & ſentiret, ſequeretur ꝙ omnia cõpoſita ex elementis ſentirent & intelligerent: & per conſequens omnes partes animalis cognoſcerent: quod eſt manifeſtiſſime falſum. vt patet in vngulis & alijs partibus terreſtribus animalis. Sexta ratio quæ tangitur ibi. {Amplius autem vnumquodq; principiorum &c.} ſic formatur. Si ſic, ſequeretur ꝙ pricipium, cùm eſſet minus compoſitum ꝙ̃ principiatum, pauciora cognoſceret ꝙ̃ principiatum: & per conſequens magis conſiſteret in ignorantia ꝙ̃ principiatum: quod etiam ad ſenſum patet eſſe falſum. Septima rõ, quę tãgitur ibi. {Accidit autẽ &c.} eſt talis. Si ſic: ſequeretur ꝙ Deus eſſet inſipientior ſubſtãtijs corporalibus: cùm ſecundum opinatores prædictos ex paucioribus componatur. Dicebant enim corporalia eſſe compoſita ex quinq;. videlicet ex quatuor elemẽtis: & ex amicitia & diſcordia. Deum vero dicebant eſſe compoſitum ex quinque primis & non diſcordia. Octaua ratio, quæ tangitur ibi. {Omnino autem &c.} eſt talis. Si ita eſſet: ſequeretur ꝙ omnia intelligibilia intelligerent & cognoſcerẽt: cum quaſi omnia ſint compoſita ex elementis. Noua ratio, quæ tangitur ibi. {Dubitant autem &c.} eſt talis. Si anima eſſet compoſita ex elemẽtis: ſequeretur ꝙ aliquid ĩ rebus naturalibus corruptibilibus eſſet nobilius ipſa anima, cum principium componens ſit nobilius principiato: conſequẽs eſt falſum. igitur &c. Conſyderandum eſt autem ſecũdum Philoſophum circa finem huius capituli, ꝙ prędicti opinatores deficiebãt in quinque. Primo quia dicebant animam eſſe motiuã. Sed hoc non competit omni animæ ſed vni, vtputa animæ vegetatiuę. Secundo quia dicebant animam cognoſcere et ſentire. ſed etiam hoc non competit omni animę, ergo inſufficiẽter determinauerunt de anima: cùm de omni anima non fecerint mẽtionem. Tertio quia multa alia competũt animę cognoſcitiue ꝙ̃ ſentire & intelligere: de quibus nullam mentionem fecerunt. Quarto quia dicebant animam eſſe reſpirationem quandam attrahentem aerem, hoc etiam non cõpetit omni animę. Quinto quia ab eis ſuperflue dictum eſt ꝙ anima componitur ex elementis vt omnia cognoſceret, quia frigidum poteſt cognoſci per calidum, et humidum per ſiccum, cùm vnum oppoſitorum cognoſcatur per reliquum.

A Sequitur in textu {Et ſi toto autem quidã miſceri ipſam dicunt.} Hæc eſt lectio. xiij. eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt vltimum capitulum huius tractatus: in quo Philoſophus improbat opinionem illorum, qui dicebant animam eſſe in elementis & in toto vniuerſo, tribus rõnibus. Quarũ prima eſt. Si aĩa ſit ĩ elemẽtis pari ratione, qua mixta animata dicuntur animalia, eadem ratione ipſa elementa dicerentur animalia: conſequens eſt falſum: ergo &c. Secũda ratio. Melior videtur eſſe anima, quæ eſt in elementis, ſi ſit in eis, ꝙ̃ anima, quæ eſt in mixtis: ſed anima, quę eſt in mixtis facit ea eſſe animalia: ergo a fortiori ſi anima eſſet in elemẽtis faceret ea eſſe animalia. Tertia ratio. Si anima eſſet in elementis, & in toto vniuerſo, aut eſſet vna & eiuſdem rationis in omnibus, aut diuerſarum rationum. Non ſecundum: quia anima
B eſt eiuſdem cõditionis in omnibus. vt antiqui dicebant neq; primum: quia corruptibilium & incorruptibilium non poteſt eſſe anima eiuſdem rationis. non eſt ergo anima in elementis, & in toto vniuerſo.

Sequitur in textu {Quoniam autem agnoſcere.} Hic ſequitur tertius Tractatus primi libri. Et eſt lectio decimaquarta & vltima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTE eſt Tertius trãctatus huius libri, q́ continet vnum capitulum tantum, in quo Philoſophus mouet duas dubitationes de ipſa anima, remouẽdo opinionem antiquorum de partibus aĩæ. Prima dubitatio eſt vtrum ſentire, opinari, concupiſcere, mouere ſecundum locum, & cæterę operationes animæ competant ipſi animæ ſe
C cundum ſe totam, vel diuerſis partibus animæ. Secunda dubitatio eſt, vtrum ſit vnum principium ipſius mũdi, aut plura. Primam vero dubitationem ſoluerũt antiq dicẽtes ꝙ p̃dictę operatiões aĩę cõueniũt ipſi aĩę ſm diuerſas eius partes. Poſuerunt enim animam eſſe diuiſibilẽ & partibilem. Sed hanc opinionem deſtruit Philoſophus tribus rationibus. Quarum prima eſt. Nam multa & diuerſa non poſſunt eſſe in vno & eodem niſi ſit aliquid aliud, quod contineat ea: ſed in anima nõ reperitur aliquid, quod poſſit continere diuerſas partes eiuſdẽ ſubſtantiales, quia aut id continẽs eſt corpus, aut anima. nõ corpus: cùm corpus magis contineatur ab anima, ꝙ̃ cõtineat. Si eſſet anima: aut illa anima, quę cõtinet, eſſet partibilis aut non. Si ſecundum: pari ratione ſtandum eſſet in primo. Si primum: ſequeretur ꝙ eſſet procedendum in infinitum in continentibus. Secunda ratio, quæ tangitur ibi. {Dubitat autem.} talis eſt. Si anima eſſet diuiſibilis
D in plures partes, ſequeretur ꝙ quælibet operatio eius requireret determinatam partem in corpore: & per conſequens omnis anima eſſet organica: conſequẽs eſt falſum, quia intellectus in ſua operatione nõ determinat ſibi certum organum. Tertia ratio, quæ tangitur ibi. {Videntur autem & plantę.} talis eſt. Nam in plantis & in animalibus imperfectis deciſis reperitur eadem anima ſecũdum ſpeciẽ in oibus ptibus, q̃ ĩ oibus ptibus eiuſdẽ rõnis eſt: cũ ea quæ conueniebat toti, ante deciſionem: ergo anima non eſt diuiſibilis in partes ſubſtantiales. Ex quo ſequitur reſponſio ad primam dubitationem. Nam prædictę operationes conueniunt toti animæ totalitate ſubſtantiæ, ſecundum tamen diuerſas partes poteſtatiuas. Conſyderãdum eſt autem hic ſecundum Doctorem ſanctum, ꝙ animam eſſe partibilẽ poteſt intelligi tripliciter. Tripliciter aia ẽ fidelis.
Vno modo ſecundum diuiſionem ſubſtantialem, ita videlicet ꝙ ſubſtantia non habeat partem & partem. Alio modo ſecundum diuiſionem quãtitatiuam. Et iſtis duobus

bus modis anima non eſt diuiſibilis: potiſſime loquēdo
de anima, quæ eſt in animalibus perfectis. Tertio modo
poteſt intelligi ꝙ ſit partibilis ſecundum diuiſionem po-
teſtatiuam: hoc eſt in plures partes potentiales. Et hoc po
teſt intelligi dupliciter. vno modo, videlicet ꝙ ipſa diui-
datur in huiuſmodi partes, ita ꝙ omnes partes potentia
les requirant determinatum organum in ſubiecto: & iſto
modo etiam anima non eſt partibilis, alio modo quòd
diuidatur in plures potentias. quarum aliquę requirunt
organum. aliquę vero non. & iſto modo veritatem po-
teſt habere opinio antiquorum dicentium animam eſſe
partibilem. Conſiderandum vlterius ꝙ potentiæ ani-
mæ poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundũ
modum operandi earum. & iſto modo ſunt tria genera
potentiarum, videlicet potentia vegetatiua, ſenſitiua, &
intellectiua: quia potentia vegetatiua operatur medianti
bus qualitatibus actiuis & paſſiuis, vt patet in nutritio-
ne & augmentatione &c. potentia vero ſenſitiua etſi nõ
indigeat in ſua operatione qualitatibus actiuis: indiget
tamen organo corporeo, quod componitur ex eiſdem,
ſed potētia intellectiua nullo modo eis indiget in ſua ope
ratione per ſe loquēdo, vt infra patebit. Alio modo poſ-
ſunt conſiderari ſecũdum diuerſa genera operationum.
& illo modo ſunt quinq; genera potentiarum. videlicet
potentia vegetatiua, ſenſitiua, appetitiua, motiua ſecun-
dum locum, & intellectiua. de quibus omnibus infra de-
terminabitur. Conſiderãdum vlterius ꝙ Philoſophus,
ibi {Videtur autem} ſoluit ſecũdam dubitationem pro
poſitam dicens ꝙ anima vegetatiua dicitur eſſe princi-
pium & ſignum vitę: nõ tamen ita ꝙ ipſa ſit ſolum prin
cipium vitę, ſicut tactus dicitur eſſe principium ſenſatio-
nis, quia remota potentia ſenſitiua nulla alia remanet &
omnia viuentia communicant in hoc quòd habent po-
tentiam vegetatiuam.

Finis ſcripti ſuper primum librum de anima.

Breuis recollecta ſuper ſecundum de anima Ariſto. ſecũ-
dum Magiſtrum Dominicum de Flandria ordinis
Prędicatorum. Hęc eſt Lectio primo Secundi
libri de anima, & in commento
Sancti Thomæ.

QVÆ quidē a prioribus tradita de aīa &c.}
Iſte eſt Secũdus liber de anima qui diuiditur
in duos tractatus. In primo Philoſophus de
terminat de anima quantum ad eſſentiam
eius. In ſecundo determinat de ea q̃tum ad
eius potētiales ptes & operationes quę incipit ibi. {Potē
tiarum autem.} Primus tractatus continet quatuor capi
tula. In primo capitulo inueſtigat definitionem materia
lem communem animæ, quæ dicitur concluſio demon-
ſtrationis. & hoc in prima lectione Doc. ſancti. In ſecun
do autem capitulo: quod incipit. ibi {Vniuerſaliter au-
tem.} manifeſtat & declarat prædictam definitionem.
Et hoc in ſecunda lectione Doctoris ſancti. In tertio ca-
pitulo quod incipit. ibi. {Qui autem ex incertis.} inue-
ſtigat definitionem formalem et propriam ipſius animę
quæ dicitur principium demonſtrationis, demonſtran-
do primam definitionem per iſtã. & hoc in tertia lectio-
ne Doc. ſancti. In quarto capitulo, quod icipit ibi. Verũ
autem verum.} oſtendit qualiter principia viuendi ſecũ
dum diuerſa genera vitę ſe habeant ad animam & adin-
uicem. Et hoc in quarta lectione Doctoris ſancti. In pri
mo autē capitulo facit duo. Primo ponit ſex diuiſiones
ad inueſtigandum definitionem propriam animæ. Qua
rum prima eſt entis, ſecundum ꝙ diuiditur in. 10. prædi-
camenta, ſecunda eſt ſubſtantiæ ſm ꝙ diuiditur in mate-
riam, & formam, & totum compoſitum, quæ inter ſe dif
ferunt: quia materia non eſt hoc aliquid ſecundum ſe, ſed
E in potentia tantum. forma autem eſt ſecũdum quam ali-
quid eſt ens in actu: ſed totum compoſitum eſt hoc ali-
quid demõſtratum, quod eſt completum in eſſe & in ſpe
cie. tertia diuiſio eſt ipſius actus in actum primũ & actũ
ſecundum. quarta diuiſio ſubſtantiarum eſt ꝙ quædam
eſt corporea, quædã incorporea. quinta diuiſio eſt quòd
ſubſtantiarum corporearum quædam eſt artificialis, &
quædam eſt naturalis. ſexta ſubſtantiarum naturalium:
quædam ſunt, quæ habent vitam: quædam ſunt, quę nõ
habent vitam. Secundo inueſtigat definitionem animę
ponendo quinq; concluſiones. quarum prima eſt ꝙ ani
ma eſt actus. Quod probatur tali ratione Philoſophi.
Quia anima eſt ſubſtantia: & non eſt ſubſtantia compo-
ſita. ergo vel eſt compoſitum, vel materia, vel forma, ſi-
ue actus. patet conſequentia per locum a ſufficienti diui-
ſione. Probatio maioris quantum ad primam partem.
nam omne corpus phyſicum, eſt ſubſtantia: ſed om-
F ne corpus habēs vitam eſt corpus phyſicum: ergo neceſ-
ſarium eſt dicere ꝙ omne corpus habens vitam ſit ſubſtã
tia: ſed omne corpus habens vitam componitur ex cor-
pore quod habet vitã: & ex eo per quod habet vitam. ſ.
anima: ergo anima eſt ſubſtantia. patet ſequela, quia ſub-
ſtantia non componitur niſi ex ſubſtantijs. Probatur mi
nor quantum ad primam partem. videlicet ꝙ nõ eſt ſub
ſtantia compoſita: quia eſt pars componens ſubſtãtiam
habētem vitam, vt conceſſum eſt: ergo non eſt ipſum cõ-
poſitum. Secunda pars patet ꝙ non eſt corpus ſiue mate
ria, quia eſt id per quod aliquid habens vitam viuit: ſed
corpus non eſt huiuſmodi, nec materia, alioquin omne
habens corpus ſiue materiã viuere, quod eſt falſum. Ex
quo infertur ꝙ anima eſt actus corporis habētis vitam.
Nam, id per quod habens vitam viuit, eſt actus corpo-
ris habētis vitã: ſed aia eſt huiuſmodi, vt dictũ ē: ergo aia
eſt actus corpis hñtis vitã: nõ qdem in actu: qa id, qđ ha
G bet vitam in actu eſt totum compoſitum: ſed totum com
poſitum non debet poni in definitione formę: ergo ani-
ma non eſt actus corporis habentis vitam in actu inquã
tum huiuſmodi: ſed inquantum in potentia. Secundo in
fertur ꝙ anima, cum ſit ſubſtãtia, non eſt actus ſicut qua-
liſcunq; forma, ſed eſt actus ſicut forma ſubſtantialis, ſe-
cundum quam aliquid ſit ens ſimpliciter. Contra præ-
dictam concluſionem & probationem eiuſdem argui-
tur ſic. Omne id, quod aduenit enti in actu, eſt accidens:
vt concedit Doctor ſan. in præſenti lectio. ſed anima ad
uenit enti in actu: ergo &c. Probatio minoris: quia adue
nit corpori organico phyſico: cum ſit actus eius. Simili-
ter eſt actus corporis animati: ſed omne corpus animatũ
organicũ eſt ens in actu. ergo &c. Præterea. Omne mo-
uens motum eſt corpus: ergo anima eſt corpus. Præte-
rea ad idem. Omne mouens mouet per contactum: ſed
omne tale eſt quantum, & per conſequens corpus: ergo
H idem vt ſupra. Præterea. Id, quod eſt de genere potētiæ
circa primam materiam, eſt aliquid includens de actu &
de potentia: ergo id, quod eſt circa primum actum eſt ali
quid includens de actu & potentia, & per conſequens
erit compoſitum: Sed anima eſt circa primum actum de
genere actus exiſtens: ergo eſt compoſita ex potentia &
actu, & per conſequens ex materia & forma. Præterea
ad idem. Vbicunq; ſunt proprietates materię: ibi eſt ma-
teria: ſed in anima ſunt proprietates materiæ. ſ. recipere,
actuari, formari &c. ergo in anima eſt materia: & per cõ
ſequens eſt compoſita ex materia & forma. Præterea.
Id, quod eſt actus tantum, non habet cauſam ſui eſſe. vt
patet octauo metaphyſice: ſed anima habet cauſam ſui
eſſe: vt patet de ſe. ergo anima non eſt actus tantum, ſed
cõpoſita ex actu & potētia. Pręterea. Id, qđ eſt potentia
nõ eſt actus: ſed aia eſt i potētia oia: vt patet tertio huius:
ergo nõ eſt actus. Ad primum dicendum ꝙ anima nõ
aduenit corpori animato quod ſit actu animatũ per ali-
quam

quam aliam formam, ſed aduenit corpori animato qđ
dicitur animatum per ipſam in aduentu eius: ſicut dici-
mus ꝙ lumen eſt actus corporis lucidi, non ꝙ corpus ſit
lucidum ante aduentum luminis ſeu lucis: ſed aduenien-
te lumine corpus fit illuminatū. Similiter corpus nō eſt
organizatum per aliquam formam aliam ab anima. un
de ratio non ſequitur. Sed contra hanc reſponſionem
arguitur. Nam in iſto inſtanti, in quo introducitur ani-
ma in corpe, aut corpus eſt actu organizatum, aut non.
Si primum: ſic ſequitur ꝙ aduenit enti in actu: & per con
ſequēs propoſitum. Non poteſt dici ſecundū quia deter-
minata forma requirit determinatam materiam: alias
quęlibet forma poteſt introduci in qualibet materia. Di-
cendum quòd in toto tempore pręcedenti iſtud inſtans
introductionis, materia fuit organizata et diſpoſita per
diſpoſitiones conſequentes formam abijciendam: Sed
in illo inſtanti introductionis materia fuit organizata &
diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes formam intro-
ducēdam: ad cuius introductionem corrumpuntur om
nes organizationes & diſpoſitiones in numero: nō qui-
dē per ſe ſed per accidēs, ad corruptionē, ſcilicet ſubiecti,
remanēt tamen eędem ſpecie. Vnde materia dicitur ſem-
per diſpoſita & organizata, quę eſt ſuſceptibilis de pro-
pinquo illius formę, quę requirit organizationem. Ad
ſecundum dicēdum ꝙ duplex eſt mouens motum. quod
dā m eſt mouens motū per ſe, quoddam eſt mouēs motū
ꝑ accidens, ſiue per alterum. Verum eſt ꝙ omne mouēs
motum primo modo, eſt corpus: & diuiditur in partem
per ſe mouentem & partem per ſe motā. non aūt mouēs
motum ſecundo modo. Ad tertium dicendum ꝙ du-
plex eſt contactus. Quidam eſt contactus virtutis. alius
eſt contactus dimenſionis ſeu quantitatis. Verum eſt ꝙ
omne mouens, quod mouet per contactum dimēſionis,
ſiue dimenſionatiuū eſt corpus: non aūt quod mouet ꝑ
contactum virtutis. Ad quartum dicendum ꝙ anima
non eſt actus purus in fine ſimplicitatis, ſed includit ali-
quid de potentia. Non tamen oportet ꝙ illa potentia ſit
materia. vnde non ſequitur ꝙ ſit compoſita ex materia
& forma &c. Ad quintum dicendum ꝙ proprietates
materię non conueniunt animę vniuoce ſed ęquiuoce tā
tum videlicet ſecundum diuerſas rationes. Ad ſextum
dicendum ꝙ illud, ꝙ eſt actus tantū, non habet cauſam
formalem ſui eſſe: & ſic intelligitur dictum Philoſophi:
habet tamen cauſam efficientem. Vnde aīa non habet
cauſam formalem licet habeat efficientem. Ad vltimū
dicendum ꝙ illud, quod eſt potentia, non eſt actus reſpe-
ctu eiuſdem: ſed bene reſpectu diuerſorum. Vnde licet ani
ma ſit potentia reſpectu ſpecierum intelligibilium, eſt ta-
men actus reſpectu corporis habentis vitam in potētia.
Secunda concluſio. Anima eſt actus primus hanc con-
cloſionem probat Philoſophus tali ratione. Nam, ſicut
ſe habet ſcientia ad conſiderare, ita ſe habet anima per re
ſpectum ad diuerſas ſuas operationes: ſed ſciētia eſt actus
primus ſcientis: ergo ſequitur quòd anima eſt actus pri-
mus corporis animati. Contra hanc concluſionem ſic
arguitur. Anima eſt actus ſicut ſcientia, vt habetur hic in
textu: ſed ſcientia (cum ſit forma accidentalis) eſt actus
ſecundus: quia omnis forma accidentalis præſupponit
formam ſubſtantialem. ergo anima nō eſt actus primus
ſed ſecundus. Præterea. Hęc anima rationalis eſt ſubſtā
tia, ſed non vniuerſalis, ſed particularis: ſed omnis ſub-
ſtantia particularis naturæ rationalis eſt indiuidua: ergo
aīa rationalis nō eſt actus primus: ſed cōpoſita ex actu.
Præterea. Id; quod præſupponit aliquam formam acci-
dentalem in materia, nō eſt actus primus: ſed anima præ
ſupponit formam accidentalem: ergo &c. Probatio mi-
noris quia anima prius præſupponit virtutem generati-
uam in ſemine: ſed talis virtus eſt forma accidentalis. er-
go &c. Ad primum dicendum ꝙ ſcientia poteſt conſi-

A derari dupliciter. Vno modo per reſpectum ad ſcientem
quantum ſciens eſt. Alio modo per reſpectum ad iſtum,
qui eſt ſciens. Si capiatur ſcientia primo modo, ſic ſcien-
tia eſt actus primus & eſſentialis ſcientis, et iſto modo ca
pitur hic. Si vero capitur ſecundo modo, ſic eſt actus ſe-
cundus. Vel dicendum ꝙ, comparādo ſcientiam ad ani
mam, ſcientia eſt actus ſecundus: ſed comparando ſcien
tiam ad conſiderare, ſcientia eſt actus primus. Ad ſecun
dum dicendum ꝙ anima non eſt ſubſtantia completa.
vnde non oportet ꝙ ſit vniuerſalis vel particularis. Ad
tertium dicendum ꝙ illa forma, quæ præſupponit ali-
quam formam accidentalem in eodem ſubiecto, dicitur
eſſe actus ſecundus: non autem illa forma, quæ præſup-
ponit aliquam formam accidentalem in alio ſubiecto.
virtus autem generatiua nō eſt ſubiectiue in illa parte ma
terię ſeminis, in qua introducitur anima: ſecundum ꝙ in
ferius declarabitur: vnde ratio non ſequitur. Tertia con
B cluſio eſt ꝙ anima eſt actus corporis organici phyſici.
Quę probatur ſic. Talis debet eſſe materia actus qualem
requirunt operationes illius actus: ſed operationes ipſius
animæ (cum ſint diuerſæ) requirunt diuerſitatem partiū
ſecūdum ſitum & figuram in eodem corpore: ergo opor
tet ꝙ anima ſit actus corporis organici. Nam corpus or
ganicum dicitur illud, quod habet diuerſitatem partium
diſtinctarum ſecundum ſitum & figuram. Contra hāc
concluſionem ſic arguitur. Id, quod eſt ſeparatum a cor-
pore nō eſt actus corporis: ſed anima potiſſime rationa-
lis eſt ſeparata a corpore, vt patet tertio huius: ergo ani-
ma rationalis non eſt actus corporis. Præterea. Vnum
quodq; recipitur in alio per modum recipientis: ſi ergo
anima rationalis eſſet actus corporis, ſuſciperetur ad mo
dum corporis: ſed corpus eſt indiuiduatum & determi-
natę materiæ: ergo anima eſt indiuiduata & determinatę
materiæ & per conſequens non poſſet anima omnia in-
C telligere nec vniuerſalia. Præterea. Actus per ſe conue-
nit illi cuius eſt actus: ſed id quod conuenit alicui per ſe
eſt inſeparabile ab illo. cum ergo anima rationalis ſit ſe-
parabilis a corpore: ſequitur ꝙ anima rationalis non eſt
actus corporis. Ad primum dicendum ꝙ anima ratio
nalis licet ſit ſeparata a corpore ſecundum operationem
intellectiuam, non tamen eſt ſeparata ſecundum eſſe lo-
quendo de anima coniuncta, Vel dicendum ꝙ licet ani-
ma ſit ſeparata a corpore quantum ad actum ſecundum
qui eſt intelligere (quia non eſt actus alicuius organi cor-
poralis.) non tamen eſt ſeparata quantum ad actum pri
mum: quia eſt forma corporis. Ad ſecundum dicendū
ꝙ licet anima ſit indiuiduata in corpore, & determinatę
materiæ quantum ad eſſe: tamen quantum ad operatio-
nem intellectiua eſt vniuerſalis, cūm talis operatio non
indigeat corpore organico ſiue inſtrumentali. Ad ter-
tium dicendum ꝙ anima conuenit per ſe corpori, ſicut eſ
D ſe ſurſum conuenit per ſe leui: ſicut ergo quādo leuia ſunt
extra ſuum proprium locum, in eis remanet aptitudo na
turalis ad talem locum: ita anima rationalis, quando eſt
ſeparata remanet ei naturalis aptitudo ad proprium cor
pus. Quarta concluſio quæ ſequitur ex præcedentibus
eſt iſta, ꝙ diffinitio animæ, quę dicitur communis & ma
terialis eſt iſta: anima eſt actus primus corporis organici
phyſici. Quæ concluſio probatur dupliciter. Primo per
rationes præcedentes. ꝙ enim ſit actus patet per præcedē
tem concluſionem primam. & ꝙ ſit actus corporis orga
nici patet per ſecundam concluſionem. Secundo proba-
tur: quia conuenit omni animæ, ſoli, & ſemper, & indi-
cat totam eius eſſentiam a prima potentia vſq; ad vlti-
mum actum. Contra hanc concluſionem arguitur ſic.
Illud quod poteſt diffiniri, habet genus & differentiam:
ſed anima (cum non ſit ſpecies, ſed pars ſpeciei) non ha-
bet genus & differentiam. ergo non poteſt diffiniri. Præ
terea. Omne diffinitum eſt diuiſibile in partes diffinien-
tes:

teſ:ſed anima(cum ſit forma ſimplex) nõ eſt diuiſibilis. ergo &c. Preterea. Iſta diffinitio non conuenit animę rationali:ergo non conuenit oi cõtento ſub diffinito. Aſſumptũ patet. quia forma debet eſſe proportionata materię: ſed anima rationalis eſt incorruptibilis & corpus eſt corruptibile. ergo &c. Preterea. Anima eſt forma ſimplex: corpus uero organicum habet magnam diuerſitatẽ.ergo anima rationalis non eſt actus corpis organici. Pręterea. Si anima eſſet actus corporis organici, aut organizatio fieret ante introductionem eius vel in inſtanti introductionis. non ſecundum, quia nullus motus poteſt fieri in inſtanti, organizatio autem non poteſt fieri ſine motu alterationis. ſi primum, vel illa organizato remanet organizatio, & ſic accidentia remanent; non manente forma ſubſtantiali, vel non remanet, et per conſequens anima vnitur corpori non organizato. Ad primum dicendum ꝙ illud argumentum procedit de diffinitione proprijſſime dicta. Ad ſecundum dicendum ꝙ licet anima ſit forma ſimplex ſecũdum eſſentiam: poteſt tamen diuidi in partes rationis. Ad tertium dicendum ꝙ licet anima rationalis ſecundum eſſentiam ſuam (vt ſupra dictum eſt) ſit incorruptibilis, tamen requirit (propter diuerſas operationes eius) corpus bene complexionatum: ad quam quidem complexionabilitatem ſequitur corruptibilitas neceſſitate materiæ. Ad quartum dicendum ꝙ anima eſt ſimplex quantum ad eſſentiam, multiplex tamen eſt, quantum ad potentiam et virtutem & ideo propter operationes diuerſas requirit corpus organicum. Ad vltimum dicendum ꝙ iſta organizatio per ſe ſit in tempore præcedenti introductionem formæ, quæ corrumpitur per accidens in inſtãti introductionis, in quo introducitur per accidẽs noua organizatio ſimul cum anima. Et quando dicitur ꝙ organizatio non poteſt fieri in inſtanti: verum eſt per ſe, tamen per accidens fieri poteſt in inſtanti: præſuppoſita prima organizatione. Quinta concluſio. Anima vnitur corpori organizato ſine medio. Probatur. quia propria perfectio vnitur immediate proprio perfectibili ſed anima eſt propria perfectio corporis organici, cum ſit eius forma ſubſtantialis: ergo &c. Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Anima unitur materię diſpoſitę: ergo vnitur materię mediantibus diſpoſitionibus. Præterea. Diuerſę formæ ſecundum ſpeciem nõ poſſunt vniri diuerſis partibus materię, niſi ſint diuerſę per quantitatem: ergo anima vnitur materię mediante quantitate. Ad primum dicendum ꝙ anima vnitur materiæ primę, quæ in toto tempore præcedente inſtans introductionis fuit diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes formam abijciendam, vt dictum eſt quæ corrumpitur in aduentu formæ, & in aduentu formæ eſt diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes naturaliter formam introducendam. Sed contra hanc reſponſionem arguitur. Aut anima in inſtanti introductionis vnitur materię nude, aut non. Si ſecundum: habetur intentum. videlicet ꝙ vnitur mediante medio. Si primum ergo non vnitur materiæ diſpoſitæ. Dicendum ꝙ materia poteſt dici nuda dupliciter. Vno modo per carentiam cuiuſcunq; formæ: & ſic materia nunquam dicitur nuda. Alio modo per carentiam formarum & diſpoſitionum præcedentium formam introducendam: & iſto modo anima vnitur materiæ nudæ, quia in introductione animę corrumpuntur omnes formæ & diſpoſitiones præcedentes: & ſimul cum ea introducuntur aliæ diſpoſitiones & accidentia in numero. Sed contra arguitur. Aut in eodẽ inſtãti corrũpuntur p̃cedentes diſpoſitiones & introducuntur ſequentes, aut in alio & i alio. Si primũ ſequeretur ꝙ in eodem inſtanti erunt contrariæ & diuerſę formæ in eodem ſimul. Si ſecundum, cum inter quælibet duo inſtantia mediet tempus, ſequitur ꝙ erit dabile tempus, in quo materia erit ſine omni forma. Dicendũ

E ꝙ in vno & eodem inſtanti temporis corrumpuntur per accidens omnes præcedentes diſpoſitiones, & introducuntur ſequentes. Nec propter hoc ſequitur ꝙ in vno & codẽ ſimul ſint diuerſę formę: quia ea quæ in inſtanti corrumpuntur, dum ſunt, corrumpi non poſſunt. Vnde bene ſequitur. Anima corrumpitur. ergo anima non eſt ſed immediate ante fuit. Sicut econtra bene ſequitur, anima introducitur: ergo anima eſt, & immediate ante non fuit. Et, ſi quæratur vtrum in vltimo inſtanti in quo remonetur forma abijcienda introducatur alia forma, reſpondẽdũ eſt negãdo Aſſumptũ: q2 nõ eſt dabile vnum & vltimum inſtans formę corrumpendę, ſed bene primum inſtans non eſſe eius, quod quidam inſtans eſt inſtans primum ſub eſſe formæ introducendæ. Ad ſecundum patet ſolutio per ea quæ dicta ſunt. Veruntamen conſiderandum eſt ꝙ anima ſecundũ eſſentiam conſiderata pręintelligitur vniri materiæ nudę eius ante omnia acciden-

F tia, tamen ſi conſideretur quantum ad vltimos eius gradus perfectionis: ſic aliqua accidentia præintelliguntur præcedere ipſam animam, verbi gratia, anima dat corpori eſſe ſubſtantiale, eſſe corporeum, & eſſe animatum, ſed quantitas ſequitur ipſam animam quantum ad hoc, quod eſt dare eſſe ſubſtantiale: ſed tamen intelligitur præcedere ipſam animam ſecundum ꝙ dat eſſe animatum. Circa prædicta dubitatur primo vtrũ anima habeat diffiniri per ſuum ſubiectum. & arguitur primo contra ſuppoſitum. quia illa forma quæ habet ſubiectum, eſt accidẽtalis: anima non eſt forma accidentalis: ergo anima non habet ſubiectum. Præterea. Arguitur contra ſuppoſitũ quia ſi ſubiectũ animę poneretur in diffinitione eius: aut poneretur tanquam pars eſſentialis eius: aut tãquam per additamentum. Non primum: cum corpus non ſit pars eſſentialis animæ. Nec ſecũdum. quia hoc eſt proprium accidenti diffiniri per additamentum, vt adducit Do-

G ctor ſanctus in pleriſq; locis. Dicendum ꝙ anima habet diffiniri per ſuum ſubiectum. quia illud quod non habet eſſe completum in ſpecie ſed dependens, habet diffiniri per illud a quo dependet: & inde eſt ꝙ accidentia habẽt diffiniri per ſubiectum: vt patet. 7. metaph. ſed nulla forma rei naturalis eſt quid cõpletũ i ſpẽ, cõplementũ. n. ſpeciei cõuenit ſubſtãtię compoſitę. vnde oportet ꝙ quęlibet forma definiatur per aliquid quod eſt extra eſſentiã eius videlicet per totum ſubiectum: ſed anima eſt forma naturalis. ergo &c. Ad primam rationem dubij dicendum ꝙ ſubiectum accipitur dupliciter. Vno modo proprie. videlicet pro eo quod per ſe ſubſiſtens dat ſtabilimẽtum eſſendi alteri: et iſto modo illud quod habet ſubiectũ dicitur forma accidentalis. Alio modo accipitur ſubiectum pro omni eo, quod eſt ſuſceptiuum perfectionis, ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis: & iſto modo non oportet quod illud, quod habet ſubiectum ſit forma acciden-

H talis: & ſic accipitur in ꝓpoſito. Ad ſm dicẽdũ ꝙ aia definitur per ſuũ ſubiectũ, non tanq̃ p ptẽ eſſentię eius, ſed tanq̃ per aliquid quod eſt extra eſſentiam eius. nõ. n. dicitur definitio per additamentum: niſi quia aliquid dicitur diffiniri per additamentum dum aliquid diffinitur per aliquid alterius generis prædicamentalis. Modo manifeſtum eſt ꝙ forma, & materia ſunt eiuſdem generis. Vnde cum forma definitur per materiam non definitur per additamentum: niſi largo modo loquendo. Dubitatur ſecundo vtrum inter formas naturales, ſola anima rationalis ſit per ſe ſubſiſtens. Arguitur primo ꝙ non: contra aſſumptum, quia illud, quod eſt per ſe ſubſiſtens eſt, hoc aliquid: ſed anima rationalis non eſt hoc aliquid, ſed eſt id quo aliquid eſt: ergo non eſt per ſe ſubſiſtens. Præterea. Id quod eſt per ſe ſubſiſtens habet propriam operationem ſine corpore: ſed anima rationalis cum non intelligat niſi mediantibus phantaſmatibus: nõ habet operationem aliquam ſine corpore: ergo &c. Præterea. arguitur

guitur cõtra propoſitum. Sicut ſe habet intellectiuum ad
intelligibilia, ita ſe habet ſenſitiuũ ad ſenſibilia: ſed intel
lectiuum apprehẽdit intelligibilia ſine corpore: ergo ſen-
ſitiuum apprehendit ſenſibilia ſine corpore. Tunc ſic. Il-
lud, quod habet operationem per ſe, eſt per ſe ſubſiſtens:
ſed anima rationalis habet operationem per ſe ſine cor-
pore: vt probatum eſt. ergo eſt per ſe ſubſiſtens. Reſpon
ſio, dicendum ꝙ ſolum anima rationalis eſt per ſe ſubſi-
ſtens: quod ſic patet. quia ſolum illud dicitur per ſe ſubſi-
ſtens, quod habet propriam operationem ſine corpore:
ſed ſolum anima rationalis eſt huiuſmodi: ergo &c. Ad
primum dicendum ꝙ aliquid dicitur per ſe ſubſiſtens du
pliciter. Vno modo ſubſiſtentia completa, tanquam ali
quid completum in ſpecie: et iſto modo anima nõ eſt per
ſe ſubſiſtens. Alio modo dicitur aliquid per ſe ſubſiſtens
ſubſiſtentia incompleta: & iſto modo anima rationalis
eſt per ſe ſubſiſtens. vnde nõ oportet ꝙ ſignificet hoc ali-
quid, proprie accipiendo hoc aliquid. Ad ſecundum di
cendum ꝙ licet operatio animæ intellectiuę (vt ſupra di
ctum eſt) indigeat corpore obiectiuę (vt ſupra dictum eſt)
indigeat corpore obiectiue: non tamen inſtrumentaliter
ergo &c. Ad tertium dicendum ꝙ ſimile eſt inter intelle
ctum & ſenſum in hoc, ꝙ vnumquodq; ipſorum eſt in
potentia ad ſuum obiectum: eſt tamen diſſimile in hoc ꝙ
ſenſus ſuſcipit ſenſibilia cum quadam immutatione cor
porali, intellectus autem non, niſi forte per accidens vn-
de ratio non ſequitur. Dubitatur tertio. vtrum illud di-
catur habere vitam, quod habet per ſeipſum augmentũ,
& decrementum, & alimentum. Et videtur ꝙ non quia
Deo vita ꝓpriiſſime attribuitur: vt probat Philoſophus
duodecimo metaphyſic. & tamen in Deo non decremẽ
tum neq; augmentum: ergo &c. In contrarium eſt Phi-
loſophus in litera. Dicendum ꝙ de eo, quod eſt habere
vitam poſſumus loqui dupliciter. vno modo in genera-
bilibus & corruptibilibus, ſicut hic Philoſophus loqtur
per modum exempli: et iſto modo habere vitam dicitur
illud, quod per ſeipſum habet alimentum &c. alio mo-
do poſſumus loqui vniuerſaliter & abſolute: ſic aliquid
dicitur habere vitã, ex hoc ꝙ per ſe eſt aptum natum mo
uere per ſeipſum aut motu intellectuali aut motu phyſi-
co: & iſto modo ꝓcedebat ratio dubii. Dubitatur quar-
to vtrum in vno & eodem compoſito ſint plures formę
ſubſtantiales ſecundum eſſentiam diſtinctæ. & arguitur
ꝙ ſic. Nam vnius et eiuſdem rei ſunt plura prædicata for
malia & eſſentialia: ergo vnius & eiuſdem rei ſunt plu-
res formæ ſubſtantiales. patet conſequentia: quia prædi-
cata formalia ſumũtur a formis. Præterea. aĩa eſt actus
corporis: vt patet per diffinitionem animæ: ſed materia
prima nõ dicitur actu corpus niſi per aliquam formam
ergo ſequitur ꝙ in corpore animato eſt forma corporis
& ipſa anima: & per conſequens plures formæ. Præte
rea. corporeitas eſt forma, a qua materia nũquam poteſt
denudari (vt concedit Doctor ſan. in ſecundo ſententia
rum.) ergo ſequitur ꝙ in eodem eſt forma corporeitatis
& forma ſpecifica. Præterea omne mouens ſeipſum di-
uiditur in partem per ſe mouentem & partem per ſe mo-
tam, vt patet ex octauo phyſicorum. ſed corpus anima-
tum eſt mouens ſeipſum: ergo diuiditur in partem per ſe
mouentem. ſ. animam, et partem per ſe motam. ſ. corpus
ſed materia prima non poteſt eſſe pars per ſe mota: ergo
corpus (quod eſt pars per ſe mota) eſt informatum alia
forma. Præterea. In corpore mixto reperiũtur quatuor
elementa: ergo in eis reperiuntur formæ ſubſtantiales eo-
rum. Et ſic in eodem corpore mixto reperiuntur plures
formæ ſubſtantiales. Præterea. In quolibet compoſito
naturali eſt forma totius et forma partis: ſed forma totius
& forma partis ſunt formæ realiter diſtinctę ſecundum
Doctorem ſanctum: licet Albertus aliter teneat. ergo etc.

A Præterea. Ab vno & eodem nõ procedit niſi vnum: ſed
ab anima procedunt diuerſæ operationes: ergo cum for-
ma ſit principiũ operationis, ſequitur ꝙ in corpore ani-
mato ſunt diuerſæ formę. Pręterea. Omne generans vni
uocum generat ſibi ſimile in ſpecie: ſed homo eſt generãs
vniuocum hominẽ: ergo generat aliquid ſibi ſimile: ſed
non poteſt generare ſibi ſimile in ſpecie. niſi producẽdo
formam ſubſtantialem: ergo homo generans producit
formam ſubſtantialem: ſed non poteſt producere animã
rationalem: ergo in homine generato erunt duæ formæ.
Præterea generatio hominis dicitur naturalis. ergo termi
natur ad formam naturalem. Sed nõ terminatur ad ani-
mam rationalem, alias generãs naturale attingeret eſſen-
tiam eius. quod non ſolum eſt falſum, ſed etiam hereticũ.
ergo in homine eſt vna forma, quæ acquiritur per gene-
rationem: & alia, quæ acquiritur per creationem. & ſic
idem vt ſupra. Præterea. Quod vni eſt ſubſtantia nulli
B eſt accidens: vt patet primo phyſicorum. ſed ſenſitiuum
in bruto eſt forma ſubſtantialis: ergo ſenſitiuum in homi
ne erit forma ſubſtantialis. Pręterea. Vbi remanent ac-
cidentia conſequentia aliquam formam ibi eſt ipſa for-
ma: ſed in mortuo remanẽt accidentia conſequentia for-
mam corporeitatis. ſ. figuræ & quantitatis: ergo in mor
tuo remanet forma corporeitatis. cum ergo in mortuo ſit
forma eius: ſequitur ꝙ in eodem cõpoſito ſint plures for
mæ ſubſtantiales. Reſponſio dicendum (dimiſſis va-
riis opinionibus in primo de generatione et i prima phi Snia D.
loſophia perſcrutandis diuerſimode) ꝙ impoſſibile eſt ſanc. de
(vt hic expreſſe Doctor ſan. concludit) vnius rei eſſe plu plurali-
res formæ ſubſtantiales. Pro cuius declaratione ſuppo- tate for-
nitur vnum. ſ. ꝙ differentia inter formam ſubſtantialem marum
& accidentalem eſt hæc. ſ. ꝙ forma accidentalis non fa-
cit ens actu ſimpliciter, ſed ens actu tale, vel tantum, aut
quantum: vtputa magnum vel album vel aliquid huiuſ
C modi, vt patet ſeptimo metaphyſicę: ſed forma ſubſtan-
tialis facit ens actu ſimpliciter. ex qua differẽtia ſequitur
alia, videlicet ꝙ forma dicitur accidentalis, quæ aduenit
ſubiecto exiſtenti in actu: ſed forma ſubſtantialis non ad
uenit ſubiecto iam exiſtenti in actu, ſed in potentia tan-
tum. ſ. materiæ primæ. Quo ſuppoſito, probatur conclu-
ſio tali ratione. quia ſi vnius rei eſſent plures formæ ſub-
ſtantiales conſequenter ſe habentes ſecũdum prius et po-
ſterius (vt voluerunt aduerſarii) ſequeretur ꝙ prima face
ret ens actu ſimpliciter: vt patet per primam differẽtiam:
& per conſequens omnes aliæ formæ conſequentes ad-
uenirent ſubiecto iam exiſtenti in actu: & ſic accidentali-
ter aduenirent, vt patet per ſecundam differentiam: et ſic
non eſſent formę ſubſtantiales, ſed accidentales. quod eſt
contra hypotheſim. Præterea. Omnes aliæ formæ con
ſequentes primam non facerent ens actu ſimpliciter, cũ
iam eſſet ens actu ſimpliciter per primam formam, ſed fa
D cerent ens actu ſecundum quid: & ſic eſſent formę accidẽ
tales. vt patet per primam differentiam. vnde impoſſibi
le eſt vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales. Per præ
dicta tollitur ratio Auicẽ. in libro fontis vitæ. qui poſuit
ꝙ ſecũdum ordinem generum & ſpecierum eſt ordo plu
rium formarum ſubſtãtialium in vna & eadem re. vtpu
ta ꝙ in hoc indiuiduo eſſet vna forma, per quam eſt ſub
ſtantia: & alia, per quam eſt corpus, & tertia, per quam
eſt animatum corpus, & ſic de aliis. Sed ſecundum præ-
miſſa oportet dicere ꝙ vna & eadem forma ſubſtantia-
lis eſt, per quam hoc indiuiduũ eſt ſubſtantia: & per quã
eſt corpus: & per quam eſt animatũ corpus, et ſic de aliis.
ſecundum tamen diuerſos gradus perfectionis eiuſdem.
Forma enim perfectior dat materiæ omne, quod dat for
ma minus perfecta: & adhuc amplius. vnde anima non
ſolum facit eſſe ſubſtantiam & corpus, quod etiam facit
forma lapidis: ſed etiam facit eſſe aĩatum corpus. Non er

go eſt

go eſt intelligendũ ꝙ anima ſit actus corporis quaſi corpus ſit cõſtitutum per vnam formam, quæ facit eum eſſe corpus: et anima superueniẽs ei faciat eſſe viuum corpus, ſed quia ab anima habet ꝙ ſit corpus, et quòd ſit corpus viuum. ſed hoc, quod eſt eſſe corpus, eſt imperfectius quaſi materiale reſpectu vitæ. & inde eſt ꝙ recedente anima non remanet idem corpus ſpecie. Nam oculus & caro non dicuntur in mortuo niſi æquiuoce, vt patet per Philoſophum in ſeptimo metaphyſice. recedente enim anima ſuccedit alia forma ſubſtantialis, quæ dat aliud eſſe ſpecificum, cum corruptio vnius non ſit ſine generatione alterius. Hęc omnia Doctor ſanctus in pręſenti lectione formaliter. Ex hoc patet ſolutio ad duo argumenta prima in principio dubĳ adducta. Ad tertium dicendũ ꝙ corporeitas poteſt dupliciter accipi. Vno modo vt dicit formam corporeitatis diſtinctam a formis ſpecificis. Alio modo vt dicit gradum perfectionis genericum cõſequentem formam genericam quantum ad eius eſſentiã præcedentem tamen gradum ſpecificũ perfectionis eiuſdem formæ. primo modo materia poteſt denudari a corporeitate, licet non ſecundo modo. Ad quartum dicendum ꝙ corpus animatum diuiditur in partem per ſe mouentem, quæ eſt anima virtute tantum motiua eius conſiderata: & in partem per ſe motam, quæ eſt corpus cum anima ſecũdum ſuum eſſe conſyderata. Non eſt ergo intelligendum ꝙ anima ſit pars per ſe mouens ſecundum eius totum ambitũ conſyderata: & ꝙ corpus ſit pars per ſe mota ſecluſa anima, vt innuit Doctor ſanct. in prima parte. q. 76. Ad quintum dicendum ꝙ formæ elementorum ſunt in mixto, non quidem formaliter: ſed virtualiter. De quo alias latius diſputabitur. Ad ſextum dicendum ꝙ vnius rei eſſe plures formas ſubſtãtiales poteſt intelligi dupliciter. vno modo ꝙ in vno ſint plures formę virtualiter. & ſic nõ eſt inconueniens ponere pluralitatẽ formarum. alio modo formaliter. et hoc dupliciter. vno modo ꝙ tales formæ ſint realiter diſtinctę. alio modo ꝙ ſint diſtinctæ ſecũdum rationem. ſi ſecundo modo, ſic ẽt non eſt inconueniens. ſi primo modo, & hoc dupliciter, vel loquendo de forma totius tantum, vel de forma totius & partis. Voco autem formam partis, quæ eſt altera pars totius compoſiti: formam vero totius, quæ reſultat ex vnione partis cum forma. ſi ſecũdo modo, ſic etiã non eſt inconueniens ponere pluralitatem formarum, vt voluit argumentum. ſi primo modo eſt inconueniens de quo procedit quæſtio dubĳ. Ad ſeptimum dicendum ꝙ ab vno inquantum vnum non procedit niſi vnum loquendo in agentibus naturalibus: ſecus autem loquẽdo in agentibus ſecundum voluntatem. ſed ab vno quod eſt vnum ſecundum eſſentiam, multiplex tamen ſecundum virtutem (quemadmodum eſt anima) bene procedunt diuerſa. Ad octauum dicendum ꝙ homo generat ſibi ſimile non ex eo ꝙ introducit formam ſubſtantialem, ſed quia diſponit materiam vltima diſpoſitione ad introductionẽ formæ ſubſtantialis. ſ. animæ rationalis, quæ per ſolam creationem infunditur. Neq; tamen propter hoc ſequitur ꝙ homo ſit imperfectius generans q̃ aſinus, qui in toto producit formam ſubſtantialem per ſuam generationem. quia multo nobilius eſt & perfectius diſponere materiam ad introductionem animę rationalis, quàm producere aliam quamcunque formam naturalem. Et per hoc patet ſolutio ad nonum. Ad decimum dicendum quòd anima ſenſitiua eſt forma ſubſtantialis in homine, non quidem ſecundum eſſentiam diſtincta ab anima rationali, ſed ſecundum rationem tantum vt infra probabitur. Ad vndecimum dicendum quòd illa accidentia non remanent eadem numero in mortuo, quæ prius fuerunt in viuo: ſed ſecundum ſpeciem tantum.

E Sequitur in textu. {Vniuerſaliter quidem dictum eſt quid eſt anima & c. xt.} Hic incipit lectio ſecunda eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomę.

IStud eſt ſecundum capitulum primi tractatus: in quo Philoſophus manifeſtãdo prædictam definitionem ponit vnam concluſionem, ex qua infert vnum corollarium. Concluſio eſt iſta, ꝙ anima eſt ſubſtantia, & quodquid eſt corporis animati potentia vitam habentis. hanc concluſionem probat Philoſophus duabus rationibus. quarum prima eſt. Sicut eſt in artificialibus, ita eſt in naturalibus: ſed ĩ artificialibus, ſi dolabra eſſet corpus naturale, ſua forma eſſet ſubſtantia, & quodquid eſt ipſius dolabrę: ergo in naturalibus forma eſt ſubſtantia & quodquid eſt eius. cum ergo corpus animatum ſit ens naturale, & anima ſit eius forma vt ſupra conceſſum eſt: F ſequitur tantum anima eſt ſubſtãtia: & quodquid eſt corporis animati. Secunda ratio eſt. Sicut eſt in partibus animalis: ita in toto animali: ſed in partibus animalis ita eſt ꝙ ſi oculus eſſet animal, oporteret ꝙ viſus eſſet anima & ſubſtantia eius: ergo oportet ꝙ in toto animali ita ſe habeat ꝙ forma eius. ſ. anima ſit eius ſubſtantia. Probatio maioris. quia ſi oculus eſſet animal, et ab eo remoueretur anima: non maneret oculus niſi æquiuoce. Ex his duabus rationibus poteſt elici vna talis ratio, videlicet. Illud eſt ſubſtantia, & quodquid eſt, quo remoto non remanet id, niſi ęquiuoce: ſed remota anima nõ remanet animal, niſi æquiuoce: ergo anima eſt ſubſtantia & quodquid eſt corporis animati. Ex prędictis infert Philoſophus vnũ corollarium, videlicet ꝙ cum anima ſit actus totius corporis, & partes eius ſint actus partium: & forma non ſeparetur ab eo cuius eſt forma, neceſſario ſequitur ꝙ anima non poteſt ſeparari a corpore: vel ipſa tota vel aliquę G partes eius. ſi nata eſt habere partes. Contra prędictam concluſionem arguitur ſic. Prius nõ habet notificari per poſterius: ſed forma artificialis, cum ſit accidẽtalis, et partes animę ſint poſteriores ipſa anima: ergo videtur ꝙ anima non conuenienter notificetur per formas artificiales & partes corporis animati. Præterea. Si forma dolabrę remoueretur, nõ remaneret dolabra ęquiuoce: ſed vniuoce: ergo forma dolabrę non eſt ſubſtantia, ſiue quodquid eſt eius. patet conſequentia (quia vt dictum eſt) illud eſt ſubſtantia, quo remoto non remanet illud niſi ęquiuoce. Ad primum dicendum ꝙ prius poteſt notificari per poſterius quo ad nos (vt dicit hîc Doctor ſanctus) vnde, quia forma accidentalis, cum ſit propinquior ſenſui quã forma ſubſtantialis, conueniẽter notificatur per artificialem. et quia ex objectis et partibus ipſarum potentiarum deuenimus in cognitionem ipſius animæ, ideo etiã ipſa anima notificatur per partes eius. Ad ſecundum dicen- H dum ꝙ dolabra poteſt capi dupliciter. Vno modo abſolute ſecundum ꝙ eſt artificialis res: & ſic verum eſt ꝙ forma eius non eſt ſubſtantia eius. Alio modo poteſt conſyderari cõditionaliter, vtputa, ſi dolabra eſſet corpus materiale. & ſic iſto modo forma eius eſſet ſubſtantia eius. Contra textum dubitatur vtrum anima ſit ſubſtãtia corporis animati habentis vitam in potentia. Et arguitur ꝙ non. quia id quod habet principium vitæ, habet vitam in actu: ſed corpus animatum habet principium vitę. ſ. animam: ergo habet vitam in actu, & per conſequẽs anima eſt ſubſtantia corporis animati habentis vitã in actu & non in potentia. In contrarium arguitur per Philoſophum in litera. Reſponſio dicendum ꝙ anima eſt ſubſtantia corporis habentis vitam in potentia. Pro cuius declaratione notandum primo ꝙ vita poteſt capi dupliciter. vno modo pro eſſe viuentis, ſicut dicimus ꝙ viuere viuentibus eſt eſſe, alio modo accipitur vita pro vitali operatione,

operatione, ſicut dicimus aliquid viuere, quia mouet ſeipſum. Ex quo ſequitur ꝙ aliquid poteſt habere vitam in potẽtia dupliciter: vno modo accipiendo vitam primo modo. & ſic illud, quod nondum habet animam, quod natum tamen eſt habere, dicitur habere vitam in potentia. alio modo accipitur vita ſecundo modo. & ſic illud modo dicitur habere vitam in potẽtia, quod habet principium vitæ, ſcilicet animam, tamen non in actu operatur per eam. Notandum ſecundo ꝙ duplex eſt potentia. vt etiam ex dictis concluditur. quædam enim eſt abijciens animam, quędam non abijciens animam, ſed operationes eius. Notandum tertio ꝙ duplex eſt potentia, Quædam eſt coniuncta actui, quæ, ſcilicet ſtat ſub actu: Alia eſt diſtans ab actu, quando ſcilicet non actu perficitur, per formam tamen de proximo apta nata eſt perfici. Quibus ſuppoſitis dicendum eſt animam eſſe ſubſtantiã corporis habentis vitam, poteſt intelligi dupliciter, vel accipiendo vitam ſecundo modo: & ſic conceditur. vel primo modo, & hoc dupliciter: vel loquendo de potentia coniuncta actui, vel diſtãte. ſi primo modo, ſic etiam conceditur. ſi ſecundo modo, ſic anima non eſt ſubſtantia corporis habentis vitam in potẽtia, ſed in actu vt voluit argumentum dubij. Ex quo patet ſolutio eius.

Sequitur in textu. {Quoniã autem ex incertis &c.}

Hic incipit lectio tertia eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomæ.

Iſtud eſt tertium capitulũ primi tractatus in quo Philoſophus volens demonſtrare prædictam definitionem animæ ponit tres concluſiones. Quarum prima eſt quòd anima eſt corporis viuẽtis actus & forma. quam concluſionem probat Philoſophus tali ratione. Illud quod eſt principium viuendi, eſt corporis viuentis actus & forma: ſed anima eſt principium viuendi in his, quæ viuunt: ergo anima eſt principium corporis viuentis actus & forma. probatio medię. Nam illud per quod differunt animata ab inanimatis eſt principium viuẽdi, cum animata differant ab inanimatis in viuẽdo, ſed animata differunt ab inanimatis per animam: ergo anima eſt principium viuendi. quod fuit probandum. Contra hãc rationem arguitur ſic. Quælibet forma naturalis eſt natura: ſicut patet per Philoſophum ſecundo phyſi. ſed anima non eſt natura: vt dicit hic Philoſophus, cum natura non moueat ad contraria loca. anima enim moueat ad contraria loca, vt inferius patebit. ergo anima nõ eſt forma corporis viuentis. Pręterea. Proprium perfectibile non poteſt eſſe ſine propria forma: ſed aliqua ſunt viuentia ſine anima, vt patet de corpore cœleſti & ſpiritualibus creaturis: ergo idem vt ſupra. Præterea. Potentiæ animę ſunt principia viuendi: vt infra concedit Philoſophus. & tantum non ſunt corporis viuentis forma: ergo maior probationis falſa. Ad primum dicendum ꝙ formam quamlibet eſſe naturam poteſt intelligi dupliciter, vno modo ſic, ꝙ ſit principium motus & quietis: & ſic quælibet forma naturalis eſt natura, alio modo ꝙ operetur per modum naturæ: & ſic non quælibet forma naturalis eſt natura. Nam natura non mouet ad contraria loca, ſed determinatur ad vnum, anima vero mouet ad cõtraria loca vt ad ſenſum patet. Vnde anima non dicitur natura ſecundo modo. Ad ſecundum dicendum ꝙ nullum corpus viuit ſine anima formaliter & intrinſece, corpora autem cœleſtia non dicuntur viuere formaliter, ſed forſitan effectiue: quia mouentur ab intelligẽtia. Ad tertium dicendum ꝙ duplex eſt principium viuẽdi. Quoddam eſt primum principium, de quo eſt hic ad propoſitum. Aliud eſt principium proximum, licet ergo potentiæ animæ ſint principia viuendi immediata, capiendo viuere pro operatione vitali: anima tamen eſt principiũ

A primum, in cuius virtute potentiæ operantur. Secunda concluſio. Tantum quatuor ſunt modi viuendi. vnus. ſ. per intellectum, alius per ſenſum, alius per motum localem, alius per motum alimenti decrementi, & augmenti, quę concluſio probatur tali ratione. Modus viuendi eſt, ſecundum quem ſumitur aliquis gradus viuentium: ſed tantum ſunt quatuor gradus viuentium: ergo ſunt tantũ quatuor modi viuendi, probatio minoris. Nam in quibuſdam viuentibus inuenitur tantum augmẽtum, decrementum, et alimentum. ſ. in plantis. In quibuſdam vero cum his inuenitur ſenſus ſine motu locali, ſicut in animalibus imperfectis, vlterius vero in quibuſdã inuenitur motus ſecundum locum, ſicut in animalibus perfectis, quæ mouentur motu progreſſiuo. In quibuſdam vero cũ his inuenitur intellectus. ſ. in hominibus. Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Quinq; ſunt genera operationum animæ, vt Philoſophus infra determinat, & ſupra con-
B ceſſit. videlicet vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum ſm locum, appetitiuum, et intellectiuum: ergo quinq; ſunt modi viuendi & non tantum quatuor. Pręterea. Vbicunq; eſt phantaſia, ibi eſt motus localis: ſed in animalibus imperfectis eſt phãtaſia ſaltem imperfecta, cum in eis ſit ſenſus: ergo in ipſis eſt motus localis, & per conſequens ſenſus & motus localis non faciunt diuerſos modos viuendi. Ad primum dicendum negando conſequentiã. quia Philoſophus non intendit diſtinguere hic modos viuendi ſecundum diuerſa genera operationum animæ: ſed ſecundum diuerſos gradus viuentium. vnde cùm appetitiuum non faciat aliquam diuerſitatem in gradibus viuẽtium, cum vbicunq; ſit ſenſus, ibi ſit appetitus: ſequitur ꝙ appetitiuum non conſtituat modum diuerſum ab alijs. Ad ſecundum dicẽdum ꝙ duplex eſt motus localis. quidam eſt imperfectus, videlicet motus dilatationis aut cõſtrictionis, & talis bene inuenitur in animalibus imperfe-
C ctis, alius eſt motus localis perfectus. & talis ſolum reperitur in animalibus perfectis, qui quidem conſtituit modum viuendi diſtinctum ab alijs, non autẽ primus. Tertia concluſio. Vegetabilia viuunt, quæ probatur tali ratione. In quibuſcunq; enim eſt vnus prędictorũ quatuor modorum viuendi, illa dicuntur viuere: ſed omnia vegetabilia ſunt huiuſmodi. Omnia enim habẽt in ſeipſis potentiam quandam, & principium, quo ſuſcipiunt motũ augmenti & decrementi: ergo ſequitur ꝙ vegetabilia viuunt. Et non ſolum viuunt (vt dicit Doctor ſanctus) dũ augentur & decreſcunt, ſed tandiu viuunt, quãdiu poſſunt accipere nutrimẽtum, per quod fit augmentum. Ex prædicta cõcluſione Philoſophus infert primo ꝙ aĩalia tam imperfecta q̃ pfecta ſimiliter: et hoĩes viuunt, qa in oĩbus aĩalibus eſt aliquis modus viuẽdi, cũ in eis ſit ſenſus, præſertim ſenſus tactus, ſine quo in eis nõ eſt vita. Secundo infert ꝙ inter prędictos modos viuendi ille modus, qui
D eſt ſm augmentũ & decremẽtũ eſt prius ordine naturę generationis, qđ ſic pʒ. Nã qñ duo ſic ſe hñt ꝙ vnũ eſt ab altero ſeparabile, & nõ ecõuerſo, illud, qđ eſt ſeparabile eſt prius: ſed inter prędictos modos viuẽdi ille modus, qui ſumitur ſm principiũ augmenti et alimenti põt ſeparari ab alijs modis viuẽdi, et nõ econuerſo: loquẽdo in rebus naturalibus, nã ille modus viuẽdi reperitur ĩ plãtis. ſ. in qbus alius modus nõ reperitur, ergo ille modus eſt prius. Circa prędicta dubitatur. Primo vtrũ prędicta definitio aię poſſet demonſtrari, & arguo ꝙ non. qa qđ qđ eſt nõ põt demonſtrari de eo, cuius eſt, vt pʒ ſcđo poſterio. ſed definitio indicat quod quid eſt: ergo definitio non poteſt demonſtrari de eo, cuius eſt. ſ. de diffinito. Præterea. Nullum medium demonſtrationis poteſt demonſtrari, cùm medium non intret cõcluſionem: ſed definitio eſt mediũ demonſtrationis: ergo nulla definitio poteſt demonſtrari. Præterea. Nihil notius competit definito quàm ſua definitio: ſed demonſtratio procedit ex notioribus, non

ſolum ſecundũ naturam, ſed etiam quo ad nos, ergo &c. Reſponſio. Dicẽdum ꝙ duplex eſt definitio. quædam materialis, quædam formalis (vt ſępius dictum eſt.) Definitio materialis poteſt demonſtrari à priori ſecundum naturam. & econuerſo, definitio formalis poteſt demonſtrari per materialem tanquam a priori quo ad nos. quoniam autem definitio animæ prima, quæ demonſtratur de anima per ſecundam eius definitionem, ſ. per hanc ꝙ eſt principium viuendi dicit cauſam reſpectu ſecundę definitionis: ideo illa demonſtratio eſt a poſteriori ſecundũ naturam, ſed a priori quo ad nos. Manifeſtum eſt enim ꝙ anima non eſt actus & forma ex eo ꝙ eſt principium viuendi, ſed ex eo ꝙ eſt forma, eſt principium viuendi. Ex quo ſequitur ꝙ illa demonſtratio dicitur demonſtratio, quia eſt. & non propter quid. de quo clarius videbitur in capitulo ſequenti. Ad primum dicendum ꝙ definitio poteſt accipi dupliciter. vno modo inquantum definitio eſt, & ſic non poteſt demonſtrari de definito. alio modo poteſt ſumi materialiter, loco videlicet, alicuius paſſionis: ſic illo modo poteſt demonſtrari de definito. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Ad tertium dicendum ꝙ aliquid notiori modo poteſt conuenire definito quo ad nos ꝙ̃ ſua definitio: & inter definitiones vna poteſt eſſe notior altera. Dubitatur ſecundo vtrum anima ſit tota in toto & tota in qualibet parte ſui. et arguitur ꝙ non. quia vnumquodq; recipitur in aliquo ſecundum modum recipientes: ſed modus corporis in quo anima ſuſcipitur eſt talis, videlicet ꝙ vbi eſt vna pars. ibi non eſt alia: ergo modus animæ erit talis ꝙ vbi eſt vna pars eius non erit altera: & ſic non eſt tota in toto. Præterea, Illa forma, quæ eſt in qualibet parte, habet denominare quamlibet partem, ſicut quælibet pars ignis eſt ignis: ergo ſi anima ſit in qualibet parte corporis, quęlibet pars erit aial. qđ eſt falſum. Præterea. Proprie pfectioni debet corrñdere ꝓpriũ pfectibile: ſed propriũ pfectibile, qđ correſpondet animæ eſt corpus organicum, vt ex ſupradictis patet: cum ergo quælibet pars corporis non ſit organica, ſequitur ꝙ anima non ſit in qualibet parte. Præterea. Nihil poteſt deſtitui a ſua propria operatione: ergo ſi anima ſit i vnaquaq; parte corporis, ſequitur ꝙ in qualibet parte corporis ſint proprie eius operationes quod eſt falſum. alias quælibet pars intelligeret. Pręterea. Vbicunq; eſt ſubiectum, ibi eſt propria paſſio: ſed proprietates animæ ſunt eius potentiæ: ergo vbicunq; eſt anima ibi ſunt eius potentię. ſed manifeſtum eſt, ꝙ potentię animæ nõ ſunt in qualibet parte corporis: ergo nec ipſa aia. Præterea. Si in qualibet parte corporis eſſet tota: ſequeretur ꝙ vna parte abſciſſa corrumperetur tota anima: cõſequens eſt contra experientiam: ergo &c. In contrariũ arguitur. quia forma indiuiſibilis vbi eſt, tota eſt: ſed anima eſt in qualibet parte corporis, cùm quælibet pars corporis ſit animata: ergo eſt tota in qualibet parte. quòd autem ſit tota in toto manifeſtum eſt. quia propria perfectio eſt in proprio perfectibili: ſed corpus eſt proprium perfectibile animæ: ergo &c. Item anima eſt vbi operatur: ſed anima operatur in toto corpore, & in qualibet parte eius: ergo &c. Reſponſio. Dicendum ꝙ triplex eſt totalitas. videlicet totalitas quantitatiua, vt linea vel corpus, totalitas eſſentiæ. & totalitas virtutis. Animam ergo eſſe totam in toto & totam in qualibet parte eius, poteſt intelligi tripliciter. Vno modo de totalitate quantitatiua, & ſic anima nullibi eſt: cùm non ſit quanta neque per ſe neque per accidens. præſertim loquendo de anima. quę eſt forma animalium perfectorum. Alio modo poteſt intelligi totalitate virtutis: ſic & anima non eſt tota in qualibet parte corporis, cum non poſſit omnes operationes eius exercere in qualibet parte. Tertio modo poteſt intelligi de totalitate eſſentiæ. ſic anima eſt tota in toto & tota in qualibet parte. hoc eſt, quod commu-

E niter dicitur ꝙ anima eſt tota in qualibet parte non totaliter. Ad primum dicendum quòd hoc quod vnumquodque recipitur ſecundum modum recipientis poteſt intelligi dupliciter, (vt innuit Doctor ſanctus in quęſtionibus de anima.). vbi ad vnguem hanc materiam declarat. Vno modo ſecundum naturam eius. Alio modo ſecundum capacitatem recipientis. Vnumquodq; autem recipitur in recipiente, ſecundo modo: nõ autem primo. Vnde non oportet quòd anima habeat iſtam naturam corporis vt vbi eſt vna pars eius ibi ſit alia. Ad ſecundum dicendum quòd duplex eſt forma: quædam eſt imperfecta, quæ non requirit diuerſitatem partium: & talis bene denominat quamlibet partem. alia eſt forma perfecta, quę requirit diuerſitatem partium ob diuerſas operationes: et talis non denominat omnes partes realiter, niſi forte denominatiue vel concretiue. Ad tertium dicendũ quòd duplex eſt perfectibile ipſius animæ, quoddam eſt

F principium: & tale debet eſſe organicum. pars autem ipſius corporis eſt perfectibile ipſius animæ ſecundarium; non autẽ primariũ. vnde ratio non ſequitur. Ad quartũ dicẽdũ ꝙ licet anima nõ exerceat q̃libet eius oꝑationẽ i quãlibet ptẽ, nõ tñ deſtituitur a ſua propria operatione, quia anima operatur mediantibus ſuis potentijs; quarũ aliqua requirunt partem determinatam corporis. Vnde augmentum bene concludebat quòd anima non eſt totaliter in qualibet parte eius. Et per hoc patet ſolutio ad quintum. Ad vltimum dicendum negando ſequelam. quia anima non eſt tota in toto totalitate quantitatiue. vnde quando vna pars abſcinditur, anima non corrumpitur quantum ad eſſentiam eius, ſed quantum ad modum eſſendi, quem habuit in illa parte.

Sequitur textus. {Vtrum autem &c.} Hæc eſt lectio quarta eiuſdem libri, & in commen-

G to Sancti Thomæ.

ISTud eſt vltimum capitulum primi tractatus, in quo Philoſophus ſoluendo duas quæſtiones ponit quatuor concluſiones, ex quibus infert tria corollaria. Prima concluſio eſt. Partes animæ, videlicet vegetatiuũ ſenſitiuum, motiuum, & appetitiuum non ſunt ſeparabiles loco & ſubiecto. Hæc concluſio probatur tali ratione. Ea, quæ reperiuntur in eadem parte corporis non ſunt ſeparabilia loco, & ſubiecto: ſed prædictæ partes reperiuntur in eadem parte corporis: ergo non ſunt ſeparabiles & loco & ſubiecto. Probatio minoris. quia in parte deciſa animalis imperfecti remanet vita & ſenſus: ſed vbi eſt ſenſus, ibi eſt phantaſia, cum phantaſia non ſit niſi motus factus a ſenſu: & vbi eſt phantaſia, ibi eſt principium motiuum: & vbicunq; eſt ſenſus, ibi eſt deſiderium: cum ibi ſit delectatio & triſtitia. ergo

H vegetatiuum, ſenſitiuum, & cætera. inueniuntur in vna parte corporis deciſa. Ex prædictis infert quòd licet in vno corpore animato imperfecto, ſit anima vna tantum in actu, tamen in eo ſunt plures animæ in potentia, quæ per ſolam deciſionem reducũtur ad actum. & ſimile de animalibus imperfectis. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur, Viſus, & auditus ſunt partes animæ: & tamen ſunt ſeparatę loco & ſubiecto: ergo partes animæ ſunt ſeparabiles ſubiecto, Præterea. Phãtaſia eſt potentia organica in determinata parte corporis ſituata: ergo non vbicunq; reperitur ſenſitiuum reperitur phantaſia. Ad primum dicendum quòd duplices ſunt partes animæ. quædam ſunt partiales: & illę diſtinguuntur loco & ſubiecto, ſicut ſunt viſus & auditus. Aliæ ſunt partes totales animæ: de quibus eſt hic ſermo. & tales non diſtinguuntur loco, ſiue ſubiecto. Ad ſecundum dicendum ꝙ duplex eſt phantaſia, quædam eſt indeterminata & imperfecta. & talis

non

non habet determinatam partem. de qua hic eſt ſermo. alia eſt phantaſia determinata, quæ reperitur in animalibus quibuſdam perfectis: & talis requirit determinatem partẽ, de qua procedebat argumentatio. Secunda concluſio. Prædictę partes animæ ſunt ſeparabiles.i.diſtinctę ratione.i.ſpecie. hęc concluſio probatur tali ratione. quia Potentiæ diſtinguuntur per actus, & actus per obiecta cum ratio cuiuſcunq; potẽtiæ ſumatur ſecundum ordinem ad actum. ſed actus animæ ſunt diuerſi ſm ſpẽm vt infra patebit: ergo ſequitur ꝙ partes animæ, videlicet potentię ſint ſeparabiles, & diſtinctę ſecũdum rationem ſpeciei. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur. Quæcunq; conueniunt vni tertio ſingulari realiter, conueniunt inter ſe realiter: ſed potentiæ realiter conueniunt ipſi animæ, cum eadem generatione cum ipſa generentur: ergo potentiæ conueniunt inter ſe. & ſic non diſtinguuntur inter ſe ſm rationem ſpecificam. Præterea. arguitur contra maiorem probationis, videlicet ꝙ potẽtiæ diſtinguuntur per actus. Nam perfectibilia habẽt diſtingui per ſuas perfectiones: perfectiones autem potentiarum ſunt habitus: ergo potentię diſtinguuntur per habitus, & non per actus. Preterea. Secundum communẽ regulam Philoſophorũ potentię diſtinguuntur per obiecta: vt infra patebit: ergo non diſtinguuntur per actus. Præterea. Formæ ſimplices ſeipſis diuerſæ ſunt: vt patet quinto metaphyſi. ſed potentiæ animæ ſunt formæ ſimplices: ergo ſeipſis diſtinguuntur & non per actus. Præterea. Eadem ſunt principia eſſendi & diſtinguendi: ſed actus non ſunt principia eſſendi potentiarum: ergo non ſunt principia diſtinguendi. Ad primum dicendum ꝙ potentiæ animæ diſtinguuntur realiter non ſolum ſpecifice: ſed eſſentialiter ab ipſa anima. & licet eadem generatione generentur cum anima, quia tamen nõ eodem modo generantur vt anima, ſed cõcomitatiue: ideo nõ opꝫ ꝙ ſint eadem realiter. Ad ſecundum dicendum ꝙ licet habitus ſint quędam perfectiones potentiarum ſecundũ rationem propriam, eius tamen potẽtia non habet ordinem ad habitum, ſed prius ad actum: ideo magis diſtinguuntur per actus ꝙ̃ per habitum, vt infra clare declarabitur. Ad tertium dicendum ꝙ ad diſtinctionem obiectorum ſequitur diſtinctio actuum. vnde dicere potẽtias diſtingui per obiecta eſt cõcedere eas diſtingui per actus. Et ſi dicatur vnius potentiæ ſunt diuerſi actus: ergo non cauſat diſtinctionem potentiarum. Dicendum ꝙ non quælibet diſtinctio actuum facit diſtinctionem potentiarum. Ad quartum dicendum ꝙ formæ ſimplices ſunt in duplici differentia. Nam ſunt quædam, quæ ſpeciem ſortiuntur ab aliquo, quod in eis eſt. tales ſeipſis diſtinguuntur, vel ſaltem per differentias intrinſecas. Alię ſunt formæ, quæ ſpeciem ſortiuntur ab aliquo extrinſeco, ad quod ordinem habent. & tales diſtinguũtur non ſeipſis, nec per principia intrinſeca, ſed per extrinſeca. Ad quintum dicendum ꝙ illa maior intelligenda eſt in his, quæ ſortiuntur ſpeciem ab extrinſeco. Tertia concluſio eſt. Vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum ſecundum locum, appetitiuum, et intellectiuum non dicunt in eodem compoſito diuerſas animas ſecũdum eſſentias diſtinctas, ſed dicunt diuerſas partes potentiales eiuſdem animæ. hæc concluſio elicitur ſic, vt ex dictis probari poteſt. Vnius perfectibilis eſt tantum vna propria & ſubſtantialis perfectio, ſed anima eſt propria, & ſubſtantialis perfectio corporis animati: ergo ſequitur ꝙ in vno corpore animato non eſt niſi vna anima, cõfirmatur extra literam. Nã vna anima, cum ſit forma ſubſtantialis, dat eſſe ſimpliciter. ſi ergo in vno & eodem compoſito eſſent plures animæ, eſſent ibi plura eſſe ſimpliciter, & per conſequens illud compoſitum non eſſet vnum ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Attendendum eſt tamen ſecundum Philoſophum ꝙ prędicta in diuerſis diuerſas nominãt animas.

A nam vegetatiuum nominat animam vegetatiuam in vegetabilibus, ſenſitiuum animam ſenſitiuam in animalibus. Intellectiuum autem intellectiuam in hominibus. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur rationibus doctoris ſancti in de ſpiritualibus creaturis. Idẽ non poteſt eſſe ab intrinſeco & ab extrinſeco: ſed anima vegetatiua eſt ab intrinſeco, videlicet a virtute generãtis in ſemine: & anima rationalis eſt ab extrinſeco, ſcilicet a creatore: ergo anima vegetatiua et anima rationalis non ſunt vna anima in homine ſecundum ſubſtantias. Præterea. Illud, quod eſt ſubſtantia in aliquo, non poteſt eſſe accidens in alio: ſed anima ſenſitiua in bruto eſt ſubſtantia, cùm ſit forma ſubſtantialis eius: ergo in homine eſt ſubſtantia anima ſenſitiua, & non potentiæ animæ. & ſic idem quod prius. Præterea. Anima ſenſitiua in homine eſt nobilior quàm ſit in bruto: ſed in bruto nominat formam ſubſtantialem. ergo &c. Præterea. Idem nõ po-

B teſt eſſe ſecundum ſubſtantiam corruptibile & incorruptibile: ſed anima rationalis eſt incorruptibilis, et anima ſenſitiua eſt corruptibilis etiam in homine: ergo in homine anima ſenſitiua & anima rationalis ſunt diuerſæ animæ. Ad primum dicendum ꝙ licet anima vegetatiua & anima ſenſitiua in alijs ab homine ſint ab intrinſeco, tamen in homine, ſi ſecundum ſubſtantiam earum conſiderentur, ſunt ab extrinſeco, quemadmodum animæ rationalis. Ad ſecundum dicendum ꝙ anima ſenſitiua. etiam in homine, eſt ſubſtantia, non tamen diſtincta ab anima rationali. & per hoc patet ſolutio ad tertiũ. Ad quartum dicendum ꝙ anima ſenſitiua in homine dupliciter poteſt conſyderari. Vno modo quantum ad eius potentias: & ſic eſt corruptibilis. alio modo ꝙ̃tũ ad eius eſſentiam. & ſic eſt incorruptibilis, ſicut & anima rationalis. Et ſi dicatur. corruptibile & incorruptibile differunt plus quàm genere: ſi ergo anima ſenſitiua in homi-

C ne ſit incorruptibilis, & in bruto corruptibilis: ſequitur ꝙ brutum & homo differant plus quàm genere. Dicendum ꝙ illa communis auctoritas intelligenda eſt in his, quæ per ſe & proprie collocãtur in genere. modo anima ſenſitiua non collocatur in genere proprie, cùm ſit forma partis. vnde ratio non ſequitur. Hæc omnia Doctor ſanctus vbi ſupra. Quarta concluſio. Anima eſt actus corporis organici, phyſici. Hæc concluſio eſt prima definitio ipſius animæ. quam Philoſophus demõſtrat per ſecundam eis definitionem tali ratione. Duorum, quorum vtroq; dicimur aliquid operari illud, quod eſt primum eſt forma & actus, ſi ſecundum non eſt maius: ſed anima eſt primum pricipium, quo dicimur operari tam anima quã corpore: ergo anima eſt actus corporis phyſici. Minor probatur. quia anima eſt principium, quo viuimus, nutrimur, ſentimus, mouemur ſecundum locum, & intelligimus primo. hæc eſt ſecunda definitio animæ.

D Contra hanc definitionem ſic arguitur. Iſta definitio nõ conuenit omni animæ: ergo eſt inconueniens, probatio antecedentis. quia anima vegetatiua non eſt principium quo intelligimus, aut quo ſentimus: ergo &c. Præterea. Omnis definitio datur per priora. quia partes definientes ſunt principia definiti: ſed iſta non datur per priora, cùm detur per operationes, quæ ſequuntur animam: ergo &c. Ad primum dicendum quòd iſta definitio potiſſime proprie datur de anima rationali, ſed ex conſequenti & ſecundario datur de anima vegetatiua & ſenſitiua. vnde ſufficit quòd ipſa tota conueniat animæ rationali & ſecundum partem alijs animabus. Et licet tota definitio debeat competere omni contento ſub definito in vniuocis, hæc tamen non requiritur in analogis. Ad ſecundum dicendum quòd illa ratio procedit de definitione quiditatiua & proprie dicta. Ex prędicta cõcluſione infert Philoſophus tria corollaria. quorum primum eſt, ꝙ aĩa ſe hẽt vt rõ & ſpẽs, et nõ vt ſubiectũ et materia.

Secundum eſt ꝙ aia non eſt ſine corpore. quia eſt actus corporis per præcedentem concluſionem. Tertium corollarium eſt, ꝙ aia eſt in corpore, non in quocũque, ſed in corpore organico. vt ex dictis manifeſtum. Circa prędicta dubitatur, vtrum partes animalis imperfecti deciſæ viuant. & arguitur quod non. quia, ſi illæ partes deciſæ viuerẽt, in qualibet earum eſſet anima, cũm anima ſit principium viuendi. & per conſequens ante deciſionem in toto fuiſſent plures animæ. quod eſt contra prędictam tertiam concluſionem. Præterea. Si ſic, cum illæ animæ non generentur de nouo, ſequeretur ꝙ anima eſſet partibilis. conſequens eſt falſum. cũm ſit forma ſubſtantialis, cuius eſſe conſiſtit in indiuiſibili. Dicendum ad dubiũ ꝙ partes prędicti animalis viuunt. quia vbicunq; eſt principium motiuum, ibi eſt anima, & per conſequens vita. ſed in animalium partibus eſt principium motiuum, vt patet ad ſenſum. Ad primum dicendum ꝙ iſtæ plures animæ præexiſtunt in potentia in toto ante deciſionem in potentia dico actui propinqua, quæ per vnicum actum decidentis ad actum reducũtur. nõ tamen ibi ſunt plures animæ in actu formaliter. vnde ratio nõ ſequitur. Ad ſecundum dicendum ꝙ in partibus illis non ſunt diuerſæ animæ ex hoc ꝙ vna anima diuidit̃ in plures animas: ſed ex hoc ꝙ plures animæ exiſtentes in potẽtia reducũtur ad actum per ipſam deciſionem. ſicut videmus in elementis. Nam in tota aqua eſt vna forma ſubſtantialis aquæ actu, ſed dum vna pars aquæ extrahitur & ſeparatur a toto, ibi ſunt plures formæ ſubſtantiales in actu reductæ per ipſam diuiſionem.

Sequitur in textu. {potentiarum autem animæ &c.}
Hic eſt ſecundus tractatus ſecundi libri de aia
Et eſt quinta lectio eiuſdem libri, & in
commento Sancti Thomæ.

ISTE eſt Secundus tractatus iſtius ſecundi libri, in quo Philoſophus determinat de partibus animæ, poſtquam determinauit de anima quid eſt ſecundum eius eſſentiam, & ponit decem & octo capitula. In primo capitulo determinat de diuiſione potentiarum & hoc in principio. In ſecundo determinat de ordine et origine earundem. ibi {Qualiter autem vnumquodq; &cæter.} In tertio capitulo determinat de potentia vegetatiua ſm quòd eſt principiũ ſuarum operationum. ibi {Quoniã ꝓmũ de aliquo.} In quarto capitulo determinat de operationibus animæ vegetatiuæ & earũ obiectis. ibi {Qm̃ autem.} In quinto determinat de potentia ſenſitiua ſm ſuam eſſentiam: oſtendẽdo quid eſt ſenſus & qualiter ſenſus eſt potentia. ibi {Determinatis autem his.} In ſexto capitulo determinat de potentia ſenſitiua per reſpectum ad actum, oſtendẽdo qualiter reducitur ad actum. ibi {Diuidendum autem.} In ſeptimo capitulo de ſenſibilibus in communi ponendo differentiam inter ſenſibilia per ſe & per accidens. ibi {Dum autem ſecundum vnumquodq;.} In octauo capitulo de ſenſibilibus viſus, videlicet de colore, oſtendendo quid eſt color, quid lumen, & quid diaphanum. ibi {Cuius quidem viſus.} In nono determinat de colore per reſpectum ad diaphanum. ibi {Eſt autem ſuſceptiuum coloris.} In decimo de viſibili auditus, videlicet de ſono abſolute. ibi {Nunc autẽ primum de ſono.} In vndecimo de ſono ſm ꝙ auditus immutatur ab eo. ibi. {Vacuum autem.} In duodecimo determinat de voce, q̃ eſt ſpecies ſoni. ibi {Vox autem ſonus quod.} In tertiodecimo de ſenſibili olfactus abſolute. videlicet de odorabili. ibi {De odore autem.} In quartodecimo de odorabili ſecundum ꝙ ab eo immutatur olfactus. ibi {Eſt autem olfactus.} In quintodecĩo de ſenſibili guſtꝰ, videlicet de guſtabili. ibi {Gu-

E ſtabile autem.} In ſextodecimo determinat de ſenſibili tactus, videlicet de tangibilibus. ibi {De tãgibili autem & tactu.} In decimoſeptimo determinat de differẽtia tactus & guſtus. ibi {Dubitabilem autem vtiq;} Decimooctauo determinat de ſenſu ſm ſe abſolute. ibi {Oportet autem vniuerſaliter.} In quo ſecundum ſententiam Doctoris ſancti terminatur iſte liber ſecundus. In primo igitur capitulo huius ſecundi tractatus ponit Philoſophus tres concluſiones. quarum prima eſt. Tantũ ſunt quinq; genera potentiarum animę, videlicet vegetatiuum: appetitiuum: ſenſitiuum: & ſecundum locum motiuum & intellectiuum. Hæc concluſio probatur elicitiue tali ratione Philoſophi, quam deducit hic Doctor ſanctus. Nam potentiæ, cũm ſecundum propriam rationem ordinentur ad actum, diſtinguuntur ſecundum diuiſiones actuũ & operationum: ſed quælibet operatio animę cũ ſit principium eſſendi, attribuitur ei ſecundum aliquod eſſe: vel
F ergo talis operatio attribuitur ei ſecundũ eſſe penitus materiale, ſic ſumitur potentia vegetatiua, vel attribuitur ei ſecundum eſſe immateriale: et hoc dupliciter, vel attribuitur ei ſecundum ꝙ ipſa ſuſcipit aliquod obiectum ſecundum eſſe penitus immateriale, ſic ſumitur potentia intellectiua, vel ſecundum eſſe medium inter materiale & immateriale, ſic ſumitur potentia ſenſitiua. Si ſecundum: & hoc dupliciter. vel potentia tendit in tale obiectum ſecũdum ꝙ eſt primum in intentione, ſic ſumitur potẽtia appetitiua, vel tendit ad ipſum ſecundum eſſe quod habet in executione. ſic ſumitur potentia motiua ſecundum locum. Aliter poteſt probari & clarius. Nam potentiæ diſtinguuntur per actus, actus vero per obiecta: ſed potentia quanto eſt vniuerſalior tanto reſpicit obiectum ſecundum rationem vniuerſaliorem: ergo potentię animę (cũ ſint vniuerſales) diſtinguuntur ſecundum rationes obiectorum magis & minus vniuerſales. ſed tales rationes ſe
G habent in quintuplici differentia: ergo quinq; ſunt genera potentiarũ. vltima ſubſumptio ſic deducitur. Nã omnis potentia, aut reſpicit obiectum, quod eſt tantum animæ vnitum, vel reſpicit obiectum, quod non ſolum aiæ eſt vnitum. S. primũ, ſic eſt potentia vegetatiua. Si ſcd̃m & hoc dupliciter. vel reſpicit idem obiectum ſecundum ꝙ aptum natum eſt ſuſcipi in ea ſecundum eius ſimilitudinem: aut ſecundum ꝙ tendit in ipſum obiectum. ſi primum, hoc eſt dupliciter. vel reſpicit idem obiectum ſecũdum ꝙ eſt ſuſceptibile ſine conditionibus materialibus. ſic eſt potentia intellectiua. vel ſecundum ꝙ eſt ſuſceptibile cũ cõditionibus materialibus. ſic ſumitur potẽtia ſenſitiua. Si ſcd̃m. hoc eſt dupl̃r. vel tẽdit in idẽ obiectũ ĩq̃tũ hʒ eſſe in intẽtione. ſic ſumitur potẽtia appetitiua. vel ſm eſſe, qd̃ hʒ ĩ executione. ſic ſumitur potẽtia motiua ſm locũ. Cõtra ꝑdictã cõcluſionẽ arguit̃ ſic. ſunt tm̃ tres ꝑtes aiæ. ſ. aia ſenſitiua, vegetatiua, & intellectiua. ergo tm̃ tres
H ſunt potẽtiæ. cũ potẽtiæ dicãtur ꝑtes aiæ. Pręterea. Sunt quatuor modi viuẽdi vt ex ſupradictis patet. ergo cum modi viuendi ſumantur ſm operationes aiæ, ſequitur ꝙ erũt tm̃ q̃tuor potẽtię. Præterea. Aia intellectiua inter cæteras formas naturales magis aſſimilat Deo: ſed i Deo eſt vna potentia, quę eſt ſua eſſentia. ergo in aia nõ erũt plures potentię. Pręterea. Quanto virtus eſt altior, tanto eſt magis vnita: ſed aia rõnalis eſt altior q̃ aia vegetatiua: ergo (cũm in aia vegetatiua non ſint quinq; genera potẽtiarũ.) ſequit̃ ꝙ neq; in aia intellectiua erunt quinq; genera potentiarũ. Pręterea. Pręter prędictas potentias in aia reperitur potẽtia obedientalis, vt pʒ per Doc. ſan. in de potentia, q. prima, ergo ſequitur ꝙ ſunt plura genera potẽtiarũ q̃ quinq;. Pręterea. Voluntas eſt quędã potẽtia aię & tamen non enumeratur hic. ergo &c. Præterea illud, qd̾ eſt commune omni enti nõ eſt potẽtia aiæ: ſed appetitiuũ eſt cõmune omni enti: q: omne ens appetit ſuã perfectionẽ. ergo appetitiuũ nõ ẽ vna potẽtia. et ſic nõ ſunt quiq;.

Ad

Ad primum dicendum ꝙ duplices partes animæ ſunt: quædam ſunt partes animę ſubiectiue, ſic tantũ tres ſunt partes animæ. vt voluit argumentũ. alię ſunt partes potentiales: de quibus eſt ad propoſitum. et ſic ſunt quinq;. Et ſi quęratur, quare eſt ꝙ ſunt quinq; tantum genera potentiarum animæ: & ꝙ ſunt tantum tres animæ. Dicendum ſecũdum Doc. ſan. in lectione, ꝙ diuerſitas animarum ſumitur ſecundum diuerſitatem eſſe corporeis animati: ſed tãtum eſt triplex eſſe quod inuenitur in viuẽtibus. Nam quoddã eſt eſſe materiale. & ſic ſumitur anima vegetatiua. aliud eſt eſſe penitus immateriale, ſic ſumitur aia intellectiua. aliud eſt medio modo ſe habens. ſic ſumitur anima ſenſitiua. vnde tantum ſunt tres partes animæ. potentię vero diſtinguuntur ſecũdum diuiſionem actuũ & obiectorum. vnde non eſt ſimile. Ad ſecundum negat conſequentiam. quia modi viuendi ſumuntur ſecundum diuerſos gradus viuentium, & non ſecundum operationes vitę, ſecundum quas ſumuntur genera potentiarum. vt hic dicit doc. ſan. formaliter. Ad tertium dicendum ꝙ anima intellectiua magis aſſimilatur deo q̃ alię formæ naturales: quia poteſt pertingere ad nobiliorem finem & altiorem. ſ. ad beatitudinem q̃ alię formę naturales. licet non poſſit ad eam pertingere, niſi varijs & diuerſis operationibus procedentibus a diuerſis potentijs. Ad quartum dicendum ꝙ cæteris paribus, videlicet qñ potentiæ ad æqualia ſe extẽdunt, tunc quanto virtus eſt altior, tanto magis eſt vnita. ſecus autem eſt ſi ad inæqualia ſe extẽdant. cum igitur anima intellectiua ad plura ſe extendat obiectiue & ad altiora quã anima vegetatiua, ideo ratio non ſequitur. Ad quintum dicendũ pro nũc ꝙ potentia obediẽtialis non diſtinguitur genere, aut ſpecie a prædictis potentijs: cum illa potentia, quæ dicitur naturalis, poſſit dici obediẽtialis, diuerſis tamen rationibus. vnde potentia intellectiua ſecũdum ꝙ comparatur ad ſuum obiectum naturale, dicitur naturalis potentia. ſecundum vero ꝙ conſyderatur in quãtum poteſt cognitionem ſuſcipere ſupernaturaliter infuſam, dicitur potentia, obedientialis. Ad ſextum dicendum ꝙ voluntas cõprehenditur ſub potẽtia appetitiua. cùm voluntas ſit appetitus intellectiuus. Ad vltimum dicendum ꝙ duplex eſt appetitus, quidam eſt appetitus naturalis, et talis non conſtituit potentia animæ, de quo procedebat argumentum. alius eſt appetitus animalis, qui ſequitur formã apprehenſam a re exteriori. & talis dicitur potentia animæ vnde argumentum laborabat in ęquiuoco. Secunda cõcluſio eſt. ꝙ appetitum ineſt omnibus animalibus. Hãc concluſionem probat Philoſophus duabus rationibus, quarum prima eſt. Nam omnia animalia habent vnum ſenſum ad minus. ſ. tactũ: ſed cuicunq; ineſt ſenſus, ineſt delectatio & triſtitia: & cuicunq; ineſt delectatio & triſtitia ei ineſt concupiſcentia, quæ eſt appetitus delectabilis. ergo de primo ad vltimum ſequitur ꝙ omnibus animalibus, quibus ineſt ſenſus tactus ineſt appetitus. Secunda ratio eſt. Omnia animalia habent ſenſum alimenti, qui dicitur ſenſus tactus: ſed quibuſcunq; ineſt ſenſus alimenti, his ineſt eſuries & ſitis: ſed vbicunq; eſt eſuries & ſitis, ibi eſt delectatio: & cuicunq; ineſt delectatio ei ineſt appetitus. ergo in omnibus animalibus eſt appetitus. Circa hanc concluſionem conſyderandum eſt ſecundum Philoſophum ꝙ prædicta genera potentiarum ſeinuicẽ quodammodo conſequũtur. Nam in quibuſdam eſt vegetatiuum tantum, vt in plantis: et in quibuſdam vero cum vegetatiuo eſt ſenſitiuum & appetitiuum: ſicut in omnibus animalibus. In quibuſdam vero cum illis tribus eſt motiuum ſecundum locum. videlicet in animalibus perfectis. Quibuſdam vero cum omnibus prædictis ineſt intellectiuum, vt in hominibus. Tertia concluſio. Illa aia quæ eſt vltima ordine generationis, includit virtute alias animas priores. Hãc concluſionẽ probat Philoſophus

A tali ratione. Sicut eſt in figuris ita eſt in formis, & per conſequens in animalibus: ſed poſterior figura, videlicet tetragonum, includit in ſe virtute priorẽ figuram. ſ. trigonum: ergo vltima forma ſubſtantialis includit in ſe virtualiter formas priores, licet non formaliter. Ex prædictis infert Philoſophus vnum corollarium cõtra Platonem, videlicet ꝙ non eſt ponenda vna definitio animæ ſeparata, quæ non conueniat animabus particularibus quia ſm eũ nõ debet poni vna ratio communis figurarum ab eis. cum ergo animæ ſe habeãt ſicut figurę & ſicut numeri: non debet poni vna definitio animæ, quæ ſeparetur ab animabus. Circa prędicta dubitatur. vtrum potentię animę diſtinguantur per obiecta. Et videtur ꝙ nõ quia prius non debet diſtingui per poſterius, ſed potius econuerſo: ſed potentia eſt prior obiecto cum ſit propinquior eſſentiæ animæ. ergo potentiæ non debent diſtingui per obiecta. Pręterea. Differentia ſpecifica ſumitur

B per id, quod eſt intrinſecum rei cum ſit eſſentialis. vt patet per Por. ſed obiectum eſt quoddam extrinſecum potentiæ. ergo &c. Præterea. Contraria maxime a ſeinuicẽ diſtant. vt patet. 5. meta. ergo ſi potentiæ diſtinguerẽtur per diſtinctionem obiectorum, ſequeretur ꝙ cõtraria nõ pertinerent ad eandem potẽtiam. conſequens eſt contra Philoſophũ. 9. meta. ergo &c. Pręterea. Homo, aſinus, lapis, & ſimilia inter ſe differunt: & tamen pertinent ad eandem potentiam. ſ. intellectiuam. ergo vt ſupra. Pręterea corruptibile & icorruptibile, pluſq̃ genere differũt: & tamen non cauſant diſtinctionẽ potentiarũ. ergo &c. Pręterea. Opinatiuum & ſcientificum ſunt diſtinctę potentię, vt expreſſe deducit Doc. ſan. in q̃ſtionibus de anima. & tamen non habent obiecta diſtincta ſm ſpeciem cùm ſe habeãt ſicut perfectum & imperfectum. ergo &c. Pręterea. Si diſtinctiones potentiarum attenderentur ſm

C diuiſionem obiectorum, ſequeretur ꝙ obiectis nõ exiſtẽtibus, potentię non diſtinguerentur inter ſe: conſequẽs eſt falſum. quia dato ꝙ nullus ſonus eſſet et nullus color: adhuc potentia auditiua & viſiua diſtinguerentur inter ſe. ergo &c. Pręterea. potentia viſiua in homine & potentia viſiua in aſino differũt ſpecie. cùm ad diſtinctionem ſubiectorum ſequatur diſtinctio accidentiũ. & tamen nõ habent diuerſa obiecta: vtraq; enim reſpicit colorẽ obiectiue. ergo &c. Pręterea. Accidentia diſtinguũtur per eorum ſubiecta: ſed potentiæ ſunt accidentia: ergo potentię diſtinguuntur per ſubiecta & non per obiecta. Pręterea. Intellectus & voluntas ſunt potentię eſſentialiter diſtinctę: & tamen non habent obiecta eſſentialiter diſtincta, quia verum, quod eſt obiectum Intellectus, & bonum, quod eſt obiectum voluntatis, non differunt eſſentialiter ſed ratione tantum. ergo &c. Reſponſio. dicendum ad dubium ꝙ potentias diſtingui per eorum obiecta poteſt intelligi dupliciter. Vno modo loquendo de diſtinctio-

D ne numerali potentiarum, vel ſpecifica. ſi primo modo, ſic potentię diſtinguuntur per eorum ſubiecta & nõ obiecta. ſi ſecundo modo, hoc eſt dupliciter. vel loquendo de diſtinctione ſpecifica obiectorum, vel de diſtinctione generica. ſi primo modo, ſic etiam potentiæ non diſtinguũtur per obiecta. Si ſecundo modo, hoc eſt dupliciter. vel loquendo de diſtinctione generica ſecundum genus naturę, vel loquẽdo de diſtictione ſm rõnẽ genericã cognoſcibilitatis. ſi primo modo, ſic ẽt potẽtię nõ diſtinguũtur p obiecta. Si ſcd'o mõ, ſic potẽtię pñt diſtingui p obiecta. qđ ſic pʒ. Potẽtia ſm rõnẽ eius ordinaſ ad actũ: ſed actus potẽtiarũ diſtinguũtur p obiecta: ergo & ipſe potẽtię. Probatio minoris. oẽ obiectũ cõparaſ ad actũ ſicut pricipiũ, ſi ſit actus potẽtię paſſiuę: vel ẽt ſicut finis ſi ſit actus potẽtię actiuę: ergo diſtinctio actuũ potẽtiarũ ſumiſ ab obiectis. Pro ampliori declaratione huius cõſyderãdũ eſt ꝙ diuerſitas actuũ põt atẽdi quinq; modis ſm doctorem ſanctũ in q̃ſtionibus de veritate queſtione. 15. ar. 2. ad. 12.

Vno modo ſecundum fortitudinem et debilitatem, ſicut credere & opinari. Secundo modo ſecundum velocitatem & tarditatem, vt currere & moueri. Tertio modo ſecundum habitum & priuationem, vt quieſcere & moueri. Quarto modo ſecundum comparationem ad contraria eiuſdem generis: vt videre album & videre nigrum. Quinto modo ſecundum repugnantiam diuerſorum generum, ſicut videre colorem: & audire ſonum: & ſic de ſimilibus. Iſto autem quito modo ſolum diuerſitas actuū cauſat diuerſitatem potentiarum. Tunc ad ſolutiones. Ad primum dicendum: ꝙ licet potentiæ ſecundum eſſe præcedant ipſa obiecta, tamen obiecta inquãtum habēt intentionem & rationem mouendi præcedunt potētias. & iſto modo ab eis ſumitur diſtinctio potentiarum. Ad ſecundum dicendum: ꝙ licet diſtinctio ſpecifica formarum, quæ non habent dependentiam ad aliud ſumatur ab intrinſeco: tamen diſtinctio illarum formarum, quæ in ſua definitione dicunt ordinem ad aliquid ſumitur ab aliquo extrinſeco. non tamen inquantum extrinſecum, ſed inquantum poteſt conformari ipſis. Ad tertiū quartum & quintum patet ſolutio ex dictis. Ad ſextum dicendum ꝙ ratiocinatiuum, & opinatiuum ſunt duæ potentiæ, quæ continentur ſub potentia intellectiua. veruntamen contingens, quod eſt obiectum opinatiui, poteſt conſyderari dupliciter. vno modo inquantum contingens: & ſic non pertinet ad ratiocinatiuum ſiue ſcientificum, cum vt ſic de eo nō poſſit haberi certa cognitio, ſed pertinet ad opinatiuum. alio modo poteſt conſyderari contingens inquantum habet rationem entis intelligibilis, licet imperfectam. & iſto modo pertinet ad ſcientificum, ſicut ratiocinatiuum. Vnde in prima parte Doct. ſan. vbi videtur innuere ꝙ opinatiuum & ſcientificum diſtinguuntur propter hoc ꝙ contingens & neceſſarium ſe habeant vt perfectum & imperfectum, accipit contingens ſecundo modo. ſed in de veritate, vbi ſupra, accipit primo modo cōtingens. vbi videtur velle expreſſe quòd opinatiuum & ſcientificum ſunt diuerſæ potentiæ. quia vt ibidem dicit habent diuerſa obiecta ſecundum rationem cognoſcibilis diſtinctam. de quo clarius videbitur quinto metaphyſi. capitulo Poteſtas. Ad ſeptimum dicendum ꝙ potentiæ non diſtinguūtur per actualem exiſtentiam obiectorum ſed per habitudinem habitualem, quam habent ad ipſa. vnde licet color & ſonus nō eſſent in rerum natura, tamē viſus haberet aliam habitudinem ad colorem, ꝗ auditus ad ſonum. Ad octauum dicendum negando maiorem. immo potentia viſiua in omnibus animalibus eſt eiuſdem ſpeciei. & licet diſtinctio naturalis actuum ſumatur a diſtinctione ſubiectorum, non tamen diſtinctio ſpecifica. ſicut albedo, quę eſt in pariete & quæ eſt in homine, ſunt eiuſdem ſpeciei, licet homo & paries differant ſpecie. Et per hoc patet ſolutio ad nonū. Ad decimum dicendum ꝙ diſtinctio formalis obiectorum ſecundum rationem ſufficit ad diſtinctionem potentiarum immaterialium, quæ ſe naturaliter extendunt ad omnia entia. Vnde, cum intelllectus & voluntas extendant ſe ad omnia entia, ſufficit ꝙ eorum obiecta diſtinguantur ſecundum rationemcognoſcibilitatis.

Sequitur textus {Quare autem vnumquodqꝫ quęrendum &c.} Hic incipit Lectio ſexta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt ſecundum capitulū ſecundi tractatus in quo Philoſophus determinando potentiarum ordinem ponit tres concluſiones: quarum prima eſt. Potentiæ animæ habent ordinem inter ſe. Hæc concluſio probatur tali ratione. Vbicunqꝫ non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, ibi eſt ordo prioris & poſterioris: ſed in potentijs non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia: ergo inter eas eſt ordo. Probatio minoris. quia vbicunqꝫ in-
E uenitur intellectiuum inueniuntur allę potentiæ, non tamen econtra. ſimiliter vbi inuenitur ſenſitiuum, ibi inuenitur vegetatiuum, & non econuerſo. ſimiliter vbi inuenitur motiuum ſecundum locum inuenitur appetitiuum ſenſitiuum, & vegetatiuum, non tamen econtra. ergo in prædictis potentijs non conuertitur ſubſiſtendi cōſequētia. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Quęcunqꝫ ſimut cadūt ſub eadē diuiſione, non habent ordinē prioris, et poſterioris cū ſpecies q̄cūqꝫ cōtineãt ſub ſuo genere: ſed potentiæ prædictæ ſunt huiuſmodi, cùm diuidantur inter ſe. ergo inter eas eſt ordo. Præterea. Si inter eas eſſet ordo, ſequeretur ꝙ operatio vnius haberet dependentiam ad operationem alterius: conſequens eſt falſum. ergo &c. Præterea. In præcedētibus probatum eſt ꝙ vbicunqꝫ eſt ſenſitiuum, ibi & appetitiuum & motiuum ſecundum locum: & hic dicitur oppoſitum ergo &c. Pro ſolutione iſtorum argumentorum aduertendum eſt ꝙ in-
F ter potentias poteſt aſſignari ordo dupliciter. Vno modo ſecuudum dependentiã vnius potentiæ ab alia. Alio modo ſecundum ordinem obiectorum. primo modo attendit duplex ordo, videlicet ordo generationis, et ordo perfectionis. ordine autē generationis vegetatiua eſt prima, ſēſitiua, ſecūda, tertia appetitiua. quarta motiua ſm locum. vltima intellectiua. Ordine vero perfectionis eſt ordo reuerſus. Ordo vero potentiarum, ſecundum ordinem obiectorum ſumitur ſecundum vniuerſaliorem & priorem rationē obiecti. ſicut viſus, qui reſpicit obiectū, qđ reperitur tã ĩ corporibus ſuperioribus, ꝗ inferioribus p̄cedit auditum, qui reſpicit obiectū, qđ ſolum reperit in iſtis inferioribus. & ſic de ſimilibus. Solutiones. Ad primum dicendum, ꝙ licet ſpecies conſyderatæ ſecundum perfectionem generis æqualiter contineantur ſub genere tamen ſi conſyderentur ſecundum eſſe earum, ſic vna eſt prior alia. vt patet in numeris & figuris. Ad ſecundum
G negatur ſequela, niſi fiat locutio de ordine potentiarum, qui ſumitur ſecūdum ordinem obiectorum, hęc omnia Doc. ſan. in prima parte. q. 77. ar. 4. Ad tertium dicendum ꝙ ſuperius Philoſophus loquebatur de motu imperfecto ſecūdum locum, hic vero loquitur de principio motiuo progreſſiui motus. Secunda concluſio. Prius determinandum eſt de potentijs quantum ad earum quidditatem, ꝗ de alijs, quæ conſequuntur ipſas potentias. Hæc concluſio probatur per Doc. ſan. in lectione. quia omnis confuſio in doctrinalibus ſciētijs eſt vitanda: ſed ſi ſimul de potentijs determinaretur quantum ad earum quidditatem, & de his, quæ cōſequuntur, eſſet cōfuſa doctrina. ergo. &c. Tertia concluſio. Prius determinandū eſt de obiectis & actibus potentiarum, ꝗ de ipſis potentijs. Hæc concluſio probatur tali ratione. quia de prioribus prior eſt ſpeculatio: ſed obiecta p̄cedunt actus, actus vero potentias quantum ad intentionem & rationē mo-
H uendi: ergo &c. Et ſi dicatur. Philoſophus, prius determinauit de potentijs, ꝗ de obiectis. Dicendum. ꝙ licet Philoſophus determinauerit in generali prius de potentijs. (videlicet diuiſiue) tamen quando de eis determinat in ſpeciali, prius determinat de obiectis. vt infra patebit Circa prædicta dubitatur primo. vtrum potentia animę realiter diſtinguatur ab eius eſſentia. et arguitur ꝙ nō. qa potentia materiæ non diſtinguitur ab eius eſſentia. ergo a ſimili potentia animæ non diſtinguitur ab eius eſſentia. Pręterea. Aug. 10. de trinitate ait, ꝙ mens intellectiua & voluntas ſunt ſub vna eſſentia aiæ. ergo &c. Reſpondetur. Dicendū ad dubiū, ꝙ neceſſe eſt dicere aiam & eius potentiam diſtingui realiter. quod ſic patet. Nam potētia & actus cū diuidãt qđlibet genus entis, ſunt eiuſdem generis: ſed actus aię ſunt de genere accidētis: ergo et eius potētię. cū ergo eſſentia aię ſit de genere ſubē: relinqͥ ꝙ eſſentia aię & eius potētię diſtiguãtur realiter. alioquin oporteret dicere ꝙ ſubſtã & accidens eſſent idem realiter.

Tunc

A Tunc ad rationes. Ad primam dicendum negando conſequentiam & ratio eſt. quia potentia materiæ eſt ad actũ primum: potentia vero formæ eſt ad actum ſecundum. vnde non eſt ſimile. Ad ſecundam rationem dubij dicendum ꝙ quando dicitur ꝙ mens intellectiua & voluntas ſunt vna eſſentia: ibi non eſt prędicatio eſſentialis, ſed magis materialis: & ſenſus ꝙ ſunt vna eſſentia. i. ſunt in vna eſſentia ſubiectiue. Dubitatur ſecundo. vtrum omnes potentiæ animæ ſint ſubiectiue in anima. Et videtur ꝙ ſic. quia omnes operationes animæ attribuuntur toti compoſito ratione animæ. ergo videtur ꝙ potentię animę omnes, quę ſunt principia iſtarum operationum ſint ſubiectiue in anima. Dicendum breuiter ꝙ non omnes potentiæ animę, ſed ſolum potētię intellectiuę ſunt ſubiectiue in anima: quia non omnes operationes potentiarũ animę ſuot in aoima ſicut in ſubiecto, licet omnes attribuantur animę tanquam principio. Et inde eſt ꝙ omoes

B potentię ſunt in anima tanquam in priocipio, ſed oon ſicut in ſubiecto. & per hoc patet ſolutio ad dubiũ. Dubitatur tertio vtrum potentię animæ fluant ab eius eſſentia. Et videtur ꝙ non. Illud, a quo aliquid fluit eſt cauſa; ſed anima noo eſt cauſa potentiarum: vt patet diſcurrendo per omnia genera cauſarum. ergo &c. Præterea. Id, quod fluit ab alio, ſequitur illud: ſed potentiæ aiæ ſimul ſunt cum ipſa ala. ergo &c. Dicendum ad dubiũ ꝙ oēs potētiæ animę fluuot ab eius eſſentia. Quod ſic patet. qa ſubiectum eſt cauſa proprię paſſionis: ſed anima eſt ſubiectum, cuius ꝓprię paſſiones ſunt ipſę potentię. ergo &c. Ad primam rationem dubij dicendum ꝙ anima rationalis eſt cauſa materialis in qua potentiarum: & eſt cauſa efficiens earum, non qnidem ꝙ agat per tranſmutationem realem, ſed per concomitantiam naturalem. Hæc omnia Doctor ſanctus in prima parte. q. 77. quaſi per totum. Et per hoc patet ſolutio ad dubium.

C Sequitur in textu. {Quare primo de alimento &c.

Hæc eſt lectio ſeptima eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomæ.

Tertium capitulum huius ſecundi Tractatus comprehēdit duas lectiones commenti. ſ. ſeptimam & octauam huius libri, cuius octauæ textus eſt. ibi {Empedocles autem & cæte.}

IStud eſt tertium capitulũ in quo Philoſophus determinando de operationibus animæ vegetatiuæ ſecundum ꝙ anima eſt principium earum ponit quiuque concluſiones. Quarum prima eſt. Prius determinandũ eſt de potentia vegetatiua cum ſuis operationibus et obiectis, ꝙ̄ de alijs partibus animæ. Hæc concluſio probatur tali ratione. De communioribus prior eſt ſpeculatio: vt

D patet primo phyſi. ſed potentia vegetatiua eſt cōmunior in omnibus viuentibus. Ipſa enim ſeparatur ab alijs partibus: ſed alię uon ſeparantur ab ea. vt ſupra dictum eſt. ergo prius determinandum eſt de anima vegetatiua: cuius operationes ſunt augmentatio & nutritio. Contra hanc concluſionem breuiter arguitur. De prioribus prior eſt ſpeculatio: ſed potentia intellectiua prior eſt ipſa vegetatiua cum ſit perfectior: ergo prius videtur eſſe determinandum de potentia intellectiua. Pæterea. Illud, ſine quo alia non poſſunt eſſe non eſt ſeparabile ab eis: ſed ſine potentia vegetatiua aliæ potentię eſſe nō poſſunt, cum in eis concludatur ſicut trigonum in tetragono. ergo &c. Ad primum dicendum ꝙ duplex eſt ordo. ſ. ordo generationis & ordo naturæ. qui eſt duplex. videlicet ordo naturę generatiōis et ordo naturę ꝑfectiōis. Perfectiora aũt ſunt priora ordine naturæ ꝑfectionis: nō aũt ordine naturæ generationis ſeu cognitionis. Ad ſecundũ dicēdũ ꝙ aliquid poteſt dici ſeparabile ab alio dupliciter. Vno modo ꝙ alterum poſſet eſſe eo non exiſtente: ſicut accidēs eſt ſeparabile a ſubiecto. & iſto modo potentia vegetatiua non eſt ſeparabilis ab alijs. Alio modo quia inuenitur in alijs omnibus, in quibus alię inueniuntur & non in quibuſdam alijs, ſicut genus dicitur ſeparabile a qualibet ſpecie eius ſeorſum ſumpta. & iſto modo potentia vegetatiua eſt ſeparabilis ab alijs. Secunda concluſio. Generatio quæ eſt operatio potentię vegetatiuæ, pertinet ad potentiam vegetatiuam. Hæc concluſio probatur tali ratione. Omnis operatio, quæ naturaliter inuenitur in omnibus viuentibus pertinet ad potentiam vegetatiuam: ſed generare inuenitur in omnibus viuētibus & ineſt eis naturaliter: ergo generare pertinet ad potentiā vegetatiuam. Probatio maioris: quia potentia vegetatiua eſt ſecundum quam primo viuere ineſt omnibus. Ex prædicta concluſione infert Philoſophus vnum corollarium, videlicet ꝙ naturaliſſimũ opus in viuentibus eſt

B generare ſibi ſimile. Cuius ratio eſt duplex. Prima quia in hoc conuenit cum alijs rebus animatis, quæ etiam generationem habent, licet alio modo vt infra patebit. Secunda. quia naturaliſſimum eſt viuētibus aſſimilari primo eſſe ſecundum poſſe: ſed primum eſſe, videlicet diuinum, eſt immobile et perpetuum: ergo naturale eſt viuentibus appetere aſſimilari eſſe perpetuo: ſed non poſſunt perpetuari niſi generando ſibi ſimile ſecundum ſpeciem vnde naturaliſſimum eſt viuentibus facere alterum tale, quale ipſum eſt. videlicet generare ſibi ſimile ſecundum ſpeciem. Conſyderandum eſt ſecundum Doctorem ſanctum ꝙ eſſe diuinum eſt, cuius cauſa naturalia agunt. qđ poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ ſit illud, cuius cauſa naturalis res directe agit. ſicut dicimus ꝙ ſanitas eſt, cuius cauſa medicus agit. Alio modo ꝙ ſit illud, quo aliquid agit, vel ſit illud, ſine quo res agere non poteſt. ſicut dicimus ꝙ ſine calefacere medicus ſanare non poteſt.

C Primo igitur et ſecundo modis intelligitur ꝙ eſſe diuinũ eſt, cuius cauſa agens naturale agit. Contra prædictā cōcluſionem ſic arguitur. Illa operatio, quæ eſt operatio naturę nō eſt operatio animæ: ſed generatio eſt operatio animæ: vt infra patebit. ergo generatio non eſt operatio naturæ. & per conſequens generare noo conuenit naturaliter viuentibus. Præterea. Illa operatio, quæ reperitur in inanimatis noo pertinet ad potentiam vegetatiuam: ſed generatio reperitur in inaīatis: ergo nō pertinet ad potentiam vegetatiuam. Præterea. Generare noo conuenit pueris, nec etiā animalibus imperfectis: ergo ſequitur ꝙ generare nō cōuenit naturaliter viuētibus. quia illud, qđ conuenit naturaliter alicui, ſemper ei conuenit. Ad primum dicendum ꝙ natura poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundum ꝙ diſtinguitur contra hoc eſſe qui eſt contra naturam & iſto modo generatio eſt operatio naturalis. Alio modo vt diſtinguitur cōtra principium na-

D turale determinatum, quod eſt anima. & iſto modo generatio non eſt naturalis. Ad ſecundum dicendum ꝙ generatio alio modo reperitur in inanimatis & in animatis. Nam inanimata habent generationem ab extrinſeco generante: ſed viuentia habent generationem a principio extrinſeco, inquantum generantur ex ſemine. vnde ratio non ſequitur. Ad tertium dicendum ꝙ a prædicta generatione viuentium excipiuntur tria ſecundum Philoſophum, quibus generare non conuenit. Primo illa, quæ ſunt imperfecta vt pueri qui non generāt. quod enim poteſt alterum facere tale quale ipſum eſt: hoc in vnoquoq; genere perfectũ eſt. Secūdo excipiuntur illa quæ patiuntur aliquem defectum alicuius principij naturalis, ſicut ſunt ſpadones & frigidi. Tertio excipiuntur animalia & plantæ, quæ generantur ſine ſemine ex putrefactione. In his enim propter ſui imperfectionem, ſufficit agens vniuerſale. ſ. virtus corporis cœleſtis & natura diſpoſita. vt dedncit Doctor ſanct. Licet ergo generare

ſibi ſimile competat naturaliter omnibus viuentibus exceptis tribus prædictis, non tamen propter hoc ſequit̃ ꝙ conueniat omnibus ſimpliciter vel abſolute. Tertia cõcluſio. Anima eſt cauſa viuentis corporis vt forma. Hęc cõcluſio probat̃ duplici ratione Philoſophi. Quarũ prima eſt. Nã illud eſt cauſa alicuius vt forma, quo eſt cauſa eſſendi, quia per formã vnumquodq; eſt actu: ſed aĩa eſt viuentibus cã eſſendi: ergo aĩa eſt cã viuẽtibus vt forma. Probatio minoris, quia per animam viuẽtia viuunt: ſed viuere viuentibus eſt eſſe: ergo per animam habet eſſe. Secunda ratio talis eſt. Illud, quod eſt actus alicuius eſt ratio & forma eius, quod eſt in potẽtia: ſed anima eſt actus corporis viuentis: vt ex ſupradictis patet. ergo anima eſt cauſa viuentibus ut forma. Quę concluſio ſatis ſuperius declarata eſt. Quarta cõcluſio. Anima eſt cauſa corporis viuentis ut finis. Hęc cõcluſio probatur tali ratione. Sicut intellectus operatur propter finem, ita & natura: ut patet ſecundo phyſi. ſed intellectus in his, quę fiunt per artem, materiã ordinat & diſponit propter formã tanq̃ propter finem. ergo & natura. Cum igitur anima ſit forma viuẽtis corporis: ſequitur ꝙ ſit finis eius. Si dicatur finis & forma ſunt diuerſa genera cauſarum: ſed anima eſt forma viuentium: ut iam dictum eſt. ergo nõ eſt finis. Dicendum ꝙ duplex eſt finis. videlicet finis generationis: & finis rei genitæ. uerum eſt ꝙ forma & finis rei genitæ non coincidunt: ſed tñ forma eſt finis generationis inquantũ terminat eam. Ex hac concluſione infert Philoſophus vnum corrolarium. videlicet ꝙ anima nõ eſt ſolum finis corporum viuentium, ſed etiam omniũ naturalium corporum in iſtis inferioribus, quæ ſic probatur ſm Philoſophum. Nam inſtrumenta ordinantur ad cauſas principales tanq̃ ad finẽ: ſed omnia corpora animata ſunt inſtrumẽta animatorum, & ſunt propter ipſa & etiam animata minus perfecta ſunt propter animata magis perfecta: ergo omnia corpora naturalia inferiora, tam inanimata q̃ animata ordinantur ad animã tanq̃ ad finem. Quinta concluſio. Anima eſt cauſa viuentiũ ſicut principiũ vnde motus. Hæc cõcluſio probatur tali ratione. Omnis forma corporis naturalis eſt principiũ motus proprij illius corporis: ſed quidã motus ſunt proprij rebus viuentibus. videlicet. ſentire, moueri tamen, progreſſiue, augeri, & minui &c. ergo eſt principiũ vnde motus. Et ſi dicatur. principiũ unde motus dicitur cauſa efficiens: ſed anima non eſt cauſa efficiens. ergo nõ eſt principium unde motus. Dicendum ꝙ principiũ unde motus poteſt accipi dupliciter. Vno modo proprie, pro eo quod eſt principium productiuũ ipſius motus: et iſto modo principium vnde motus dicitur cauſa efficiens. ſecundo phyſi. Secundo modo accipitur cõmuniter pro eo, quod eſt principiũ actuale motus, ſiue tale ſit forma ſiue efficiens, & iſto modo forma dicitur principiũ unde motus. Ex prędictis concluſionibus infertur vnum corollarium ſm Philoſophum quod eſt principale intentũ in hoc capitulo. videlicet ꝙ Operationes, quę attribuuntur potentiæ vegetatiuæ ſunt ab anima, quod patet tali ratione. Nam anima eſt principiũ & cauſa viuentis corporis: ut ꝑ tres prędictas cõcluſiones patet. ergo eſt principium operationum eiuſdem. cum igitur operationes, quæ attribuunt̃ potentiæ vegetatiuę ſint operationes corporis viuentis: ſequitur ꝙ ſint operationes animę. Contra prędictum corollariũ ſic argitur. primo ratione Empedoclis. Elementa ſunt cauſa augmentationis & diminutionis. ergo ſequitur ꝙ anima non eſt principiũ augmentationis. & per cõſequens operationes potentiæ vegetatiuæ non ſunt ab anima. Pręterea. Quod conuenit alicui per ſe, eſt principiũ omnium illorum, quæ participant illud: ſicut ignis qui eſt calidus per ſe eſt cauſa caloris in rebus mixtis, ſed inter alia elementa ſolus ignis videtur augeri & nutriri, ergo videtur ꝙ ſolus ignis eſt cau-

E ſa augmenti & nutrimenti, & non animæ. Ad primum dicit Philoſophus deſtruendo opinionem Empedoclis ꝙ augmentum in ſurſum & deorſum in animatis procedit ab anima & non ab elementis, quod patet dupliciter. Nam ſi procederet ab elementis ſequeretur ꝙ in omnibus viuentibus ſumeretur eodem modo ſurſum & deorſum & aliæ differentię poſitionis: ſequeretur etiam ꝙ in quibus eſſent duæ differentiæ poſitionis ſm naturam diſtinctæ, eſſent omnes ſecundum naturã diſtinctæ. conſequens eſt manifeſte falſum. Nam in plantis ſurſum dicitur radix: & locatur circa terram: ſed in hominibus ſurſum locatur circa celum: & dicitur caput: in brutis vero ſurſum locatur medio modo. Secundo. illud eſt principium, & cauſa augmenti, quod continet elemẽta ne totaliter ſeparentur abinuicem: hoc autem eſt anima in rebus viuentibus. ergo anima eſt principiũ principale augmenti & non elementa. licet ad augmentum inſtrumen-
F taliter concurrant. Ex quo patet ꝙ primum argumentum ſoluitur negando antecedens. Pro ampliori tamẽ declaratione ſciendum eſt ſecundum Doctorem ſan. in preſenti lectione ꝙ differentię poſitionis, ſcilicet ſurſum & deorſum, ante, retro, dextrũ, & ſiniſtrum in aliquibus diſtinguuntur ſecundum naturam, In aliquibus vero diſtinguuntur ſolum poſitione quo ad nos. In illis autem, in quibus ſunt determinatæ partes, quæ ſunt naturaliter principia aliquorum motuum, diſtinguuntur predictę differentiæ ſm naturam in vniuerſo, ad cuius mediũ naturaliter feruntur grauia Et ad cuius circumferentiã feruntur leuia. Similiter in viuentibus ſecundum motum augmenti & decrementi, diſtinguuntur ſurſum & deorſum. Nam ſurſum dicitur illa pars vnde viuentia alimentum accipiunt, deorſum autem pars alia, vnde ſuperfluitates emittuntur. ante vero, & retro, in quibuſdã determinan-
G tur ſecundũ ſenſum, dextrum & ſiniſtrum determinãtur ſecundum motum localem. In his vero, in quibus nõ eſt determinata pars aliqua, quæ eſt principiũ vel terminus alicuius motus: predictę differentiæ non diſtinguuntur ſecundum naturam, ſed ſolũ poſitione quo ad nos ut in rebus inanimatis. unde eadem columna dicitur ſiniſtra & dextra ſm ꝙ eſt ad dextram noſtram vel ad ſiniſtrã. Hec omnia Doc. ſan. in lectione. Ad ſecundum dicendum. ꝙ licet ignis ſit cauſa inſtrumentalis alimenti & nutritionis &c. tamẽ anima eſt cauſa principalis. Cuius ratio Philoſophi eſt: quia in vnoquoq; viuente ſm naturam eſt certus terminus, ac determinata ratio augmẽti & magnitudinis. ergo illud, quod eſt cauſa determinatiõis magnitudinis & augmẽti, eſt cauſa principalis augmenti. hoc autem eſt anima & nõ ignis. Nam ignis in infinitum poteſt extendi ſi in infinitum ſit materia cõbuſtibilis, aut inueniatur. ergo &c. Ex predictis patet remotio
H duarum opinionum. Quarum prima eſt, quæ attribuit operationem potentiæ vegetatiuæ ipſis elementis indifferenter ſecundum quòd, leuitas dicitur cauſa motus ſurſum, & grauitas motus deorſum. Secunda vero opinio attribuit prædictas operationes ipſi igni tantum & non cæteris elementis.

Sequitur in textu. {Quoniam eadem eſt potentia &c. } Hec eſt lectio nona eiuſdem libri: & in commento. S. Thome.

Istud eſt quartum capitulum ſecũdi tractatus, in quo Philoſophus ponit duas concluſiones. quarum Prima eſt ꝙ Alimentum oportet eſſe cõtrarium ei, quod alitur. Hęc concluſio probatur duplici ratione, quarum prima eſt. Nam alimentum decoquitur & mutatur in illud, quod alitur ſiue nutritur: ſed nil mutatur niſi in contrarium: ergo alimentũ eſt contrariũ ei, in quod mutatur. Pręterea. Omne agens eſt cõtrarium patienti: nam ſimi-

le

le a ſimili nō patitur. ſed alimentum patitur ab eo, quod
alitur: nam alteratur ab eo & digeritur. ergo &c. Cōtra
hanc cōcluſionem arguitur primo ratione Philoſophi.
Nam alimentum eſt cauſa augmenti: ſed oportet ꝙ ſimi-
le ſimili augeatur: nam ſi aliquid diuerſum apponeretur,
non eſſet eiuſdem augmentum: ſed eſſet naturę extraneę
adiunctio. videtur ergo ꝙ oportet ſimile a ſimili ali, &
per cōſequens alimentum nō debet eſſe cōtrariū ei quod
alitur. Pręterea, arguitur contra primam rationē. Nam
aliquod mutatur in medium, vt puta de albo in pallidū:
ergo falſum eſt dicere ꝙ nihil mutatur niſi in cōtrarium.
Ad primum dicendum ſecundum Philoſophum ꝙ ali-
mentum poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ante
decoctionem. ſic eſt cōtrariū & diſſimile ei, quod alitur.
Alio modo cōſideratur alimentum ſecundum ꝙ iam de-
coctum eſt, ſecundum ꝙ cōuertitur in ſubſtantiam aliti,
& ſic eſt ſimile ei, quod alitur. vnde vno modo ſimile a
ſimili alitur, & alio modo a ſuo contrario. Sed contra.
In ſubſtantia nulla eſt contrarietas: ſed alimentū eſt ſub-
ſtantia. ergo &c. Dicendum, ꝙ licet in genere ſubſtātiæ
non ſit contrarietas proprie dicta, ſcilicet phyſica: eſt ta-
men cōtrarietas largo modo ſumpta. videlicet pro qua-
cunq; diſſimilitudine. Vel dicendum, ꝙ licet in ſubſtan-
tia nō ſit contrarietas ſecundum formas ſubſtantiales, in
ea tamē eſt cōtrarietas ſm formas accidētales, ſicut patet
de elementis. Ad ſecundum dicendū ꝙ mediū compa-
ratum ad vnum extremorum, inquantum rationē habet
alterius extremi, eſt quodam modo cōtrarium, ſicut pal-
lidum albo comparatū, dicitur nigrum, nigro vero com-
paratum dicitur album. vnde ratio non ſequitur. Pro
maiori declaratione præcedētium Philoſophus aſſignat
tres cōditiones in capite capituli quę requiruntur ad hoc
ꝙ aliquid ſit alimentū. Quarum prima eſt ꝙ alimentum
videtur eſſe cōtrarium ei, quod alitur propter rationes ſu-
pra aſſignatas. ſecunda eſt ꝙ nō quodcunq; contrarium
ſufficit ad rationem alimenti, ſed oportet ꝙ ſit de illis cō-
trarijs, quæ habent generationem ex ſeinuicem: quia nu-
trimentum cōuertitur in ſubſtantiā nutriti. tertia cōditio
eſt ꝙ ſit ex illis cōtrarijs, quæ augmentum ſuſcipiunt ex
ſeinuicem: quia ex alimento ſequitur augmentum. vnde
licet ex igne generetur aqua, nō tamen dicitur ꝙ ex igne
nutritur aqua, ſed potius econuerſo. Secunda concluſio
eſt ꝙ tres ſunt partes potentiæ vegetatiuæ. videlicet potē-
tia nutritiua, augmentatiua, & generatiua. Hæc cōcluſio
probatur duabus rationibus, quæ eliciuntur ex Philoſo-
pho. Quarum prima eſt. Nam alimentum eſt obiectum
potentiæ vegetatiuæ. vel ergo eſt obiectum eius in quan-
tum eſt in potentia per ſe ad corpus animatum: & ſic ſu-
mitur potentia nutritiua. vel tale alimentum eſt in poten-
tia ad corpus quantum: & ſic ſumitur potentia augmen-
tatiua. vel tale alimentum eſt in potentia ſubſtantia gene-
rans, & ſic ſumitur potentia generatiua. Pro declaratio-
ne huius rationis, cōſiderādum eſt ſecundum Doc. ſan.
in lectione ꝙ nihil nutritur, niſi quod eſt participās vita:
ſed omne participans vita eſt aiatum: ergo corpus quod
alitur eſt animatum: ſed alimentum eſt in potentia ad il-
lud, quod alitur: cōuertitur. n. in ipſum. ex quo relinqui-
tur ꝙ alimentum, inquantum eſt nutritionis obiectum,
eſt aliquid exiſtens in potentia ad corpus animatum per
ſe, nō per accidens. Ex prædicta ratione infert Philoſo-
phus definitionem potentiæ nutritiuæ. videlicet ꝙ potē-
tia nutritiua eſt principium nutritionis mediante alimē-
to ſaluans ſuum ſuſceptiuum. Et ſi dicatur. Alimētum
eſt principium nutritionis. ergo non potentia nutritiua.
Dicendum ꝙ in nutritione, ſicut dicit Philoſophus hic,
ſunt tria. videlicet quod alitur, quo alitur, & alens, quod
eſt duplex, ſcilicet primum & proximū. Alens primum
eſt ipſa anima. Alens proximum eſt anima vegetatiua.
Illud vero, quod alitur eſt corpus habēs hanc animam:

A ſed illud, quod alitur inſtrumentaliter eſt alimentum. Ex
quo patet ꝙ alimentum & anima vegetatiua ſiue poten-
tia eius diuerſimode ſunt principia nutritionis eius. Se-
cunda ratio eſt. Tantum ſunt tres operationes potentiæ
vegetatiuæ. videlicet nutritio, qua aliquis ſaluatur in eſſe
indiuiduali, & augmētatio, qua aliquid proficit in maio-
rem perfectionem ſecundum quātitatem & virtutem, &
generatio, per quam aliquid quaſi in ſeipſo perfectū exi-
ſtens, alteri eſſe & perfectionem tradit. ergo tm̄ ſunt tres
potentiæ animæ vegetatiuæ: cum potentiæ diſtinguātur
per operationes. Ex hac ratione infertur ſecūdum Phi-
loſophum ꝙ inter prędictas operationes eſt ordo. Nam
nutritio eſt prima. Secunda augmentatio. Tertia vero &
perfectiſſima eſt generatio. Cuius ratio eſt, quia per nutri-
tionem aliquid ſaluatur in eſſe, per augmentum vero ſu-
ſcipit debitam quantitatē: & per generationem producit
ſibi ſimile. ſed manifeſtum eſt ꝙ primo oportet rem ha-
B bere eſſe & cōſeruari in eſſe, q̄ habere debitā quātitatem,
& neceſſe eſt ꝙ habeat determinatam quātitatem anteq̄
poſſit generare. ergo inter prædictas operanōes eſt ordo.
Secundo infert definitionē animæ vegetatiuæ. videlicet
ꝙ eſt generatiua alterius, ſimilis ſibi ſecundum ſpeciem.
Et ſi dicatur ipſius animæ vegetatiuæ ſunt alię perfectio-
nes q̄ generare, vt patet ex dictis quæ ſunt priores, ergo
inconuenienter diffinitur anima per generari tantum.
Dicendum ſecundum Philoſophum ꝙ quia omnia de-
nominantur a fine, finis autem operationum animæ ve-
getatiuæ eſt generare alterum tale quale ipſum eſt: ideo ip-
ſa prima anima eſt. videlicet vegetatiua, cōuenienter diſ-
finitur per hoc, ꝙ eſt generatiua alterius &c. Cōtra prę-
dictam concluſionem ſic primo arguitur, potentia ani-
mæ eſt altior virtus, q̄ natura corporea: ſed natura cor-
porea eadem virtute dat vni eſſe & determinatam quan-
titatem: ergo a fortiori ipſa anima eadē virtute dabit rei
C eſſe & determinatam quātitatem. & per conſequens po-
tentia augmentatiua & generatiua non differunt. Præ-
terea. Per generationem res acquirit eſſe, ſimiliter & per
nutritionem: ergo potentia nutritiua & generatiua non
differunt. Ad primum dicendum ꝙ res corporea inani-
mata acquirit eſſe ab agēte extrinſeco tantum, quod agit
in materiam iam diſpoſitam. ideo dans eſſe dat & quan-
titatem debitam. Sed res animata in principio ſuę gene-
rationis requirit paruam quantitatem: cum perducatur a
principio intrinſeco: videlicet a principio ſeminis, vnde
ratio nō ſequitur. Ad ſecundum dicendum ꝙ alimen-
tum nō eſt principium generationis eius quod alitur: ſed
alterius quod eſt tale ſecundum ſpeciem, quale eſt ꝙ ali-
tur: quia ſubſtantia, quæ alitur iam eſt: & quod nō gene-
ratur: quia nihil generat ſeipſum, quia quod generat iam
eſt: & quod generaī nō eſt. Ex quo patet ꝙ aliud eſt quod
acquirit eſſe per alimentum, & aliud per generationem.
D Circa prædicta dubitatur primo. Vtrum tātum corpus
animatū nutriatur, & videtur ꝙ non. Nam ignis dicitur
nutriri ex aqua: in quā: videlicet liquores humidi cedunt
in ignis nutrimentum: ſed conſtat ꝙ ignis nō eſt corpus
animatum: ergo non ſolum corpus animatum nutritur.
In oppoſitum eſt Philoſophus hic in litera. Dicendum
ꝙ aliquid poteſt nutriri dupliciter. Vno modo proprie.
& ſic ſolum corpora aiata augentur & nutriuntur: quia
dum corpus animatum augetur et nutritur, quęlibet eius
pars augetur & nutritur. Alio modo aliquid dicitur nu-
triri ſecundum quandā ſimilitudinem, & iſto modo cor-
pora inanimata poſſunt dici nutriri. Ad rationē dubij
dicendum, ꝙ licet ignis dicatur nutriri improprie, nō ta-
men dicitur nutriri proprie, quia illod dicitur nutriri pro-
prie, quod in ſeipſo aliquid recipi ad ſuiipſius conſerua-
tionem: quod nō accidit in igne, licet videatur accidere,
quia vt hic dicit Doctor ſanctus, dū in materia accenſa
additur materia cōbuſtibilis, nouus ignis generatur: non

autem ſic ꝙ illud combuſtibile additum cedat in conſeruationem ignis præcedentis in alia materia prius accẽſa, puta ſi aliquod lignum de nouo ignitur per hanc ignitionem nõ conſeruatur ignitio alterius ligni prius igniti: totus enim ignis, qui eſt ex aggregatione multorum ignitorum, non eſt vnus ſimpliciter: ſed videtur vnus aggregatione: ſicut aceruus lapidum eſt vnus: & propter talẽ vnitatem, eſt ibi quędam ſimilitudo nutritionis. Dubitatur ſecundo. Vtrum alimẽtum ſit inſtrumentũ nutritionis, & videtur ꝙ nõ: Nam calor naturalis eſt inſtrumentum nutritionis. ergo nõ alimentum. In oppoſitum eſt Philoſophus in litera. Dicẽdum ad dubium ſecũdum Philoſophum ꝙ duplex eſt inſtrumentum nutritionis. videlicet cõiunctum & ſeparatum, calor naturalis dicitur inſtrumentum cõiunctum, alimẽtum vero dicitur ſeparatũ inſtrumentum nutritionis. Dubitatur vltimo. Vtrum generatio ſolum reperiatur in animatis, et videtur ꝙ nõ, quia ex aqua generatur ignis: ſed aqua & ignis non ſunt corpora animata: ergo &c. Præterea. In diuinis reperitur generatio: & tñ deus non dicitur animatus: preſertim anima vegetatiua. ergo idem, quod prius. In cõtrarium arguitur. Nam generatio eſt operatio potẽtię vegetatiuę: ſed potẽtia vegetatiua ſolũ reperitur in animatis. ergo & generatio. Dicendum ꝙ generatio poteſt accipi tripliciter. Vno modo cõmuniter. videlicet prout eſt ꝓgreſſio de nõ eſſe ad eſſe, et iſto modo generatio reperitur tam in animatis q̃ in inanimatis. Secundo modo accipitur proprie. videlicet vt eſt progreſſio alicuius viuẽtis ab aliquo viuẽte cõiuncto ſecundũ rationẽ ſimilitudinis in ſpecie. Et iſto modo generatio reperitur in animatis: & proprie vocatur natiuitas. Tertio modo accipitur generatio propriiſſime: videlicet vt eſt progreſſio alicuius viuentis ab aliquo viuente cõiuncto ſecundum rationem identitatis in eſſe. Et iſto modo generatio nõ poteſt reperiri in creaturis: ſed ſolum in Deo: quia in creaturis generãs & genitum differũt ſecundum eſſe: nõ autem in diuinis. Ex quo patet ſolutio ad rationem dubij.

Sequitur in textu{ Determinatis autem &c.}
Hæc eſt lectio decima eiuſdem libri: & in
commento Sancti Thomę.

Istud eſt quintum capitulũ præſentis tractatus, in quo Philoſophus determinando de parte ſenſitiua in cõmuni ponit duas concluſiones. quarum Prima eſt ꝙ ſenſus eſt potẽtia paſſiua. Hæc cõcluſio probatur tali ratione Philoſophi. Sentire eſt quoddam pati. ergo ſenſus eſt potẽtia paſſiua. aſſumptum patet: quia ſentire cõſiſtit in motu, cum ſenſatio in actu ſit quædam alteratio, & vnumquodq; ſecundum ꝙ alteratur patitur. ergo ſentire eſt quoddam pati. Cõtra hanc cõcluſionem ſic arguitur. Senſus eſt quoddã ens in actu: vt in hoc capitulo cõcedit Philoſophus, ſed eſſe in actu magis pertinet ad agere q̃ ad pati: cum vnumquodq; agat ſecundum ꝙ eſt in actu. ergo ſenſus eſt potentia actiua. Præterea. Potentia paſſiua comparatur ad ſuum obiectum ſicut effectus ad ſuam cauſam, ſiue principium: ſicut ſupra cõceſſum eſt, ſed ſenſus nõ comparatur ad ſuũ obiectum ſicut ad ſuã cauſam. ergo idem quod ſupra. Probatio minoris, quia obiecto nõ exiſtente ſenſus exiſtit. ergo obiectum nõ eſt cauſa eius. Præterea. Illud quod eſt principium operationum eſt potentia actiua: ſed ſenſus eſt principium operationis & agẽdi: ergo ſenſus eſt potẽtia actiua. Ad primum dicendum ꝙ aliquid dicitur eſſe in actu dupliciter, vt dicit hic Doc. ſan. Vno modo in actu cõpleto & perfecto: & iſto modo eſſe in actu pertinet ad agere magis q̃ ad pati. Alio modo dicitur aliquid eſſe in actu incõpleto & imperfecto: ſicut motus cum dicitur actus entis in potentia, & iſto modo eſſe in actu bene pertinet ad pati. Senſus autem eſt in actu ſecundo modo et nõ primo mo-

E do. Ad ſecundum dicendum ꝙ obiectũ ſenſus eſt principium ipſius ſenſus nõ quantum ad eſſe naturæ abſolute, ſed quãtum ad actum ſentiendi. & licet obiecto nõ exiſtente ſecundum actualem exiſtẽtiã remaneat ſenſus, nõ tñ poteſt remanere ſenſus, niſi remaneat naturalis habitudo ad ipſum obiectum, vt ſupra declaratum eſt. Ad tertium dicẽdum ꝙ duplex eſt operatio. nam eſt quædã, qua aliquid producitur ab aliquo extrinſeco: quę dicitur operatio trãſiens, ſicut domificare vel verberare. alia eſt operatio qua aliquid ſuſcipitur in operante: quę vocatur operatio immanẽs. Illud autem, quod eſt principiũ operationis primo modo ſumptæ, bñ eſt potẽtia actiua, nõ autem ſecundo modo. Senſus aũt eſt principium operationis ſecundo modo dictæ. vnde ratio non ſequitur. Secunda cõcluſio. Senſus in actu nõ eſt ipſa ſenſibilia: ita ſcilicet ꝙ ex eis componatur. vt antiqui voluerunt. Hæc cõcluſio probatur duabus rationibus Philoſophi. qua-

F rum Prima eſt. Nam ſi ſenſus eſſet ipſa ſenſibilia in actu, ſequeretur ꝙ ipſe ſenſus poſſet ſentiri: cõſequens eſt falſum, & cõtra experientiam. & cõſequentia patet: quia ipſa ſenſibilia poſſunt ſentiri. Secunda ratio. Si ſic, ſequeretur ꝙ ſenſus poſſet ſentire ſine exterioribus ſenſibilibus: cõſequens eſt falſum. ergo &c. Patet ſequela. Senſus poteſt ſentire pręſentibus ſenſibilibus. ergo ſi ſenſus eſſet ſenſibilia in actu ſequeretur ꝙ poſſet ſentire, ſine ſenſibilibus exterioribus. Ex hac cõcluſione infertur vnum corollarium ꝙ ſenſus non eſt in actu ſine ſenſibilibus exterioribus, ſed in potentia tantum: ſicut combuſtibile, quod eſt potentia tãtum ignitum, nõ comburitur a ſeipſo ſine exteriori combuſtione. nam ſi eſſet actu ignitum, combureret ſeipſum & nõ indigeret exteriori igne ad hoc ꝙ combureretur. Ex prędictis etiam patet falſitas opinionum Empedoclis & illorum, qui poſuerunt ſenſum actu eſſe ſenſibilia ipſa, propter hoc ꝙ ſimile ſimili cognoſcitur.

G Voluerũt enim ꝙ anima ſenſitiua eſſet compoſita ex ſenſibilibus: vt cognoſceret omnia ſenſibilia. Cõtra prędictam cõcluſionem et eius corollariũ, ſic primo arguitur. Intellectus in actu eſt illud, quod intelligitur: quia ex intellectu & intellecto fit vnum: vt patet tertio huius. ergo a ſimili ſenſus in actu eſt ſenſibile in actu. Præterea. Illud, quod ſemp eſt in natura animali exiſtẽte, eſt in actu: ſed ſenſus eſt huiuſmodi ad minus ſenſus tactus. vt ſupra conceſſum eſt, ergo ſenſus eſt in actu et nõ tñ in potẽtia. Pręterea. Illud, quod eſt cõiunctum operationi, eſt ens in actu: ſed ſenſus eſt cõiunctus operationi: vt viſus cõiungitur ipſi videre. ergo &c. Ad primũ dicẽdum ꝙ dum dicitur ꝙ intellectus in actu & intellectum ſunt vnũ, ibi eſt prędicatio cauſalis & nõ eſſentialis: & eſt ſenſus ꝙ ex intellectu & intellecto fit vnum. Vnde nõ oportet ꝙ ipſe intellectus in actu ſit ipſum intelligibile. & ſimiliter dicendum eſt de ſenſu & ſenſibili. Ad ſecũdum dicendũ

H ꝙ licet ſenſus quantum ad eſſe naturę ſemper ſit animali exiſtente: nõ tñ ſemper eſt quantũ ad actualẽ ſenſationẽ. vnde ſenſum eſſe in actu poteſt intelligi dupliciter. Vno modo præſentialiter & quantum ad eſſe naturę: & iſto modo conceditur argumẽtum. Alio modo quantum ad actum ſentiendi, & iſto modo non oportet. Ad tertiũ dicendum ꝙ ipſe ſenſus dicitur aliquando eſſe in potẽtia cõiuncta actui, videlicet quando actualiter ſentit per impreſſionem ſimilitudinis exterioris ſenſibilis. Aliquando vero dicit eſſe in potentia diſtante ab actu: vt patet in dormientibus ab actu ſcilicet ſenſationis, ſecus autem loquendo de actu actualis exiſtentiæ.

Sequitur in textu{ Dicendum autẽ &c.} Hęc lectio vndecima eiuſdẽ libri: & in cõmento Sancti Thome.

Istud eſt ſextum capitulum pręſentis tractatus, in quo Philoſophus oſtendendo qualiter ſenſus reducatur de potentia ad actum: ponit duas concluſiones. qua-

rum Prima eſt ꝙ aliquis, qui reducitur de potētia ad actū ſcientię, dicitur pati. Hæc cōcluſio probatur tali ratione, quia paſſio importat quādam receptionem: ſed dum aliquis reducitur de potentia ad actum ſciendi, recipit aliquid: ergo &c. Pro declaratione huius cōcluſionis aduertendum eſt ſecundū Philoſophum in litera, ꝙ aliquis dicitur in potētia ſciens dupliciter. Vno modo, quia naturalem potentiam habet ad ſciendum: ſic ille dicitur de numero habentium ſcientiam. qui habet naturā ad ſciendum. Secundo modo aliquis dicitur in potentia ad ſciendum, qui habet iam habitum ſcientiæ, nō tamen actu cōſiderat. Conſiderandū eſt ſecundo ꝙ prædicti duo modi potentiæ differunt, quia ille, qui eſt in potentia primo modo nō poteſt reduci ad actum ſine exteriori agēte: ſed bene ſecundo modo. Ille enim, qui habet naturalē aptitudinem ad ſciendum & nō habitum ſcientię, reducitur ad actum per doctorem, aut intrinſecum, aut extrinſecum: & per acquiſitionem doctrinæ. Ille autem, qui habet habitum ſcientiæ, poteſt ſpeculari dum vult. Conſiderandum eſt tertio ꝙ ille, q̄ eſt in potentia primo modo, dum reducitur ad actum ſcientiæ alteratur per doctrinam: & multotiens talis mutatio eſt ex cōtrario habitu. videlicet ex ignorātia: ſed ille, q̄ eſt in potētia ſecūdo modo: dum reducitur ad actum nō alteratur, nec tranſit de cōtrario habitu. Conſiderādum eſt quia ſecundum Doctorem ſanctum ꝙ duplex eſt ignorantia. Quædam eſt ignorantia purę negationis: quando ſcilicet aliquis veritatem nō cognoſcit, neq; cōtrario errore detinetur. Alia eſt ignorātia prauæ diſpoſitionis: vt quādo aliquis detinetur errore cōtrario veritati. quando autem aliquis de ignorantia prima reducitur ad ſciētiam, fit actu ſciens: nō quaſi mutatus de cōtrario habitu, ſed ſicut acquirens ſciētiam, qui vero de ignorantia ſecunda reducitur ad ſcientiam, reducitur ad actum quaſi de cōtrario habitu mutatus. Cōſiderandum eſt quinto ꝙ duplex eſt paſſio, quædam eſt paſſio corruptiua, per quam ſcilicet aliquid remouetur a patiente. Alia eſt paſſio perfectiua, qua aliquid recipitur in patiēte. Cum autem dicitur ꝙ ille, qui reducitur de potentia ad actum ſcientiæ, patitur, intelligendū eſt de paſſione perfectiua & non corruptiua. Cuius ratio eſt, quia quod eſt receptiuum alterius, comparatur ad ipſum ſicut potentia ad actum: actus autem eſt perfectio potentiæ: ideo dum aliquis reducitur ad actum ſcientiæ ſuſcipiēdo ſcientiam, patitur paſſione perfectiua. Conſiderādum ſexto ꝙ paſſio accipitur dupliciter. Vno modo proprie ſecundum ꝙ habet fieri cum quadam corruptione, quæ fit a cōtrario. Paſſio enim proprie dicta videtur importare quoddam detrimentū patientis, inquātum ab agente detrimentum accidit patiēti ſecundum ꝙ aliquid a patiente abijcitur, quæ quidem abiectio eſt quædam corruptio. vel ſimpliciter: ſicut quando abijcitur forma ſubſtantialis, vel ſecundū quid: quādo abijcitur forma accidentalis. Alio modo accipitur paſſio cōmuniter & minus proprie ſecundum ꝙ importat quandam receptionem, & iſto modo accipitur hic. Conſiderandum vltimo ꝙ duplex eſt alteratio, quędam eſt proprie dicta, quę ſcilicet eſt de cōtrario in contrarium & vocatur alteratio corruptiua. Alia eſt alteratio cōmuniter ſumpta: quæ eſt mutatio in habitum & naturam ſecundum ꝙ in aliquo recipiūtur formæ & habitus ſiue perfectiones: & dicitur alteratio perfectiua. Quando aūt habens habitum ſcientiæ reducitur ad actum conſiderandi, alteratur alteratione ſecundo modo dicta, & nō primo modo. Quādo vero reducitur de potentia ad habitum ſcientiæ, alteratur etiam ſecundo modo & nō primo modo, ſecundum rei veritatem: licet ſit quædam ſimilitudo alterationis, quæ eſt de cōtrario in cōtrarium. Hæc omnia Doctor ſan. in lectione. Contra prædictam cōcluſionem arguitur ſic. Vbicunq; eſt paſſio ibi eſt priuatio alicuius perfectionis

A ſed quando aliquid efficitur ſciens non eſt ibi in eo priuatio perfectionis, ſed magis perficitur: ergo non patitur. Pręterea. Vbi eſt paſſio ibi eſt alteratio: ſed q̄ recipit ſcientiam nō alteratur: cùm alteratio ſit ſolum ad tertiam ſpeciem qualitatis. ergo &c. Præterea. Si eſſet ibi paſſio vel alteratio in receptione ſcientiæ, aut eſſet de contrario in contrarium, aut nō ſi ſecundo modo, ſequitur ꝙ ibi non eſſet alteratio: cùm alteratio ſit de cōtrario in cōtrarium. ſi primo modo tunc in receptione ſciētiæ eſſet corruptio quædam, quod eſt falſum. ergo &c. Ad hæc argumēta patet ſolutio ex dictis. veruntamen conſiderandū eſt hic ſecundum Doctorem ſanctum in lectione, ꝙ quando aliquis ab ignorantia prauæ diſpoſitionis. videlicet ab errore reducitur ad viam veritatis, eſt ibi quædam ſimilitudo alterationis, quæ eſt de cōtrario in contrarium, nō tamen vere eſt ibi talis alteratio. Nam alterationi, quæ eſt de cōtrario in contrarium vtrumq; per ſe & eſſentialiter,

B & per conſequens ſemper ei cōpetit. videlicet ꝙ ſit a contrario, & ꝙ ſit in cōtrarinm, vt dealbatio, ſicut nō eſt niſi ad albū, ita non eſt niſi a nigro vel a medio colore, quod reſpectu albi eſt quodammodo nigrum, ſed in acquiſitione ſcientiæ, hæc nō eſſentialiter & per ſe competunt, ſed accidit ꝙ ille, qui acquirit ſciētiam veritatis in principio fuerit in errore: quia abſq; hoc poteſt reduci ad ſcientiam veritatis. vnde nō eſt vera alteratio de cōtrario in cōtrarium. Et ſi queratur vtrum ille, qui accipit ſcientiā & fit actu ſciens, ſemper fiat actu ſciens a magiſtro: videtur ꝙ nō, quia multotiens aliqui acquirunt ſciētiam abſq; magiſtro per ſe inueniendo. Ad quod reſpondet Doctor ſanctus ꝙ cum aliquis eſt in potentia ſciens, ſi fiat actu ſciens, oportet ꝙ hoc fiat ab eo, quod eſt in actu ſed aliquando ille, qui eſt in potentia reducitur a principio extrinſeco: ſicut aër illuminatur ab eo, quod eſt actu lucidū quandoq; autem reducitur ad actum a principio intrin-

C ſeco: ſicut aliquando homo ſanatur a natura, & iſto vltimo modo ſe habet in acquiſitione ſcientiæ. homo enim acquirit ſcientiam a principio intrinſeco inueniendo, & a principio extrinſeco addiſcendo. Secunda cōcluſio. Quando aliquis reducitur de potentia ſentiēdi ad actum dicitur pati modo ſupra poſito. Hæc cōcluſio probatur tali ratione, Sicut ſe habet potentia ſciendi ad actum ſciēdi, ita ſe habet ratio ſentiendi ad actum eius: ſed dum aliquis reducitur de potentia ad actum ſciendi, patitur: ergo &c. Pro cuius declaratione cōſiderandum eſt, ꝙ aliquid dicit̄ eſſe in potentia ſentiendi duobus modis. Vno modo illud dicitur in potentia ſentiendi, quod nondum habet ſenſum, natum tamē eſt habere. Alio modo quod iam habet ſenſum & nō ſentit, ſed eſt in potētia ſentiens: de prima autem potentia aliquis reducitur ad actum per generationē: quia ſenſus naturaliter eſt in animali, ſecus eſt de ſcientia, quæ non ineſt homini per naturam, ſed de

D ſecunda potentia aliquis reducitur ad actum per præſentiam obiecti & determinatam diſpoſitionem organi. Conſiderādum vlterius ꝙ ſenſus nō poteſt reduci de potentia ſecunda ad actū per ea, quę intra ipſum ſunt. cuius ratio eſt ſecundum Doc. ſan. quia obiecta ſenſus ſunt extra animam, & per cōſequens ſunt ſingulares: ſciētia vero eſt vniuerſalium, quæ quodammodo ſunt in anima. Vnde ille, qui iam habet ſcientiam, nō oportet ꝙ quęrat exteriora ſua obiecta. ſed habet ea in ſe, & per cōſequens poteſt conſiderare ea cū vult, niſi per accidens impediatur, ſed ſentire nō poteſt aliquis cum vult: quia ſenſibilia nō habet in ſe. Circa prædicta mouet Doctor ſanctus duas dubitationes. quarū Prima eſt vtrum ſenſus ſit ſingularium tantum, ſcientia uero vniuerſalium. & videtur ꝙ nō. Quia illa potētia, cuius obiectum habet rationem cōmunem & vniuerſalem, non dicitur eſſe ſingularium: ſed ſenſus eſt huiuſmodi: cum obiectum eius ſit color in communi & non hic vel ille color: ergo &c. Præterea.

Quorum

Scientia eſt vniuerſaliū ſēſus vero ſingularium, quō itelligatur.

Quorum eſt ſcientia, eorum eſt ſenſus: cum nihil ſciatur quod non cadat ſub ſenſu, ſed ſcientia eſt vniuerſalium: ergo ſenſus ſimiliter erit vniuerſalium. Dicēdum ꝙ ſenſum eſſe vniuerſaliū poteſt intelligi dupliciter. Vno modo accipiendo ſenſum pro operatione ſentiendi: & iſto modo ſenſus eſt ſingularium: quia operationes ſunt ſingularium. Alio modo accipiendo ſenſum pro potentia ſenſitiua, & hoc dupliciter, vel ſubiectiue, vel obiectiue: ſi primo modo: ſic etiam ſenſus eſt ſingularium. ſi ſecundo modo: hoc iterum dupliciter, vel per ſe, vel per accidens. ſi ſecundo modo: ſic ſenſus eſt bene vniuerſalium. ſi primo modo: ſic ſenſus nō eſt niſi ſingularium. cuius rationem aſſignat Doctor ſanctus in lectione. Nam ſenſus eſt virtus in organo corporali exiſtēs: et vnūquodq; recipitur in alio per modū ſui: ergo oportet ꝙ ſenſus materialiter & corporaliter recipiat ſimilitudinē eius, quod incorporaliter intelligitur. & quia intellectus eſt virtus immaterialis, ideo oportet ꝙ recipiatur immaterialiter et incorporaliter illud, quod intelligitur. Illa autē, quę ſunt materialia & corporalia, ſunt ſingularia. Illa autem, quę ſunt immaterialia & incorporalia per abſtractionē ſunt vniuerſalia: ideo ſenſus dicitur eſſe ſingularium, ſcientia vero vniuerſalium. Ad rationem dubij dicendū ꝙ ſenſus nō percipit vl'itatem ratione ſui obiecti, ſed fertur immediate ad indiuiduum vagum alicuius generis, vtputa ad aliquod corpus coloratū, & nō ad hoc vel ad illud, ſecundum ꝙ huiuſmodi, vt ratio volebat. Ad ſecundū dicendum ꝙ, quorum eſt ſcientia, eorum eſt ſenſus, nō tamen eodem modo, quia illa, quæ prius ſunt in ſenſu materialiter & corporaliter, intelliguntur poſtea ab intellectu immaterialiter abſq; conditionibus indiuiduantibus.

Dubitatur ſecundo. vtrū vl'e habeat eſſe in anima ſicut iam dictum eſt, & videtur ꝙ non. Nam vl'e eſt in ſingularibus: ergo non eſt in intellectu. Præterea. Vniuerſale eſt in prædicamento & eſt eſſentia quædam: ergo eſt ens extra animam. patet conſequentia, quia nihil ponitur in prędicamēto niſi ſit ens extra animam, ut vult doc. ſan. Ad dubium dicendum ſecundum Doctorē ſanctum ꝙ vl'e accipitur dupliciter. Vno modo pro ipſa natura cōmuni prout ſubiacet intentioni vl'itatis. Alio modo poteſt conſiderari ſecundō ſe & abſolute. Et hoc dupliciter. Vno modo ſecūdum eſſe materiale, quod eſt in materia naturali. Alio modo ſecūdum eſſe immateriale ſecundū, quod eſt in intellectu. ſi conſideretur ſecundū eſſe, quod habet in materia naturali, nō poteſt ei aduenire intentio vl'itatis: quia per materiam indiuiduatur, ſed ei aduenit intentio vniuerſalitatis ſecundum ꝙ abſtrahitur a materia naturali, nō realiter ſed per abſtractionem intellectus per primam eius operationem, intelligendo ſcilicet naturam nō appręhendendo principia indiuiduantia. Patet ergo ꝙ intentio vl'itatis non poteſt attribui naturę ſecundum eſſe, quod habet in indiuiduis, ſed ſecundum eſſe, quod habet in intellectu per reſpectum tamen ad ſingularia. & ſic vl'ia ſecūdum intentionem vl'itatis cōſiderata, ſunt in intellectu, de quo clarius in Metaphyſica habebitur & diſputabit. Et p̄ hoc patet ſolutio ad rōnes dubij.

Sequitur in textu. {Dicendum autem ſecundum vnumquodq; &c.} Hic incipit lectio duodecima eiuſdem libri, & in commento ſancti Thomę.

ISTud eſt ſeptimū capitulum, in quo Philoſophus ponens differentiam inter ſenſibilia communia & propria ponit vnam cōcluſionē. videlicet ꝙ ſenſibile bene diuiditur in ſenſibile per ſe, & ſenſibile per accidens. Senſibile autem per ſe bene ſubdiuiditur in ſenſibile proprium & ſenſibile commune. Hæc cōcluſio probatur tali ratione ſecundum Doc. ſan. Nam, cum ſentire cōſiſtat in quodam pati & alterari, vt ſupra dictum eſt, differen-

E tia ſenſibilium ſumenda eſt ſecundum differentiā immutationis. Vel ergo tale ſenſibile nil facit ad immutationē ſenſus: vel aliquid facit. Si primū: ſic eſt ſenſibile per accidens. Si ſecundum: ſic eſt ſenſibile per ſe, & hoc eſt dupliciter, vel quia immutatio attenditur quātum ad ſpeciem agentem: ſic eſt ſenſibile per ſe proprium, vel quātum ad modum actionis: ſic eſt ſenſibile per ſe commune. Pro huius cōcluſionis ampliori declaratione cōſiderandum eſt primo ꝙ ſenſibile per accidēs dicitur illud, quod accidit ſenſibili per ſe, ſed ſenſibile per ſe dicitur illud, quod ratione ſui & nō alterius aptum natū eſt percipi a ſenſu. Senſibile uero proprium dicitur illud, quod aptum natū eſt percipi ab vno ſolo ſenſu tātum: & ſunt quinq; videlicet color, ſonus, ſapor, odor, & quatuor qualitates tangibiles, ſed ſenſibile cōmune dicitur illud, quod aptum natum eſt nō ab vno ſolo ſenſu, ſed a pluribus percipi: ſicut iſta, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo,

F quæ dicuntur ſenſibilia cōmunia, nō quia ab omnibus ſenſibilibus percipiantur, ſed quia apta nata ſunt percipi a pluribus ſenſibilibus ꝙ̄ ab vno. Conſiderandum vlterius ꝙ ſenſus poteſt decipi circa ſenſibilia communia, nunꝙ̄ tamē poteſt decipi circa ſenſibilia propria: & hoc tribus cōditionibus obſeruatis. quarum Prima eſt ꝙ ibi ſit debita diſpoſitio organi. Secunda ꝙ ibi ſit debita diſpoſitio medij. Tertia ꝙ ibi ſit determinata diſtātia inter ſenſum & ſenſibile. Conſiderādum tertio ꝙ, ad hoc ꝙ aliquid ſit ſenſibile per accidens, duæ conditiones requiruntur. quarum Prima eſt ꝙ illud accidat ſenſibili per ſe. Secūda eſt ꝙ illud percipiatur immediate ab aliqua alia potentia, percepto ſenſibili per ſe, & hoc fit vel ab alio ſenſu, vel ab intellectu, vel a vi cogitatiua, vel a vi æſtimatiua. Exemplum primi vt dulce percipitur per accidens a viſu. Exemplum ſecundi: vt cum aliquis videt aliquem moueri percipit per intellectum ꝙ habet vitam.

G Exemplum tertij: vt dum aliquis videt aliquem coloratum per vim cogitatiuam percipit Sortem uel Platonē. Exemplō quarti: vt dum ouis videt lupum per vim eſtimatiuam percipit ipſum eſſe inimicum eius. Conſiderandum quarto ꝙ vis cogitatiua pertinet ad partē ſenſitiuā: & dicitur alio nomine ratio particularis: qoia ſicut ratio vl'is eſt collatiua intentionom vl'ium, ita ratio particularis dicitur collatiua intentionum particulariō, ſiue indiuidualium. & illa vis, quæ dicitur cogitatiua in homine dicitur eſtimatiua in brutis, quæ tamē differunt in hoc, qoia vis cogitatiua appræhēdit indiuiduum, vt exiſtens ſub natura cōmuni: ſed eſtimatiua appræhendit indiuiduum ſecundū ꝙ eſt terminus aut principiū alicuius actionis. Cōtra prædictam cōcluſionem arguitur primo ſic. Numerus (cum ſit multitudo mēſurata per vnū) ſolum appræhenditur per intellectum: cum ordinare & colligere ad intellectum pertineat, ergo numerus non eſt

H ſenſibile. Pręterea. Numerus nō percipitur ab omni ſenſu: ergo nō eſt ſenſibile commune. Pręterea. Animal eſt ſenſibile per ſe: per ſe enim competit ei quòd ſit corpus animatum ſenſibile, & tamen nō immutat ſenſum: ergo inſufficienter dictum eſt ꝙ ſenſibile per ſe eſt illud, quod per ſe, & nō ratione alterius immutat ſenſum. Ad primum dicendū ꝙ numerus poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum ſuum eſſe eſſentiale: ſic ſolum percipitur ab intellectu. Alio modo ſecūdum ſuū eſſe materiale: ſic percipitur a ſenſu. Ad ſecundum dicēdum ꝙ ſenſibile commune nō dicitur cōmune, quia aptum natum ſit ſentiri ab oibus ſenſibus, ſed a pluribus, vt dictū eſt. Ad tertium dicendū ꝙ ſenſibile poteſt accipi dupliciter. Vno modo actiue ſecundum ꝙ deſcendit a ſentio ſentis ſentit: & ſic anima dicit ſenſibile per ſe. Alio modo paſſiue: vt quādo deſcendit a ſentior: ris: tiri: & ſic accipitur in propoſito, et iſto modo animal nō eſt ſenſibile per ſe, ſed per accidens. Circa prædicta dubitatur ſecundum

Doc.

Doc. ſan. in lectione, vtrum illa, quæ dicuntur ſenſibilia communia poſſint dici ſenſibilia per ſe & propria. & videtur ꝙ ſic rationibus aliquorum. Nam huiuſmodi ſenſibilia ſunt ꝓpria ſenſui cõmuni, ſicut alia ſenſibilia ſunt propria ſingulis ſenſibus: ergo videtur ꝙ ſint ſenſibilia per ſe & propria. Præterea ſenſibilia ꝓpria nõ poſſunt eſſe ſine cõmunibus ſenſibilibus per ſe, et nõ per accidẽs. In cõtrarium arguitur. Nam ſicut ſenſibilia per accidens nõ appræhenduntur, niſi inquantum ſenſibilia propria appræhenduntur, ita nec ſenſibilia communia. Nunꝗ enim viſus apprehendit magnitudinẽ aut figuram, niſi inquantum appræhendit coloratum, cũ ergo ex hoc dicantur alia eſſe ſenſibilia per accidens: ſequitur ꝙ ſenſibilia cõmunia ſint ſenſibilia per accidens. Dicẽdum ꝙ aliquid dicitur per accidẽs dupliciter. Vno modo vt per accidens diſtinguitur cõtra per ſe: & iſto modo prædicta ſenſibilia dicuntur ſenſibilia per accidens. Alio modo vt diſtinguitur contra per ſe, & cõtra per alterum: & iſto modo dicuntur ſenſibilia per ſe, & non per accidens. Ad primam rationem dubij dicendum eſt negando aſſumptum: (quia vt dicit hic Doc. ſan.) falſum eſt ꝙ iſta ſenſibilia cõmunia ſint propria obiecta ſenſus communis. Nam ſenſus cõmunis eſt quædam potẽtia, ad quam terminantur immutationes omnium ſenſuum: vnde circa ipſas immutationes propriorum ſenſuum a ſuis obiectis habet ſenſus communis aliquas proprias operationes, quas ſenſus ꝓprij habere nõ poſſunt. percipit enim immutationes ſenſuum: & diſcernit inter eas, & inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. Ad ſecundum dicendum eſt negando cõſequentiam, quia non dicitur ſenſibile per ſe, ex eo ꝙ non poteſt eſſe ſine alio, ſed ex eo dicitur ſenſibile per ſe, quia aptum natum eſt percipi ratione ſui, & non ratione alterius. Ad rationem in contrarium negatur conſequentia.

Sequitur in textu. {Cuius quidem viſus hoc eſt viſibile &c.} Hæc eſt lectio quartadecima eiuſdem libri, & in commento ſancti Thomæ.

Iſtud eſt octauum capitulum huius ſecũdi tractatus, in quo Philoſophus determinando de colore, lumine, & diaphano quantum ad quid ſunt, ponit duas concluſiones. quarũ Prima eſt. Color eſt viſibilis per ſe. Hæc concluſio probatur tali ratione. Illud, quod habet in ſe cauſam alicuius prædicati, tale prędicatum cõuenit ſibi per ſe in ſecundo modo dicẽdi per ſe: vt patet primo poſte. ſed color habet in ſe cauſam viſibilitatis: ergo ſequitur ꝙ color eſt viſibilis per ſe. Probatio maioris, quia omnis color eſt motiuus diaphani ſecundum actum: ſed illud, quod mouet diaphanum ſecundum actum eſt viſibile: ergo ſequitur ꝙ color ſm ſui naturam eſt viſibilis. Pro huius cõcluſionis declaratione conſiderandum eſt ſecundum Philoſophum ꝙ diaphanum eſt illud, quod nõ habet proprium colorem in actu, ſed eſt ſuſceptiuum extranei coloris. Et vocatur alio nomine corpus tranſparens vel perſpicuũ: ſicut ſunt aer, aqua, & multa corpora ſolida: vt ſunt lapides quidam & aurum. nec iſta diaphaneitas conuenit corporibus prædictis ſecundum propriam naturam elementorum, ſed ſecundum quandam naturam cõmuniorem: cum diaphaneitas reperiatur etiam in corporibus cęleſtibus. Conſiderandum eſt ſecundo ꝙ lumen eſt actus diaphani ſecundũ ꝙ diaphanum eſt. Nam ſicut ſe habet color ad corpus terminatũ, ita ſe habet lumen ad diaphanum: ſed manifeſtum eſt ꝙ color eſt actus corporis terminati: ergo lumen eſt actus diaphani ſecundum ꝙ huiuſmodi. Conſiderãdum eſt tertio ꝙ lux, lumen, radius, & ſplendor, ſic inter ſe differunt: quia lux eſt qualitas primi corporis alterantis, lumen vero eſt qualitas a corpore lucido ſuſcepta in alio,

A & ſi tale lumen per rectam lineã ad corpus lucidum perueniat, tunc vocatur radius. ſi vero cauſetur ex reuerberatione radij ad corpus lucens, vocatur ſplendor. Conſiderandum eſt quarto ꝙ aliqua ſunt corpora actu lucida; quædam diaphana, quædam opaca, quia, cum lux ſit qualitas primi alterãtis, quod eſt maxime perfectum, & formale, illa corpora, quæ ſunt maxime nobilia ſunt lucida actu: quæ autem ſunt propinqua his, ſunt receptiua luminis, nõ tamẽ ſunt lucida ſicut ſunt corpora diaphana: quæ autem ſunt maxime materialia non ſunt lucida actu, nec ſunt ſuſceptiua luminis ſicut ſunt opaca. Cõtra prędictam concluſionem ſic primo arguitur. Illud, quod cõuenit alicui per ſe, eſt de ratione eius: ſed viſibile nõ eſt de ratione coloris, vt dicit hic Philoſophus: ergo color per ſe nõ eſt viſibilis. Præterea. Color nõ eſt viſibilis ſine lumine: ergo nõ eſt viſibilis per ſe. Ad primũ dicendum ꝙ illud, quod conuenit alicui per ſe in primo

B modo dicendi per ſe, bene eſt de ratione eius: nõ autem illud, quod cõuenit alicui per ſe in ſecundo modo dicendi per ſe. Viſibile autem cõuenit colori per ſe in ſecũdo modo dicẽdi per ſe: vnde ratio nõ ſequitur. Ad ſecundum dicendum ꝙ lumen nõ requiritur ad vidẽdum propter colorem, ſed propter medium: vt infra patebit. Secũda cõcluſio. Lumen nõ eſt corpus, hæc cõcluſio probatur tali ratione Philoſophi. Impoſſibile eſt duo corpora ſimul in eodem eſſe: ſed lumen ſimul eſt cum diaphano: ergo ſi lumẽ eſſet corpus duo corpora eſſent ſimul. Probatio minoris. Nam cõtrariorum eſt idem ſubiectum: ſed lumen & tenebra ſunt cõtraria ſecundum modum, quo priuatio & habitus cõtrariantur: & ſubiectum tenebre eſt diaphanum: ergo & luminis, & per conſequens lumẽ erit ſimul cum diaphano. Præterea. Si lumen eſſet corpus oporteret ꝙ illuminatio eſſet motus localis: ſed illuminatio nõ eſt motus localis cũm ſit in inſtanti: ergo lu-

C men nõ eſt corpus. Pro huius cõcluſionis declaratione cõſiderandum eſt ꝙ aliqui antiqui Philoſophorum dicebant ꝙ lumẽ eſſet corpus. Alij dicebant ipſum eſſe naturam ſpiritualẽ. Alij autem dicebant ipſum eſſe euidentiam coloris. Alij vero dicebant ipſum eſſe formam ſubſtantialem ſolis. Sed primum ſtare nõ poteſt propter rationes prædictas. Neq; ſecundum: quia ſi lumen eſt natura ſpiritualis: nõ caderet in compræhenſione ſenſus: cõſequens eſt cõtra experiẽtiam: ergo lumen nõ eſt natura ſpiritualis. Et quod vtamur nomine luminis in ſpiritualibus, hoc eſt quia viſus eſt ſpiritualior & ſubtilior cęteris ſenſibus, quod patet primo ex parte obiecti: quia aliqua cadunt ſub viſu ſecũdum proprietates, in quibus cõmunicant inferiora corpora cum ſuperioribus. Patet etiam ratione immutationis, nam ſenſus viſus eſt ſpiritualior ex modo immutationis, nam in ſolo viſu eſt immutatio ſpiritualis abſq; naturali. Pro quo notandum

D ꝙ immutatio naturalis vocatur quãdo qualitas ſuſcipitur in patiẽte ſecundum eſſe naturę: ſicut cum aliquis infrigidatur. Sed immutatio ſpiritualis eſt ſecũdum ꝙ ſpecies recipitur in organo ſenſus per modum intẽtionis & nõ per modum naturalem. neq; tertium ſtare poteſt. Nã ſi lumen nõ eſſet niſi euidẽtia coloris: ſequeretur ꝙ nulla eſſent, quæ lucerẽt de nocte: cõſequens eſt falſum & cõtra experiẽtiam: ergo &c. neq; vltimũ ſtare poteſt: quia nulla forma ſubſtantialis eſt per ſe ſenſibilis: ſed lumen per per ſe eſt ſenſibile. ergo &c. Cõtra prædictam cõcluſionem ſic arguitur. Illud, cui competunt proprietates corporis eſt corpus: ſed lumini competunt proprietates corporis: vtputa reuerberatio: ergo lumen eſt corpus. Dicẽdum ꝙ reuerberatio nõ competit lumini niſi ſecundum quãdam ſimilitudinẽ. Nam ſicut aliqua corpora reuerberantur & reuertuntur ad corpus, a quo exierũt, ita etiã & radij luminis reuerberantur a corpore opaco & reflectũtur. Ideo ſimilitudinarie ei proprietates corporis cõpetunt.

petunt. Vtrum autẽ lumen ſit qualitas aut aliquid, aliud inferius declarabitur. Circa prædicta dubitatur vtrum lumen requiratur ad videndum propter medium tantũ, & non propter colorem. Et arguitur ꝙ non rationibus Alberti tenentis iſtam partem. Nam color nõ poteſt mouere diaphanum ſine lumine: ergo ſequitur ꝙ lumen requiritur propter colorem & non propter medium tantum. Præterea. Vnius potentiæ debet eſſe vnum obiectum: ſi ergo lumen requireretur propter medium et non propter colorem, ipſius viſus eſſent duo obiecta: et ſic viſus non eſſet vna potentia. Præterea. Qui eſt in obſcuro videt ea, quæ ſunt in lumine, & nõ econuerſo: ergo ſignũ eſt ꝙ lumen requiratur propter colorem. Ad dubium dicendum eſt ſecundum Doctorem ſanctum, ꝙ lumen requiritur propter medium tantum, & non propter colorem. Cuius rationem aſſignat. nam color eſt viſibilis per ſe, vt dicit hic Philoſophus: ergo habet in ſe cauſam vt poſſit videri, & per conſequens lumen nõ requiritur propter colorem vt videatur. Ad primam rationem dubij dicendum. ꝙ color ſecundum ſuam propriam naturam aptus natus eſt mouere diaphanũ imperfecte. Pro cuius euidentia conſyderandum eſt (vt dicit hic Doctor ſan.) ꝙ differentia eſt inter virtutem perfectam & imperfectã. nam forma, quæ eſt virtutis perfectę in agendo, non ſolum poteſt inducere ſuam ſimilitudinem in ſuſceptibili, ſed etiam poteſt diſponere patiens vt ſit proprium eius ſuſceptiuum: quod non poteſt facere ſi ſit imperfectę virtutis. cum ergo virtus coloris in agendo ſit imperfecta reſpectu luminis: quia color nihil aliud eſt q̃ lux quædam quodammodo obſcurata ex admixtione corporis opaci. ideo non habet virtutem vt faciat medium in ſua diſpoſitione, qua ſit ſuſceptiuum coloris: quod tamen poteſt facere lux pura. Ad ſecundum dicendum ꝙ vnius potẽtiæ poſſunt eſſe plura obiecta ſubordinata: ita quòd vnum ſit obiectum quod, & alius ſit obiectum quo. color autem dicitur obiectum quod, & materiale viſus: lumen vero extrinſecum dicitur obiectum quo. vnde non ſequitur ratio. Ad tertiam rationem patet ſolutio ex dictis. Nam ꝙ aliquis in obſcuro exiſtens poſſit videre ea, quæ ſunt in lumine, hoc eſt: quia lumen requiritur ꝑpter medium & non propter colorem. Et ſi dicatur ratio formalis alicuius obiecti requiritur propter obiectum: ſed lumen eſt ratio formalis coloris. ergo &c. Dicendũ ꝙ duplex eſt lumen, videlicet lumẽ extrinſecũ: & lumẽ intrinſecum, quod includitur in colore. lumen autem extrinſecum non eſt ratio formalis coloris, de quo dubium procedit. vnde ratio eſt nulla.

Sequitur in textu. {Eſt autem coloris ſuſceptiuum non color &c.} Hic incipit lectio decimaquinta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt nonum capitulum præſentis tractatus: in quo Philoſophus oſtẽdens qualiter diaphanum ſe habet ad colorem, habet quinq; cõcluſiones. Quarum Prima eſt ꝙ Diaphanum eſt ſine colore. Hęc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam illud, quod eſt ſuſceptiuum alicuius non habet illud, cum nihil ſuſcipiat, q̃d habet: ſed diaphanum eſt ſuſceptiuum coloris: vt ex ſupradictis patet. ergo diaphanum eſt ſine colore. Ex hac concluſione infertur primo ꝙ diaphanum ſecundum ſe non eſt viſibile: quia vnumquodq; eſt viſibile ſecundum colorem: ſed diaphanum non habet in ſe colorem: ergo diaphanum ſm̃ ſe non eſt viſibile. Secundo infertur ꝙ diaphanũ eſt actu tenebroſum: quia diaphanũ eſt aptũ natum ſuſcipere colorem, & nõ habet in ſe colorem neq; lumen: ergo diaphanum eſt etiam tenebroſum. Secunda concluſio. Aliqua ſunt viſibilia, quæ non ſolum videntur in lumine: ſed etiam in tenebris. Hæc concluſio patet ad ſenſum. Nam quędam ſunt animalia & alia quędam

E entia (quorum non eſt vnum nomen commune) quæ vidẽtur in tenebris ignita: & in nocte lucentia: vt ſunt capita quorundam piſcium & ſquammę: & oculi quorundam animalium, quæ vidẽtur de nocte. ergo aliqua ſunt viſibilia, quæ videntur in tenebris. Sed conſyderandũ eſt ꝙ talia viſibilia videntur in lumine & in tenebris: ſed in lumine videntur vt colorata: & in tenebris vt lucẽtia. Cuius ratio eſt. quia in eorum compoſitione habet aliq̃d lucis inquantum lucidum ignis & diaphanum aeris & aquę non eſt in eis totaliter comprehenſum per opacum terræ: ideo videntur in lumine & in tenebris. Et quia hñt modicum, de luce, ideo per præſentiam maioris luminis talis lux offuſcatur. ideo in lumine ſiue in die non videntur vt lucentia, ſed vt colorata: quia etiam talis lux non poteſt immutare diaphanum ſicut color, ideo talia vidẽtur in tenebris vt lucentia & non colorata. Tertia concluſio. Color non poteſt videri ſine lumine. Hæc concluſio probatur dupliciter.

F Primo ratione. Nam hoc eſt de ratione coloris, ꝙ ſit quid motiuum diaphani ſecũdum actum: ſed non poteſt mouere diaphanum, niſi mediante lumine: ergo color non eſt viſibilis ſine lumine. Secundo probatur a ſigno. quia ſi ponatur ſenſibile immediate ſupra viſum, non percipitur a viſu. nam ſenſibile poſitum ſupra ſenſum nõ facit ſenſationem: ergo ſignum eſt ꝙ color non poteſt videri ſine lumine. Quarta concluſio. Si inter oculum videntem, & rem viſam eſſet vacuũ, non fieret viſio. Hæc cõcluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam ad hoc ꝙ fiat viſio oportet ꝙ organũ viſus patiatur a viſibili, ſed nõ poteſt pati a viſibili niſi per aliq̃d mediũ: ſi aũt eſſet vacuũ nõ eẽt mediũ. ergo ſi eſſet vacuũ nõ eſſet viſio. Ex quo patet falſitas opinionis Democriti, qui opinatus fuit ꝙ ſi inter rem viſam & oculũ eſſet vacuum ꝙ poſſet aliquis quamcunq; rem paruam videre per quamcunq; diſtantiam. Quinta concluſio.

G Aliqua ſunt viſibilia, quæ videntur in tenebris non ſolum vt lucentia, ſed etiam vt colorata: & quæ videntur in lumine non ſolum vt colorata, ſed etiam vt lucentia. Hæc concluſio probatur etiam ad ſenſum. Nam ignis habet tantum de lumine quod poteſt facere omnino diaphanum in actu. ergo ignis videtur vt quid coloratum. Et quia ignis non habet ita debile lumen, quod ad præſentiam maioris luminis obumbretur, ideo videtur in lumine non ſolum vt quid coloratum, ſed vt lucidum. Circa prædicta dubitatur vtrum color ſit propriũ obiectum viſus. Et videtur primo ꝙ non. Nam proprium obiectum alicuius potentiæ poteſt mouere potentiã: ſed non poteſt mouere per ſe viſum: cum non poſſit mouere viſum ſine lumine, vt conceſſum eſt. ergo & cætera. Prẹterea. Non poteſt percipi ab aliqua potentia quod non contineatur ſub ſubiecto: ſed viſus poteſt percipere, quod non eſt coloratum: vtputa tenebras & ſtellas. ergo & cæ.

H Dicendum breuiter quòd color eſt obiectum viſus comprehendendo ſub colore lumen: quod eſt proprium formale eius. quod ſic patet. quia illud eſt obiectum per ſe alicuius potentiæ, ſub cuius ratione formali comprehẽduntur omnia, quæ apta nata ſunt apprehendi a tali potẽtia: ſed color eſt huiuſmodi reſpectu viſus: ergo &c. Ad primum dicendum quòd lumen requiritur propter medium, vt ſupra dictum eſt, & non propter colorem. vnde ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendum quòd viſus non percipit tenebras per ſe, ſed ſolum per accidens. & licet ſtellę non habeant materiale coloris, tamen in eis eſt formale, ſcilicet lumen.

Sequitur in textu {Nũc aũt ꝑmo de ſono et olfectu &c.} Hęc eſt lectio. 16. eiuſdẽ libri: & in cõmẽto. S. Tho.

ISTud eſt decimum capitulum præſentis tractatus in quo Philoſophus determinando de generatione ſoni ponit quatuor concluſiones. Quarum prima eſt.

ꝙ ſonus

ꝙ ſonus quãdoq; eſt in actu quãdoq; in potentia. Hæc concluſio probatur tali ratione elicitiue ſecũdum Philoſophum. Illud, quod quandoq; eſt & quandoq; non eſt aliquando eſt in actu, aliquando eſt in potẽtia: ſed ſonus quandoq; eſt et quandoq; non eſt: vt patet de campana, quæ quandoq; ſonat quandoq; non. ergo ſonus quandoq; eſt in actu quandoq; in potentia. Contra hanc cõcluſionem arguitur. Illud, quod non eſt, non eſt in actu: ſed ſonus non eſt: ergo ſonus nõ eſt in actu. Probatio minoris. quia quod fit non eſt: ſed ſonus ſolum habet eſſe in fieri: ergo ſonus non eſt. Præterea. Illud, quod eſt ſenſibile in actu habet propriam ſpeciem in re ſenſibili, per quam actu poteſt percipi: ſed ſonus nõ habet propriam ſpeciem in re ſonante: ergo non eſt actu. Pro declaratione horum conſyderandum eſt primo ꝙ corpora ſonantia ſunt in quadruplici differentia. Nam quædam ſunt ſecundum actum bene ſonantia, vt campana dum actu pulſatur: quædam vero ſunt bene ſonãtia ſecundum potentiam, vt puta de campana, quę non actu ſonat, ſed tamen habet potentiã bene ſonare. alia ſunt, quæ non ſunt bene ſonantia nec in actu nec in potẽtia, apta tamen nata eſſe ſonantia: vt patet de lana & ſimilibus. alia ſunt, quæ non ſunt apta nata bene ſonare: nec ſonare aliquo modo, vt aer. Conſyderandum eſt ſecundo ꝙ aliquid dicitur in actu dupliciter. Vno modo in actu permanente, & iſto modo color habet eſſe in actu. Alio modo in eſſe ſucceſſiuo, & iſto modo ſonus habet eſſe in actu. Et per hoc patet ſolutio ad primum argumentum quia illa auctoritas, Illud quod fit &c. habet intelligi de permanẽtibus & non de ſucceſſiuis. Permanentia enim dum fiũt non ſunt: ſucceſſiua vero dum fiunt ſunt: & dum facta ſunt non ſunt. Conſyderandum eſt tertio: ꝙ aliquid dicitur eſſe ſenſibile in actu dupliciter. Vno modo quia habet ſpeciem, per quam ſentitur extra medium & ſenſum, videlicet in re exteriore: & iſto modo color odor & ſapor ſunt in actu & non ſonus. Alio modo quia habet ſpeciem, per quam actu ſentitur in medio vel organo: & iſto modo ſonus dicitur eſſe in actu. Non eſt enim aliqua ſpecies ſoni in campana ſonante, formatur tamen ſpecies in aere & in organo auditus. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Secunda concluſio eſt. Tria requiruntur ad generationem ſoni, videlicet percutiẽs, percuſſum & medium. Hæc concluſio probatur tali ratione, quæ elicitur ex dictis Philoſophi. Nam ſonus cauſatur ex fractione aeris, quę fit ex vehementi percuſſione: ſed in omni percuſſione requiritur percutiens & percuſſum, & requiritur etiam tertio ictus percutientis, qui non poteſt fieri ſine motu locali: motus vero localis non poteſt fieri ſine medio: ergo i generatione ſoni requiritur percutiẽs, percuſſum, & medium. Vnde Philoſophus dicit in litera ꝙ ſonus eſt ſemper alicuius. i. percutientis, ad aliquid. i. percuſſum, & in aliquo. i. in medio. Pro huius concluſionis declaratione eſt aduertendum ſecundum Philoſophum ꝙ ad hoc ꝙ prædicta faciãt ſonum, pręſertim bonum, quatuor conditiones requiruntur. Quarum prima eſt, ꝙ talia corpora ſint dura. Secũda eſt ꝙ ſint lenia Tertia eſt ꝙ ſint concaua. Quarta ꝙ ſint velociter mota ita quòd motus percutientis pręueniat diuiſionem aeris. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur. & primo contra ſuppoſitum. Nam Philoſophus non determinat hic de generatione coloris: ergo non habet determinare hic de generatione ſoni. Præterea. Ad generationem ſoni requiruntur motus localis, & ictus verberantis: ergo non ſufficiunt prædicta tria. Ad primum dicendum negando conſequentiam: quia non eſt ſimilis ratio de ſono & colore & odore & ſapore. Nam color, odor, & ſapor & aliæ qualitates tangibiles (vt dicit hic Doc. ſan.) habent eſſe fixum & permanens in ſuo ſubiecto. Vnde eſt alia ratio illorum ſenſibilium ſecundum ſe, & ſecun-

A dum ꝙ immutant ſenſum. Sed ſonus cum cauſetur a motu non habet eſſe fixum & quietũ in ſubiecto, ſed in quadam immutatione conſiſtit. Ideo cum Philoſophus in hoc libro intendat determinare de ſenſibilibus ſecũdum ꝙ habent immutare ſenſum, ſimul & ſemel determinat de immutatione ſoni & generatione eius. Ad ſm dicẽdũ, ꝙ ictus percutientis, & motus localis comprehenduntur ſub percutiente & percuſſio concomitatiue. Tertia cõcluſio. Aer eſt proprium medium ſoni, Aqua vero minus proprium. Hæc concluſio probatur tali ratione. Illud eſt proprium medium ſoni, quod faciliter rareſit, & condenſatur, & per quod ſonus faciliter poteſt diffundere ſuas ſpecies ad organum auditus: ſed aer eſt huiuſmodi. ergo &c. Ex hac concluſione ſequitur ꝙ aer non eſt corpus ſonans, quia ſi eſſet corpus ſonans non ſuſciperet ſonum: cum intus exiſtens prohibeat extraneũ. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Aeris ad ſonum nul-

B la eſt reſiſtẽtia. ergo ſi aer ſit proprium medium: ſequitur ꝙ ſonus fiat in inſtanti. Nam ratio quare viſio fiat in inſtanti eſt. quia aeris ad lumen nulla eſt reſiſtẽtia: cum aer ſit diſpoſitus vltima diſpoſitione ad ſuſceptionem luminis. Conſequens eſt falſum. ergo &c. Præterea. Illud, quod eſt ſubiectum alicuius quantitatis ſenſibilis non eſt medium eius: ſed aer eſt ſubiectum ſoni: ergo aer non eſt medium ſoni. Præterea. Quantitas ſenſibilis habet eſſe intentionale in ſuo medio: ſed ſonus habet eſſe reale in aerę cum nullibi habeat eſſe niſi in aere: ergo idem vt ſupra. Ad primum dicendum ꝙ licet aeris ad ſonum nulla ſit reſiſtentia. quia tamen ſonus non poteſt fieri ſine motu locali: ideo non oportet ꝙ ſonus fiat in inſtanti: quia cõtradictionem implicat motum localem eſſe in inſtanti. Ad ſecundum dicẽdum ꝙ ſonus eſt in aere propinquo corpori ſonanti ſubiectiue: in aere vero magis diſtanti eſt tanquã in medio, in quo habet eſſe intentionale. Et per

C hoc, patet ſolutio ad tertium. Quarta concluſio. In omni ſonatione fit repercuſſio ſoni a corpore oppoſito corpori ſonanti. Hęc cõcluſio probatur tali ratione. In omni illuminatione fit repercuſſio luminis: ergo a fortiori in omni ſonatione fit repercuſſio ſoni. Sed ſi arguatur contra hanc concluſionem. Si in omni ſonatione eſſet repercuſſio ſoni: ſequeretur ꝙ in omni ſonatione cauſaretur ſonus echon. conſequens eſt falſum: & contra omnẽ experientiam. ergo &c. Dicendum ꝙ in omni reuerberatione ſoni cauſatur ſonus echon: ſed talis ſonus non ſemper eſt manifeſtus. oportet eni ad hoc quòd fiat manifeſtus (vt dicit hic Doctor ſanctus) quòd repercuſſio ſoni fiat ad corpus concauum, quo natus eſt multiplicari ſonus. Si autem fiat talis reuerberatio ad alia corpora, quæ non ſunt apta nata multiplicare ſonum, fiet quidem ſonus echon, ſed non manifeſtus. Pro ampliori declaratione huius ſoni echon, conſyderandum eſt ſe-

D cundum Doctorem ſanctum, quòd cùm generatio ſoni ſequatur motum aeris, ſic contingit de immutatione aeris apud generationem ſoni, ſicut de immutatione aquę: cùm aliquid in aqua proijcitur. Manifeſtum eſt autem ꝙ fiunt quædã regyrationes in circuitu aquæ percuſſæ, quę circa locum pecuſſionis ſunt paruæ & motus eſt fortis. vbi autem ſunt maiores regyrationes eſt motus debilior. Tandem motus totaliter deficit & regyrationes ceſſant. ſi autem antequam motus ceſſet regyratiões ille aliquod obſtaculum inuenirent, fit motus & regyratio in contrarium, & tanto vehementius quanto propinquius fuerint primæ percuſſioni. Pariformiter intelligendum eſt quòd ad percuſſionem corporum ſonantium aer in quodam gyro mouetur: & ſonus diffunditur circulariter. et in propiquo illę gyrationes ſunt minores, & motus eſt fortior. in remoto autem gyrationes ſunt maiores, & motus eſt debilior, & ſonus obſcurior auditur. tandem autem deficit totum. ſi autem antequam deficiant huiuſmodi gyrationes,

tiones, fiat reuerberatio aeris ſic moti, & ſonum deferentis ad aliquod corpus, illę regyrationes reuertuntur in contrarium, & auditur ſonus quaſi ex aduerſo, qui dicitur echon & cætera.

Sequitur in textu. {Vacuum autem recte dicimus proprium audiendi &c.} Hæc eſt lectio decimaſeptima eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt vndecimum capitulum pręſentis ſecundi tractatus, in quo Philoſophus determinans de immutatione auditus a ſono, ponit tres conditiones, quæ requiruntur ad hoc ꝙ auditus poſſit immutari a ſono. quarum prima eſt. quòd ibi ſit vnitas & continuitas aeris, & continuus motus ab aliquo corpore ſolido & firmo. Secunda conditio eſt ꝙ in organo ſit aer intraneus incluſus in quadam pellicula. Tertia cõditio eſt ꝙ talis aer ſit immobilis. Ex his conditionibus eliciuntur tria impedimẽta ex oppoſito, per quæ impeditur talis immutatio. Primum eſt quando ille aer in organo corrumpitur. Secundum eſt quando illa pellicula circundans illum aerẽ corrumpitur vel læditur. Tertium eſt quãdo talis aer eſt mobilis. Conſyderandum eſt vlterius ſecundum Philoſophum in litera ꝙ duæ ſunt differentiæ ſoni, videlicet graue et acutum. Sonus enim acutus eſt, qui in pauco tempore multum mouet auditũ, ſed ſonus grauis eſt, qui in multo tempore parum mouet auditum. Et ſi dicatur eſt aliquis ſonus moderatus & circumflexus: ergo prædictæ differentiæ non bene aſſignantur. Dicendum ꝙ ſonus circumflexus & ſonus moderatus continentur ſub prędictis, ſicut medij colores ſub extremis: quia participãt aliquid de ſono acuto, & aliquid de ſono graui: vt patet in muſica Boetij. Si dicatur vlterius, ſonus acutus & ſonus grauis ſunt ſpecies ſoni: ergo acutum & graue non ſunt differentiæ eius. Dicendum ꝙ graue & acutum poſſunt accipi dupliciter. Vno modo formaliter: Et ſic ſunt differentiæ ſoni. Alio modo materialiter pro ipſo ſono, qui eſt acutus, vel pro illo ſono, qui eſt grauis: & ſic ſunt ſpecies ſoni. Conſyderandum vlterius ꝙ acutum & graue non ſunt idem quod tardum & velox: quia ſonus nõ eſt idem quod motus. ergo differentiæ ſoni non ſunt eędem cum differentijs motus: ſed acutum & graue ſunt differẽtiæ ſoni, vt ex dictis patet: & tardum & velox ſunt differentiæ motus. ergo &c. Veruntamen quia ſonus cauſatur a motu, ideo acutum & graue in ſono cauſantur a velocitate & tarditate motus. Circa prędicta dubitatur primo. vtrum tam percutiens ꝙ̃ percuſſum ſint cauſa actiua ſoni. Et videtur ꝙ non. Nam illud, quod eſt cauſa actiua nõ eſt cauſa paſſiua reſpectu eiuſdem: ſed corpus percuſſum eſt cauſa paſſiua: ergo nõ videtur ꝙ ſit cauſa actiua ſoni. In contrarium arguitur per Philoſophum in litera. Dicendum ꝙ tam percutiens ꝙ̃ percuſſum eſt cauſa actiua ſoni. cuius ratio Philoſophi eſt, quia ſonus generatur ex fractione aeris: ſed corpus percutiens eſt cauſa actiua huius fractionis: ergo corpus percutiens concurrit actiue ad generationem ſoni. et quia ad talem fractionem aeris requiritur ꝙ corpus percuſſum ſit durum et firmum, ideo facit illum aerem reſilire. ad quam reſilitionẽ corpus percuſſum concurrit actiue. ideo corpus percuſſum actiue ad generationem ſoni concurrit. Ad rationẽ dubij dicendum ꝙ licet corpus percuſſum paſſiue cõcurrat ad fractionem aeris: actiue tamen concurrit ad prædictam reſilitionẽ quę ad generationem ſoni cõcurrit. Dubitatur ſecũdo, vtrum ſonus ſit proprium obiectum auditus. & videtur ꝙ non. Nam nullum ſenſibile commune, eſt proprium obiectũ alicuius ſenſus: ſed ſonus eſt ſenſibile cõmune: ergo &cę. Probatio minoris. quia motus eſt ſenſibile commune: ſed ſonus nõ eſt niſi quidam mo-

E tus aeris: vt hic concedit Philoſophus: ergo ſonus eſt ſenſibile commune. Præterea. Illud, quod immutat auditum eſt obiectum auditus: ſed corpus percutiens ſiue ſonans immutat auditum: ergo corpus percutiens ſiue ſonans eſt obiectum auditus, & per conſequens nõ ſonus; cùm tamen vnius potentiæ ſit vnum obiectum. Dicendum ꝙ ſonus eſt proprium & per ſe obiectum auditus. Quod ſic patet. Nam illud eſt proprium & per ſe obiectum alicuius potentię, ſub cuius ratione formali omnia ſenſitiua illius potentiæ apprehenduntur ab illa potẽtia: ſed ſonus eſt huiuſmodi. ergo &c. Ad primam rationẽ dubij dicendum ꝙ ſonus non eſt motus eſſentialiter, ſed effectiue ſolũ: quia cauſatur a motu & cõſequitur ipſum. Ad ſecundum dicẽdum ꝙ corpus ſonans immutat per accidens auditum & non per ſe. vnde ratio nulla.

Sequitur in textu. {Vox autem eſt ſonus quidam

F animati &c.} Hic incipit lectio decimaoctaua eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISτud eſt duodecimum capitulum prædicti tractatus in quo Philoſophus determinando de quadam ſpecie ſoni, videlicet de voce, ponit vnam concluſionẽ. videlicet ꝙ vox eſt repercuſſio aeris reſpirati ab anima ſecundum imaginationem, quæ eſt in his partibus ad arteriam vocalem. Hæc concluſio probatur quantũ ad ſingulas partes. Et primo ꝙ vox ſit reuerberatio aeris. Nam omnis ſonus eſt reuerberatio aeris .i. ex reuerberatione aeris cauſatur: ſed omnis vox ẽ ſonus. ergo omnis vox eſt ex reuerberatione aeris. Q. autem vox ſit reuerberatio aeris reſpirati, ꝓbat Philoſophus duobus ſignis. Quorum primum eſt. Nam non poteſt formare vocem niſi expirando vel reſpirando retineat aerem: ergo ſignũ

G eſt ꝙ vox eſt reuerberatio aeris reſpirati. Secũdum ſignũ eſt, quia animalia non reſpirantia non poſſunt formare vocem: ergo &cæ. Q. autem vox ſit reuerberatio aeris reſpirati ab anima ad arteriam vocalem patet. Nam ſicut in ſono, ita in voce reperitur corpus percuſſum: ſed vocalis arteria videtur corpus percuſſum in generatione vocis. ergo &c. Ex hac concluſione infertur ꝙ inanimata non poſſunt formare vocem. Infertur ſecundo, ꝙ animalia non reſpirantia non poſſunt formare vocẽ, & per conſequens piſces non poſſunt formare vocem. Infertur tertio, ꝙ animalia carentia ſanguine nõ poſſunt etiam formare vocem. Conſyderandum eſt ſecundum Philoſophum in litera. Primo ꝙ aer reſpiratus eſt medium vocis. cuius reſpirationis organum eſt vocalis arteria, quæ eſt quædã vena procedens a pulmone ad guttur. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur breuiter. Reuerberatio eſt quidam motus: ſed vox non eſt

H motus: ergo vox non eſt reuerberatio aeris. Præterea. Si vox eſſet reuerberatio aeris ab anima: ſequeretur ꝙ inſtrumenta muſicalia non formarent vocem. conſequens eſt falſum, & contra communem modum loquendi. ergo &c. Præterea. Reſpiratio eſt naturalis animali. ergo ſi vox eſſet reuerberatio aeris reſpirati, ſequeretur ꝙ quælibet vox eſſet naturalis: & per conſequens ſignificatiua naturaliter. Ad primum dicendum ꝙ dum dicitur vox eſt reuerberatio aeris eſt ꝑdicatio cauſalis & nõ eſſentialis. Ad ſecundũ dicendum ꝙ inſtrumenta muſicalia, & alia inanimata dicũtur formare vocem ſimilitudinarie. tum primo propter continuitatem ſoni. tum ſecũdo propter conſonãtiam. tum tertio propter interpretationem, non tamen dicuntur formare vocem proprie. Ad tertium dicendum quòd licet formare vocem in communi ſit naturale animali: conditionibus prædictis reſeruatis: tamen formare hãc vel illam vocẽ nõ eſt naturale aiali. vnde non oportet ꝙ quęlibet vox ſit naturalis animali.

Sequitur

Sequitur in textu. {De odore autē & olfactu minus bene determinabile &c.} Hęc eſt lectio decimanona eiuſdem libri, & in commēto ſancti Thomę.

Iſtud eſt decimumtertium capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinās de obiecto olfactus .ſ. de odore, ponit duas cōcluſiones. quarum Prima eſt ꝙ nos habemus peiorem olfactū cęteris animalibus. Hęc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam inſtrumentum ſenſus debet eſſe proportionatum ſenſibili ſuo: ſed ſenſibile olfactus .ſ. odor cauſatur ex calido & ſicco: ergo inſtrumentum, ſiue organū olfactus debet eſſe compoſitum ex talibus .ſ. ex calido & ſicco: ſed cerebrū noſtrum, in quo conſiſtit inſtrumentum olfactus parum habet de calido & ſicco, & ſuperabundat in humido & frigido: cūm inter cętera animalia habeamus maius cerebrum, ergo inter cętera animalia pro maiori parte habemus peiorem olfactum. **B** Ex quo īfertur ſm Philoſophū ꝙ difficile eſt determinare de odorabili & ſpēbus ei᷒. et ſi arguitur: homo eſt perfectiſſimum animalium: ergo habet perfectiſſimas operationes, & per conſequens perfectiſſima inſtrumenta. Dicendum ꝙ licet homo abſolute & ſimpliciter loquendo ſit perfectiſſimū animalium, non tamen eſt inconueniens ꝙ aliquod animal ſit perfectius homine quantum ad aliquid. ſicut quātum ad fortitudinē leo præcellit: & linx quātum ad viſum, & ſic de alijs. Secunda concluſio eſt ꝙ Species & differentię odoris nobis ignotę ſunt: ſed fiunt nobis notę per comparationem ad differentias ſaporis. Hęc concluſio probatur tali ratione: Quandocunq; aliqua duo habent proportionem adinuicem. & vnū eſt notius altero, illud quod eſt minus notum habet cognoſci & notificari per illud, quod eſt notius: ſed ſpecies odoris & ſaporis proportionem habent adinuicem, cūm olfactus proportionem habeat ad guſtum, & ſpecies ſaporis ſint nobis magis manifeſtę: ergo relinquitur ꝙ ſpecies odoris nobis innoteſcāt per ſpecies ſaporis. **C** Q. autem ſpecies ſaporis ſint nobis magis manifeſtę patet. quia nos habemus guſtum certiorem cęteris animalibus: quia guſtus eſt quidam tactus. tactum autem habemus cæteris animalibus perfectiorem: ergo ſpecies odoris ſumunt a ſpeciebus ſaporis. Ex quo ſequitur ꝙ hō eſt prudētiſſimū aīal: quia ex ſenſu tactus accipimus ꝙ aliq ſint ingenioſi vel nō ingenioſi, nō aūt ſm aliū ſenſum. Vnde illi, qui ſunt duri carne, carēt ingenio bono: & ſunt inepti ad ſcientias. Illi vero, qui ſunt molles carne ingenioſi ſunt & apti mente ad ſcientias & ad virtutes. Q. autem illi, qui habent bonum tactum habeant per ſe bonitatem mentis: patet dupliciter. cum primo, quia tactus eſt fundamētum aliorum ſenſuum, tum ſecūdo, quia bonitas tactus ſequitur bonitatem complexionis. Et ſi arguitur. Sēſus viſus ſpiritualior eſt, & plures rerum differentias demonſtrat, vt patet in procemio **D** metaphy. ergo ſenſus viſus magis denotat bonitatē mētis & ingenij, ꝙ̃ ſenſus tactus. Pręterea. Si homo haberet certiſſimū tactum inter cętera animalia, ſequeretur ꝙ ſpecies odoris deberent ſumi a qualitatibus tangibilibus & non a ſpeciebus ſaporis: conſequens eſt contra Pħm hic: ergo &c. Pręterea. Vulgo dicitur ꝙ aranea præcellit hominem tactu, vt patet per quēdam metriſtam, qui ſic ait. Vultur odoratu, linx viſu, ſimia guſtu. Nos aper auditu: pcellit aranea tactu. Ergo ſequitur ꝙ homo cęteris animalibus non habeat certiſſimum tactum. Ad primum dicendum ꝙ viſus per accidens poteſt concurrere ad bonitatem et nobilitatem mentis: per ſe tamen ſenſus tactus valet ad probationem nobilitatis ipſius mentis. Ad ſecundum dicendum ꝙ ſapor & odor cauſantur per commixtionem aliquarum primarum qualitatū ſenſibiliū. Qualitates vero tangibiles ſunt ſimplices & non commixtę. vt hic dicit Doctor ſancti, ideo ſpecies odoris magis ſumūtur a ſpeciebus ſaporis quàm à qualitatibus tangibilibus. Ad tertium dicendum negando aſſumptum: quia prædicta metra de directo repugnant dictis Philoſophi & veritati. Pro maiori declaratione conſyderandum eſt ſecundum Philoſophum in litera ꝙ ſpecies odoris, ſiue differentiæ ſunt dulce & amarum. quæ quidem in vno & eodem aliquādo conueniunt cum differentijs ſaporis, & aliquando differunt. nam aliquando contingit quòd vbi eſt odor dulcis, ibi eſt ſapor dulcis: et vbi eſt odor amarus, ibi eſt ſapor amarus. aliquando vero contingit ꝙ vbi eſt odor dulcis, ibi eſt ſapor amarus: & vbi eſt ſapor dulcis, ibi eſt odor amarus. Cuius ratio eſt. quia odor conſiſtit in calido & ſicco temperato: ſapor vero conſiſtit in humido aqueo debite digeſto. vbi ergo illa duo ſimul reperiuntur, ibi reperitur odor eiuſdem qualitatis cum ſapore, ſi vero reperiatur vnum et non reliquum, ibi erit differentia in qualitate vtriuſq;. **B** Circa prædicta dubitatur vtrum odor ſit proprium obiectum olfactus. Et arguitur ꝙ non. quia illud eſt proprium obiectum, quod eſt adæquatum alicui potentiæ: ſed odor nō eſt obiectum adæquatum olfactui: ergo &c. Probatio minoris. quia nō odorabilia poſſunt percipi ab olfactu: vt concedit hic Philoſophus. Præterea. Odor eſt perceptibilis a guſtu: ergo non eſt proprium obiectum olfactus. Ad dubium dicendum ꝙ odor eſt proprium & adæquatum obiectum olfactus. quod probatur illa ratione, qua probatum eſt ſuperius de colore reſpectu viſus, & de ſono reſpectu auditus. Ad primam rationem dubij dicendum ꝙ non odorabilia percipiuntur ab olfactu, nō per ſe ſed per accidens. Et ſimiliter dicendum eſt ad ſecundū.

Sequitur in textu. {Eſt autem & olfactus per medium vt aerem & aquam & cætera.} Hæc eſt lectio vigeſima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

C Iſtud eſt decimumquartum capitulū huius tractatus, in quo Philoſophus determinās de immutatione olfactus ab odore ponit tres concluſiones. quarum Prima eſt ꝙ aer & aqua ſunt mediū odoris. Probatur, quia ſpecies odoris diffunduntur per aerem & aquam: ergo & cætera. Antecedens patet per ſenſum. Nam vultures per magnum ſpatium veniūt ad cadauera mortuorum: quòd non facerent niſi ſpecies odoris diffunderentur per aerem. & aquatica, vt piſces, odores ſentiunt, vt patet ad ſenſum. Secunda concluſio eſt. Idem ſenſus olfactus ſecundum ſpeciem eſt in omnibus animalibus, tam rationalibus, quàm irrationalibus. Hæc concluſio probatur duabus rationibus Philoſophi. quarum Prima eſt. Nam ſenſus diſtinguuntur penes ſenſibilia: ſed olfactus in omnibus animalibus ordinantur ad idem ſenſibile, videlicet ad odorem: ergo & cætera. Præte- **D** rea. Ille ſenſus eſt vnus, cuius ſunt eadem corruptiua: ſed tam olfactus hominis, quàm aliorum animalium corrumpuntur propter excellentiam odoris: ergo idem vt ſupra. Contra hanc concluſionem arguitur tali ratione Philoſophi. Aliqua ſunt animalia, quæ odorant reſpirando, aliqua vero odorant non reſpirando: ergo videtur quòd non eſt idem olfactus in omnibus animalibus. Dicendum quòd eſt idem olfactus ſecundum eſſentiam: ſed eſt diuerſus modus odorandi, qui prouenit ex diuerſa diſpoſitione organi. Nam organum olfactus i homine differt ab organis aliorum animalium, quia organum odoratus in homine eſt cum cooperculo, in alijs vero animalibus non reſpirātibus eſt ſine cooperculo. Ex quo infert Philoſophus quòd reſpirantia non odorant in aquis. Tertia concluſio eſt. quòd organum olfactus eſt in potētia ad odorem & ſiccitatem. Cuius ratio eſt. quia ſicut ſe habet organum viſus ad colorem & lumen, ita ſe habet organum olfactus ad odorem & ſicci

tatēcùm odor ſundetur in ſicco, ſicut ſapor in humido. ſed organum viſus eſt in potentia ad colorem & lumen: ergo organum olſactus debet eſſe in potētia ad odorem & ſiccum. Circa prędicta dubitatur vtrū odor transfundat ſuas ſpecies in aere realiter vel intentionaliter. Et videtur ꝙ realiter. Nam poma odorem emittentia deſiccātur: quod nō fieret, niſi eſſet realis euaporatio. ergo odor realiter trāsfunditur in medio. Pręterea. In omni euaporatione eſt fumalis euaporatio: ſed talis habet eſſe reale in medio: ergo idem vt ſupra. Pręterea. Beſtię ſylueſtres dū volunt quieſcere in aliquo loco faciunt magnum ſaltum, ne canes ipſas percipiant per odorem: ſed hoc non eſſet, niſi odor realiter eſſet in medio: ergo &c. Dicendū odor transfunditur realiter in medio quātum ad aliquam partem, non tamen quantum ad totum mediū. Prima pars illius patet per argumēta iam facta. Secunda pars probatur. quia fertur ꝙ vultures per quingenta miliaria & amplius ad cadauera mortuorum veniūt propter odorem: ſed impoſſibile eſt ꝙ talis odor per tantum ſpatium poſſit diffūdi realiter: cùm vniuſcuiuſq; rei ſit determinatus terminus rarefactionis vel euaporationis. Ad argumenta omnia dubij patet ſolutio ex dictis.

Sequitur in textu. {Guſtabile autem &c.} Hęc eſt lectio vigeſimaprima eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomę.

ISTud eſt quintumdecimum capitulum præſentis tractatus, i quo Phs determinās de guſtu ponit quatuor concluſiones. quarum Prima eſt. ꝙ Guſtus percipit ſuum obiectum. ſ. ſaporem per medium intraneum. Hęc cōcluſio probatur tali ratione. Nam tactus percipit ſuū obiectum per medium intraneum: ſed guſtus eſt quidam tactus, & guſtabile eſt quoddam tangibile: ergo ſequitur ꝙ guſtus percipit ſuum obiectum per medium intraneū. Pro cuius declaratione conſyderādum eſt ſm Doc. ſan. ꝙ duplex eſt medium ſenſus. Quoddam eſt medium intraneū, quod dicitur pars animalis de conſtitutione eius exiſtens: vtputa caro. Aliud eſt medium extraneum, qđ .ſ. non eſt pars animalis: vtputa aer vel aqua. Guſtus ergo & tactus percipiūt ſua obiecta per medium intraneū. Alij vero ſenſus per medium extraneum, vt ex ſupradictis patet. Contra prędicta ſic primo arguitur. Si guſtus eſſet quidam tactus, ſequeretur ꝙ non eſſent niſi quatuor ſenſus exteriores: conſequens eſt contra omnem doctrinam Philoſophorū: ergo &c. Pręterea. Aliquis in aqua exiſtens percipit ſaporem alicuius corporis diſtantis: ergo videtur ꝙ guſtus non ſemper percipiat ſuum obiectū per medium intraneum. Ad primum dicendum ꝙ guſtum eſſe tactum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad eſſentiam ſenſuum. Alio modo quātum ad modū ſentiendi. Guſtus ergo dicitur tactus ſecundo modo, nō autem primo modo. quod patet tali ratione Doctoris ſancti. Nam ita ſe habet guſtus ad tactum, ſicut ſe habet obiectum guſtus. ſ. ſapor ad obiectum tactus. ſ. ad quatuor qualitates tāgibiles: ſed manifeſtum eſt ꝙ ſapor non eſt eſſentialiter qualitas aliqua de qualitatibus tangibilibus: ergo eſſentialiter guſtus non eſt quidam tactus. Ad ſecundum dicendum ꝙ aliquis exñs in aqua nō percipit saporē corporis diſtātis vt diſtās eſt, ſm ꝙ dicit hic Doc. ſan. ſed ꝑcipit saporē corpis vt diſtās, ſm ꝙ admixtū eſt cū aqua. Secunda concluſio. Guſtabile nō pōt percipi a guſtu ſine humiditate. Hęc cōcluſio ꝓbatur tali rōne. Sicut ſe habet color ad lumen per reſpectū ad viſum, ita ſe hꝫ ſapor ad humidū per reſpectū ad guſtum: ſed color nō pōt percipi a viſu ſine lumine: ergo ſapor nō pōt ꝑcipi a guſtu ſine humiditate. Ex quo infertur ꝙ guſtabile dꝫ eſſe vel actu humidū, vel aptum natū humiditatē ſuſcipere. Tertia concluſio. Guſtus nō ſolū ꝑcipit guſtabi-

E le, ſed ēt nō guſtabile. Hęc concluſio ꝓbatur tali ratione. Nam ſicut ſe hꝫ viſus ad viſibile & nō viſibile, ita ſe hꝫ guſtus ad guſtabile et nō guſtabile: ſed manifeſtū eſt ꝙ viſus non ſolū percipit viſibile, ſed etiā nō viſibile, vtputa tenebras: ergo &c. Pro cuius declaratione conſyderādū eſt ſm Doc. ſan. ꝙ aliqd dr̄ guſtabile tripł̄r. Vno mō illud dr̄ guſtabile, qđ habet bonū guſtū. Scđo mō dicit̄ guſtabile, qđ hēt prauū guſtum. Tertio mō dr̄ guſtabile, qđ hēt paruū guſtum. Et ꝑ oppoſitū aliqd dr̄ nō guſtabile tripliciter. Vno modo, qđ non eſt aptum natum aliquo modo immutare guſtum. Alio modo dicitur non guſtabile, quod non poteſt immutare guſtum, niſi praue. Tertio modo dicitur non guſtabile, quod non poteſt immutare guſtum cum magna quantitate, licet bene poſſet immutare cum modica. Conſyderādum eſt ſecundo ꝙ guſtum percipere non guſtabile poteſt intelligi dupliciter. Vno modo per ſe & poſitiue. Alio modo per accidens

F & priuatiue. Primo modo guſtus non poteſt percipere non guſtabile, ſed bene ſecundo modo. Quarta concluſio. Inſtrumentum ſiue organum guſtus non eſt humidū actu ſm ſeipſum, nec eſt tale ꝙ nō poſſit fieri humidum. Hęc concluſio probatur tali ratione. Nam ſicut ſe habet organum viſus ad lumē, ita ſe habet organum guſtus ad humidum: ſed organum viſus non habet in ſe lumen in quātum huiuſmodi, nec eſt ſuſceptiuū coloris: ergo &c. Idem patet a ſigno. Nam lingua exiſtēs ſicca, aut valde humida non poteſt ſentire: ergo ſignum eſt ꝙ organū guſtus, quod eſt in lingua nō eſt actu humidum. Circa prædicta primo dubitatur de ſpeciebus ſaporis. Dicendum ꝙ ſeptem ſpecies ſaporis ſuperius enumerantur, quę continentur in his verſibus. Dulcis & auſterus, ſalſus quoq; pinguis amarus. Ponticus acutus, ſpecies ſunt iſtæ ſaporis. quarum ſpecierum ſic poteſt formari ſufficientia. Nā tales ſpecies aut rationem habent extremorum, aut ratio-

G nem medij. Si primum, ſic ſunt dulce & amarum. Si ſecūdum, hoc eſt dupliciter: vel ħ rationem medij per participationem, vel per ęquidiſtantiam. ſi ſecundum, ſic eſt acutum. Si primum, & hoc eſt dupliciter, vel tale medium mediat inter dulce & acutum: vel inter amarum & acutum. Si primum, hoc eſt dupliciter, vel magis accedit ad dulce, ſic eſt pingue: vel magis accedit ad acutum: ſic eſt auſterum. Si ſecūdum, hoc eſt dupliciter, vel magis etiam accedit ad acutum: ſic eſt ſalſum, vel magis accedit ad amarum: ſic eſt pōticum. de quibus in libro de Senſu & Senſato latius diſputatum eſt. Dubitatur ſecūdo vtrū ſapor ſit proprium obiectum guſtus. Et videtur ꝙ non. Nam illud, quod eſt inferius ad obiectum alicuius potentiæ, non poteſt eſſe obiectum alterius potentię: ſed ſapor eſt quoddam inferius obiecti ipſius tactus, cùm omne guſtabile ſit tangibile, & non econuerſo: ergo videtur ꝙ ſapor non ſit obiectum ipſius guſtus. Pręterea. Obiectum

H per ſe & proprium alicuius potentiæ non percipitur ab alia potentia: cū ſenſibile ꝓprium dicatur illud, quod ab vno ſenſu aptum natum eſt percipi: ſed ſapor percipitur a tactu: ergo &c. Pręterea. Illud, quod guſtum immutat eſt obiectum eius: ſed humor ſaliualis immutat guſtum: ergo eſt obiectum eius & non ſapor. Dicēdum ꝙ ſapor formaliter ſumptus. vꝫ. inquantū ſapor, eſt per ſe & proprium obiectum ipſius guſtus. Quod poſſet probari eadē rōne, qua ꝓbatū eſt ſupra de obiecto. Ad primū dicēdū ꝙ ſapor nō cōtinet̄ ſub q̄tuor q̄litatibus tāgibilibus, ſicut inferius ſub ſuo ſupiori, nec ēt guſtus cōtinet̄ ſub tactu, ſicut inferius ſub ſuo ſupiori eſſentialr̄ loquēdo: ſꝫ ſolū quantum ad modū ſentiendi, vt ſupra dictum eſt. Ad ſecundum dicendum ꝙ ſapor per ſe & formaliter non percipitur a tactu, ſed ſolū inquātum cauſatur a qualitatibus tangibilibus. Ad vltimum dicēdum ꝙ humidum ſaliuale inſtrumentaliter concurrit ad guſtum non obiectiue, vnde ratio non ſequitur &c.

Sequitur in textu. {De eo aũt &c.} Hic incipit lectio vigeſimaſecunda eiuſdẽ libri, & in cõmento S. Tho.

IStud eſt decimumſextum capitulum præſentis tractatus, in quo Philoſophus determinando de ſenſu tactus et de tangibili, ponit duas cõcluſiones, per quas ſoluit duas dubitationes. quarũ Prima eſt. Senſus tactus non eſt vnus formaliter ſed plures. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam vnus ſenſus eſt vni⁹ contrarietatis per ſe & primo: ſed ſenſus tactus nõ eſt tãtum vnius contrarietatis per ſe primo: cùm obiectũ eius ſint quatuor qualitates tangibiles. ſ. calidum, frigidum, humidum, & ſiccum. ergo ſequitur ꝙ tactus nõ eſt vnus ſenſus formaliter. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Auditus non eſt ſolum vnius contrarietatis: nam eſt grauis & acuti, magnitudinis & paruitatis, lenitatis & aſperitatis &c. quę ſunt diuerſa contraria, & tamen auditus eſt vnus ſenſus: licet ſit diuerſarum contrarietatum. Preterea. Organũ tactus eſt vnum, quod dicitur eſſe quidã neruus diffuſus per totũ corpus per modũ cuiuſdã retis, conſiſtens in media proportione qualitatum tangibilium: ergo tactus eſt vnus ſenſus: cùm diuerſorum ſenſibilium ſint diuerſa organa. Preterea. Guſtus eſt quidam tactus: vt ſupra cõceſſum eſt. ergo, ſi tactus nõ eſſet vnus ſenſus formaliter, ſequeretur ꝙ guſtus non eſſet vnus ſenſus formaliter: conſequens eſt falſum. cùm guſtus habeat vnum obiectum. ſ. ſaporem. Preterea. Si tactus nõ eſſet vnus ſenſus formaliter, ſequeretur ꝙ non tantum eſſent quinq; ſenſus exteriores. conſequens eſt falſum, et contra omnem regulam Philoſophorũ: ergo &c. Preterea. Accidentia multiplicantur ad multiplicationem ſuorum ſubiectorum: ſed ſubiectum tactus eſt vnũ formaliter: ergo idem vt ſupra. Ad primum reſpondet hic Philoſophus negando conſequentiam. quia diuerſę contrarietates ſoni habent aliquod commune ſubiectum, videlicet ſonũ, ſub cuius ratione formali habent immutare ſenſum auditus: ſed quatuor qualitates tangibiles non habẽt aliquod commune ſubiectum: vnde ratio nõ eſt ſimilis. Item ad argumẽtum ſoluit Doc. ſan. alia ſolutione. Nam plures cõtrarietates eſſe alicuius ſubiecti communis ſiue generis poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ ſint plures contrarietates ꝑ ſe & primo. & ſic ipſius coloris aut ſoni nõ ſunt plures contrarietates. Alio modo ꝙ ſint plures contrarietates ſecũdario & per accidens, vna tamen primo & per ſe. & iſto modo ipſius ſoni, ſimiliter et coloris poſſunt eſſe plures contrarietates. Quando autem dicitur ꝙ vnus ſenſus eſt vnius contrarietatis tantum, intelligitur per ſe primo. Modo inter quatuor qualitates tangibiles ſunt diuerſę cõtrarietates per ſe et primo reſpectu tactus: ideo tactus non poteſt eſſe vnus ſenſus formaliter. Sed contra primam ſolutionem ſic arguitur. Omnium corporum eſt vnum ſubiectum cõe. vz. corpus: ſed quatuor q̃litates tãgibiles ſunt accidẽtia corporalia: ergo habent vnum ſubiectum cõmune. Ad hoc reſpõdet Doc. ſan. in litera ꝙ qualitatum tangibilium eſſe vnum ſubiectum cõmune, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo accipiẽdo ſubiectum pro genere, quod ſe habet ad differẽtias diuidentes ſicut potentia ad actum: & illo modo non hñt vnum ſubiectum cõmune. Alio modo accipiendo ſubiectum pro ſubſtantia, quæ eſt ſubiectum accidentium: & iſto modo dictę qualitates habent aliquod cõe ſubiectũ. Contra hanc ſolutionem ſic arguitur. Contraria omnia ponuntur ſub aliquo genere, vt patet in prędicamẽtis & 10. metaphy. ergo qualitates tangibiles, quę contrariantur abinuicem continentur ſub aliquo genere. & ſic hñt aliquod cõe ſubiectum, accipiendo ſubiectum pro genere. Dicendum ꝙ licet prędictę qualitates habeant aliqd' genus remotum, non tñ hñt vnum genus propinquum. vel dicendum & forſitan melius ꝙ licet dictę qualitates

A contineantur ſub aliquo genere logico, non tñ continentur ſub genere ſubiecto: cùm nõ conueniant in aliqua rõne formali immutationis. Ad ſcdm dicendum ꝙ organum tactus eſt vnum materialiter, et tñ plura formaliter. Cuius rõ eſt. quia organum tactus conſiſtit in media proportione qualitatum tãgibilium vt dictum eſt in obijciẽdo. ſed diuerſarum contrarietatũ ſunt diuerſę medię proportiones: cùm igitur, inter qualitates tãgibiles ſint diuerſę cõtrarietates, relinquitur ꝙ in organo tactus ſint diuerſę medię proportiones, & per cõſequens illo modo organum non eſt vnum formaliter. Ad tertiũ dicendum negando ſequelam. quia guſtus habet cõe obiectum formaliter, quod non contingit in tactu. ideo rõ non ſequitur. ꝓſerti cũ guſtus nõ ſit tactus eſſentialiter, vt ſupra declaratum eſt. Ad quartum dicendũ ꝙ licet ſint tñ quinq; ſenſus exteriores i genere: pñt tñ eſſe plures in ſpecie. Ad vltimũ dicendũ ꝙ accidentia materialia multiplicãtur ad B multiplicationẽ ſubiectorũ, nõ ſit ſpecifice: vñ tactus eſt bñ vnus ſenſus materialiter & ſubiectiue: eſt tñ plures formaliter & obiectiue. Secunda concluſio. Caro nõ eſt organũ tactus. Hęc concluſio probatur dupliciter. Primo ſicut ſe hʒ aer ad viſum, ita ſe habet caro ad tactũ: ſed aer non eſt organum viſus: ergo caro non eſt organũ tactus. Preterea. In lingua ſunt duo ſenſus, vtputa guſtus & tactus, ad quorum ſenſuum actionem cõcurrit caro. ergo ſignum eſt ꝙ caro non eſt organum tactus: quia pari rõne eſſet organum guſtus. & ſic guſtus et tactus non eſſent plures ſenſus: cùm diuerſorum ſenſuũ ſint diuerſa organa. Et ſi dicatur, ſtatim ad tactũ carnis ſentimus tangibilia. ergo videtur ꝙ caro eſt organum tactus. Ad hoc reſpondet Phs negando conſequẽtiã. cuius rõ eſt: quia, ſi aliq̃ pellicula extẽderet ſupra carnẽ ſtatim ad tactũ illius pelliculę ſentiret tãgibile: et tñ pp hoc nõ eẽt dicẽdũ ꝙ talis pellicula eẽt organũ tactus. Vñ lʒ ad tactũ carnis imme C diate ſentiat tãgibile, nõ ſeq̃r tñ ꝙ caro ſit organũ tact⁹.

Sequitur in textu. {Dubitabit autẽ ſi omne corpus profundum habet &c.} Hæc eſt lectio vigeſimatertia huius ſecundi libri, & in commento S. Tho.

ISstud eſt decimumſeptimum capitulum huius ſecundi tractatus, in quo Phs determinando de medio extraneo ipſius tactus ponit tres concluſiones: quarum Prima eſt. Inter tangens & tactum cadit medium extraneum. Hęc cõcluſio probatur tali ratione. Nam illud tãgens aut eſt in aqua aut in aere: quodcunq; dicatur, ſemper inter tangens & tactum mediat humiditas aut aerea, aut aq̃ſtinq; cùm ſit qualitas, nõ põt eſſe niſi in corpore ſubiecto. ergo inter tangens & tactum cadit mediũ extraneũ. vz. aut aer aut aqua. Verũtñ ꝙ aer mediet eſt nobis magis immanifeſtum & latens q̃ aqua. cum primo, quia continue ſumus in aere. ideo aer eſt minime percepti D bilis a nobis. tũ ſecundo, quia aer eſt ſpiritualior q̃ aqua. Contra ꝓdictam cõcluſionẽ ſic arguitur. Si inter tangẽs & tactum caderet medium, ſequeretur ꝙ in tangibilibus eſſet procedere in infinitum: conſequens eſt falſum. ergo & antecedens. Patet ſequela: quia medium illud tangeret tactum. Si ergo inter tangens et tactum caderet medium: cùm ipſum medium etiam ſit tactum. inter tangens et ipſum medium caderet aliud medium tactũ, & ſic eſſet procedere in infinitum. Preterea. Si aqua ponatur ſuper organum tactus immediate perciperetur a tactu vt ad ſenſum patet: ergo inter tangens & tactum nõ cadit mediũ. Præterea. Si inter tangens & tactum eſſet aliquod medium, maxime eſſet aer vel aqua: vt hic innuit Philoſophus. ſed aer vel aqua non poſſunt eſſe medium tactus. quod ſic patet. quia medium alicuius ſenſus non habet actu formaliter rationem ſui obiecti: ſicut diaphanum nõ habet actu colorẽ aut lumen. ſed aer & aqua hñt actu aliquas qualitates tãgibiles, quæ ſunt formaliter obiectũ

tactus.ergo &c. Prætereà. Medium tactus eſt caro: vt in præcedenti capitulo declaratum eſt. ſed caro non eſt aer aut aqua, ſed mixtũ ex his: ergo aer & aqua non ſunt medium tactus &c. Ad primum dicendum ꝙ inter tangẽs & tactum cadere medium extraneum poteſt intelligi dupliciter. vel loquendo de corporibus tangibilibus ſiccis, vel humidis. Si loquamur de tãgibilibus humidis: ſic inter tangens & tactum non cadit medium extraneum, vt voluit argumentũ: Si vero loquamur de tangibilibus ſiccis: ſic inter tangẽs & tactum cadit medium extraneum, vt voluit concluſio. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundũ Ad tertium reſpondet Auerro. dicens, ꝙ corpora noſtra nõ poſſunt pati ab elemẽtis, niſi ratione alicuius admixtionis: cùm elementa habeant ſe vt locantia, & corpora noſtra vt locata. nec elemẽta poſſunt alterari abinuicem, niſi ratione alicuius qualitatis admixtæ, ad quam quidẽ admixtionem aqua & aer ſunt in potentia. Sed hæc reſponſio ſtare nõ poteſt vt dicit hic Doc. ſan. cum primo quia corpora noſtra ſe habent ad elementa in ratione locantis: ſicut vnum elementum patitur ab alio. ſed vnum elementum eſt locans reſpectu alterius: ergo corpora noſtra poſſunt pati ab elementis: dato ꝙ elementa ſint locãtia. Tum ſecundo, quia elementa quantum ad aliquam eorum partẽ ſunt corruptibilia: ſed corruptio nõ fit ſine alteratione: ergo elementa poſſunt abinuicẽ alterari. Dicendum ergo eſt primo ꝙ elemẽta dupliciter poſſunt cõſyderari. Vno modo quantum ad qualitates actiuas & paſſiuas: & iſto mõ corpora noſtra poſſunt pati ab elementis, & ipſa elementa poſſunt inuicem alterari. nec vt ſic elementa habent rationem locantis. Alio modo poſſunt conſyderari ſm ſuas formas ſubſtãtiales, quas conſequuntur ex actione corporis coeleſtis: ſic habent rationem locantis. vnde corpora noſtra ab eis nõ poſſunt pati ſm ꝙ huiuſmodi. vnde corpus locans eſt magis cõſeruatiuum locati q̃ deſtructiuum. Dicendum ſecundo ꝙ licet aer & aqua habeant qualitates tãgibiles & in actu cõpleto, ſi ſm eorum ſubſtantiam conſyderentur, ſi tamen conſyderentur vt mediũ tactus, ſic non habent illas qualitates tangibiles in actu completo, ſed eas habẽt in actu incompleto, qui comparatus ad actum completum habet rationem potentiæ. Ad quartum dicendum ꝙ caro dicitur medium intraneum & generale ipſius tactus: aer vero & aqua dicuntur eſſe medium extraneum & nõ generale. & licet etiam alij ſenſus. ſ. viſus & auditus habeãt medium extraneum ſicut ſenſus tactus, tamẽ diuerſimode ſenſus tactus immutatur à tali medio q̃ alij ſenſus. Naꝫ illud mediũ ſimul & ſemel immutatur a qualitatibus tangibilibus & immutat tactum. vt cùm aliquis alium percutit per clipeum ſimul & ſemel immutat clipeum & organum tactus. ſic non eſt in alijs ſenſibilibus. Nam diaphanum, quod eſt medium viſus immutatur a lumine et ipſum immutatum immutat organum viſus. Et ſi dicatur immutatio viſus et diaphani fit i inſtanti: ergo ſimul & ſemel diaphanum immutatur a lumine & viſus a diaphano, & per conſequens non eſt differentia inter immutationem viſus & tactus a ſuis immutationibus medijs, dicẽdum ꝙ ly ſimul, põt dicere ordinẽ tpis tm̃ & ordinẽ tpis & cãlitatẽ ſimul. ſi dicat ordinem temporis tantum, ſic mediũ viſus ſimul immutatur a lumine, & viſus a medio. ſi vero dicat ordinem temporis & cauſalitatẽ ſimul, ſic ſenſus viſus & diaphanum, quod eſt medium eius nõ ſimul immutantur. Iſto autẽ vltimo modo tactus & medium eius ſimul immutatur. Ex prędictis maxime infertur ſecundum Philoſophum ꝙ caro non poteſt eſſe organum tactus: quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem: ſed tangibile immediate ponitur ſupra carnem, & ſic poſitum ſentitur: ergo ſequitur ꝙ caro nõ eſt organum tactus. Secunda concluſio. Organum tactus non habet in ſe qualitates tangibiles. Probatio Phi-

E loſophi. Sicut ſe habet organum viſus ad lumen et ad colorem, ita organum tactus ad qualitates tangibiles: ſed organum viſus non habet in ſe actu lumen aut colorem. ergo &c. Si dicatur. Mixtum habet in ſe qualitates tangibiles. ſed organum tactus eſt corpus mixtum: cùm ſit neruus quidam protenſus per totum corpus. ergo habet in ſe qualitates tangibiles. Dicendum ꝙ corpus mixtũ non habet in ſe qualitates tãgibiles in actu completo, ſed ſolum in actu incompleto, qui habet rationem potentiæ per comparationem ad actum completũ, vt dictum eſt ſupra. Tertia concluſio. Tactus eſt non ſolum ipſius tangibilis, ſed etiã non tangibilis. Probatio. quia viſus non ſolum eſt ipſius viſibilis, ſed etiam inuiſibilis: vt ex ſupra dictis patet. ergo tactus non ſolum eſt tangibilis. quia de ſimilibus idem eſt iudicium. Conſyderãdum tamen eſt ꝙ aliquid non tangibile poteſt conſyderari dupliciter ſecundum Philoſophum. Vno modo, quia parum habet
F de qualitate tãgibili ſicut aer. Alio modo, quia habet aliquam qualitatem tangibilem in excellentia nimia. Dicitur aũt vtrũq; intãgibile priuatiue quaſi male ꝑceptibile ſenſu tactus: q̃a aptũ natũ eſt priuatiue imutare tactum.

Sequitur in textu{ Oportet autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere &c. } Hęc eſt lectio vigeſimaquarta & vltima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt decimumoctauum & vltimũ capitulũ huius ſecũdi tractatus de anima, in quo Philoſophus determinando de ſenſu in communi, ponit tres concluſiones. quarum Prima eſt. Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia. Hæc concluſio probatur per exemplũ Philoſophi. Nam cęra recipit figurã anuli ſine materia. videlicet ſine metallo, aut ſine auro: ergo ſenſus eſt ſuſceptiuꝰ ſpecierum ſine materia. Ex quo patet ꝙ formę rei ſenſibi
G lis aliter ſunt in re ſenſibili, & aliter ſunt i ſenſu. quia ſunt in re ſenſibili ſecundum eſſe materiale: & in ſenſu ſunt ſecundum eſſe ſpirituale ſiue intentionale. Cõtra hanc cõcluſionem ſic arguitur. Proprium eſt intellectus eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia. ergo ſenſus non eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia: pręſertim cùm ſit materialis potentia. Pręterea. Senſus per excellentiam ſenſibiliũ corrumpitur: vt hic probat Philoſophus. ergo videtur ꝙ ſenſus ſuſcipiat ſpecies materialiter & realiter. Ad primum dicendum ꝙ intellectus eſt ſuſceptiuus ſpecierũ intelligibilium ſine materia & ſine conditionibus materialibus. abſtrahit enim intellectus ab hic & nunc: vt infra in tertio huius patebit. ſed ſenſus non eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine cõditionibus materialibus, licet ſuſcipiat eas ſine materia. Item ſenſus recipit illas ſpecies in aliquo organo corporali: intellectus autem ſuſcipit ſpecies ſine organo: ideo non eſt ſimile de ſenſu & intellectu. Ad ſecun
H dum negatur conſequentia. quia licet excellentia ſenſibilium corrumpat ſenſum: quãdo videlicet corrumpit proportionem inter organum ſenſus & ſenſibilia, non tamẽ propter hoc oportet ꝙ ſenſibile ſuſcipiatur in ſenſu ſecũdum eſſe materiale. Secunda concluſio. Organum ſenſus corrumpitur propter excellentiam ſenſibilium. hæc concluſio probatur tali ratione. Nam oportet inter organum ſenſus & ſenſibile eſſe quandam proportionem: ergo dum iſta proportio corrumpitur, ipſum organũ corrumpitur. ſed propter excellentiam ſenſibilium corrumpitur talis proportio: ergo &c. Ex hac ratione infertur ꝙ plantæ non habent ſenſum aliquem. quod ſic patet. quia non habent ſenſum tactus: ergo non habent aliquẽ ſenſum. Antecedens patet. quia ad ſenſum tactus requiritur determinata proportio, videlicet medietas ſecundum complexionem ad qualitates tangibiles: ſed plantæ non habent illam determinatam proportionem ſiue complexionem. ergo &c. Contra prædicta ſic arguitur.

Sicut

Sicut ſe habet intellectus ad intelligibile, ita ſe habet ſenſus ad ſenſibile: ſed intellectus non corrumpitur propter excellentiam intelligibilium, ſed perficitur: ergo videtur ꝙ ſenſus ꝓpter excellẽtiam ſenſibilium non corrũpatur. Pręterea. Propria paſſio non corrumpitur per ſuum proprium actum: ſicut nec perfectibile per ſuam perfectionẽ: ſed ſenſibile eſt propria paſſio ipſius ſenſus: ergo &cæt. Pręterea. Plantę patiũtur à qualitatibus tangibilibus. ergo videtur ꝙ habeant tactum: cũ ſenſus conſiſtat in quodam pati, vt ſupra dictum eſt. Ad primum dicẽdum ꝙ maior illa non eſt vera, ſi ly ſicut, dicat ſimilitudinẽ identitatis, ſiue adęquationis. Nam intellectus ſuſcipit intelligibile ſine organo corporali, ſenſus vero ſuſcipit mediãte organo corporali: vnde non eſt ſimile. Ad ſecundum dicendum ꝙ proprium perfectibile nõ corrumpitur per ſe per propriam perfectionem, ſed per accidẽs. ſenſus vero corrumpitur per excellentiam ſenſibilium per ſe, videlicet ad corruptionem proportionis, quę requiritur inter organum & ſenſibile. Ad tertium dicendum ꝙ plantæ licet patiantur a qualitatibus tãgibilibus. non patiuntur tamen ab eis ſicut ſenſus a ſenſibili. & ideo non oportet ꝙ habeant ſenſum. Tertia concluſio. Licet omnia inanimata corruptibilia patiantur a qualitatibus tangibilibus ipſius tactus, nõ tamen omnia patiuntur a qualitatibus ſenſibilibus aliorum ſenſuum, ſed ſolum aer & aqua. prima pars concluſionis patet tali ratione. Nam omnia inanimata prædicta alterantur: cùm ſint corruptibilia. ſed non videntur poſſe alterari, niſi a qualitatibus tangibilibus: ergo patiuntur ab eis: quia alterari eſt quoddam pati. ſecũda pars patet ad ſenſum. Nam aer patitur ab odore: cùm aliquando patiatur fœtorem: ergo aliqua inanimata patiuntur ab alijs ſenſibilibus. Et ſi dicatur. Quicquid patitur ab odore habet olfactum. ergo &c. ſed aer non habet olfactum: ergo &c. Dicẽdum ꝙ quicquid patitur ab odore per ſenſationem quãdam habet olfactum non autem ſi patiatur ſimpliciter per modũ actionis abſolute. Aer autem non patitur per ſenſationem: ideo non oportet ꝙ habeat olfactum. Itẽ qui voluerit prędicta diffuſius pluſtrare videat commentum ſancti Thomę in vltima lectione huius ſecundi. Hæc autem ad præſens ſufficiant de ſecũdo libro de anima ſm diuiſionem dicti Doctoris. Licet ſm alios diuerſos diuerſimode terminetur ſecundus liber de anima, vt patebit in capitulo ſequenti.

BREVIS RECOLLECTA SVPER tertium librum de anima Ariſto: ſecundũ magiſtrum Dominicum de Flandria ordinis prædicatorum.

Sequitur in textu. {Q. autem non ſint ſenſus pręter quinq; &c.} Hęc eſt lectio prima huiꝰ tertij libri, & in commento Sancti Thomæ.

HIC incipit tertius liber de anima ſecundum Doc. ſan. vbi Philoſophus incipit determinare de potẽtia intellectiua per comparationem ad ſenſum. Antiqui enim Philoſophi non poſuerunt differentiam inter ſenſum & intellectum, ideo Philoſophus remouens iſtam opinionem oſtẽdit in principio huius Tertij Libri, intellectũ nõ eſſe ſenſum. Sed ſm Egidium & Albertum. Tertius liber incipit. ibi {Qm̃ aũt duabus differentijs.} Secundum autem modernos incipit. ibi {De parte autem animę.} Diuiditur autem iſtę liber i quatuor tractatus. In primo tractatu oſtẽdit Philoſophus ꝙ præter quinq; ſenſus particulares oportet ponere ſenſum communem. In ſecundo oſtendit intellectũ nõ eſſe ſenſum. ibi {Quoniam autem duabus differentijs.} In tertio vero determinat de potentia intellectiua ſecundum ſe & de ſuis partibus, videlicet de intellectu poſſibili & de intellectu agente. ibi.

A {De parte autem animę.} In quarto determinat de potentia motiua. ibi {Quoniam autem anima.} Primus tractatus cõtinet tria capitula. In primo capitulo oñdit ꝙ nõ eſt ponẽdus alius ſenſus ꝓprius ꝑter quinq; ꝑdictos. In ſecundo capitulo oſtendit Philoſophus ꝙ neceſſe eſt ponere aliquem ſenſum communem præter quinq; ſenſus ꝓprios ex hoc ꝙ ſenſus percipit ſe ſentire. ibi {Quoniam autem ſentimus.} In tertio capitulo oſtendit idem etiam ex hoc ꝙ ſenſus diſcernit inter ſenſibilia propria. ibi {Vnuſquiſq; quidem igitur ſenſus &cę.} In primo capitulo ponuntur duę cõcluſiones. quarum Prima eſt. Quia nõ eſt ponẽdus alius ſenſus proprius præter quinq; ſuperius enumeratos. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam animalia perfecta habent omnes ſenſus: ſed non habent niſi quinq; ſenſus exteriores: ergo præter illos quinq; ſenſus non eſt ponendus alius. Probatio maioris. Nam quicunq; habet aliquod organum
B ſenſus, per quod nata ſunt aliqua ſenſibilia cognoſci, ille poteſt cognoſcere omnia ſenſibilia, quæ nata ſunt cognoſci per illud organum: vt patet inductiue per ſingula organa ſenſus. ſed animalia perfecta habent omnia organa ſenſus: ergo cognoſcere poſſunt omnia ſenſibilia, & per conſequens habent omnes ſenſus. cùm igitur non habeant niſi quinq; ſenſus non erit alius ſenſus reſpectu propriorum ſenſibilium præter quinq;. Ex quo patet ꝙ tantum ſunt quinq; ſenſus exteriores & proprij, videlicet viſus, auditus, olfactus, guſtus, et tactus. Quorum ſic poteſt formari ſufficientia. Nam ſenſus eſt quædam potentia paſſiua, quæ apta nata eſt immutari a ſenſibili exteriori. vel ergo immutatur ſecundum immutationẽ ſpiritualem tantũ: et ſic eſt viſus. vel immutatur cum immutatione ſpirituali etiam immutatione naturali. & hoc dupliciter. quia vel talis immutatio naturalis eſt ſolum ex parte obiecti, vel ex parte organi. Si primum, hoc eſt du-
C pliciter. quia vel talis immutatio fit per motum localem & ſic eſt auditus. nam obiectum eius. ſ. ſonus transfunditur per motum localem: vel fit per alterationem, et ſic eſt olfactus. Nam odor per quandam tranſmutationẽ trãſfertur per medium. ſi vero talis immutatio fiat ex parte organi. hoc eſt dupliciter. vel tale organum eſt diffuſum per totum corpus, & ſic eſt tactus: vel eſt in determinata parte corporis: et ſic eſt guſtus. Ex prędictis poteſt hic clare elici ꝙ viſus ſit Primus ſenſus: cũ ſit magis immaterialis quàm alij ſenſus. Secundus eſt auditus. Tertius eſt olfactus. Quartus guſtus. Quintus tactus. Contra prædictam concluſionem arguitur ſic. Sicut ſe habet intellectus ad intelligibilia, ita ſe habet ſenſus ad ſenſibilia: ſed ad intelligendum omnia intelligibilia ponitur vnus intellectus: ergo ad ſentiẽdũ omnia ſenſibilia ſufficit vnus ſenſus: & ſic nõ erunt quinq; ſenſus exteriores, ſed vnus tantum. Pręterea. Senſus tactus non diuiditur cõtra gu-
D ſtum, vt ſupra dictum eſt: quia guſtus eſt ſenſus ipſius tactus. ergo idem vt ſupra. Pręterea. Senſus exteriores ſunt ſuſceptiui accidentium: ſed plura ſunt accidentia in genere diſtincta q̃ quinq;: ergo videtur ꝙ ſint plures ſenſus q̃ quinq;: cùm diſtinctio potentiarum ſumatur a diſtinctione obiectorum. Ad primum dicendum negando conſequẽtiam & ſimilitudinem. quia intellectus eſt potẽtia ſpiritualis, ſenſus vero eſt potentia organizata, ideo licet ponatur tantum vnus intellectus ad intelligendum omnia intelligibilia, nõ tamen propter hoc oportet ꝙ ponatur ſolum vnus ſenſus. Ad ſecundum dicendũ ꝙ tactus poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo in communi, videlicet pro omni potentia, quę immutatur immutatione ſpirituali & immutatione organi, & iſto modo guſtus dicitur ſenſus ipſius tactus, & ſic tactus non dicitur proprius ſenſus. Alio mõ accipiĩ tactus in ſpãli et ꝓprie, vz. ꝓ illa potẽtia, q̃ apta nata ẽ imutari imutatione naturali ex p̃te organi, q̃d q̃dẽ organũ ẽ diffuſuz p totũ corpus. et

iſto mõ gnſt' nõ ẽ ſenſus tactus, ſed diuidiẽ cõtra ipſum. Ad tertium dicẽdum ꝙ ſenſus exteriores non ſunt ſuſceptiui per ſe primo omnium accidentium, ſed ſolum ſunt ſuſceptiui prędictorum quinq;, a quoꝝ diſtinctione formali ſumitur diſtinctio ſenſuum. Secũda concluſio. Nõ eſt ponendus alius ſenſus proprius propter ſenſibilia cõmunia. Hęc concluſio probatur tali ratione philoſophi. Quicquid cognoſcitur ab vno ſenſu, vt proprium ſenſibile eius, nõ cognoſcitur ab alio ſenſu per ſe, ſed ſolũ per accidens: ſed ſenſibilia communia per ſe cognoſcuni nõ ſolum ab vno ſenſu, ſed a pluribus: vt ſupra in ſecundo declaratum eſt. ergo ſenſibilia communia nõ ſunt ꝓpriũ obiectum alicuius ſenſus: & per conſequẽs non eſt ponẽdus aliquis ſenſus proprius pręter quinq; propter ſenſibilia communia. Et ſi quęratur quare ponantur plures ſenſus exteriores in animalibus perfectis propter ſenſibilia propria. Ad hoc rñdetur ſm Phm ꝙ rõ huius eſt vt nos non lateãt ea, q̃ cõſequunẽ ad ſenſibilia ꝓpria. q̃. vz. ſunt cõia diuerſis ſenſibus, vt motus, figura, magnitudo &c.

Sequitur in textu. {Quoniam autem ſentimus quod videmus & audimus &c.} Hęc eſt lectio. 2. huius tertij, & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt ſm capitulum huius tractatus in quo Philoſophus volens concludere ꝑter ſenſus exteriores vnũ communem ſenſum eſſe ponendum, mouet tres dubitationes, quarum prima eſt. Vtrum viſus percipiat ſe videre, & arguo ꝙ ſic. Nam homo ſentit ſe videre: vel ergo ſentit ſe videre ſenſu viſus, vel alio ſenſu. Si primum habetur intentum, ſi ſecundum: aut ille alius ſenſus percipit colorem & ipſum videre: vel percipit ipſum videre, ſed non colorem, non poteſt dici ſecũdum: quia videre non eſt niſi colorẽ percipere. Non ergo poteſt ſe percipere videre non percipiendo colorem, neq; primum poteſt dici quia ſic vnius obiecti, videlicet coloris, eſſent duo ſenſus diſtĩcti: vtputa viſus, & ille alius ſenſus. Pręterea. Si alio ſenſu ꝑciperet homo colorẽ, & alio ſenſu ꝑciperet ipſum videre: vel ille ſenſus qui percipit ipſum videre percipit ipſum colorem, vel non, non poteſt dici ſm: quia ſic eſſet proceſſus in infinitum, ſi dicatur primum ſequitur ꝙ eadem ratione ſtandum erat in primo. vz. ꝙ viſus percipit ſe videre, ſicut ille alius ſenſus percipit ſe ſentire. Pręterea. Eiuſdem potentię eſt percipere colorem et viſionẽ ipſam vt innuit hic Philoſophus, ſed manifeſtũ eſt ꝙ viſus percipit colorem: ergo viſus percipit ſuã viſionem. In contrarium arguit Philoſophus. Nam nihil videtur niſi color & habens colorẽ: ſed viſio ſiue videre non eſt color neq; habẽs colorem: ergo viſus non videt ſuum videre. Ad hãc dubitationem Philoſophus adducit tres ſolutiones. quarũ prima eſt. Actio ipſius viſus eſt duplex. Quædam eſt conſiſtens in mutatione ipſius viſus ab exteriori ſenſibili. & tali actione quicquid videtur eſt color vel coloratum: nec tali actione viſus percipit ſe videre. Alia eſt actio viſus, quę attribuitur viſui, ſm quam, poſt immutationem actualem ipſius organi iudicat de ipſa immutatione vel perceptione organi a ſenſibili, etiam abſente ſenſibili. et ſic viſus non videt ſolum colorem vel ſentit, ſed ſentit etiam viſionem coloris, & tali actione, viſus percipit ſe videre. Alia ſolutio eſt ꝙ licet videre non ſit color vel coloratum, tamen in ipſo videre eſt ſimilitudo coloris inquantum videns eſt quaſi coloratum ex eo ꝙ organum viſus eſt aptum natum ſuſcipere ſpecies coloris, propter quod ipſum videre poteſt percipi a viſu. Tertia ſolutio. Idem eſt actus viſibilis & actus ipſius viſus. idem dico ſubiecto, licet differant ratione, ſicut idem eſt actus ſoni, videlicet ſonatio, & actus auditus, videlicet auditio. ſed manifeſtum eſt ꝙ actio viſibilis attribuitur viſui: ergo actus ipſius viſus, vtputa viſio, attribuitur ipſi viſui, & per conſequens eiuſdem potentię eſt percipere viſibile &

E ipſam viſionem. ꝙ autẽ actus ſenſibilis et ipſius ſenſus ſint idem ſubiecto patet tali ratione. quia actio & paſſio, cum ſint quidam motus ſunt ſubiectiue in patiente: ergo actus ipſius ſenſibilis: qui dicitur quædam actio et actus ipſius ſenſus, qui conſiſtit in quodam pati vt ſupra dictũ eſt, ſunt ſubiectiue in viſu: & illi duo actus ſunt idẽ ſubiecto. Duæ autem rationes in principio dubij adductę admittuntur ſm Philoſophum. Sed contra primam ſolutionem ſic primo arguitur. Nulla potẽtia materialis poteſt reflecti ſupra ſeipſam & ſupra ſuum actum: ſed viſus eſt potentia materialis: ergo viſus non poteſt habere reflexionem ſupra ſeipſam & ſupra ſuum actum, & per conſequens viſus non poteſt percipere ſe videre, nec poteſt percipere ſeipſum. Probatio maioris. quia vel iſta reflexio fieret ſm partẽ, ita ꝙ vna pars reflecteretur ſuper aliã vel ſm totum, non poteſt dici primum quia ſic totum ſituaretur in minima particula, aut in puncto. nec poteſt
F dici ſcd'm: quia ſic idẽ non reflectitur ſupra ſeipſum. Dicẽdum ꝙ viſus & quilibet ſenſus particularis poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo proprie prout eſt ſenſus particulariter diſtictus contra communem: & iſto modo viſus nulla actione percipit ſe videre. Alio modo accipitur viſus pro ſenſu communi: inquantum, videlicet eadem immutatione, qua immutatur viſus, immutatur ſenſus communis. & iſto modo viſus percipit ſuum videre quia ipſius ſenſus communis eſt iudicare de proprijs ſenſibilibus ſenſuum particularium. Cuius ratio eſt. quia ſicut ſe habet centrum circuli ad circũferentias et ad lineas procedentes a circumferentia ad centrum, ita ſe habet ſenſus communis ad ſenſus particulares & ad actus eorundem: ſed nulla linea poteſt pertingere ad centrũ, niſi trãſeat per circumferẽtiam: ergo nulla ſenſatio poteſt pertingere ad ſenſationem niſi mediantibus ſenſibus particula-
G ribus, et per conſequens ſenſus communis habet particulares ſenſationes ſpecierum ſenſuum. Sed quia duę rationes in principio dubij vidẽtur concludere ꝙ viſus percipiat ſuum videre, etiam accipiendo viſum proprie vt diſtinguitur contra ſenſum communẽ, ideo ſoluẽdę ſunt. Vnde ad primum dicẽdum ꝙ alio ſenſu homo percipit colorem, & alio ſenſu vtputa ſenſu communi percipit ſe videre. et iſte ſenſus communis non ſolum percipit videre: ſed etiam percipie ipſum colorem, non ſub propria ratione coloris inquãtum ſenſibilis eſt. non eſt enim inconueniẽs ꝙ vnius obiecti materialiter ſumpti ſint plures potentię ſm diuerſas rationes formales. Ad ſcd'm dicendũ ꝙ iſte ſenſus, qui percipit viſionem, percipit ſe ſentire. nec eſt ſimile de viſu: quia ſenſus ille communis eſt, qui diciẽ communis communitate cognitionis: & eſt alterius virtutis q̃ ſit potentia viſiua. Ad tertium patet ſolutio ex dictis. Ex iſtis infertur vna concluſio tacite, prĩcipaliter tñ
H intenta in hoc capitulo. videlicet ꝙ præter ſenſus exteriores neceſſe eſt ponere ſenſum communẽ. Hæc concluſio patet tali ratione. Nam animal percipit actiones ſenſuũ exteriorum, ſed non percipit illas actiones per proprios ſenſus exteriores (vt declaratum eſt) ergo neceſſe eſt ponere vnũ alium ſenſum communem, qui habeat illas actiones percipere & de eis iudicare. Secunda dubitatio eſt vtrum ſenſibile & ſenſus ſimul generẽtur & ſimul corrũpantur. videtur ꝙ non. Nam ſenſibile non dependet in eſſe a ſenſu nec realiter nec formaliter. ergo videtur quòd ſenſibile & ſenſus non ſimul generentur et corrũpantur. Dicendum Philoſophum ꝙ ſenſibile in actu ſecundum rationem ſenſibilitatis conſyderatum, & ſenſus in actu ſimul ſunt. Cuius ratio ex ꝑcedentibus elicitur. Nã actus ſenſibilis & actus ſenſus ſunt vnus actus ſubiecto: ergo ſenſibile in actu & ſenſus i actu ſimul ſunt: & ſimul nõ ſunt: ſed ſenſibile in potentia & ſenſus in potẽtia nõ ſimul generantur & corrumpuntur. Et per hoc patet ſolutio ad rationem dubij. Tertia dubitatio. Quare eſt ꝙ aliqua

ſenſibilia

ſenſibilia corrumpunt ſenſum & aliqua inferunt delectationem ſenſibus. Ad hoc dicendum ſecundum Philoſophum ꝙ organum ſenſus cõſiſtit in debita proportione qualitatum ſenſibilium. Vnde quando iſta ſenſibilia ſunt excellentia, tunc corrumpunt illam proportionem, & ẽt ſenſum. Qñ vero nõ corrũpũt illã proportionem, inferunt delectationem ſenſui. Dubitatur extra literam circa dictum Philoſophi, & Doc. ſan. vtrum actio ſit ſubiectiue in patiente. Videtur ꝙ non: Nam perfectio eſt ſubiectiue in eo, cuius eſt perfectio: ſed actio quæcunque (ſiue immanens ſiue tranſiens) eſt perfectio agentis: ergo actio eſt ſubiectiue in agente. In contrarium arguitur tali ratione Doc. ſan. Nam actio eſt quidam motus ergo ſi actio eſſet ſubiectiue in agente, ſequeretur ꝙ omne agens in agendo moueretur: ergo &c. Dicendum ꝙ duplex eſt actio. quædam eſt actio immanens: & talis eſt ſubiectiue in agente. Alia eſt actio tranſiens: & illa poteſt dupliciter conſyderari. vno modo materialiter, videlicet pro eo, ꝙ introducitur ab agente in paſſum: et iſto modo dicitur eſſe ſubiectiue in patiente. quia videlicet forma, quæ introducitur ab agente per ſuam actionem, ſuſcipitur in patiẽte. alio modo accipitur actio formaliter pro ipſa introductione actiua formæ. & talis actio eſt ſubiectiuę in agente et eſt perfectio eius: vt voluit argumentũ dubij. de quo ad longum tertio phyſicorum dubitabitur.

an actio ſit i agẽte, vel paſſo.

Sequitur in textu. {Vnuſquiſq; quidem igitur ſenſus &c.} Hęc eſt lectio tertia huius tertij libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt capitulũ huius tractatus, i quo Philoſophus concludens ſenſum communem eſſe ponendum ad diſcernendum inter diuerſa ſenſibilia diuerſorum ſenſuum ponit duas concluſiones. quarum prima eſt pręter quinq; ſenſus exteriores neceſſe eſt ponere vnum ſenſum C communem ad diſcernendum inter ſenſibilia diuerſorũ ſenſuum. Et hæc concluſio probatur tali ratione. Nam nos percipimus differentiam & conuenientiam ſenſibilium diuerſorum ſenſuum inquantum ſenſibilia ſunt: ſed cognoſcere ſenſibilia inquantum ſenſibilia ſunt pertinet ad ſenſum: ergo percipere differentias diuerſorum ſenſibilium, inquantum huiuſmodi, pertinet ad ſenſum, non autem ad ſenſum particularem: ergo pertinet ad ſenſum communem. Quia autẽ diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum non pertineat ad ſenſum particularẽ exteriorem patet. quia vel pertinet ad vnum ſenſum, vel ad diuerſos. non primum: quia ille ſenſus non cognoſcit differentiam diuerſorum ſenſibilium, ſicut viſus nõ cognoſcit colorem & ſonum per ſe loquẽdo. ergo diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum nõ pertinet ad vnum ſenſum particularem, nec poteſt dici ſecundũ: quia vnus D homo cognoſcit differentias ſenſibilium diuerſorum: ergo eſt in vna potentia, qua illa diuerſa ſenſibilia cognoſcuntur. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur. Nam diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuũ Philoſophus attribuit tactui. ergo ad diſcernendum prædicta ſenſibilia non eſt neceſſe ponere ſenſum communẽ. Præterea. Senſus particularis diſcernit inter diuerſa ſenſibilia vtputa viſus inter albedinem & nigredinem, et ſonus inter acutum & graue. ergo idem vt ſupra. Præterea. Oĩa ſenſibilia debite cognoſcuntur per quinq; ſenſus exteriores. ergo non eſt neceſſe ponere ſenſum communem. Prę terea. Intellectus determinatam differẽtiam cognoſcit inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum: ergo nõ eſt neceſſe ponere aliquem ſenſum pręter quinq; ſenſus exteriores, qui cognoſcat differẽtiam inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuũ particularium. Præterea. Illa potentia, quæ diſcernit diuerſa, componit & diuidit: ſed cõponere & diuidere pertinet ad intellectum & non ad ſenſum. ergo &c. Ad pri-

A mum dicendum ꝙ Philoſophus attribuit tactui diſcernere inter diuerſa ſenſibilia diuerſorum ſenſuum non principaliter, ſed participatiue: inquãtum videlicet tactus eſt propinquior ſenſui communi cæteris ſenſibus. Ad ſecũdum dicendum ꝙ vnus ſenſus exterior diſcernit inter diuerſa ſenſibilia ſui proprij obiecti. vt voluit argumẽtum. tamen vnus proprius ſenſus non diſcernit inter diuerſa ſenſibilia diuerſorum ſenſuum: ſicut viſus non ponit differentiam inter colorem & ſonum. Ad tertium dicendũ ꝙ licet omnia ſenſibilia cognoſcantur a ſenſibilibus exterioribus ꝗtum ad eſſe, non tamen cognoſcuntur quantum ad differentiam & conuenientiam eorum, niſi a ſenſu communi. Ad quartum dicendum ꝙ intellectus cognoſcit differentiam diuerſorum ſenſuum quantũ ad qđ eſt non inquãtum ſenſibilia ſunt: ſed hoc pertinet ad ſenſum communem: vt dictum eſt. Ad quintum dicendum ꝙ percipere differentiam & conuenientiam colorum poteſt intelligi dupliciter. B Vno modo affirmando vel negãdo: & qui iſto modo percipit differentiam & conuenientiam, diuidit et componit. Alio modo cognoſcendo tm̃: & iſto modo non oportet ꝙ ille, qui cognoſcit differentiam colorum, cõponat & diuidat. Secunda concluſio. Senſus communis ponens differẽtiam inter ſenſibilia diuerſorũ ſenſuum ſimul cognoſcit diuerſa ſenſibilia. Hæc cõcluſio probatur tali ratione. Nam nullus poteſt ponere differentiam inter aliqua, niſi cognoſcat illa, quæ differunt dum eorum differẽtiam percipit: ſed ſenſus communis percipit differentiã diuerſorum ſenſuum, vt patet per præcedentem concluſionem: ergo ſequitur quòd ſimul cognoſcit illa diuerſa ſenſibilia. Cõtra hac concluſionẽ arguitur ſic tali ratione Philoſophi. Nam impoſſibile eſt idem moueri diuerſis motibus ſimul: ſed ſenſus i cognoſcendo mouetur (cum ſentire ſit quoddam pati) & ſenſibilia diuerſorum ſenſuum ſint contraria: ergo ſequitur ꝙ C impoſſibile eſt ꝙ ſenſus communis ſimul cognoſcat diuerſa ſenſibilia. Ad hoc reſpondent aliqui dicentes ꝙ idem ſubiecto, diuerſum tamen ratione poteſt moueri motibus contrarijs. Senſus autem communis licet ſit idem ſubiecto, eſt tamen plures ſecundum rationem: igitur poteſt moueri diuerſis motibus. Sed hanc reſponſionem remouet Philoſophus. Nam licet idem ſubiecto, diuerſum tamen ratione cõtrarijs motibus poſſit moueri in potentia, non tamen in actu. Ideo aliter dicendum eſt ſecũdum Philoſophum ꝙ ſenſus communis ſe habet vt punctus, qui eſt centrum circuli. qui quidem punctus conſideratur vt vnum, & vt duo, vt vnum, inquantum ab eo procedunt omnes lineæ ad circũferentiam. vt duo vero inquantum ad principium vnius lineæ & finis alterius. ſimiliter ſenſus communis eſt vnus & duo. vnus, inquantum eſt radix omnium ſenſuum exteriorum, inquãtum a ſenſu communi procedunt virtutes ſenſitiuę ad or- D gana exteriora. & conſyderatur vt duo, inquantum immutat ſecũdum diuerſas immutationes ſenſuum exteriorum: vnde non eſt inconueniens ꝙ moueatur ſimul motibus contrarijs inquantum eſt principium immutationum prędictarũ. Circa prædicta dubitatur primo, vtrũ ſenſus exterior ſit perfectior ſenſu cõmuni. & videtur ꝙ ſic. Nam mouens eſt nobilius & pręſtãtius moto: ſed ſenſus exterior mouet ſenſum cõmunem. vt patet ex dictis. ergo ſenſus exterior eſt perfectior. Dicendum ſecũdum Philoſophum ꝙ ſenſus communis ſimpliciter eſt perfectior, tum primo, quia immaterialiter ſuſcipit ſpecies ſenſibiles, tum ſecundo, quia eſt radix et fundamentũ oĩum ſenſuum exteriorũ, ſenſus vero exterior dr̃ perfectior ſm̃ quid & ꝗtum ad aliquid, inq̃tum, vʒ. hʒ mouere ſenſuʒ cõeʒ nõ tñ ẽ pfectior ſimpl'r, et p hoc pʒ ſolo ad rõnẽ dubij. Dubitatur ſecundo vtrũ præter ſenſum communẽ & ſenſus exteriores ſint ponendi alij ſenſus interiores. & videtur quòd non. Nam commune non diſtinguitur

contra proprium: ſed ſenſus exteriores dicuntur ſenſus proprij: ergo præter ſenſus exteriores eſt ponẽdus ſenſus communis ab eis diſtinctus. Præterea. Phantaſticũ & memoratiuum dicuntur paſſiones primi ſenſitiui, videlicet ſenſus communis: ſed paſſio non diuiditur contra proprium ſubiectum: ergo præter ſenſum communẽ non eſt ponenda memoria & phantaſia. Dicendum ꝙ præter ſenſus exteriores ponũtur quatuor ſenſus interiores, qui ſunt ſenſus communis, vis imaginatiua, quæ dicitur phantaſia in brutis: & æſtimatiua, quæ dicitur vis cogitatiua, vel ratio particularis i hominẽ & memoria. Quorum ſic poteſt formari ſufficientia. Nam ſenſus eſt perceptiuus ſenſibilium. aut ergo eſt perceptiuus ſpecierũ ſenſatarum aut intentionum, quæ nõ percipiuntur a ſenſu exteriori. Si primum: hoc eſt dupliciter. aut talis ſenſus ordinatur ad accipiendum illas ſpecies: & ſic eſt ſenſus communis. vel ad retinendum & conſeruandum eas: & ſic eſt vis imaginatiua. quæ dicitur theſaurus ſpecierum ſenſatarum. Si ſecundum, hoc eſt dupliciter. vel ordinatur ad recipiendum tales intentiones: & ſic eſt æſtimatiua in brutis, & cogitatiua ſiue ratio particularis in hominibus. vel ordinatur ad retinendum & conſeruandum illas intentiones: et ſic eſt memoria ſenſitiua. Et licet accipere & retinere in ſpiritualibus non pertineant ad diuerſas potentias, tamen in corporalibus ad aliam potentiam pertinet recipere, & ad aliam retinere. Videmus. n. quòd illa, quæ bene recipiunt male retinent: & illa, quæ male recipiunt bene retinent. Ad primum dicendum ꝙ licet commune per prædicationẽ non diſtinguantur contra proprium, commune tamen per cognoſcibilitatem et cauſalitatem diſtinguitur contra proprium, vt in propoſito. Ad ſecundum dicendum ꝙ memoria & phantanſia dicuntur paſſiones primi ſenſitiui non tanquam ſubiecti; ſed tanquam cauſæ: inquantum vna potentia fluit ab anima mediante alia: vt ſupra declaratum eſt.

q̃tuor interiorũ ſenſuũ ſufficiẽtiæ rõ.

Sequitur in textu. {Quoniã aũt duabus differẽtijs &c.} Hic eſt ſecundus tractatus huius tertij libri de anima, & eſt lectio quarta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTE eſt ſecundus tractatus huius tertij, in quo Philoſophus oſtendit intellectum non eſſe idem cum ſenſu, & cõtinet tria capitula. In primo capitulo Philoſophus oſtendit ꝙ intelligere & ſapere non ſunt idem cum ſapere & ſentire: & ꝙ opinio & phantaſia non ſunt idem. In ſecundo capitulo oſtendit ꝙ phantaſia nõ eſt aliqua potentiarum vel habituum, quibus diſcernitur aliquid eſſe verum vel falſum. ibi {De eo quod eſt} In tertio capitulo oſtẽdit quid eſt phãtaſia. ibi {Sed quoniã eſt motus} In primo capitulo ponuntur duę concluſiones. quarum prima eſt. Sapere & intelligere non ſunt idem cum ſentire. Prima pars huius concluſionis. ſ. ꝙ ſentire non ſit idẽ quod ſapere, probatur vna ratione Philoſophi, quę talis eſt. Sentire competit omnibus animalibus, ſapere vero paucis: ergo ſapere & ſentire non ſunt idem. Secunda ps eiuſdem concluſionis. ſ. ꝙ intelligere non ſit idem, quod ſentire, probatur duabus rationibus. quarum prima eſt. Contingit recte & non recte intelligere. recte quidem per verã ſciam, & per verã prudentiã, & verã opionẽ. nõ recte aũt ꝑ cõtrariũ. ſ. ꝑ falſam ſciam et ꝑ falſam opionem. ſed nõ contingit ſentire nõ recte: ſed ſolum recte quia ſenſus circa proprium ſenſibile non decipitur. ergo intelligere & ſentire non ſunt idem. Secũda ratio. Sentire competit omnibus aialibus, itelligere vero ſoli rationali creaturę: ergo idem vt ſupra. Contra prædictam concluſionẽ arguitur primo ſic rationibus antiquorum oppoſitam partẽ tenentiũ. Nã virtus corporea non poteſt agere in rẽ

E icorporeã: cũ ſemper agẽs ſit nobilius & altius pãſſo. ſed virtus cæleſtis agit in virtutẽ intellectiuã: ergo virtus intellectiua eſt virtus corporea, & per cõſequẽs intelligere eſt quoddam corporeum, & ſic intelligere eſt idem cum ſentire: quia quãdo ab aliquibus remouetur id, per quod differũt, tunc remanent idem: ſed intelligere differt a ſentire ꝑ hoc ꝙ itelligere eſt quoddã icorporeũ: ergo ſi remoueat incorporeũ ab itelligere reliqͣ q̃d itelligere erit quoddã ſentire. Pręterea: Oĩs apprehenſio ſeu cognitio fit ratione ſimilitudinis: ſed itellectus cognoſcit res corporeas ergo intellectus etiã eſt corporeus: & per conſequens idẽ vt ſupra. Præterea arguitur contra probationes. Nam prudentia eſt in animalibus rationalibus ex procemio metaphyſicę: ſed ſapere pertinet ad prudentiam: ergo videtur ꝙ ſapere non competit paucis, ſed multis animalibus. Præterea. Sicut ſenſus non decipitur circa propriũ ſenſibile, ita intellectus non decipitur circa proprium in

F telligibile: ergo ſi non non contingeret non recte ſentire non contingit non recte intelligere. Ad primum dicendum quòd virtus cœleſtis non agit in virtutem intellectiuam per ſe, ſed ſolum per accidens. idro ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendum quòd non omnimoda ſimilitudo requiritur ad cognitionem, ſed ſufficit ſimilitudo proportionis, quæ eſt inter actum & potentiam vnde nõ oportet quòd ſi res ſit corporea quòd propter hoc ſit etiam intellectus corporeus. Ad tertium dicendum quòd prudentia competit alicui dupliciter, ſimiliter & ſapere. Vno modo eſſentialiter: ſic ſolum competit rationali creaturę. Alio modo participatiue: ſic competit animalibus quibuſdam brutis, inquantum per naturalem ęſtimationem prouident de futuris: vt patet de formicis. Ad quartum dicendum quòd licet intellectus quantum ad primam eius operationem, nõ decipiãtur per ſe circa proprium intelligibile: tamen quantum ad eius ſecundã

G operationem poteſt decipi falſe. videlicet diuidendo vel componendo. Secunda concluſio. Opinio non eſt eadem cum phãntaſia. Hæc concluſio probatur tribus rationibus Philoſophi. quarũ prima eſt. Opinio ſequitur intellectum, phantaſia ſenſum: ſed ſenſus & intellectus non ſunt idem: ergo opinio & phantaſia non ſunt idem Secunda ratio. Phantaſticare eſt in poteſtate noſtra: ſed opinari nõ eſt in poteſtate noſtra: ſed requiritur rõ, ꝑ quã opinamur verum vel falſum. ergo &c. Præterea. Ex opinione ſeqͥtur immediate paſſio i appetitu: ſꝫ ex phãtaſia non ſequitur immediate paſſio in appetitu: ergo opinio & phantaſia non ſunt idem. Et ſi dicatur, nõ poſſumus opinari niſi phantaſticando, ergo opinio & phantaſia ſunt idem. Dicendũ negando conſequentiam, quia ſicut nos non poſſumus intelligere niſi ſentiendo, et tamen intellectus non eſt idem cum ſenſu: ita licet non poſſumus opinari ſine phantaſia: tamen non ſequitur ꝙ opinio ſit

H idem cum phantaſia.

Sequitur in textu. {De ro autem &c.} Hæc eſt lectio quinta eiuſdem libri: & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt ſecundum capitulũ ſecundi tractatus, in quo Philoſophus determinando de phantaſia per reſpectum ad alias potentias cognoſcitiuas, ponit tres cõcluſiones inferendo vnum corollarium. Quarum prima eſt ꝙ phantaſia non eſt ſenſus in actu, nec ſenſus in potentia. Hanc concluſionem probat Philoſophus primo in generali tali ratione. quia dormiens phantaſticatur non ſecundum ſenſum in potentia: quia ſenſui in potentia nihil apparet. neq; ſecundum ſenſum in actu: quia in ſomno non eſt ſenſus in actu. Hinc probat Philoſophus eandem concluſionem in ſpeciali, & primo quòd non ſit ſenſus in potẽtia vna ratione. Nam ſenſus in potentia

tentia ſemper ineſt animali: ſed phantaſia non ſemper conuenit animali: ergo phantaſia non eſt ſenſus in potẽtia. Deinde probat eandem concluſionem quantum ad ſecundam partem, videlicet ꝙ phantaſia non eſt ſenſus in actu, quatuor rationibus, quarum prima eſt. Senſus in actu competit omnibus animalibus: ſed phantaſia non competit omnibus animalibus: vtputa formicis & ceteris animalibus imperfectis. ergo &c. Et ſi dicatur contra. Cuicunq; ineſt ſenſus, eidem ineſt phãtaſia: vt ſupra in ſecundo conceſſum eſt. ergo ſicut ſenſus competit omnibus animalibus: ita & phantaſia. Dicendum ꝙ duplex eſt phantaſia. quædam eſt determinata, quæ habet determinatum organum. & talis non ineſt omnibus animalibus. alia eſt phantaſia indeterminata & imperfecta & talis bene competit omnibus animalibus. de qua non eſt hic ad propoſitum. Secunda ratio. Senſus ſecundum actum per ſe ſemper eſt verus: ſed viſiones phantaſticæ non ſemper ſunt veræ. Tertia ratio. Per ſenſum certitudinaliter iudicamus de re: ſed per phantaſiam non certitudinaliter iudicamus dicendo hoc eſt hoc, ſed dicimus ꝙ hoc apparet nobis hoc: ergo &c. Quarta ratio. Phantaſia ineſt dormientibus, vt dictum eſt. ſed ſenſus nõ competit dormientibus in actu: ergo phantaſia non eſt ſenſus in actu. Et ſi arguatur contra. Iſta phantaſia eſt quędam potentia. vel ergo eſt potentia ſenſitiua, vel intellectiua, vel vegetatiua, vel appetitiua, vel motiua ſecundũ locum: ſed manifeſtum eſt quòd phantaſia non eſt intellectus, nec potentia vegetatiua, nec motiua ſecundum locum, nec appetitiua, ergo eſt ſenſitiua. Dicendum quòd ſenſus poteſt accipi dupliciter. Vno modo vt ſe extendit ad omnes ſenſus interiores & exteriores. & iſto modo bene phantaſia pertinet ad ſenſum: cum ſit ſenſus interior, vt ſupra dictum eſt. Alio modo accipitur proprie videlicet pro potentia, qua anima aliquid apprehendit determinate cum quadam determinatione. et iſto modo phantaſia non eſt ſenſus. Secunda concluſio. Phantaſia non eſt intellectus, nec ſcientia. Hæc concluſio probatur vna ratione Philoſophi. Nam intellectus eſt primorum principiorum verorum. ſcientia eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus, qui eſt ſemper verus: ſed phãtaſia non eſt ſemper verorum: ergo phantaſia non eſt intellectus, neq; ſcientia. Secunda concluſio. Phantaſia non eſt opinio. Hæc concluſio probatur duabus rationibus Philoſophi. quarum prima eſt. Ad opinionem, ſequitur fides: ſed fides non eſt in animalibus brutis: ergo nec opinio. ſed phãtaſia eſt in animalibus brutis quibuſdam: ergo phantaſia non eſt opinio. Secunda ratio ad opinionem (vt dictum eſt) ſequitur fides, ad fidem ſequitur perſuaſio, ad perſuaſionẽ ſequitur ratio: ergo opinio inuenitur ſolũ in illis, in quibus inuenitur ratio: ſed phantaſia non ſolum reperitur in animalibus habentibus rationẽ: ergo idẽ vt ſupra. Ex pdictis i ſert Phs vnũ corollariũ. vʒ. ꝙ phãtaſia nõ ẽ qd cõpoſitũ ex ſenſu & opione.

Sequitur in textu. {Quoniam autem audit &c.}
Hæc eſt lectio ſexta huius tertij libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt vltimum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinando de phantaſia quiditatiue ponit vnam concluſionem dumtaxat, videlicet phantaſia eſt quidam motus factus a ſenſu ſm actũ. Hęc cõcluſio probatur tali ratione. Nam ab eo, quod eſt motum contingit aliud moueri: cùm aliquando aliud ſit mouens & motum, vt patet in octauo phyſi. ſed ſenſus mouetur a ſenſu: ergo a ſenſu ſecundum actum poteſt fieri motus. talis autem motus eſt phantaſia: ergo phantaſia eſt motus factus a ſenſu ſecundum actum. Conſyderandum eſt hic ſecundum Philoſophum ꝙ phãtaſia eſt aliquando falſorum, cuius ratio eſt: quia ſenſus, licet circa propriũ ſenſibile vt in paucioribus decipiatur, tamen circa ſenſibilia per accidens decipitur: non vt in paucioribus, ſed vt ſæpe: & magis circa ſenſibilia communia, ergo a fortiori phantaſia circa phantaſmata decipitur: cùm magis recedat a radice virtutis cognoſcitiuæ. Conſyderandum eſt ſecundum eundem ꝙ phos gręce eſt lux latine, a quo phanos venit, ideſt apparitio, ſiue illuminatio. a quo vlterius deriuatur phantaſia.

Sequitur in textu. {De parte autem animæ qua ſapit & intelligit &c.} Hic eſt tertius tractatus huius tertij libri, & eſt lectio ſeptima commenti Sancti Thomæ.

ISTE eſt tertius tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de parte intellectiua: & cõtinet in ſe ſex capitula. In primo capitulo Philoſophus determinat de itellectu poſſibili ſecundum ſe. In ſecundo vero oſtẽdendo qualiter intellectus poſſibilis reducitur in actu determinat de obiecto eius. ibi {Cum aũt ſic ſingula fiũt.} In tertio mouet quaſdam dubitationes circa præcedentia, & ſoluit eas. ibi. {Dubitabit autem vtiq; aliquis.} In quarto capitulo determinat de intellectu agente & intellectu in actu. ibi {Quoniam autem in omni natura.} In quinto determinat de operationibus intellectus poſſibilis. ibi {Indiuiſibilium quidem igitur.} In ſexto capitulo determinat de intellectu per reſpectũ ad ſenſum. ibi. {Videtur autem ſenſibile.} In primo capitulo ponitur vna concluſio quę talis eſt. ꝙ Intellectus poſſibilis eſt potentia paſſiua. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile, ita ſe habet intellectus ad intelligibile: ſed ſenſus eſt potentia paſſiua, & ſentire eſt quoddam pati. vt ex ſupradictis patet. ergo intellectus poſſibilis eſt potentia paſſiua: accipiendo, videlicet pati pro quocunq; recipere. Ex hac cõcluſione infert Philoſophus duo corollaria: quarum primũ eſt. ꝙ intellectus non eſt compoſitus ex naturis diuerſarum rerum naturalium vt antiqui voluerunt. Cuius ratio eſt. Nam illud, quod eſt in potẽtia ad aliquid et eſt receptiuũ illius caret illo: ſed intellectus poſſibilis eſt in potentia ad omnia intelligibilia, & eſt receptiuus illorum: ergo non eſt compoſitus actu ex illis. Secundum corollarium eſt. ꝙ intellectus non eſt affixus organo corporali. quia ſi eſſet affixus organo corporali, eſſet compoſitus ex naturis corporalibus: quia actus alicuius potentiæ organicę, non ſolum attribuitur ipſi potentiæ, ſed etiam toti compoſito ex potentia & organo. Pro declaratione huius concluſionis conſyderandum eſt ſecũdum Philoſophũ ꝙ diuerſimode ſenſus dicitur potentia paſſiua, & intellectus ipſe. Nam ſenſus, licet nõ patiatur paſſione proprie dicta, patitur tamen per accidens ratione organi: ſed intellectus, neq; per ſe, neq; per accidẽs poteſt pati paſſione proprie dicta: cùm non ſit affixus organo corporali. Et ſi dicatur. Ad intellectum requiritur cognitio ſenſitiua: ergo intellectus poteſt pati per accidens, videlicet ad paſſionem organorum ſenſuũ, quæ patiuntur paſſione proprie dicta. Dicendum quòd aliquid poteſt competere alicui per accidens dupliciter. Vno modo, quia aliquid coniungitur ei per ſe: & iſto modo intellectus poteſt pati paſſione proprie dicta per accidens, ratione organi & non ratione intellectus. Alio modo aliquid competit alicui per accidens: videlicet ratione alicuius extrinſeci. & iſto modo poſſumus cõcedere ꝙ etiam patitur paſſione proprie dicta. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur, nam intellectus eſt ipſa mens: ſed ſecũdum Auguſtinum nono de trinitate, mens nõ relatiue dicitur, ſed ipſam eſſentiam demõſtrat: ergo intellectus eſt ipſa eſſen

tia animæ & non potentia eius : & per conſequens non
eſt potentia paſſiua. Præterea. Homo conuenit cum an
gelis in natura intellectuali : ſed angelus dicitur intelle-
ctualis & mens:ergo & homo. & ſic idem, vt ſupra. Pre
terea. Vnumquodq; patitur per materiã : ſed intellectus
non eſt potentia materialis: vt conceſſum eſt. ergo intelle
ctus non patitur. Præterea. Quicquid dicitur paſſibile
eſt corruptibile: vt concedit Philoſophus in iſto tertio, et
etiam in primo de Cœlo, ſed intellectus non eſt corrupti
bilis: ergo non eſt paſſibilis. Preterea. Agens eſt preſtan
tius paſſo: ſed potentia vegetatiua, quæ eſt inferior poten
tia intellectiua eſt potentia actiua: ergo a fortiori poten-
tia intellectiua erit potentia actiua. Ad primum dicen-
dum ꝙ intellectus accipitur quatuor modis. Aliquan-
do accipitur pro eſſentia animæ: vt in auctoritate Augu
ſtini adducta. Aliquãdo accipitur pro potẽtia intellecti-
ua: vt in propoſito. Aliquando accipitur pro habitu, cũ
dicimus ꝙ intellectus eſt habitus principiorum. Aliquã
do vero ſumitur pro operatione ipſius intellectus. vnde
argumentum laborat in æquiuoco. Ad ſecundum dicẽ
dum quòd Angelus non dicitur intellectus eſſentialiter,
ſed ſolum dicitur intellectus & voluntas ad denotandũ,
ꝙ in eo non ſunt niſi illæ duæ potentiæ. & ideo appro-
priatiue Angelus dicitur intellectus, non autem eſſentia-
liter. Ad tertium dicendum ꝙ pati accipitur tripliciter.
propriiſſime, videlicet pro receptione alicuius formę cũ
ablatione alterius, quod conuenit ſecundum naturam:
vel ſecũdum aliquid, ad quod habet naturalẽ inclinatio-
nem. Et iſto modo intelligere non eſt quoddam pati. Et
iſto modo qui infirmatur patitur. Alio modo dicitur pa
ti minus proprie, videlicet, pro receptione alicuius cum
ablatione alterius: ſiue illud alterum ſit naturale, ſiue pre
ter naturam: & illo modo, qui ſanatur dicitur pati: quia
ab eo remouetur infirmitas. tertio modo dicitur pati cõ
muniſſime. videlicet pro quacunq; receptione alicuius,
ſiue talis receptio fiat cum ablatione alterius, ſiue non. Et
iſto modo intelligere eſt quoddam pati: & potentia intel
lectiua dicitur potentia paſſiua. Argumẽtum autem pro
cedebat de paſſione quantum ad primum vel ſecũdum
eius modum. Et per hoc patet ſolutio ad quartum. Ad
quintum dicendum ꝙ reſpectu eiuſdem obiecti agens eſt
nobilius paſſo, non autem ſi referantur ad diuerſa. Intel
lectus autem eſt vis paſſiua reſpectu totius entis vniuer-
ſalis, vegetatiuum autem eſt actiuum reſpectu eiuſdem en
tis particularis. ſ. corporis coniuncti. vnde nihil prohi-
bet tale paſſiuum eſſe nobilius huiuſmodi actiuo. Circa

An poſſibilis intellectus ſit ſubſtãtia ſeparata.

predicta dubitatur vtrum intellectus poſſibilis ſit ſubſtã
tia ſeparata. Et videtur quòd ſic. Nam ſubſtantia imma
terialis dicitur ſubſtantia ſeparata: cùm quælibet talis ſit
per ſe ſubſiſtens. ſed intellectus poſſibilis eſt immateria-
lis: ergo eſt ſubſtantia ſeparata. Dicendum eſt ſecundũ
Doctorem ſanctum, in præſenti lectione ꝙ intellectum
eſſe ſubſtãtiam ſeparatam eſt impoſſibile. Quod probat
tali ratione. Nã hic homo intelligit: ergo intelligit aliquo
formaliter. ſed non intelligit aliquo formaliter niſi ipſo
intellectu. ſed illud, quo aliquid operatur formaliter non
eſt ſeparatum ab eo: ergo intellectus poſſibilis non eſt ſe-
paratus ab homine. vel oportebit dicere ꝙ hic hõ nõ in
telligit aliquo formaliter. Sed forſitan diceretur ad hoc
ꝙ licet intellectus ſit ſeparatus ab homine, vnitur tamen

Nota diligenter contra Auerr.

ipſi mediante ſpecie intelligibili. Sed hæc ſolutio non
euacuat rationẽ prædictam. quia dato ꝙ intellectus poſ
ſibilis vniatur homini per ſpeciem intelligibilem, non
tamen ſequitur ꝙ hic homo per illam ſpeciem intelligi-
bilem intelligat, ſed magis ꝙ ille intellectus eſt, qui intelli
git: & illud, quod vnitur animæ per ſpeciem intelligibi-
lem eſt quoddam intellectum. vnde adhuc ratio eſt aſſi-
gnanda propter quid hic homo formaliter intelligat.
Ad rationem dubii dicẽdum ꝙ tripliciter aliquid poteſt

E dici immateriale. Vno modo obiectiue: & illo modo in-
tellectus non eſt immaterialis. Alio modo organice et in
ſtrumentaliter: & iſto modo eſt immaterialis. Tertio mo-
do ſecundum eſſe, videlicet ꝙ non exiſtat in materia, nec
in qua nec ex qua: & iſto modo intellectus dicitur mate
rialis et non immaterialis. Subſtantię vero ſeparatę ſunt
immateriales tertio modo. vnde non oportet ꝙ intelle-
ctus ſit ſeparatus ab hoie. ergo & ipſe intellectus erit i hoie.

Sequitur in textu. {Cum autem ſic ſingula &c.}
Hæc eſt lectio octaua eiuſdem libri: & in
commento Sancti Thomæ.

IStud eſt ſecundum capitulum huius tertii tractatus,
in quo Philoſophus determinando de obiecto intel-
lectus poſſibilis ponit vnam concluſionem, quæ eſt
talis. Singularia non intelligũtur directe, ſed reflexe. Hęc
F concluſio probatur tali ratione. Nam intellectus primo
& per ſe intelligit naturam & quiditatem rei: vt hic ſup-
ponitur. ſed in omnibus materialibus ipſum quodquid
eſt, differens eſt ab eo cuius eſt. nam aliud eſt magnitudo
& magnitudinis eſſe: & aqua & aquæ eſſe. ergo ſequitur
ꝙ quiditas, & illud, cuius eſt quiditas. ſ. ſingulare cogno
ſcuntur diuerſis potentiis vel ab eadem diuerſimode. cũ
ergo intellectus primo & per ſe & directe quiditatem co
gnoſcat: neceſſe eſt dicere ꝙ intellectus nõ cognoſcat ſin-
gularia primo & per ſe & directe, ſed alia potentia vide-
licet ſenſus. Quod autem ſingularia poſſint indirecte &
reflexe intelligi. probat ſic extra literam. quia illa poten-
tia, quę comparat vnum alteri cognoſcit comparabilia: at
quia ordinare ſiue comparare neſcit, qui rationes com-
parabilium ignorat. ſed intellectus comparat vniuerſale
ad ſingulare: ergo cognoſcit vtrũq;. Confirmatur. quia
nullus poteſt cognoſcere differẽtiam aliquorum, niſi co-
G gnoſcat extrema: ſed intellectus ponit differentiam inter
vniuerſale & ſingulare: ergo idem. vt ſupra. Ex hac cõ
cluſione infertur ſecundum Philoſophum ꝙ quiditas rei
materialis eſt proprium & per ſe obiectum intellectus.
Hoc corollarium patet tali ratione. Nam intellectus pri-
mo et per ſe intelligit quiditatem, non autem quiditatem
ſeparatam. vt voluerunt Platonici: ergo intelligit quidi-
tem exiſtentem in rebus materialibus. ſed illud, quod pri
mo & per ſe intelligitur ab aliqua potentia eſt obiectum
eius: ergo relinquitur ꝙ quiditas rei materialis eſt obiectũ
intellectus noſtri. Et ſi quæratur quomodo intellectus
exit de potentia ad actum intelligendo obiectum illud.
Dicendum ſecũdum Philoſophum ꝙ intellectus habẽs
habitum ſcientiæ reducitur ad actum dum vult: quia ha
bet ſpecies intelligibiles apud ſe. quod eſt contra Aui. ſed
dum intellectus nondum habet ſcientiam, non reducitur
ad actum dum vult: ſed quæritur virtus docentis ſiue in-
H trinſeci (vt ipſius intellectus agẽtis) ſiue extrinſeci, vt ip-
ſius magiſtri. Contra prædictam concluſionem ſic ar-
guitur probando ꝙ ſingularia intelliguntur rationibus
antiquorum Philoſophorum illam partem tenentium.
Nam actio & paſſio ſunt ſingularium & ſuppoſitorum
vt patet in procemio metaphyſi. ergo vniuerſale non eſt
id, quod intelligitur: ſed ſingulare. Præterea. Quiditas
ſiue natura rei, quæ eſt id, quod intelligitur, eſt res ſignifi-
cata extra animam: ergo eſt res ſingularis: ſic idem. vt ſu
pra. Preterea. Illa potentia, quę per ſe fertur ad aliquod
obiectum etiam per ſe fertur in quamlibet partem ſubie-
ctiuam eius: licet non primo ſicut viſus, qui per ſe primo
fertur in colorem, etiam per ſe fertur in albedinem & ni-
gredinem: licet non primo. ſed ſingularia ſunt partes ſu-
biectiue vniuerſalis: ergo ſi per ſe intelliguntur. ſequitur
quòd ſingularia per ſe intelliguntur. Præterea. arguitur
probando quòd ſingularia nullo modo intelliguntur:
Nam vniuerſale eſt dum intelligitur, ſingulare vero

dum

dum ſentitur: vt patet in hoc tertio. ergo ſingulare non
intelligitur. Præterea. Sicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile,
ita intellectus ad intelligibile: ergo per locum a tranſ-
mutata proportione, ſicut ſe habet intelligibile (vtpu-
ta vniuerſale) ad ſenſum, ita ſe habet ſenſibile (vtputa
ſingulare) ad intellectum. ſed vniuerſale non ſentitur: er-
go ſingulare non intelligitur. Præterea. arguitur contra
maiorem probationis, probãdo ꝙ quiditas & illud, cu-
ius eſt in materialibus non diſtinguantur realiter. Nam
idem eſt caro & carnis eſſe: vt hic dicit Philoſophus ſed
caro pertinet ad res nimis materiales: ergo in materiali-
bus idem eſt quid eſt & illud, cuius eſt. Præterea. Defi-
nitio & definitum ſunt idem eſſentialiter: ergo quod-
quid eſt ſignificatum definitionis eſt idem cum eo, cuius
eſt: quod eſt ipſum definitum. Preterea. Quando aliqd
prædicatur de alio prædicatione eſſentiali in primo mo
do dicendi per ſe, illud prædicatum non diuiditur reali-
ter a tali ſubiecto: ſed natura, ſiue quiditas concretiue de-
ſignata prædicatur in primo modo dicendi per ſe, dicen
do Socrates eſt homo. & Socrates eſt animal metaphori
ce loquendo. ergo Socrates et homo ſunt idem realiter, et
per conſequens natura & ſuppoſitũ. Preterea. arguitur
contra corollarium probando ꝙ quiditas rei materialis
nõ ſit obiectum intellectus noſtri. Nam illud eſt obiectũ
alicuius potentiæ, quod primo apprehenditur ab illa po
tentia: ſed ens inter prædicata omnia primo intelligitur
ab intellectu: vt dicit Auicẽ. in primo ſuæ metaphy. ergo
ens erit obiectum intellectus noſtri & nõ quiditas. Si di
catur ꝙ ens eſt primum obiectum intellectus adæquatũ,
non autem proprium. Contra. Idem eſt primum & ad-
æquatum: primo poſteriorum. ergo ſi ens eſſet primum
obiectum intellectus, erit obiectum adæquatum: et per cõ
ſequens proprium. Preterea nihil apprehenditur ab ali-
qua potentia niſi quod continetur ſub illius potẽtiæ obie
cto: ſed multa apprehenduntur ab intellectu, quę non ca
dunt ſub quiditate rei materialis: vt ſunt ſubſtantiæ ſepa-
ratæ. ergo &c. Preterea illud eſt obiectum intellectus, ſub
cuius ratione omnia intelliguntur: ſed Deus eſt huiuſmo
di: cum nihil ſit intelligibile, quod nõ participet aliquid
ab eo. ergo idem vt ſupra. Ad primum dicẽdum quòd
duplex eſt actio. Quædam eſt actio corporalis. Alia eſt
actio ſpiritualis. verum eſt ꝙ actio & paſſio corporalis
ſunt ſuppoſitorum. actio tamen ſpiritualis non ſemper
eſt ſuppoſitorum. Obiectum autem intellectus non agit
in intellectum actione corporali: ideo ratio non ſequitur
Ad ſecundum dicendum ꝙ natura ſiue quiditas rei ma-
terialis, ſecundum ꝙ eſt in re materiali ſignificata intelli-
gitur ſine cõditionibus ſingularium per primam opera-
tionem intellectus. vnde nõ oportet ꝙ ſingulare ſit illud
quod primo intelligitur. nec ꝓpter hoc intellectus eſt fal-
ſus. vt dicit Doctor ſanctus quia illa quæ ſunt coniuncta
D ſecundum eſſe, poſſunt ſeparatim intelligi per primam
operationem intellectus, non autem per ſecundam. Et ſi
arguatur. Illud, a quo aliqd abſtrahitur ab intellectu pri⁹
intelligitur: ſed a phantaſmatibus & ſingularibus abſtra
hitur ſpecies intelligibilis: ergo ſingulare prius itelligitur
Dicendum ꝙ dupliciter cõtingit abſtrahere. vno modo
poſitiue. alio modo priuatiue. Intellectus enim dum ab-
ſtrahit vniuerſale a particulari abſtrahit priuatiue. nihil
enim aliud eſt intellectum abſtrahere vniuerſale a ſingu-
lari ꝙ̃ intelligere vniuerſale non intelligendo ſingulare:
vt infra patebit. Ad tertium dicendum ꝙ duplices ſunt

A operatione intellectus: ſed non oportet ꝙ iſtæ apprehen
dantur ab illa potentia per ſe, a qua totum intelligitur.
Cum igitur ſingularia aliquid includant realiter, quod
non includit natura vniuerſalis, non oportet ꝙ ſingula-
ria per ſe intelligantur ab intellectu: licet ab eo intelligan-
tur per ſe vniuerſalia. Ad quartum & quintum dicendũ
ꝙ procedunt de intellectione directa. non autem reflexa.
Ad ſextum dicendum ꝙ quia ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt
nóbis immanifeſtę, Philoſophus de eis exemplificat per
exemplum naturale per carnem & carnis eſſe. vnde ipſe
dat intelligere ꝙ illud exemplũ in ſubſtãtijs ſeparatis idẽ
eſt quodquideſt, & illud cuius eſt. Ad ſeptimum dicen-
dum ꝙ quodquid eſt poteſt ad duo comparari, tanquam
ad illud, cuius eſt. Vno modo tanquam ad definitum et
ſic quodquideſt, eſt idem cum eo, cuius eſt quibuſcũꝙ re-
bus. Alio modo poteſt comparari ad ſuppoſita naturę.
& illo modo in ſubſtãtijs materialibus quodquid eſt nõ
B eſt idem cum eo, cuius eſt. Ad octauum dicendum ꝙ qñ
aliquid prędicatur de aliquo ſubiecto prędicatione eſſen
tiali, illud prædicatum eſt idem cum eodem ſubiecto: dũ
modo ſubiectum ipſum non includat aliquid in ſua ra-
tione, quod ſit extra intellectũ ipſius quiditatis. ſecus au-
tem ſi includat aliquid extraneum realiter, vt in propoſi
to. Ad nonum dicendum ꝙ ens quod apprehenditur
ab intellectu noſtro eſt obiectum commune, non autem
obiectum adęquatum alicuius potentiæ, quod poteſt ap
prehendi ab illa potentia ſpecie diſtincta: ſed ens non ſo
lum poteſt apprehendi ab intellectu humano, ſed etiam
ab angelico ſecundum communem rationem eius: ideo
ens non eſt obiectum adæquatum intellectus noſtri acci-
piendo intellectum vt ſe extẽdit ad intellectum Diuinũ
Angelicum, & humanum. Ad decimum dicendum ꝙ
primum accipitur dupliciter. Vno modo accipitur pri-
mum a prioritate prædicationis. Alio modo pro priori
C tate adæquationis. Illud. n. quod eſt primũ obiectũ ꝓri
tate adæq̃tionis eſt ꝓpriũ obiectũ. nõ aũt eſt primũ obm̃
q̃d eſt primũ prioritate p̃dicationis. Ad vndecimũ di-
cendum ꝙ nihil apprehenditur ab intellectu noſtro cor-
pori coniũcto, niſi illud, quod cadit ſub quiditate rei ma
terialis, aut per ſe, aut per accidens. Ad duodecimum
dicendum ꝙ omnia ſub ratione deitatis effectiue intelli-
guntur: non autem formaliter & obiectiue. Circa præ-
dicta dubitatur primo. vtrum ſpecies intelligibiles rema
neant in intellectu poſt actualem cõſyderationem. & ar-
guitur breuiter ꝙ non rationibus Auicennę. Nam recipe
re & retinere non pertinent ad eandem potentiam: ſed in
tellectus poſſibilis recipit illas ſpecies intelligibiles: ergo
non retinet eas. Præterea. Sicut ſe habet diaphanum ad
ſuſceptionem luminis, ita ſe habet intellectus poſſibilis
ad ſuſceptionem ſpecierum intelligibilium: ſed diapha-
num poſt actualem ſuſceptionem luminis (vt poſtquam
D non informatur lumine actualiter) non retinet lumen: er
go intellectus poſſibilis poſt actualem conſyderationem
non retinet ſpecies intelligibiles. Præterea. Duo acciden
tia eiuſdem generis non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto ſi
mul: ſed omnes ſpecies intelligibiles ſunt eiuſdem generis
ergo non poſſunt eſſe ſimul in intellectu poſſibili, & per
conſequens poſt actualem conſyderationem corrum-
puntur. In oppoſitum arguitur per Philoſophum hic
in litera. Dicẽdum quòd poſt actualem cõſiderationem
remanẽt ſpecies intelligibiles in itellectu poſſibili. Cuius
ratio eſt. quia maioris virtutis eſt intellectus poſſibilis ꝙ̃

ſtudere & addiſcere. Ad primum dicendum ꝙ licet in materialibus ad eandem potentiam non pertineat retinere & recipere, tamen in potentijs immaterialibus ad eandem potentiam pertinet retinere & recipere. ad eandem dico ſecundum eſſentiam diuerſam, tamen ſecundum diuerſa officia actuum vt infra patebit. Vnde intellectus, qui recipit ſpecies, & memoria, quæ retinet non ſunt duę potentiæ eſſentialiter diſtinctę, ſed ſunt vna potentia, cui ſecundum diuerſa officia actus attribuuntur diuerſi. Ad ſecundum dicēdum ꝙ non eſt ſimile de lumine ſuſcepto in aere & de ſpeciebus ſuſceptis in intellectu. quia lumen quod ſuſcipitur in aere dependet a corpore illuminante quantum ad eſſe & quātum ad fieri & conſeruari, ſic nō eſt de ſpeciebus intelligibilibus reſpectu obiectorum. Ad tertium dicendum ꝙ licet diuerſa accidentia eiuſdem generis ſecūdum actum completum non poſſint eſſe in eodem ſubiecto ſimul, tamen ſecundum actum incompletum, qui mediat inter puram potentiam & actum perfectum, poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto. Species autē intelligibiles poſt actualem conſyderationem habent eſſe ſolum in potentia ſecundum actum nō perfectum ſed imperfectum. Secundo dubitatur vtrum ſpecies intelligibilis ſit id, quod intelligitur. Et arguitur ꝙ ſic. Nam intellectus & intelligibile ſunt idem: vt cōceditur in iſto tertio. ſed res extra animam non eſt eadem cum intellectu: ergo ſequitur ꝙ ſpecies intelligibilis eſt idem cum intelligibili: & ſic eſt id, quod intelligitur. Pręterea. Quælibet qualitas poteſt eſſe res intellecta: ſed ſpecies intelligibilis eſt qualitas quædam. ergo ſpecies intelligibilis eſt res intellecta. Pręterea. Illud eſt res intellecta quod primo apprehēditur ab intellectu: ſed ſpecies intelligibilis eſt huiuſmodi: ergo &c. In oppoſitum arguitur ex his, quæ dicta ſunt. Nam obiectum intellectus eſt illud, quod intelligit: ſed ſpecies intelligibilis non eſt obiectum intellectus, ſed quiditas rei materialis: vt dictum eſt. ergo &c. Dicendū ꝙ ſpecies intelligibilis non eſt illud, quod intelligitur, ſed illud quo aliquid intelligitur. cuius ratio eſt. quia illud eſt quod intelligitur, quod affirmat vel negat intellectus: & eſt extra animam vel aliquid de re extra animā: ergo res extra animam eſt illud, quod intelligitur: & ſpecies intelligibilis eſt illud, quo aliquid intelligitur. Ad primum dicēdum ꝙ intellectus in actu eſt, idem cum intelligibili in actu non ſecundum ſe totum, ſed ſecundum ſuam ſimilitudinem, quę ſuſcipitur in intellectu: & eſt eadem cum intellectu, non quidem eſſentialiter, ſed ſubiectiue. Ad ſecundum dicendum ꝙ ſpecies intelligibilis poteſt conſyderari dupliciter. Vno modo vt eſt natura quædā de genere qualitatis: & iſto modo poſſet eſſe res intellecta. alio modo illud, quo res intelligitur vt dictum eſt: & illo modo ſuſcipitur in intellectu formaliter & tanꝗ quo, nō autē obiectiue & tanꝗ quod. Et ꝑ hoc pꝫ ſolutio ad tertiū.

Sequitur in textu {Dubitabit aūt vtiqꝫ aliqs &c.} Hęc eſt lectio, 9. huius tertij libri, & in cōmento S. Tho.

ISTud eſt tertium capitulum præcedentis tractatus, in quo Philoſophus ſoluēdo duas dubitationes ponit duas concluſiones. quarū prima eſt ꝙ intellectus poſſibilis poteſt intelligere. Hęc cōcluſio probatur tali ratione. Nam illud, quod eſt in potentia ad intelligibilia ſuſcipiēda poteſt intelligere: ſed intellectus poſſibilis eſt in potentia ad intelligibilia ſuſcipienda: cum ſit tanꝗ tabula raſa in qua nihil depictum eſt. depingibilis tamen ſcientijs & virtutibus. ergo ſequitur ꝙ intellectus poſſibilis poteſt intelligere. Contra hanc concluſionem arguit Philoſophus. Nam agens & patiens habent aliquod commune: ſed intellectus poſſibilis cum ſit ſimplex non videtur habere aliquod commune cum re itellecta: ergo videtur ꝙ intellectus poſſibilis nō poteſt intelligere. Dicendum

E ꝙ intellectus poſſibilis habet aliquod commune, in quo conuenit cum alijs patientibus. conuenit enim cum alijs in hoc, quod eſt recipere. Secunda concluſio. Intellectus poſſibilis intelligit ſeipſum, non per ſuam eſſentiam, ſed per ſuam ſpeciem intelligibilem. Hęc cōcluſio probatur tali ratione. Quia intellectus ſeipſum intelligendo intelligit ſe intelligere: ſed intellectus non intelligit ſe intelligere per ſuam eſſentiam, ſed per ſuam ſpeciem intelligibilem. Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Vnumquodqꝫ eſt intelligibile ſecundum ꝙ eſt in actu: ſed intellectus poſſibilis non eſt in actu (cum ſit in potentia ad omnia intelligibilia) ergo intellectus poſſibilis non poteſt intelligi. Pręterea. Si intellectus poſſibilis intelligeretur a ſeipſo: ſequeretur ꝙ idem eſſet mouens et motum reſpectu eiuſdē, & per conſequens illud eſſet in actu et in potētia reſpectu eiuſdem: conſequens eſt falſum: ergo &c. Sequęla patet: quia intellectus intelligendo mouetur a re intellecta: ergo F ſi intellectus poſſibilis intelligeret ſeipſum moueretur a ſeipſo. Pręterea. Angelus cognoſcit ſeipſum per ſuam eſſentiam: ergo pari ratione intellectus noſter intelligit ſeipſum per ſuam eſſentiam: cum ſit immaterialis. Præterea. Si intellectus intelligeret ſeipſum per ſpeciem, vel intelligeret ſeipſum & ſuam ſpeciem et ſuum obiectum ſemper vnico actu, vel alio & alio actu. Non ſcḋm: quia impoſſibile eſt ꝙ intellectus ſimul diuerſis actibus itelligat. Neqꝫ etiam primum. quia dum intelligit rem intellectam intelligit ſeipſum. Pręterea. Si ſic, ſequeretur ꝙ intellectus ſemper intelligeret: quia intellectus eſt ſibijpſi præſens. Ad primum & ad ſecundum dicendum ꝙ iſta duo argumēta probant ꝙ intellectus non intelligit ſeipſum per ſuam eſſentiam, non autem ꝙ non intelligat ſeipſum per ſpeciem intelligibilem. Ad tertium dicendum negando ſequelam. quia intellectus angelicus eſt in actu, ſed intellectus noſter eſt in potentia. Et licet ſit immaterialis quan- G tum ad organum, eſt tamen materialis quantum ad eſſe. Ad quartum dicendum ꝙ Doctor ſanctus in prima parte concedit ꝙ intellectus intelligit ſe & ſuum intelligere et ſuum obiectum diuerſis actibus. Sed in primo ſententiarū cōcedit ꝙ vnico actu omnia illa intelligit. Pro cuius cōcluſionis declaratione, conſyderandum eſt ꝙ ſpecies intelligibilis & intellectus poſſunt dupliciter conſyderari. Vno modo vt ſunt quædam res veræ inter ſe diſtinctæ: & iſto modo alio actu intellectus poteſt intelligere ſuam ſpeciem, & alio actu ſeipſum & intelligere ſuū. Alio modo poſſunt conſyderari vt ſunt principia intelligendi: et iſto modo vnico actu omnia intelliguntur. Ad quintū dicendum negando ſequelā. quia illæ ſpecies intelligibiles non ſemper ſunt in actu. vnde non oportet ꝙ intellectus intelligēs ſeipſum ꝑ ſpēm intelligibilē ſempꝫ itelligat.

Sequitur textus. {Qm̄ aūt i omni natura} Hęc eſt lectio H 10. huius tertij libri, & in commento S. Thomæ.

ISTud eſt quartum capitulum, in quo Philoſophus determinādo de intellectu agente in actu, ponit vnam concluſionem, quę talis eſt: ꝙ per intellectum poſſibilem neceſſe eſt ponere intellectum agentem. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi et exemplo. Primo ſic. Nam in omni natura, quę quandoqꝫ eſt in potētia & quādoqꝫ in actu, neceſſe eſt ponere aliquid vt materiam in illo genere, per quod eſt in potētia ad omnia quæ ſunt illius generis: & aliquid in actu, quod ſe habet vt ars reſpectu artificiorū, per quod poteſt facere illa omnia actū: ſed anima intellectiua, ſecundum potentiam intellectiuā quandoqꝫ eſt in potentia, quandoqꝫ in actu: ergo neceſſe eſt ponere in anima intellectiua vnam potentiā, per quā eſt in potentia vt omnia intelligibilia ſuſcipiat, quæ dicitur intellectus poſſibilis: & aliam potentiam, per quam apta nata eſt facere illa intelligibilia in actu, quæ dicitur quidam habitus, vt dicit Philoſophus. Exemplo idem probatur.

probatur. Nam ad videndum colores requiritur lumen: ſed intellectus agens ſe habet vt lumen per reſpectum ad intelligibilia: ergo ad intelligẽdum requiritur intellectus agens. Pro ampliori declaratione conſyderandū eſt ſm Philoſophum primo ꝙ quatuor ſunt conditiones intellectus agentis & iſtarum primę tres ſunt communes intellectui poſſibili et agenti: quarum prima eſt. Intellectus agens eſt ſeparabilis. Secunda eſt, intellectus agens eſt impaſſibilis. Tertia eſt: intellectus agẽs eſt immixtus nō cōpoſitus ex diuerſis naturis rerum. Quarta eſt: intellectus agens ſm ſuam ſubſtantiam eſt in actu. Et per hanc conditionem intellectus agens differt ab intellectu poſſibili, qui ſm ſuam ſubſtantiam eſt in potentia. Has conditiones ponit Philoſophus ineſſe intellectui agenti tali ratione. quia omne agens pręſtantius eſt et nobilius paſſo: ſed intellectus poſſibilis, qui ſe habet vt patiens eſt ſeparabilis & impaſſibilis et immixtus: ergo a fortiori intellectus agens eſt ſeparabilis, impaſſibilis, & immixtus. Q, autẽ intellectus agens ſit in actu ſm ſuam ſubſtantiam patet. quia agẽs eſt nobilius paſſo, non ſm naturam, ſed ſm ꝙ eſt in actu: cum ergo intellectus agens ſe habeat ad intellectum poſſibilem, ſicut agens ad patiens, & cū intellectus poſſibilis ſit in potentia: ſequitur ꝙ intellectus agens ſit in actu. Conſyderãdū eſt vlterius ſm Phūm ꝙ tres ſunt cōditiones intellectus in actu, per quas differt intellectus in actu, ab itellectu ĩ potētia. quarum prima eſt ꝙ itellectus in actu eſt idem cū re intellecta, nō autẽ intellectus in potentia. quod intelligendum eſt non eſſentialiter, ſed participatiue aut ſubiectiue. Secunda cōditio eſt ꝙ intellectus in actu ſimpliciter & vniuerſaliter praecedit intellectum in potentia, licet intellectus in potentia in vno & eodem quod mouetur de potentia ad actum pręcedat intellectū in actu. Tertia cōditio eſt ꝙ intellectus in actu ſemper intelligit. quod nō competit intellectui in habitu vel in potentia. Ex prędictis elicitur ꝙ quadruplex eſt intellectus videlicet intellectus agẽs, intellectus poſſibilis, itellectus in actu, intellectus in potentia. Conſyderãdum eſt vlterius ꝙ duę ſunt cōditiones partis intellectiuę in communi. quarum prima eſt ꝙ pars intellectiua eſt ſeparabilis, ſed non quidem ſm eſſe in pn̄ti ſtatu, ſed ſm operationẽ, eo modo, quo ſupra declaratum eſt. Secunda cōditio eſt, quę ſequitur ex prima, ꝙ ſola anima intellectiua in hoie eſt perpetua & icorruptibilis. perpetua dico a parte poſt, non a parte ante: cùm habeat principium. Et ſi dicatur. poſtq̃ pars intellectiua eſt ſeparata ab homine, in ea non eſt reminiſcentia. ergo videtur ꝙ non poteſt ſeparari. Dicendum ꝙ reminiſcentia non ſolum pertinet ad partem intellectiuam, ſed pertinet ad eam ſolū ſm eſſe, quod habet in corpore. & hoc potiſſime quo ad eundem modū. Contra prędictā concluſionẽ ſic arguitur. Pręſenti obiecti ſufficit ad immutationem potētię. ergo videtur ꝙ nō neceſſario requiratur intellectus agens ad intelligẽdum. Pręterea. Non eſt ponẽdus ſenſus agens: ergo non eſt ponendus intellectus agens. Patet conſequentia. quia ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, ita ſe hẽt intellectus ad intelligibilia. Pręterea. Intellectus agẽs ſe habet ſicut lumen: vt dicit Philoſophus. ſed lumen non requiritur ad vidẽdū niſi propter medium: ſm Doc. ſan. vt ex ſupra dictis patet. ergo ad intelligẽdum non requiritur intellectus agẽs. Pręterea. Si poneretur intellectus agens, eius eſſet aliqua operatio: ſed ipſius non ponitur aliqua operatio ergo vi

A virtutem intellectus agentis. vnde ratio nō ſequitur. Ad ſecundum ſit dicẽdum ꝙ ſenſibile ſm ſui naturam actu poteſt immutare ſenſum: ideo non ponitur ſenſus agens ſed intelligibile ſm ſui naturam non poteſt immutare intellectum. ideo neceſſario ponitur intellectus agens. Ad tertium dicendum ꝙ intellectus ſe habet ſicut lumen non omnibus modis ſimilitudinis, ſed quantum ad aliquid. Nam ſicut lumen requiritur ad vidẽdum, ita intellectus agens ad intelligendum. Sed diſſimilitudo eſt in hoc. q̃a lumen requiritur propter medium & non propter obiectum. Sed intellectus agens requiritur propter obiectum & non propter medium. Ad quartum dicendum ꝙ intellectus agentis triplex eſt operatio. Prima eſt illuſtrare phantaſmata. Secunda eſt ex phãtaſmatibus illuſtratis ſpeciem intelligibilem abſtrahere. Tertia eſt per ſpeciem intelligibilem abſtractam intellectum poſſibilẽ determinare, qui eſt ſm ſe indeterminatus. Et dum dicebatur, In

B tellectus agens non imprimit aliquid in phãtaſmatibus. ergo non illuminat. Dicendum ꝙ non illuminat phantaſmata aliquid imprimendo phantaſmatibus, ſed magis abſtrahendo, & confortando intellectum poſſibilem ad ſuſceptionem ſpecierum intelligibilium. Circa praedicta primo dubitatur vtrum intellectus agens ſit habitus. Et arguitur ꝙ nō ratione Doc. ſan. Nam omnis habitus praeſupponit cognitionem terminorū: ſi ergo intellectus agens eſſet habitus, ſequeretur ꝙ non faceret omnia intelligibilia in actu. quod eſt cōtra ſn̄iam Philoſophi. In oppoſitum arguitur per Philoſophum in litera. Dicẽdum breuiter ꝙ habitus poteſt dupliciter conſyderari. Vno modo proprie vt diſtinguitur contra potentiam: & iſto modo intellectus agens nō dicitur habitus, vt voluit argumẽtum dubij. Alio modo accipitur habitus communiter pro quacūꝗ forma ſm ꝙ habitus diſtinguitur con

C tra priuationẽ: & iſto mō itellectus agẽs dr̄ habitus. Vñ Philoſophus nō dicit ꝙ intellectus agens ſit habitus ſimpliciter, ſed eſt tanq̃ habitus. Secundo dubitatur vtrū intellectus agens ſit ſeparatus ab anima, vel vtrum ſit aliquid ipſius animę. Et videtur ꝙ nō ſit aliquid ipſius animae. Nam ad intellectum agentem pertinet illuminare: ſed illuminare pertinet ad altiorem virtutem. vʒ. ad primam cauſam. ergo intellectus agẽs nō eſt aliquid ipſius animae. Pręterea. Intellectus agens, vt videtur hic dicere Philoſophus, ſemper eſt in actu. ergo ſi intellectus agens, eſſet aliqd ipſius animę, ſequeretur ꝙ homo ſemper actu intelligeret. conſequens eſt falſum. ergo &c. Pręterea. Prima conditio intellectus agentis eſt ꝙ ſit ſeparabilis. ergo non videtur ꝙ ſit aliquid ipſius animae. Dicendum ꝙ intellectus agens non eſt ſeparatus ab ipſa anima: ſed eſt aliquid ipſius animae. Quod patet tali ratione Doc. ſan. in pn̄ti lectione. Nam in omni, quod eſt cōſtitutū a natu

D ra ſunt principia ſufficientia ad completionem proprie operationis: ſed intelligere eſt propria operatio hominis (intelligere dico per phãtaſmata) ergo in hoie ſunt principia requiſita ad talem intellectionem: ſed homo nō poteſt intelligere niſi per virtutem intellectus agentis, cuius eſt illuminare phantaſmata: & ab eis ſpeciem intelligibilem abſtrahere: ergo intellectus agẽs eſt aliquid in anima exiſtens: Pręterea. Si intellectus agens non eſſet in homine exiſtens, ſequeretur ꝙ homo non intelligeret per intellectum agẽtem, cùm nihil operetur niſi per aliquid in eo formaliter exiſtens. conſequens eſt falſum. ergo &c. Ad

Indiget organo corporali. Dubitatur tertio, vtrū intelle-
ctus agēs ſit ꝑpetuus & incorruptibilis, & vr̄ ꝙ nō. quia
illud, qd' hꝫ principiū nō eſt ꝑpetuum: ſed intell's agēs hꝫ
principiū: ergo non eſt ꝑpetuus. Pręterea. Illud, qd' eſt ex
nihilo eſt vertibile i nihil: ſed intell's eſt ex nihilo: ergo eſt
vertibilis i nihil. & ꝑ cōſequēs nō erit ꝑpetuus. Pręterea.
Nihil eſt ſine ſua ꝓpria opatione: ſed itellectus nō pōt in
telligere poſt corruptionē totius coniuncti: cū ꝓpria eius
opatio ſit intelligere ꝑ phātaſmata. ergo &c. Ad primū
dicēdū ꝙ dupl'r aliqd dr̄ ꝑpetuū. Vno modo, ꝓprie, pro
eo, qd' caret principio, et fine: qd' dr̄ ꝑpetuū a pte ante et a
pte poſt. & iſto mō intell's nō dr̄ ꝑpetuus. Alio mō acci-
pitur perpetuū pro eo, ꝙ caret fine: qd' dr̄ ꝑpetuū a parte
poſt. & iſto mō intellectus dr̄ ꝑpetuus. Ad ſcd̄m dicēdū
ꝙ intellectus bn̄ eſt vertibilis i nihil ꝑ potētiā creātis, nō
aūt per aliquā potentiā in eo exiſtentē. vn̄ nō eſt corrupti
bilis, ſed bn̄ eſt annihilabilis. Ad tertiū dicendū ꝙ intelli
gere ꝑ phātaſmata eſt ꝓpria opatio itellectus cōiūcti ſm̄
ꝙ huiuſmodi, non aūt ipſius intellectus abſolute cōſyde
rati. Vn̄ rō nulla. Dubitaſ quarto. vtrū intellectus agēs
ſit vnus in oībus hoībus, & vr̄ ꝙ ſic. Nā intellectus agēs
eſt immaterialis. ergo nō multiplicaſ ad multiplicationē
ſingulariū, ſiue ſuppoſitoꝝ materialiū: & ſic erit vnus in
oībus. Pręterea. Si eēnt tot intell's agētes quot ſunt hoīes,
ſequereſ ꝙ iā eſſent infiniti intell's actu: ſtāte ſm̄ Ph̄m ꝑpe
tuitate mundi. cōſequēs eſt impoſſe. ergo &c. Dicēdū ꝙ
nō eſt vnus intellectus agēs in oībus hoībus ſm̄ numerū,
licet ſit vnus ſm̄ ſpeciē. Qd' ſic pꝫ. qa ad multiplicationē
ſubiectorū ſeqtur multiplicatio accidentiū. ſed intellect⁹
agēs eſt accn̄s, qd' eſt ſubiectiue i aīa: ergo et multiplicatio
nē animaꝝ ſequiſ multiplicatio intellectus agētis. ſed ma
nifeſtū eſt ꝙ nō ē vna aīa numero i oībus hoībus. ergo ꝗn
eis nō eſt vnus intellectus agēs. Ad primū dicēdū ꝙ itel
lectus agēs dr̄ imaterialis, ꝗa nō eſt ex materia cōpoſitus
dr̄ tn̄ materialis, ꝗa eſt i materia. ſ. in eſſentia animę ſubie
ctiue: vn̄ hꝫ materiā in q̄, lꝫ nō hēat materiā ex qua. Ad
ſcd̄m dicēdū ꝙ ēt ſtāte ꝑpetuitate mūdi nō ſeqſ ꝙ eēnt in
finitę aīę in actu: & ꝑ cōſequēs ſequiſ ꝙ nō eſſent infiniti
intell's agētes. Et ſi dicaſ ꝙ i q̄libet circulatiōe Deus creaſ
ſet vnā aiam, ſequitur ꝙ cū fuiſſent infinitę circulationes
ſtante perpetuitate mūdi, eſſent aīę infinitę actu. Dicēdū
negādo ſuppoſitū. ꝗa in infinito nō ē dabile primū. i. nō
aſſignabilis quęlibet pars. vn̄ falſum ſupponiſ cū dicitur
in qualibet circulatione Deus creaſſet animam.

Sequitur in textu. {Indiuiſibiliū qdē igiſ &c.} Hęc eſt le
ctio vndecima eiuſdē libri, & in commēto S. Tho.

ISTud eſt quintū capl'm, in quo Ph̄s determinando de
opationibus intell's poſſibilis ponit duas concluſio-
nes. Quarū prima eſt. Tm̄ ſunt duę opōnes intellect⁹
vꝫ. indiuiſibiliū. i. terminorū incōplexorū intelligētia, et
cōpoſitio & diuiſio eorūdē. Hęc cōcl'o ꝓbatur tali rōne.
Nā in oī opatione intellectus, aut eſt veritas, aut falſitas:
aut non. ſi ſcd̄m ſic eſt ꝑma opatio, ſi primū: ſic eſt ſcd̄a.
Cōtra ꝑdictā cōcluſionē, ſic arguiſ primo. Nā rō et intel
lectus ſunt idē: ſed indiuiſibiliū intelligētia nō attribuitur
rōni: cū ꝓpriū rōni ſit diſcurrere. ergo nō dꝫ attribui intel
lectui. Pręterea. Diſcurrere a notis ad ignota: eſt opatio
intellectus: et tn̄ nō eſt aliq̄ ꝑdictarū: ergo nō ſunt tm̄ duę
opōnes itellectus. Pręterea, Cōpoſitio & diuiſio non eſt
niſi reſpectu multorū: ſed intellectus nō pōt multa intel-
ligere ſimul. ergo cōpoſitio nō eſt opatio intellectus. Pre-
terea. Intellectio fit per aſſimilationē rei intellectę ad intel
lectū: ſed in re extra aiam nō eſt cōpoſitio realis, quę per
cōpoſitionē ſignificetur: cū ibi nō ſit ꝑdicatum vel ſubie
ctū. ergo &c. Ad primū dicēdū ꝙ licet rō & intell's ſint
idē ſm̄ rē differūt tn̄ ſm̄ rōnem. vnde indiuiſibiliū intelli
gētia nō attribuiſ rōni, ꝓprie loquēdo, attribuiſ tn̄ intelle-

E ctui. Ad ſcd̄um dicēdū ꝙ diſcurrere ab vno in aliud cōti
netur ſub ſcd̄a opatione intellectus. vꝫ. ſub cōpoſitione
& diuiſione. Ad tertiū dicēdū ꝙ licet intellectus nō poſ
ſit multa intelligere ſimul per modū multorum, poteſt tn̄
bene per modum vnius, inquātum illa multa in aliquo
conueniunt. Ad quartū dicēdū ꝙ licet cōpoſitio intelle
ctus nō ſit in re extra animam ſm̄ ſubām, eſt tamen in re
extra animam ſm̄ correſpondentiā. Nam in rebus eſt cō
poſitiu, quę correſpondet compoſitioni intellectus. Pro
cuius declaratione cōſyderandum eſt quoniā in rebus in
ueniſ duplex cōpoſitio. vna formę cū materia: talis cor-
reſpōdet cōpoſitioni intellectus, cū intell's cōponit, ſupe
rius cū inferiori, alia eſt compoſitio accn̄tis cum ſubā: &
talis correſpondet compoſitioni intell'us, qua intellectus
componit accn̄s cum ſubto. Scd̄a cōcluſio. Solum in ſe-
cūda opatione intell'us eſt veritas vel falſitas. Hęc cōclu
ſio ꝓbatur tali ratione. Nam veritas et falſitas cōſiſtūt in
F cōparatione vnius ad alterū: ſed talis opatio nō eſt niſi
ſm̄ cōpoſitionem vel diuiſionē: ergo in cōpoſitione vel
diuiſione itellectus eſt veritas aut falſitas. Ex hac cōclu
ſione infert Ph̄s ꝙ licet in his, quę apprehēduntur per pri
mā opationē intell'us nō ſit veritas vel falſitas: tn̄ intelle
ctus circa talia intelligibilia diuiſibilia ſemꝑ eſt verus, cu
ius ratio eſt. Nam ſicut ſenſus nō decipitur circa ꝓprium
ſenſibile: ita intell'us non decipiſ circa qd' ꝗd eſt intelligibi
le. ergo intell'us ſemꝑ eſt verus. Contra hoc corollarium
ſic arguiſ. Nam ſenſus circa ꝓpriū ſenſibile poteſt decipi
vt patet i collo colūbe. ergo itellectus circa qd' ꝗd eſt pōt
decipi. Pręterea. Opīo & rōcinatio attribuiſ intellectui:
& in vtroqꝫ pōt eſſe veritas & falſitas: ergo intell'us non
ſemꝑ eſt verus. Ad primū dicēdū ꝙ ſenſus nō decipitur
circa ꝓprium ſenſibile per ſe, ſed bene per accn̄s: inq̄tum
iudicat de his, quę ſunt adiuncta ꝓprio obto. Ita intell'us
pōt decipi diuerſimode circa qd' quid eſt per accidens ra-
G tione cōpoſitionis & diuiſionis. Et hoc dupliciter. Vno
modo attribuendo definitionem, ſiue quod ꝗd eſt vnius
alteri. Secūdo mō ponēdo aliquas partes in definitione,
q̄ ſint incompoſſibiles adinuicem: & tūc definitio eſt fal
ſa ſimpliciter. Exemplū primi. vt ſi definitio circuli attri
buatur triāgulo eēt falſa definitio. Exemplū ſcd̄i e vt ſi
aliquis ponat in definitione alicuius inſenſibile. In illis
vero in quorum definitione nulla eſt compoſitio nō cō-
tingit eſſe deceptionē, ſed opꝫ illa vel intelligere vere, vel
nullo modo: vt dicitur. 9. metaphy. Ad ſcd̄m dicēdū ꝙ
ratiocinatio & opinio attribuuntur intellectui quātū ad
ſcd̄am eius opationē, in qua bn̄ eſt veritas aut falſitas, nō
autem quantum ad primam eius operationē. Circa prę
dicta dubitatur vtrum indiuiſibile ſit prius intelligibile a
nobis q̄ diuiſibile, & videtur ꝙ ſic. Quia ex cognitione
principiorum et elementorū deuenimus in cognitionem
principiatorum: vt patet in. 1. phyſic. ſed indiuiſibile eſt
H principium & elemētum diuiſibilis. ſicut vnum eſt prin
cipium numeri, & punctus eſt principium lineę. ergo ſe-
quitur ꝙ indiuiſibile prius cognoſcatur a nobis q̄ diuiſi-
bile. In contrariū arguiſ: quia habitus prius cognoſcitur
a nobis q̄ priuatio: ſed indiuiſibile dicit priuationē, diui-
ſibile aūt habitū: ergo &c. Dicēdū ſm̄ Ph̄m i l'ra ꝙ tripli
citer aliqd dicitur indiuiſibile. Nā aliqd dicitur indiuiſi-
bile ſm̄ actū, qd' tn̄ eſt diuiſibile in potētia, ſicut cōtinuū,
vtputa linea dicitur indiuiſibilis ſm̄ actum, tn̄ eſt diuiſi-
bilis ſm̄ potētiam. Scd̄o modo aliquid dicitur indiuiſibi
le ſm̄ ſpēm: & iſtis duobus modis indiuiſibile cognoſciſ
prius a nobis q̄ diuiſibile, tum primo, ꝗa cognitio confu
ſa & indeterminata pręcedit cognitionem determinatā.
tum ſcd̄o: quia prima opatio intellectus pręcedit ſcd̄am.
Tertio modo dicitur indiuiſibile tam ſm̄ actū q̄ ſm̄ po-
tentiam, ſicut pūctus dr̄ indiuiſibilis, & iſto mō indiuiſi-
bile nō prius cognoſciſ a nobis q̄ diuiſibile, vt voluit ra
tio in cōtrariū adducta. Ad argumentū dubij dicēdū ꝙ

in

in acqſitione ſciẽ nõ ſemꝑ prius cognoſcimus principia,
ſed aliquando ex cognitione effectuum deuenimus in co
gnitionem cauſarum & pricipiorum, licet in complemẽ
to ſcientiæ procedamus a principiis ad effectum.

Sequitur in textu. {Videtur autẽ ſenſibile &c.} Hęc eſt
lectio. 12. huius tertij libri, & in commento S. Tho.

Iſtud ſextum et vltimũ capl'm tertij tractatus huius tertij
de aĩa cõprehẽdit ſimul duas lectiões cõmẽti S. Tho.
vȝ. duodecimã, quę incipit {Videt &c.} & tertiã
decimã, quę incipit {Nunc autem de aĩa &c.}

IStud eſt ſextũ & vltimũ capl'm tertij tractatus in quo
Ph's determinando de ꝑte intellectiua per reſpectum
ad ſenſum, ponit tres cõcluſiones, inferẽdo tria corol
laria. Prima concluſio eſt ꝙ intellectus mouet ab intelli-
gibili. Hęc concluſio ꝓbatur tali rõne Phi. Sicut ſe habet
ſenſus ad ſenſibile, ita ſe habet intellectus ad intelligibi-
le: ſed ſenſus mouetur a ſenſibili: vt ſupra cõceſſum eſt. er
go intellectus mouetur ab intelligibili. Contra hanc cõ-
cluſionẽ ſic arguitur. Nam motus eſt actus exñtis in po-
tentia ſm ꝙ huiuſmodi: vt patet. 3. phyſic. ſed intelligere
nõ eſt actus exñtis in potẽtia: alias nõ attribueretur Deo.
ergo intelligere nõ eſt moueri. & ſic nõ mouet intellectus
ab intelligibili. Pręterea. Per motum, ſubiectum aliquid
amittit: ſed aĩa intellectiua per intellectionẽ nihil amittit,
ſed magis ꝑficit: ergo intellectus nõ patitur neq; mouet.
Ad primũ dicendũ, ꝙ duplex eſt motus, quidam eſt mo
tus phyſicus & ꝓprie dictus, qui eſt de contrario in con
trariũ: & iſto modo intellectus non mouetur ab intelligi
bili, alius eſt motus metaphoricus, qui. vȝ. eſt actus entis
ꝑfecti ſm ꝙ huiuſmodi: & iſto modo intell's dicit moue-
ri. Et per hoc pȝ ſol'o ad ſcd'm. Secunda cõcluſio. Intel-
lectus nõ põt intelligere niſi per phãtaſmata. Hęc cõcl'o
ꝓbat tali rõne. Nã ſicut ſe hȝ ſenſus ad ſenſibile & viſus
ad colorẽ, ita ſe hȝ intellectus ad phantaſmata: ſed ſenſus
nõ põt ſentire ſine ſenſibili, neq; viſus põt videre ſine cõ
lore: ergo intell's nõ põt intelligere ſine phãtaſmatibus.
vȝ. cõuertẽdo ſe ad phãtaſmata. Ex quo infert ꝙ neceſſe
eſt intelligentẽ phãtaſmata ſpeculari. Contra prędictam
cõcluſionẽ arguit primo. Nã intell's intelligit mathemati
calia, q̃ ſunt abſtracta a materia: ergo intell's nõ ſemꝑ idi
get phãtaſmatib9. Pręterea. Intell's itelligit Deũ & ſubas
ſeꝑatas: ſed talia nõ cadũt ſub phãtaſmatib9. ergo idẽ vt
ſupra. Pręterea. Intell's eſt in actu ꝑ ſpẽm itelligibilẽ. ergo
intell's dũ hȝ apud ſe ſpẽm intelligibilẽ põt intelligere: q̃a
intelligere nihil aliud eſt q̃ intellectũ actu informari per
ſpẽm intelligibilem. Ad primũ dicẽdũ ꝙ licet mathema
ticalia ſint abſtracta a materia ſenſibili tam cõi q̃ indiui-
dualitẽ nõ ſunt abſtracta a materia intelligibili. i. phãta
ſiabili. Ad ſcd'm dicẽdũ ꝙ licet ſubę ſeꝑatę (accipiẽdo in
tell'm ꝓ phãtaſia) nõ cadãt ſub phãtaſmatibus ꝑ ſe, tñ ca
dũt ſub eis ꝑ accñs. vȝ. per ſuos effectus. Vñ illa rõ nihil
aliud concludit q̃ ꝙ ſubę ſeꝑatę nõ ſunt intelligibiles q̃ũ
ad eaꝝ quiditates in pñti ſtatu & a priori: ſed ſolũ q̃ũ
ad quia eſt & a poſteriori. Ad tertiũ dicẽdũ ꝙ intellectus
eſt in actu ꝑ ſpẽm intelligibilẽ actualr exñtẽ in eo. ſpecies
aũt intelligibilis poſt actualẽ cõſyderationẽ nõ eſt in in-
tellectu in actu, ſed in habitu ſolum: vnde rõ nulla. Ter
tia concluſio. Intellectus practicus & intellectus ſpecula
tiuus nõ ſunt duę potẽntiæ aĩę realiter diſtinctę, ſed rõne

A intell's ſpeculatiui eſt verũ, obtum aũt intellectus practici
eſt bonũ. ergo videtur ꝙ intellectus practicus et itellectus
ſpeculatiuus ſint diuerſę potẽtię. Pręterea. Habitus pra-
cticus et habitus ſpeculatiuus ſpecie diſtinguunt ꝓpter di
ſtinctionẽ obiectoꝝ: ergo itellectus ſpeculatiuus & intel-
lectus practicus ſpẽ diſtiguũtur. Ad primũ dicẽdũ ꝙ nõ
q̃libet diſtõ obtorũ ſufficit ad diſtõnẽ potẽtiaꝝ, ſed reqri
tur ꝙ talia obta ſint diſtincta gñe. nõ qdẽ gñe naturę, aut
gñe logico, ſed gñe cognoſcibilitatis: vt ſupra determina
tũ eſt in ſcd'o. Verũtñ bonũ in ſe cõſyderatũ nõ eſt obm
intellectus practici: ſed verũ extẽſum ad opus dr obm in
tellectus practici. Verũ aũt abſolute cõſideratũ dr obm
intell's ſpeculatiui. Ad ſm dicẽdũ negãdo cõſequẽtiã. q̃a
maior diſtõ obtorũ requirit ad diſtõnẽ potẽtiaꝝ q̃ ad di
ſtinctionẽ habituũ: vt ẽt ſupra declaratũ eſt. Vñ rõ nõ ſe
quit. Ex ꝑdictis in hoc tractatu ifert Ph's ꝑmo ꝙ nõ põt
fieri intellectio ſine ſenſu. q̃a vt dcm̃ eſt intl's nõ põt intel
B ligere ſine phãtaſmatibus: phãtaſmata autẽ nõ ſunt ſine
ſenſu: ergo nõ põt fieri itellectio niſi mediãte ſenſu. Ex
quo pȝ falſitas opionis Auic. q̃ dicit ꝙ poſt actualẽ cõſy
derationẽ itellectus põt itelligere nõ cõuertẽdo ſe ad phã
taſmata. Hoc ãt pȝ eẽ falſum ad ſenſum. Nã ille, q̃ hȝ ha
bitũ ſciaꝝ, poſt actualẽ cõſyderationẽ, nõ põt actu per il
los habit9 cõſyderare ſȝ ſi lędat organũ corꝑale: vt pȝ de
freneticis. ergo ſignũ eſt manifeſtũ ꝙ i q̃libet intellectiõe
requirunt vires ſenſitiuę. Infert ſcd'o ꝙ itell's ẽ quodãmõ
oĩa. Cuius rõ eſt. q̃a oĩa, q̃ ſunt aut ſunt ſenſibilia aut itel-
ligibilia: ſed i aĩa eſt ſenſus & intell's: ſenſus aũt eſt quodã
mõ oĩa ſenſibilia: & intell's eſt quodãmõ oĩa itelligibilia
cũ ex itellecto et itellectu fiat quodãmõ vnũ. ergo aĩa no
ſtra itellectiua eſt quodãmõ oĩa, nõ aũt ꝑ cõplexionẽ vt
antiq voluerũt, ſed ꝑ apphẽſionẽ. Infert tertio ꝙ intell's
nõ ẽ idẽ, qd phãtaſia. q̃a ꝓpriũ ipſius intell's eſt affirmare
vel negarẽ: ſȝ hoc nõ cõpetit ꝓprie phãtaſię. ergo &c. Cir
C ca ꝑdicta dubitat ꝑmo. Vtrũ itellectus eodẽ mõ moueat
ab intelligibili, ſicut ſenſus a ſenſibili. Dicẽdũ breuiter ꝙ
nõ q̃a dũ ſenſus mouet a ſenſibili attendit triplex grad9
Nã primo ſenſus apprehẽdit aliqd ſenſibile tanq̃ conue-
niẽs vel nociuũ. Scd'o ex hoc ſequit i ſenſu delectatio vel
triſtitia. Tertio vero illud ꝓſequit ſi ſit delectabile: aut fu-
git ſi ſit nociuũ. Intellectus aũt poſtq̃ apprehẽdit intelligi
bile, tũc imediate ꝓſequit aut fugit. Itẽ ſenſus dũ apprehẽ-
dit ſenſibile nõ ſimpliciter et vere ſed quodãmodo affir-
mat vel negat, itellectus aũt vere affirmat vel negat. Pro
ampliori declaratione huius aſſignat Doc. ſan. in cõmẽ
to pñtis lectionis rationẽ q̃re i ſenſu ex apphẽſione boni
vel mali nõ ſtatim ſequat deſideriũ vel fuga, ſicut fit i in-
tellectu. Huius. n. ratio ẽ. quia ſicut ſenſus non apphẽdit
bonũ vniuerſale, ita appetit9 ſenſitiuus non mouet a bo-
no vel malo vniuerſali, ſȝ a quodã determiato bono, qd
eſt delectabile ſm ſenſuȝ: & a quodã determinato malo,
D qd eſt triſte ſm ſenſum. In parte aũt intellectiua eſt appre
hẽſio boni & mali vniuerſalis: vñ & appetitus intellecti
uę ꝑtis (.ſ. ipſa volũtas) mouet ſtatim ex bono vel malo
ꝑ intellectũ apprehẽſo ſibi ꝑſentato. Hęc illę vbi ſupra.
Dubitat ſcd'o vtrũ intellectus intelligat ꝑ abſtractionẽ a
phãtaſmatibus. et vr ꝙ non. Nã intellectus intelligendo
conuertit ſe ad phãtaſmata: ergo itellectus non intelligit
abſtrahẽdo a phãtaſmatibus. Pręterea. Sicut ſe hȝ viſus
ad colorẽ, ita ſe hȝ intellectus ad phãtaſmata: vt conceſ-
ſum eſt. ſed viſus non poteſt videre colorẽ abſtrahẽdo a

abſtraheret a phãtaſmatibꝰ, vel ergo abſtrahere ptinet ad
intellꝰm poſſibilem, vel ad intellꝰm agentẽ. nõ ad intellꝰm
poſſibilẽ: cũ eius ſit recipe. nec ad intellꝰm agẽtẽ. cũ eius ſit
phãtaſmata illuſtrare. & p cõſequẽs magis i eis aliqd imprimere
q̃ abſtrahere. Ad primũ dicẽdũ ꝙ intellꝰs intelligit ſemp cõuertẽdo ſe ad phãtaſmata: et ẽ abſtrahendo.
cõuertẽdo qdẽ inq̃tum intelligit vlẽ, qd̕ hʒ eẽ i ſingularibus,
abſtrahẽdo vero inq̃tũ intelligit vlẽ nõ intelligendo
ſingulare. Ad ſcd̃m dicẽdũ ꝙ nõ eſt oimoda ſiſitudo inter
colorẽ p reſpectũ ad viſum & iter phãtaſmata p reſpectũ
ad intellꝰm. Nã color ſm ſui naturã eſt p ſe viſibilis, ſʒ
phãtaſmata ſm ſe nõ ſunt itelligibilia. & ppea reqrĩ virtus
intellꝰs agẽtis, vt ſupra declaratũ eſt. vñ nõ ẽ ſiſe. Ad
tertiũ dicẽdũ ꝙ materia ſignata eſt principiũ idiuiduationis,
nõ aũt materia cõis, q̃ ponĩ in diffõne rei naturalis.
Ad quartũ dicẽdũ ꝙ abſtrahere a phãtaſmatibus ptinet
ad intellectũ agentẽ, inq̃tũ ipſa (pp ppinquitatẽ, quã hñt
F ad ipſum) efficiuntur habilia vt ab ipſis poſſit abſtrahi
ſpecies intelligibilis pt ſentanda intellectui poſſibili.

Sequitur in textu. {Qm̃ aũt aia &c.} Hic eſt quartus
Tractatus huius tertij Libri de aia. et ẽ lectio. 14.
eiuſdem, & in commento Sancti Thomæ.

ISTE eſt quartus Tractatus huius tertij, in
quo Phs determinat de potentia motiua: &
de cõparatione potẽtiaꝝ ad ipſaꝝ aiaꝝ & ad
ſeinuicẽ. Qui qdẽ tractatꝰ cõtinet tria capꝉa.
In pmo capꝉo Phs determiat de potẽtia motiua
i cõi et ſm ſe. In ſcd̃o vero determinat de potẽtia motiua
p reſpectum ad diuerſa aialia. ibi {Qm̃ igitur ſupra
dcm̃ eſt.} In tertio capꝉo oñdit q̃liter diuerſę ptes aię ordinanĩ
inter ſe. ibi {Vegetabilẽ aũt qdẽ.} In primo igiĩ
capꝉo ponũtur duę cõcluſiones. quarũ Prima eſt ꝙ diuiſiones
potẽtiarũ ab antiqs Phis aſſignatę, ſunt inſufficiẽtes.
quarũ Prima eſt. Potẽtiarũ q̃dã ſunt rõnales, q̃dã sũt
G irrõnales. Et hãc cõcluſionẽ pbat Phs quatuor rõnibus.
Quarũ pma eſt. Potẽtia vegetatiua & ſenſitiua ſunt potẽtię
aię plus inter ſe differẽtes q̃ potẽtia irrõnalis et cõcupiſcibilis:
et tñ iſtę duę potẽtię nõ cõprehẽdunĩ ſub pdictis
diuiſionibus: ergo nõ ſunt ſufficientes. Scd̃a rõ. Phãtaſia
eſt q̃dã potẽtia aię: et tñ nõ cõprehenditur ſub pdictis. ergo
&c. Tertia rõ. Vis appetitiua & vis intellectiua eſt q̃dã
potẽtia aię diſticta ab alijs: & tñ nõ cõtinetur ſub aliq̃
pdictarũ diuiſionũ: cũ nulla earũ diuidaĩ in iraſcibilẽ &
in concupiſcibilẽ. ergo &c. Quarta rõ. Aliq̃ ſunt potẽtię
aię, q̃ ſunt principia motiua augmẽti & decremẽti: & tñ
de illis in pdictis diuiſionibus nulla ſit mentio. ergo &c.
Scd̃a cõcluſio. Principiũ motus localis, vʒ. potẽtia motiua
nõ eſt potentia vegetatiua. Quę pʒ duabus rõnibus
Phi. quarũ Prima eſt. Motus ſm locũ ſemp fit pp aliqd̕
deſyderatũ vel imaginatũ: ſʒ imagiatio & deſideriũ, ſiue
H appetitus nõ cõueniũt potẽtię vegetatiuę: ergo ſeqĩ ꝙ principiũ
motus localis nõ eſt potẽtia vegetatiua. Scd̃a rõ eſt
ad idẽ. Nã ſi potẽtia vegetatiua eſſet principiũ motus localis,
ſequereĩ ꝙ plãtę mouerẽĩ motu locali cũ i eis ſit potẽtia
vegetatiua. cõſequẽs eſt ſalſum. ergo &c. Et ſi dicaĩ.
Plãtę mouenĩ ſurſuʒ & mouenĩ deorſuʒ, et ad alias dĩas
põnis: ergo mouẽtur motu locali. Dicẽdũ ꝙ nõ mouenĩ
motu locali pgreſſiuo, de quo eſt ad propoſitũ. Q. vero
pncipiũ motus localis nõ ſit ſenſus, pbaĩ tali rõne. Nam
ra ſenſus ẽ i oi aiali: ſi ergo ſenſus eẽt pncipiũ motus localis:
ſequereĩ ꝙ oia aialia mouerenĩ motu locali, qd̕ eſt falſum.
Sed ꝙ tale pncipiũ nõ ſit intellꝰs, pʒ. qa aut eſſet intellectus
ſpeculatiuus aut practicus: nõ pmũ. qa intellꝰs ſpeculatiuus
ſolũ verſaĩ circa ſpeculabilia, nõ aũt circa aliq̃
agibilia iuq̃tũ hmõi ſm ꝙ fit motus localis: neq; intellꝰs
practicus. qa aialia bruta mouenĩ motu locali pgreſſiuo
qbus nõ ineſt intellectus practicus. Circa pdicta dubitaĩ
primo. vtrũ appetitus intellectiuus, qui dĩ volũtas ſit potẽtia
E diſtincta ab appetitu ſenſitiuo. & vĩ ꝙ nõ. Nã dĩa
accñtalis obiectorũ nõ facit dĩiam ſpecificã potentiarũ:
vt iu ſcd̃o habitũ eſt. Sʒ accidit obiecto appetitus. vʒ. bono
qd̕ ſit apphenſum a ſenſu vel ab intellectu: ergo appetitus
itellectiuus & appetitus ſenſitiuus nõ realr diſtiguũtur:
cũ nõ diſtiguanĩ niſi p bonũ apprehẽſum ab itellectu
& p bonũ apphẽſuʒ a ſenſu. Pręterea, Appetitus ſenſitiuꝰ
ſicut & itellectiuꝰ ſerĩ ad rẽ ad extra: ſʒ res ad extra eſt ſingulare
bonũ: ergo idẽ vt ſupra. Dicẽdũ ꝙ appetitus itellectiuus
& ſenſitiuꝰ ſunt duę potẽtię ſpẽ diſtictę. Cuius rõ
eſt. qa potẽtia appetitiua & potẽtia paſſiua apta nata eſt
moueri a bono apprehẽſo. Sʒ manifeſtũ ẽ ꝙ bonũ, qd̕ apprehendiĩ
ab itellectu alr mouet appetitũ q̃ bonũ apphẽſum
a ſenſu: cũ bonũ, qd̕ apphẽdiĩ ab intellectu apprehẽdaĩ
ſub rõne vniuerſalis: bonũ vero qd̕ apprehenditur
a ſenſu, apprehenditur ſub ratione particularis, ergo ſunt
duę potẽtię diſtictæ. Ad primum dicendũ. ꝙ nõ accidit
F bono ſm ꝙ appetibile eſt ꝙ ſit apphẽſuʒ a ſenſu vel ab intellectu:
ſʒ cõuenit ei p ſe, qa nõ põt mouere appetitũ niſi
vt apphẽſum. Ad ſcd̃m dicẽdũ, ꝙ lʒ res extra aiaʒ ſit qd̕dã
bonũ pticulare i ſe cõſyderatũ, tñ volũtas ſerĩ ad illud
bonũ nõ ſm rõnẽ pticularẽ, ſʒ ſm rõnẽ vniuerſalẽ. Dubitaĩ
ſcd̃o vtrũ appetitus itellectiuus diuidaĩ in iraſcibilẽ
& cõcupiſcibilẽ. & vĩ ꝙ ſic. qa Appetitus dĩ cõcupiſcibilis
a cõcupiſcẽtia, et Iraſcibilis ab iraſcẽdo: ſed volũtas
aliq̃ cõcupiſcit, q̃ nõ ptinet ad ſenſuʒ. vʒ. virtutes itellectiuas,
vtputa ſapiẽtiã. ergo aliqs eſt appetitus cõcupiſcibilis,
& ex oppoſito iraſcibilis. Dicẽdũ ꝙ appetitus itellectiuus
nõ põt diuidi i iraſcibilẽ et cõcupiſcibilẽ. Cuius rõ
eſt. quia illa potentia, q̃ reſpicit aliqd̕ obm vlẽ ſm cõem
rõnẽ eius, nõ diuidiĩ i potẽtias diſtinctas ſm diſtinctionẽ
ptiũ ſubiectiuaꝝ, q̃ cõtinenĩ ſub illo obto: ſʒ appetitus intellectiuus
vtputa voluntas reſpicit bonũ vniuerſale ſm
cõem rõnẽ eius: ergo ſequiĩ ꝙ nõ diuidiĩ i diuerſas poten
G tias ſm diuiſionẽ illius vel illius boni: ſicut viſus, q̃ reſpicit
colorẽ obiectiue, nõ diuerſificaĩ ſpecifice pp diuerſitatẽ
illius vel illius coloris. Ad rõnem dubij dicendũ ꝙ cõcupiſcentia
põt accipi dupliciter. Vno mõ abſolute put
dicit potentiã aię: & iſto mõ tñ i volũtate eſt cõcupiſcentia.
Alio modo accipiĩ concupiſcẽtia p opatione aię, quę
fit cũ quadã immutatione organi, vt in ppoſito accipiĩ:
& iſto modo in voluntate non eſt concupiſcentia.

Sequitur i textu {Qm̃ igitur ſicut &c.} Hęc eſt lectio
16. huius tertij libri: & in commento S. Tho.

IStud eſt ſecũdũ capitulũ eiuſdem tractatus, i quo Philoſophus
determinãdo de potentia motiua per reſpectũ
ad diuerſa aialia ponit duas concluſiones. quarũ
Prima eſt. ꝙ Nihil eſt motiuũ ſuijpſiꝰ ſine phãtaſia. Hęc
concluſio pbaĩ tali ratione. Nã vnũqdq; eſt motiuũ ſuiipſius
inq̃tum eſt appetitiuum: ſed appetitus non eſt ſine
H phantaſia: ergo nihil ſuijpſius eſt motiuũ ſine phãtaſia.
Pro cuius declaratione ſciendũ eſt ꝙ phãtaſia poteſt accipi
dupliciter. Vno modo pprie put diſtinguitur contra
ptem intellectiuã: & iſto modo non accipiĩ hic. Alio modo
vt ſe extendit ad intellectũ ſm ꝙ materia phãtaſialis
dĩ materia intelligibilis: & iſto modo accipitur hic. Contra
prædicta ſic arguiĩ. Si vnũqdq; eſſet motiuũ ſuijpſius
ſm ꝙ hʒ phãtaſiam & appetitũ, ſequeretur ꝙ aialia iperfecta
eſſent motiua ſuijpſius: cũ in eis ſit phãtaſia & appetitus.
conſequens eſt falſum: ergo &c. Pręterea. Homo
mouet ſeipſum: ſed mouet ſeipſum mediãte ratione pticulari,
vt ſtatim patebit. quæ quidem ratio nõ eſt phãtaſia:
cum phantaſia non diſtiguatur. ergo idem vt ſupra. Ad
primũ dicendũ ꝙ duplex eſt phãtaſia vt ſępius dictũ eſt.
vʒ. determinata & indeterminata. verũ eſt ꝙ in aialibus
iperfectis eſt phãtaſia indeterminata, non aũt determinata.
vt ad ppoſitũ. Ad ſcd̃m dicendũ ꝙ vt dictũ eſt. duplex
eſt phantaſia, q̃dam eſt indeterminata: & talis non

eſt

eſt ratio. Alia eſt phātaſia determinata:& talis ē duplex. quædam eſt ſenſibilis,quæ fit abſq; deliberatione.et talis inuenitur in animalibus vtiq; perfectis. quæ etiam ratio non dicitur. Alia eſt phātaſia rationalis:quæ, vz. habet fieri cum quadam deliberatione & diſcurſu:& talis reperitur in hominibus,quę dicitur ratio. Secunda cōcluſio. Homo mouet ſeipſum mediante ratione. Hęc concluſio probatur tali ratione. Nam vnumquodq; eſt motiuum ſuppſitus inquantum eſt appetitiuum:vt dictum eſt. ſed appetitus non eſt ſine phantaſia: phantaſia autem in homine vocatur ratio.ergo &c. Contra hanc concluſionē ſic arguitur. Nam,ſi homo moueret ſeipſum mediante ratione,aut illa ratio eſſet ſpeculatiua,aut practica:non primum:quia pari ratione intellectus ſpeculatiuus eſſet principium motus. neq; ſecundum : cùm talis ratio verſetur circa vniuerſalia vt in pluribus : ſecundum quæ non fit motus localis. Dicendum q duplex eſt ratio. Quędam eſt ſpeculatiua, Alia eſt practica. Ratio ſpeculatiua non eſt principium motus. Ratio autem practica eſt duplex. Nam quædam eſt vniuerſalis,quædam eſt particularis. Ratio vniuerſalis non eſt principium motus localis: bene autem ratio particularis. Circa prædicta dubitatur. Vtrum ratio & intellectus ſint duæ potentiæ:& videtur q ſic. Nam ſicut ſe habet imaginatio ad rationem, ita ſe habet ratio ad Intellectum:ſed imaginatio eſt potētia diſtincta contra rationem:ergo ratio diſtinguitur cōtra intellectum. Pręterea. Sicut ſe habet ratio ad ſenſum, ita ſe habet rō ad intellectum,qui quidē attribuitur angelis:ſed ratio & ſenſus ſunt diuerſæ potentiæ:ergo ratio & intellectus:cùm plus differāt angelus & homo,q̄ homo & brutum. Dicendum ad dubium q ratio & intellectus non diſtinguūtur eſſentialiter,ſed ſolum ſm rationem, ſm diuerſa officia actuum. Nam vna & eadem potētia intellectus, ſm q ſimplici apprehēſione eſt intellectiua, dicitur intellectus : ſm vero q cum quodam diſcurſu à noto ad ignotum intelligit, vocatur ratio. Et quia Angelus ſm ſui naturam intelligit ſimplici intuitu ſine diſcurſu. Homo vero intelligit diſcurrendo ab vno in aliud, ideo intellectus appropriatur angelis,ratio vero hominibus. Et inde eſt q angeli vocantur ſubſtantię intellectuales, homines vero creaturę rationales. Ad dicendum q illa ſimilitudo attenditur ſm diuerſitatem actuum, non autē ſm diuerſitatē eſſentialē potētiarū. Sic ēt dictū eſt ad ſcdm.

Cur Angelus intelſualis Homo vero rōnalis dicitur.

Sequitur in textu{ Vegetabile qdē aīam &c.} Iſtud tertiū capl'm cōprehēdit duas vltimas lectiones eiuſdem libri:& in commento S. Thomæ.

Iſtud eſt tertium et vltimum capitulum huius libri, in quo Philoſophus determinando de ordinatione potentiarum abinuicem per reſpectum ad corpus animatum ponit quatuor concluſiones,inferendo quatuor corollaria.quarum Prima eſt. Omne viuens, quandiu viuit D neceſſe eſt q habeat animam vegetatiuam. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam omne viuēs quandiu viuit vtitur alimento: ſed vti alimento pertinet ad animam vegetatiuam:ergo neceſſe eſt q omne viuēs, dum viuit, habeat animam vegetatiuā. Probatio maioris.quia omne viuens dum viuit habet augmentum, ſtatum vel decrementum: ſed hoc non poteſt cōtingere niſi alimento:quia tempore augmēti oportet q plus conuertatur de alimēto in ſubſtantiam aliti, q̄ quod ſufficiat ad ſuſtentationem vel conſeruationem præexiſtentis magni

A rationibus . quarum Prima eſt. Nam non omne viuens habet corpus redactum ad mediam proportionem qualitatum, vt plantæ:ergo non omne viuens habet ſenſum tactus, qui requirit organum taliter diſpoſitum : & per conſequens nō omne viuens habet ſenſum. quia vbi nō eſt ſenſus tactus,ibi nullus eſt ſenſus. Secunda ratio. Senſus immutatur ſpiritualiter a ſenſibili. ſed plantæ ſolum immutantur immutatione reali: ergo plantæ non habēt ſenſum. ſed plantæ ſunt corpora viuentia:ergo &c. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Plantæ ſunt creaturæ ſenſibiles:ergo videtur q ſint animalia, & per conſequens q habeant ſenſum. Patet ſequela. Cuicunq; competit differentia, eidem competit illud, cuius eſt differentia : ſicut cui competit rationale eidem competit homo. Dicendum q ſenſibile poteſt accipi dupliciter. Vno modo paſſiue:& illo modo plantæ ſunt ſenſibiles.i.apte nate ſentiri. ſed vt ſic ſenſibile non eſt differentia animalis.

B Alio modo accipitur actiue pro eo,quod aptum natum eſt ſentire:& iſto modo plantæ non ſunt ſenſibiles. Cùm igitur ſenſibile iſto modo ſit differētia animalis:ſequitur q plantæ non ſunt animalia. Tertia concluſio. Neceſſe eſt q omnia animalia habeant ſenſum. Hanc concluſionem probat Philoſophus ſpecialiter de animalibus progreſſiuis. Nam,ſi animalia progreſſiua nō haberent ſenſum, ſequeretur q non poſſent conſequi finem, ad quem natura ea ordinauit. & per conſequens eſſent fruſtra. Cōſequens eſt falſum:cùm natura nō agat fruſtra, quia agit propter finem. Probatio ſequelę. quia corpus animalis progreſſiui eſt organizatum & diſpoſitum propter motum : vt videlicet per motum vlterius alimentum conſequatur, per quod conſeruetur in eſſe. ſed hoc non poſſet fieri ſi non haberet ſenſum : quia non diſcerneret corruptiua, quæ poſſent eis obuiare, & ſic corrumperetur, & per conſequens non pergerēt animalia ad finem,ad quē

C natura ipſa ordinauit. Secundo probat eandem concluſionem communiter de omnibus animalibus. Nam neceſſe eſt q omnia animalia habeant ſenſum tactus, ſi debeant ſaluari:ergo neceſſe eſt q habeant ſenſum. Probatio antecedentis, quia corpora animalium poſſunt immutari a qualitatibus tangibilibus vſq; ad ſuam corruptionem: ergo neceſſe eſt q habeant ſenſum tactus ad diſcernendum conuenientia à corruptiuis. Ex quo infertur ſecundum Philoſophum q neceſſe eſt q omnia animalia habeant guſtum : cùm guſtus ſit quidam tactus. Sed contra hanc concluſionem arguitur ſic. Aliqua ſunt animalia immobilia:ergo nō eſt neceſſe q omne animal habeat ſenſum ad hoc q remaneat in eſſe per proſecutionē alimenti. Dicendum q illa animalia habent eis aliquid adiunctum, a quo trahunt alimentum. Quarta concluſio. Non omnia animalia habent omnes ſenſus neceſſario. Hæc concluſio probatur tali ratione. quia animalia poſſunt conſeruari in eſſe cæteris ſenſibus non exiſtentibus:ergo non neceſſario omnia animalia habent omnes ſenſus. Ex prædictis infert Philoſophus quatuor corrollaria. quorum Primum eſt q Corpus animalis non poteſt eſſe incorruptibile. Cuius ratio eſt. quia corpus animalis debet eſſe (vt dictum eſt) redactū ad mediam proportionem qualitatum primarum, ſiue qualitatum tangibilium : ſed quodlibet corpus ſimplex habet aliquam qualitatem ſecundum ſuperabundantiam, vtputa ignis caliditatē et aqua frigiditatē:ergo &c. Scdm corrolariū Remoto ſenſu tactus neceſſe eſt omnia animalia mori

poribus habentibus animam vegatiuam ſit vita. & arguitur q; non. Nam corpus cœleſtę habet animam, & tamen corpus cœleſtę non viuit: cùm vita ſit operatio animæ vegetatiuæ, quæ non eſt in corpore cœleſti: aut animæ ſenſitiuæ, quę etiam non reperitur in eo, cùm non ſit animal: vel etiam animæ intellectiuæ, quæ procul eſt a cœlo: cùm cœlum non intelligat. Præterea. In Deo ſummo eſt vita: et tamen in Deo non eſt corpus: ergo non in corporibus habentibus animam eſt vita. Dicendum q; vita poteſt accipi dupliciter. Vno modo pro operatione vitali, quæ ſequitur vnionem animæ ad corpus per modum inhæſionis. Et primo modo ſolum in corporibus habentibus animam eſt vita. Alio modo accipitur vita pro operatione alicuius mouentis ſeipſum. quãdiu enim aliquod mouet ſeipſum, dicimus quòd illud viuit. & iſto modo ſolum in corporibus habentibus animam ſolum eſt vita. Ad primum dicendum quòd cœlum nõ habet animam inhærentem ſibi per modum formæ, ſed forſitan habet animam ſibi aſſiſtentem ſicut motor aſſiſtit mobili, capiendo animam pro ſubſtantia ſeparata. vnde non oportet quòd habeat vitam. Ad ſecundum dicendum q; Deus dicitur viuere ſecundo modo, non autem primo modo, de quo eſt hic ad propoſitum. Pro cuius declaratione conſyderandum eſt ſecũdum Doctorem ſanctum in prima parte quòd quadruplex eſt gradus vitę ſecundum quòd quadrupliciter dicitur aliquid

E mouere ſeipſum. Nam aliquid dicitur mouere ſeipſum non quantum ad formam, per quam mouet, ſed quantũ ad executionem motus: & iſto modo plantæ mouent ſe ipſas & dicuntur viuere imperfecte tamen. Secundo modo aliquid mouet ſeipſum non ſolum quantum ad executionem motus, ſed etiam quantum ad formam, quæ nõ eſt ei naturaliter inſita, ſed eam acquirit per ſuam operationem. finem tamen, per quem agit naturaliter habet ei inditum: et iſto modo animalia mouent ſeipſa. Et quia

F perfectius mouent ſeipſa quàm plantę, ideo perfectius dicuntur viuere. Tertio modo aliquid mouet ſeipſum, nõ ſolum quantum ad executionem motus, nec ſolum quãtum ad formam, quæ eſt principium motus, ſed etiam quantum ad finem: videlicet vel hunc vel illum. & iſto modo homo dicitur mouere ſeipſum. & quia perfectius mouet ſe quàm alia animalia, ideo perfectius dicitur viuere. Quarto modo aliquid mouet ſeipſum, non ſolum quantum ad prædicta tria, ſed quantum ad omnia, quę

G requiruntur ad motum, nõ accipiens ab alio. Et iſto modo Deus dicitur mouere ſeipſum: & perfectius mouet ſeipſum quàm cęterę creaturę: cùm omnes creaturę aliquid accipiant ab alio. Ideo Deus dicitur perfectiſſime viuere. &, vt probatur Duodecimo Metaphyſicę, eſt ſua vita, vnus ęternitate: & trinus in vnitate exiſtens, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Expliciunt Quæſtiones F. Dominici de Flandria in tres libros de Anima Ariſt. & S. Tho. expoſitionẽ, nuper recognitę.

Regiſtrum.

✠ A B C D E F G H I K L.

Omnes quaterniones pręter L. quinternionem.

Venetijs in officina heredum Lucę Antonij Iuntę. Menſe Martio. M. D. XLIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE